HEM VIST

Betänkande av hemvistsakkunniga

SOU 1976:39

HEM VIST

Betänkande av hemvistsakkunniga

SOU 1976:39

Statens offentliga utredningar
1976:39
Finansdepartementet

Hemvist

Betänkande av hemvistsakkunniga

Stockholm 1976

Omslag Håkan Lindström
ISBN 91-38-02924-3
ISSN 0375-250X
GOTAB, Stockholm 1976

Till Statsrådet och chefen för finansdepartementet

Genom beslut den 23 januari 1970 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att tillkalla fem sakkunniga med uppdrag att se över bestämmelserna om folkbokföring m. m.

Med stöd av bemyndigandet tillkallades den 12 mars samma år såsom sakkunniga överdirektören Kjell Edström, numera hovrättslagmannen Carl Fredrik Hadding, numera överdirektören Hans Järnbrink, byråchefen Alf Olsson och kommunalrådet Sven Zetterström. Departementschefen utsåg Edström att vara ordförande.

De sakkunniga har antagit benämningen hemvistsakkunniga.

Att såsom experter biträda de sakkunniga förordnades den 14 oktober 1971 kammarrättslagmannen Tage Boström, den 2 november 1972 numera avdelningsdirektören Hans Erik Altvall, den 11 april 1974 bitr. skattedirektören Bengt Karlström, den 12 november 1974 kammarrättsfiskalen Arne Baekkevold (fr. o. m. 1975-01-01), den 27 januari 1975 departementssekreteraren Håkan M. Rahm och den 22 september 1975 hovrättsfiskalen Charles Gavatin.

Olsson avled i december 1974.

Med verkan från årsskiftet 1974/1975 förordnades den 12 november 1974 Boström att i stället för expert vara ledamot.

Till sekreterare förordnades den 1 september 1970 numera bitr. skattedirektören Peter Wennerholm och till bitr. sekreterare kammarrättsfiskalen Anders Ahlquist den 28 juni 1974.

Vi har utöver vad som föranletts av uppdraget avgivit ett antal remissyttranden och inom betänkandets ram behandlat till oss överlämnade motioner och andra framställningar.

Härmed får vi överlämna vårt betänkande "Hemvist". Härigenom anser vi oss ha slutfört uppdraget. De frågor som vi haft att utreda berör ett stort antal rättsområden. Vi har därför begränsat våra författningsförslag till att avse folkbokföringen, skatteområdet och socialrättsområdet. Ett full-

följande av de föreslagna principerna över hela fältet torde lämpligen ske inom varje berört departement eller genom en utredningsman biträdd av experter på resp. fackområde.

Stockholm i juni 1976

Kjell Edström

Tage Boström *Carl Fredrik Hadding*

Hans Järnbrink *Sven Zetterström*

/*Peter Wennerholm*
Anders Ahlquist

Innehåll

Förkortningar

AFL	lagen (1962:381) om allmän försäkring
AMS	arbetsmarknadsstyrelsen
CFU	centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden
Ds	departementsserie
FB	föräldrabalken
FBF	folkbokföringsförordningen (1967:198)
FBF 1946	folkbokföringsförordningen (1946:469)
FBK	folkbokföringskungörelsen (1967:495)
FBL	förslag till ändrad FBF (folkbokföringslagen)
GB	giftermålsbalken
KL	kommunalskattelagen (1928:370)
KU	konstitutionsutskottet
KÅ	kammarrättens årsbok avd. II
NJA I	Nytt juridiskt arkiv avd. I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv avd. II
RB	rättegångsbalken
RFV	riksförsäkringsverket
RSV	riksskatteverket
RÅ	regeringsrättens årsbok
Si	lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt
Sf	lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt
SfU	socialförsäkringsutskottet
SkU	skatteutskottet

Sammanfattning

Den svenska folkregistreringen sker fortlöpande genom kyrkobokföring och periodiskt (årligen) genom mantalsskrivning. De grundläggande bestämmelserna finns i folkbokföringsförordningen (1967:198) (FBF).

Bland folkbokföringens uppgifter kan särskilt nämnas dess funktioner vid den direkta beskattningen och vid upprättande av röstlängder. Mer eller mindre inflytande har emellertid folkbokföringen på alla områden där bosättningen har rättslig betydelse.

Av de myndigheter som får löpande avisering från folkbokföringsmyndigheterna kan nämnas allmän försäkringskassa, barnavårdscentral, civilförsvarsstyrelsen, förmedlingsorganet för bostadstillägg, statens invandrarverk, lokal skattemyndighet, skolmyndigheter, statens personalpensionsverk, trafiksäkerhetsverket och värnpliktsverket. Därutöver sker periodisk avisering till bl. a. allmän försäkringskassa (främst invandrare), hälsovårdsnämnd (ej ympade 5-åringar), militärmyndighet (17-åriga svenska män), skolmyndighet (7-åringar) och trafiksäkerhetsverket (17-åringar). I många sammanhang kan folkbokföringsorten ha betydelse även om någon avisering inte utgår från folkbokföringsmyndigheten. Detta gäller bl. a. fora (t. ex. 10:1 RB) och ansvarsbestämmelser (3 § sjukvårdslagen, 22 § lagen om socialhjälp m. fl.). Folkbokföringen ger också grunduppgifter för befolkningsstatistiken, vilken i sin tur används för bl. a. den kommunala samhällsplaneringen.

Genom sådana aviseringar som exemplifierats i föregående stycke utlöses samhällets "skyddsnät" för den enskilde. Varje barns hälsa blir bevakad av barnavårdscentral och hälsovårdsnämnd. Alla barn ges skolutbildning osv. Aviseringssystemet garanterar att inte någon blir bortglömd samtidigt som det befriar den enskilde från krav på ett stort antal anmälningar.

FBF tillkom bl. a. på grund av statsmakternas principbeslut 1963 om övergång till datamaskinsystem för registrerings-, beräknings- och redovisningsarbeten inom folkbokföring, taxering och uppbörd senast vid årsskiftet 1967–1968. Av tidsnöd kunde bestämmelserna om rätt folkbokföringsort inte upptas i det sammanhanget. Med hänvisning bl. a. till att JO i särskild framställning påtalat att bosättningsreglerna inte var desamma inom skatterätt och sociallagstiftning och till frågans omfattning förklarade departementschefen att särskild utredning erfordrades. Bestämmelserna i FBF 1946 överfördes därför (med vissa mindre undantag) utan materiell översyn till FBF.

JO menade i sin framställning att det var alldeles nödvändigt med en allmän översyn av de bosättningsregler i skilda författningar som bestämmer svenska medborgares samhällsförmåner under anställning utomlands med syfte att få dem i samklang med skattskyldighetsreglerna. Målet borde vara att man så långt det över huvud taget var möjligt åstadkom kongruens mellan skyldigheter och rättigheter i förhållande till svenska staten för den som har anställning utomlands med skattskyldighet för inkomst av denna i Sverige.

I en utredning 1966 om försäkringstillhörighet för utlänningar förklarade RFV att det var önskvärt att bosättningsbegreppet inom folkbokföringen bedömdes efter enhetliga regler och på ett sätt som motsvarade sjukförsäkringens behov. Efter en översyn av folkbokföringsbestämmelserna var det möjligt att föreskriva att försäkringskassornas beslut i bosättningsfrågor i princip skulle grundas på folkbokföringsorganens motsvarande beslut.

Enligt sina direktiv har hemvistsakkunniga haft att göra en översyn av de bestämmelser som är grundläggande för kyrkobokföring och mantalsskrivning, varvid lämnats följande två utgångspunkter:

- Folkbokföringen skall i princip grundas på bosättning
- Mantalsskrivningen skall utgöra bas för den direkta beskattningen

Hemvistsakkunnigas uppdrag i fråga om FBF kan sammanfattas i följande punkter.

1. Åstadkomma tidsenliga bedömningsgrunder i FBF som är klara och lätta att tillämpa
2. Överväga om FBF:s många men likväl ej uttömmande bosättningsregler bör ersättas av regler med allmännare formuleringar
3. Undersöka i vilka fall undantag bör göras från regeln att bosättning är grundläggande för folkbokföring
4. Pröva om samordning bör eftersträvas mellan de regler som gäller flyttning till nordiskt land och de regler som gäller flyttning till icke-nordiskt land
5. Ta upp vissa terminologiska frågor

Hemvistsakkunniga har haft att göra en inventering av möjligheterna att differentiera och förbättra bedömningskriterierna så att folkbokföringsmyndigheternas avgöranden i bosättningsfrågan skall kunna få en vidare användning än vad nu är fallet. Det har vidare ålegat oss att överväga om det från lagteknisk synpunkt är lämpligt att i fortsättningen i forumregler anknyta direkt till folkbokföringen, när denna skall vara bestämmande i sak.

Vid prövning av JO:s framställning om revision av bestämmelserna om bosättning i riket har inte föreskrivits någon begränsning av uppdraget till begreppsfrågan.

Översynen syftar även till att åstadkomma en enhetlig terminologi i författningsmaterian.

I kapitel 2–8 redovisas vilken betydelse bosättning och liknande har i olika författningar. Vidare redogörs för bosättningsbegreppens innebörd och syfte. Vissa internationella begrepp med mera allmän räckvidd har också

medtagits. Bosättningsbegrepp i bilaterala konventioner har bara i undantagsfall tagits med, eftersom sådana begrepp i allmänhet saknar intresse utanför konventionsområdet. Redovisningen har gjorts så fullständig som ansetts nödvändig för uppdraget.

I kapitel 9 ges en översikt över flyttningsrörelser i Sverige.

Föreslagna anknytningsmoment av domicilkaraktär

Anknytningsmomenten delas i kapitel 10 upp i begrepp och registreringar.

Begrepp

Ordet bosatt (i olika böjningsformer och avledningar) används odefinierat i betänkandet bl. a. som en sammanfattande beteckning på alla olika former av bosättningsbegrepp (hemvist, vanlig vistelseort, boende osv.). Det är i många sammanhang nödvändigt att det finns en sådan allmän term. Bosatt har i denna funktion stark förankring i allmänt språkbruk.

Som lämpliga begrepp föreslås följande.

1. *Vistelse*

Det karakteristiska för detta begrepp är en persons fysiska närvaro på en viss plats. Vanligen har dock vistelsen viss varaktighet. Om vistelsen är något mer stadigvarande behöver den inte upphöra enbart därför att personen i fråga tillfälligt lämnar vistelseorten. Vistelse kan därför föreligga samtidigt på flera platser. Syftet med vistelsen har inte någon betydelse. I internationella termer kan vistelse sägas motsvaras av de engelska orden residence och abode. – Vistelsebegreppet kan efter behov närmare preciseras genom krav på viss tids vistelse eller genom en bestämning. Som sådana bestämningar föreslås *vardaglig* (se nedan under Folkbokföring) och *stadigvarande* (enligt skatterättslig praxis).

2. *Hemvist*

Begreppet anknyter till hela riket. Vardaglig vistelse utgör huvudgrunden för hemvist. I internationella termer kan hemvist sägas vara ett résidence habituelle-begrepp. (Se nedan under Folkbokföring.)

3. *Hemort*

Begreppet är i princip avsett för lokal anknytning inom Sverige. (Se nedan under Folkbokföring.)

4. *Hemförsamling*

Det är den församling i vilken en person rätteligen skall vara kyrkobokförd. Begreppet är i princip avsett för lokal anknytning inom Sverige.

5. *Hemkommun*

Det är den kommun i vilken hemförsamlingen är belägen. Begreppet är i princip avsett för lokal anknytning inom Sverige.

6. *Fast hemvist*

Detta begrepp är främst avsett som internationellt privat- och processrättsligt begrepp. Det skall sålunda användas för att täcka begrepp som motsvarar hemvistdefinitionen i 7 kap. 2 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap och liknande. Det ovan angivna hemvistbegreppet föreslås utnyttjat som första steg i denna definition. Den föreslås därför få följande lydelse: Den som har hemvist i viss stat anses vid tillämpning av denna lag ha fast hemvist där, om hemvistet med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. Begreppet anses vara ett slags résidence habituelle-begrepp. Det är emellertid mer kvalificerat än det ovan angivna hemvistbegreppet. Detta framgår i första hand av att i definitionen ligger ett krav på att personen i fråga har för avsikt att stanna kvar i landet. Eftersom svensk rätt saknar ett verkligt domicilbegrepp får det fasta hemvistet vanligen användas också för att täcka domicil, när så erfordras i internationella sammanhang.

7. *Skatterättsligt hemvist*

Detta kan närmast ses som ett samlingsbegrepp för de nuvarande skattskyldighetsgrunderna såvitt avser oinskränkt skattskyldighet.

Registreringar

1. *Kyrkobokföring*

2. *Mantalsskrivning*

3. *Statsregistrering*

Denna föreslås som en ny form av registrering. Den skall för vissa särskilda fall ersätta folkbokföringen. (Se härom nedan under Särskilda samordningsfrågor.)

Praktiska samordningsfrågor

I allt större utsträckning övergår man numera till att utnyttja den löpande bokföringen för anknytning av viktiga rättsverkningar (t. ex. rösträtt; även medlemskap i kommun föreslås i annat sammanhang knutet till kyrkobokföringen). Vi föreslår att man fortsätter den vägen. Härigenom uppnås också en praktisk samordning.

Också för fall då man inte vill låta den faktiska kyrkobokföringen ha absolut vitsord föreslås att kyrkobokföringen utnyttjas bättre än f. n. i t. ex. AFL, sjukvårdslagen, lagen om allmänna barnbidrag. Här bör visserligen

hemvist utgöra grunden för avsedda rättsverkningar, men hemvist skall i regel presumeras föreligga för den som är kyrkobokförd. Vid särskilda skäl skall dock denna regel kunna frångås. För att inte samordningens fördelar skall gå förlorade förutsätts att undantaget tillämpas bara i mycket speciella fall. Det är främst avsett för vissa inflyttningsfall t. ex. då en barnfamilj inflyttar strax före ett årsskifte, men inte blir kyrkobokförd förrän efter årsskiftet. Rätten till barnbidrag bör i sådant fall bestämmas med utgångspunkt från den dag familjen verkligen fick hemvist i riket. Också vid tillämpning av undantaget förutsätts regelmässigt att beslut i kyrkobokföringsfrågan först föreligger.

I de fall då den föreslagna bindningen till kyrkobokföringen befinnes olämplig bör kyrkobokföringen användas som hittills dvs. endast som bevismedel. Detta medför att man accepterar en brist i samordningen.

Mot kyrkobokföringens tillförlitlighet har riktats viss kritik. I synnerhet gäller detta kyrkobokföringen av utlänningar. I betänkandet konstateras att statsmakterna funnit kyrkobokföringen så pass tillförlitlig att man i allt större utsträckning bygger rättigheter och skyldigheter på denna. Även invandrares rösträtt grundas direkt på kyrkobokföringen. Vidare konstateras att kyrkobokföringen i huvudsak är god, men att man kontinuerligt bör begagna alla möjligheter att kontrollera den. De myndigheter som får information av folkbokföringsmyndigheterna bör i än större utsträckning ge returinformation om ändrade bosättningsförhållanden som myndigheten får kännedom om. Nya uppgifter i självdeklarationer bör förmedlas till folkbokföringsmyndigheterna. – Störst betydelse har flyttningar över landets gränser och det är också dessa som i första hand ansetts dåligt återspeglade i kyrkobokföringen. Vi föreslår att det allmänna ombudet i uppbördsfrågor får i uppdrag att också bevaka det allmännas intresse på detta område. Med den hårdare bindning till kyrkobokföringen som föreslås för AFL, sjukvårdslagen osv. är det nödvändigt att kyrkobokföringsmålen avgörs snabbt och att besluten kan överklagas av en företrädare för staten. Det förutsätts att förvaltningsdomstolarna behandlar dessa mål med förtur, eftersom domarna är grundläggande för beslutsfattande på andra områden. Införande av en representant för det allmänna ger beslutsmyndigheterna en bättre möjlighet till helt förutsättningslösa avgöranden, eftersom statens intresse bevakas av ett särskilt ombud. Det allmänna ombudet kan bidra till rättsutvecklingen genom att föra principiellt viktiga mål till regeringsrätten. Som regel skall han däremot inte medverka vid tvist som bara rör frågan om i vilken kommun en person skall vara kyrkobokförd.

Folkbokföring

Vilka personer som skall vara kyrkobokförda inom riket föreslås fastlagt i en särskild paragraf. För att folkbokföringen skall kunna bättre betjäna andra rättsområden, där bosättning utgör anknytningsmoment, föreslås att nuvarande divergenser mellan folkbokföring och bosättning så långt som möjligt avskaffas. Som ett led häri föreslås bl. a. att det särskilda förbudet i 28 § FBF mot att genast avregistrera utflyttade svenska medborgare som ej gjort flyttningsanmälan upphör. Vidare föreslås att personer som avses

i 26 § FBF (de som tillhör främmande makts beskickning m. fl.) inte skall vara uteslutna från möjlighet att bli kyrkobokförda. Detta innebär att de särskilda immunitets- och privilegiereglerna som gäller för denna kategori får beaktas särskilt inom varje rättsområde. Med hänsyn till överenskommelsen om internordisk flyttning förutsätter förslaget på denna punkt förhandlingar med övriga nordiska stater. Den som till följd av anställning utrikes inte längre är bosatt här och som i anledning av anställningen uppbär lön från svenska staten skall enligt förslaget upptas i ett särskilt register, statsregistret, och avföras ur kyrkobokföringen (se nedan under Särskilda samordningsfrågor). Som ytterligare ett led i arbetet på att få överensstämmelse mellan kyrkobokföring och bosättning har i förslaget uteslutits det undantag i 28 § sista stycket FBF som nu gör det möjligt för svensk missionär m. fl. att kvarstå som kyrkobokförda också efter konstaterad utflyttning. Slutligen föreslås att nyfödda barn inte skall upptas i församlingsbok här i andra fall än då de kan sägas vara bosatta här. Härigenom kan folkbokföringens omfattning bestämmas av bosättningsbegreppets utformning.

Tyngdpunkten i förslaget ligger således i bosättningsbegreppet. Lagtekniken är en annan än den i gällande lydelse av FBF. I stället för många men inte uttömmande bestämmelser föreslås två paragrafer med allmännare formuleringar. För att få enhetliga bedömningsgrunder utvecklas innebörden närmare i motiven. Där lämnas också förslag till vissa allmänna presumtioner. Motiven har utformats så att de skulle kunna utgöra underlag för rådgivande anvisningar från tillsynsmyndigheten.

Bosättningsbegreppet bör, för att kunna tillgodose andra rättsområdens behov, i första hand ge ledning för bestämning av om bosättning *i Sverige* föreligger. Detta föreslås bestämt genom ett begrepp. För detta används termen *hemvist*. I andra hand måste dock en person kunna bindas lokalt också till en *ort* i Sverige. Detta sker i förslaget genom ett särskilt begrepp benämnt *hemort*. Båda begreppen bygger på FBF:s nuvarande bosättningsbegrepp såsom det utvecklats i praxis. Vissa avvikelser bör dock noteras.

1. *Hemvist*

Vid utformningen av begreppet har särskild hänsyn tagits till andra svenska rättsområdens behov liksom till vad som inom Europarådet anförts beträffande begreppet residence. Vad som utmärker förslaget är främst följande.

Begreppet har utformats så att hemvistfrågan skall bli bedömd på samma sätt vare sig fråga är om in- eller utflyttning och vare sig fråga är om svenskar eller icke-svenskar. Vistelse på grund av anställning hos svenska staten bedöms principiellt på samma sätt som vistelse föranledd av anställning i enskild tjänst.

Hemvistbegreppets huvudregel kan i korthet karakteriseras på följande sätt. Begreppet anknyter närmare än f. n. till det område, på vilket en person faktiskt uppehåller sig. Detta markeras med uttrycket *vardaglig vistelse*, vilket uttryck får en viss fasthet genom en däri inbakad ettårsregel. Denna ettårsregel skall dock inte vara så kategorisk, att den kan uppfattas som enbart en tidsregel. Möjlighet skall finnas för en mjukare tillämpning, ett hänsynstagande till omständigheterna i det särskilda fallet. Avgörande blir om

vistelsen kan uppfattas som "vardaglig". För detta uttryck redogörs närmare i motiven. Denna regel kan i vissa fall frångås. Ibland kan nämligen en persons samband med ett annat land förbli så starkt, att han inte bör anses ha fått hemvist i Sverige trots vardaglig vistelse här. Sådant samband måste vanligen upprätthållas genom regelbundna besök (i regel minst var fjortonde dag) hos familjen. Detta för att begreppet skall bibehålla sin faktiska karaktär.

Begreppet utesluter inte helt att en person kan få dubbelt hemvist och inte heller att han kan sakna hemvist.

Det anges särskilt när födelsehemvist skall anses uppkomma.

Den hittills tillämpade principen, att hänsyn får tas också till omständigheter som inträffat efter den aktuella tidpunkten, bibehålls.

Vidare lämnas vissa förslag angående presumtioner vid tillämpningen.

2. *Hemort*

Hemortsbegreppet bestäms direkt till en ort och inte som FBF:s bosättningsbegrepp med utgångspunkt från en fastighet. Hemort skall uppkomma samtidigt med hemvist och bestå så länge hemvistet varar. Genom att bosättningsbegreppet delats har kraven på förvärv av hemort kunnat sänkas något i förhållande både till FBF:s nuvarande bosättningsbegrepp och till det föreslagna hemvistbegreppet. Härigenom bör folkbokföringen kunna bli mer överensstämmande med den faktiska uppehållsorten. Hemvist kan i princip inte grundas utan vistelse. I vissa särskilda undantagsfall kan däremot ny hemort uppkomma utan vistelse.

Med utgångspunkt från anledningen till vistelsen ges vissa kommentarer till ledning för bedömning av hemortsfrågan. I fråga om studerande innebär förslaget att de i större utsträckning än f. n. kommer att anses hemmahörande på studieorten.

Särbestämmelser för arbete i AMS regi eller vid stora anläggningsarbeten har inte ansetts nödvändiga.

Någon motsvarighet till de särskilda möjligheterna i 19 och 20 §§ FBF för ägare av fast egendom att bli skrivna med avvikelse från bosättningsreglerna har inte medgivits.

De nu gällande särbestämmelserna i 21 och 22 §§ FBF beträffande statsrådsledamöter m. fl. föreslås också avskaffade. Som tidigare sagts gäller detta också undantagsbestämmelsen i 26 § FBF för dem som tillhör främmande makts beskickning m. fl.

De undantag som nu finns i 23 och 24 §§ för den som vistas på ålderdomshem, sjukhus och anstalt har dock i princip bibehållits i förslaget. En nyhet är att den som frigivits eller utskrivits villkorligt från fängvårds- eller arbetsanstalt eller som efter att ha dömts till ungdomsfängelse eller internering överförts till vård utom anstalt inte längre särbehandlas.

Bestämmelserna om födelsehemort har i förslaget begränsats.

Särskilda samordningsfrågor

Utredningen har visat att brist på överensstämmelse mellan rättigheter och skyldigheter föreligger när fråga är om personer som vid anställning ut-

omlands får sin lön från svenska staten eller svensk kommun. Dessa personer är alltid skattskyldiga i Sverige.

För att få en grund som gör det möjligt att ge sådana personer som alltid är skattskyldiga i Sverige för sin lön rättigheter och förmåner som eljest bara tillkommer här bosatta personer föreslås som ovan nämnts att ett nytt register (statsregister) inrättas vid sidan av folkbokföringen. I detta antecknas personer som uppbär lön av staten eller svensk kommun och som tjänstgör utom riket under så lång tid att de inte har hemvist i Sverige. I registret upptas också familjemedlemmar som flyttar till anställningsorten. Direkt till registreringen i detta knyts erforderliga rättsverkningar, t. ex. rätt att vara inskriven i allmän försäkringskassa. För den som är upptagen i detta register används vid behov utvandringsorten som ersättning för kyrkobokförings- och mantalsskrivningsort.

Av samordningsskäl föreslås viss justering av principerna för svenska diplomaters lönesättning och av beskattningen av dessa diplomater.

Beskattning

På beskattningsområdet lämnas förslag i fråga om KL, Si och Sf. Utgångspunkt för förslagen har varit att skattskyldighetens omfattning i princip inte bör ändras i annan mån än som erfordras för att uppnå målen inom det egentliga uppdraget. Den hårdare bindning till kyrkobokföringen som föreslås för andra områden (t. ex. sjukvårdslagen och AFL) anses olämplig för beskattningens del. Folkbokföringens hemvistbegrepp skall dock användas som grund. De föreslagna ändringarna är därför i huvudsak av teknisk natur för att uppnå den eftersträvande större enhetligheten. Eftersom folkbokföringens bosättningsbegrepp inte alltid är direkt användbart för beskattningsändamål bör ett hjälpregister inrättas för utflyttningsfallen.

Socialförsäkring

Även här föreslås att folkbokföringens hemvistbegrepp skall användas. Som tidigare nämnts föreslås dock att hemvist som regel skall presumeras föreligga för den som är kyrkobokförd. Den som är statsregistrerad föreslås bli likställd med den som har hemvist. Rätt försäkringskassa bestäms enligt förslaget av kyrkobokföringen i stället för av mantalsskrivningen. Anmälningsskyldighet för den som skall inskrivas i försäkringskassa föreslås helt slopad.

Sjukvård

För sjukvårdslagens del föreslås också att folkbokföringens hemvistbegrepp skall vara grundläggande och att hemvist som regel skall presumeras föreligga för den som är kyrkobokförd. Rätt hemlandsting föreslås direkt bestämt av kyrkobokföringen.

Barnbidrag

Folkbokföringens bosättningsbegrepp bör också vara grundläggande för rätten till barnbidrag. I likhet med vad som föreslås för AFL och sjukvårdslagen bör hemvist som regel presumeras föreligga för den som är kyrkobokförd.

Frågor på speciella områden

För att slippa den eftersläpning som en anknytning till mantalsskrivningen medför, har vi haft att överväga, om det är möjligt att (i större utsträckning) i stället använda kyrkobokföringen för bestämning av forum. Det konstateras att det härför erfordras vissa för allmänheten tillgängliga centrala register, främst ett personregister. Hemvistsakkunniga finner, att, om ett centralt person- och adressregister inrättas, det inte finns några folkbokföringstekniska hinder mot att använda kyrkobokföringen i stället för mantalsskrivningen som hjälpmedel vid forumbestämning. De sakkunniga har emellertid också funnit att forumfrågan är så intimt förbunden med ett flertal rent processuella frågor, att vi ansett det olämpligt att lägga fram förslag i denna del.

Vi har vidare tagit upp vissa andra specialfrågor. En av dessa är om svensk medborgare som är anställd av svensk arbetsgivare och har utlandstjänstgöring skall ha samma sjukförsäkringsförmåner som svenska medborgare i Sverige. Hemvistsakkunniga menar att det inte finns tillräckliga skäl att utvidga kretsen av statsregistrerade personer till att omfatta också personer anställda utomlands i enskild tjänst, vilka i princip inte beskattas i Sverige för sin anställningsinkomst. Samma ståndpunkt intas i fråga om särskilda grupper (lärare, missionärer m. fl.). En annan fråga är om kravet på 180 dagars föregående inskrivning i försäkringskassa för rätt till föräldrapenning vid barnsbörd skall gälla hemvändande utlandssvenskar. Hemvistsakkunniga framhåller att också denna fråga delvis löses genom förslaget om statsregister. De sakkunniga menar att kravet på viss tids inskrivning delvis får ses som en schablonregel för att få balans mellan förmåner och skyldigheter. Mot den bakgrunden anser vi oss inte kunna förorda någon ändring i reglerna om rätt till föräldrapenning. Vidare har behandlats en framställning från Svenska MS-föreningarnas riksförbund vari begärts utredning om möjligheterna för försäkrad, som för sin hälsas skull vistas på utrikes ort mer än tolv månader, att få behålla sin sjukpenning. Hemvistsakkunniga har dock ej funnit skäl till särregler i detta fall, eftersom sådan person redan nu är skyddad såtillvida att förtidspension från tilläggspensioneringen kan utgå oavsett bosättningsland och från folkpensioneringen efter dispens om pensionen beviljats medan den försäkrade fortfarande ansågs bosatt här.

I anledning av en från skatteutskottet överlämnad motion har vi föreslagit att reducering av församlingsskatten för den som inte tillhör svenska kyrkan skall tillkomma den som har skatterättsligt hemvist (är oinskränkt skattskyldig) här i riket.

Kostnader

Ett försök till uppskattning av kostnaderna för ett genomförande av våra förslag redovisas i avsnittet 12.4.

Författningsförslag

Förslag till
Lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967:198)

Härigenom föreskrives i fråga om folkbokföringsförordningen (1967:198)

dels att 22–28 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 4–6, 10, 40 och 60–62 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att rubriken till folkbokföringsförordningen (1967:198) samt 1, 8, 9, 11–21, 30, 34, 36, 39, 41, 43, 45, 46, 50, 59 och 63 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 5, 29, 38, 61 och 62 §§ ordet "förordning" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "lag" i motsvarande form.

dels att rubriken närmast före 11 § skall sättas närmast före 15 §,

dels att i förordningen skall införas ny bestämmelse, 3 a §, samt närmast före 11 § ny rubrik av nedan angivna lydelse.

Folkbokföringslag

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 §
Folkbokföring sker	
dels fortlöpande hos pastorsämbetet i kyrkoböcker och andra register för varje församling av svenska kyrkan (kyrkobokföring),	
dels årligen hos lokal skattemyndighet i mantalslängder församlingsvis för varje kommun (mantalsskrivning).	
Konungen kan förordna, att kyrkobokföringen i Stockholm och Göteborg skall ske hos den lokala skattemyndigheten.	*Regeringen* kan förordna, att kyrkobokföringen i Stockholm och Göteborg skall ske hos den lokala skattemyndigheten. *Om statsregistrering stadgas särskilt.*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	3 a §
	Allmänt ombud i uppbördsfrågor skall föra det allmännas talan i mål enligt denna lag och må anföra besvär till enskilds förmån. Justitiekanslern äger pröva allmänt ombuds beslut angående besvär enligt denna lag.
	8 §
I denna förordning förstås med en persons *kyrkobokföringsort den församling i vilken har är kyrkobokförd,* *kyrkobokföringsfastighet den fastighet på vilken har är kyrkobokförd.*	*Hemförsamling är den församling i vilken en person rätteligen skall vara kyrkobokförd.* *Hemkommun är den kommun i vilken hemförsamlingen är belägen.*
	9 §
Har beslut om kyrkobokföring på grund av inflyttning meddelats efter anmälan enligt 33 §, gäller kyrkobokföringen från och med den dag anmälan inkom. Har beslutet meddelats utan föregående anmälan, gäller kyrkobokföringen från och med beslutets dag. *Vid flyttning inom landet upphör den flyttande att vara kyrkobokförd på utflyttningsorten från och med den dag han är kyrkobokförd på inflyttningsorten. Vid flyttning till utlandet upphör kyrkobokföringen att gälla från och med utresedagen. Anmäles flyttning till utlandet efter utresedagen, upphör dock kyrkobokföringen att gälla från och med den dag anmälan inkom.*	*Kyrkobokföringsort är den församling i vilken en person är kyrkobokförd.* *Kyrkobokföringsfastighet är den fastighet på vilken en person är kyrkobokförd.*
Rätt kyrkobokföringsort m. m.	*Kyrkobokföringens omfattning*
	11 §
Var och en kyrkobokföres i den församling och på den fastighet där han är bosatt, om annat ej följer av bestämmelse i 19–24 och 27 §§.	*Den som har hemvist i riket skall vara kyrkobokförd här.* *Den som två hela kalenderår i följd varit kyrkobokförd under rubrik på okänd ort enligt 17 § andra stycket och vars vistelseort fortfarande är okänd*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	överförs till obefintligregister. Den som upptas i obefintligregister är ej längre kyrkobokförd.
	12 §
En person anses bosatt på den fastighet där han regelmässigt vistas eller, när byte av bostad skett, kan antagas komma att regelmässigt vistas under nattvilan eller motsvarande vila (dygnsvilan). Den som enligt denna regel kan anses bosatt på flera fastigheter anses bosatt på den fastighet där han med hänsyn till sin tjänst eller verksamhet och övriga omständigheter får anses ha sitt egentliga hemvist. *Undantag från första stycket anges i 13–17 §§.*	*Hemvist i riket har den som har sin vardagliga vistelse här och som ej har kvar starkare anknytning till annat land, där han tidigare haft vardaglig vistelse.* *En person bibehåller sitt hemvist i riket oaktat han ej har vardaglig vistelse här om han alltjämt är starkare knuten hit än till annat land.* *Vid bedömning om någon är starkare knuten till annat land än vistelselandet skall beaktas vistelse-, bostads- och familjeförhållanden samt därmed sammanhängande omständigheter.* *Barn anses ha moderns hemvist när det föds. I fråga om dess hemvist efter födelsen tillämpas första, andra och tredje styckena.*
	13 §
Den som på grund av sina arbetsförhållanden tillbringar dygnsvilan på annan fastighet än den där hans familj är bosatt anses bosatt hos familjen, om han regelbundet besöker den när tillfälligt hinder ej möter.	*Kyrkobokföring på grund av inflyttning till riket gäller, om beslut meddelats efter anmälan enligt 33 §, från och med den dag anmälan avser, dock tidigast från och med den dag anmälan inkom, och eljest från och med beslutets dag.* *Kyrkobokföring av nyfött barn som har födelsehemort gäller från och med dagen för födelsen.*
	14 §
Dygnsvila som en person på grund av tillfälligt arbete eller uppdrag tillbringar på annan fastighet än den där han har sitt egentliga hemvist anses icke leda till ändring i hans bosättning.	*En person upphör att vara kyrkobokförd vid dödsfall från dödsdagen och vid flyttning till utlandet efter anmälan enligt 34 § från och med utresedagen.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Den som upptagits i statsregistret upphör att vara kyrkobokförd från och med utresedagen.

Vid överföring till obefintligregister, liksom i annat fall än i första och andra styckena sägs, upphör en person att vara kyrkobokförd från och med beslutsdagen.

Rätt kyrkobokföringsort m. m.

15 §

Kan elev vid allmän eller enskild läroanstalt anses ha sitt egentliga hemvist hos föräldrar, andra anhöriga eller, om han är gift, hos sin familj eller på annan plats, anses han bosatt där, även om han till följd av studierna tillbringar dygnsvilan på annan fastighet.

En person kyrkobokföres i den församling där han har sin hemort och på den fastighet där han hör hemma såvida inte annat följer av bestämmelserna i 17–20 §§.

16 §

Den som på grund av yrke eller tjänst icke kan tillbringa sin dygnsvila regelmässigt på viss fastighet anses bosatt på den fastighet där han kan anses ha sitt egentliga hemvist. Därvid beaktas hans yrke eller tjänst, familjens eller annan nära anhörigs bosättning, förvaringen av hans bohag och annan omständighet.

Hemort är den ort där en person med hänsyn till sina personliga förhållanden får anses hemmahörande.

17 §

Den som tillhör den nomadiserande samebefolkningen och icke är bosatt på viss fastighet anses bosatt på sitt huvudviste i samebyn. Om sådant huvudviste gäller i tillämpliga delar vad som enligt denna förordning gäller om fastighet.

Den som icke kan anses höra hemma på viss fastighet i hemförsamlingen kyrkobokföres under rubrik på församlingen skrivna, om annat ej följer av andra stycket eller av 19 eller 20 §.

Föreligger ej längre upplysning om var en kyrkobokförd person vistas, kyrkobokföres han under rubrik på okänd ort. Under denna rubrik får dock ej kyrkobokföras den som är inskriven i sjömansregistret.

Pastorsämbete får pröva om person som avses i första och andra styckena

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
	i stället för att bokföras enligt dessa stycken kan behålla sin tidigare kyrkobokföring. Beslutas vid mantalsskrivning att han icke skall uppföras på viss fastighet i mantalslängden, bokföres han enligt första eller andra stycket.
	18 §
Även om en person icke är bosatt på viss fastighet, anses han dock bosatt i viss församling, om det med tillämpning på församlingens område av bestämmelserna i 12–17 §§ om fastighet kan anses att han är bosatt inom området.	*Levande fött barn kyrkobokföres i sin födelsehemort, om sådan enligt andra eller tredje stycket finnes.* *Födelsehemort för barn, som är fött inom landet, är den församling där modern vid barnets födelse var kyrkobokförd eller upptagen i obefintligregister. Finnes ej sådan församling är den församling där barnet föddes födelsehemort.* *Födelsehemort för barn, som är fött utom landet, är den församling där modern vid barnets födelse var och fortfarande är kyrkobokförd eller upptagen i obefintligregister.* *Sedan barnet kyrkobokförts i födelsehemorten, tillämpas övriga bestämmelser om kyrkobokföringsort.*
	19 §
På ansökan av den som äger eller innehar fast egendom men endast under någon del av året vistas på egendomen eller i övrigt inom den församling där egendomen är belägen kan Konungen förordna, att sökanden skall vara kyrkobokförd på viss fastighet i församlingen, om det är skäligt med hänsyn till egendomens betydenhet och övriga omständigheter.	*Den som för vård eller tillsyn vistas på ålderdomshem i annan församling än den, där han rätteligen var eller bort vara kyrkobokförd när han flyttade till ålderdomshemmet, får på egen begäran kyrkobokföras i sistnämnda församling. Han kyrkobokföres då på den fastighet, där han förut var bokförd, eller under rubrik på församlingen skrivna eller, om särskilda skäl föreligger, på annan fastighet.* *Den som för vård eller tillsyn vistas på ålderdomshem och är kyrkobokförd i den församling där hemmet ligger får kyrkobokföras på annan fastighet i*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	församlingen, om särskilda skäl föreligger.
	Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får efter ansökan medge att annat hem eller inrättning än ålderdomshem jämställs med sådant hem.
	20 §
Den som är anställd på utländsk ort i svenska statens tjänst kyrkobokföres i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm med sin familj och svenska betjäning. Konungen kan dock medge den, som äger eller innehar fast egendom utom Stockholm, att med familj och betjäning kyrkobokföras på viss fastighet i den församling där egendomen är belägen.	*Intagning på inrättning eller anstalt för sjukvård, socialvård eller kriminalvård utgör ej skäl för ny kyrkobokföring. Förhållanden som inträffar efter intagningen beaktas vid kyrkobokföringen, som om intagning ej skett.*
	Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer fastställer vilka inrättningar och anstalter som omfattas av bestämmelserna i första stycket.
	21 §
Ledamot av statsrådet som för att utöva statsrådsämbetet flyttar från församling, där han var bosatt vid utnämningen, får fortfarande vara kyrkobokförd där.	*Vid flyttning inom riket gäller kyrkobokföringen på den nya orten från och med den dag anmälan inkom eller den senare dag anmälan avser. Har beslutet meddelats utan föregående anmälan, gäller kyrkobokföringen från och med beslutets dag.*
	Vid flyttning inom riket upphör den flyttande att vara kyrkobokförd på utflyttningsorten från och med den dag han är kyrkobokförd på inflyttningsorten.
	30 §
Barns födelse anmäles till pastorsämbetet i födelsehemorten, *om det är fött inom riket eller fött utom riket av kvinna som är kyrkobokförd här eller är bosatt här och upptagen i obefintligregister.*	Barns födelse anmäles till pastorsämbetet i födelsehemorten.

Födes barnet på sjukhus eller enskilt sjukhem gör inrättningen anmälan. Biträder barnmorska vid födelsen i annat fall, gör hon födelseanmälan. An-

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

mälan skall ske ofördröjligen och vara skriftlig.

I andra fall skall barnets vårdnadshavare göra anmälan enligt första stycket inom en månad från födelsen. Sker det icke kan pastorsämbetet förelägga vårdnadshavaren att inom viss tid fullgöra sin skyldighet.

Med barn avses nyfödd, som efter födelsen andats eller visat annat livstecken, samt dödfödd som avlidit efter utgången av tjugoåttonde havandeskapsveckan.

34 §

Den som har för avsikt att *bosätta sig stadigvarande i* utlandet skall anmäla detta till pastorsämbetet i kyrkobokföringsorten. Anmälan göres före utresan och skall innehålla uppgift om utresedagen. Om utresan inställes eller uppskjutes skall detta anmälas till pastorsämbetet senast den tidigare uppgivna utresedagen.

Den som har för avsikt att *flytta till* utlandet skall anmäla detta till pastorsämbetet i kyrkobokföringsorten. Anmälan göres före utresan och skall innehålla uppgift om utresedagen. Om utresan inställes eller uppskjutes skall detta anmälas till pastorsämbetet senast den tidigare uppgivna utresedagen.

36 §

Pastorsämbete beslutar efter anmälan eller när annat skäl föreligger om viss persons kyrkobokföring i församlingen.

Allmänt ombud underrättas om beslut i fråga huruvida person skall vara kyrkobokförd i riket.

39 §

Var och en mantalsskrives på den fastighet och i den församling, där han rätteligen skall vara kyrkobokförd mantalsdagen, samt i den kommun där fastigheten och församlingen är belägen. Den som skall vara kyrkobokförd i icke territoriell församling mantalsskrives på kyrkobokföringsfastigheten och i den kommun och församling där fastigheten är belägen.

Den som mantalsdagen skall vara kyrkobokförd under rubrik *på församlingen skrivna* eller *utan känt hemvist mantalsskrives under samma rubrik.*

Den som mantalsdagen skall vara kyrkobokförd under rubrik *på församlingen skrivna* eller *på okänd ort* mantalsskrives under samma rubrik.

Vid ändring i den kommunala indelningen sker mantalsskrivning efter den nya indelningen första gången för det kalenderår indelningen träder i kraft.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
41 §	
Ansökan om mantalsskrivning med avvikelse från vad som upptagits i stomme till mantalslängd får göras av enskild person i fråga om hans mantalsskrivning och av kommun i fråga som rör kommunen.	Ansökan om mantalsskrivning med avvikelse från vad som upptagits i stomme till mantalslängd får göras *av allmänt ombud,* av enskild person i fråga om hans mantalsskrivning och av kommun i fråga som rör kommunen.

Ansökan göres senast den 5 februari mantalsåret hos den lokala skattemyndighet som skall vidtaga den yrkade åtgärden. Ansökan bör vara skriftlig men får göras muntligen vid inställelse hos den lokala skattemyndigheten.

43 §

Den lokala skattemyndigheten underskriver stommen till mantalslängden den 1 mars mantalsåret. Längden anses därmed upprättad och justerad.

Har ansökan enligt 41 § gjorts beträffande viss persons mantalsskrivning skickar den lokala skattemyndigheten senast den 15 mars mantalsåret underrättelse om vad som beslutats vid mantalsskrivningen till den som beslutet gäller och till kommunen. Sådan underrättelse skickas också när den lokala skattemyndigheten utan ansökan beslutat i fråga om mantalsskrivning med avvikelse från vad som upptagits i stommen till mantalslängd.	Har ansökan enligt 41 § gjorts beträffande viss persons mantalsskrivning skickar den lokala skattemyndigheten senast den 15 mars mantalsåret underrättelse om vad som beslutats vid mantalsskrivningen till den som beslutet gäller, *till allmänt ombud* och till kommunen. Sådan underrättelse skickas också när den lokala skattemyndigheten utan ansökan beslutat i fråga om mantalsskrivning med avvikelse från vad som upptagits i stommen till mantalslängd.

45 §

Mot beslut i kyrkobokföringsärende som underställes länsskatterätt eller domkapitel eller avser föreläggande av pastorsämbete enligt 30 eller 33 § eller 57 § andra stycket får talan icke föras.

Talan mot beslut i annat kyrkobokföringsärende föres genom besvär

a) hos länsskatterätten om beslutet meddelats av pastorsämbete och avser fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister,

b) hos domkapitlet om beslutet meddelats av pastorsämbete och avser annan fråga,

c) hos länsskatterätten om beslutet meddelats av den lokala skattemyndigheten i Stockholm eller Göteborg.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Talan i fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister får föras av den vars kyrkobokföring beröres av beslutet och av kommunen.	Talan i fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister får föras av den vars kyrkobokföring beröres av beslutet, *av allmänt ombud* och av kommunen.

I annan fråga än som avses i tredje stycket får talan föras av den som beröres av beslutet. Talan i sådan fråga får föras utan inskränkning i tiden.

46 §

Mot lokal skattemyndighets beslut i ärende om mantalsskrivning som underställes länsskatterätt får talan icke föras.

Talan mot beslut av lokal skattemyndighet i annat mantalsskrivningsärende föres genom besvär hos länsskatterätten. Talan får föras av den vars mantalsskrivning beröres av beslutet och av kommunen.	Talan mot beslut av lokal skattemyndighet i annat mantalsskrivningsärende föres genom besvär hos länsskatterätten. Talan får föras av den vars mantalsskrivning beröres av beslutet, *av allmänt ombud* och av kommunen.

Besvären skall ha inkommit senast den 15 april mantalsåret.

50 §

Länsskatterätts beslut, varigenom mål underställes kammarrätts prövning, och länsskatterätts, domkapitels eller kammarrätts beslut, varigenom ärendet avgjorts, skall delges person och kommun som beröres av beslutet.	Länsskatterätts beslut, varigenom mål underställes kammarrätts prövning, och länsskatterätts, domkapitels eller kammarrätts beslut, varigenom ärendet avgjorts, skall delges person, *allmänt ombud* och kommun som beröres av beslutet.

I underställningsbeslut skall anges att yttrande, som part vill inge till kammarrätten, skall ha inkommit till domstolen inom tre veckor efter det parten fick del av underställningsbeslutet.

59 §

Konungen kan föreskriva att föreståndare för inrättning som avses i *23* och *24* §§ är skyldig att lämna uppgifter som fordras för kyrkobokföring enligt nämnda paragrafer.	*Regeringen* kan föreskriva att föreståndare för inrättning som avses i *19* och *20* §§ är skyldig att lämna uppgifter som fordras för kyrkobokföring enligt nämnda paragrafer.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	63 §
Närmare föreskrifter för tillämpning av denna förordning meddelas av Konungen eller av myndighet som Konungen bestämmer.	*Närmare anvisningar om vad som bör förstås med hemvist och hemort utfärdas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.*

Förslag till Statsregisterlag

Härigenom föreskrives följande.

Registrering och avregistrering

1 § Den som till följd av anställning utom riket ej längre har hemvist här och som i anledning av anställningen uppbär avlöning eller annan därmed jämförlig förmån från svenska staten eller svensk kommun skall upptas i ett för riket gemensamt register benämnt statsregistret. I registret upptas också familjemedlemmar som flyttar till anställningsorten, barn dock endast om de inte nått myndig ålder. Barn som föds under den tid den anställde är upptagen i statsregistret upptages likaledes i registret, om den anställde har vårdnaden om barnet.

I statsregistret får med undantag för barn som föds under den tid den anställde är upptagen i statsregistret upptas endast den som vid utflyttningen var kyrkobokförd inom riket.

2 § Statsregistret förs hos riksskatteverket.

3 § Regeringen bestämmer vilka uppgifter statsregistret skall innehålla.

4 § Registrering i statsregistret gäller från och med utresedagen, dock att registrering av barn som föds under utlandsvistelsen gäller från och med dagen för barnets födelse.

5 § Ur statsregistret avförs den som kyrkobokförts, avlidit eller vars statsregistergrundande anställning upphört och som ej inom två månader därefter anmält inflyttning till riket. Avförs den anställde skall registrerade familjemedlemmar samtidigt avföras. Familjemedlem avförs då han ej längre tillhör den anställdes hushåll. Detsamma gäller barn som uppnått myndig ålder.

6 § Vid tillämpning av bestämmelse i lag eller annan författning som direkt eller indirekt tillägger kyrkobokföring eller mantalsskrivning rättslig betydelse skall vad som gäller kyrkobokföring eller mantalsskrivning anses avse statsregistreringen sedan kyrkobokföringen eller mantalsskrivningen upphört. Detta gäller dock ej i de fall kyrkobokföring används för bestämning av hemvist. I statsregistret angiven utvandringsort skall motsvara kyrkobokföringsort och mantalsskrivningsort sedan sådan upphört.

Anmälningar

7 § Skall person enligt 1 § upptas i statsregistret, åligger det anställningsmyndigheten att snarast inom två veckor efter utlandstjänstgöringens början hos statsregisterföraren anmäla de personer som kan ifrågakomma för registrering. För var och en av dessa skall uppgift lämnas om fullständigt namn, adress, personnummer och var vederbörande är kyrkobokförd. Dessa uppgifter anges på särskild blankett. På blanketten noteras även myndighetens namn och adress samt utresedag och beräknad återinflyttningsdag. Sedan statsregisterföraren fattat beslut underrättar han vederbörande folkbokföringsmyndighet.

8 § Vid utlandstjänstgöringens slut eller vid dödsfall underrättar anställningsmyndigheten inom två veckor statsregisterföraren. I fråga om familjemedlems födelse, dödsfall eller flyttning underrättar den anställde skyndsamt statsregisterföraren. Enskilds anmälningsskyldighet vid inflyttning från utlandet regleras i 33 § folkbokföringslagen (1967:198).

9 § Sker inte anmälan eller är anmälan ofullständig och saknar statsregisterföraren erforderliga uppgifter för statsregistret kan han förelägga den försumlige att fullgöra skyldigheten. I tillämpliga delar gäller därvid 56 och 57 §§ folkbokföringslagen (1967:198).

Besvär

10 § Talan mot beslut i statsregisterärende förs genom besvär i kammarrätt.

Talan får föras av den som beröres av beslutet i statsregistreringsfråga, av allmänt ombud i uppbördsfrågor och av kommunen.

Bestämmelserna i 3 a § folkbokföringslagen (1967:198) skall i övrigt äga motsvarande tillämpning.

---

1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.
2. Den som vid ikraftträdandet redan vistas utom riket under sådana förhållanden som avses i 1 § upptas i statsregistret. För sådan person gäller, i stället för vad som angetts i 1 § andra stycket, kyrkobokföringen vid tiden för utresa i samband med stats- eller kommunanställning utom riket. Registrering i statsregistret gäller därvid från och med registreringstillfället.

Förslag till
Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Härigenom föreskrives i fråga om kommunalskattelagen (1928:370)

dels att 68 §, 69 §, punkt 2 av anvisningarna till 46 §, anvisningarna till 48 §, punkt 1 av anvisningarna till 66 § samt anvisningarna till 69 och 70 §§ skall upphöra att gälla,

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

dels att i 46 § 4 mom., 48 § 4 mom., 50 § 3 mom., 57 § 2 mom. och punkt 4 av anvisningarna till 46 § ordet "hemortskommun" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "hemkommun" i motsvarande form,

dels att 46 § 2 och 3 mom., 48 § 2 och 3 mom., 49 §, 50 § 2 mom., 53 § 1 och 3 mom., 54 §, 57 § 1 mom., 59 § 1 och 3 mom., 60 §, 66 §, 70 § 1 mom., 71 §, 75 § 1 mom., punkt 5 av anvisningarna till 18 §, punkt 4 av anvisningarna till 20 §, punkt 5 av anvisningarna till 38 §, anvisningarna till 49 §, punkterna 1 och 2 av anvisningarna till 53 §, punkt 2 av anvisningarna till 54 § samt punkt 2 av anvisningarna till 66 § skall ha nedan angivna lydelse.

46 §

2 mom. I *hemortskommunen* äger skattskyldig, som *varit här i riket bosatt* under hela beskattningsåret, därjämte njuta avdrag:	*2 mom.* I *hemkommunen* äger skattskyldig, som *haft skatterättsligt hemvist här i riket* under hela beskattningsåret, därjämte njuta avdrag:

1) för periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk utbetalning, som icke får avdragas från inkomsten av särskild förvärvskälla, i den utsträckning som framgår av punkt 5 av anvisningarna;

2) sådan socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen enligt 19 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring och tilläggspensionsavgift, som påförts den skattskyldige under året näst före det taxeringsår varom fråga är;

3) för *dels* sådan sjukförsäkringsavgift enligt 19 kap. 2 § lagen om allmän försäkring, som påförts den skattskyldige under året näst före det taxeringsår varom fråga är, *dels ock* premier och andra avgifter, som skattskyldig erlagt för försäkringar av följande slag, vilka ägas av honom själv eller, i förekommande fall, hans make eller hans omyndiga barn, nämligen kapitalförsäkring, arbetslöshetsförsäkring samt sådan sjuk- eller olycksfallsförsäkring, därunder inbegripen avgift till sjukkassa för begravningshjälp, som ej avses i 33 § och som ej utgör sjukförsäkring enligt 2–4 kap. lagen om allmän försäkring;

4) för belopp som den skattskyldige enligt vid självdeklaration fogat intyg eller annat skriftligt bevis utgivit under beskattningsåret för underhåll av icke hemmavarande barn om barnet är under 18 år eller, såvitt gäller underhåll på grund av dom, oavsett barnets ålder, dock högst med 2 500 kronor för varje barn;

5) för sådan avgift enligt 4 § lagen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift, som påförts den skattskyldige under året näst före det taxeringsår varom fråga är;

6) för under beskattningsåret av den skattskyldige erlagd avgift avseende annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring, som äges av arbetsgivare, om försäkringen äges av den skattskyldige.

Har skattskyldig under beskattningsåret varit skyldig erlägga sjömansskatt, skall avdrag för periodiskt understöd, avgift för pensionsförsäkring och underhållsbidrag, som i första stycket 4) och 6) här ovan sägs, åtnjutas

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

allenast i den mån hänsyn vid beräkningen av sjömansskatt icke tagits till understödet, avgiften eller underhållsbidraget.

Därest skattskyldig endast under en del av beskattningsåret *varit här i riket bosatt*, skall avdrag, som nu sagts, åtnjutas allenast i den mån det belöper å nämnda tid.	Därest skattskyldig endast under en del av beskattningsåret *haft skatterättsligt hemvist här i riket*, skall avdrag, som nu sagts, åtnjutas allenast i den mån det belöper å nämnda tid.

Avdrag för premier och andra avgifter, som avses i första stycket 3) här ovan och som ej utgöra sjukförsäkringsavgift enligt 19 kap. 2 § lagen om allmän försäkring, må ej för skattskyldig åtnjutas till högre belopp än 250 kronor; dock att, om skattskyldig under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, ifrågavarande avdrag för dem båda gemensamt må åtnjutas med högst 500 kronor. Avdrag, som nu sagts, med högst 500 kronor må vidare åtnjutas om skattskyldig under beskattningsåret varit ogift (varmed jämställes änka, änkling eller frånskild) och haft hemmavarande barn under 18 år.

Avdrag för avgift som avses i första stycket 6) får ej överstiga den skattskyldiges A-inkomst för beskattningsåret eller året närmast dessförinnan och beräknas med hänsyn till storleken av sådan inkomst. Avdraget får uppgå till högst 30 procent av inkomst som hänför sig till jordbruksfastighet eller rörelse och 10 procent av övrig A-inkomst, beräknat på en sammanlagd A-inkomst av högst tjugo gånger det basbelopp som enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring bestämts för januari månad året närmast före taxeringsåret, men får i stället beräknas till högst 7 000 kronor jämte 30 procent av inkomst som hänför sig till jordbruksfastighet eller rörelse intill en sammanlagd A-inkomst av 23 000 kronor. Avdraget beräknas i sin helhet antingen på inkomst som skall upptagas till beskattning under beskattningsåret eller på inkomst året närmast dessförinnan. Med A-inkomst avses inkomst som enligt 9 § 3 mom. andra stycket lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt är att anse som A-inkomst.

Om särskilda skäl föreligga, får riksskatteverket efter ansökan besluta att avdrag för avgift för pensionsförsäkring får åtnjutas med högre belopp än som följer av bestämmelserna i föregående stycke. Därvid skall dock följande gälla. För skattskyldig, som redovisar inkomst som är att anse som A-inkomst endast av tjänst men som i huvudsak saknar pensionsrätt i anställning, får medges avdrag högst med belopp, beräknat som för inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse på det sätt som föreskrivits i föregående stycke. Har skattskyldig, som drivit jordbruk, skogsbruk eller rörelse, upphört med driften i förvärvskällan och har han under verksamhetstiden ej skaffat sig ett betryggande pensionsskydd, får avdrag beräknas även på sådan inkomst som enligt 9 § 3 mom. andra stycket lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt är att anse som B-inkomst. Avdraget får i detta fall beräknas med beaktande av det antal år varunder den skattskyldige drivit jordbruket, skogsbruket eller rörelsen, dock högst för tio år. Hänsyn skall vid bedömningen av avdragets storlek tagas till den skattskyldiges övriga pensionsskydd och andra möjligheter till avdrag för avgift som avses i första stycket

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

6). Avdraget får dock ej överstiga ett belopp som för varje år som driften pågått motsvarar 6 gånger det basbelopp som enligt lagen om allmän försäkring bestämts för januari månad det år varunder driften i förvärvskällan upphört och ej heller summan av de belopp som under beskattningsåret redovisats som nettointäkt av förvärvskällan och sådan inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet som är att hänföra till vinst med anledning av överlåtelse av förvärvskällan. Mot beslut av riksskatteverket i fråga som avses i detta stycket får talan ej föras.

Har skattskyldig erlagt avgift som avses i första stycket 6) men har avdrag för avgiften helt eller delvis icke kunnat åtnjutas enligt bestämmelserna i femte stycket, medgives avdrag för ej utnyttjat belopp vid taxering för det påföljande beskattningsåret. Sådant avdrag får dock icke åtnjutas med belopp som tillsammans med erlagd avgift sistnämnda år överstiger vad som angives i femte stycket.

Oavsett föreskrifterna i de föregående styckena får avdrag för avgift som avses i första stycket 6) ej åtnjutas till högre belopp än skillnaden mellan sammanlagda beloppet av inkomster från förvärvskällor, som äro skattepliktiga i *hemortskommunen,* och övriga avdrag enligt denna paragraf. Kan avdrag för avgift som avses i första stycket 6) icke utnyttjas i *hemortskommunen,* må avdrag för återstoden av vad sålunda beräknats åtnjutas i annan kommun med belopp intill den där redovisade inkomsten, i förekommande fall efter andra avdrag enligt denna paragraf som åtnjutes vid taxeringen i kommunen. Vad som sålunda ej kunnat avdragas får den skattskyldige tillgodoföra sig genom avdrag senast vid taxering för sjätte beskattningsåret efter det år då avgiften erlades. Ej heller i sistnämnda fall får avdraget överstiga vad som återstår sedan övriga avdrag enligt denna paragraf åtnjutits.

Oavsett föreskrifterna i de föregående styckena får avdrag för avgift som avses i första stycket 6) ej åtnjutas till högre belopp än skillnaden mellan sammanlagda beloppet av inkomster från förvärvskällor, som äro skattepliktiga i *hemkommunen,* och övriga avdrag enligt denna paragraf. Kan avdrag för avgift som avses i första stycket 6) icke utnyttjas i *hemkommunen,* må avdrag för återstoden av vad sålunda beräknats åtnjutas i annan kommun med belopp intill den där redovisade inkomsten, i förekommande fall efter andra avdrag enligt denna paragraf som åtnjutes vid taxeringen i kommunen. Vad som sålunda ej kunnat avdragas får den skattskyldige tillgodoföra sig genom avdrag senast vid taxering för sjätte beskattningsåret efter det år då avgiften erlades. Ej heller i sistnämnda fall få avdraget överstiga vad som återstår sedan övriga avdrag enligt denna paragraf åtnjutits.

3 mom. Ha makar med hemmavarande barn under 16 år båda haft A-inkomst enligt 9 § 3 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, må den make som haft den lägsta inkomsten av sådant slag åtnjuta förvärvsavdrag. Ha makarna haft lika stora A-inkomster, åtnjutes avdraget av den yngsta maken. Avdraget är i fråga om inkomst av jordbruksfastighet och rörelse 25 procent av nettointäkten av förvärvskällan eller – i fall då skatt-

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

skyldig vars make bedrivit verksamheten taxeras för inkomst enligt tredje stycket av anvisningarna till 52 § – 25 procent av den del av nettointäkten som taxeras hos avdragsberättigad make samt i fråga om inkomst av tjänst 25 procent av inkomsten, i samtliga fall dock högst 2 000 kronor. Vid jämförelsen av makarnas inkomster skall hänsyn tagas även till under beskattningsåret uppburen kontant inkomst ombord enligt lagen (1958:295) om sjömansskatt samt enligt 1 § 2 mom. nyssnämnda lag skattepliktig dagpenning.

Har gift skattskyldig med hemmavarande barn under 16 år haft A-inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse och har maken utfört arbete i förvärvskällan utan att taxeras för inkomst enligt tredje stycket av anvisningarna till 52 §, må den skattskyldige åtnjuta förvärvsavdrag med värdet av makens arbetsinsats, dock med högst 1 000 kronor. Vad nu sagts skall, utan hinder av att intäkten är hänförlig till inkomstslaget tjänst, gälla även skattskyldig, som på grund av bestämmelserna i punkt 13 av anvisningarna till 32 § beskattas för makes arbetsinsats.

Avdrag enligt första och andra styckena må åtnjutas endast av make som levt tillsammans med andra maken under beskattningsåret.

Har skattskyldig med hemmavarande barn under 16 år, som under beskattningsåret antingen varit gift men icke levt tillsammans med sin make eller ock varit ogift (varmed jämställes änka, änkling eller frånskild), haft A-inkomst, må han åtnjuta förvärvsavdrag. Avdraget är i fråga om inkomst av jordbruksfastighet och rörelse 25 procent av nettointäkten av förvärvskällan och i fråga om inkomst av tjänst 25 procent av inkomsten, i samtliga fall dock högst 2 000 kronor.

Avdrag enligt detta moment må åtnjutas endast av den som under större delen av beskattningsåret *varit här i riket bosatt*. Avdraget må åtnjutas endast om och i den mån den inkomst som berättigar till avdrag därtill förslår. Avdrag må för skattskyldig eller, om skattskyldig varit gift och levt tillsammans med sin make, för makarna tillsammans icke överstiga

Avdrag enligt detta moment må åtnjutas endast av den som under större delen av beskattningsåret *haft skatterättsligt hemvist här i riket*. Avdraget må åtnjutas endast om och i den mån den inkomst som berättigar till avdrag därtill förslår. Avdrag må för skattskyldig eller, om skattskyldig varit gift och levt tillsammans med sin make, för makarna tillsammans icke överstiga

om avdrag ifrågakommer enligt första eller fjärde stycket: 2 000 kronor; och

i övriga fall: 1 000 kronor.

Avdrag enligt detta moment skall erhållas i kommun där inkomst, som berättigar till avdrag, tages till beskattning, i första hand, när så kan ske, inom *hemortskommunen* och i övrigt enligt fördelning som bestäm-

Avdrag enligt detta moment skall erhållas i kommun där inkomst, som berättigar till avdrag, tages till beskattning, i första hand, när så kan ske, inom *hemkommunen* och i övrigt enligt fördelning som bestäm-

Nuvarande lydelse

mes av taxeringsnämnden i sagda kommun.

Föreslagen lydelse

mes av taxeringsnämnden i sagda kommun.

48 §

2 mom. Skattskyldig fysisk person, som *varit här i riket bosatt* under hela beskattningsåret, äger att å den i *hemortskommunen* taxerade inkomsten åtnjuta kommunalt grundavdrag med 4 500 kronor.

2 mom. Skattskyldig fysisk person, som *haft skatterättsligt hemvist här i riket* under hela beskattningsåret, äger att å den i *hemkommunen* taxerade inkomsten åtnjuta kommunalt grundavdrag med 4 500 kronor.

Har skattskyldig under beskattningsåret uppburit lön eller annan gottgörelse som utgör skattepliktig inkomst enligt lagen (1958:295) om sjömansskatt skall grundavdraget minskas med en tolftedel för varje period om trettio dagar för vilken den skattskyldige uppburit beskattningsbar inkomst enligt nämnda lag samt enligt 1 § 2 mom. lagen skattepliktig dagpenning. Det sålunda beräknade grundavdraget avrundas uppåt till helt tiotal kronor.

3 mom. Skattskyldig fysisk person, som *varit här i riket bosatt* endast under en del av beskattningsåret, äger i *hemortskommunen* åtnjuta kommunalt grundavdrag som för varje kalendermånad eller del därav, varunder han *varit här i riket bosatt,* utgör en tolftedel av 4 500 kronor. Det avdragsbelopp som sålunda erhålles, avrundas uppåt till helt tiotal kronor.

3 mom. Skattskyldig fysisk person, som *haft skatterättsligt hemvist här i riket* endast under en del av beskattningsåret, äger i *hemkommunen* åtnjuta kommunalt grundavdrag som för varje kalendermånad eller del därav, varunder han *haft skatterättsligt hemvist här i riket,* utgör en tolftedel av 4 500 kronor. Det avdragsbelopp som sålunda erhålles, avrundas uppåt till helt tiotal kronor.

49 §

Därest delägarna i boet efter avliden person, som vid dödsfallet *varit här i riket bosatt,* levt i oskift bo och varit för sitt uppehälle huvudsakligen beroende av dödsboets inkomst, må dödsboet efter taxeringsnämndens eller, om besvär anförts eller ock särskild framställning därom gjorts senast den 30 juni året näst efter taxeringsåret, skatterättens beprövande kunna för senare beskattningsår än det, då dödsfallet inträffade, tillerkännas kommunalt grundavdrag med samma belopp, som den avlidne skulle hava åtnjutit

Därest delägarna i boet efter avliden person, som vid dödsfallet *haft skatterättsligt hemvist här i riket,* levt i oskift bo och varit för sitt uppehälle huvudsakligen beroende av dödsboets inkomst, må dödsboet efter taxeringsnämndens eller, om besvär anförts eller ock särskild framställning därom gjorts senast den 30 juni året näst efter taxeringsåret, skatterättens beprövande kunna för senare beskattningsår än det, då dödsfallet inträffade, tillerkännas kommunalt grundavdrag med samma belopp, som den avlidne skulle hava åtnjutit

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
i avdrag, därest han fortfarande levt. (Se vidare anvisningarna.)	i avdrag, därest han fortfarande levt. (Se vidare anvisningarna.)
50 §	
2 mom. För fysisk person, som *varit här i riket bosatt* under hela eller någon del av beskattningsåret, utgöres såvitt angår *hemortskommunen* den beskattningsbara inkomsten av den taxerade inkomsten minskad med kommunalt grundavdrag. Den beskattningsbara inkomsten skall angivas i helt hundratal kronor, så att överskjutande belopp, som icke uppgår till helt hundratal kronor, bortfaller.	*2 mom.* För fysisk person, som *haft skatterättsligt hemvist här i riket* under hela eller någon del av beskattningsåret, utgöres såvitt angår *hemkommunen* den beskattningsbara inkomsten av den taxerade inkomsten minskad med kommunalt grundavdrag. Den beskattningsbara inkomsten skall angivas i helt hundratal kronor, så att överskjutande belopp, som icke uppgår till helt hundratal kronor, bortfaller.

Finnes skattskyldigs skatteförmåga under beskattningsåret hava varit väsentligen nedsatt till följd av långvarig sjukdom, olyckshändelse, ålderdom, underhåll av andra närstående än barn, för vilka den skattskyldige ägt tillgodonjuta allmänt barnbidrag, eller annan därmed jämförlig omständighet, må efter taxeringsnämndens eller, om besvär anförts eller ock särskild framställning därom gjorts senast den 30 juni året näst efter taxeringsåret, skatterättens beprövande den skattskyldiges taxerade inkomst minskas, förutom med kommunalt grundavdrag, med ytterligare ett efter omständigheterna avpassat belopp, dock högst 10 000 kronor. Har skattskyldig på grund av jämkning vid beräkning av sjömansskatt åtnjutit avdrag för nedsatt skatteförmåga, skall avdrag, som avses i detta stycke, minskas med det belopp, varmed jämkning medgivits.

Om skattskyldigs inkomst, efter avdrag av därå belöpande skatt, på grund av nedsatt arbetsförmåga, långvarig oförvållad arbetslöshet, stor försörjningsbörda eller annan därmed jämförlig omständighet understigit vad han kan anses hava behövt till underhåll för sig själv och för make och oförsörjda barn *(existensminimum)* är den skattskyldige berättigad till avdrag för väsentligen nedsatt skatteförmåga.

Även skattskyldig, vars inkomst till icke obetydlig del utgjorts av folkpension, är – om särskilda omständigheter icke föranleda annat – berättigad till avdrag för nedsatt skatteförmåga.

Vad i andra stycket sägs angående tid och ordning för särskild framställning om avdrag samt angående minskning av avdraget med belopp, varmed jämkning erhållits vid beräkning av sjömansskatt, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om avdrag enligt tredje och fjärde styckena.

Vad härefter återstår avrundas nedåt till helt hundratal kronor och utgör för skattskyldig, som nu nämnts, beskattningsbar inkomst.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

53 §

1 mom. Skyldighet att erlägga skatt för inkomst åligger så framt ej annat föreskrives i denna lag eller i särskilda bestämmelser, meddelade på grund av överenskommelse eller beslut, varom i 72 och 73 §§ sägs:

a) fysisk person:

för tid, under vilken han varit här i riket bosatt:

för tid, under vilken han haft skatterättsligt hemvist här i riket:

för all inkomst, som av honom här i riket eller å utländsk ort förvärvats; samt

för tid, under vilken han ej varit här i riket bosatt:

för tid, under vilken han ej haft skatterättsligt hemvist här i riket:

för inkomst av här belägen fastighet;

för inkomst av rörelse, som här bedrivits;

för avlöning eller annan därmed jämförlig förmån, som utgått av anställning eller uppdrag hos svenska staten eller svensk kommun;

för avlöning eller annan därmed jämförlig förmån, som utgått av annan anställning eller annat uppdrag, i den mån inkomsten uppburits härifrån och förvärvats genom verksamhet här i riket;

för pension och annan ersättning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller pension på grund av anställning eller uppdrag hos svenska staten eller svensk kommun;

för belopp, som utgår på grund av pensionsförsäkring, som meddelats i här i riket bedriven försäkringsrörelse;

för ersättning enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring och lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare samt enligt annan lag eller författning, som utgått till någon vid sjukdom eller olycksfall i arbete eller på grund av militärtjänstgöring;

för dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa enligt lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring och kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd;

för timstudiestöd och inkomstbidrag enligt studiestödslagen (1973:349);

för annan härifrån uppburen, genom verksamhet här i riket förvärvad inkomst av tjänst;

för vinst å icke yrkesmässig avyttring av fastighet eller rörelse här i riket eller tillbehör till sådan fastighet eller rörelse; samt

för belopp vilket motsvarar restituerad, avkortad eller avskriven socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen enligt 19 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, tilläggspensionsavgift, sjukförsäkringsavgift eller allmän arbetsgivaravgift och med vilket avdrag enligt 46 § 2 mom. åtnjutits vid tidigare års taxeringar;

b) staten:

för inkomst av jordbruksdomäner, skogar samt uthyrda eller med tomträtt

eller vattenfallsrätt upplåtna fastigheter; samt

för inkomst av rörelse, som ej härflutit av bank- eller försäkringsrörelse eller av kommunikationsverk med tillhörande byggnader och anläggningar eller av industriell verksamhet, som huvudsakligen avser att tillgodose statens egna behov;

c) landsting, kommuner och andra menigheter ävensom hushållningssällskap med stadgar som fastställts av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer:

för inkomst av fastighet och rörelse;

d) akademier, Nobelstiftelsen samt stiftelsen Dag Hammarskjölds Minnesfond, så ock allmänna undervisningsverk, sådana sammanslutningar av studerande vid rikets universitet och högskolor i vilka de studerande enligt gällande stadgar äro skyldiga att vara medlemmar samt samarbetsorgan för sådana sammanslutningar med ändamål att fullgöra uppgifter som enligt nämnda stadgar ankomma på sammanslutningarna, sjömanshus, svenska skeppshypotekskassan, skeppsfartens sekundärlånekassa, företagarförening som erhåller statsbidrag, norrlandsfonden, statens utvecklingsfond, Apotekarsocietetens stiftelse för främjande av farmacins utveckling m. m., Stiftelsen Industricentra, Sveriges exportråd, järnkontoret, så länge kontorets vinstmedel användas till allmänt nyttiga ändamål och kontoret icke lämnar utdelning åt sina delägare, aktiebolaget tipstjänst, svenska penninglotteriet aktiebolag, allmänna sjukförsäkringsfonden, pensionsstiftelser som avses i lagen om tryggande av pensionsutfästelse m. m., allmänna försäkringskassor, understödsföreningar, som icke bedriva till livförsäkring hänförlig verksamhet, personalstiftelser som avses i lagen om tryggande av pensionsutfästelse m. m. med ändamål uteslutande att lämna understöd vid arbetslöshet, sjukdom eller olycksfall, stiftelser som bildats enligt avtal mellan organisationer av arbetsgivare och arbetstagare med ändamål att utgiva avgångsersättning till friställd arbetstagare eller främja åtgärder till förmån för arbetstagare som blivit uppsagd eller löper risk att bliva uppsagd till följd av driftsinskränkning, företagsnedläggelse eller rationalisering av företags verksamhet ävensom sådana ömsesidiga försäkringsbolag, som avses i lagen om yrkesskadeförsäkring:

för inkomst av fastighet;

e) kyrkor, andra trossamfund än svenska kyrkan därest de utöva kyrklig verksamhet, sjukvårdsinrättningar vilkas verksamhet ej bedrives i vinstsyfte, barmhärtighetsinrättningar, stiftelser som hava till huvudsakligt ändamål att under samverkan med militär eller annan myndighet stärka rikets försvar eller att, utan begränsning till viss familj, vissa familjer eller bestämda personer, främja vård och uppfostran av barn eller lämna understöd för beredande av undervisning eller utbildning eller utöva hjälpverksamhet bland behövande eller främja vetenskaplig forskning, ävensom sådana föreningar vilka, utan att i sin verksamhet tillgodose medlemmarnas ekonomiska intressen, huvudsakligen verka för ändamål av den i fråga om stiftelser här angivna art:

för inkomst av fastighet och av rörelse;

f) svenska aktiebolag och sådana bolag, som enligt särskild författning äro skyldig att avstå sin vinst, ekonomiska föreningar, samfund, stiftelser,

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

understödsföreningar, som bedriva till livförsäkring hänförlig verksamhet, verk, inrättningar och andra inländska juridiska personer, dock såvitt gäller sådana juridiska personer som enligt författning eller på därmed jämförligt sätt bildats för att förvalta samfällighet endast om samfälligheten har taxerats såsom särskild taxeringsenhet och avser marksamfällighet eller regleringssamfällighet, samtliga här under f) avsedda bolag, verk och andra juridiska personer i den mån de ej inbegripes under punkterna d) och e):

för all inkomst, som här i riket eller å utländsk ort förvärvats;

g) utländska bolag:

för inkomst av här belägen fastighet;

för inkomst av rörelse, som här bedrivits; samt

för vinst å icke yrkesmässig avyttring av fastighet eller rörelse här i riket eller tillbehör till sådan fastighet eller rörelse;

h) allmänna pensionsfonden:

för all inkomst som härflyter av medel, som förvaltas av fjärde fondstyrelsen, samt i övrigt för inkomst av fastighet.

Riksskatteverket må, om särskilda skäl därtill äro, efter ansökan förklara, att stiftelse eller förening, som har till huvudsakligt ändamål att främja nordiskt samarbete, i fråga om skattskyldighet eller eljest vid tillämpning av denna lag skall anses jämställd med stiftelse eller förening, som ovan i första stycket vid e) angives. Sådant beslut må, när omständigheterna det föranleda, av riksskatteverket återkallas. Över beslut, som riksskatteverket meddelat enligt detta stycke, må klagan icke föras.

3 mom. Avlider skattskyldig, skall för det beskattningsår, då dödsfallet inträffade, oskift dödsbo efter honom taxeras såväl för inkomst, vilken den avlidne haft, som för inkomst, vilken ingått till dödsboet efter dödsfallet, och skall därvid för dödsboet tillämpas vad som enligt bestämmelserna i denna lag skolat gälla för den avlidne.

Vad i föregående stycke sägs skall i förekommande fall äga motsvarande tillämpning beträffande garantibelopp för fastighet.

För senare beskattningsår än det, då dödsfallet inträffade, taxeras oskiftat dödsbo, om den avlidne vid sitt frånfälle *var bosatt* här i riket, som inländsk juridisk person och i annat fall som här i riket icke hemmahörande juridisk person.	För senare beskattningsår än det, då dödsfallet inträffade, taxeras oskiftat dödsbo, om den avlidne vid sitt frånfälle *hade skatterättsligt hemvist* här i riket, som inländsk juridisk person och i annat fall som här i riket icke hemmahörande juridisk person.

Från och med det taxeringsår som följer närmast efter det fjärde kalenderåret efter det kalenderår, då dödsfallet inträffade, tillämpas dock bestämmelserna om handelsbolag på dödsbo efter den som vid sitt frånfälle var bosatt här i riket, om för dödsboet skulle ha beräknats högre till statlig inkomstskatt taxerad inkomst än 10 000 kronor eller större skattepliktig förmögenhet än 100 000 kronor. Dödsbo på vilket bestämmelserna om handelsbolag varit tillämpliga något beskattningsår anses därefter som sådant bolag i beskattningshänseende, oavsett storleken av boets inkomst eller förmögenhet. Bestämmelserna i detta stycke tillämpas icke på fideikomissbo.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

Om särskilda skäl föreligga, må riksskatteverket på ansökan förklara att oskiftat dödsbo, som enligt föregående stycke skall behandlas såsom handelsbolag i beskattningshänseende, må taxeras enligt bestämmelserna i tredje stycket. Ansökan skall för att kunna upptagas till prövning göras hos riksskatteverket senast under året efter det taxeringsår, då oskiftat dödsbo första gången skall behandlas som handelsbolag i beskattningshänseende. Mot beslut, som riksskatteverket meddelat i sådant ärende, må talan icke föras.

54 §

Från skattskyldighet *frikallas:*

a) svenska aktiebolag och svenska ekonomiska föreningar med undantag och inskränkningar som nedan i denna paragraf sägs:

för utdelning på sådan aktie i svenskt aktiebolag och sådan andel i svensk ekonomisk förening som icke innehaves i kapitalplaceringssyfte;

b) medlem av konungahuset:

för av staten anvisat anslag;

c) i utlandet bosatt person och utländskt bolag:

för sådan inkomst, för vilken avgift enligt lagen angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter skall erläggas eller beträffande vilken befrielse från sådan avgift skall åtnjutas jämlikt särskilt stadgande i samma lag;

d) ägare av sådan fastighet, varom förmäles i 5 § 1 mom.:

för inkomst av fastigheten genom dess begagnande för de i nämnda mom. avsedda ändamål;

e) *i riket bosatt delägare* i oskift dödsbo efter person, som vid sitt frånfälle icke *varit här i riket bosatt:*	e) *den som har skatterättsligt hemvist i riket och är delägare* i oskift dödsbo efter person, som vid sitt frånfälle icke *haft skatterättsligt hemvist här i riket:*

för av dödsboet åtnjuten, till honom utdelad inkomst, för vilken dödsboet skall utgöra kommunal inkomstskatt;

f) understödsföreningar, som bedriva såväl till livförsäkring hänförlig verksamhet som annan verksamhet:

för annan inkomst än inkomst av fastighet, dock att skattskyldighet föreligger jämväl för förstnämnda inkomst till den del inkomsten belöper på livförsäkringsverksamheten;

g) understödsföreningar, vilka enligt sina stadgar ej äga meddela annan kapitalförsäkring än sådan som omfattar kapitalunderstöd å högst 1 000 kronor för medlem:

för all inkomst, som belöper på verksamhet, hänförlig till livförsäkring:

h) *här i riket bosatt fysisk person,* som under vistelse utomlands åtnjutit avlöning eller annan därmed jäm-	h) *fysisk person med skatterättsligt hemvist här i riket,* som under vistelse utomlands åtnjutit avlöning eller an-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
förlig förmån på grund av anställning där annat än hos svenska staten, svensk kommun eller ombord på svenskt fartyg eller svenskt, danskt eller norskt luftfartyg:	nan därmed jämförlig förmån på grund av anställning där annat än hos svenska staten, svensk kommun eller ombord på svenskt fartyg eller svenskt, danskt eller norskt luftfartyg:

för inkomst av anställningen under förutsättning att anställningen och vistelsen i utlandet varat minst ett år eller enligt anställningsavtal eller på annan grund kan antagas komma att vara minst ett år.

Aktiebolag och ekonomiska föreningar, vilka driva bank- eller annan penningrörelse eller försäkringsrörelse, äga icke åtnjuta vid a) omförmäld skattefrihet. Dock äro aktiebolag och ekonomiska föreningar, som driva bank- eller annan penningrörelse eller sådan rörelse jämte annan verksamhet, frikallade från skattskyldighet för utdelning å aktier och andelar, vilka innehavas som ett led i organisationen av bolagens eller föreningarnas verksamhet till den del denna avser annat än förvaltning av fastighet, värdepapper eller annan därmed likartad lös egendom. Vidare äga aktiebolag, som äro skadeförsäkringsanstalter, åtnjuta skattefrihet för utdelning å aktier och andelar, vilka innehavas som ett led i organisationen av bolagens försäkringsrörelse.

Aktiebolag eller ekonomisk förening, som driver byggnadsrörelse, tomtrörelse eller yrkesmässig handel med fastigheter, åtnjuter icke skattefrihet enligt första stycket a) för utdelning på aktie eller andel som utgör lagertillgång i rörelsen.

Aktiebolag eller ekonomisk förening, som uteslutande eller så gott som uteslutande förvaltar värdepapper eller likartad lös egendom (förvaltningsföretag), åtnjuter icke skattefrihet enligt första stycket a). Förvaltningsföretag är dock frikallat från skattskyldighet för utdelning från svenskt aktiebolag eller svensk ekonomisk förening i den mån sammanlagda beloppet av den utdelning från sådana bolag och föreningar, som företaget uppburit under beskattningsåret, motsvaras av utdelning som företaget beslutat för samma beskattningsår eller, i fråga om investmentföretag, av beslutad utdelning ökad med en fjärdedel.

Om aktierna i sådant svenskt aktiebolag eller andelarna i sådan svensk ekonomisk förening, som icke är förvaltningsföretag, till huvudsaklig del ägas eller på därmed jämförligt sätt innehavas – direkt eller genom förmedling av juridisk person – av en fysisk person eller ett fåtal fysiska personer och om bolaget eller föreningen icke visar att dess vinstmedel i skälig omfattning använts för utdelning till delägarna, gäller frikallelse från skattskyldighet enligt första stycket vid a) allenast såvitt avser utdelning å aktier eller andelar, vilka innehavas av bolaget eller föreningen såsom ett led i organisationen av annan verksamhet än förvaltning av fastighet, värdepapper eller annan därmed likartad lös egendom.

Om särskilda skäl föreligga, kan riksskatteverket medgiva dels att bolag eller ekonomisk förening, som icke är förvaltningsföretag enligt fjärde stycket men vars verksamhet till icke oväsentlig del består i förvaltning av vär-

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

depapper eller därmed likartad lös egendom, skall i beskattningsavseende behandlas som sådant förvaltningsföretag, dels att förvaltningsföretag, som är moderföretag i en koncern och som ombesörjer vissa gemensamma uppgifter för koncernens räkning, icke skall i beskattningsavseende behandlas som förvaltningsföretag. Mot beslut, som riksskatteverket meddelat i sådant ärende, får talan icke föras.

Förvärvar svenskt aktiebolag eller svensk ekonomisk förening aktie i sådant bolag eller andel i sådan förening och är det icke uppenbart att det bolag eller den förening som gör förvärvet därigenom erhåller tillgång av verkligt och särskilt värde med hänsyn till förvärvarens rörelse eller kapitalförvaltning, åtnjutes icke skattefrihet enligt första stycket vid a) för utdelning å aktien eller andelen av sådana medel som vid förvärvet funnos hos det utdelande bolaget eller den utdelande föreningen och som icke motsvara tillskjutet belopp eller inbetald insats. Utdelning anses i första hand gälla andra medel än sådana som motsvara tillskjutet belopp eller inbetald insats.

Att personer, om vilka i 70 § förmäles, äro frikallade från skattskyldighet för vissa inkomster, framgår av bestämmelserna i samma paragraf.

(Se vidare anvisningarna.)

57 §

1 mom. Skatt för inkomst av *rörelse* skall utgöras till kommun, där rörelse utövats från fast driftställe.

Har fast driftställe icke begagnats, skall skatt för inkomsten utgöras om inkomsten förvärvats

a) av fysisk person

under tid, då han varit här i riket bosatt:	*under tid, då han haft skatterättsligt hemvist här i riket:*
i *hemortskommunen;*	i *hemkommunen;*
under tid, då han icke varit här i riket bosatt:	*under tid, då han icke haft skatterättsligt hemvist här i riket:*

i Stockholm för gemensamt kommunalt ändamål;

b) av inländsk juridisk person:

i *hemortskommunen;*	i *hemkommunen;*

c) av utländskt bolag:

i Stockholm för gemensamt kommunalt ändamål.

59 §

1 mom. Skatt för inkomst av *tjänst* eller av annan *tillfällig förvärvs-*	*1 mom.* Skatt för inkomst av *tjänst* eller av annan *tillfällig förvärvs-*

Nuvarande lydelse

verksamhet än i 2 mom. sägs samt skatt för inkomst av *kapital* utgöres, om inkomsten förvärvats av fysisk person under tid, då han *varit här i riket bosatt,* eller av inländsk juridisk person, i *hemortskommunen.*

3 mom. Har fysisk person under tid, då han ej *varit här i riket bosatt,* eller utländskt bolag åtnjutit sådan inkomst av tjänst eller, i annat fall än i 2 mom. sägs, av sådan tillfällig förvärvsverksamhet, för vilken skattskyldighet här i riket föreligger, beskattas inkomsten i Stockholm för gemensamt kommunalt ändamål.

Föreslagen lydelse

verksamhet än i 2 mom. sägs samt skatt för inkomst av *kapital* utgöres, om inkomsten förvärvats av fysisk person under tid, då han *haft skatterättsligt hemvist här i riket,* eller av inländsk juridisk person, i *hemkommunen.*

3 mom. Har fysisk person under tid, då han ej *haft skatterättsligt hemvist här i riket,* eller utländskt bolag åtnjutit sådan inkomst av tjänst eller, i annat fall än i 2 mom. sägs, av sådan tillfällig förvärvsverksamhet, för vilken skattskyldighet här i riket föreligger, beskattas inkomsten i Stockholm för gemensamt kommunalt ändamål.

60 §

Innefattar kommun flera församlingar, skall fysisk person, som skall mantalsskrivas i någon av församlingarna, beskattas i denna församling för hela den inkomst, som enligt bestämmelserna om beskattningsort skall beskattas i kommunen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, då oskift dödsbo efter avliden person, som *varit* vid dödsfallet *bosatt* här i riket, skall beskattas inom kommun, som innefattar flera församlingar.

Innefattar kommun flera församlingar, skall fysisk person, som skall mantalsskrivas i någon av församlingarna, beskattas i denna församling för hela den inkomst, som enligt bestämmelserna om beskattningsort skall beskattas i kommunen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, då oskift dödsbo efter avliden person, som vid dödsfallet *haft skatterättsligt hemvist* här i riket, skall beskattas inom kommun, som innefattar flera församlingar.

För annan än i första stycket avsedd skattskyldig skall, om kommun innefattar flera församlingar, vid taxering enligt denna lag angivas, huru stor del av den beskattningsbara inkomsten som belöper å varje församling, och skola därvid de i 56–59 §§ givna bestämmelserna om beskattningsort hava motsvarande tillämpning. Innan sådan fördelning sker skall dock, om i den skattskyldiges taxerade inkomst ingår garantibelopp för fastighet, så stor del av den beskattningsbara inkomsten, som motsvarar garantibeloppet, tillföras den församling, där fastigheten är belägen.

(Se vidare anvisningarna.)

66 §

Med *hemortskommun* förstås i denna lag den kommun, där den

Med *h e m k o m m u n* förstås i denna lag den kommun, där den

Nuvarande lydelse

skattskyldige författningsenligt skall vara mantalsskriven för året näst före taxeringsåret.

För den, som *varit* under ett beskattningsår eller del därav *bosatt* här i riket utan att mantalsskrivningsskyldighet i någon kommun beträffande honom förelegat för året näst före taxeringsåret, skall såsom *hemortskommun* anses den kommun, där han först *varit bosatt* under det år, som närmast föregått taxeringsåret.

För oskift dödsbo efter avliden person, som *varit* vid dödsfallet *bosatt* här i riket, skall såsom *hemortskommun* anses den avlidnes *hemortskommun*.

För bolag eller annan sammanslutning, som jämlikt 64 § 2 mom. skall betraktas såsom svensk ekonomisk förening, gäller såsom *hemortskommun* den kommun, inom vilken den verkliga ledningen av företaget utövades den 1 november näst före det år, som närmast föregått taxe-

Föreslagen lydelse

skattskyldige författningsenligt skall vara mantalsskriven för året näst före taxeringsåret.

För den, som under ett beskattningsår eller del därav *haft hemvist* här i riket utan att mantalsskrivningsskyldighet i någon kommun beträffande honom förelegat för året näst före taxeringsåret, skall såsom *hemkommun* anses den kommun, där han först *fått hemort* under det år, som närmast föregått taxeringsåret.

För den, som under ett beskattningsår eller del därav utan att ha haft hemvist här i riket stadigvarande vistats här utan att mantalsskrivningsskyldighet i någon kommun beträffande honom förelegat för året näst före taxeringsåret, skall såsom hemkommun anses den kommun där han under det år som närmast föregått taxeringsåret först vistats, utan att vistelsen varit allenast tillfällig.

För svensk medborgare som tidigare haft hemvist här i riket och under ett beskattningsår eller del därav alltjämt haft väsentlig anknytning hit utan att mantalsskrivningsskyldighet i någon kommun beträffande honom förelegat för året näst före taxeringsåret, skall såsom hemkommun anses den kommun från vilken utflyttningen ägde rum.

För oskift dödsbo efter avliden person, som vid dödsfallet *haft skatterättsligt hemvist* här i riket, skall såsom *hemkommun* anses den avlidnes *hemkommun*.

För bolag eller annan sammanslutning, som jämlikt 64 § 2 mom. skall betraktas såsom svensk ekonomisk förening, gäller såsom *hemkommun* den kommun, inom vilken den verkliga ledningen av företaget utövades den 1 november näst före det år, som närmast föregått taxe-

Nuvarande lydelse

ringsåret.

För annan juridisk person än oskift dödsbo och bolag eller annan sammanslutning, som nyss sagts, gäller såsom *hemortskommun* den kommun, där vederbörande styrelse eller förvaltning den 1 november näst före det år, som närmast föregått taxeringsåret, hade sitt säte eller där syssloman eller ombud vid nämnda tid var bosatt.

(Se vidare anvisningarna.)

Föreslagen lydelse

ringsåret.

För annan juridisk person än oskift dödsbo och bolag eller annan sammanslutning, som nyss sagts, gäller såsom *hemkommun* den kommun, där vederbörande styrelse eller förvaltning den 1 november näst före det år, som närmast föregått taxeringsåret, hade sitt säte eller där syssloman eller ombud vid nämnda tid var bosatt.

(Se vidare anvisningarna.)

70 §

1 mom. Person, som tillhört främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning och som icke varit svensk medborgare, anses *i beskattningshänseende* icke hava *varit här i riket bosatt.* För inkomster, vilka enligt föreskrifterna i denna lag beskattas i *hemortskommunen,* skall skatt av sådan person utgöras i den kommun här i riket, *där han under det år, som närmast föregått taxeringsåret, först haft sitt egentliga bo och hemvist eller, utan att sådant fall förelegat, stadigvarande vistats.*

1 mom. Person, som tillhört främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning och som icke varit svensk medborgare, anses icke hava *haft skatterättsligt hemvist här i riket.* För inkomster, vilka enligt föreskrifterna i denna lag beskattas i *hemkommunen,* skall skatt av sådan person utgöras i den kommun här i riket, *som enligt bestämmelserna i 66 § är att anse såsom hans hemkommun.*

Vad ovan sagts gäller jämväl sådan persons make, barn under 18 år och enskilda tjänare, därest de bott hos honom och icke varit svenska medborgare.

(Se vidare anvisningarna.)

71 §

Skatt, som jämlikt bestämmelserna i 57 § 1 mom., 59 § 3 mom., *69 §* och 72 § 1 mom. utgöres för gemensamt kommunalt ändamål, skall användas till utjämning av skattetrycket olika kommuner eller andra menigheter emellan.

Skatt, som jämlikt bestämmelserna i 57 § 1 mom., 59 § 3 mom. och 72 § 1 mom. utgöres för gemensamt kommunalt ändamål, skall användas till utjämning av skattetrycket olika kommuner eller andra menigheter emellan.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

75 §

1 mom. Har här i riket bosatt skattskyldig avlidit och efterlämnat bodelägare, som vid hans frånfälle varit beroende av honom för sin försörjning, och har dödsboet att på grund av taxering enligt denna lag erlägga kvarstående eller tillkommande skatt under uppbördstermin, som äger rum eller avslutas efter dödsfallet, kan, där ömmande omständigheter föreligga, befrielse från erläggande helt eller delvis av nämnda skatt medgivas efter framställning från dödsboet. Befrielse som nyss sagts må avse skatt, som påförts den avlidne eller, såvitt angår det beskattningsår varunder dödsfallet inträffade, oskift dödsbo efter honom. Befrielse må dock icke avse skatt, som påförts på grund av eftertaxering och som rätteligen skolat erläggas under uppbördstermin, vilken ägt rum före dödsfallet.

1 mom. Har den som har skatterättsligt hemvist och är skattskyldig här i riket avlidit och efterlämnat bodelägare, som vid hans frånfälle varit beroende av honom för sin försörjning, och har dödsboet att på grund av taxering enligt denna lag erlägga kvarstående eller tillkommande skatt under uppbördstermin, som äger rum eller avslutats efter dödsfallet, kan, där ömmande omständigheter föreligga, befrielse från erläggande helt eller delvis av nämnda skatt medgivas efter framställning från dödsboet. Befrielse som nyss sagts må avse skatt, som påförts den avlidne eller, såvitt angår det beskattningsår varunder dödsfallet inträffade, oskift dödsbo efter honom. Befrielse må dock icke avse skatt, som påförts på grund av eftertaxering och som rätteligen skolat erläggas under uppbördstermin, vilken ägt rum före dödsfallet.

Beslut i ärende angående befrielse meddelas av den skatterätt, som har att upptaga besvär rörande boets taxering till statlig inkomstskatt.

Framställning om befrielse skall avlämnas senast under andra kalenderåret efter dödsåret.

Anvisningar
till 18 §

5. Icke yrkesmässig avyttring av en eller flera utanför den skattskyldiges *hemortskommun* belägna fastigheter här i riket utgör en särskild förvärvskälla för en var av de kommuner, där den eller de avyttrade fastigheterna äro belägna, medan icke yrkesmässig avyttring av en eller flera fastigheter i *hemortskommunen* och av annan egendom än fastighet här i riket ävensom deltagande i lotteri hänföras till *en* förvärvs-

5. Icke yrkesmässig avyttring av en eller flera utanför den skattskyldiges *hemkommun* belägna fastigheter här i riket utgör en särskild förvärvskälla för en var av de kommuner, där den eller de avyttrade fastigheterna äro belägna, medan icke yrkesmässig avyttring av en eller flera fastigheter i *hemkommunen* och av annan egendom än fastighet här i riket ävensom deltagande i lotteri hänföras till *en* förvärvskälla. Sådan

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
källa. Sådan förvärvsverksamhet av ifrågavarande slag, varav inkomsten jämlikt 59 § 3 mom., *69 §* eller 72 § 1 mom. skall beskattas i Stockholm för gemensamt kommunalt ändamål, skall dock anses utgöra en särskild förvärvskälla.	förvärvsverksamhet av ifrågavarande slag, varav inkomsten jämlikt 59 § 3 mom. eller 72 § 1 mom. skall beskattas i Stockholm för gemensamt kommunalt ändamål, skall dock anses utgöra en särskild förvärvskälla.

till 20 §

4. För erlagd utländsk skatt medgives avdrag, oavsett om skatten är att anse såsom preliminär eller slutlig, under förutsättning att skatten enligt vad nedan sägs utgör omkostnad i förvärvskälla, varom i 18 § förmäles. Utländsk speciell skatt, hänförlig till förvärvskälla som nyss sagts, utgör omkostnad i densamma.

Allmän skatt till utländsk stat betraktas såsom omkostnad, om och i den mån skatten hänför sig till intäkt av sådant slag, som är skattepliktigt i den utländska staten på grund av att den förvärvskälla från vilken intäkten härflyter anses där lokaliserad, samt intäkten åtnjutes av fysisk person under tid då han *är bosatt* i Sverige eller av inländsk juridisk person. Med skatt till utländsk stat likställes skatt till utländsk delstat, provins eller kommun; med inkomstskatt likställes skatt å förmögenhet, vartill intäkt som ovan sagts hänför sig, dock ej sådan skatt å förmögenhet som huvudsakligen har karaktär av engångsskatt.	Allmän skatt till utländsk stat betraktas såsom omkostnad, om och i den mån skatten hänför sig till intäkt av sådant slag, som är skattepliktigt i den utländska staten på grund av att den förvärvskälla från vilken intäkten härflyter anses där lokaliserad, samt intäkten åtnjutes av fysisk person, under tid då han *har skatterättsligt hemvist* i Sverige eller av inländsk juridisk person. Med skatt till utländsk stat likställes skatt till utländsk delstat, provins eller kommun; med inkomstskatt likställes skatt å förmögenhet, vartill intäkt som ovan sagts hänför sig, dock ej sådan skatt å förmögenhet som huvudsakligen har karaktär av engångsskatt.

Om på grund av överenskommelse med utländsk stat dubbelbeskattning av viss intäkt kan undanröjas eller lindras, får avdrag icke åtnjutas för skatt, som omfattas av överenskommelsen och belöper på intäkten. Avser överenskommelsen t. ex. endast statliga inkomstskatter medgives således icke avdrag för den utländska statliga skatten i vad den belöper på intäkten. Däremot medgives i detta fall avdrag för utländsk kommunal skatt på intäkten.

till 38 §

5. Vad som gäller om utdelning från utländskt bolag skall enligt be-	5. Vad som gäller om utdelning från utländskt bolag skall enligt be-

Nuvarande lydelse

stämmelsen i 67 § tillämpas jämväl å utdelning från annan här i riket icke hemmahörande juridisk person. Oskift dödsbo efter person, som vid sitt frånfälle icke *varit bosatt eller stadigvarande vistats* här i riket, anses såsom en här i riket icke hemmahörande juridisk person (jfr 53 § 3 mom.). Utdelning från sådant dödsbo till *i Sverige bosatt delägare* av inkomst, som förvärvats under den tid delägaren suttit i oskift bo – men givetvis ej utskiftning av den avlidnes efterlämnade tillgångar – skall således här i riket bliva föremål för beskattning. Från denna föreskrift meddelas likväl ett undantag i 54 § första stycket e).

Föreslagen lydelse

stämmelsen i 67 § tillämpas jämväl å utdelning från annan här i riket icke hemmahörande juridisk person. Oskift dödsbo efter person, som vid sitt frånfälle icke *haft skatterättsligt hemvist* här i riket, anses såsom en här i riket icke hemmahörande juridisk person (jfr 53 § 3 mom.). Utdelning från sådant dödsbo till *delägare med skatterättsligt hemvist i Sverige* av inkomst, som förvärvats under den tid delägarna suttit i oskift bo – men givetvis ej utskiftning av den avlidnes efterlämnade tillgångar – skall således här i riket bliva föremål för beskattning. Från denna föreskrift meddelas likväl ett undantag i 54 § första stycket e).

till 49 §

1. Oskift dödsbo efter person, som vid sitt frånfälle *varit här i riket bosatt,* äger på grund av bestämmelserna i 53 § 3 mom. att för det beskattningsår, under vilket dödsfallet inträffat, åtnjuta kommunalt grundavdrag med belopp, som skulle hava tillerkänts den avlidne, därest han fortfarande levt. Har nämnda person icke *varit* under hela tiden mellan beskattningsårets ingång och dödsfallet *här i riket bosatt,* skall avdrag medgivas dels för den tid han *varit härstädes bosatt,* dels för tiden efter dödsfallet till beskattningsårets utgång och för den sammanlagda tiden beräknas i enlighet med de i 48 § 3 mom. meddelade bestämmelserna.

1. Oskift dödsbo efter person, som vid sitt frånfälle *haft skatterättsligt hemvist här i riket,* äger på grund av bestämmelserna i 53 § 3 mom. att för det beskattningsår, under vilket dödsfallet inträffat, åtnjuta kommunalt grundavdrag med belopp, som skulle hava tillerkänts den avlidne, därest han fortfarande levt. Har nämnda person icke under hela tiden mellan beskattningsårets ingång och dödsfallet *haft skatterättsligt hemvist här i riket,* skall avdrag medgivas dels för den tid han *haft skatterättsligt hemvist härstädes,* dels för tiden efter dödsfallet till beskattningsårets utgång och för den sammanlagda tiden beräknas i enlighet med de i 48 § 3 mom. meddelade bestämmelserna.

Avdrag, varom nu sagts, medgives utan hänsyn därtill, att dödsboet efter den avlidne skiftats före utgången av det beskattningsår, under vilket dödsfallet ägt rum.

2. Oskift dödsbo efter person, som vid sitt frånfälle *icke varit här*

2. Oskift dödsbo efter person, som vid sitt frånfälle *icke haft skat-*

Nuvarande lydelse

i riket bosatt, må vid taxering medgivas grundavdrag allenast för den tid, under vilken nämnda person det beskattningsår, då dödsfallet inträffade, *varit här i riket bosatt.*

Föreslagen lydelse

terättsligt hemvist här i riket, må vid taxering medgivas grundavdrag allenast för den tid, under vilken nämnda person det beskattningsår, då dödsfallet inträffade, *haft skatterättsligt hemvist här i riket.*

till 53 §

1. *Såsom bosatt här i riket räknas den, som här har sitt egentliga bo och hemvist. Med i Sverige bosatt skattskyldig likställes enligt 68 § den som, utan att vara bosatt i Sverige, stadigvarande vistas här.*

Svensk medborgare, som icke stadigvarande vistas i Sverige, skall likväl kunna anses bosatt här om han alltjämt har väsentlig anknytning till Sverige. Vid bedömande av frågan om *han* har väsentlig anknytning till Sverige skall beaktas sådana omständigheter som att han icke *tagit varaktigt bo och hemvist på* viss utländsk ort, att han vistats utomlands för studier eller hälsans vårdande, att han har bo eller familj i Sverige, att han driver rörelse eller innehar fastighet här i riket och därmed jämförliga förhållanden. Intill dess tre år förflutit från avresan från Sverige skall han alltjämt anses *bosatt här,* om han icke visar att han under beskattningsåret icke haft *väsentlig* anknytning till Sverige. Efter nämnda tids utgång skall han däremot icke anses *bosatt i* Sverige, om det icke visas att sådana omständigheter förelegat under beskattningsåret att han alltjämt bör anses *bosatt här.* Hänsyn skall därvid icke tagas till kortvariga eller tillfälliga uppehåll i Sverige för affärer, semestrar eller dylikt.

Utlänning, som stadigvarande bor i

1. *Skatterättsligt hemvist här i riket har den som*

a) har hemvist här

b) utan att ha hemvist här stadigvarande vistas här

c) är svensk medborgare och haft hemvist här om han alltjämt har väsentlig anknytning till Sverige.

Vid bedömande av frågan om *någon* har väsentlig anknytning till Sverige skall beaktas sådana omständigheter som att han icke *flyttat till* viss utländsk ort, att han vistats utomlands för studier eller hälsans vårdande, att han har bo eller familj i Sverige, att han driver rörelse eller innehar fastighet här i riket och därmed jämförliga förhållanden. Intill dess tre år förflutit från avresan från Sverige skall han alltjämt anses *ha väsentlig anknytning hit,* om han icke visar att han under beskattningsåret icke haft *sådan* anknytning till Sverige. Efter nämnda tids utgång skall han däremot icke anses *ha väsentlig anknytning till* Sverige, om det icke visas att sådana omständigheter förelegat under beskattningsåret att han alltjämt bör anses *ha sådan anknytning hit.* Hänsyn skall därvid icke tagas till kortvariga eller tillfälliga uppehåll i Sverige för affärer, semestrar eller dylikt.

Nuvarande lydelse

Sverige eller under längre tid vistas här utan andra avbrott än rent tillfälliga, skall anses ha sitt egentliga bo och hemvist i Sverige.

Föreslagen lydelse

2. Verksamhet på grund av anställning i svenskt företag anses utövad här i riket även om tjänsteinnehavaren i och för sin tjänst måste göra tillfälliga besök utomlands eller under längre tid uppehålla sig därstädes under kringresande (t. ex. handelsresande).

Person, som icke *är bosatt eller stadigvarande vistas* i Sverige, beskattas här för pension, som utgår enligt lagen om allmän försäkring eller på grund av förutvarande anställning eller uppdrag hos svenska staten eller svensk kommun, eller på grund av pensionsförsäkring, som meddelats i här i landet bedriven försäkringsrörelse. Annan pension eller förmån, som utgår härifrån till sådan person som på grund av förutvarande tjänst, beskattas i Sverige, om den tidigare verksamheten huvudsakligen utövats här. För sådan person föreligger däremot ej skattskyldighet för annan pension än nu sagts eller för livränta eller andra enligt 31 § med inkomst av tjänst likställda förmåner, som icke åtnjutas på grund av något tjänsteförhållande.

Bestämmelsen i 53 § 1 mom. första stycket a) om skattskyldighet för den som ej *varit bosatt* här i riket för avlöning eller annan därmed jämförlig förmån eller pension, som utgått på grund av anställning eller uppdrag hos svenska staten, gäller beträffande den som anställts av svensk utlandsmyndighet eller utomlands för fältprojekt för bilateral biståndsverksamhet (lokalanställd) blott om han icke är medborgare i anställningslandet. Regeringen äger medgiva befrielse från skattskyldighet, som här nämnts, för sådan lokalanställd i utomeuropeiskt land som icke är svensk medborgare.

Person, som icke *har skatterättsligt hemvist* i Sverige beskattas här för pension, som utgår enligt lagen om allmän försäkring eller på grund av förutvarande anställning eller uppdrag hos svenska staten eller svensk kommun, eller på grund av pensionsförsäkring, som meddelats i här i landet bedriven försäkringsrörelse. Annan pension eller förmån, som utgår härifrån till sådan person på grund av förutvarande tjänst, beskattas i Sverige, om den tidigare verksamheten huvudsakligen utövats här. För sådan person föreligger däremot ej skattskyldighet för annan pension än nu sagts eller för livränta eller andra enligt 31 § med inkomst av tjänst likställda förmåner, som icke åtnjutas på grund av något tjänsteförhållande.

Bestämmelsen i 53 § 1 mom. första stycket a) om skattskyldighet för den som ej *haft skatterättsligt hemvist* här i riket för avlöning eller annan därmed jämförlig förmån eller pension, som utgått på grund av anställning eller uppdrag hos svenska staten, gäller beträffande den som anställts av svensk utlandsmyndighet eller utomlands för fältprojekt för bilateral biståndsverksamhet (lokalanställd) blott om han icke är medborgare i anställningslandet. Regeringen äger medgiva befrielse från skattskyldighet, som här nämnts, för sådan lokalanställd i utomeuropeiskt land som icke är svensk medborgare.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

till 54 §

2. Till ledning vid tillämpning av bestämmelsen i 54 § e) anföres följande *exempel:*

Dödsboet efter en person, som vid frånfället icke *varit bosatt* i Sverige, består av fyra delägare. En av delägarna *är bosatt* här i landet. Under beskattningsåret har stärbhuset åtnjutit 1 000 kronors inkomst från en i Sverige belägen fastighet och 2 000 kronor såsom ränta å en utländsk bankräkning. Av inkomsterna hava 500 kronor åtgått till omkostnader, vilka icke varit att hänföra till någon viss förvärvskälla, och 300 kronor reserverats. 2 200 kronor hava utdelats till delägarna. Som emellertid dödsboet är skyldigt i Sverige utgöra skatt för förstnämnda 1 000 kronor, skall den svenske delägaren i Sverige utgöra kommunal inkomstskatt allenast för 1/4 av 1 200 kronor eller således 300 kronor.

Dödsboet efter en person, som vid frånfället icke *haft skatterättsligt hemvist* i Sverige, består av fyra delägare. En av delägarna *har skatterättsligt hemvist* här i landet. Under beskattningsåret har stärbhuset åtnjutit 1 000 kronors inkomst från en i Sverige belägen fastighet och 2 000 kronor såsom ränta å en utländsk bankräkning. Av inkomsterna hava 500 kronor åtgått till omkostnader, vilka icke varit att hänföra till någon viss förvärvskälla, och 300 kronor reserverats. 2 200 kronor hava utdelats till delägarna. Som emellertid dödsboet är skyldigt i Sverige utgöra skatt för förstnämnda 1 000 kronor, skall den svenske delägaren i Sverige utgöra kommunal inkomstskatt allenast för 1/4 av 1 200 kronor eller således 300 kronor.

till 66 §

2. På grund av förevarande paragrafs stadganden, jämförda med 53 § 3 mom., skall för oskift dödsbo efter avliden person, som under det år frånfället timat men icke vid dödsfallet *varit bosatt eller stadigvarande vistats* här i riket, vid taxering nästföljande år såsom *hemortskommun* anses den kommun, som utgjort den avlidnes *hemortskommun.* Vid taxering under senare år har dödsboet däremot såsom utländsk juridisk person ingen *hemortskommun* här i riket.

2. På grund av förevarande paragrafs stadganden, jämförda med 53 § 3 mom., skall för oskift dödsbo efter avliden person, som under det år frånfället timat men icke vid dödsfallet *haft skatterättsligt hemvist* här i riket, vid taxering nästföljande år såsom *hemkommun* anses den kommun, som utgjort den avlidnes *hemkommun.* Vid taxering under senare år har dödsboet däremot såsom utländsk juridisk person ingen *hemkommun* här i riket.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt

dels att 16 § 1 mom. och 17 § skall upphöra att gälla,

dels att i 14 § 1 mom. ordet "hemortskommun" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "hemkommun" i motsvarande form,

dels att 4 § 1 mom., 6 § 1 mom., 7 §, 8 §, 9 § 2–4 mom., 15 § 1 mom., 18 § 1 mom. och 24 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

4 §

1 mom. Från sammanlagda beloppet av den skattskyldiges inkomster från olika förvärvskällor får, med iakttagande av föreskriften i 22 §, avdrag ske för

underskott, som uppkommit vid beräkning av skattskyldigs inkomst från annan förvärvskälla än fastighet och rörelse i utlandet, dock att avdrag icke får göras för underskott i den mån hänsyn därtill tagits vid beräkning av sjömansskatt eller för underskott av rederi- eller luftfartsrörelse i vidare mån än som följer av 46 § 1 mom. tredje–sjätte styckena kommunalskattelagen, samt att avdrag för realisationsförlust får göras endast från realisationsvinst eller lotterivinst;

sådan socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen enligt 19 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, tilläggspensionsavgift och avgift enligt 4 § förordningen om allmän arbetsgivaravgift som påförts den skattskyldige under året näst före det taxeringsår, varom fråga är, i den mån avdrag icke åtnjutes enlig nästföljande stycke, samt, såvitt gäller annan skattskyldig än fysisk person, oskiftat dödsbo och familjestiftelse, allmän kommunalskatt, som påförts den skattskyldige under året näst före taxeringsåret.

Skattskyldig, som *varit här i riket bosatt* under hela eller någon del av beskattningsåret, äger jämväl åtnjuta avdrag för periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk utbetalning, för tilläggspensionsavgifter och avgift enligt 4 § förordningen om allmän arbetsgivaravgift samt för avgifter för pensionsförsäkring och för annan personförsäkring ävensom för underhåll åt ej hemmavarande barn, allt i den omfattning som i 46 § 2 mom. kommunalskattelagen sägs.

Skattskyldig, som *haft skatterättsligt hemvist här i riket* under hela eller någon del av beskattningsåret, äger jämväl åtnjuta avdrag för periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk utbetalning, för tilläggspensionsavgifter och avgift enligt 4 § förordningen om allmän arbetsgivaravgift samt för avgifter för pensionsförsäkring och för annan personförsäkring ävensom för underhåll åt ej hemmavarande barn, allt i den omfattning som i 46 § 2 mom. kommunalskattelagen sägs.

Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som i 28 § 3 mom. första eller andra stycket kommunalskattelagen avses, äger moderbolaget eller den övertagande föreningen åtnjuta avdrag för sådan dot-

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

terbolagets eller den överlåtande föreningens skatt, vilken enligt första stycket skulle hava varit avdragsgill för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen den 3 juni 1955 om sparbanker samt då ett bankaktiebolags hela bankrörelse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och det överlåtande bolaget avstår från att yrka avdraget i fråga.

6 §

1 mom. Skyldighet att erlägga skatt för inkomst åligger, såframt ej annat föreskrives i denna lag eller i särskilda bestämmelser, meddelade på grund av överenskommelse eller beslut, varom i 20 och 21 §§ sägs:

a) fysisk person:

för inkomst som avses i denna lag enligt de grunder som angives i 53 § 1 mom. första stycket a) kommunalskattelagen samt, såvitt avser tid under vilken han ej *varit bosatt* här i riket, för inkomst genom utdelning på andelar i svenska ekonomiska föreningar;	för inkomst som avses i denna lag enligt de grunder som angives i 53 § 1 mom. första stycket a) kommunalskattelagen samt, såvitt avser tid under vilken han ej *haft skatterättsligt hemvist* här i riket, för inkomst genom utdelning på andelar i svenska ekonomiska föreningar;

b) svenska aktiebolag och sådana bolag, som enligt särskild författning är skyldiga att avstå sin vinst, ekonomiska föreningar, samfund, stiftelser, verk, inrättningar och andra inländska juridiska personer, dock såvitt gäller sådana juridiska personer som enligt författning eller på därmed jämförligt sätt bildats för att förvalta samfällighet endast om samfälligheten taxerats såsom särskild taxeringsenhet och avser marksamfällighet eller regleringssamfällighet:

för all inkomst, som av dem här i riket eller i utländsk ort förvärvats;

c) utländska bolag:

för inkomst av här belägen fastighet;

för inkomst av rörelse, som här bedrivits;

för vinst å icke yrkesmässig avyttring av fastighet eller rörelse här i riket eller tillbehör till sådan fastighet eller rörelse;

för slutlig skatt eller tillkommande skatt, som restituerats, avkortats eller avskrivits, i den mån avdrag därför av bolaget åtnjutits vid tidigare års taxeringar; samt

för inkomst genom utdelning å andelar i svenska ekonomiska föreningar.

7 §

Från skattskyldighet frikallas:

a) medlem av konungahuset:

för av staten anvisat anslag;

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

b) i utlandet bosatt fysisk person och utländskt bolag:
för inkomst, som avses i 54 § första stycket c) kommunalskattelagen;
c) staten:
för all inkomst;
d) juridisk person som avses i 53 § 1 mom. första stycket c) kommunalskattelagen:
för all inkomst;
e) understödsförening som enligt sina stadgar icke får meddela annan kaptialförsäkring än sådan som omfattar kapitalunderstöd på högst 1 000 kronor för medlem och annan juridisk person som avses i 53 § 1 mom. första stycket d) kommunalskattelagen än understödsförening:
för all inkomst;
f) juridisk person som avses i 53 § 1 mom. första stycket e) kommunalskattelagen:
för sådan inkomst som ej härflutit av rörelse;
g) här ovan ej upptagen ägare av sådan fastighet, som omförmäles i 5 § 1 mom. kommunalskattelagen:
för inkomst av fastigheten genom dess begagnande för de i samma mom. avsedda ändamål;
h) svenska aktiebolag och svenska ekonomiska föreningar:
för utdelning från svenska aktiebolag och svenska ekonomiska föreningar i den omfattning som i 54 § kommunalskattelagen sägs;

i) *här i riket bosatt delägare* i oskift dödsbo efter person, som vid sitt frånfälle icke *var här i riket bosatt:*	i) *den som har skatterättsligt hemvist här i riket och är delägare* i oskift dödsbo efter person, som vid sitt frånfälle icke *hade skatterättsligt hemvist här i riket:*

för av dödsboet åtnjuten, till honom utdelad inkomst, för vilken dödsboet skall utgöra statlig inkomstskatt;
j) understödsföreningar, vilka enligt sina stadgar äga meddela annan kapitalförsäkring än sådan som omfattar kapitalunderstöd å högst 1 000 kronor för medlem och som bedriva jämväl annan verksamhet än livförsäkringsverksamhet:
för all inkomst, som belöper på annan än till livförsäkring hänförlig verksamhet;

k) *här i riket bosatt fysisk person,* som under vistelse utomlands åtnjutit avlöning eller annan därmed jämförlig förmån på grund av anställning där annat än hos svenska staten, svensk kommun eller ombord på svenskt fartyg eller svenskt, danskt eller norskt luftfartyg:	k) *fysisk person med skatterättsligt hemvist här i riket,* som under vistelse utomlands åtnjutit avlöning eller annan därmed jämförlig förmån på grund av anställning där annat än hos svenska staten, svensk kommun eller ombord på svenskt fartyg eller svenskt, danskt eller norskt luftfartyg:

för inkomst, som avses i 54 § första stycket h) kommunalskattelagen;

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

1) allmänna pensionsfonden:

för sådan inkomst som ej härflutit av medel, som förvaltas av fjärde fondstyrelsen.

Riksskatteverket må, om särskilda skäl därtill äro, efter ansökan förklara, att stiftelse eller förening, som har till huvudsakligt ändamål att främja nordiskt samarbete, i fråga om skattskyldighet eller eljest vid tillämpning av denna lag skall anses jämställd med stiftelse eller förening, som ovan i första stycket vid f) angives. Sådant beslut må, när omständigheterna det föranleda, av riksskatteverket återkallas. Över beslut, som riksskatteverket meddelat enligt detta stycke, må klagan icke föras.

Att personer, om vilka i 18 § förmäles, äro frikallade från skattskyldighet för vissa inkomster, framgår av bestämmelserna i samma paragraf.

8 §

Skattskyldig fysisk person, som *varit här i riket bosatt* under beskattningsåret, äger att å den taxerade inkomsten åtnjuta statligt grundavdrag, varvid 48 § 2 och 3 mom. samt 49 § kommunalskattelagen skola äga motsvarande tillämpning.

Skattskyldig fysisk person, som *haft skatterättsligt hemvist här i riket* under beskattningsåret, äger att å den taxerade inkomsten åtnjuta statligt grundavdrag, varvid 48 § 2 och 3 mom. samt 49 § kommunalskattelagen skola äga motsvarande tillämpning.

9 §

2 mom. För skattskyldig fysisk person, som *varit här i riket bosatt* under hela eller någon del av beskattningsåret, utgöres den beskattningsbara inkomsten av den taxerade inkomsten, minskad med det statliga grundavdrag, vartill den skattskyldige är berättigad. Den beskattningsbara inkomsten skall angivas i helt hundratal kronor, så att överskjutande belopp, som icke uppgår till helt hundratal kronor, bortfaller.

2 mom. För skattskyldig fysisk person, som *haft skatterättsligt hemvist här i riket* under hela eller någon del av beskattningsåret, utgöres den beskattningsbara inkomsten av den taxerade inkomsten, minskad med det statliga grundavdrag, vartill den skattskyldige är berättigad. Den beskattningsbara inkomsten skall angivas i helt hundratal kronor, så att överskjutande belopp, som icke uppgår till helt hundratal kronor, bortfaller.

Finnes skattskyldigs skatteförmåga hava varit väsentligen nedsatt av anledning, varom i 50 § 2 mom. andra, tredje eller fjärde stycket kommunalskattelagen (1928:370) förmäles, må efter taxeringsnämndens eller, om besvär anförts eller ock särskild framställning därom gjorts senast den 30 juni året näst efter taxeringsåret, skatterättens beprövande den skattskyldiges taxerade inkomst minskas, förutom med statligt grundavdrag, med ytterligare avdrag enligt bestämmelserna i nämnda lagrum.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

Vad härefter återstår avrundas nedåt till helt hundratal kronor och utgör för skattskyldig, som nu nämnts, beskattningsbar inkomst.

3 mom. Ha makar, som under beskattningsåret levt tillsammans och under någon del därav *varit bosatta* här i riket, båda haft taxerad inkomst, skall beskattningsbar A-inkomst och beskattningsbar B-inkomst för dem båda beräknas enligt följande.

3 mom. Ha makar, som under beskattningsåret levt tillsammans och under någon del därav *haft skatterättsligt hemvist* här i riket, båda haft taxerad inkomst, skall beskattningsbar A-inkomst och beskattningsbar B-inkomst för dem båda beräknas enligt följande.

Med A-inkomst förstås inkomst av tjänst, dock icke periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk intäkt som avses i 31 § kommunalskattelagen, samt inkomst av jordbruksfastighet och rörelse om den skattskyldige varit verksam i förvärvskällan i ej blott ringa omfattning. Med B-inkomst förstås övriga inkomster.

Beskattningsbar A-inkomst utgöres av det sammanlagda beloppet av den skattskyldiges A-inkomst minskat med allmänna avdrag, förlustavdrag, grundavdrag och sådant avdrag utöver grundavdrag som avses i 2 mom. andra stycket. Beskattningsbar A-inkomst avrundas nedåt till helt hundratal kronor, så att överskjutande belopp, som icke uppgår till helt hundratal kronor, bortfaller.

Beskattningsbar B-inkomst utgöres av skillnaden mellan den skattskyldiges beskattningsbara inkomst, beräknad enligt 2 mom., och den beskattningsbara A-inkomsten.

4 mom. För annan skattskyldig än som i 2 mom. avses utgör den taxerade inkomsten tillika beskattningsbar inkomst. Denna skall för fysisk person, oskift dödsbo och familjestiftelse, varom förmäles i 10 § 1 mom., angivas i helt hundratal kronor, så att överskjutande belopp, som icke uppgår till helt hundratal kronor, bortfaller. I fråga om makar, som levt tillsammans men icke *varit här i riket bosatta* under någon del av beskattningsåret och som båda haft taxerad inkomst, skall beskattningsbar A-inkomst och beskattningsbar B-inkomst beräknas för dem båda, varvid 3 mom. gäller i tillämpliga delar.

4 mom. För annan skattskyldig än som i 2 mom. avses utgör den taxerade inkomsten tillika beskattningsbar inkomst. Denna skall för fysisk person, oskift dödsbo och familjestiftelse, varom förmäles i 10 § 1 mom., angivas i helt hundratal kronor, så att överskjutande belopp, som icke uppgår till helt hundratal kronor, bortfaller. I fråga om makar, som levt tillsammans men icke *haft skatterättsligt hemvist här i riket* under någon del av beskattningsåret och som båda haft taxerad inkomst, skall beskattningsbar A-inkomst och beskattningsbar B-inkomst beräknas för dem båda, varvid 3 mom. gäller i tillämpliga delar.

Nuvarande lydelse

15 §

1 mom. Har här i riket bosatt skattskyldig avlidit och efterlämnat bodelägare, som vid hans frånfälle varit beroende av honom för sin försörjning, och har dödsboet att på grund av taxering för inkomst enligt denna lag erlägga kvarstående eller tillkommande skatt under uppbördstermin, som äger rum eller avslutas efter dödsfallet, kan, där ömmande omständigheter föreligga, befrielse från erläggande helt eller delvis av nämnda skatt medgivas efter framställning från dödsboet. Befrielse som nyss sagts må avse skatt, som påförts den avlidne eller, såvitt angår det beskattningsår varunder dödsfallet inträffade, oskift dödsbo efter honom. Befrielse må dock icke avse skatt, som påförts på grund av eftertaxering och som rätteligen skolat erläggas under uppbördstermin, vilken ägt rum före dödsfallet.

Föreslagen lydelse

15 §

1 mom. Har den som har skatterättsligt hemvist och är skattskyldig här i riket avlidit och efterlämnat bodelägare, som vid hans frånfälle varit beroende av honom för sin försörjning, och har dödsboet att på grund av taxering för inkomst enligt denna lag erlägga kvarstående eller tillkommande skatt under uppbördstermin, som äger rum eller avslutas efter dödsfallet, kan, där ömmande omständigheter föreligga, befrielse från erläggande helt eller delvis av nämnda skatt medgivas efter framställning från dödsboet. Befrielse som nyss sagts må avse skatt, som påförts den avlidne eller, såvitt angår det beskattningsår varunder dödsfallet inträffade oskift dödsbo efter honom. Befrielse må dock icke avse skatt, som påförts på grund av eftertaxering och som rätteligen skolat erläggas under uppbördstermin, vilken ägt rum före dödsfallet.

Beslut i ärende angående befrielse meddelas av den skatterätt, som har att upptaga besvär rörande boets taxering till statlig inkomstskatt.

Framställning om befrielse skall avlämnas senast under andra kalenderåret efter dödsåret.

18 §

1 mom. Person, som tillhört främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning och som icke varit svensk medborgare, anses *i beskattningshänseende* icke hava *varit här i riket bosatt.* Sådan person åtnjuter, förutom den inskränkning i skattskyldigheten som följer av vad nu sagts, frikallelse från skattskyldighet för inkomst genom utdelning å andelar i svenska ekonomiska föreningar. *Skatt skall av person, varom nu är fråga, utgöras*

1 mom. Person, som tillhört främmande makts härvarande beskickning eller lönande konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning och som icke varit svensk medborgare, anses icke hava *haft skatterättsligt hemvist här i riket.* Sådan person åtnjuter, förutom den inskränkning i skattskyldigheten som följer av vad nu sagts, frikallelse från skattskyldighet för inkomst genom utdelning å andelar i svenska ekonomiska föreningar.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

i den kommun här i riket, där han under beskattningsåret först haft sitt egentliga bo och hemvist eller, utan att sådant fall förelegat, stadigvarande vistats.

Vad ovan sagts gäller jämväl sådan persons make, barn under 18 år och enkilda tjänare, därest de bott hos honom och icke varit svenska medborgare.

24 §

Fysisk person som under tid då han *varit bosatt* här i riket haft inkomst, som beskattats i utländsk stat på grund av att den förvärvskälla till vilken inkomsten är hänförlig anses lokaliserad där, och inländsk juridisk person som haft sådan inkomst äga erhålla nedsättning av sin inkomstskatt för inkomsten genom avräkning av den utländska skatten enligt 25–27 §§.

Fysisk person som under tid då han *haft skatterättsligt hemvist* här i riket haft inkomst, som beskattats i utländsk stat på grund av att den förvärvskälla till vilken inkomsten är hänförlig anses lokaliserad där, och inländsk juridisk person som haft sådan inkomst äga erhålla nedsättning av sin inkomstskatt för inkomsten genom avräkning av den utländska skatten enligt 25–27 §§.

Avräkning får ej äga rum, om dubbelbeskattning av inkomsten kan undanröjas eller lindras på grund av överenskommelse enligt 20 §.

Med utländsk skatt avses allmän slutlig skatt som utgått på inkomst och erlagts till utländsk stat eller delstat samt, i fråga om skattskyldig som bedrivit sjöfart eller luftfart i internationell trafik, även annan skatt som erlagts i utländsk stat, i den mån skatten beräknats på grundval av fraktintäkter eller biljettintäkter, som uppburits i nämnda stat, eller efter därmed jämförlig grund.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt

dels att 16 § 1 mom. och 17 § skall upphör att gälla,

dels att 6 § 1 mom., 15 § 1 mom. och 18 § samt anvisningarna till 6 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

6 §

1 mom. Skyldighet att erlägga skatt för förmögenhet åligger, såframt ej annat föreskrives i särskilda bestämmelser, meddelade på grund av överenskommelse eller beslut, varom i 20 och 21 §§ sägs:

Nuvarande lydelse

a) fysiska personer, vilka *voro här i riket bosatta* vid beskattningsårets utgång, och oskifta dödsbon efter personer, som vid dödsfallet *voro här i riket bosatta,* med undantag av dödsbon som vid taxering till statlig inkomstskatt skola behandlas såsom handelsbolag, ävensom i 10 § 1 mom. lagen om statlig inkomstskatt omförmälda familjestiftelser:

Föreslagen lydelse

a) fysiska personer, vilka *hade skatterättsligt hemvist här i riket* vid beskattningsårets utgång, och oskifta dödsbon efter personer, som vid dödsfallet *hade skatterättsligt hemvist här i riket,* med undantag av dödsbon som vid taxering till statlig inkomstskatt skola behandlas såsom handelsbolag, ävensom i 10 § 1 mom. lagen om statlig inkomstskatt omförmälda familjestiftelser:

för all den förmögenhet, de vid beskattningsårets utgång ägt vare sig här i riket eller å utländsk ort;

b) föreningar och samfund, vilkas medlemmar icke på grund av medlemskapet äga del i föreningens eller samfundets förmögenhet, sådan juridisk person som förvaltar samfällighet enligt lagen (1952:166) om häradsallmänningar eller lagen (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna eller förvaltar sockenallmänning, sockensamfälld mark eller mark som av ålder är samfälld o. dyl. enligt lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter, ävensom andra stiftelser än familjestiftelser, samtliga dock endast om och i den mån de äro skyldiga erlägga skatt för inkomst:

för den förmögenhet, de vid beskattningsårets utgång ägt vare sig här i riket eller å utländsk ort;

c) fysiska personer, vilka icke *voro här i riket bosatta* vid beskattningsårets utgång, oskifta dödsbon efter personer, som vid dödsfallet icke *voro här i riket bosatta,* samt utländska bolag:

c) fysiska personer, vilka icke *hade skatterättsligt hemvist här i riket* vid beskattningsårets utgång, oskifta dödsbon efter personer, som vid dödsfallet icke *hade skatterättsligt hemvist här i riket,* samt utländska bolag:

för den förmögenhet, de vid beskattningsårets utgång haft här i riket nedlagd, till den del den icke utgjorts av svenska aktier eller andelar i svensk aktiefond, dock att skattskyldighet föreligger för sådana aktier och andelar, som äro nedlagda i rörelse här i riket.

För skattskyldiga, om vilka i 18 § förmäles, bestämmes skyldigheten att erlägga skatt för förmögenhet efter de i samma paragraf meddelade föreskrifter.

Hypoteksföreningar och jordbrukets kreditkassor äro frikallade från skattskyldighet för förmögenhet.

Utländska livförsäkringsanstalter äro frikallade från skattskyldighet för förmögenhet, som hänför sig till här i riket bedriven försäkringsrörelse.

Allmänna pensionsfonden är frikallad från skattskyldighet för förmögenhet.

Nuvarande lydelse

15 §

1 mom. Har här i riket bosatt skattskyldig avlidit och efterlämnat bodelägare, som vid hans frånfälle var beroende av honom för sin försörjning, och har dödsboet att på grund av taxering för förmögenhet enligt denna lag erlägga kvarstående eller tillkommande skatt under uppbördstermin, som äger rum eller avslutas efter dödsfallet, kan, där ömmande omständigheter föreligga, befrielse från erläggande helt eller delvis av nämnda skatt medgivas efter framställning från dödsboet. Befrielse, som nyss sagts må avse skatt, som påförts den avlidne eller, såvitt angår det beskattningsår varunder dödsfallet inträffade, oskift dödsbo efter honom. Befrielse må dock icke avse skatt, som påförts på grund av eftertaxering och som rätteligen skolat erläggas under uppbördstermin, vilken ägt rum före dödsfallet.

Föreslagen lydelse

1 mom. Har den som har skatterättsligt hemvist och är skattskyldig här i riket avlidit och efterlämnat bodelägare, som vid hans frånfälle var beroende av honom för sin försörjning, och har dödsboet att på grund av taxering för förmögenhet enligt denna lag erlägga kvarstående eller tillkommande skatt under uppbördstermin, som äger rum eller avslutas efter dödsfallet, kan, där ömmande omständigheter föreligga, befrielse från erläggande helt eller delvis av nämnda skatt medgivas efter framställning från dödsboet. Befrielse, som nyss sagts må avse skatt, som påförts den avlidne eller, såvitt angår det beskattningsår varunder dödsfallet inträffade, oskift dödsbo efter honom. Befrielse må dock icke avse skatt, som påförts på grund av eftertaxering och som rätteligen skolat erläggas under uppbördstermin, vilken ägt rum före dödsfallet.

Beslut i ärende angående befrielse meddelas av den skatterätt, som har att upptaga besvär rörande boets taxering till statlig inkomstskatt.

Framställning om befrielse skall avlämnas senast under andra kalenderåret efter dödsåret.

18 §

Person, som tillhört främmande makts härvarande beskickning eller beskickningens eller konsulatets betjäning och som icke varit svensk medborgare, anses *i beskattningshänseende* icke hava *varit här i riket bosatt*. Sådan person åtnjuter, förutom den inskränkning i skattskyldigheten som följer av vad nu sagts, frikallelse från skattskyldighet för förmögenhet, som utgöres av andelar i svenska ekonomiska föreningar. *Skatt skall av person, varom nu är frå-*

Person, som tillhört främmande makts härvarande beskickning eller beskickningens eller konsulatets betjäning och som icke varit svensk medborgare, anses icke hava *haft skatterättsligt hemvist här i riket*. Sådan person åtnjuter, förutom den inskränkning i skattskyldigheten som följer av vad nu sagts, frikallelse från skattskyldighet för förmögenhet, som utgöres av andelar i svenska ekonomiska föreningar.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

ga, utgöras i den kommun här i riket, där han under beskattningsåret först haft sitt egentliga bo och hemvist, eller utan att sådant fall förelegat, stadigvarande vistats.

Vad ovan sagts gäller jämväl sådan persons make, barn under 18 år och enskilda tjänare, därest de bott hos honom och icke varit svenska medborgare.

Anvisningar
till 6 §

Såsom här i riket nedlagd förmögenhet anses icke vad någon placerar i svenska obligationer eller i inteckningar i här belägen fastighet eller vad han har innestående på bankräkning här i riket eller eljest har att här fordra, där fordringen icke grundar sig på affärsverksamhet, som han, ensam eller jämte annan, här i riket utövat. Ej heller föranleder den omständigheten, att *utom riket bosatt person* under vistelse här *i riket* medfört värdehandlingar eller annan lös egendom eller att han anförtrott dylik egendom i vård hos annan härstädes, att egendomen blir att anse såsom här i riket nedlagd förmögenhet.

Såsom här i riket nedlagd förmögenhet anses icke vad någon placerar i svenska obligationer eller i inteckningar i här belägen fastighet eller vad han har innestående på bankräkning här i riket eller eljest har att här fordra, där fordringen icke grundar sig på affärsverksamhet, som han, ensam eller jämte annan, här i riket utövat. Ej heller föranleder den omständigheten, att *person som ej har skatterättsligt hemvist här i riket* under vistelse här medfört värdehandlingar eller annan lös egendom eller att han anförtrott dylik egendom i vård hos annan härstädes, att egendomen blir att anse såsom här i riket nedlagd förmögenhet.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1951:691) om viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan

Härigenom föreskrives att 1 § lagen (1951:691) om viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

1 §

Sådan församlingsskatt enligt lagen (1961:436) om församlingsstyrelse, som efter kyrkofullmäktiges be-

Sådan församlingsskatt enligt lagen (1961:436) om församlingsstyrelse, som efter kyrkofullmäktiges be-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
slut eller eljest debiteras efter samma grunder som gälla för debitering av kommunalskatt, skall påföras den, som vid ingången av inkomståret icke tillhörde svenska kyrkan och som *är mantalsskriven här i riket för inkomståret,* efter endast trettio procent av det för debiteringen bestämda beloppet.	slut eller eljest debiteras efter samma grunder som gälla för debitering av kommunalskatt, skall påföras den, som vid ingången av inkomståret icke tillhörde svenska kyrkan och som *haft skatterättsligt hemvist här i riket under inkomståret eller del därav,* efter endast trettio procent av det för debiteringen bestämda beloppet.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrives att 1 kap. 3, 4 och 5 §§, 2 kap. 4 och 8 §§, 5 kap. 1 §, 11 kap. 2 och 4 §§, 15 kap. 3 § och 19 kap. 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
3 §	
Försäkrade enligt denna lag äro svenska medborgare, så ock de som utan att vara svenska medborgare *äro bosatta* i riket.	Försäkrade enligt denna lag äro svenska medborgare, så ock de som utan att vara svenska medborgare *ha hemvist* i riket.
	Den som är kyrkobokförd anses vid tillämpning av denna lag ha hemvist i riket. Denna regel kan frångås om särskilda skäl föreligga. Den som är upptagen i statsregistret skall likställas med den som har hemvist i riket.
Utländsk sjöman på svenskt handelsfartyg är försäkrad för tilläggspension även om han ej *är bosatt* i riket.	Utländsk sjöman på svenskt handelsfartyg är försäkrad för tilläggspension även om han ej *har hemvist* i riket.

Såvitt angår försäkringen för tilläggspension är den som enligt 11 kap. 6 § tillgodoräknats pensionspoäng försäkrad, även om han ej längre uppfyller förutsättningarna enligt första eller andra stycket.

4 §	
Från och med den månad varunder försäkrad uppnår 16 års ålder skall han, därest han *är bosatt* i riket,	Från och med den månad varunder försäkrad uppnår 16 års ålder skall han, därest han *har hemvist* i

Nuvarande lydelse

vara inskriven hos allmän försäkringskassa.

Försäkrad skall vara inskriven hos den kassa, inom vars verksamhetsområde han är *mantalsskriven. Är den försäkrade ej mantalsskriven i riket, skall han vara inskriven hos den kassa inom vars verksamhetsområde han är bosatt vid årets ingång, eller, om han bosätter sig i riket senare under året, hos den kassa, inom vars verksamhetsområde bosättningen äger rum.*

Föreslagen lydelse

riket, vara inskriven hos allmän försäkringskassa.

Försäkrad skall vara inskriven hos den kassa, inom vars verksamhetsområde han är *kyrkobokförd.*

5 §

Allmän försäkringskassa skall inskriva försäkrad, så snart kassan erhållit kännedom om att han skall vara inskriven hos kassan. Inskrivning gäller från den tidpunkt, då sådant förhållande inträtt att den försäkrade skall vara inskriven, dock tidigast från och med tredje månaden före den, då han inskrives.

Skall försäkrad, som ej är mantalsskriven i riket, vara inskriven hos försäkringskassa enligt vad i 4 § sägs, åligger det honom att inom två veckor från den tidpunkt då sådant förhållande inträtt att han skall vara inskriven anmäla sig till den kassa, hos vilken han skall inskrivas.

Så snart allmän försäkringskassa erhållit kännedom om att försäkrad ej längre skall vara inskriven hos kassan, skall kassan avföra honom från sitt register över inskrivna försäkrade med verkan från den tidpunkt, då sådant förhållande inträtt att inskrivningen skall upphöra.

2 kap.

4 §

Ersättning för utgifter för sjukhusvård, som på grund av sjukdom eller förlossning varit erforderlig, utgår,

då vården beretts å hemortssjukhus, med belopp, som motsvarar den för sådan vård vid sjukhuset tillämpade avgiften å allmän sal,

då erforderlig vård ej kunnat beredas å hemortssjukhus eller behovet av sjukhusvården uppkommit utanför den landstingskommun eller

då erforderlig vård ej kunnat beredas å hemortssjukhus eller behovet av sjukhusvården uppkommit utanför den landstingskommun eller

Nuvarande lydelse

landstingskommun ej tillhörande kommun, där den försäkrade är *bosatt*, och han med anledning härav måste intagas å annat allmänt sjukhus, med belopp, som motsvarar den lägsta avgift, mot vilken den försäkrade kunnat erhålla vården å sjukhuset,

Föreslagen lydelse

landstingskommun ej tillhörande kommun, där den försäkrade är *kyrkobokförd,* och han med anledning härav måst intagas å annat allmänt sjukhus, med belopp, som motsvarar den lägsta avgift, mot vilken den försäkrade kunnat erhålla vården å sjukhuset,

då vården annorstädes än å allmänt sjukhus beretts genom riksförsäkringsverkets försorg, med belopp, som motsvarar den lägsta för sådan vård utgående avgiften, samt

i övriga fall med belopp, motsvarande den lägsta avgift, mot vilken den försäkrade kunnat erhålla vården å allmän sal vid hemortssjukhus, lämpat för vården i fråga.

Regeringen äger fastställa taxa för beräkning av ersättning, som avses i första stycket. Har sådan taxa fastställts, utgår ej ersättning för belopp, varmed vårdavgiften överstiger i taxan angivet belopp.

Med sjukhusvård avses vård, som å sjukhus lämnas där intagen försäkrad, ävensom vård å annan sjukvårdsinrättning, om vården beredes genom riksförsäkringsverkets försorg.

Såsom sjukhus räknas i denna lag dels allmänt sjukhus, varmed förstås sjukvårdsinrättning som tillhör staten eller till vars drift statsbidrag utgår eller som drives av landstingskommun eller kommun, som ej tillhör landstingskommun, och ej är anordnad vid hem, som avses i 18 § lagen om socialhjälp, ävensom sjukvårdsinrättning varöver riksförsäkringsverket förfogar, dels ock annan sjukvårdsinrättning, som enligt förteckning som fastställes av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer är att anse såsom sjukhus jämlikt denna lag. Hemortssjukhus är allmänt sjukhus, drivet av landstingskommun eller kommun, inom vars område försäkrad är *bosatt*.

Såsom sjukhus räknas i denna lag dels allmänt sjukhus, varmed förstås sjukvårdsinrättning som tillhör staten eller till vars drift statsbidrag utgår eller som drives av landstingskommun eller kommun, som ej tillhör landstingskommun, och ej är anordnad vid hem, som avses i 18 § lagen om socialhjälp, ävensom sjukvårdsinrättning varöver riksförsäkringsverket förfogar, dels ock annan sjukvårdsinrättning, som enligt förteckning som fastställes av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer är att anse såsom sjukhus jämlikt denna lag. Hemortssjukhus är allmänt sjukhus, drivet av landstingskommun eller kommun, inom vars område försäkrad är *kyrkobokförd*.

8 §

Försäkrad, som icke *är bosatt* i riket, äger rätt till sjukvårdsersättning

Försäkrad, som icke *har hemvist* i riket, äger rätt till sjukvårdsersätt-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
endast om vårdbehovet uppkommit under vistelse härstädes.	ning endast om vårdbehovet uppkommit under vistelse härstädes.

Äger försäkrad som avses i första stycket rätt till ersättning för vården jämlikt annan författning eller utländsk lagstiftning eller på grund av överenskommelse med främmande makt, skall sådan ersättning avdragas från motsvarande ersättning enligt denna lag.

5 kap.
1 §

Svensk medborgare, som *är bosatt* i riket eller som varit mantalsskriven härstädes för det år varunder han fyllt sextiotvå år och för de fem åren närmast dessförinnan, är berättigad till folkpension enligt vad nedan sägs.	Svensk medborgare, som *har hemvist* i riket eller som varit mantalsskriven härstädes för det år varunder han fyllt sextiotvå år och för de fem åren närmast dessförinnan, är berättigad till folkpension enligt vad nedan sägs.

11 kap.
2 §

Med inkomst av anställning avses den lön i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad, som försäkrad åtnjutit såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst. Till sådan inkomst hänföres dock icke från en och samme arbetsgivare åtnjuten lön, som under ett år ej uppgått till femhundra kronor. Såsom inkomst av anställning anses även

a) sjukpenning enligt denna lag eller lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den mån ersättning träder i stället för försäkrads inkomst såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,

b) föräldrapenning,

c) vårdbidrag enligt 9 kap. 4 §,

d) dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa,

e) kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd,

f) utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning i form av dagpenning och stimulansbidrag,

g) timstudiestöd, inkomstbidrag och vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349) samt

h) delpension enligt lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring.

I fråga om ersättning i penningar eller naturaförmåner som i första stycket sägs för arbete som någon utfört för annans räkning utan att vara anställd i dennes tjänst skall vad i 3 kap. 2 § andra stycket sägs äga motsvarande tillämpning.

Vid beräkning av inkomst av anställning skall hänsyn tagas till lön	Vid beräkning av inkomst av anställning skall hänsyn tagas till lön

Nuvarande lydelse

eller annan ersättning, som försäkrad åtnjutit från arbetsgivare, vilken *är bosatt utom* riket eller är utländsk juridisk person, endast i fall då den försäkrade sysselsatts här i riket eller tjänstgjort som sjöman ombord på svenskt handelsfartyg. Vad i detta stycke sägs skall icke gälla beträffande lön till svensk medborgare, såframt svenska staten eller, där lönen härrör från utländsk juridisk person, svensk juridisk person, som äger ett bestämmande inflytande över den utländska juridiska personen, enligt av riksförsäkringsverket godtagen förbindelse har att svara för avgift till försäkringen för tilläggspension enligt 19 kap. 1 §.

Hänsyn skall ej heller tagas till lön eller annan ersättning från främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller från arbetsgivare, vilken tillhör beskickning eller konsulat som nu sagts och icke är svensk medborgare. Vad i detta stycke sägs skall icke gälla beträffande lön till svensk medborgare eller den som utan att vara svensk medborgare *är bosatt* i riket, såframt utländsk beskickning här i riket enligt av riksförsäkringsverket godtagen förbindelse har att svara för avgift till försäkringen för tilläggspension enligt 19 kap. 1 §.

Föreslagen lydelse

eller annan ersättning, som försäkrad åtnjutit från arbetsgivare, vilken *ej har hemvist i* riket eller är utländsk juridisk person, endast i fall då den försäkrade sysselsatts här i riket eller tjänstgjort som sjöman ombord på svenskt handelsfartyg. Vad i detta stycke sägs skall icke gälla beträffande lön till svensk medborgare, såframt svenska staten eller, där lönen härrör från utländsk juridisk person, svensk juridisk person, som äger ett bestämmande inflytande över den utländska juridiska personen, enligt av riksförsäkringsverket godtagen förbindelse har att svara för avgift till försäkringen för tilläggspension enligt 19 kap. 1 §.

Hänsyn skall ej heller tagas till lön eller annan ersättning från främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller från arbetsgivare, vilken tillhör beskickning eller konsulat som nu sagts och icke är svensk medborgare. Vad i detta stycke sägs skall icke gälla beträffande lön till svensk medborgare eller den som utan att vara svensk medborgare *har hemvist* i riket, såframt utländsk beskickning här i riket enligt av riksförsäkringsverket godtagen förbindelse har att svara för avgift till försäkringen för tilläggspension enligt 19 kap. 1 §.

Den som åtagit sig förbindelse enligt tredje eller fjärde stycket skall anses såsom arbetsgivare.

4 §

Till grund för beräkningen av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete under visst år skall läggas den försäkrades taxering till statlig inkomstskatt avseende nämnda år. Avser taxeringen beskattningsår som ej sammanfaller med kalenderår, skall inkomst under beskattningsåret anses hava åtnjutits under det kalenderår, som närmast föregått taxeringsåret.

Närmare bestämmelser rörande beräkningen av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete beslutas av regeringen med riksdagen.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Angående beräkningen av inkomst av anställning för försäkrad, som *är bosatt utomlands* eller som eljest avses med förbindelse enligt 2 § tredje eller fjärde stycket eller som har att erlägga sjömansskatt, stadgas särskilt.	Angående beräkningen av inkomst av anställning för försäkrad, som *ej har hemvist i riket* eller som eljest avses med förbindelse enligt 2 § tredje eller fjärde stycket eller som har att erlägga sjömansskatt, stadgas särskilt.

15 kap.
3 §

Är pensionsberättigad ej *bosatt* i riket, må riksförsäkringsverket med hans samtycke utbyta tilläggspension till honom mot ett engångsbelopp, motsvarande lägst fyrtio procent av kaptalvärdet av den pension vartill han är berättigad. Har utbyte ägt rum, föreligger ej rätt till vidare ersättning på grundval av pensionspoäng, som dessförinnan tillgodoräknats den försäkrade. Grunderna för beräkningen av kapitalvärde som nu sagts fastställas av regeringen.	*Har* pensionsberättigad ej *hemvist* i riket, må riksförsäkringsverket med hans samtycke utbyta tilläggspension till honom mot ett engångsbelopp, motsvarande lägst fyrtio procent av kapitalvärdet av den pension vartill han är berättigad. Har utbyte ägt rum, föreligger ej rätt till vidare ersättning på grundval av pensionspoäng, som dessförinnan tillgodoräknats den försäkrade. Grunderna för beräkningen av kapitalvärde som nu sagts fastställas av regeringen.

19 kap.
1 §

Arbetsgivare skall enligt vad nedan sägs för varje år erlägga socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen, folkpensioneringen och försäkringen för tilläggspension.

Avgift till sjukförsäkringen och till folkpensioneringen utgår å summan av vad arbetsgivaren under året till arbetstagare hos honom i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad utgivit såsom lön eller, där fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista punkten är för handen, annan ersättning för utfört arbete.

Avgift till försäkringen för tilläggspension utgår å summan av vad arbetsgivaren under året till arbetstagare hos honom i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad utgivit såsom lön eller, där fall som avses i 11 kap. 2 § andra stycket är för handen, annan ersättning för utfört arbete, sedan från nämnda summa dragits ett belopp motsvarande det vid årets ingång gällande basbeloppet multiplicerat med det beräknade genomsnittliga antalet arbetstagare hos arbetsgivaren under året. Härvid skall arbetstagare, som under hela året varit anställd med full arbetstid, räknas såsom en arbetstagare och arbetstagare, som under året varit anställd i mindre omfattning, medräknas i motsvarande mån. Det antal arbetstimmar per år som i allmänhet skall anses motsvara full arbetstid fastställes av regeringen efter förslag av riksförsäkringsverket. Genomsnittliga antalet arbetstagare

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

beräknas med en decimal. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgift beräknas på sätt som avviker från vad nu stadgats men som giver i huvudsak samma resultat.

Vid beräkning av avgift enligt denna paragraf skall hänsyn icke tagas till arbetstagare, vars lön under året ej uppgått till femhundra kronor. Vad gäller sjukförsäkringen och folkpensioneringen skall vidare bortses från arbetstagare, som icke är obligatoriskt försäkrad enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, eller, där fråga är om arbete som utförts för annans räkning utan att anställning förelegat, från arbetstagare som *varit bosatt utomlands och* utfört arbetet utom riket. Såvitt angår försäkringen för tilläggspension skall hänsyn icke tagas till arbetstagares lön eller ersättning i vad den för år räknat överstiger sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Såvitt angår försäkringen för tilläggspension skall vidare bortses från arbetstagare, som vid årets ingång uppnått sextiofem års ålder, så ock från arbetstagare i fall då lön eller annan ersättning till honom antingen enligt 11 kap. 2 § tredje eller fjärde stycket icke räknas såsom inkomst av anställning eller, om arbetstagaren icke är svensk medborgare och ej heller *är bosatt* härstädes, avser arbete utom riket.

Vid beräkning av avgift enligt denna paragraf skall hänsyn icke tagas till arbetstagare, vars lön under året ej uppgått till femhundra kronor. Vad gäller sjukförsäkringen och folkpensioneringen skall vidare bortses från arbetstagare, som icke är obligatoriskt försäkrad enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, eller, där fråga är om arbete som utförts för annans räkning utan att anställning förelegat från arbetstagare som *ej haft hemvist i riket och som* utfört arbetet utom riket. Såvitt angår försäkringen för tilläggspension skall hänsyn icke tagas till arbetstagares lön eller ersättning i vad den för år räknat överstiger sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Såvitt angår försäkringen för tilläggspension skall vidare bortses från arbetstagare, som vid årets ingång uppnått sextiofem års ålder, så ock från arbetstagare i fall då lön eller annan ersättning till honom antingen enligt 11 kap. 2 § tredje eller fjärde stycket icke räknas såsom inkomst av anställning eller, om arbetstagaren icke är svensk medborgare och ej heller *har hemvist* härstädes, avser arbete utom riket.

Avgift erlägges icke för arbetstagares lön vid sjukdom eller ledighet för vård av sjukt barn eller med anledning av barns födelse till den del lönen motsvarar sjukpenning eller föräldrapenning, som arbetsgivare äger uppbära enligt 3 kap. 16 §. Avgift erlägges ej heller för lön som arbetsgivare utgivit till hemmavarande barn för arbete utfört i hans förvärvsverksamhet i de fall avdrag för lönen ej får ske vid inkomsttaxeringen eller för ersättning för vilken bevillningsavgift erlagts enligt lagen (1908:128 s. 1) om bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

Härigenom föreskrives att 2, 8, 10 och 14 §§ lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Kommunalt bostadstillägg skall, där kommun så beslutat, utgå till den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller änkepension och är *mantalsskriven* inom kommunen, eller till där *mantalsskriven* hustru som åtnjuter hustrutillägg.	Kommunalt bostadstillägg skall, där kommun så beslutat, utgå till den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller änkepension och är *kyrkobokförd* inom kommunen, eller till där *kyrkobokförd* hustru som åtnjuter hustrutillägg.

Kommunalt bostadstillägg utgår enligt de grunder kommunen bestämmer. Avvikelse från vad i 4 och 5 §§ stadgas må dock icke äga rum, och för rätt till kommunalt bostadstillägg må ej fordras viss tids bosättning inom kommunen eller uppställas annat därmed jämförligt villkor. Regeringen äger meddela föreskrifter angående det högsta belopp som må utgå i kommunalt bostadstillägg för pensionsberättigad, som är bosatt i ålderdomshem eller därmed likställt hem.

Om kommuns beslut rörande kommunalt bostadstillägg skola riksförsäkringsverket och den allmänna försäkringskassa, inom vars verksamhetsområde kommunen är belägen, ofördröjligen underrättas.

8 §	
Den som åtnjuter hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg är skyldig att om hans eller hans makes ekonomiska förhållanden väsentligt förbättrats, utan oskäligt dröjsmål göra anmälan härom till den allmänna *försäkringskassa, inom vars verksamhetsområde han senast blivit mantalsskriven.* Enahanda skyldighet åligger honom, om han åtnjuter kommunalt bostadstillägg och *mantalsskrives* i annan kommun än förut, så och om han ingår äktenskap eller om hans äktenskap upplöses genom makens död eller annorledes. Är den som åtnjuter tillägget omyndig åvilar anmälningsskyldigheten förmynda-	Den som åtnjuter hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg är skyldig att, om hans eller hans makes ekonomiska förhållanden väsentligt förbättrats, utan oskäligt dröjsmål göra anmälan härom till den allmänna *försäkringskassan.* Enahanda skyldighet åligger honom, om han åtnjuter kommunalt bostadstillägg och *kyrkobokföres* i annan kommun än förut, så och om han ingår äktenskap eller om hans äktenskap upplöses genom makens död eller annorledes. Är den som åtnjuter tillägget omyndig åvilar anmälningsskyldigheten förmyndaren. Uppbäres förmånen av myndighet

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
ren. Uppbäres förmånen av myndighet eller annan person än den pensionsberättigade eller dennes förmyndare, är jämväl sådan myndighet eller person anmälningsskyldig.	eller av annan person än den pensionsberättigade eller dennes förmyndare, är jämväl sådan myndighet eller person anmälningsskyldig.

Underlåtes anmälan som avses i första stycket utan giltigt skäl, må, där underlåtenheten inverkat på rätten till eller beloppet av hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg, sådan förmån indragas såsom stadgas i 7 § första stycket.

10 §

Ärende angående förmån enligt denna lag skall i allmän försäkringskassa prövas av *den försäkringsnämnd, inom vars verksamhetsområde den pensionsberättigade senast blivit mantalsskriven.*	Ärende angående förmån enligt denna lag skall i allmän försäkringskassa prövas av *försäkringsnämnden.*

14 §

Kommun skall för varje år bestrida kostnaden för kommunala bostadstillägg, vilka under året utbetalats för pensionsberättigade som äro *mantalsskrivna i* kommunen. Kostnaden beräknas enligt föreskrifter som regeringen meddelar.	Kommun skall för varje år bestrida kostnaden för kommunala bostadstillägg, vilka under året utbetalats för pensionsberättigade som äro *kyrkobokförda inom* kommunen. Kostnaden beräknas enligt föreskrifter som regeringen meddelar.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1954:519) angående kostnadsfria och prisnedsatta läkemedel m. m.

Härigenom föreskrives att 2 och 3 §§ lagen (1954:519) angående kostnadsfria och prisnedsatta läkemedel m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

2 §

Den som är omfattad av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring och som lider av långvarig och allvarlig sjukdom äger, där regeringen i fråga om sjukdomen så bestämt, utan kostnad erhålla läkemedel, som enligt vad regeringen förordnat skall tillhandahållas kostnadsfritt vid sådan sjukdom.

Nuvarande lydelse

Vad nu sagts skall beträffande den som *är bosatt utom* riket gälla allenast för tid varunder han vistas härstädes.

Föreslagen lydelse

Vad nu sagts skall beträffande den som *ej har hemvist i* riket gälla allenast för tid varunder han vistas härstädes.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

3 §

I annat fall än som avses i 2 § äger vid sjukdom den som är omfattad av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring eller här i riket är i allmän eller enskild tjänst vid inköp av läkemedel åtnjuta nedsättning av fastställt pris för samtidigt förskrivna och inköpta läkemedel med hälften av det belopp varmed priset överstiger fem kronor och hela det belopp varmed priset överstiger trettiofem kronor. Är förskrivning avsedd att expedieras mer än en gång, skall nedsättningen hänföra sig till varje avsett expeditionstillfälle.

Vad nu sagts om den som är omfattad av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring skall beträffande försäkrad, som *är bosatt utom* riket, gälla allenast för tid varunder han vistas härstädes.

Vad nu sagts om den som är omfattad av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring skall beträffande försäkrad, som *ej har hemvist i* riket, gälla allenast för tid varunder han vistas härstädes.

Från prisnedsättning enligt denna paragraf äger regeringen undantaga visst läkemedel eller viss grupp av läkemedel som i första stycket avses.

Förslag till Förordning om ändring i sjukreseförordningen (1975:964)

Härigenom föreskrives att 7, 8 och 9 §§ sjukreseförordningen (1975:964) skall ha nedan angivna lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Reskostnaden får ej beräknas till högre belopp än vad resan skulle ha kostat om vården hade sökts vid allmän mottagning för öppen vård som är inrättad för den ort där den försäkrade vistas eller vid närmaste allmänna sjukhus där den försäkrade kunnat få den vård som han behövt.

Vid tandvård skall vad som sägs i första stycket gälla närmaste tandläkare som kunnat bereda den försäkrade vård inom försäkringens ram.

Nuvarande lydelse

Har behov av sjukhusvård uppkommit när den försäkrade har befunnit sig inom det sjukvårdsområde där han är *bosatt* eller kommun som gränsar till detta och har han tagits in på hemortssjukhus, får kostnaden oavsett begränsningen enligt första stycket beräknas till högst vad det skulle ha kostat att söka vård vid närmaste hemortssjukhus där den försäkrade hade kunnat få den behövliga vården.

Föreslagen lydelse

Har behov av sjukhusvård uppkommit när den försäkrade har befunnit sig inom det sjukvårdsområde där han är *kyrkobokförd* eller kommun som gränsar till detta och har han tagits in på hemortssjukhus, får kostnaden oavsett begränsningen enligt första stycket beräknas till högst vad det skulle ha kostat att söka vård vid närmaste hemortssjukhus där den försäkrade hade kunnat få den behövliga vården.

8 §

Har den försäkrade fått vård inom det sjukvårdsområde där han är *bosatt*, beräknas kostnad för återresa till bostaden eller till den plats varifrån resan till mottagningen eller sjukhuset företogs.

Har den försäkrade fått vård inom det sjukvårdsområde där han är *kyrkobokförd*, beräknas kostnad för återresa till bostaden eller till den plats varifrån resan till mottagningen eller sjukhuset företogs.

9 §

Har den försäkrade fått vård utanför det sjukvårdsområde där han är *bosatt* och har vårdbehovet uppkommit medan han vistades utanför detta sjukvårdsområde, beräknas kostnad för återresa till vad det skulle ha kostat att resa till den plats varifrån resan till mottagningen eller sjukhuset företogs. Har vårdbehovet uppkommit under vistelse inom kommun som gränsar till nämnda sjukvårdsområde, får ersättning beräknas för resa till den försäkrades bostad, i den mån resekostnaden icke överstiger vad sådan återresa skulle ha kostat om vården sökts vid närmaste mottagning för öppen vård inom sjukvårdsområdet eller vid närmaste hemortssjukhus där vården kunnat beredas.

Har den försäkrade fått vård utanför det sjukvårdsområde där han är *kyrkobokförd* och har vårdbehovet uppkommit medan han vistades utanför detta sjukvårdsområde, beräknas kostnad för återresa till vad det skulle ha kostat att resa till den plats varifrån resan till mottagningen eller sjukhuset företogs. Har vårdbehovet uppkommit under vistelse inom kommun som gränsar till nämnda sjukvårdsområde, får ersättning beräknas för resa till den försäkrades bostad, i den mån resekostnaden icke överstiger vad sådan återresa skulle ha kostat om vården sökts vid närmaste mottagning för öppen vård inom sjukvårdsområdet eller vid närmaste hemortssjukhus där vården kunnat beredas.

Försäkrad som ej enligt första stycket får beräkna ersättning på hela kostnaden för återresan har rätt till ersättning för merkostnad som har upp-

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

kommit genom att han har måst använda ett dyrare färdsätt för återresan än han skulle ha kunnat använda om han icke hade behövt söka vård.

Förslag till
Förordning om ändring i förordningen (1975:963) om ersättning till sjukvårdshuvudman för handikapphjälpmedel och sjuktransporter

Härigenom föreskrives att 2 och 3 §§ förordningen (1975:963) om ersättning till sjukvårdshuvudman för handikapphjälpmedel och sjuktransporter skall ha nedan angivna lydelse.

2 §

Hjälpmedelsersättning utgår med 22 kronor om året för varje invånare som var *bosatt* inom sjukvårdsområdet vid årets början.	Hjälpmedelsersättning utgår med 22 kronor om året för varje invånare som var *kyrkobokförd* inom sjukvårdsområdet vid årets början.
Medverkar landstingskommunen eller kommunen till att glasögon avgiftsfritt eller till nedsatt pris tillhandahålles barn och ungdomar under 19 år som är *bosatta* inom sjukvårdsområdet, höjes hjälpmedelsersättningen med 2 kronor för helt år.	Medverkar landstingskommunen eller kommunen till att glasögon avgiftsfritt eller till nedsatt pris tillhandahålles barn och ungdomar under 19 år som är *kyrkobokförda* inom sjukvårdsområdet, höjes hjälpmedelsersättningen med 2 kronor för helt år.

3 §

Sjuktransportersättning utgår med 12 kronor om året för varje invånare som var *bosatt* inom sjukvårdsområdet vid årets början.	Sjuktransportersättning utgår med 12 kronor om året för varje invånare som var *kyrkobokförd* inom sjukvårdsområdet vid årets början.

För sjuktransport får landstingskommunen eller kommunen taga ut högst 8 kronor i avgift av den sjuke.

Förslag till
Lag om ändring i förordningen (1954:269) om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning

Härigenom föreskrives i fråga om förordningen (1954:269) om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning

dels att i 1, 2, 7 och 8 §§ ordet "förordning" skall bytas ut mot "lag",

dels att i 2 och 8 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",
dels att i 3 § ordet "riksskattenämnden" skall bytas ut mot "riksskatteverket",
dels att rubriken till förordningen samt 4 och 5 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Lag om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §	
Har uppgift, som i 1 § avses, lämnats till annan allmän försäkringskassa än den, hos vilken arbetstagaren är inskriven, åligger det den försäkringskassa, som mottagit uppgiften, att ofördröjligen vidarebefordra densamma till den kassa, hos vilken arbetstagaren är inskriven. Är arbetstagaren ej inskriven hos allmän försäkringskassa, skall uppgiften i stället vidarebefordras till kronofogdemyndigheten i *den ort där arbetstagaren är bosatt eller, om denne icke är bosatt* här i landet, till kronofogdemyndigheten i anställningsorten.	Har uppgift, som i 1 § avses, lämnats till annan allmän försäkringskassa än den, hos vilken arbetstagaren är inskriven, åligger det den försäkringskassa, som mottagit uppgiften, att ofördröjligen vidarebefordra densamma till den kassa, hos vilken arbetstagaren är inskriven. Är arbetstagaren ej inskriven hos allmän försäkringskassa, skall uppgiften i stället vidarebefordras till kronofogdemyndigheten i *arbetstagarens hemort, eller om denne saknar hemort* här i landet, till kronofogdemyndigheten i anställningsorten.

Försäkringskassa, som mottagit uppgift avseende hos kassan inskriven arbetstagare, skall, sedan den tagit del av innehållet i uppgiften, ofördröjligen vidarebefordra uppgiften till vederbörande kronofogdemyndighet inom kassans område.

5 §	
Kronofogdemyndighet, som mottagit uppgift avseende arbetstagare, vilken *är bosatt* inom annat kronofogdedistrikt, skall underrätta kronofogdemyndigheten i *bosättningsorten* om uppgiften.	Kronofogdemyndighet, som mottagit uppgift avseende arbetstagare, vilken *har hemort* inom annat kronofogdedistrikt, skall underrätta kronofogdemyndigheten i *hemorten* om uppgiften.
Uppgifter enligt denna *förordning* rörande arbetsanställning skall förvaras hos kronofogdemyndigheten i ett anställningsregister. Närmare föreskrifter om sådant register meddelas av centralmyndigheten för administration och förvaltning av exekutionsväsendet.	Uppgifter enligt denna *lag* rörande arbetsanställning skall förvaras hos kronofogdemyndigheten i ett anställningsregister. Närmare föreskrifter om sådant register meddelas av centralmyndigheten för administration och förvaltning av exekutionsväsendet.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare

Härigenom föreskrives att 7 och 11 §§ lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 §	
Det ankommer på allmän försäkringskassa att besluta om ersättning åt tillfällig smittbärare.	
Ärende angående ersättning upptages av den allmänna försäkringskassa, hos vilken smittbäraren är inskriven. Är han icke inskriven hos någon försäkringskassa, upptages ärendet av den kassa, inom vars verksamhetsområde han är *bosatt*. Är smittbäraren icke *bosatt* i riket, upptages ärendet av den försäkringskassa, inom vars verksamhetsområde ingripandet skett.	Ärende angående ersättning upptages av den allmänna försäkringskassa, hos vilken smittbäraren är inskriven. Är han icke inskriven hos någon försäkringskassa, upptages ärendet av den kassa, inom vars verksamhetsområde han är *kyrkobokförd*. Är smittbäraren icke *kyrkobokförd* i riket, upptages ärendet av den försäkringskassa, inom vars verksamhetsområde ingripandet skett.
11 §	
Framställning om ersättning jämlikt 10 § skall göras skriftligen hos länsstyrelsen i det län, *där* sökanden är *bosatt* eller, därest han icke är *bosatt* i riket, där ingripandet skett. Vid framställningen skola fogas myndighets beslut om ingripandet och utredning angående den förlust, som sökanden lidit, ävensom den övriga utredning som sökanden önskar åberopa.	Framställning om ersättning jämlikt 10 § skall göras skriftligen hos länsstyrelsen i det län, *inom vilket* sökanden är *kyrkobokförd* eller, därest han icke är *kyrkobokförd* i riket, där ingripandet skett. Vid framställningen skola fogas myndighets beslut om ingripandet och utredning angående den förlust, som sökanden lidit, ävensom den övriga utredning som sökanden önskar åberopa.

Förslag till
Förordning om ändring i gränssjukvårdskungörelsen (1962:390)

Härigenom föreskrives att gränssjukvårdskungörelsen (1962:390) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Har någon, som är omfattad av sjukförsäkringen enligt lagen	Har någon, som är omfattad av sjukförsäkringen enligt lagen

Nuvarande lydelse

(1962:381) om allmän försäkring och *bosatt* i riket, blivit i behov av läkarvård under vistelse inom svensk kommun vid riksgränsen mot Finland eller Norge och har han därvid erhållit läkarvård i det angränsande landet, skall ersättning för den försäkrades utgift för vården utgå från den allmänna försäkringen enligt vad nedan angives.

Föreslagen lydelse

(1962:381) om allmän försäkring och *har hemvist* i riket, blivit i behov av läkarvård under vistelse inom svensk kommun vid riksgränsen mot Finland eller Norge och har han därvid erhållit läkarvård i det angränsande landet, skall ersättning för den försäkrades utgift för vården utgå från den allmänna försäkringen enligt vad nedan angives.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Ersättning för utgift för läkarvård utgår högst med belopp motsvarande det arvode, som privatpraktiserande läkare enligt 7 § läkarvårdstaxan (1974:699) skulle ha fått tillgodoräkna sig för ifrågavarande vård för normalfall. Från ersättningen avdrages den högsta patientavgift som kunnat uttagas enligt 11 § samma taxa.

För resekostnad i samband med vården utgår ersättning enligt bestämmelserna i sjukreseförordningen (1975:964). Vad i 2 § sista stycket nämnda förordning föreskrives skall ej äga tillämpning i fall som avses i denna kungörelse.

Förslag till
Förordning om ändring i kungörelsen (1962:388) angående ersättning för sjukvård utom riket enligt lagen om allmän försäkring

Härigenom föreskrives att 1 § kungörelsen (1962:388) angående ersättning för sjukvård utom riket enligt lagen om allmän försäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Den som är omfattad av sjukförsäkringen enligt lagen om allmän försäkring och *bosatt* i riket äger vid sjukdom, för vilken behov av vård uppkommit under vistelse utom riket, rätt till ersättning för utgifter för sjukvård utom riket enligt vad nedan sägs.

Den som är omfattad av sjukförsäkringen enligt lagen om allmän försäkring och *har hemvist* i riket äger vid sjukdom, för vilken behov av vård uppkommit under vistelse utom riket, rätt till ersättning för utgifter för sjukvård utom riket enligt vad nedan sägs.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Förslag till
Förordning om ändring i kungörelsen (1967:101) med förordnande enligt 5 § kungörelsen den 25 maj 1962 (nr 388) angående ersättning för sjukvård utom riket enligt lagen om allmän försäkring

Härigenom föreskrives att kungörelsen (1967:101) med förordnande enligt 5 § kungörelsen den 25 maj 1962 (nr 388) angående ersättning för sjukvård utom riket enligt lagen om allmän försäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att bestämmelserna i 2–4 §§ kungörelsen *den 25 maj 1962 (nr 388)* om ersättning för sjukvård utom riket enligt lagen om allmän försäkring skall – ehuru mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge träffats överenskommelse om utgivande av ersättning för sjukvård – äga tillämpning i fråga om sjöman, som är omfattad av sjukförsäkringen enligt lagen om allmän försäkring och *bosatt* i Sverige, om han vid *tillfällig* vistelse i Danmark, Finland, Island eller Norge blir i behov av sjukvård samt, då vårdbehovet uppkommer, äger rätt till ersättning för sådan vård enligt sjömanslagen *den 30 juni 1952 (nr 530).*

Föreslagen lydelse

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att bestämmelserna i 2–4 §§ kungörelsen *(1962:388)* om ersättning för sjukvård utom riket enligt lagen om allmän försäkring skall – ehuru mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge träffats överenskommelse om utgivande av ersättning för sjukvård – äga tillämpning i fråga om sjöman, som är omfattad av sjukförsäkringen enligt lagen om allmän försäkring och *har hemvist* i Sverige, om han vid vistelse i Danmark, Finland, Island eller Norge blir i behov av sjukvård samt, då vårdbehovet uppkommer, äger rätt till ersättning för sådan vård enligt sjömanslagen *(1952:530).*

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Förslag till
Förordning om ändring i kungörelsen (1967:209) om avdrag från folkpension i vissa fall

Härigenom föreskrives att kungörelsen (1967:209) om avdrag från folkpension i vissa fall skall ha nedan angivna lydelse

Nuvarande lydelse

Från folkpension som tillkommer försäkrad, vilken ej *är bosatt* i Sverige, skall, om särskilda skäl icke föranleder annat, avdragas motsvarande förmån, vartill den försäkrade är berättigad enligt utländsk lagstiftning. Beslut om sådant avdrag meddelas av riksförsäkringsverket.

Föreslagen lydelse

Från folkpension som tillkommer försäkrad, vilken ej *har hemvist* i Sverige, skall, om särskilda skäl icke föranleder annat, avdragas motsvarande förmån, vartill den försäkrade är berättigad enligt utländsk lagstiftning. Beslut om sådant avdrag meddelas av riksförsäkringsverket.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Förslag till
Förordning om ändring i kungörelsen (1962:391) med vissa föreskrifter om undantagande enligt lagen om allmän försäkring

Härigenom föreskrives att 1 § kungörelsen (1962:391) med vissa föreskrifter om undantagande enligt lagen om allmän försäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 §
Anmälan om undantagande som avses i 3 kap. 2 § första stycket och 11 kap. 7 § lagen om allmän försäkring skall göras skriftligen å blankett enligt av riksförsäkringsverket fastställt formulär.	
Anmälan skall insändas eller ingivas till allmän försäkringskassa eller, i fråga om den som icke är inskriven hos allmän försäkringskassa, till sådan kassa eller till riksförsäkringsverket. För den som *är bosatt utom* riket må anmälan även göras hos svensk beskickning eller svenskt konsulat.	Anmälan skall insändas eller ingivas till allmän försäkringskassa eller, i fråga om den som icke är inskriven hos allmän försäkringskassa, till sådan kassa eller till riksförsäkringsverket. För den som *ej har hemvist i* riket må anmälan även göras hos svensk beskickning eller svenskt konsulat.
	Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Bestämmelserna i första och andra styckena skola äga motsvarande tillämpning i fråga om återkallelse av anmälan.

När anmälan eller återkallelse mottagits, skall erkännande därom lämnas.

Förslag till
Lag om ändring i förordningen (1959:551) angående beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring

Härigenom föreskrives i fråga om förordningen (1959:551) angående beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring

dels att i 10 och 11 §§ ordet "förordning" skall bytas ut mot "lag",

dels att i 12 § ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att rubriken till förordningen samt 1 och 3 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Lag angående beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring.

Nuvarande lydelse

1 §

För här i riket bosatt eller mantalsskriven försäkrad skall pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring bestämmas av den lokala skattemyndighet, inom vars tjänstgöringsområde den försäkrade taxerats till statlig inkomstskatt eller skulle hava taxerats till sådan skatt, därest han *varit bosatt* i riket eller icke haft att erlägga sjömansskatt.

Pensionsgrundande inkomst för sjöman, som icke *är bosatt* eller mantalsskriven i riket, skall bestämmas av den lokala skattemyndigheten i Göteborg.

Föreslagen lydelse

1 §

För försäkrad som har hemvist i riket eller är mantalsskriven här skall pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring bestämmas av den lokala skattemyndighet, inom vars tjänstgöringsområde den försäkrade taxerats till statlig inkomstskatt eller skulle hava taxerats till sådan skatt, därest han *haft hemvist* i riket eller icke haft att erlägga sjömansskatt.

Pensionsgrundande inkomst för sjöman, som icke *har hemvist* eller *är* mantalsskriven i riket, skall bestämmas av den lokala skattemyndigheten i Göteborg.

För annan försäkrad än som i första eller andra stycket sägs skall den pensionsgrundande inkomsten bestämmas av den lokala skattemyndigheten i Stockholm.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

3 §

Inkomst av anställning, för vilken skattskyldighet här i riket icke föreligger, skall, där den försäkrade *är bosatt utomlands* eller avses med förbindelse enligt 11 kap. 2 § tredje eller fjärde stycket lagen om allmän försäkring, bestämmas med ledning av särskild uppgift från arbetsgivaren. Sådan uppgift skall senast den 31 januari året näst efter det år, som inkomsten avser, avlämnas till den myndighet, som enligt 1 § har att bestämma den försäkrades pensionsgrundande inkomst. I uppgiften skall angivas den försäkrades fullständiga namn, födelsetid och adress ävensom beloppet av den utbetalade lönen eller ersättningen och den tid-

Inkomst av anställning, för vilken skattskyldighet här i riket icke föreligger, skall, där den försäkrade *ej har hemvist i riket* eller avses med förbindelse enligt 11 kap. 2 § tredje eller fjärde stycket lagen om allmän försäkring, bestämmas med ledning av särskild uppgift från arbetsgivaren. Sådan uppgift skall senast den 31 januari året näst efter det år, som inkomsten avser, avlämnas till den myndighet, som enligt 1 § har att bestämma den försäkrades pensionsgrundande inkomst. I uppgiften skall angivas den försäkrades fullständiga namn, födelsetid och adress ävensom beloppet av den utbetalade lönen eller ersättningen och den tid-

Nuvarande lydelse

rymd som denna avser. Vidare skall i uppgiften angivas, huruvida den försäkrade åtnjutit naturaförmåner i form av kost eller bostad. Ett exemplar av uppgiften skall inom tid som nyss sagts av arbetsgivaren sändas till den försäkrade.

Om skyldighet för arbetsgivare att vid arbetsgivaruppgift enligt *förordningen* angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m. foga uppgift som avses i första stycket stadgas i nämnda *förordning*.

Föreslagen lydelse

rymd som denna avser. Vidare skall i uppgiften angivas, huruvida den försäkrade åtnjutit naturaförmåner i form av kost eller bostad. Ett exemplar av uppgiften skall inom tid som nyss sagts av arbetsgivaren sändas till den försäkrade.

Om skyldighet för arbetsgivare att vid arbetsgivaruppgift enligt *lagen* angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m. foga uppgift som avses i första stycket stadgas i nämnda *lag*.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring

Härigenom föreskrives att 3 § lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

3 §

Rätt till delpension tillkommer *i Sverige bosatt försäkrad* som minskat sitt arbete som anställd med i genomsnitt minst fem timmar per arbetsvecka och som efter minskningen har deltidsarbete med i genomsnitt minst 17 timmar per arbetsvecka.

Föreslagen lydelse

Rätt till delpension tillkommer *försäkrad med hemvist i Sverige* som minskat sitt arbete som anställd med i genomsnitt minst fem timmar per arbetsvecka och som efter minskningen har deltidsarbete med i genomsnitt minst 17 timmar per arbetsvecka.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Delpension kan utgå tidigast från och med den månad varunder den försäkrade fyller 60 år och utgår längst till och med månaden före den under vilken han fyller 65 år.

Förslag till
Förordning om ändring i kungörelsen (1962:521) om frivillig pensionsförsäkring hos riksförsäkringsverket

Härigenom föreskrives att 5 och 8 §§ kungörelsen (1962:521) om frivillig pensionsförsäkring hos riksförsäkringsverket skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

5 §

Avgift må erläggas allenast för den som vid betalningstillfället är svensk medborgare eller *bosatt* här i riket samt må inbetalas, vid försäkring för temporär ålderspension senast den månad då den försäkrade fyller sextiotvå år, vid försäkring som avses i 1 § andra stycket a) tidigast månaden näst efter den då den försäkrade fyllt sextiosju år och vid försäkring som avses i 1 § andra stycket b) senast den månad då den försäkrade uppnår sextiosju års ålder.

8 §

Pensionen utbetalas månadsvis om dess årliga belopp uppgår till etthundratjugu kronor eller däröver, kvartalsvis om beloppet uppgår till åttio men ej till etthundratjugu kronor, halvårsvis om beloppet uppgår till femtio men ej till åttio kronor samt en gång om året, därest beloppet ej uppgår till femtio kronor. Tillkommer pensionen någon som *flyttat ur* riket, utbetalas dock pensionen städse en gång om året. På framställning av den försäkrade äger riksförsäkringsverket medgiva längre utbetalningstermin än vad nu angivits. Är utbetalningsterminen längre än en månad, sker utbetalningen under terminens sista månad.

Föreslagen lydelse

5 §

Avgift må erläggas allenast för den som vid betalningstillfället är svensk medborgare eller *har hemvist* här i riket samt må inbetalas, vid försäkring för temporär ålderspension senast den månad då den försäkrade fyller sextiotvå år, vid försäkring som avses i 1 § andra stycket a) tidigast månaden näst efter den då den försäkrade fyllt sextiosju år och vid försäkring som avses i 1 § andra stycket b) senast den månad då den försäkrade uppnår sextiosju års ålder.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

8 §

Pensionen utbetalas månadsvis om dess årliga belopp uppgår till etthundratjugu kronor eller däröver, kvartalsvis om beloppet uppgår till åttio men ej till etthundratjugu kronor, halvårsvis om beloppet uppgår till femtio men ej till åttio kronor samt en gång om året, därest beloppet ej uppgår till femtio kronor. Tillkommer pensionen någon som *ej längre har hemvist i* riket, utbetalas dock pensionen städse en gång om året. På framställning av den försäkrade äger riksförsäkringsverket medgiva längre utbetalningstermin än vad nu angivits. Är utbetalningsterminen längre än en månad, sker utbetalningen under terminens sista månad.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring

Härigenom föreskrives att 30 och 45 §§ lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
30 §	
Är någon, som har rätt till sjukpenning eller livränta, icke svensk medborgare och *är han ej bosatt* i riket, äger riksförsäkringsverket att med hans samtycke när som helst i stället för sådan ersättning till honom utgiva ett belopp för en gång, motsvarande högst femtio och minst tjugu procent av ersättningens kapitalvärde. Har utbyte som nu nämnts ägt rum, föreligger ej rätt till vidare ersättning på grund av skadan.	Är någon, som har rätt till sjukpenning eller livränta, icke svensk medborgare och *har han ej hemvist* i riket, äger riksförsäkringsverket att med hans samtycke när som helst i stället för sådan ersättning till honom utgiva ett belopp för en gång, motsvarande högst femtio och minst tjugu procent av ersättningens kapitalvärde. Har utbyte som nu nämnts ägt rum, föreligger ej rätt till vidare ersättning på grund av skadan. *Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.*
45 §	
Frivillig försäkring må meddelas	
a) åt arbetsgivare, som bedriver verksamhet i riket, för arbetstagare hos honom;	
b) åt utbildningsanstalt i riket för elever vid anstalten;	
c) åt svensk yrkes- eller fackorganisation för medlemmar i organisationen; samt	
d) åt varje svensk medborgare, som *är bosatt* i riket, ävensom åt den, som utan att vara svensk medborgare *är bosatt* och mantalsskriven i riket, för egen del.	d) åt varje svensk medborgare, som *har hemvist* i riket, ävensom åt den, som utan att vara svensk medborgare *har hemvist* och *är* mantalsskriven i riket, för egen del.

Förslag till
Förordning om ändring i kungörelsen (1967:922) angående utbetalning av ersättning enligt lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring, m. m.

Härigenom föreskrives att 3 § kungörelsen (1967:922) angående utbetalning av ersättning enligt lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring, m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

3 §

Ersättningsbelopp skall, om ej annat överenskommits, utbetalas med anlitande av postverket.

Är den som skall mottaga beloppet ej *bosatt* i riket, utbetalas ersättningen, om ej annat överenskommits eller kan föranledas av avtal med främmande makt, på det svenska konsulat, som är beläget i eller närmast den ort, där han är bosatt.

Har den som skall mottaga beloppet ej *hemvist* i riket, utbetalas ersättningen, om ej annat överenskommits eller kan föranledas av avtal med främmande makt, på det svenska konsulat, som är beläget i eller närmast den ort, där han är bosatt.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Förslag till
Lag om ändring i förordningen (1950:261) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring (militärersättningsförordningen)

Härigenom föreskrives i fråga om förordningen (1950:261) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring (militärersättningsförordningen)

dels att i 1, 4–6, 11, 12, 15, 16, 18–20, 22, 22 a och 23 §§ ordet "förordning" skall bytas ut mot "lag",

dels att rubriken till förordningen samt 21 § skall ha nedan angivna lydelse.

Lag om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring (militärersättningslag)

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

21 §

Är någon, som har rätt till sjukpenning eller livränta enligt denna *förordning* icke svensk medborgare, och *är han ej i riket bosatt,* äger riksförsäkringsverket att med hans samtycke när som helst i stället för sådan ersättning till honom utgiva ett belopp för en gång, motsvarande högst femtio och minst tjugu procent av ersättningens kapitalvärde. Har utbyte som nu nämnts ägt rum före-

Är någon, som har rätt till sjukpenning eller livränta enligt denna *lag* icke svensk medborgare, och *har han icke hemvist i riket,* äger riksförsäkringsverket att med hans samtycke när som helst i stället för sådan ersättning till honom utgiva ett belopp för en gång, motsvarande högst femtio och minst tjugu procent av ersättningens kapitalvärde. Har utbyte som nu nämnts ägt rum före-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
ligger ej rätt till vidare ersättning på grund av skadan.	ligger ej rätt till vidare ersättning på grund av skadan. *Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.*

Förslag till
Lag om ändring i sjukvårdslagen (1962:242)

Härigenom föreskrives att 3 och 27 §§ sjukvårdslagen (1962:242) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §	
Landstingskommun åligger att för dem, *vilka* äro *bosatta* inom sjukvårdsområdet, ombesörja såväl öppen som sluten vård för sjukdom, skada, kroppsfel och barnsbörd, i den mån icke annan drager försorg härom.	Landstingskommun åligger att för dem, *som ha hemvist i riket och* äro *kyrkobokförda* inom sjukvårdsområdet, ombesörja såväl öppen som sluten vård för sjukdom, skada, kroppsfel och barnsbörd, i den mån icke annan drager försorg härom.
Enahanda skyldighet att ombesörja vård åvilar landstingskommun för dem, som vistas inom sjukvårdsområdet utan att vara där *bosatta,* därest behov av omedelbar vård föreligger. I sådant fall gäller dock skyldigheten att bereda sluten vård endast så länge den vårdbehövande ej utan men kan flyttas till sjukhus, där den landstingskommun, *i* vilken han är *bosatt,* förfogar över vårdplatser.	Enahanda skyldighet att ombesörja vård åvilar landstingskommun för dem, som vistas inom sjukvårdsområdet utan att vara där *kyrkobokförda,* därest behov av omedelbar vård föreligger. I sådant fall gäller dock skyldigheten att bereda sluten vård *för den som har hemvist i riket* endast så länge den vårdbehövande ej utan men kan flyttas till sjukhus, där den landstingskommun, *inom* vilken han är *kyrkobokförd,* förfogar över vårdplatser.
Landstingskommun skall tillse, att inom sjukvårdsområdet finnes ändamålsenlig organisation för transport till och från sjukhus eller läkare av personer, vilkas tillstånd kräver att transporten utföres med fordon, som är inrättat för ändamålet.	
	Den som är kyrkobokförd anses vid tillämpning av denna lag ha hemvist i riket. Denna regel kan frångås om särskilda skäl föreligga. Den som är upptagen i statsregistret skall likställas med den som har hemvist i riket.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

27 §

Den som driver sjukhus äger bestämma efter vilka grunder och till vilket belopp vårdavgift skall erläggas till sjukhuset för där meddelad sjukvård, dock att beträffande vårdavgift, som det jämlikt lagen om socialhjälp eller barnavårdslagen åligger kommun att vidkännas, skall gälla vad i sagda lagar finnes stadgat.

Sättes vårdavgift till lägre belopp för sjuka från det egna sjukvårdsområdet än för andra sjuka, må ej till sistnämnda grupp hänföras den, som vid intagningen *är bosatt* inom sjukvårdsområdet.

Sättes vårdavgift till lägre belopp för sjuka från det egna sjukvårdsområdet än för andra sjuka, må ej till sistnämnda grupp hänföras den, som vid intagningen *var kyrkobokförd* inom sjukvårdsområdet.

Vårdavgift må ej uttagas för vård och underhåll på allmän sal av den, som enligt smittskyddslagen är berättigad att kostnadsfritt åtnjuta vård och underhåll på sjukhus.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1969:653) om vissa bidrag för vård vid karolinska sjukhuset

Härigenom föreskrives att lagen (1969:653) om vissa bidrag för vård vid karolinska sjukhuset skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

Intages någon som är *bosatt* utanför Stockholms län och icke omfattas av avtal om regionsjukvård m. m. vid karolinska sjukhuset på sjukhuset för vård, som det enligt sjukvårdslagen (1962:242) åligger landstingskommun att ombesörja, skall den landstingskommun inom vilken den intagne är *bosatt* till sjukhuset erlägga bidrag till kostnaderna för vården enligt vad nedan sägs.

Intages någon som är *kyrkobokförd* utanför Stockholms län och icke omfattas av avtal om regionsjukvård m. m. vid karolinska sjukhuset på sjukhuset för vård, som det enligt sjukvårdslagen (1962:242) åligger landstingskommun att ombesörja, skall den landstingskommun inom vilken den intagne är *kyrkobokförd* till sjukhuset erlägga bidrag till kostnaderna för vården enligt vad nedan sägs.

I fråga om vård på annan avdelning vid karolinska sjukhuset än radiumhemmet föreligger skyldighet att utge vårdbidrag som avses i första stycket endast under förutsättning att den på sjukhuset intagne antingen insjuknat i den sjukdom vården avser under vistelse inom Stockholms län eller fått hänvisning till sjukhuset för vård, som ej kan beredas på landstingskommunens sjukhus. Närmare föreskrifter om sådan hänvisning meddelas av regeringen.

Vårdbidraget utgår för varje vårddag med det belopp, varmed den för

patienten tillämpliga vårdavgiften på allmänt rum vid karolinska sjukhuset överstiger tjugo kronor.

Vad ovan föreskrives om landstingskommun äger motsvarande tillämpning på kommun som ej tillhör landstingskommun.

Utgår vårdbidrag, minskas vårdavgiften med motsvarande belopp.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

Härigenom föreskrives att 2 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Landstingskommun skall bereda psykiskt utvecklingsstörda som *är bosatta* inom landstingskommunen undervisning, vård och omsorger i övrigt enligt denna lag, i den mån annan icke drar försorg härom.	Landstingskommun skall bereda psykiskt utvecklingsstörda som *har hemvist i riket och är kyrkobokförda* inom landstingskommunen undervisning, vård och omsorger i övrigt enligt denna lag, i den mån annan icke drar försorg härom. *Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 3 § sjukvårdslagen (1962:242).*

Staten sörjer för undervisning av psykiskt utvecklingsstörda som avses i 3 § fjärde stycket. I samband därmed bereder staten dem omsorger enligt 5 §.

Lagens bestämmelser om landstingskommun äger motsvarande tillämpning på kommun som icke tillhör landstingskommun, om annat ej föreskrives.

Förslag till
Lag om ändring i folktandvårdslagen (1973:457)

Härigenom föreskrives att 2 och 3 §§ folktandvårdslagen (1973:457) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Landstingskommun skall svara för tandvård för barn och ungdomar	Landstingskommun skall svara för tandvård för barn och ungdomar

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
som *är bosatta* inom landstingskommunen till och med det år då de fyller nitton år, i den mån behovet av tandvård icke tillgodoses i särskild ordning.	som *har hemvist i riket och är kyrkobokförda* inom landstingskommunen till och med det år då de fyller nitton år, i den mån behovet av tandvård icke tillgodoses i särskild ordning.

Barn och ungdomar som sägs i första stycket skall erbjudas regelbunden och fullständig behandling. De skall också ges den vård för akuta tandbesvär som de behöver. Tandvården skall vara avgiftsfri för patienten.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 3 § sjukvårdslagen (1962:242).

3 §

Landstingskommun skall, utöver den specialisttandvård som följer av 2 §, svara för specialisttandvård för vuxna som *är bosatta* inom landstingskommun.	Landstingskommun skall, utöver den specialisttandvård som följer av 2 §, svara för specialisttandvård för vuxna som *har hemvist i riket och är kyrkobokförda* inom landstingskommunen.

Förslag till Lag om ändring i abortlagen (1974:595)

Härigenom föreskrives att 5 § abortlagen (1974:595) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §	
Abort får utföras endast om kvinnan är svensk medborgare eller *bosatt* här i riket eller om socialstyrelsen i annat fall av särskilda skäl lämnar kvinnan tillstånd till åtgärden.	Abort får utföras endast om kvinnan är svensk medborgare eller *har hemvist* här i riket eller om socialstyrelsen i annat fall av särskilda skäl lämnar kvinnan tillstånd till åtgärden.

Endast den som är behörig att utöva läkaryrket får utföra abort. Åtgärden skall ske på allmänt sjukhus eller på annan sjukvårdsinrättning som socialstyrelsen godkänner.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 3 § sjukvårdslagen (1962:242).

Förslag till
Lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

Härigenom föreskrives att 2 och 3 §§ steriliseringslagen (1975:580) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 §
På egen begäran får den steriliseras som har fyllt tjugofem år och som är svensk medborgare eller *bosatt* här i riket. Vägras sterilisering, skall frågan omedelbart underställas socialstyrelsens prövning.	På egen begäran får den steriliseras som har fyllt tjugofem år och som är svensk medborgare eller *har hemvist* här i riket. Vägras sterilisering, skall frågan omedelbart underställas socialstyrelsens prövning. *Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 3 § sjukvårdslagen (1962:242).*
	3 §
Ansöker den som fyllt aderton men icke tjugofem år och som är svensk medborgare eller *bosatt* här i riket om sterilisering, får socialstyrelsen lämna tillstånd därtill.	Ansöker den som fyllt aderton men icke tjugofem år och som är svensk medborgare eller *har hemvist* här i riket om sterilisering, får socialstyrelsen lämna tillstånd därtill.

1. om det föreligger beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk sjukdom eller abnormitet, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation),

2. i fråga om kvinna, om havandeskap till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation), eller

3. i samband med ansökan om fastställelse enligt 1 § lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, om förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

Härigenom föreskrives att 1 och 19 §§ lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 §
För barn, som är svensk medborgare och *bosatt* i riket, skall av allmänna medel såsom bidrag till barnets uppehälle och uppfostran utgå	För barn, som är svensk medborgare och *som har hemvist* i riket, skall av allmänna medel såsom bidrag till barnets uppehälle och uppfostran

Nuvarande lydelse

allmänt barnbidrag med 1 800 kronor om året i enlighet med vad nedan närmare stadgas.

Allmänt barnbidrag skall utgå jämväl för *här i riket bosatt barn,* som icke är svensk medborgare, såframt barnet fostras av någon som *är bosatt* och mantalsskriven i riket eller ock barnet eller endera av dess föräldrar sedan minst sex månader vistas i riket.

Föreslagen lydelse

utgå allmänt barnbidrag med 1 800 kronor om året i enlighet med vad nedan närmare stadgas.

Allmänt barnbidrag skall utgå jämväl för *barn som har hemvist här i riket och* som icke är svensk medborgare, såframt barnet fostras av någon som *har hemvist* och *är* mantalsskriven i riket eller ock barnet eller endera av dess föräldrar sedan minst sex månader vistas i riket.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

19 §

Regeringen äger träffa överenskommelse med främmande makt om undantag från de förutsättningar som enligt 1 § andra stycket gäller för utgivande av barnbidrag för *här i riket bosatt barn* som icke är svensk medborgare.

Regeringen äger träffa överenskommelse med främmande makt om undantag från de förutsättningar som enligt 1 § andra stycket gäller för utgivande av barnbidrag för *barn som har hemvist här i riket, men* som icke är svensk medborgare.

Förslag till
Förordning om ändring i kungörelsen (1973:452) om tillämpningen av lagen om allmänna barnbidrag

Härigenom föreskrives att 2 § kungörelsen (1973:452) om tillämpningen av lagen om allmänna barnbidrag skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Sedan allmän försäkringskassa funnit rätt till allmänt barnbidrag föreligga för visst barn, skall den som enligt 4 § första stycket lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag är berättigad till bidraget genom utbetalningshandling underrättas om beslutet.

Beslutar allmän försäkringskassa med anledning av framställning av barnavårdsnämnd enligt 4 § andra stycket eller 5 § lagen om allmänna barnbidrag att allmänt barnbidrag skall betalas ut till annan bidrags-

Beslutar allmän försäkringskassa med anledning av framställning av barnavårdsnämnd enligt 4 § andra stycket eller 5 § lagen om allmänna barnbidrag att allmänt barnbidrag skall betalas ut till annan bidrags-

Nuvarande lydelse

mottagare än som sägs i första stycket eller finner försäkringskassan rätt till barnbidrag för visst barn inte föreligga, skall kassan i särskild ordning underrätta den som beslutet rör. Om beslut meddelats på framställning av bidragsmottagare enligt 4 § andra stycket lagen om allmänna barnbidrag, skall försäkringskassan underrätta barnavårdsnämnden i den kommun där *den som fostrar barnet är bosatt.*

Föreslagen lydelse

mottagare än som sägs i första stycket eller finner försäkringskassan rätt till barnbidrag för visst barn inte föreligga, skall kassan i särskild ordning underrätta den som beslutet rör. Om beslut meddelats på framställning av bidragsmottagare enligt 4 § andra stycket lagen om allmänna barnbidrag, skall försäkringskassan underrätta barnavårdsnämnden i den kommun där *barnet är kyrkobokfört.*

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott

Härigenom föreskrives att 1, 5, 11 och 12 §§ lagen (1964:143) om bidragsförskott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

1 §

Tillkommer vårdnaden om barn, som är svensk medborgare och *bosatt* i riket, endast en av föräldrarna eller står barnet icke under föräldrarnas vårdnad, utgår enligt vad nedan stadgas av allmänna medel bidragsförskott till barnet i förhållande till fader eller moder, som ej har vårdnaden om barnet.

Bidragsförskott utgår även till *här i riket bosatt* barn som icke är svensk medborgare om vårdnadshavaren *är bosatt* i riket och antingen barnet eller vårdnadshavaren sedan minst sex månader vistas i riket.

Föreslagen lydelse

Tillkommer vårdnaden om barn, som är svensk medborgare och *som har hemvist* i riket, endast en av föräldrarna eller står barnet icke under föräldrarnas vårdnad, utgår enligt vad nedan stadgas av allmänna medel bidragsförskott till barnet i förhållande till fader eller moder, som ej har vårdnaden om barnet.

Bidragsförskott utgår även till barn *som har hemvist här i riket och* som icke är svensk medborgare om vårdnadshavaren *har hemvist* i riket och antingen barnet eller vårdnadshavaren sedan minst sex månader vistas i riket.

Fader eller moder, som ej har vårdnaden om barnet, benämnes i denna lag underhållsskyldig.

Frågan om hemvist föreligger avgörs på sätt anges i 1 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §	
Fråga om bidragsförskott prövas av barnavårdsnämnden i den kommun där vårdnadshavaren är mantalsskriven eller, om sådan mantalsskrivningsort ej finnes, av barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är *bosatt*.	Fråga om bidragsförskott prövas av barnavårdsnämnden i den kommun där vårdnadshavaren är mantalsskriven eller, om sådan mantalsskrivningsort ej finnes, av barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är *kyrkobokfört*.
11 §	
Det åligger barnavårdsnämnd, som utgiver bidragsförskott, att besluta om indragning av förskottet, därest förutsättningarna för utgivande av förskott icke längre föreligga; dock erfordras ej sådant beslut såframt bidragsförskott skall upphöra att utgå på den grund att barnet fyllt aderton år eller avlidit. Nämnden skall jämväl besluta om nedsättning av bidragsförskott, när bestämmelserna i denna lag föranleda därtill.	
Om barnet upphört att vara svensk medborgare eller *bosatt* i riket, må nämnden utan hinder därav besluta, att barnet i fortsättningen skall åtnjuta bidragsförskott, därest det med hänsyn till omständigheterna skulle framstå såsom oskäligt att indraga förskottet.	Om barnet upphört att vara svensk medborgare eller *att ha hemvist* i riket, må nämnden utan hinder därav besluta, att barnet i fortsättningen skall åtnjuta bidragsförskott, därest det med hänsyn till omständigheterna skulle framstå såsom oskäligt att indraga förskottet.
Beslut om indragning eller nedsättning av bidragsförskott skall skriftligen delgivas vårdnadshavaren, särskilt förordnad förmyndare för barnet och den underhållsskyldige.	
12 §	
Vårdnadshavaren och särskilt förordnad förmyndare för barnet äro skyldiga att ofördröjligen till den barnavårdsnämnd, som utgiver bidragsförskottet, anmäla	
a) om barnet avlidit;	
b) om barnet eller, i fall som avses i 1 § andra stycket, vårdnadshavaren upphört att vara svensk medborgare eller *bosatt* i riket;	b) om barnet eller, i fall som avses i 1 § andra stycket, vårdnadshavaren upphört att vara svensk medborgare eller *att ha hemvist* i riket;
c) om barnet adopterats;	
d) om barnet flyttat samman med den underhållsskyldige;	
e) om barnet erhållit barnpension enligt 8 kap. 5 § lagen om allmän försäkring;	

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
f) om vårdnadshavarens mantalsskrivningsort ändrats eller barnet blivit *bosatt* i annan kommun;	f) om vårdnadshavarens mantalsskrivningsort ändrats eller barnet blivit *kyrkobokfört* i annan kommun;

g) om barnet intagits på anstalt;

h) om underhållsbidrag fastställts för barnet eller fastställt underhållsbidrag ändrats; samt

i) om den underhållsskyldige betalat på förskottet belöpande underhållsbidrag till vårdnadshavaren eller med dennes vetskap till annan än barnavårdsnämnden.

Förslag till
Förordning om ändring i kungörelsen (1964:144) med vissa bestämmelser angående tillämpningen av lagen om bidragsförskott

Härigenom föreskrives att 1 och 12 §§ kungörelsen (1964:144) med vissa bestämmelser angående tillämpningen av lagen om bidragsförskott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §	
Ansökan om bidragsförskott skall ingivas eller insändas till barnavårdsnämnden i den kommun där vårdnadshavaren är mantalsskriven eller, om sådan mantalsskrivningsort ej finnes, till barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är *bosatt*.	Ansökan om bidragsförskott skall ingivas eller insändas till barnavårdsnämnden i den kommun där vårdnadshavaren är mantalsskriven eller, om sådan mantalsskrivningsort ej finnes, till barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är *kyrkobokfört*.

Ansökan må ock ingivas eller insändas till annan barnavårdsnämnd. Denna har att vidarebefordra ansökan till barnavårdsnämnd, som avses i första stycket.

12 §	
Är underhållsskyldig *bosatt* i stat, med vilken Sverige icke träffat överenskommelse om indrivning av underhållsbidrag, och har av utredning, som verkställts av svensk beskickning eller svenskt lönat konsulat i ärende om återkrav av bidragsförskott för visst år, framgått att betalning icke kan erhållas av den underhållsskyldige, må barnavårdsnämnden anses ha fullgjort vad som ålegat nämnden för att återkräva för-	*Har* underhållsskyldig *hemvist* i stat, med vilken Sverige icke träffat överenskommelse om indrivning av underhållsbidrag, och har av utredning, som verkställts av svensk beskickning eller svenskt lönat konsulat i ärende om återkrav av bidragsförskott för visst år, framgått att betalning icke kan erhållas av den underhållsskyldige, må barnavårdsnämnden anses ha fullgjort vad som ålegat nämnden för att återkräva för-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
skott för senare år, om beskickningen eller konsulatet meddelar att det icke finnes anledning till antagande att möjligheterna att erhålla betalning av den underhållsskyldige förbättrats.	skott för senare år, om beskickningen eller konsulatet meddelar att det icke finnes anledning till antagande att möjligheterna att erhålla betalning av den underhållsskyldige förbättrats.

I Inledning

1 Utredningsarbetet

1.1 Utredningsuppdraget

Översyn av bestämmelserna om folkbokföring m. m.

I anförande till statsrådsprotokollet den 23 januari 1970 anförde chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng:

Folkbokföringen i Sverige sker dels fortlöpande genom kyrkobokföringen, dels årligen genom mantalsskrivningen. Närmare föreskrifter om folkbokföringen finns i folkbokföringsförordningen (1967:198) och folkbokföringskungörelsen (1967:495). De grundläggande bestämmelserna finns i folkbokföringsförordningen. Dit hör bl. a. frågan om vem som skall kyrkobokföras och frågan om rätt kyrkobokföringsort. Bestämmelserna om rätt kyrkobokföringsort, som sakligt sett är av gammalt datum, togs in i folkbokföringsförordningen med förbehållet att de skulle ses över så snart omständigheterna medger (se prop. 1967:88 s. 21, 55 och 65).

En översyn av de grundläggande bestämmelserna om kyrkobokföring och mantalsskrivning bör nu komma till stånd. Skälen för denna översyn är uppenbara. Förutom att åtskilliga av dessa bestämmelser är otidsenliga och oklara till sin utformning, tillgodoser de inte på ett adekvat sätt de krav som från olika håll numera ställs på folkbokföringen.

En av sina viktigaste funktioner har folkbokföringen vid den direkta beskattningen. Bland grundprinciperna i svensk beskattningsrätt ingår att fysisk person är skattskyldig i den kommun där han varit bosatt under inkomståret. Denna princip är genomförd på det sättet att som hemortskommun anses den kommun där den skattskyldige författningsenligt skall vara mantalsskriven för året näst före taxeringsåret. Därmed är det kravet ställt på folkbokföringen att den skall lämna upplysning om var en person är bosatt. Detta krav tillgodoses genom reglerna i folkbokföringsförordningen om rätt folkbokföringsort, dvs. kyrkobokföringsort och mantalsskrivningsort. Var och en skall nämligen i princip kyrkobokföras i den församling och på den fastighet där han är bosatt och mantalsskrivas på den ort och fastighet som är den rätta för hans kyrkobokföring den 1 november. I förordningen finns åtskilliga regler till ledning för bedömningen av frågan om bosättningsort. Dessutom stadgas flera undantag från huvudregeln att folkbokföring skall grundas på bosättning.

Genom att folkbokföringen sker med utgångspunkt i bosättningen och en viss saklig bedömning av bosättningskriterierna således sker av de myndigheter som är ansvariga för folkbokföringen, kommer folkbokföringsorten att förutom i skattefrågor spela en stor roll för den enskilde individen i hans rättsliga mellanhavanden med

både samhället och andra individer. Så är fallet så snart bosättningen är av rättslig relevans. En persons bosättning inverkar på avgörandet i många frågor, såsom vid prövningen av frågan om rätt till sociala förmåner, medborgarskapsfrågor, rösträttsfrågor, värnpliktsfrågor, fråga om domstolars och administrativa myndigheters kompetens etc. Det är visserligen inte alltid så att hans folkbokföring utesluter en fristående bedömning av bosättningsförhållandena, men folkbokföringen har mer eller mindre inflytande, t. ex. som bevisdatum.

Vid den översyn som jag nu aviserar bör utgångspunkten fortfarande vara att mantalsskrivningen skall utgöra bas för den direkta beskattningen av fysiska personer och oskiftade dödsbon. De principer på vilka skattskyldigheten vilar bör inte rubbas. Även den prövning som sker för beskattningsändamål bör fortfarande göras av de myndigheter som är ansvariga för folkbokföringen.

Den nyssnämnda huvudregeln att folkbokföring skall grundas på bosättning bör behållas. Vilka undantag från denna regel som skall finnas bör emellertid prövas. Som exempel kan särskilt nämnas följande.

Uppmärksamhet bör ägnas frågan om rätt folkbokföringsort för de personer som arbetar i arbetsmarknadsstyrelsens regi eller eljest vid stora entreprenadarbeten.

Tillämpningen av den nordiska överenskommelsen om folkbokföring medför att folkbokföringsreglerna inte är desamma vid flyttning från Sverige till nordiskt land som vid flyttning till utomnordiskt land. Detta förhållande har medfört komplikationer. Det bör undersökas om samordning av utflyttningsreglerna i detta hänseende bör eftersträvas och i så fall lämnas förslag till bestämmelser härom.

Vidare bör uppmärksammas vissa terminologiska frågor i anslutning till tillämpningen av 24 § folkbokföringsförordningen (se 3LU 1965:24).

Jag har redan framhållit att nuvarande bestämmelser är otidsenliga. Det gäller inte bara den lagtekniska utformningen utan även de bedömningsgrunder som anges i författningen. Den rörlighet som utmärker befolkningen i det moderna samhället skapar problem i folkbokföringshänseende. Det behövs regler som – utan att förlora förankringen i de principer jag nämnt i det föregående – är avpassade för den nya situationen och som dessutom är klara och lätta att tillämpa. Det bör övervägas om den nuvarande utvecklingen av bosättningsbegreppet i folkbokföringsförordningen genom många men likväl ej uttömmande regler har varit till fördel eller om man i stället bör införa regler med allmännare formuleringar.

Översynen bör även omfatta en inventering av möjligheterna att differentiera och förbättra bedömningskriterierna så att folkbokföringsmyndigheternas avgöranden i bosättningsfrågan kan få vidare användning än vad nu är fallet. En förutsättning för att avgöranden inom folkbokföringens ram skall kunna få ökad användning på det sätt jag nu antytt är givetvis att de grundläggande kraven på bosättning inom olika författningsområden är likartade. För bedömning av frågan huruvida det är lämpligt eller ej att i författningar där bosättningen är ett väsentligt element anknyta till det bosättningsbegrepp som skall ligga till grund för folkbokföringen, krävs sålunda en analys av syftet med varje särskild regeltyp. De olika typer av regler med anknytning till skilda slag av bosättningsbegrepp som förekommer i gällande rätt bör därför genomgås.

I de fall då rättsverkningar redan nu är direkt knutna till mantalsskrivning, som t. ex. i kommunallagen (1953:753), eller till kyrkobokföring, som t. ex. i fråga om rätt församling för hindersprövning enligt 3 kap. giftermålsbalken eller förordnande av barnavårdsman enligt 8 kap. föräldrabalken, måste följdverkningarna uppmärksammas om bosättningsbegreppet inom folkbokföringen ändras. Ofta är det naturligt att anknyta till folkbokföringen. Särskilt bör detta gälla frågor om domstolars och administrativa myndigheters kompetens. Här bör i första hand uppmärksammas regeln i 10 kap. 1 § rättegångsbalken, som är direkt bestämmande (se t. ex. 8 kap. 11 § och 15 kap. 15 § giftermålsbalken, 14 kap. 2 § och 20 kap. 8 § ärvdabalken) eller torde vara vägledande (se t. ex. 15 kap. 4 § giftermålsbalken, 20 kap. 1, 5, 9 m. fl.

§§ föräldrabalken) för tillämpningen av ett stort antal forumregler inom olika rättsområden. Det förtjänar att övervägas om det inte är möjligt att i dessa sammanhang anknyta till kyrkobokföringen i stället för som nu till mantalsskrivningen för att slippa den eftersläpning som anknytningen till mantalsskrivningen medför. En förutsättning härför är dock att man snabbt kan få kännedom om var en viss person är kyrkobokförd bl. a. för att talan skall kunna väckas vid rätt domstol inom föreskriven tid, liksom man måste kunna i efterhand lätt få reda på var en person vid olika tidpunkter varit kyrkobokförd för att utröna t. ex. om en person blivit försatt i konkurs.

Det bör övervägas, om det även från lagteknisk synpunkt är lämpligt att i fortsättningen i forumregler anknyta direkt till folkbokföringen, när denna skall vara bestämmande i sak.

Inom flera områden av samhällslivet är emellertid rättsverkningar inte knutna till folkbokföringen utan direkt till hemvist- eller bosättningsförhållandena och beroende på begreppstolkning av andra myndigheter än folkbokföringsmyndigheterna. Som exempel kan nämnas lagen (1950:382) om svenskt medborgarskap och utlänningslagstiftningen. I sådana fall torde man få räkna med att det möter stora svårigheter att tillämpa folkbokföringens bosättningsbegrepp. Därför är saklig prövning av dessa kvalifikationsgrunder inte motiverad i vidare mån än jag strax skall beröra. Till en början vill jag sålunda framhålla att de bosättningsregler i skilda författningar, som bestämmer svenska medborgares samhällsförmåner under anställning utomlands, bör bringas i samklang med de regler som gäller skyldighet att betala skatt på grundval av bosättningsförhållandena i motsvarande situation. JO (1967:422) har utförligt behandlat ett flertal klagomål i dessa avseenden och bl. a. uttryckt farhågor för att vissa lagändringar, som föreslogs i prop. 1966:127 och sedermera genomförts, skulle komma att skärpa inkongruensen med risk för stötande resultat i många enskilda fall. Vid prövning av JO:s framställning om revision av bestämmelserna om bosättning i riket bör någon begränsning till begreppsfrågan inte föreskrivas, utan även angränsande spörsmål får tas upp om så behövs.

Det är vidare självklart att, när regleringen av bosättningsbegreppet grundar sig på konvention, tillämpningen av anknytningsfakta som hemvist o. d. måste bygga på motsvarande begrepp i konventionen. Som exempel kan nämnas 60 § i upphovsrättslagen (1960:729) och 4 § i lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker. Men även utanför konventionsreglerade områden är det önskvärt att i internationellrättsliga sammanhang använda ett hemvistbegrepp som kan vinna en så bred internationell anslutning som möjligt.

Det anförda hindrar inte att översynen bör vara total när det gäller att åstadkomma en enhetlig terminologi i författningsmaterian. Vanligen används uttrycket "hemvist" men vid sidan därav förekommer "bosatt", "hemortskommun" och andra uttryck. Även uttrycket "domicil" kan behöva användas i lagtext för att täcka vissa begrepp i främmande rätt. Det bör härvid observeras att familjerättskommittén i sitt betänkande Internationell äktenskaps- och arvsrätt (SOU 1969:60) sökt definiera det internationellfamiljerättsliga hemvistbegreppet men förutskickat, att detta kan behöva uppmärksammas av den nu aktuella utredningen.

Utredningen skall inte omfatta det nuvarande kyrkobokförings- och mantalsskrivningssystemet i administrativt eller organisatoriskt hänseende. Men hinder möter givetvis inte mot att förslag läggs fram i fråga om förbättringar i folkbokföringen i övrigt som kan finnas påkallade även om dessas genomförande förutsätter ändringar i det organisatoriska eller administrativa systemet. I sådant fall bör samråd ske med centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden, som tidigare fått Kungl. Maj:ts uppdrag att utreda de administrativa och organisatoriska frågorna, samt med 1968 års beredning om stat och kyrka. Om folkbokföringen överförs till borgerligt organ kan det också bli aktuellt att ändra termen kyrkobokföring.

Vad jag nu sagt om folkbokföringen har motsvarande tillämpning på andra administrativa områden vilkas bosättningsbegrepp överses.

Den i direktiven åberopade framställningen från JO var föranledd av klagomål från 31 svenska medborgare. Klagomålen gällde främst frågan om skattskyldighet på grund av bosättning under tjänstgöring utomlands. I vissa klagomål berördes också rätt till barnbidrag, rösträtt m. m.

I fråga om det gällande rättsläget anförde JO bl. a. följande:

För många har det även framstått såsom orättvist att de fått betala skatt oaktat de på grund av utlandsvistelsen icke kunnat utnyttja de med skattemedel bekostade nyttigheter som kommer bara den till godo som rent faktiskt bor i landet. En klagande har påpekat att han ålagts skattskyldighet, oaktat han i mantalsskrivningshänseende icke ansetts bosatt i Sverige och därför icke upptagits i röstlängd.

Till det sagda skall vidare fogas att de skattskyldiga funnit sig ställda utanför förmåner, som tillkommer i Sverige bosatta personer, också därför att bosättningsbegreppet i andra sammanhang än det skatterättsliga tillagts en annan innebörd. När det gällt skattskyldighet har en person sålunda kunnat betraktas som bosatt i Sverige och skyldig att betala skatt här men samma person har t. ex. i fråga om rätten till barnbidrag betraktats som ej bosatt i Sverige och därmed ej berättigad till sådant bidrag. Den enskilde har alltså måst se sig skyldig bidra till kostnaderna för de allmänna bidragen medelst sin skatt utan rätt att själv uppbära sådana bidrag. Sådan bristande korrespondens mellan skyldigheter och rättigheter har naturligt nog uppfattats som djupt orättvis och upprört sinnena, en fråga till vilken jag skall närmare återkomma i det följande.

– – –

Såsom bl. a. klaganden Lann påpekat är det från den enskildes rättssäkerhetssynpunkt av största betydelse att lagarna utformas på ett sådant sätt att deras rättsverkningar blir i möjligaste mån förutsebara för medborgarna. Det är därför också klart otillfredsställande när bestämmelser av så vitalt intresse för allmänheten som skattelagarna har en avfattning som är så oklar som den reglerna om bosättning som förutsättning för skattskyldighet uppvisar. Medborgarens rättssäkerhet råkar i allvarlig fara och respekten för lagarna och tilltron till de rättstillämpande myndigheterna rubbas. Åtgärder måste därför vidtas som råder bot på nuvarande onöjaktiga situation.

I prop. 1966:127 föreslogs en revidering av skattskyldighetsreglerna. Genom förslaget, som antogs av riksdagen, förlorade bosättningen i huvudsak betydelse när det gällde frågan om skattskyldighet för lön m. m. JO anförde vidare i anledning härav:

Propositionens förslag bygger emellertid på den i och för sig riktiga förutsättningen att den internationella skatterätten förbehåller åt en stat att beskatta de löner som staten själv betalar ut, medan löner som utbetalas av andra subjekt får beskattas av den stat där tjänsten fullgörs och löntagaren är bosatt. Den föreslagna ordningen utmärks därför av systematisk konsekvens. Samma omdöme kan i och för sig fällas också om regeringsrättens praxis på grundval av gällande rätt med den skillnaden att denna vilar på en lagtext som ej ger uttryckligt stöd åt de gränsdragningar som gjorts med påföljd att dessa uppfattats som rättskränkande och diskriminerande. Att enskilda undgått en beskattning som värdlandet haft rätt till, kan knappast tas till intäkt för principiell kritik av den valda skattetekniska lösningen. På sikt lär någon annan ordning inte kunna väljas än en som står i samklang med den internationella skatterätten. Och det gör den föreslagna.

I fråga om författningar utanför skatteområdet ansåg JO en samordning nödvändig. Han framhöll bl. a.

Samtidigt som de nu diskuterade författningsändringarna är ägnade att skapa ord-

ning och reda på beskattningsförhållandena vid utlandstjänstgöring ställer de bristfälligheterna och motsägelserna i vår lagstiftning om bosättningsbegreppet i skarp belysning. Med de föreslagna författningsändringarna lösgör sig skattelagstiftningen från bosättningen som avgörande faktor för skattskyldigheten i fråga om inkomst av tjänst. Den som är i svenska statens tjänst blir skattskyldig var han än bor, medan den som är i enskild tjänst utomlands under minst ett år går fri från skattskyldighet i Sverige med vissa undantag, också utan avseende på var han har sitt egentliga bo och hemvist.

Vid beskattningsreglernas utformning har man uteslutande tagit sikte på att få till stånd en samordning med den internationella skatterätten. Mot en sådan samordning är naturligtvis intet att invända i och för sig. Från medborgarnas synpunkt är det emellertid minst lika viktigt att samordning också sker med interna svenska rättsregler på andra områden än skatteområdet. Jag tänker härvid framför allt på de bestämmelser som bestämmer medborgarnas rättigheter, såsom deras rösträtt, rätt till förmåner enligt lagen om allmän försäkring, lagen om allmänna barnbidrag osv. Eftersom beskattningsreglerna tydligen inte kan anpassas till nämnda bestämmelser måste dessa i stället avvägas under beaktande av rättsläget på beskattningsområdet. Det har emellertid ej skett.

– – –

En betydande del av skattemedlen används i våra dagar för att bestrida utgifter för särskilda samhällsförmåner som tillhandahålls medborgarna. Det blir då ett rättvisekrav, som svårligen kan avvisas, att den som deltar i kostnaderna för denna samhällsservice i princip också får rätt att ta del av de förmåner som denna ger medborgarna. I synnerhet gäller detta naturligtvis sådana individuella förmåner som barnbidrag och den allmänna försäkringens olika förmåner. Vidare synes rimligt att skattebetalare, som är svensk medborgare, också genom rösträtt vid allmänna val har möjlighet att påverka samhällsengagemangen och därmed beskattningens omfattning. Att den som vistas utomlands går miste om en del av samhällsservicen inom riket, t. ex. i fråga om allmänna kommunikationer och undervisning, kan däremot enligt sakens natur inte göras något åt.

Redan enligt gällande rätt saknas korrespondens mellan de regler som grundlägger skattskyldighet vid tjänstgöring utomlands och de bestämmelser som reglerar rätten till olika samhällsförmåner under sådan tjänstgöring. Den bristande överensstämmelsen kommer uppenbarligen att bli än mera påtaglig, om de föreslagna författningsändringarna på beskattningens område genomförs. Inkongruensen kommer att skärpas med risk för stötande resultat i många enskilda fall.

För mig framstår det mot bakgrund av alla hos mig anförda klagomål om beskattning och förlust av samhällsförmåner som alldeles nödvändigt att en allmän översyn kommer till stånd av de bosättningsregler i skilda författningar som bestämmer svenska medborgares samhällsförmåner under anställning utomlands med syfte att bringa dem i samklang med skattskyldighetsreglerna. Som mål bör uppställas att kongruens så långt det över huvud taget är möjligt bör råda mellan skyldigheter och rättigheter i förhållande till svenska staten för den som har anställning utomlands med skattskyldighet för inkomsten i Sverige.

I sin framställning åberopade JO en av RFV gjord utredning (1966-09-22) med förslag rörande frågan om försäkringstillhörighet för utlänningar enligt 1 kap. 3 § AFL. I utredningen förklarade RFV bl. a. att nya problem inte skulle skapas om man ersatte mantalsskrivningskravet med ett krav på bosättning. Verket framhöll dock de svårigheter som redan förelåg när försäkringskassorna skulle bedöma försäkringstillhörigheten för inflyttande utlänningar som omfattades av internationella överenskommelser. I fråga om sjukförsäkringens bosättningsbegrepp förklarade RFV att kassorna i princip

tillämpade samma bedömningsgrunder som inom folkbokföringen gällde för bedömning av frågan om och i så fall var en person skulle vara kyrkobokförd. Även inom sjukförsäkringen var sålunda huvudprincipen att envar skulle registreras där han regelbundet intog sin dygnsvila. Verket ansåg emellertid att det inom folkbokföringen knappast rådde en mera fast och enhetlig praxis i fråga om när en person, som kommit till Sverige från ett annat land, skulle anses bosatt här. Vidare erinrades om de speciella regler om kyrkobokföring, som inte grundade sig på bosättning. Verket förklarade att det för sjukförsäkringens del var nödvändigt att tillämpa ett bosättningsbegrepp som så nära som möjligt anslöt sig till den faktiska bosättningen. Beträffande sjukförsäkringens praxis i de fall, som i folkbokföringsavseende särskilt reglerats, framhöll verket att utomlands stationerad personal tillhörande utrikesförvaltningen med familjer och svenska tjänare inte ansågs bosatta i riket utan hade sitt egentliga hemvist i det land där de vistades under huvudmannens tjänstgöring. Vidare uppgavs att utomlands anställda svenska missionärer och präster med familjer avfördes omedelbart vid avresan till sitt verksamhetsfält. RFV upplyste också att den som flyttat utomlands utan att anmäla utvandring eller på annat sätt tydligt ådagalägga sin avsikt att stadigvarande bosätta sig utom riket enligt praxis skulle anses fortfarande under ett år ha sitt egentliga hemvist i Sverige. Denna praxis avsåg svenska medborgare med undantag för utomlands stationerad personal tillhörande utrikesförvaltningen med familjer samt missionärer och präster med familjer. På samma sätt som svensk medborgare behandlades också av svensk arbetsgivare anställd utlänning, som utsänts för tjänstgöring utomlands. – Vid övergång från mantalsskrivningskravet till ett krav på bosättning för utlännings tillhörighet till försäkringen för tilläggspension borde bosättningsfrågan av de lokala skattemyndigheterna avgöras med hänsyn till kyrkobokföringen.

Det naturliga syntes vara att försäkringskassorna inte alls gick in i någon prövning av bosättningsfrågorna utan helt rättade sina avgöranden om inskrivning efter folkbokföringsmyndigheternas beslut i kyrkobokföringsfrågan. En förutsättning för en sådan ordning var att bosättningsbegreppet inom folkbokföringen bedömdes efter enhetliga regler och på ett sätt som motsvarade sjukförsäkringens behov. Först efter en översyn av folkbokföringsförordningen (främst bosättningsbegreppet) vore det dock möjligt att föreskriva att försäkringskassornas beslut i bosättningsfrågor i princip skulle grundas på folkbokföringsorganens motsvarande beslut.

1.2 Arbetets bedrivande

De frågor som vi fått i uppdrag att utreda berör förutom FBF ett stort antal rättsområden, som har mer eller mindre starkt samband med folkbokföringen. Vi har därför först kartlagt de författningar i vilka kyrkobokföring, mantalsskrivning eller begrepp som sammanfattningsvis brukar kallas bosättningsbegrepp (bosatt, hemvist och liknande) förekommer. I samband härmed har vi utrett de olika bosättningsbegreppens innebörd och sökt analysera syftet med varje regeltyp. Redovisningen i betänkandet gör inte anspråk på att vara helt fullständig. Bl. a. av utrymmeskäl har vissa

författningar uteslutits. Detta gäller t. ex. värnpliktsförfattningarna. Vi har även funnit lämpligt att kortfattat redogöra för bosättningsbegreppen i vissa andra länder ävensom för det arbete som utförts inom Europarådet för att åstadkomma enhetlighet på detta område.

Vi har på ett tidigt stadium av vårt arbete funnit, att det inte går att åstadkomma *ett* bosättningsbegrepp som har samma innebörd inom alla rättsområden. Inom ett rättsområde kan villkoren, för att vissa rättsverkningar skall inträda, innebära ett mycket starkt samband mellan personen och området medan på andra rättsområden samma stränga krav inte behöver upprätthållas. På grundval av de erfarenheter som utredningsarbetet har givit har vi föreslagit vissa begrepp. Vi har tagit fasta på att viktigare rättsverkningar vanligtvis är knutna till bosättning i riket. Bosättningsorten inom riket är inte förknippad med lika betydelsefulla följder. Detta gäller i än högre grad bosättningens precisering till fastighet. Vi har därför funnit det motiverat med ett särskilt begrepp för att ange samhörigheten med Sverige och ett annat för att ange var i riket man hör hemma. De begrepp som föreslås är dock inbördes relaterade på visst sätt. Härigenom och genom en enhetlig terminologi för dessa begrepp uppnås samma förutsebarhet som ett enhetligt bosättningsbegrepp skulle ge.

I direktiven uttalas som ett allmänt önskemål, att i internationellrättsliga sammanhang ett hemvistbegrepp används som kan vinna så bred internationell anslutning som möjligt. Detta gäller särskilt konventionsreglerade områden. Vi har här fått göra en avvägning av utredningens omfattning. Denna skulle kunna bli mycket vidlyftig, om vi såg som vår uppgift att föreslå vilka omständigheter knutna till bosättning eller vistelse som skall grunda jurisdiktionskompetens eller bestämma valet av tillämplig lag i ett internationellprivaträttsligt mål. Det skulle föra oss långt förbi den översyn av bestämmelserna om folkbokföring m. m. som är vårt huvuduppdrag. Till viss vägledning har vi (kapitel 2) behandlat vissa allmänt brukade ord och begrepp för olika former av bosättning och med viss utförlighet redogjort för bl. a. Europarådets rekommendation till medlemsstaterna rörande sådana begrepp.

Vi har vidare funnit det ur systematisk synpunkt riktigast att först utarbeta förslag till ändringar i FBF och att därefter ta upp övriga rättsområden. I sistnämnda avseende har vi begränsat våra förslag till i huvudsak två stora rättsområden, skatteområdet (KL, Si, Sf) och socialrättsområdet.

De frågor, som vi har att utreda, berör nämligen så många rättsområden, att vi funnit det nödvändigt att utarbeta ett betänkande som visar principerna för våra förslag. Sedan förslaget remissbehandlats och justerats efter vad denna behandling kan ge anledning till, kan de olika specialområden anslutas efter dessa principer. Detta arbete kan lämpligen ske inom varje fackdepartement eller genom en utredningsman biträdd av experter från resp. fackområde.

Eftersom förslaget närmast är att se som ett principförslag har inte – med ett undantag – övergångsbestämmelser utarbetats.

Vi har övervägt om vi i samband med de föreslagna ändrade folkbokföringsreglerna borde utarbeta förslag till helt ny lag om folkbokföring. Detta skulle emellertid förutsätta att vi också skulle gå in på prövning av de många administrativa bestämmelserna i FBF, ett arbete som enligt våra

direktiv ligger utanför vårt uppdrag. Därtill kommer att ett sådant lagförslag ändå måste göras om i samband med en eventuellt ändrad administration. Vi har därför i huvudsak begränsat oss till att utarbeta förslag till sådana ändringar i FBF, som vi funnit påkallade av hänsyn till våra förslag till ändrade materiella folkbokföringsregler. Reglerna om mantalsskrivning har vi i princip lämnat oförändrade.

Vi har som ovan nämnts funnit att det inte är möjligt att i lagtext ge en fullständig bild av ett bosättningsbegrepp. I prop. 1946:255 avvisade dåvarande departementschefen tanken på att komplettera lagtexten med anvisningar. Skälet härtill var att han ansåg att rättstillämpningen skulle bli bunden på ett sätt som med hänsyn till de skiftande förhållandena på detta område fick anses mindre lämpligt. Vid våra överväganden har vi i denna del kommit till samma slutsats. Enligt vår mening bör lagtexten ge kärnan i bosättningsbegreppet, som därefter utvecklas i motiv. I Norge har centralmyndigheten utfärdat anvisningar för tolkning av bosättningsbegreppet i folkregistreringslagen. Samma sak förbereds nu i Danmark. Vi menar att det allmänna informationsbehovet bäst tillgodoses genom sådana av centralmyndigheten (RSV) utfärdade rådgivande anvisningar. Vårt arbete har vi lagt upp så att det skall kunna användas som underlag för anvisningar av detta slag. Genom att anvisningarna inte är lagfästa kan de på grundval av lagförarbeten och praxis utvecklas och ändras allt efter vad erfarenheten ger anledning till.

Den löpande folkbokföringen i Sverige har under flera hundra år varit anförtrodd prästerskapet, trots att densamma får anses utgöra en i huvudsak rent civil borgerlig angelägenhet. Frågan om bibehållande av nuvarande ordning har diskuterats vid flera tillfällen (se kyrka-statutredningens betänkande Folkbokföringen SOU 1967:16 s. 60 och CFU:s betänkande Folkbokföringsorganisationen m. m. SOU 1970:70 s. 39). I nuvarande ordning är uttrycket kyrkobokföring som beteckning för den svenska löpande folkbokföringen naturligt. Benämningen har hävd i Sverige. I anslutning till ovan åberopade förslag till organisationsändringar har dock termen kyrkobokföring ifrågasatts. Förslag till termer har också lämnats. Det har också från flera håll påpekats att kyrkobokföringen är en statlig angelägenhet, varför man trots historisk bakgrund och handläggningsordning borde ändra term. Det har bl. a. påpekats att risk för missförstånd kan uppkomma i internationella sammanhang; utomlands är folkregistreringen allmänt anförtrodd civila borgerliga myndigheter. Vi har därför övervägt att i våra författningsförslag i stället för uttrycket kyrkobokföring införa annan beteckning t. ex. folkbokföring. Bland de sakkunniga finns starka sympatier för en sådan terminologisk ändring. I våra direktiv sägs emellertid att om folkbokföringen överförs till borgerligt organ kan det bli aktuellt att ändra termen kyrkobokföring. Då det kan anses vara mera naturligt att frågan löses i samband med en organisatorisk ändring har vi funnit oss böra avstå från att fullfölja våra överväganden i detta avseende.

I anslutning till vårt arbete med att utarbeta regler för när personer skall anses bosatta eller inte längre bosatta i Sverige har fråga uppkommit om vi borde undersöka möjligheterna att åstadkomma ändring i gällande överenskommelse om internordisk flyttning. Avtalet ger varje nordiskt land självständig rätt att enligt det egna landets regler bestämma om en person,

som inflyttar från annat nordiskt land, skall anses bosatt i det nya landet och därmed ej längre vara folkregistrerad i det gamla landet. De nordiska ländernas bosättningsregler stämmer inte helt överens, varför fall skulle kunna inträffa då en person måste avregistreras ur den svenska folkbokföringen trots att vederbörande enligt svensk myndighets bedömning fortfarande är bosatt här. Ur teoretisk synpunkt kan måhända detta förhållande anses som inte helt tillfredsställande. Vi har dock funnit fördelarna med denna form av nordiskt samarbete klart överväga dessa teoretiska nackdelar. Riskerna att en person blir dubbelregistrerad eller inte alls registrerad har i det närmaste kunnat elimineras. Enligt vad vi kunnat inhämta fungerar systemet i stort sett friktionsfritt. Vi har därför inte funnit särskilt behov föreligga att framlägga förslag till ändrade regler på detta område vare sig i form av förslag till närmare samordning av de olika ländernas materiella bestämmelser eller i form av ändring i den nordiska överenskommelsen (se dock beträffande diplomater m. fl. under 11.1). I den mån modifikationer i tillämpningen behöver genomföras bör detta kunna ske inom ramen för ett fortlöpande samarbete de olika ländernas centralmyndigheter emellan.

Författningar som utkommit från trycket efter den 1 april 1976 har inte beaktats.

2 Ord och begrepp för bosättning

2.1 Vissa internationella termer

Domicil har i Sverige sin huvudsakliga användning i rättslitteraturen. Det är en förkortad form av latinets domicilium som betyder bl. a. bostad eller hemvist och som i den romerska rätten betecknar ett bosättningsbegrepp. Domicil och motsvarande i andra språk är ej entydiga i juridiskt språkbruk. I åtskilliga länder (t. ex. Tyskland, Frankrike och England) avses emellertid därmed speciellt ett begrepp som historiskt går tillbaka på den romerska rättens domicilium. Det brukar översättas till svenska med hemvist. Det äldre uttrycket bo och hemvist (i 1734 års rättegångsbalk) återger fullständigare begreppets väsentliga innehåll.

Résidence (residence) kan översättas med bl. a. vistelse, vistelseort, bosättning och hemvist. Hemvist används dock, särskilt i internationell privaträtt, om en mera fast bosättning *résidence habituelle* (habitual residence). Habituelle (habitual) kan översättas med bl. a. invand, (sed)vanlig; jfr låneordet habituell.

I rättsteorin brukar domicilbegreppet anses sammansatt av ett objektivt moment (factum) och ett subjektivt moment (animus manendi). Såsom factum brukar anges résidence. *Animus manendi* innebär avsikt att kvarstanna.

2.1.1 *Domicil i romersk rätt*

Den romerska rätten tillämpades i Europa långt in i senare tid, i Tyskland som "gemeines Recht" till år 1900, då Bürgerliches Gesetzbuch trädde i kraft. Åtskilliga av den romerska rättens begrepp har under denna långa tid kommit att tillämpas på ändrade samhällsförhållanden och fått mer eller mindre ändrad innebörd. I sitt klassiska arbete System des heutigen Römischen Rechts anser emellertid Fr. C. von Savigny i fråga om termen domicilium, att rättsläget ej väsentligt förändrats och att termens dagliga användning förmått bevara den riktiga uppfattningen. Efter de romerska rättskällorna utvecklar han domicilbegreppet på följande sätt.

2.1.1.1 Det frivilliga domicilet

En persons domicil är som regel den ort som personen av fri vilja valt till sin förblivande vistelseort och därmed till medelpunkt för sina rätts-

förhållanden och affärer. Domicilet grundas sålunda genom den fria viljan och den därmed överensstämmande handlingen: att personen tar sin vistelse på orten. En viljeförklaring som ej sätts i verket grundar ej domicil. Objektivt fordras alltså en vistelseort.

Det subjektiva rekvisitet ligger i uttrycket förblivande vistelseort. En förblivande vistelse utesluter inte vare sig en övergående frånvaro eller en kommande ändring utan innebär ett självklart förbehåll för sådana händelser. Meningen är bara, att det inte från början får föreligga en avsikt att vistelsen skall vara övergående. En vistelse som ej är förenad med avsikten att den skall vara förblivande grundar ej domicil ens om den skulle bli långvarig.

Enligt den romerska rätten kunde en person ha mer än ett domicil eller vara utan domicil.

2.1.1.2 Nödvändiga och relativa domicil (legala domicil)

Offentligrättsliga bestämmelser som inskränkte det fria valet av domicil gav upphov till de s. k. legala domicilen. Statstjänstemän hade nödvändigt domicil på tjänstgöringsorten. Hustru och barn hade s. k. relativa domicil, dvs. hustru hade mannens domicil, barn i äktenskap fick vid födelsen faderns domicil, barn utom äktenskap sannolikt moderns domicil. Hustru kunde ej ändra sitt domicil så länge äktenskapet bestod. Barns medfödda domicil kunde senare ersättas av ett frivilligt domicil.

2.1.2 *Domicil i tysk rätt*

Wohnsitz är det tyska ordet för domicil. Här avses det begrepp som 7–11 §§ i Bürgerliches Gesetzbuch handlar om.

2.1.2.1 Det frivilliga domicilet

Den som slår sig ned stadigvarande på en ort förvärvar domicil på denna ort. – Ett domicil upphör genom att personen flyttar från orten med avsikt att överge sin bosättning på orten.

Det objektiva rekvisitet

För förvärv av domicil fordras att personen har bostad på orten och flyttar in i denna. – För förlust av domicil fordras att personen överger sin bosättning på orten.

Det subjektiva rekvisitet

För förvärv av domicil fordras avsikt att stadigvarande slå sig ned på viss ort, att göra denna till medelpunkt för sina levnadsförhållanden i allmänhet och sålunda inte bara för begränsade syften. Stadigvarande betyder ej nödvändigt för alltid. Det subjektiva rekvisitet har ungefär samma innehåll som i uttrycket förblivande vistelse (se 2.1.1.1). Den som bor på landet har ej domicil i staden bara av den anledningen att han där har t. ex. kontor, butik, ateljé e. d.

För förlust av domicil fordras att personen har för avsikt att överge sin bosättning på orten. Frånvaro utan sådan avsikt medför ej förlust av domicilet.

För både förvärv och förlust av domicil fordras att personen har sin fria vilja. Intagning på straffanstalt medför ej förvärv av domicil på orten. Vid utvisning eller förpassning ur riket anses dock det domicil personen haft där upphöra.

Endast den som har full rättslig handlingsförmåga kan förvärva eller häva domicil. Annan kan ej göra detta utan den laglige ställföreträdarens vilja. Underårig hustru kan dock själv förvärva och häva domicil.

Antal domicil

Enligt uttrycklig bestämmelse kan en persons domicil bestå på flera orter samtidigt. Avsaknad av domicil kan förekomma.

2.1.2.2 Legala domicil

Härkomstdomicil

Vid födelsen får som regel barn i äktenskap föräldrarnas domicil, barn utom äktenskap moderns domicil. Detta består till dess att det upphäves enligt bestämmelserna för frivilligt domicil.

Annat legalt domicil

Soldat har legalt domicil på garnisonsorten. Som soldat räknas ej den som bara fullgör sin värnplikt. (Hustru har numera självständigt domicil.)

2.1.3 *Domicil i fransk rätt*

Här avses det domicil som regleras i 1804 års Code civil, vilken även gäller i Belgien och Luxemburg med en del senare självständiga ändringar.

2.1.3.1 Det frivilliga domicilet

En person har sitt allmänna domicil på platsen för "son principal établissement" (ungefär: sitt bo och hemvist).

Det objektiva rekvisitet

Domicilet hänför sig till personens bostad, hans adress. Domicilskifte inträder, när personen ankommer till det ställe där han framdeles skall bo. Det fordras inte att han först vistats någon tid på platsen.

Le principal établissement är den plats där personen vanligen befinner sig. Domicilbegreppet innehåller dock den fiktionen att han alltid är legalt anträffbar på sitt domicil. Tredje man skall kunna utgå från att domicilet består fortfarande också utan att personen bor där; om domiciländring ej genomförts på ett otvivelaktigt sätt (genom inflyttning och avsikt att där ha son principal établissement), presumeras det gamla domicilet bestå fort-

farande.

I allmänhet bestämmes domicilet tillräckligt av bostaden. När detta ej är fallet måste hänsyn tas även till lokaliseringen av personens intressen. Man får härvid räkna med intressen av alla slag, ideella intressen, familjeförhållanden och ekonomiska intressen. Ordet établissement är tillräckligt obestämt för att inbegripa alla dessa slags intressen. Men lokaliseringen av t. ex. förmögenheten och familjeförhållandena får inte tas i betraktande annat än subsidiärt. Det är ej en huvudsak var förmögenheten är placerad eller var släkten bor. Sålunda kan en person som alltid bott och ännu bor i Paris inte anses domicilierad annorstädes bara därför att han lever på inkomster från en egendom i landsorten eller att medlemmar av hans familj eller släkt bor där.

Det subjektiva rekvisitet

För ändring av domicil fordras avsikt att förlägga son principal établissement till den nya platsen. När denna avsikt är för handen inträder domiciländringen i och med att personen ankommit till den nya platsen; det fordras t. ex. ej att han även omdisponerat sin förmögenhet. Lagen nämner ej vilka omständigheter som duger till bevis om denna avsikt och skulle ej kunna göra det. Det finns nämligen ingen omständighet som ensam skulle räcka. Avsikten avslöjas snarare av en serie omständigheter och handlingar som måste övervägas.

Varje myndig eller emanciperad person, som ej har legalt domicil, äger själv välja domicil. Domicilet grundas genom att personen bosätter sig på platsen med avsikt att helt och varaktigt men ej nödvändigtvis för alltid till denna lokalisera sina intressen.

Antal domicil

En person kan ha flera specialdomicil men bara ett allmänt domicil enligt Code civil.

De franska juristerna synes ej vara helt ense i frågan om det kan finnas personer som saknar domicil. Att en persons domicil kan vara okänt måste i varje fall erkännas. Man kan då falla tillbaka på det senare kända domicilet eller betrakta hans résidence som domicil.

Begreppet résidence kan definieras som den plats där en person faktiskt bor på regelmässig eller vanemässig grund. Domicil och résidence sammanfaller ofta. Men en person kan ha ett résidence som skiljer sig från hans domicil, t. ex. så att en person har domicil i staden och résidence i en stuga på landet eller så att ett barn, som är domicilierat hos förmyndaren, har résidence hos modern. Detta är en sekundär bosättning. Varje sekundär bosättning, som enligt definitionen ej kan bilda domicil, räknas som résidence.

2.1.3.2 Legala domicil

Härkomstdomicil (domicil d'origine)

Ett barn får vid födelsen föräldrarnas domicil. Detta härkomstdomicil är ett vanligt domicil som kan ersättas av ett annat, t. ex. före barnets myndighetsdag eller emancipation genom att föräldrarnas domicil ändras, och senare genom att barnet själv förvärvar ett frivilligt domicil.

Övriga legala domicil

Legala domicil har en stor del av befolkningen: underåriga med undantag av emanciperade, gifta ej hemskilda kvinnor, omyndigförklarade, hushållstjänare och andra som har tjänst hos annan och bostadsgemenskap med denne, ämbetsmän utnämnda på livstid och ambulerande personer som har registrerat domicil.

2.1.4 *Domicil i engelsk rätt*

Begreppsbildningen bygger på domstolspraxis. Området för domicilet är territoriet för ett enhetligt rättssystem; domicilet fungerar som anknytningsmoment i den internationella privaträtten. Funktioner som domicilet har på kontinenten i den interna rätten ankommer i England på begreppet residence, av domstolarna bestämt på skiftande sätt i olika rättssammanhang.

2.1.4.1 Det frivilliga domicilet (domicil of choice)

Detta domicil beskrivs som personens permanenta hem.

Det objektiva rekvisitet

För förvärv av domicil fordras residence. Detta är emellertid endast ett indicium på domicil. Allt beror på de åtföljande omständigheterna som avslöjar vistelsens karaktär, avsikten med vistelsen.

Det subjektiva rekvisitet

För förvärv av domicil fordras att personen har för avsikt att i landet ha sitt permanenta hem. I motsats till det kontinentala kravet på förblivande vistelse utesluter detta krav helt att personen tänker sig möjligheten av en kommande ändring. Avsikten i närvarande tid att göra en plats till sitt permanenta hem kan föreligga bara då personen inte har någon annan föreställning än att han skall bli kvar där och ej räknar med någon tilldragelse, viss eller oviss, som kan förmå honom att flytta. Av detta stränga krav för uppkomsten av ett nytt domicil följer en stark presumtion för det redan grundade domicilets fortbestånd; en tung bevisbörda vilar på den som påstår ändring.

Fri vilja och full rättslig handlingsförmåga fordras för förvärv av domicil.

Antal domicil

En person kan ej ha två samtidigt gällande domicil men har jämte ett gällande domicile of choice ett vilande domicile of origin (se här nedan). Vid förlust av domicile of choice inträder personens domicile of origin såsom gällande.

2.1.4.2 Legala domicil

Härkomstdomicil (domicile of origin)

Vid födelsen får barnet faderns eller moderns domicil beroende på barnets börd. Det finns på samma plats under personens hela liv, oberoende av om denne såsom underårig förvärvar nytt domicil med huvudpersonen, när dennes domicil ändras, eller såsom vuxen får egen domicile of choice, men är ej gällande hela tiden. Men så snart det sålunda förvärvade domicilet upphör, inträder personens domicile of origin såsom gällande tills det åter träder i bakgrunden för ett nytt domicile of choice.

Övriga legala domicil

Underårigt barn i äktenskap har under äktenskapet faderns domicil, likaså legitimerat barn sedan legitimationen trätt i kraft. I allmänhet har barn utom äktenskap och barn vars fader är död samma domicil som modern.

Mannens domicil blir hustruns i och med vigseln och tillkommer henne obligatoriskt så länge äktenskapet består.

Den som blir sinnessjuk behåller sitt senaste domicil såsom legalt.

2.1.5 *Begreppen domicil och residence i Europarådet*

Europarådets ministerkommitté beslöt 1972 att rekommendera medlemsregeringarna att efter hand bringa de allmänna principerna rörande domicil och residence – särskilt i deras internationella tillämpning – i överensstämmelse med vissa regler[1] och därtill fogade motiv, som utarbetats i rådets juridiska kommitté (CCJ) av dess Sub-Committee on Fundamental Legal Concepts, dock utan att inkräkta på någon speciell innebörd som kunde ha tillagts begreppen i särskilt syfte.

Ministerkommittén beslöt också att en sammanfattning av medlemsregeringarnas svar på utsända frågelistor om de två grundbegreppen skulle publiceras.

Rekommendationen avser begreppen i deras grundbetydelse, de "allmänna principerna", ett uttryck som valts i medvetande om att begreppens innebörd i viss mån färgas av sammanhanget på det rättsområde där de används. Den syftar till en successiv standardisering och yrkar ej på att bestämda regler införs genom lagstiftning. Reglerna och motiven bör få största möjliga spridning för att vinna direkt inflytande hos alla dem som – i lagstiftning, praxis och rättslitteratur – genom sin uppfattning påverkar rättsutvecklingen.

[1] Den engelska texten är intagen som *Bilaga 1*.

Regler om domicil

Innehållet är i huvudsak följande:

1. Begreppet domicil betecknar ett rättsligt förhållande mellan en person och ett land med eget rättssystem eller en plats inom ett sådant land.

Sambandet framgår av att personen där grundar eller fortsätter att ha sitt enda eller huvudsakliga residence med avsikt att dit förlägga eller där behålla centrum för sina personliga, sociala och ekonomiska intressen.

Denna avsikt får man sluta sig till av omständigheterna, bl. a. vistelsens varaktighet i förfluten och kommande tid och i övrigt sådana band av personlig natur eller i yrket som knyter personen till landet eller platsen.

2. En persons domicil anses bestå tills ett annat förvärvats.

3. Gift persons domicil är oberoende av makens. Men ena makens domicil är en viktig omständighet att beakta när andra makens domicil skall bestämmas.

4. Om en underårig saknar sådan rättslig handlingsförmåga, att han själv kan förvärva domicil, har han samma domicil som den person vilken äger bestämma hans residence. Har emellertid denne eller behörig myndighet föranlett eller samtyckt till att den underårige i annat land har sitt residence och centrum för sina personliga, sociala och ekonomiska intressen, skall den underårige anses ha domicil i detta andra land.

5. Om en till myndig ålder kommen person ej har sådan rättslig handlingsförmåga, att han kan förvärva nytt domicil, behåller han sitt bestående domicil, om ej annat följer av regeln i följande stycken.

Om han och den person vilken äger bestämma hans residence är domicilierade i samma land, skall han anses ha samma domicil som den personen.

Har emellertid den personen eller behörig myndighet föranlett eller samtyckt till att han i annat land har sitt residence och centrum för sina personliga, sociala och ekonomiska intressen, skall han anses ha domicil i detta andra land.

6. En person som har ett enda residence eller ett som är hans huvudsakliga anses ha domicil på platsen för detta residence, om domicil för honom ej kan bestämmas enligt övriga regler.

Samma regel har tillämpning på flykting från det land där denne hade sitt förra domicil, om han ännu inte grundat domicil enligt regeln nr 1 i annat land.

Regler om residence

Innehållet är i huvudsak följande:

7. En persons residence bestämmes enbart av faktiska omständigheter. Det beror ej av myndighets tillstånd.

8. En person har residence i ett land med egen rättsordning eller på en plats inom ett sådant land, om han bor där under en viss period. Vistelsen behöver ej vara oavbruten.

9. När det gäller att avgöra om en persons residence är habitual residence beaktas hur varaktigt och kontinuerligt det är och sådana band av personlig natur eller i yrket som tyder på fasthet i sambandet mellan personen och detta residence.

10. Villkor för existensen av ett residence eller habitual residence är ej att det är frivilligt eller avsett att bibehållas. Men när det gäller att döma om existensen och karaktären av en persons residence får hans avsikter beaktas.

11. En persons residence är ej relativt; det förhåller sig självständigt till en annan persons residence.

I det följande kommenteras reglerna enligt motiven.

2.1.5.1 Det frivilliga domicilet

Regeln nr 1 gäller ej vissa speciella domicil, såsom offentligrättsliga domicil (t. ex. för rösträtt, beskattning, värnplikt), domicile élu (ett fiktivt domicil, som skall bereda en given domstol behörighet i vissa avtalsförhållanden eller handelsförbindelser) och nödvändiga domicil (t. ex. tjänstgöringsorten för vissa ämbetsmän).

Domicilet är särskilt av betydelse som anknytningsmoment i internationell privaträtt för bestämning av domsrätt och tillämplig lag. I flertalet länder har domicilet också en rent inhemsk betydelse, t. ex. för förvärv av medborgarskap och för bestämning av myndigheters kompetens, av orten för vissa processuella åtgärder såsom delgivning, kungörelse och exekution, av orten för vissa obligatoriska förhållandens uppkomst och slutförande och av orten för boutredning eller förmynderskap.

Domicilet kan, alltefter den nationella rättens behov, vara en adress, en ort eller territoriet för ett enhetligt rättssystem.

Begreppets konstruktion

Domicilet kan definieras på två sätt, antingen som den plats där personen har sitt residence av fri vilja och med avsikt att kvarstanna eller som platsen för personens "principal établissement" (jfr 2.1.3.1). I båda fallen tas hänsyn till samma omständigheter, för avgörande om personen ämnar fortsätta att vistas på platsen och om han har huvudsakligen etablerat sig där. Det rör sig i båda fallen om *animus manendi*, varmed förstås att centrum för personens liv och intressen förläggs till den platsen. Regeln nr 1 har formulerats så att som kännetecken på domicil valts dessa yttre tecken på animus manendi. Där talas alltså om centrum för individens personliga, sociala och ekonomiska intressen.

Det sålunda beskrivna domicilbegreppet är sammansatt av residence som ett faktiskt förhållande och en viss avsikt hos personen. I och för sig kan intet av dessa två element ersättas av något annat (t. ex. en registrering) men eftersom rekommendationen bara ger allmänna regler kan undantag förekomma.

Det objektiva rekvisitet

Att personen har ett visst residence är ett villkor för att domicil skall uppkomma på platsen. Även sedan personen upphört att ha residence där kan emellertid domicilet bestå enligt regeln nr 2.

Har personen samtidigt mer än ett residence anses han ha domicil på platsen för det huvudsakliga, det som förefaller vara det mest varaktiga, fasta och permanenta, det som personen är närmast knuten till.

Det subjektiva rekvisitet

Endast ett residence som personen tagit eller behållit av fri vilja bildar domicil. Däremot fordras inte att han skall ha lämnat sitt förra domicil av fri vilja; han kan t. ex. ha flytt av politiska skäl.

Vidare fordras att personen avser att göra sitt residence till centrum för sina levnadsintressen, att bli kvar där, att återvända dit efter avsiktligt tidsbegränsade vistelser på annat håll. Är personens intressen fördelade på flera länder eller platser, anses han ha sitt intressecentrum där de viktigaste är koncentrerade. Denna avsikt kan föreligga i vistelsens början eller tillkomma senare.

I regeln nr 1 antyds med orden "behålla centrum" att det fordras en viss fasthet i sambandet mellan personen och landet eller platsen. Avsikten behöver ej gälla obegränsad tid. En avsikt att behålla intressecentrum där på varaktigt sätt är tillräcklig. Regeln ger inte anvisning på alla de omständigheter som måste beaktas för insikt om personens avsikt. Det ges emellertid en viss vägledning. I fråga om vistelsens varaktighet beaktas ej bara den förflutna tiden utan även framtiden i den mån omständigheterna gör det möjligt att döma om denna. Vidare beaktas alla uppkomna föreningsband mellan personen och landet eller platsen. Personens yrke kan bilda ett sådant föreningsband, om det utövas på en sådan plats, att fortsatt yrkesutövning rimligen kan betraktas som förenlig med att personen behåller sitt residence. I detta sammanhang kan erinras om att enligt regeln nr 3 ena makens domicil är en viktig omständighet att beakta vid bestämning av andra makens domicil.

Medlemsstaterna är oförhindrade att stadga presumtioner i syfte att underlätta bevisningen om personens avsikt, i synnerhet sådana i vilka indiciet är personens habitual residence. Presumtionerna skall få motbevisas.

Antal domicil

Enligt vissa positiva rättsordningar kan en person ha mer än ett domicil. Regeln nr 1 rekommenderar att endast ett domicil erkännes, bl. a. med hänsyn till de konfliktfall som annars kan uppkomma i fråga om domstolars och förvaltningsmyndigheters avgöranden och i fråga om tillämplig lag, när ett lands internationella privaträtt låter personalstatutet bestämmas av personens domicil.

I fråga om verkan av att en person ej längre uppfyller villkoren för att ha domicil råder stor oenighet mellan de europeiska rättsordningarna. Regeln nr 2 gör en kompromiss i rättsenhetens intresse. I valet mellan att tillåta saknad av domicil – vilket förutsätter att ett sekundärt anknytningsfaktum med annat namn anvisas – och att alltid fordra ett domicil har den senare linjen föredragits.

I fråga om domicilet för en person som saknar residence eller animus manendi har valet stått mellan hans domicile of origin, hans aktuella residence och hans senaste domicil. Det sista alternativet valdes. Det ansågs kunna lättast accepteras av de olika rättssystemen och lättast försvaras i den juridiska doktrinen. Ett undantag från denna regel görs dock i regeln nr 6 för vissa flyktingar.

Kan man ej finna något domicil för en person – i vare sig närvarande eller förfluten tid – gäller enligt regeln nr 6 hans residence som domicil. Samma regel har tillämpning på flyktingar från det land där de hade sitt förra domicil, om de ännu ej förvärvat domicil enligt regeln nr 1 i annat land.

För de få fall då både domicil och residence saknas ges ingen regel. Frågan om domicil i dessa fall överlämnas till avgörande på det nationella planet.

2.1.5.2 Relativa domicil

Reglerna 4 och 5 är båda villkorliga. De gäller bara om personen ej har sådan rättslig handlingsförmåga, att han själv kan förvärva domicil. I de flesta rättssystemen gäller visserligen, att den som är underårig eller annars saknar rättslig handlingsförmåga ej själv kan förvärva eller upphäva domicil. Den villkorliga formuleringen förklaras emellertid av att det inte är meningen, att reglerna skall träda i stället för den positiva rättens regler i länder med annan ordning.

Till dessa hör enligt motiven de skandinaviska länderna. I dem kan en underårig eller omyndigförklarad person själv förvärva och behålla domicil. Som förklaring till detta anges att – i frågan om ett domicil enligt regeln nr 1 består – huvudvikten läggs på de faktiska förhållanden som visar på vilken plats eller i vilket land en person har sitt intressecentrum.

Reglerna 4 och 5 torde därför vara av mindre intresse från svensk synpunkt.

2.1.5.3 Residence

Området för ett residence kan vara territoriet för ett enhetligt rättssystem, en ort eller en adress. Gäller frågan om en person har residence i ett visst land, är det inte alltid nödvändigt att först avgöra om han har residence på viss plats inom landet.

En persons residence bestäms enbart av faktiska kännetecken. Det beror inte av uppehållstillstånd. För att begreppet skall förbli så faktiskt som möjligt bör det inte definieras i juridiska termer. Endast som rent faktiskt förblir begreppet ett böjligt och följsamt hjälpmedel.

Residence konstitueras sålunda huvudsakligen av objektiva fakta. Endast i ringa mån beaktas personens vilja och dess yttre tecken; helt kan man dock ej bortse från hans avsikter.

Man får inte döma om en persons residence *enbart* på en registrering. Detta utesluter dock ej att register får åberopas. Enligt den svenska rättegångsbalken anses en mantalsskriven person ha residence ("hemvist") på mantalsskrivningsorten. Rekommendationen avser ej att hindra sådana presumtioner inom särskilda områden av ett lands interna rätt.

Vid en given tidpunkt kan en person enligt reglerna ha mer än ett residence eller helt sakna residence.

Residence och dess motsvarighet i de flesta europeiska språk betecknar något mera än den blotta närvaron. I regeln nr 8 antyds med ordet bor ("dwells") att vistelsen skall ha åtminstone någon anknytning till "tak över huvudet". Dessutom fordras vistelse av viss varaktighet, men för att begreppet inte skall bli stelt och osmidigt i tillämpningen anges inget tidsmått. Detta får bero på nationell eller lokal sed och på de sociala och ekonomiska omständigheterna i allmänhet eller i det särskilda fallet. Vistelsen behöver ej vara oavbruten.

En persons residence bör ej anses upphöra genom hans frånvaro ens för tämligen lång tid, t. ex. under resor, semester eller studier. Ej heller bör

en person anses sakna residence bara därför att han reser mycket. Vad det kommer an på är om han under en hel period befann sig huvudsakligen eller till stor del på en plats. Viktigt är att han återvänder efter resor.

En fastare anknytning till ett land eller en plats avses med begreppet habitual residence. Därvid kommer det an på dess varaktighet och kontinuerlighet och sådana omständigheter av personlig natur eller i yrket som tyder på fasthet i sambandet mellan personen och landet eller platsen.

I de positiva rättsordningarna är gränsen vag mellan begreppen residence och habitual residence; kännetecknen är inte olika men fakta bedöms olika. I några få länder tillmäts vissa omständigheter särskild eller avgörande betydelse, i Belgien t. ex. hushåll och verksamhet på orten.

Enligt regeln nr 9 är även habitual residence ett rent faktiskt begrepp. Ordet habitual (invand, vanlig) bör tolkas bokstavligt såsom avseende ett mera fast samband mellan personen och landet eller platsen.

Villkor för existensen av ett residence – enkelt eller habitual – är ej att det grundats av fri vilja eller i avsikt att det skall behållas för framtiden. Men personens avsikter kan behöva beaktas när det gäller att döma om existensen och karaktären av hans residence. När t. ex. en gäst kommer till ett pensionat beror det på hans avsikter med vistelsen – främst då hur länge han tänker stanna – om han kan anses ha tagit residence där.

De relativa domicilen har ingen motsvarighet i fråga om residence. Den underårige har residence där han bor enligt vårdnadshavarens bestämmande, även om dennes residence är ett annat.

2.1.6 *Haag-konferensens begrepp résidence habituelle*

2.1.6.1 Domicil eller residence som anknytningsfaktum i internationell rätt

Det är numera så gott som allmänt erkänt – ehuru undantag förekommer – att domicilet bör bestämmas enligt domstolslandets lag (lex fori). En stor nackdel med domicilet såsom anknytningsfaktum i internationell rätt ligger därför i begreppets skiftande utformning från land till land.

Svårigheter kan uppkomma – särskilt vid tillämpningen av konventioner som gör domsrätt eller lagval beroende av domicilet – till följd av att detta begrepp uppfattas olika i skilda stater. Det är sålunda möjligt att, då en kollisionsnorm i en konvention tillämpas, olika resultat uppnås, beroende på vilket rättssystem som i det enskilda fallet ligger till grund för avgörandet. Sedan länge opererar Haagkonferensen för internationell privaträtt med begreppet *résidence habituelle* som ett hjälpmedel mot dessa svårigheter, framför allt dem som det säregna engelska domicilbegreppet bereder.

2.1.6.2 Begreppets innebörd

I sin berättelse i Svensk Juristtidning 1928 från det årets Haagkonferens översätter Birger Ekeberg (s. 118) uttrycken résidence habituelle och résidence med uttrycken fast bostad resp. vistelseort.[1]

[1] Jfr uttrycket stadig vistelse i den svenska texten till Haag-C-konventionen 1902 angående förmynderskap för minderåriga.

Vid konferensen föreslogs personens résidence habituelle som anknytningsmoment i stället för domicil för statslösa och för personer med dubbelt medborgarskap vid tillämpning av 1902 och 1905 års familjerättskonventioner. Man menade sig därmed ha angivit ett faktiskt förhållande som kan klart uppfattas, medan ordet domicil betecknar ett rättsbegrepp som har olika betydelser i de skilda rättssystemen.

Vid sessionen 1960 antogs en konvention om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden. Enligt art. 1 skall testamentariskt förordnande anses giltigt till formen, om vid dess tillkomst förfarits enligt den interna lagen på en av flera angivna orter, bl. a. en ort där testator hade domicil eller den ort där testator hade résidence habituelle antingen vid upprättandet eller vid sin död.

Det framgår redan av formuleringen, att konventionen räknar med att en person kan ha mer än ett domicil men endast ett résidence habituelle. Frågan huruvida testator hade domicil på viss ort avgörs enligt artikeln efter lagen på den orten. Denna senare bestämmelse avviker från den vanliga metoden att tolka anknytningsbestämmelser enligt lex fori.

Konventionen har kommenterats av professor H. Batiffol, vars rapport finns intagen i det tryckta materialet från konferensen. Han uppmärksammar bl. a. att konventionen inte utpekar någon lag, enligt vilken résidence habituelle – i motsats till domicil – skall bestämmas och framhåller, att konferensen betraktat begreppet résidence habituelle som väsentligen ett faktiskt begrepp. Otvivelaktigt, säger han, kan frågan om vad som är vederbörandes vana innehålla ett avsiktsmoment, men det rör sig ändå om ett konstaterande av faktum.

Närmare belyses begreppet i rapporterna med kommentar till följande konventioner.

År 1960 utarbetades bl. a. en konventionstext angående jurisdiktion och tillämplig lag i fråga om åtgärder till skydd för underåriga. Rapportör var professor de Steiger.

Enligt hans framställning är begreppet résidence habituelle otvivelaktigt en smula obestämt. Risken att det inte bedöms lika överallt minskas dock av det förhållandet att man kan tala om ett résidence habituelle när platsen i fråga är den underåriges effektiva levnadscentrum, och detta framför allt i förhållande till andra vistelseorter som skulle kunna ifrågakomma. Varaktigheten av en vistelse på viss ort kan ha sin betydelse men skall ej vara avgörande i och för sig. Även ett långvarigt uppehåll vid en undervisningsanstalt eller på ett sanatorium skall inte utgöra résidence habituelle, om man kan konstatera, att den underårige fortfarande har reella förbindelser med en annan plats. Det som framför allt är betydelsefullt är att staternas kompetens avgränsas så att den underårige får det bästa skyddet.

Rapportörer angående 1968 års konvention om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader var P. Bellet och B. Goldman.[1]

I det följande menas med orden *ursprungsstaten* och *åberopsstaten* den stat där skillnaden vanns resp. den stat där erkännande begärs.

Enligt artikel 2 skall den vunna skillnaden som regel erkännas i varje fördragsslutande stat, om svaranden vid den tidpunkt då talan väcktes hade résidence habituelle i ursprungsstaten eller om käranden vid den tidpunkten hade résidence habituelle där och dessutom vissa ytterligare villkor uppfyllts.

[1] Jfr SOU 1969:60 s. 154 och 270.

Artikeln innehåller vidare kompetensregler som hänför sig till makarnas eller enderas nationalitet. Enligt artikel 3 skall, när behörighet i ursprungsstaten kan grundas på domicil, uttrycket résidence habituelle anses inbegripa domicil i den mening vari detta begrepp används i den staten, dock med undantag i förekommande fall för hustrus relativa domicil.

Rapportörerna anmärker, att begreppet résidence habituelle sålunda substituerats för begreppet domicil och att denna substitution återger den rådande tendensen i Haag-konventionerna. På detta sätt hoppas man komma ifrån de svårigheter som möter försök till en samlande definition av begreppet domicil, vilken skulle innefatta ett val eller en kombination mellan familje- och yrkesanknytningar och i övrigt en harmonisering av det avsiktsmoment som ingår däri.

Det ansågs, att résidence habituelle för att motsvara denna förväntan borde definieras enbart som en funktion av två rent faktiska moment: boende (habitation) på territoriet och en viss permanens däri. Men man får inte bortse från att, när någon är boende i flera skilda länder, bestämningen av résidence habituelle måste ske med visst hänsynstagande till syftet, så att av dessa ett kan utpekas som "la résidence habituelle ou la plus habituelle".

Medan man av de förut refererade rapporterna får den uppfattningen, att en person blott kan ha ett résidence habituelle, heter det här i fortsättningen, att om de materiella egenskaperna resp. varaktigheten hos ett flertal förekommande bosättningar inte gör det möjligt att träffa ett sådant val, så skall det vara berättigat att anse var och en av dem som ett résidence habituelle, förutsatt att personen uppehåller sig där mer än tillfälligt och kortvarigt.

Kärandens résidence habituelle i ursprungsstaten kan grunda behörighet för denna stat bl. a. om detta résidence habituelle varat minst ett år omedelbart innan talan väcktes.

Till denna bestämmelse anmärker rapportörerna bl. a. att därav kan dras den nyttiga slutsatsen, att ett résidence kan vara habituellt i konventionens mening även om det varat mindre än ett år.

I anslutning till artikel 3, enligt vilken även domicil i ursprungsstaten kan förläna denna stat kompetens, erinrar rapportörerna om att domicilet är en väsentlig kompetensgrund bl. a. i ett antal "Common-Law-stater", särskilt Storbritannien. Det är framför allt för att möta behovet av dessa stater som artikel 3 intagits i konventionen. Bestämmelsen har reell betydelse bara när personens domicil och résidence habituelle är skilda. Detta är särskilt fallet i Storbritannien, där domicilet kan, i samma mån som vikt lägges vid begreppets avsiktsmoment, bestå fortfarande trots en relativt lång vistelse i utlandet.

Enligt artikel 6 är åberopsstatens myndigheter bundna av de konstateranden av faktiska förhållanden, på vilka behörighet grundats. Detta innebär enligt rapportörerna, att de inte är bundna av den juridiska kvalifikationen av konstaterade fakta, ej heller av den tillämpning av rättsregler som eventuellt är nödvändig för att fastställa behörigheten. I enlighet med denna distinktion faller domicilet såsom ett rättsbegrepp under åberopsstatens kontroll.

När résidence habituelle i många Haagkonventioner substituerats för do-

micil, har detta skett i syfte att genom det förra begreppet, vilket betraktas som väsentligen faktiskt, komma ifrån de med domicilbegreppet förbundna kontroversiella kvalifikationsproblemen.

Rapportörerna är dock osäkra om man verkligen når detta mål. Det är ju alltid möjligt att fråga t. ex. om résidence är detsamma som boende (habitation) eller hur boende skiljer sig från närvaro (présence); man kan vidare undra över förhållandet mellan résidence och résidence habituelle. Så långt är det sant att den juridiska regeln har svårt att komma till rätta med dessa fakta utan att inordna dem i deras speciella kategorier med påföljd att det "rena faktum" reduceras till en obetydlighet: t. ex. varaktigheten av ett résidence eller den period under vilken detta har bestått.

Dessa reflektioner utmynnar i en maning till åberopsstatens myndigheter att lämpa sig efter konventionens andemening och ej pressa kvalifikationen av det i ursprungsstaten godtagna résidence habituelle genom ett systematikens såll.

2.2 Vissa svenska termer

2.2.1 *Vistelse och stadigvarande vistelse*

Vistelse (uppehållsort)

Där svensk rätt gör en persons rättigheter eller skyldigheter, förmåner eller nackdelar, beroende av hans lokalisering, nämns i allmänhet hans bosättning eller hemvist som lokalt kriterium. I allmänhet fordras emellertid en vistelse för att bosättning eller hemvist skall uppkomma. Vistelsen föreligger normalt inte förrän en person är fysiskt närvarande på en viss plats. Närvaron är härvid nödvändig, men också tillräcklig. Dessutom skall vistelsen emellertid i allmänhet ha en viss varaktighet.

Som exempel på fall där vistelse har självständig betydelse kan nämnas följande.

Enligt 10:1 RB sökes den som icke äger känt hemvist vare sig inom eller utom riket där han uppehåller sig. Enligt 1 § lagen (1956:2) om socialhjälp skall varje kommun tillse att den som vistas i kommunen erhåller den omvårdnad eller socialhjälp som han behöver. Genom lagen (1962:638) om rätt för kommun att bistå utländska studerande har kommun tillerkänts vissa befogenheter beträffande dem, som i anslutning till svenskt utvecklingsbistånd vistas i kommunen. I prop. (1962:101) förklarade departementschefen att varaktigheten av stipendiaternas vistelse därvid inte borde tillmätas betydelse. Uteblir den som kallats enligt lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt m. m. får han hämtas till rätten om han uppehåller sig här i landet (3 §). Framställning om erhållande av verkställighet enligt lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island och Norge, vilken grundas på internordisk konvention, kan bl. a. göras hos myndighet i den fördragsslutande stat där sökanden vistas (2 §). Enligt 1 § lagen (1957:668) om utlämning för brott må den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för där straffbelagd gärning och uppehåller sig här i riket efter beslut av regeringen enligt vad i lagen sägs utlämnas till den staten. Jfr även lagen (1963:193) om samarbete med

Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. under 8.1.13.

Stadigvarande vistelse

I vissa fall använder man sig av uttrycket stadigvarande vistelse som grund för särskilda rättsverkningar.

Enligt 53 § 1 mom. a) KL är fysisk person principiellt skattskyldig för all inkomst för den tid som han varit bosatt här i riket. I 68 § KL föreskrivs emellertid att vad som i KL stadgas om person, som varit här i riket bosatt, också skall tillämpas på den som vistas stadigvarande i Sverige utan att vara bosatt här.

När den oinskränkta skattskyldigheten utvidgades till att avse också personer som stadigvarande vistades här i riket, motiverades detta med att man ville beskatta utlänningar som under långa tider uppehöll sig i Sverige och bodde på hotell eller pensionat. Det hänvisades också till att i utländsk lagstiftning var det ganska vanligt, att personer som inte var bosatta i ett land men som stadigvarande vistades där (minimum ett år eller sex månader) blev oinskränkt skattskyldiga där. Stadigvarande vistelse får därför ses som ett i princip rent faktiskt begrepp avseende personer som – oberoende av anledningen – *faktiskt uppehåller sig här i riket under en viss tid.* Att vistelsen är ofrivillig hindrar inte att den kan anses stadigvarande (se RÅ 1947 Fi 445 och 1952 Fi 259 och 260). Om det är utrett, att en från början såsom tillfällig avsedd vistelse kommit att vara så lång tid, att den skall anses som stadigvarande, gäller detta fr. o. m. första dagen. Detta är en följd av att det uteslutande är de yttre förhållandena som är avgörande.[1] Hur lång tid som behövs för att en vistelse skall kunna anses stadigvarande kan vara tveksamt. Departementschefen framhöll dock att "några månader" inte var tillräckligt (prop. 1927:102 s. 258).

Det kan erinras om att representanter för de danska, norska och svenska regeringarna vid ett möte några år före KL:s tillkomst anslöt sig till den uppfattningen, att en vistelse under åtminstone sex månader borde grunda oinskränkt skattskyldighet (prop. 1927:102 bil. 3 s. 38). – Såväl i Danmark som i Norge är den som stadigvarande vistas där oinskränkt skattskyldig. I dessa länder anses i allmänhet en vistelse stadigvarande när den uppgår till minst sex månader (se prop. 1971:172 s. 35 och 1973:201 s. 3).[2] Sandström menar emellertid att i *stadigvarande* ligger något mer än bara en viss varaktighet. Vederbörande måste också ha haft *någon fastare anknytning* till en ort inom Sverige (ej nödvändigt under hela vistelsen) t. ex. en bostad eller ett arbete.[3] I allmänhet anses även i Sverige att en vistelse som varat minst sex månader är stadigvarande.[4] Regeringsrätten har emellertid i ett fall ansett att en vistelse inte var stadigvarande, om den inte översteg tolv månader (Riksskattenämndens meddelanden 1957 2:9). Regeringsrätten framhöll emellertid att detta gällde med hänsyn till de särskilda förhållandena i målet (hälsoskäl m. m.). Utgången i målet bekräftar att i stadigvarande undantagsvis kan inläggas mer än en ren tidrymd. Härför talar också det förhållandet att departementschefen inte ville ange någon bestämd tid för när en vistelse blir stadigvarande. En vistelse på grund av arbete torde därför anses stadigvarande vid en tidigare tidpunkt än en vistelse föranledd av

[1] Jfr Sandström, Om skattskyldighet för inkomst enligt svensk rätt s. 97.

[2] I Finland är sexmånadersregeln direkt inskriven i lagen.

[3] I och för sig behöver inte vistelsen kunna bestämmas till viss kommun för att den skall betraktas som stadigvarande (Sandström, a. a. s. 17 och 96).

[4] Se Mattsson, Svensk internationell beskattningsrätt s. 20 och Sandström a. a. s. 96.

semester.

Kommun är skyldig att bedriva förskoleverksamhet för barn, som (är kyrkobokförda i kommunen eller) stadigvarande vistas i kommunen (3 § lagen /1973:1205/ om förskoleverksamhet).

Föredragande statsråd förklarade i prop. 1973:136 (s. 94) att avsikten var att deltagande i förskola skulle erbjudas de barn vars vistelse i kommunen inte var av rent tillfällig natur. Hit räknas i lagen barn som är kyrkobokförda i kommunen eller som stadigvarande vistas där. Statsrådet förklarade vidare att en vistelse var stadigvarande om den var avsedd att vara minst två månader. Härvid borde viss betydelse tillmätas avsikten med barnets vistelse. Om avsikten var att barnet skulle stanna längre tid i kommunen, borde enligt statsrådet vistelsen redan från början anses stadigvarande. – Ordet stadigvarande torde alltså här få ses inte bara i relation till vistelsens längd utan också i förhållande till lagens ändamål, att ställa plats i förskola till förfogande för barn under två terminer.

Rätten att efter ansökan få annat släktnamn är i första hand knuten till svenskt medborgarskap. Utlänning som är gift med svensk medborgare är dock likställd med svensk medborgare. Annan utlänning, som stadigvarande vistas här i riket, kan också få nytt släktnamn, om det finns skäl därtill (8 § namnlagen /1963:521/).

Lagstiftningen vilar här på nationalitetsprincipen, men vissa undantag har gjorts. När namnrättskommittén föreslog att utlänning som hade bosättningstillstånd skulle likställas med svensk medborgare, utgick man ifrån att sådant tillstånd lämnades först sedan vederbörande vistats här minst två år. Kommittén förklarade att det inte kunde sägas, att utlänning som fått bosättningstillstånd därmed avskurit förbindelsen med sitt gamla hemland och manifesterat en önskan om samhörighet med Sverige. Kombinationen av bosättningstillstånd och ansökan om släktnamn utgjorde dock ett starkt indicium för en beaktansvärd samhörighet med Sverige. (Förslag till namnlag SOU 1960:5 s. 234–236.)

Departementschefen förklarade att för att en utlänning skulle likställas med svensk medborgare måste han ha en fast anknytning till riket. För att få en enkel och klar avgränsning föreslogs i lagrådsremiss på sätt kommittén förordat att med svensk medborgare skulle likställas (förutom utlänning som var gift med svensk medborgare) utlänning som fått bosättningstillstånd. Lagrådet ifrågasatte dock det lämpliga i att använda bosättningstillstånd som anknytningsmoment. Det påpekades att bosättningstillstånd i praktiken använts i ytterst få fall och att de synpunkter som var att beakta i ett ärende angående bosättningstillstånd delvis var sådana, som inte borde inverka på frågan om rätt till namnbyte. Eftersom den som sedan minst fem år var bosatt i riket i vissa betydelsefulla hänseenden var likställd med den som hade bosättningstillstånd, kunde det ifrågasättas att införa en motsvarande regel i namnlagen. Lagrådet ansåg emellertid att det var lämpligare att utforma stadgandet så, att myndigheten fick möjlighet att ta hänsyn till samtliga omständigheter i det särskilda fallet (prop. 1963:37 s. 80–84 och 189). – Vad lagrådet velat undvika är tydligen att för hårt binda myndigheterna. Klart är dock att man åsyftat ett ganska kvalificerat begrepp. Svenska myndigheter har inte ansetts böra medverka vid namnbyte förrän vederbörande har fått en fast anknytning till Sverige. Begreppet skiljer

sig som synes högst avsevärt från de båda tidigare behandlade begreppen. En likhet med KL:s begrepp är dock att tiden inte ensam är avgörande.

Den som i annat nordiskt land är misstänkt, tilltalad eller dömd för där straffbelagd gärning och uppehåller sig här i riket må på vissa villkor utlämnas. För att en svensk medborgare skall kunna utlämnas måste någon av vissa särskilda förutsättningar föreligga. En sådan förutsättning är att han vid tiden för brottet sedan minst två år stadigvarande vistats i den stat till vilken utlämning begärs (1 och 2 §§ lagen /1959:254/ om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge).

I lagrådsremiss hade föreslagits att svensk medborgare skulle få utlämnas bl. a. om han vid tiden för brottet sedan minst två år haft hemvist i den stat till vilken utlämning begärdes (prop. 1959:72 s. 48). Departementschefen menade att om den person som begärdes utlämnad bott någon längre tid i det land, till vilket utlämning begärdes, så hade han uppnått en sådan grad av samhörighet med detta land, att det knappast borde möta några betänkligheter att utlämna honom dit. Två års stadigvarande vistelse i det främmande landet ansåg departementschefen som en tillräcklig tidsrymd för att konstituera sådan samhörighet (s. 28). – Kravet på hemvist fick anses uppfyllt om vederbörande mera stadigvarande varit bosatt i det andra landet. En kortare tids vistelse utom landet, t. ex. för semester, borde inte leda till att hemvistet ansågs förlorat (s. 33). – Lagrådet fann att vad som åsyftades med ordet hemvist var den faktiska vistelseorten. För att göra detta tydligare föreslog lagrådet att orden haft hemvist ändrades till stadigvarande vistats (s. 58). – Två års stadigvarande vistelse enligt denna lag synes teoretiskt inte vara lika kvalificerat som "enkel" stadigvarande vistelse enligt namnlagen. I praktiken torde dock skillnaden bli mycket liten.

Om det i lag eller i annan författning är föreskrivet, att viss rättighet tillkommer utländsk medborgare under förutsättningar av ömsesidighet i lagstiftningen eller att regeringen får under förutsättning av ömsesidighet förordna att viss rättighet skall tillkomma utländsk medborgare, får regeringen förordna att sådan rättighet skall tillkomma också statslös person eller politisk flykting. Rättighet som tillkommer utländsk medborgare under förutsättning av ömsesidighet i lagstiftningen tillkommer dock utan regeringens förordnande statslös person och politisk flykting som vistats i riket oavbrutet under minst tre år. Sådant förordnande som nyss sagts får dock endast avse den som stadigvarande vistas i riket, om inte särskilda skäl föranleder annat. Vad som sagts nu gäller inte i fråga om allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429) eller i fråga om annan rättighet, om den hänför sig till rättegång vid svensk domstol (lagen /1969:644/ om vissa rättigheter för statslösa personer och politiska flyktingar).

Statslös person eller politisk flykting skall, om han stadigvarande vistas här i riket, även vara befriad från skyldighet att ställa säkerhet enligt lagen (1886:84 s. 14) angående skyldighet för utländsk man att i rättegång vid svensk domstol mot inländsk man ställa borgen för kostnad och skada. Vistas han inte stadigvarande här i riket, skall han i fråga om befrielse från denna skyldighet vara likställd med medborgare i den stat där han stadigvarande vistas (andra stycket kungörelsen /1969:645/ om vissa rättigheter för statslösa personer och politiska flyktingar).

Lagen (1969:644) här ovan ersatte lagen (1938:322) angående rätt för Ko-

nungen att meddela förordnande åt statslösa m. fl. Också i denna senare lag förutsattes att personen i fråga stadigvarande vistades i riket. Vid tillkomsten förklarade departementschefen att det inte var lämpligt att fastställa någon allmän bestämmelse rörande minimitiden för vistelsen i riket. Han ansåg att det borde finnas möjlighet att förfara efter omständigheterna (prop. 1938:260 s. 16–17). – Begreppet hade således avsiktligt lämnats obestämt för att man skall kunna ta hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall.[1]

2.2.2 *Bosatt*

Rent allmänt kan en person anses bosatt där han normalt bor, när han inte är tillfälligt borta av anledningar som t. ex. affärsresor eller ferier. FBF:s term bosatt kan anses beteckna det allmänna bosättningsbegreppet. Enligt FBF:s bosättningsbegrepp anses en person som regel bosatt där han regelmässigt vistas eller kan antas komma att vistas under nattvilan eller motsvarande vila (dygnsvilan). Skulle en tillämpning av denna regel leda till att en person anses bosatt på flera platser bestäms bosättningsorten med hjälp av tjänst, verksamhet och övriga omständigheter. I vissa fall gäller dock undantag från vad nu sagts. Även om en person har sin regelmässiga dygnsvila på annan plats än den där han har sin familj bosatt, kan han anses bosatt hos familjen. Förutsättningarna härför är *att* bortovaron förorsakas av hans arbetsförhållanden *och att* han regelbundet besöker familjen, om det inte föreligger tillfälliga hinder för besök. Den regelmässiga dygnsvilan är inte heller avgörande i fall då fråga är om tillfälligt arbete eller uppdrag och man med säkerhet kan förvänta att vederbörande sedan detta avslutats återvänder. Om den som studerar kan anses ha egentligt hemvist på annan plats än studieorten, medför inte dygnsvilan på studieorten att han skall anses bosatt där. För den som på grund av yrke eller tjänst inte kan tillbringa sin dygnsvila regelmässigt på samma plats bestämmer man bosättningen med hjälp av personens yrke eller tjänst, familjens eller annan nära anhörigs bosättning, förvaringen av hans bohag och annan omständighet. För nomadiserande same ges viss särbestämmelse.

Sådana uttryck som bosatt och bosätta sig används i ett stort antal författningar men betydelsen är ej enhetlig; för exemplifiering hänvisas till framställningen i kapitlen 3–8.

Några författningar (t. ex. FBF, skattelagarna, valutaförordningen) ger i viss mån en definition av begreppet bosatt för speciella ändamål. I andra sammanhang används uttrycket utan närmare förklaring. De definierade begreppen har gemensamma drag men avviker i särskilda hänseenden från varandra.

En närmare redogörelse för definitionerna i nyssnämnda författningar lämnas nedan i kapitlen 3, 4 och 8.

[1] Inom FN har tillkommit 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning och 1954 års konvention angående statslösa personers rättsliga ställning. Båda konventionerna har ratificerats av Sverige, flyktingkonventionen den 16 augusti 1954 (prop. 1954:134) och statslöshetskonventionen den 2 april 1965 (prop. 1964:170). Konventionerna bygger i viktiga delar på domicilprincipen. Sverige har i viss utsträckning gjort förbehåll i fråga om denna princip.

KL (anvisningarna till 53 §) förenar begreppen bosatt och hemvist genom satsen, att såsom bosatt här i riket räknas den, som här har sitt egentliga bo och hemvist.

2.2.3 *Bo och hemvist*

Uttrycket bo och hemvist har behållits i vissa äldre bestämmelser, såsom 1 § tredje stycket punkt 1 lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. och (se här ovan) KL. I nyare bestämmelser används ordet hemvist; i 1916 års lag förekommer båda uttrycken.

Laga domstol i tvistemål som rörde svarandens person var enligt 10 kap. 1 § i 1734 års rättegångsbalk den rätt under vilken denne hade sitt bo och hemvist. Ordet bo betecknade genomgående en förmögenhetsmassa (jfr dödsbo, konkursbo). Med hemvist förstods den ort, där en person var hemma, där han vistades emedan han där hade sitt hem. Uttrycket kan antagas ha varit lagens beteckning för domicil.[1]

I rättspraxis stadgade sig under 1800-talet den uppfattningen att en person skulle anses ha sitt bo och hemvist där han var mantalsskriven. Enligt 1861 års mantalsskrivningsförordning (1861:45) skulle envar mantalsskrivas där han hade eller, i följd av sitt vistande, borde anses hava sitt bo och hemvist. I 1894 års mantalsskrivningsförordning (1894:61) infördes uttrycket *är bosatt* i stället för *har sitt bo och hemvist* med motiveringen att det förra uttrycket "givetvis" innebar något mera konstant än det senare.

2.2.4 *Hemvist*

Som framgår av de följande kapitlen förekommer hemvist i ett stort antal lagar. I det följande ges några exempel på användningen av hemvistbegreppet.

2.2.4.1 Begreppet hemvist i interna lagar

Rättegångsbalken

Enligt 10:1 första stycket är rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist, laga domstol i tvistemål i allmänhet. I andra stycket stadgas, att om svaranden är mantalsskriven å ort inom riket anses den orten som hans hemvist. Enligt fjärde stycket sökes dödsbo vid den rätt, där den döde skolat svara.

I sista stycket sägs, att den som icke äger känt hemvist vare sig inom eller utom riket sökes där han uppehåller sig (jfr 2.2.1); är han svensk medborgare och uppehåller han sig utom riket eller är hans uppehållsort okänd, sökes han där han inom riket senast haft hemvist eller uppehållit sig.[2]

Enligt processlagberedningen (NJA II 1943 s. 96) kunde, med hänsyn till eventuell flyttning under mantalsåret, ifrågasättas, om ej den faktiska boningsorten borde vara avgörande. På anförda skäl ansågs emellertid böra stadgas att, för en mantalsskriven svarande, mantalsskrivningsorten skall anses som dennes hemvist. Av stadgandet följer, att därest hemvistet och mantalsskrivningsorten ej sammanfaller, svaranden ej är skyldig att svara vid rätten i förstnämnda ort. Är svaranden icke mantalsskriven, får med

[1] Jfr Ask, De allmänna underrätternas inbördes behörighet i tvistemål, s. 39 och Kallenberg, Svensk Civilprocessrätt I, 2:a uppl. s. 300.

[2] Jfr 2 kap. 2 § lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

ledning av omständigheterna i varje särskilt fall avgöras var han skall anses ha sitt hemvist. Av betydelse i detta avseende är sådana omständigheter som den regelmässiga stadiga vistelsen, hushåll på orten, familjens närvaro. Det är inte uteslutet, att hemvist kan anses förefinnas å flera orter under olika domstolar; behörighet bör i sådant fall tillkomma envar av dessa domstolar. Det synes vara ett rimligt antagande, att det hemvistbegrepp som en domstol har att tillämpa för att bestämma vilken ort som är en icke mantalsskriven svarandes hemvist ungefärligen sammanfaller med FBF:s bosättningsbegrepp.

Svarandens mantalsskrivningsort kan med hänsyn till dessa bestämmelser betecknas som ett legalt hemvist.

Utsökningslagen

Enligt 56 § utsökningslagen – i dess lydelse enligt lagen (1963:512) om ändring i utsökningslagen – sökes utmätning, där gäldenären har sitt hemvist, och skall såsom hemvist anses den ort där gäldenären är bosatt.

Av förarbetena till lagändringen framgår, att med hemvist här skall förstås den faktiska bosättningsorten i motsats till mantalsskrivningsorten, som enligt 10:1 andra stycket RB anses som hemvist. Mot en terminologisk invändning av lagrådet framhöll departementschefen, att utsökningslagen redan förut använde ordet hemvist såsom beteckning på den faktiska bosättningsorten och att ordet har samma betydelse i 10:1 första stycket RB (NJA II 1964 s. 29).

Medborgarskapslagstiftningen

Enligt lagen (1950:382) om svenskt medborgarskap är det, utom i fråga om förvärv genom födelse eller legitimation, ett villkor för förvärv av svenskt medborgarskap, att personen i fråga har, eller i vissa fall, har haft hemvist i riket. Detta villkor är regelmässigt förenat med ett tidsvillkor; personen skall ha haft hemvist här mellan vissa angivna åldersgränser eller i ett angivet antal år. Tidsvillkoret är ej inlagt i själva hemvistbegreppet; en vistelse är ej hemvist enbart på grund av att den är långvarig. Begreppet hemvist utesluter ej i och för sig att hemvist kan förefinnas samtidigt i flera länder. För att utmärka, att det hemvist som fordras i 3 och 4 §§ skall vara personens enda, används där uttrycket sitt hemvist.

Hemvist används i 1894, 1924 och 1950 års medborgarskapslagar odefinierat men i väsentligen samma betydelse. Under förarbetena till 1924 års lag övervägde man att ge en definition i lagtexten men avstod, enär det skulle möta oöverstigliga svårigheter att finna en enkel och lättfattlig definition som kunde täcka alla de skiftande förhållanden som det gällde att här sammanfatta. Det ansågs lämpligast att överlåta tolkningen av hemvistbegreppet åt praxis.

Med en från lagen (1936:79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz lånad term kan man säga, att med ordet hemvist i medborgarskapslagarna avses ett verkligt hemvist, ett boende med avsikt att stadigt kvarstanna. Hemvist grundas regelmässigt genom bosättning på viss ort. I ett fall har regeringsrätten ansett att en zigenerska, som troligen

var född 1925 och alltid vistats inom Sverige medföljande olika kringresande zigenarsällskap från ort till ort, och som aldrig blivit kyrkobokförd, fyllde kravet på oavbrutet hemvist i riket enligt 2 § i 1924 års lag (T. Wisén i Förvaltningsrättslig tidskrift 1949 s. 227). Av rättsfallet framgår dels att begreppet hemvist i riket ej nödvändigt förutsätter hemvist på viss ort, dels att det ej ingår i begreppsrekvisiten att vara kyrkobokförd.

För att en person skall anses ha tagit hemvist i ett land fordras ej att han redan vistats där någon längre tid. Huvudvikten ligger på det subjektiva villkoret att han har avsikt att stadigt kvarstanna. Vid bedömningen härav tas hänsyn till sådana omständigheter som om han har fast bostad eller har stadigvarande tjänst, yrke eller annan sysselsättning, om han har ett egentligt hem eller huvudsakligen bor på hotell eller pensionat eller hos anförvanter eller bekanta. Avsikten behöver ej vara att stanna för alltid. Men vistelser av tillfällig anledning, såsom för rekreation, värnpliktstjänstgöring och besök hos släktingar eller bekanta har inte ansetts grunda hemvist, även om vistelsetiden blivit lång. Detsamma gäller studievistelse. Bedömningen kan dock influeras av hänsyn till lagens grunder.

Vad som i allmänhet fordras för hemvisttagande har redan berörts. I frågan om en persons hemvist i Sverige upphört har i praxis hänsyn tagits till sådana omständigheter som att han vidtagit direkta åtgärder som tyder på en avsikt att bevara hemvistet i Sverige, såsom att han låtit någon ombesörja hans mantals- och kyrkoskrivning, skattebetalning, erläggande av hyra för bostad eller i andra avseenden sköta hans angelägenheter i Sverige under utlandsvistelsen; såsom ett indicium har också ansetts, att personen underlåtit att uttaga flyttningsbetyg till utlandet eller utvandringscertifikat eller låtit införa anteckning i kyrkobok om sin önskan att bibehålla svenskt medborgarskap. Å andra sidan har stor betydelse tillmätts den omständigheten, att föreskriven anmälning om flyttning till utlandet gjorts. I motiven till 2 § i 1924 års medborgarskapslag uttalas bl. a. att uttrycket här haft sitt hemvist icke får anses utesluta tillfälliga uppehåll i utlandet eller frånvaro till sjöss (NJA II 1925 s. 89).

2.2.4.2 Begreppet hemvist i svensk internationell privat- och processrätt m. m.

Lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella förhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

Lagen, som tidigare byggde på nationalitetsprincipen, kan i dag sägas utgöra ett blandat system där varken nationalitets- eller domicilprincipen ges obetingat företräde.

Hemvist i viss stat skall som anknytningsfaktum enligt lagen[1] anses föreligga, om bosättningen där med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. (Under 10.1.1 ges en sammanfattning av detta begrepp.)

Nordiska konventioner under 1930-talet

Det nordiska lagsamarbetet har under 1930-talet lett till betydande avsteg från nationalitetsprincipen till förmån för domicilprincipen.

[1] Prop. 1973:158 s. 79–81 och 121 samt SOU 1969:60 s. 195.

Förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap inskränker sig i huvudsak till att återge den svenska texten i 1931 års konvention i samma ämnen mellan de fem nordiska staterna.

Frågan vad som enligt konventionen bör förstås med hemvist får enligt uttalande i motiven besvaras av varje lands myndigheter enligt där rådande uppfattning. De svenska delegerade yttrade i samband därmed bl. a. följande:

> För att medborgare i en stat skall kunna sägas ha hemvist i en annan förutsättes uppenbarligen en mera stadigvarande bosättning. Vid prövning, huruvida en vistelse har denna karaktär, måste enligt sakens natur avseende fästas vid dess varaktighet. Även andra omständigheter äro emellertid av betydelse, särskilt vistelsens syfte. Är det upplyst, att främlingen slagit sig ned i landet för framtiden, kan han sägas hava tagit sitt hemvist därstädes, även om han ej vistats där någon längre tid. Å andra sidan är ej ett längre uppehåll tillräckligt där förhållandena tyda på avsikt att åter vända landet ryggen. Särskild försiktighet måste iakttagas, om det kan misstänkas, att vistelsens egentliga syfte är att bringa landets lag i tillämpning i stället för hemlandets, med andra ord att kringgå där gällande regler. Av vad nu yttrats lärer följa att såvitt angår frågan om dansk, finsk eller norsk undersåte[1] tagit hemvist i Sverige, mantalsskrivningen ej är allena avgörande. Väl lärer det mycket sällan föreligga tillräckliga skäl att antaga förhandenvaron av hemvist här i riket, innan mantalsskrivning ägt rum. Däremot kan det oftare inträffa, att en främmande medborgare, som blivit här mantalsskriven, likväl ej kan sägas hava taga hemvist här i landet i den mera snäva bemärkelse, vari detta ord här tages (NJA II 1932 s. 384).

Ursprungligen fanns i två bestämmelser ett villkor om minst två års hemvist. Detta är ej kvar men har motsvarigheter på andra områden, bl. a. i medborgarskapslagen. Konstruktionens innebörd belyses i följande uttalanden av de svenska delegerade:

> Att någon i syfte att kringgå ett (äktenskaps)hinder av förevarande art är villig att göra det offer av ekonomiska och andra värden, som en bosättning för längre tid utomlands innebär, lärer sällan eller aldrig förekomma. Han kan för övrigt alls ej förlita sig på att syftet är vunnet efter en tvåårig vistelse i grannlandet. Tvåårsregeln är nämligen ingalunda så att förstå, att vistelseortens lag städse blir tillämplig efter nämnda tids förlopp. Uppehållet måste vara av den art, att han kan sägas hava tagit hemvist därstädes, vilket såsom i annat sammanhang framhållits ingalunda är händelsen, om han kan antagas ämna återvända till hemlandet, sedan han vunnit sitt syfte. Om hans avsikt blir röjd, äro således hans anstalter vidtagna förgäves (NJA II 1932 s. 391).

> Hava två år förflutit efter en bosättning, vilken dåmera framstår såsom stadigvarande, bör nämnda villkor anses uppfyllt, även om tvivel kan hava rått från början angående bosättningens karaktär (NJA II 1932 s. 385).

Samma hemvistbegrepp torde gälla i en 1934 ingången konvention om arv, testamente och boutredning (nordiska arvskonventionen).

Konventionens bestämmelser infördes i intern svensk rätt genom tre olika lagar (1935:44–46), nämligen 1) lagen om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m. m., 2) lagen om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge och 3) lagen om tillsyn i vissa fall å oskiftat dödsbo efter medborgare i Danmark, Finland, Island eller Norge.[2]

[1] Island anslöt sig efter förhandlingarna.

[2] Om hemvistbegreppet jfr NJA I 1962:547 och 1964:315.

Lagen (1936:79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz

I lagen och i 1936 års konvention i ämnet upptages som förutsättning för erkännande av dom bl. a. att domstol i den stat där domen meddelats varit behörig. Behörighet skall anses ha förelegat bl. a. när svaranden vid tiden för målets anhängiggörande hade sitt verkliga hemvist (domicile de fait) i domstolslandet. Och med verkligt hemvist – till skillnad från legalt hemvist – förstås den ort där svaranden är boende med avsikt att stadigt kvarstanna.

Denna bestämmelse, som hör till vår internationellrättsliga processlagstiftning och har en begränsad direkt tillämpning, har emellertid tidigare ansetts kunna ge viss ledning också i fråga om innebörden av det internationellprivaträttsliga hemvistbegreppet.

De krav som i detta stadgande uppställs för att en person skall anses äga verkligt hemvist är i huvudsak desamma som brukar uppställas i kontinental rätt, nämligen faktisk bosättning och avsikt att stadigt kvarstanna. Avsikten att kvarstanna behöver inte hänföra sig till den aktuella bosättningsorten; det räcker med en avsikt att stanna inom landet.

Bosättningen, som inte i och för sig förutsätter att vistelsen varat viss längre tid, grundar emellertid ej hemvist med mindre den kan antas vara avsedd att bli stadigvarande. En avsikt att stadigt kvarstanna behöver inte gå ut på att stanna för all framtid. Å andra sidan är det inte alltid tillräckligt att vistelsen avses skola vara jämförelsevis lång tid, om uppehållet endast har ett klart begränsat syfte och det från början står klart, att bosättningen kommer att upphöra när detta sammanhang uppnåtts. Det bör emellertid beaktas i detta sammanhang, särskilt när det gäller förmögenhetsrättsliga mål, att en person mycket väl kan tänkas äga forum domicilii i mer än en stat. Att en person mantalsskrivits här i landet kan tänkas utgöra ett viktigt bevisdatum vid prövning om avsikt att stadigt kvarstanna föreligger men har inte avgörande betydelse för frågan huruvida han tagit hemvist i Sverige.

Ett i Sverige en gång grundat hemvist får anses fortvara, intill dess att såväl vederbörande lämnat landet som ock hans tidigare avsikt att här kvarstanna upphört.[1]

2.2.5 *Vanlig vistelseort*

Enligt 60 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk i paragrafens tidigare lydelse var lagen tillämplig på bl. a. verk av den som är svensk medborgare eller har sitt hemvist i Sverige och verk av sådan statslös eller flykting, som här i riket har sin vanliga vistelseort. Lagen tillkom efter ett internationellt samarbete som resulterade i 1952 års världskonvention om upphovsmannarätt. Uttrycket har sitt hemvist motsvaras i den franska texten av domicilé (artikel II:3). Uttrycket vanliga vistelseort motsvaras i tilläggsprotokoll 1:1 till konventionen av résidence habituelle. I den 1971 reviderade världskonventionen kvarstår dessa uttryck (prop. 1973:15 s. 245 och 279).

Den samtidigt reviderade s. k. Brysseltexten 1948 till Bernkonventionen 1886 för skydd av litterära och konstnärliga verk innehåller vissa nya be-

[1] Jfr S. Dennemark, Om svensk domstols behörighet i internationellt förmögenhetsrättsliga mål (Stockholm 1961) s. 79.

stämmelser om konventionens tillämpningsområde. Dessa medför att numera upphovsman som är medborgare i ett unionsland alltid åtnjuter skydd för sitt verk (artikel 3.1.a) och att med medborgare i unionsland jämställs den som har sin vanliga vistelseort (résidence habituelle) i sådant land. De nya bestämmelserna har krävt vissa ändringar i svensk rätt, främst i 60 § ovannämnda lag.

Sedermera har de nuvarande bestämmelserna om skydd för verk av den som har hemvist i Sverige och av statslösa och politiska flyktingar med vanlig vistelseort här ersatts av en generell regel om skydd åt verk av den som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Härvid anförde föredragande statsrådet i anslutning till 60 § bl. a. (prop. 1973:15 s. 171):

Ett par remissinstanser berör uttrycket "vanliga vistelseort" och menar att uttrycket kan vara oklart. Enligt min uppfattning är det dock inte möjligt att dra upp några bestämda riktlinjer för tolkningen av begreppet. I sammanhanget måste betydelse tillmätas flera olika faktorer, såsom vistelsetidens längd, avsikten med vistelsen, styrkan av vederbörandes anknytning till landet i fråga om arbete, släktrelationer m. m. Spörsmålet torde få överlämnas till rättstillämpningen. Jag vill f. ö. erinra om att hemvistsakkunniga överväger bl. a. hithörande frågor.

II Gällande rätt m. m.

3 Folkbokföring

3.1 Folkbokföringens betydelse

Folkbokföringen är av stor betydelse både för den enskilde och för samhället. Man kan i olika sammanhang behöva styrka personuppgifter genom utdrag ur kyrkoböckerna. Vidare förutsätter åtskilliga rättigheter och skyldigheter av olika slag att man är folkbokförd här i riket. Folkbokföringen används även som kompetensgrund för olika myndigheter. Dess register är också basregister för många andra myndigheters register och av direkt betydelse för bl. a. befolkningsstatistiken. Här avses i huvudsak folkbokföringens direkta betydelse. Att folkbokföringen i stor utsträckning jämväl har indirekt betydelse i olika sammanhang framgår av de närmast följande kapitlen.

3.1.1 *Folkbokföringsorten såsom kompetensgrund för myndigheter*

3.1.1.1 Folkbokföringsorganisationen

Inom *kyrkobokföringen* har kyrkobokföringsorten (födelsehemorten) relevans som grund för den lokala funktionsfördelningen mellan myndigheter och register. Sålunda är kyrkobokföringsortens pastorsämbete[1] den myndighet, som är behörig att föra anteckningar i församlingsbok, församlingsliggare och församlingens register över personer som varit kyrkobokförda i församlingen. Rätt församling bestäms som regel av, för anteckningar i födelse- och dopboken, barnets födelsehemort samt för anteckningar i konfirmationsbok barnets, i äktenskapsbok kvinnans samt i död- och begravningsbok den avlidnes kyrkobokföringsort. Av denna reglering följer vidare vilket pastorsämbete, som enligt skilda författningar är rätt adressat för underrättelser och anmälningar av olika slag (jfr 3.1.2.5).

Kyrkobokföringen är kompetensgrund för *mantalsskrivningen*. I princip skall sålunda var och en mantalsskrivas där han rätteligen skall vara kyrkobokförd mantalsdagen. Om inte anledning till omprövning föreligger antas dock den faktiska kyrkobokföringsorten vara riktig.

[1] I Stockholm och Göteborg lokal skattemyndighet varvid särskilda bestämmelser gäller.

3.1.1.2 Domstolsväsendet

I 10:1 RB stadgas att laga domstol i tvistemål i allmänhet är rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist, samt att om svaranden är mantalsskriven å ort inom riket den orten anses som hans hemvist. (Härvid förutsätts dock att svaranden verkligen äger hemvist i Sverige.) – Vidare stadgas att dödsbo sökes vid den rätt, där den döde skolat svara, samt att svensk medborgare som icke äger känt hemvist vare sig inom eller utom riket eller vars uppehållsort är okänd, sökes där han inom riket senast haft hemvist.

Den som icke äger känt hemvist inom riket må i tvist rörande betalningsskyldighet sökas där honom tillhörig egendom finns. Därvid anses fordran, som icke grundas å löpande skuldebrev eller liknande handling, finnas där gäldenären har sitt hemvist (10:3 RB).

I åtskilliga andra forumregler knyts direkt an till bestämmelserna i 10:1 RB.

Sålunda skall äktenskapsförord i första hand inges till rätten i den ort där mannen bör svara i tvistemål, som rör hans person, eller, om mannen ej är skyldig att i mål som nyss sagts svara vid svensk domstol, till rätten i den ort där hustrun bör svara i sådana mål (8:11 GB). Motsvarande forumbestämmelse gäller i fråga om rätt domstol för ansökan om boskillnad (15:15 GB).

Bevakning av testamente och ingivande av bouppteckning skall i första hand ske vid den rätt där testator resp. den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet (14:2 och 20:8 ärvdabalken). – Beskattningsmyndighet i fråga om arvsskatt är på motsvarande sätt den allmänna underrätt, vid vilken arvlåtaren (testator) skolat svara i tvistemål, som rörde hans person (34 § lagen /1941:416/ om arvsskatt och gåvoskatt).

Konkursansökan görs hos konkursdomaren vid den tingsrätt, där gäldenären bör svara i tvistemål som angår gäld i allmänhet (6 § konkurslagen /1921:225/).

Om laga domstol i mål om lagsökning eller betalningsföreläggande gäller vad som är stadgat för tvistemål (31 § lagsökningslagen /1946:808/).

Enligt lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden skall RB:s forumregler vara tillämpliga (4 §). I vissa konsumenttvister får dock näringsidkaren även sökas där konsumenten har sitt hemvist (11 §).

Som regel skall tvist om arv eller testamente eller om bodelning mellan arvingar och efterlevande make upptas av den rätt, där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet, samt tvist om bodelning mellan makar i anledning av boskillnad eller äktenskapsskillnad av den rätt där mannen skall svara i tvistemål i allmänhet eller, om han ej är skyldig att svara i sådant mål vid svensk domstol, där hustrun svarar i sådant mål (10:9 RB).

Enligt militära rättegångslagen (1948:472) kan åtal i militärt brottmål undantagsvis upptas av den rätt där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet (73 §). Bestämmelsen skall äga motsvarande tillämpning med avseende på domstols behörighet i militärt tvistemål (76 §).

Ansökan om dödande av vissa handlingar kan enligt 2 § lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling inges till rätten i den ort, där den förpliktade är skyldig att svara i tvistemål som angå gäld i allmänhet, om ort där förpliktelsen skall fullgöras ej är nämnd i handlingen.

Enligt 337 § sjölagen (1891:35 s. 1) äger, i fråga om behörigheten för sjörättsdomstol att uppta tvistemål enligt denna lag, bestämmelserna om laga domstol i tvistemål i allmänhet motsvarande tillämpning.

I andra forumregler åter, där den för rätt forum avgörande kompetensgrunden anges vara någons hemvist, faller man i praxis tillbaka på det legala hemvistet i 10:1 RB.

Detta torde sålunda vara fallet med avseende på

äktenskapsmål och vissa yrkanden i samband med äktenskapsskillnad (15:4 GB);

inskrivning av förmynderskap för underårig (12:1 FB);

talan angående äktenskaplig börd (20:1 FB);

ärende om antagande av adoptivbarn (20:5 FB);

fråga rörande vårdnaden av och talan angående underhåll till barn (20:9 FB) samt

ansökan om omyndighetsförklaring av den som uppnått myndig ålder (20:15 FB).

Till ovannämnda forumregler för inskrivning av förmynderskap och omyndighetsförklaring anknyter i sin tur bestämmelser om rätt forum för ansökan att underårig skall förbli omyndig efter uppnådd myndighetsålder (20:15 FB), inskrivning av förmynderskap på grund av omyndighetsförklaring av den som uppnått myndig ålder (12:2 FB), förordnande och entledigande av förmyndare (20:24 FB) och vissa gode män (20:30 FB), inskrivning av nämnda godmanskap (18:7 FB), hävande av omyndighetsförklaring (20:15 FB), tvist på grund av förmyndare eller god mans förvaltning (10:7 RB) samt anspråk på medel som inbetalats eller bort inbetalas enligt 1 § lagen (1974:1041) om avveckling av äldre godmanskap.

3.1.1.3 Andra myndigheter

Funktionsfördelningen mellan myndigheter inom förvaltningen i övrigt görs icke sällan beroende av en persons mantals- eller kyrkobokföringsort.

Sålunda skall när enligt KL skatt för inkomst skall utgöras i hemortskommunen därmed som regel förstås den kommun, där den skattskyldige författningsenligt skall vara *mantalsskriven* för året näst före taxeringsåret (66 §). – Församlingsskatt skall där annorlunda ej är föreskrivet utgå såsom allmän kommunalskatt (82 § lagen /1961:436/ om församlingsstyrelse). – Skyldighet att erlägga landstingsskatt åligger efter samma grunder som gäller för utgörande av allmän kommunalskatt i allmänhet (71 § landstingslagen /1954:319/).

Skattskyldig taxeras enligt Si i hemortskommunen (14 §), varvid 66 § KL (jfr här ovan) skall äga motsvarande tillämpning (3 §). – Skattskyldig enligt Sf taxeras till statlig förmögenhetsskatt i samma kommun som där han skall taxeras till statlig inkomstskatt (14 §). – Pensionsgrundande inkomst enligt AFL skall i första hand bestämmas av den lokala skattemyndighet, inom vars tjänstgöringsområde den försäkrade taxerats till statlig inkomstskatt (1 § förordningen /1959:551/ angående beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring).

Skattskyldig fysisk person (oskift dödsbo eller familjestiftelse), som var

mantalsskriven för året näst före taxeringsåret, skall avge sin allmänna självdeklaration i mantalsskrivningskommunen (24 § 3 mom. taxeringslagen /1956:623/).

I lagen om arvsskatt och gåvoskatt stadgas att beskattningsmyndighet i fråga om gåvoskatt är i första hand länsstyrelsen i det län, där den skattskyldige var mantalsskriven, när skattskyldigheten inträdde (44 §). Skattskyldigs deklaration skall avges till beskattningsmyndigheten (46 §). Talan mot beslut enligt lagen ställes, när länsstyrelse i län som hör under skilda hovrätter är beskattningsmyndighet, till den hovrätt, under vilken den del av länet hör där den skattskyldige var mantalsskriven när skattskyldigheten inträdde (60 §).

Försäkrad enligt AFL skall vara inskriven hos allmän försäkringskassa och i första hand hos den kassa inom vars verksamhetsområde han är mantalsskriven (1 kap. 4 §). – Beslut om allmänt barnbidrag fattas av den allmänna försäkringskassa hos vilken den som äger uppbära bidraget är inskriven eller i visst fall skulle varit inskriven (1 a § lagen /1947:529/ om allmänna barnbidrag).

Ärende angående förmån enligt lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension skall i allmän försäkringskassa prövas av den försäkringsnämnd, inom vars verksamhetsområde den pensionsberättigade senast blivit mantalsskriven (10 §). Den som åtnjuter tillägg enligt nämnda lag är skyldig att till den allmänna försäkringskassa inom vars verksamhetsområde han senast blivit mantalsskriven anmäla om hans eller makes ekonomiska förhållanden väsentligen förbättrats. Samma skyldighet åligger den som åtnjuter kommunalt bostadstillägg och mantalsskrives i annan kommun (8 §).

Nykterhetsnämnds åtgärd eller anmälan hos nykterhetsnämnd enligt lagen (1954:579) om nykterhetsvård ankommer normalt på eller görs hos den kommunala nykterhetsnämnden i den kommun, där den som avses med åtgärden eller anmälningen är mantalsskriven eller eljest vistas (3 §).

Ingripande av barnavårdsnämnd skall i visst fall göras av nämnden i den kommun där barnet är mantalsskrivet eller, om det till följd av sin ålder inte blivit mantalsskrivet, där det har sin födelsehemort (34 § barnavårdslagen /1960:97/).

Fråga om bidragsförskott prövas i första hand av barnavårdsnämnden i den kommun där vårdnadshavaren är mantalsskriven (5 § lagen /1964:143/ om bidragsförskott).

Kommun äger jämlikt 39 § lagen om socialhjälp och 73 § barnavårdslagen att – om inbetalning ej sker godvilligt – föra talan om utbekommande av viss ersättning hos länsstyrelsen i det län där den som söks har att vid domstol svara i tvistemål (jfr under 3.1.1.2).

Ansökning om familjebidrag görs enligt 9 § familjebidragskungörelsen (1946:101) hos familjebidragsnämnden i den kommun som det åligger att utbetala bidraget (jfr under 3.1.2.4).

Svenskt medborgarskap kan under vissa förutsättningar förvärvas genom anmälan hos länsstyrelsen i det län där den som avses med anmälningen är *kyrkobokförd* (3, 4 och 10 §§ lagen /1950:382/ om svenskt medborgarskap).

Prövning av om hinder möter mot äktenskap (hindersprövning) sker i

första hand i den församling där kvinnan är kyrkobokförd (3:1 GB).

Äktenskapscertifikat för sökande som är eller bör vara kyrkobokförd i svensk församling utfärdas av pastorsämbetet i församlingen (2 § kungörelsen /1969:123/ om äktenskapscertifikat).

Uppgiften att sörja för fastställande av faderskap till barn utom äktenskap, vars vårdnadshavare är kyrkobokförd i riket, åvilar barnavårdsnämnden i den kommun där vårdnadshavaren är kyrkobokförd (3:5 FB). – Samma barnavåradsnämnd åligger det vidare att tillse att barnet tillförsäkras underhåll (7:2 FB).

I ärende om antagande av adoptivbarn som ej fyllt aderton år skall yttrande inhämtas dels från barnavårdsnämnden i den kommun där sökanden är kyrkobokförd, dels från barnavårdsnämnden i den kommun där den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd (20:6 FB).

På begäran av den som har vårdnaden om barn skall barnavårdsnämnden i den kommun där denne är kyrkobokförd utse lämplig person (barnavårdsman) att lämna honom stöd och hjälp vid utövandet av vårdnaden (3 a § barnavårdslagen).

Anmälan och ansökan enligt religionsfrihetslagen (1951:680) liksom anmälan enligt namnlagen (1963:251) skall i regel göras hos pastor i kyrkobokföringsförsamlingen.

Till elevområde för kommuns grundskola eller gymnasieskola hör enligt huvudregeln den som är kyrkobokförd inom kommun som ingår i elevområdet (43 § skollagen /1962:319/). – Till elevområde för kurs enligt förordningen (1971:424) om kommunal och statlig vuxenutbildning hör den som är kyrkobokförd inom kommun som ingår i elevområdet (28 §).

Fråga om tillstånd för enskild person att inneha vapen eller ammunition m. m. prövas i första hand av polismyndigheten i den ort där personen i fråga är kyrkobokförd (2 § vapenkungörelsen /1974:123/).

I körkortskungörelsen (1972:592) stadgas bl. a. följande. Fråga om körkortstillstånd (14 §), trafikkortstillstånd som skall meddelas i samband med körkortstillstånd (70 §) och om utfärdande av traktorkort (86 §) prövas i fråga om den som är kyrkobokförd i landet av länsstyrelsen i det län inom vilket sökanden är kyrkobokförd. Lämplighetsintyg för körkortstillstånd utfärdas på samma sätt av polismyndigheten i sökandens kyrkobokföringsort (16 §). Motsvarande gäller för trafikkortstillstånd (71 §) och ansökan om traktorkort (87 §). Körkort (42 §), trafikkort (80 §) och traktorkort (92 §) förnyas i vissa fall av länsstyrelsen i det län inom vilket innehavaren är kyrkobokförd. Lämplighetsintyg för utbildningsledare och trafiklärare utfärdas i första hand av polismyndigheten i sökandens kyrkobokföringsort (100 §).

Fråga om meddelande av körtillstånd prövas enligt bilregisterkungörelsen (1972:599) av länsstyrelsen i det län, där fordonets ägare har sin adress enligt bilregistret (46 §). Denna skall normalt vara lika med kyrkobokföringsadressen (11 och 86 §§).

3.1.2 *Rättigheter och skyldigheter*

3.1.2.1 Rösträtt och valbarhet

Fråga om rösträtt för svensk medborgare vid val till riksdagen avgörs på grundval av en före valet upprättad röstlängd (3 kap. 2 och 12 §§ rege-

ringsformen). En av förutsättningarna för att bli upptagen i allmän röstlängd är enligt vallagen (1972:620) att man enligt länsstyrelses personband är kyrkobokförd i ett valdistrikt (4 kap. 2 §). Efter ansökan kan svensk medborgare som enligt nämnda personband inte är kyrkobokförd i riket men som varit kyrkobokförd här någon gång under de sju senast förflutna kalenderåren bli upptagen i särskild röstlängd (4 kap. 11 och 12 §§).

Vid val av kommunfullmäktige grundas rösträtten på den allmänna röstlängden (6 och 10 §§ kommunallagen /1953:753/ och kommunallagen för Stockholm /1957:50/). – Samma förhållande gäller vid val av landstingsmän (7 och 18 §§ landstingslagen) och val av kyrkofullmäktige (9 och 13 §§ lagen om församlingsstyrelse).

För prästs rätt att delta i val av prästerlig ledamot i domkapitel förutsätts bl. a. att han är kyrkoskriven inom stiftet (3 § 1 mom. lagen /1936:567/ om domkapitel).

Endast den som uppfyller villkoren för rösträtt vid val till riksdagen enligt ovan kan vara ledamot av riksdagen (3 kap. 10 § regeringsformen).

Jämväl kommunfullmäktige, landstingsmän och kyrkofullmäktige väljs bland dem som uppfyller kraven för rösträtt vid val av ledamöter till resp. församling. Kommer sådan ledamot efter valet i den ställning att han inte längre är valbar skall han omedelbart frånträda sitt uppdrag (7 § kommunallagen och kommunallagen för Stockholm, 8 § landstingslagen samt 10 § lagen om församlingsstyrelse). – I princip skall vad i 7 § kommunallagen är stadgat om kommunfullmäktig äga motsvarande tillämpning med avseende på valbarhet till ledamot i kommunstyrelsen och verkan av valbarhetens upphörande (32 § kommunallagen). Motsvarande gäller för ledamöter i flertalet kommunala nämnder.

Kommun får till ledamot i lokal taxeringsnämnd endast välja den som är mantalsskriven inom kommunen. Landstingskommuns förvaltningsutskott får till ledamot i särskild taxeringsnämnd endast välja den som är mantalsskriven inom det särskilda taxeringsdistriktet (13 § 1 mom. taxeringslagen).

Endast den som är kyrkobokförd i kommunen kan vara valbar till nämndeman vid allmän domstol (4:6 RB). – På motsvarande sätt fordras för valbarhet till nämndeman i länsskatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt bl. a. kyrkobokföring inom länet (9 § lagen /1971:52/ om skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt). Samma krav ställs på nämndeman i fastighetsdomstol (lagen /1969:246/ om domstolar i fastighetsmål).

3.1.2.2 Besvärsrätt

Enligt 76 § jämförd med 2 § kommunallagen är bl. a. den som är mantalsskriven inom en kommun medlem av denna och till följd härav enligt huvudregeln tillförsäkrad besvärsrätt över beslut av kommunfullmäktige och kommunstyrelsen eller annan kommunal nämnd.

Vidare äger enligt 78 § jämförd med 3 § landstingslagen den som är medlem av kommun inom landstingskommun besvärsrätt över beslut av landstinget.

Rätt att anföra besvär enligt lagen om församlingsstyrelse har bl. a. envar som är kyrkoskriven inom församlingen (89 §).

3.1.2.3 Ekonomiska förmåner

I vissa fall har rätten till ekonomiska förmåner knutits direkt till ett krav på *mantalsskrivning*. Sålunda stadgas i 5 kap. 1 § AFL såsom allmän förutsättning för rätt till folkpension för svensk medborgare, som inte är bosatt i riket, att han varit mantalsskriven här för det år varunder han fyllt sextiotvå år och för de fem åren närmast dessförinnan.

Vidare kan enligt 2 § lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension sådant bostadstillägg utgå till den som åtnjuter folkpension i vissa former och är mantalsskriven inom kommunen, eller till där mantalsskriven hustru som åtnjuter hustrutillägg.

Enligt 1 § lagen om allmänna barnbidrag skall sådant bidrag även utgå för här i riket bosatt barn, som icke är svensk medborgare, om barnet fostras av någon som är bosatt och mantalsskriven i riket.

Försäkring av personlig lösegendom skall enligt 55 § lagen (1927:77) om försäkringsavtal normalt anses omfatta även egendom som tillhör hos försäkringstagaren mantalsskrivet barn.

Lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare är såvitt avser här i landet bosatt utländsk arbetstagare, som ej är skyldig att ha arbetstillstånd eller är befriad härifrån, endast tillämplig om denne är *kyrkobokförd* här i landet (1 §).

Antalet kyrkobokförda invånare har i kungörelsen (1973:337) om särskilt bidrag till landstingskommuner och kommuner samt i lagen (1973:433) om skatteutjämningsbidrag betydelse för beräkning av bidragens storlek.

3.1.2.4 Ekonomiska ansvarsregler och förpliktelser

Den som är kyrkoskriven i icke territoriell församling är icke skyldig att erlägga församlingsskatt till den territoriella församling, inom vilken han är *mantalsskriven* (82 § lagen om församlingsstyrelse). – Den som icke tillhör svenska kyrkan och som är mantalsskriven här i riket för inkomståret påförs vissa församlingsskatter enligt nämnda lag med reducerat belopp (1 § lagen /1951:691/ om viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan).

Kommun skall för varje år bestrida kostnaden för kommunala bostadstillägg, vilka under året utbetalats till pensionsberättigade som är mantalsskrivna i kommunen (14 § lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension).

Skyldighet att utge familjebidrag och hemortslön åligger i princip den kommun, där värnpliktig å inryckningsdagen var bosatt under sådana förhållanden, att han, om mantalsskrivning då skolat förrättas, ägt där mantalsskrivas (27 § familjebidragslagen /1946:99/).

Kommun inom vilken svensk medborgare mantalsskrivits är enligt 22 § lagen om socialhjälp som regel ersättningsskyldig för obligatorisk socialhjälp som under mantalsåret utgivits av annan kommun. – Staten är enligt 23 § samma lag på samma sätt ansvarig för sådan hjälp till svensk medborgare, vilken för det år hjälpen utgivits ej mantalsskrivits i riket eller vars mantalsskrivningsort för nämnda år inte kunnat utrönas. Samma förhållande gäller obligatorisk socialhjälp som lämnats den som då hjälpen utgick ej

var svensk medborgare.

Motsvarande rätt till ersättning för kommun föreligger enligt 71 § barnavårdslagen för utgift, som föranletts av att någon omhändertagits för samhällsvård.

Enligt skollagen har kommun att bestrida kostnader, som ej täcks av andra medel, för anordnande av grundskola (48 §). Skyldighetens omfattning står i första hand i relation till antalet *kyrkobokförda* barn inom kommunen (43 §). – Kommun som på grund av särskild föreskrift för undervisning i dess grund- eller gymnasieskola mottagit elev, som ej är kyrkobokförd inom kommunen, är berättigad till ersättning för kostnaderna för undervisningen av i regel den kommun inom vilken eleven är kyrkobokförd (46 §). Motsvarande bestämmelse gäller med avseende på gymnasieskola som anordnats av landstingskommun. Är eleven kyrkobokförd inom kommun som ej ingår i landstingskommun, skall ersättningen utges av denna kommun (47 b §). Har kommun eller landstingskommun i gymnasieskolan mottagit vuxen elev, som ej är kyrkobokförd inom kommunen resp. landstingskommunen, äger 46 och 47 b §§ motsvarande tillämpning (52 a §).

Har kommun eller landstingskommun för undervisning i kommunal vuxenutbildning mottagit elev, som ej är kyrkobokförd inom kommunen resp. landstingskommunen, äger vad som enligt ovan stadgas i 46 och 47 b §§ skollagen motsvarande tillämpning (116 § förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning).

Kommun skall enligt 3 § lagen (1973:1205) om förskoleverksamhet i angiven omfattning bedriva förskoleverksamhet för de barn som är kyrkobokförda i kommunen (eller som stadigvarande vistas där).

3.1.2.5 Anmälnings- och underrättelseskyldighet

Anmälnings- eller underrättelseskyldighet till och från pastorsämbete föreligger i åtskilliga fall enligt FBF (30–35 §§) och FBK (26–43 §§) med anknytning främst till kyrkobokföringens regler.

Motsvarande uppgiftsskyldighet till pastorsämbete eller annan myndighet föreligger även i andra författningar såsom

kungörelsen (1952:87) angående äktenskapsregistret (6 §);

kungörelsen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgift i mål och ärenden enligt föräldrabalken (1–4 och 10 §§);

kungörelsen (1924:475) angående meddelanden från domstol om dödförklaringar;

kungörelsen (1973:810) om barnavårdsnämnds medverkan vid fastställande av faderskap m. m. (4 §);

kungörelsen (1969:379) om inskrivning och redovisning av värnpliktiga (59 §);

medborgarskapskungörelsen (1969:235) (5, 6 och 9 §§);

utlänningskungörelsen (1969:136) (59 §);

namnlagen (23, 24 och 27 §§);

namnkungörelsen (1963:528) (4 och 9 §§);

begravningskungörelsen (1963:540) (14, 18, 22, 23 och 28 §§);

kungörelsen (1967:617) om uppgifter beträffande personer som avses i 23 och 24 §§ folkbokföringsförordningen (1 och 2 §§) samt vapenkungörelsen (53–55 §§).

3.1.3 *Befolkningsstatistiken*

Den svenska befolkningsstatistiken har sedan sin början för mer än 200 år sedan baserats på folkbokföringen. Detta gäller både den löpande befolkningsstatistiken och folk- och bostadsräkningarna.

Den löpande befolkningsstatistiken redovisar folkmängdens storlek och förändringar efter *kyrkobokföringen* vid årsskiftet samt i begränsad utsträckning också vid andra tidpunkter på året. Uppgifterna lämnas såväl för hela riket som för enskilda församlingar. Dessutom har den allt högre regionala planeringsambitionen medfört krav på statistik för mindre områden, nämligen funktionellt avgränsade delar av församlingar. I sådana fall utgör kyrkobokföringsfastigheten redovisningsgrund.

De vanligtvis vart femte år återkommande folk- och bostadsräkningarna redovisar befolkningen efter bostadsort. De sker visserligen genom en självständig materialinsamling, men för att garantera en fullständig redovisning baseras denna på *mantalsskrivningen*. Dessa räkningar görs för framställning av statistik för samhällsplanering, forskning och allmän information. Genom samarbetet med folkbokföringen kan folkräkningsuppgifterna också användas för kontroll av denna (jfr prop. 1967:88).

3.2 Materiella folkbokföringsregler

3.2.1 *Allmänt*

FBF ersatte FBF 1946. Denna, som tillkom efter prop. 1946:255 och grundar sig på folkbokföringskommitténs betänkande (SOU 1944:52) Omorganisation av folkbokföringen, ersatte i sin tur, såvitt gäller de materiella folkbokföringsreglerna, förordningarna (1894:61) angående mantalsskrivning och (1915:476) angående kyrkoböckers förande. För närmare studium av äldre bestämmelser hänvisas till 1936 års uppbördskommittés betänkande (SOU 1938:41) Omorganisation av uppbördsväsendet och folkbokföringen m. m. del II s. 211 samt betänkandet Folkbokföringen (SOU 1967:16 s. 7), avgivet av 1958 års utredning kyrka–stat. FBF kompletteras av FBK.[1]

Folkbokföring sker dels fortlöpande genom *kyrkobokföring*, dels årligen genom *mantalsskrivning*. Termen *kyrkobokförd* i FBF torde avse endast dem, som skall vara bokförda i *församlingsbok*, och synes således inte omfatta dem, som upptas i det s. k. obefintligregistret (SOU 1944:52 s. 58). Kyrkobokföringens huvudregel enligt 11 § (här avses – liksom fortsättningsvis i kapitel 3 – där ej annat anges FBF) är att var och en skall kyrkobokföras i den församling och på den fastighet där han är bosatt. Undantag från denna huvudregel görs för vissa i 19–24 och 27 §§ angivna fall. Mantalsskrivningens huvudregel är att var och en mantalsskrives för ett kalenderår (mantalsåret) på den fastighet och i den församling där han rätteligen skall vara kyrkobokförd den 1 november året närmast före mantalsåret (man-

[1] Här kan även erinras om kungörelsen (1910:103) angående behörighet att kyrkobokföras i icke territoriell församling av svenska kyrkan, kungörelsen (1958:388) med vissa bestämmelser rörande taxering, uppbörd och folkbokföring under krigsförhållanden. Beträffande förhållandena i övriga nordiska länder hänvisas till *Bilaga 2*.

talsdagen) samt i den kommun där fastigheten och församlingen är belägna. – Bestämmelserna om rätt kyrkobokföringsort överfördes med vissa ändringar från FBF 1946 till nu gällande folkbokföringsförordning med förbehållet att de skulle ses över så snart omständigheterna medgav (se prop. 1967:88 s. 21, 55 och 65). Förarbetena till FBF 1946 får därför i huvudsak anlitas som motiv till de gällande bestämmelserna. De ändringar som gjorts motiveras i prop. 1967:88. Utöver den redovisning, som i det följande lämnas av förarbetena, kommer redogörelsen för att belysa rådande rättspraxis också att omfatta ett antal kammarrättsutslag i folkbokföringsmål.

Enligt 1894 års mantalsskrivningsförordning skulle "varje svensk undersåte utom den, som övergivit riket och bosatt sig å utländsk ort, ävensom utländsk undersåte, som är inom riket bosatt" mantalsskrivas. FBF 1946 saknade en motsvarande bestämmelse. Detsamma gäller FBF. I prop. 1946:255 s. 145 förklarade departementschefen att detta förhållande i huvudsak icke kunde anses innefatta avvikelse från vad då gällde. Bosättning i riket torde regelmässigt vara ett krav för upptagande i svensk folkbokföring. Ett undantag från detta krav gäller sådana i 25 § angivna barn, som vid sin födelse skall upptas i svensk församling i sin födelsehemort, oavsett om de är bosatta där vid den tid då födelsen anmäles. Födelsehemorten kan vara en annan ort än den där barnet föddes. Ett skenbart undantag från kravet på bosättningsgrundande vistelse utgör personer upptagna i obefintligregistret. Om en sådan persons vistelseort här i Sverige blivit känd för en offentlig inrättning så att hans existens måste uppmärksammas via offentliga register blir han överförd till församlingsboken i den församling där han var kyrkobokförd när han upptogs i obefintligregistret (KÅ 1954 ref. 15 och 24, 1958 ref. 4 och 19 samt 1959 ref. 10; jämför dock RÅ 1942 ref. 37). – Innan vederbörande överfördes till obefintligregistret måste han dock en gång på grund av bosättning eller födelse ha blivit kyrkobokförd här i riket. Han överfördes till obefintligregistret därför att hans vistelseort var okänd och det således var oklart om han fortfarande borde vara upptagen i församlingsbok. Sedan hans vistelseort blivit på angivna sätt dokumenterad och man följaktligen kunnat presumera bosättning här i riket, föreligger inte längre skäl att ha honom upptagen i obefintligregistret.

3.2.2 *Kyrkobokföring*

3.2.2.1 Inregistrering

För inregistrering i den svenska kyrkobokföringen av barn gäller särskilda regler enligt 25 §:

Levande fött barn kyrkobokföres i sin födelsehemort, om det är fött inom landet eller fött utom landet av kvinna som är kyrkobokförd här eller är bosatt här och upptagen i obefintligregister.

Födelsehemort är den församling där modern vid barnets födelse var kyrkobokförd eller upptagen i obefintligregister. Kan moderns kyrkobokföring icke utredas, är den församling, där barnet föddes, födelsehemort. För hittebarn är den församling, där barnet anträffas, födelsehemort.

Sedan barnet kyrkobokförts i födelsehemorten, tillämpas övriga bestämmelser om kyrkobokföringsort.

Rätt kyrkobokföringsort anvisas annars i 11 §:

Var och en kyrkobokföres i den församling och på den fastighet där han är bosatt, om annat ej följer av bestämmelse i 19–24 och 27 §§.

Vid tillämpning av denna regel görs ingen åtskillnad mellan sådan inflyttning till svensk församling som sker från annan svensk församling och sådan som sker från ort utom riket. Inte heller görs skillnad mellan svenska och utländska medborgare.

Det bestämmande för kyrkobokföringen är primärt *om* en person är bosatt i Sverige och i så fall *var*.

I FBF ges inte någon uttömmande definition eller beskrivning av *bosättningsbegreppet*. En sådan har med hänsyn till de mångskiftande förhållandena inom det moderna samhällslivet inte ansetts möjlig att åstadkomma. I 12–18 §§ ges vissa regler till ledning för tolkningen av bosättningsbegreppet. Sedan gammalt gäller den principen att uppehållsorten för vila bör tillmätas större betydelse vid avgörande av bosättningsfrågor än uppehållsorten under arbete (se t. ex. departementschefens yttrande i prop. 1946:255 s. 148). Principen kommer till uttryck i FBF främst i den s.k. dygnsviloregeln i 12 § första stycket:

En person anses bosatt på den fastighet där han regelmässigt vistas eller, när byte av bostad skett, kan antagas komma att regelmässigt vistas under nattvilan eller motsvarande vila (dygnsvilan).

I första hand knyts således bosättningsbegreppet till fastighetsindelningen. Personer som tillhör den nomadiserande samebefolkningen och inte är bosatta på viss fastighet anses bosatta på sitt huvudviste i samebyn (17 §). I vissa fall kan kyrkobokföring ske med bosättningen preciserad endast till viss församling (18 §):

Även om en person icke är bosatt på viss fastighet, anses han dock bosatt i viss församling, om det med tillämpning på församlingens område av bestämmelserna i 12–17 §§ om fastighet kan anses att han är bosatt inom området.

Kyrkobokföringen sker i sådant fall enligt bestämmelserna i 27 §:

Den som icke är bosatt på någon fastighet i den församling där han skall kyrkobokföras bokföres under rubrik *på församlingen skrivna*, om annat ej framgår av 19, 20, 23 eller 24 §. Den som saknar känt hemvist eller, i fråga om nomadiserande same, känt huvudviste bokföres under rubrik *utan känt hemvist*. Den som är inskriven i sjömansregistret får dock ej bokföras under rubrik utan känt hemvist.

Pastorsämbetet får pröva om person som saknar bestämt hemvist i församlingen i stället för att bokföras enligt första stycket kan behålla sin tidigare kyrkobokföring. Beslutas vid mantalsskrivning att han icke skall uppföras på viss fastighet i mantalslängden, bokföres han enligt första stycket.

Vistelse i kommun, som inte också kan anses utgöra bosättning i viss församling, föranleder icke kyrkobokföring, eftersom denna är anknuten till församling (jfr SOU 1944:52 s. 58). Förhållandet kan belysas av ett kammarrättsutslag (KÅ 1971 ref. 3). Målet gällde en kvinna, som hade vistats i Lund under sådana förhållanden att hon sannolikt skulle ha kunnat kyrkobokföras där om Lund utgjort en församling. Utredningen gav emellertid inte vid handen att kvinnan vistats på viss fastighet eller inom viss församling i Lund under sådana förhållanden att hon kunde anses ha varit bosatt där och kammarrätten fann därför att hon icke bort kyrkobokföras

i någon församling i Lund. Hennes kyrkobokföring på annan ort ändrades ej.

Dygnsviloregeln förutsätter i allmänhet en viss fastighet som plats för dygnsvilan; lokaliteten behöver dock ej vara sådan som man efter vanligt språkbruk normalt föreställer sig en bostad utan kan vara av ambulerande eller enkel beskaffenhet. I praxis har således som bosättningsgrundande bostad godtagits t. ex. nykterhetsnämnds övernattningshem (KÅ 1964 ref. 5). Om viloplatsen inte kan godtas som bostad, men bosättning ändå anses föreligga inom församlingens område sker kyrkobokföring under rubrik "på församlingen skrivna" (18 och 27 §§). Som exempel kan nämnas bostad i tält, husbåt, mudderverk eller på pråm. Längst har praxis gått i *KÅ 1958 ref. 7* (som dock inte är unikt) där vederbörande helt saknade bostad. Det var här fråga om en extra hamnarbetare, som var inskriven vid Stockholms stads hamnarbetarkontor i Katarina församling. Han synes inte ha haft någon bostad, men hade hela året vistats i Stockholm och vid 22 olika tillfällen hade han haft tillfälliga arbeten. Kammarrätten ansåg att mannen på grund av sagda vistelse bort på mantalsdagen vara kyrkobokförd i Katarina församling.

Innan kyrkobokföring sker vid inflyttning skall avgöras om fråga är om *regelmässig vistelse*. Den situation som skall bedömas ligger i framtiden. Bedömningen av frågan om bosättning måste därför i stor utsträckning vila på antaganden.

För att bosättning skall kunna anses föreligga, måste personen ha sin dygnsvila på fastigheten inte blott vid något enstaka tillfälle utan under ett flertal dygn, som regel i följd. Den upprepning som detta innebär, antyds i dygnsviloregeln med ordet regelmässigt. I detta ord ligger emellertid även, att den vistelse varom fråga är icke får innebära alltför stor avvikelse från det enligt vederbörandes allmänna livsföring normala (SOU 1944:52 s. 59 och 60). Bosättning behöver således inte uppkomma redan genom att en vistelse haft en viss längre regelbunden varaktighet. För att en vistelse skall anses regelmässig krävs dock i praxis att den från början avsedda tiden är av viss varaktighet.

Eftersom en mera fullständig utredning av olika anledningar ofta inte kan åstadkommas i ett vanligt folkbokföringsärende har man i praxis i en naturlig strävan att behandla likartade fall lika kommit att på vissa områden tillämpa särskilda enhetliga riktlinjer.

En vistelse föranledd av en stadigvarande anställning förutsättes i regel medföra bosättning. Eftersom motiveringen i *KÅ 1963 ref. 2* belyser det sagda återges den redan här även om utslaget i och för sig hör hemma under 14 §:

Av handlingarna i målet framgår att H sedan den 22 augusti 1960 varit anställd vid Statens vattenfallsverks kraftverksbygge i Messaure i Jokkmokks kommun ävensom att arbeten vid kraftverksbyggen inom kommunen kunde beräknas pågå under minst fem år, räknat fr. o. m. den 1 januari 1961, och att anläggningsarbetarna finge beräknas "vid fortsatt byggnation" kunna sysselsättas inom Jokkmokks kommun under en sammanlagd byggnastid av 10–15 år.

Med hänsyn till att kraftverksbygge avser verksamhet, som till sin art är till tiden begränsad, samt då vad i målet anförts beträffande fortsatta vattenkraftsutbyggnader i Jokkmokks kommun icke utgör tillräcklig grund för ett närmare bedömande av

varaktigheten av vare sig arbetsgivarens eller arbetstagarens verksamhet avseende kraftverksbygge i kommunen, kan – med beaktande tillika att den 1 november 1960 tidrymden för H:s anställning i Messaure varit förhållandevis kort – anställningen icke anses hava haft sådan utsträckning, att den med avseende härå bort vid nämnda tidpunkt betraktas såsom stadigvarande.

Utredningen i målet visar härjämte, att H icke efter hand åtagit sig olika arbeten i Jokkmokks kommun. Ej heller äro omständigheterna i målet sådana, att H vid tiden för ifrågavarande mantalsskrivning kunnat påräkna att efter avslutande av arbete som anläggningsarbetare vid Statens vattenfallsverks kraftverksbyggen i Jokkmokks kommun erhålla annan anställning i kommunen.

Av det anförda får anses framgå att H den 1 november 1960 icke varaktigt förlagt sin arbetsverksamhet till Jokkmokks kommun, och följaktligen måste det antagas, att H:s vistelse i kommunen den 1 november föranletts av arbete av tillfällig beskaffenhet.

En anställning anses alltså som stadigvarande om den varken *typiskt sett* är att anse som tidsbestämd eller är det *i det särskilda fallet*. Man gör således i första hand skillnad mellan anställningar som är tidsbestämda och sådana som inte är det. En person som vistas på en ort på grund av att han tagit en anställning, vars slut man vid kyrkobokföringsögonblicket inte känner, antas bosätta sig på den orten. Detta gäller även om anställningen och vistelsen faktiskt kommer att upphöra redan efter några veckor. Det väsentliga är att det vid tidpunkten för kyrkobokföringen föreligger en (helt eller delvis anticiperad) regelmässig vistelse. Folkbokföringskommittén anförde i sitt betänkande (SOU 1944:52 s. 61): Ett hembiträde t. ex., som bor hos husbondfolket, bör sålunda i regel --- anses bosatt där, även om man med hänsyn till kortvarigheten av hennes föregående anställningar ej med någon säkerhet kan antaga att hon kommer att kvarstanna så lång tid som nittio dygn; den förut ådagalagda ostadigheten i levnadssättet utgör nämligen ej i och för sig tillräckligt skäl för det motsatta antagandet, att hon icke kommer att kvarstanna denna tid. I *KÅ 1959 ref. 13* var fråga om en man som efter att ha varit intagen på alkoholistanstalt hade "försökspermission till Finspång", där han arbetade vid ett metallverk i 24 dagar, varefter han återintogs på alkoholistanstalt. Han ansågs ha hunnit förvärva bosättning i Finspång.

Enligt folkbokföringskommitténs förslag skulle en person vid byte av bostad anses bosatt på den nya fastigheten om det kunde antas att han skulle tillbringa sin dygnsvila där under minst 90 dygn av de närmaste fyra månaderna. Bland annat för att inte vissa mera rörliga grupper av befolkningen, som enligt då gällande praxis mantalsskrevs även på grund av förhållandevis kortvariga vistelser, skulle bortfalla ur folkbokföringen, medtogs ej i förordningen denna regel, som brukar kallas 90-dygnsregeln (prop. 1946:255 s. 149).

Också en vistelse som är föranledd av ett arbete som är till tiden avgränsat kan betraktas som bosättning. Om en person saknar stadigvarande hemvist på annan fastighet än den där han tillfälligt vistas kan vistelsen trots dess tillfälliga karaktär anses som bosättning. Även för tidsbegränsade vistelser gäller att villkoren i dygnsviloregeln skall vara uppfyllda (SOU 1944:52 s. 62).

Vissa typer av arbeten anses till sin natur vara tillfälliga. Här synes i

praxis bl. a. folkbokföringskommitténs 90-dygnsregel tjäna som riktmärke. Kortare säsongarbeten (t. ex. arbete med betupptagning) har regelmässigt ansetts som ej bosättningsgrundande vistelse. Som sådan tillfällig vistelse räknades också tidigare arbete i AMS:s regi, men efter ett pleniavgörande (KÅ 1968 ref. 12) jämställs sådant arbete med arbete på den allmänna marknaden.

I ordet regelmässigt ligger, som redan nämnts, att vistelsen inte får innebära alltför stor avvikelse från vad som är normalt för vederbörandes allmänna livsföring (SOU 1944:52 s. 60). Vistelser på grund av värnpliktstjänstgöring, barnsbörd, ej alltför långvarig sjukdom eller konvalescens, semester eller rent tillfälliga besök hos släktingar och vänner anses således vara vistelser som på grund av sin natur i regel inte grundar bosättning. Jfr motiveringen i *KÅ 1963 ref. 3:*

> Emellertid måste – oaktat J:s vistelser i föräldrahemmet i Älvsby landskommun föranletts av sjukdom och konvalescens – med hänsyn till omfattningen av dessa vistelser anses att J, därest han den 1 november 1960 ej varit intagen å sjukvårdsinrättning, skulle ha vistats i föräldrahemmet under sådana förhållanden att han skolat där kyrkobokföras.

Dygnsviloregeln i 12 § första stycket har en fortsättning i andra punkten:

> Den som enligt denna regel kan anses bosatt på flera fastigheter anses bosatt på den fastighet där han med hänsyn till sin tjänst eller verksamhet och övriga omständigheter får anses ha sitt egentliga hemvist.

Paragrafen är inte tillämplig vid flyttning. Fråga skall vara om två eller flera hem som samtidigt står till förfogande. Folkbokföringskommittén framhöll att hänsyn skulle tas till samtliga på frågan inverkande omständigheter, även personens egen uppgift. Men särskild vikt borde enligt kommittén tillmätas vistelse, som var föranledd av tjänst eller verksamhet, och enbart den omständigheten att vederbörande uppehöll sig längre tid på en av fastigheterna fick inte bli avgörande (SOU 1944:52 s. 61).

I 13–17 §§ stadgas undantag från 12 § första stycket.

Regeln i 13 § har följande lydelse:

> Den som på grund av sina arbetsförhållanden tillbringar dygnsvilan på annan fastighet än den där hans familj är bosatt anses bosatt hos familjen, om han regelbundet besöker den när tillfälligt hinder ej möter.

Bestämmelsen är tillämplig på bortovarande man eller hustru men ej på bortovarande barn i familjen. Enligt en fast praxis som har stöd i förarbetena skall bortovaron *enbart* vara beroende av den bortovarandes arbetsförhållanden. Bestämmelsen har ej ansetts tillämplig, om även den andre maken har förvärvsarbete (eller utövar annan verksamhet) och om det kan antas att denna verksamhet *bidragit* till familjemedlemmarnas skilda uppehållsorter. Kravet på regelbundna besök anses i regel ej uppfyllt med mindre familjen besöks åtminstone två gånger per månad. Besöken behöver inte vara förenade med övernattning. Är besöksrekvisitet inte uppfyllt kan i stället 14 § vara tillämplig. För att inte dygnsviloregeln skall medföra ändrad kyrkobokföring vid bortovaro på grund av tillfälligt arbete eller uppdrag stadgas i 14 §:

Dygnsvila som en person på grund av tillfälligt arbete eller uppdrag tillbringar på annan fastighet är den där han har sitt egentliga hemvist anses icke leda till ändring i hans bosättning.

För att lagtextens krav på *egentligt hemvist* på annan fastighet än vistelsefastigheten skall vara uppfyllt vid tillfälligt arbete fordras i enlighet med förarbetena att vederbörande *med säkerhet skall kunna förväntas återvända* till detta andra hemvist. – Den som har familj anses vanligen ha sitt *stadigvarande* (egentliga) *hemvist* på den fastighet där familjen *är bosatt*. Paragrafen kan enligt förarbetena inte tillämpas om det föreligger söndring i äktenskapet eller om den bortovarande på grund av stadigvarande tjänst (eller annan stadigvarande verksamhet) bosatt sig på annan ort. Men blir det i andra fall utrett att den bortovarande har sitt stadigvarande hemvist på den fastighet där hans familj bor, anses han med tillämpning av 14 § bosatt på samma fastighet som familjen även om han inte besökt familjen på det sätt som sägs i 13 §. Den ordinarie bostaden kan mycket väl anses som den bortovarandes egentliga hemvist även om familjen medföljer till den tillfälliga vistelseorten. Att den ordinarie bostaden uthyrs under bortovaron saknar i och för sig betydelse. Även på den som inte har familj är regeln i 14 § användbar. I sådana fall är det dock ofta svårare att fastställa om vederbörande har ett annat, stadigvarande hemvist, till vilket han med säkerhet kan förväntas återvända (SOU 1944:52 s. 62 och 63). I allmänhet krävs inte under det tillfälliga arbetets gång besök för att egentligt hemvist skall anses bevarat, låt vara att besök ofta är ett indicium på att egentligt hemvist föreligger. Såvitt gäller ogifta som tidigare bott i föräldrahemmet krävs dock regelbundna besök. I plenum (1956-03-15) förklarade kammarrätten:

Om ogift person med tillfälligt arbete omedelbart före detta arbetes början varit bosatt i föräldrahemmet, skall den omständigheten att han minst vart fjortonde dygn tillbringar sin dygnsvila i föräldrahemmet – där ej särskilda omständigheter tala däremot – föranleda till att han skall mantalsskrivas i den kommun, där föräldrahemmet är beläget.

Folkbokföringskommittén föreslog en bestämmelse om att vistelse av längre varaktighet än ett år inte skulle anses som *tillfällig vistelse* om det inte förelåg synnerliga skäl. Bestämmelsen uteslöts i propositionens författningsförslag (prop. 1946:255 s. 151) och i praxis har man ej heller ansett sig bunden av någon ettårsregel. Den omständigheten att vistelsen kommit att uppgå till fyra år har inte hindrat att paragrafen ansetts tillämplig (KÅ 1962 ref. 11). Som framgår ovan är det vistelsens art som bestämmer om den skall anses som tillfällig. Av betydelse blir då anledningen till vistelsen. Vissa arbeten anses vara till sin art tillfälliga, t. ex. arbete vid kraftverksbygge (se KÅ 1963 ref. 2 här ovan). I ett mål förklarades att ett arbete med vikariatslöneförordnande var tillfälligt (KÅ 1956 ref. 18). Trots att tingstjänstgöring till sin art var tidsbegränsad var det fast praxis att sådant arbete betraktades som stadigvarande (KÅ 1948 ref. 8).

Vistelse på grund av studier behandlas i 15 §:

Kan elev vid allmän eller enskild läroanstalt anses ha sitt egentliga hemvist hos föräldrar, andra anhöriga eller, om han är gift, hos sin familj eller på annan plats,

anses han bosatt där, även om han till följd av studierna tillbringar dygnsvilan på annan fastighet.

Bestämmelsen har övertagits från 1894 års mantalsskrivningsförordning. Enligt denna förordning gällde dock en rätt för studerande, som fyllt femton år, att efter särskild anmälan bli mantalsskriven på studieorten. Sådan valfrihet finns ej längre.

Paragrafen förutsätter *egentligt hemvist*. Vistelse i anledning av studier anses till sin natur tidsbegränsad. Detta utesluter inte att en person kan anses bosatt på studieorten. En folkskollärare med tjänstledighet för universitetsstudier har sålunda med hänsyn till att familjen följt med till studieorten och till att praktiskt taget alla möbler och allt husgeråd förts till en lägenhet på studieorten, ansetts jämte familj bosatt på studieorten (KÅ 1962 ref. 17). Men så länge han har kvar sitt egentliga hem på annan plats skall inte vistelsen på studieorten leda till ändrad bosättning (jfr prop. 1946: 255 s. 151). För att det egentliga hemmet skall kunna anses bevarat är det nödvändigt att den studerande uppehåller förbindelse med hemmet, dvs. att han regelmässigt tillbringar åtminstone någon del av ferierna där (SOU 1944:52 s. 65). Studerande som haft förvärvsarbete på annan ort än där föräldrahemmet var beläget har ej ansetts ha haft sitt egentliga hem hos föräldrarna (KÅ 1953 ref. 9).

Vad som avses med *allmän eller särskild läroanstalt* är inte fullt klart. Emellertid har bestämmelsen inte ansetts tillämplig på praktikanter av olika slag. Samma sak gäller person sysselsatt vid skyddad verkstad för partiellt arbetsföra. Frågan om läroanstalt i 15 § endast avser svensk läroanstalt synes inte fullt klarlagd.

I 16 § avses fall, då en person anses bosatt utan att regelmässigt vistas på platsen under dygnsvilan:

Den som på grund av yrke eller tjänst icke kan tillbringa sin dygnsvila regelmässigt på viss fastighet anses bosatt på den fastighet där han kan anses ha sitt egentliga hemvist. Därvid beaktas hans yrke eller tjänst, familjens eller annan nära anhörigs bosättning, förvaringen av hans bohag och annan omständighet.

Bestämmelsen åsyftade enligt motiven närmast vissa yrkesutövare inom kommunikationsväsendet. Departementschefen pekade särskilt på den närmare bestämning av bosättningsfrågan som ligger i uttrycket egentliga hemvist. Vidare förklarade han: Att t. ex. en sjöfarande har familj utgör sålunda i och för sig icke tillräckligt skäl att anse honom vara bosatt å samma fastighet som familjen; det måste därjämte kunna antagas att han verkligen skulle hava varit bosatt å denna fastighet, om ej själva yrkesutövningen lagt hinder i vägen (prop. 1946:255 s. 153). Att en eller flera av de i 16 § angivna omständigheterna föreligger är således inte utan vidare tillräckligt. Å andra sidan kan i andra fall även tämligen svaga yttre omständigheter tas till intäkt för att en viss fastighet är det egentliga hemvistet. En skeppskock, som under tre kortvariga perioder då han inte var till sjöss hyrde rum hos en kvinna, ansågs – trots att han under sjötjänstgöringen inte synes ha förvarat några ägodelar hos henne – ha sitt egentliga hemvist hos henne (KÅ 1961 ref. 21). I ett annat mål var fråga om en ogift sjöman, som efter att ha lämnat föräldrahemmet arbetade ett år på annan ort, varefter han gick till sjöss. Hans sista avlöning från anställningen i land hade på

hans begäran sänts till modern. Under hela 1964 var han till sjöss och ansågs då ha sitt egentliga hemvist i föräldrahemmet. Då han lämnade sin anställning som sjöman hade han uppgivit sin adress till föräldrahemmet (KÅ 1966 ref. 4; jfr även KÅ 1962 ref. 22 avseende en kringresande sprutmålare).

Ett fall då vederbörande inte kan anses bosatt på viss fastighet behandlas i 17 §:

Den som tillhör den nomadiserande samebefolkningen och icke är bosatt på viss fastighet anses bosatt på sitt huvudviste i samebyn. Om sådant huvudviste gäller i tillämpliga delar vad som enligt denna förordning gäller om fastighet.

Paragraferna 19–26 utvisar för vissa fall en rätt *kyrkobokföringsort, som är oberoende av bosättning*. I 19 § stadgas sålunda att den som äger eller innehar fast egendom (men inte hans familj) under vissa omständigheter *kan* få bli kyrkobokförd på den egendomen:

På ansökan av den som äger eller innehar fast egendom men endast under någon del av året vistas på egendomen eller i övrigt inom den församling där egendomen är belägen kan Konungen förordna, att sökanden skall vara kyrkobokförd på viss fastighet i församlingen, om det är skäligt med hänsyn till egendomens betydenhet och övriga omständigheter.

Bestämmelsen infördes år 1927. Endast i ett mycket litet antal fall (endast fall avseende fyra personer har återfunnits) har Kungl. Maj:t begagnat sig av sin rätt enligt denna bestämmelse (och dess äldre motsvarigheter).

Svenska statstjänstemän, som är anställda på utländsk ort, och deras familjer liksom hos dem privat anställda har faktiskt hemvist utom riket, men rättsligt hemvist i Sverige (prop. 1927:234 s. 4 och 9). Deras rätta kyrkobokföringsort framgår av 20 §:

Den som är anställd på utländsk ort i svenska statens tjänst kyrkobokföres i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm med sin familj och svenska betjäning. Konungen kan dock medge den, som äger eller innehar fast egendom utom Stockholm, att med familj och betjäning kyrkobokföras på viss fastighet i den församling där egendomen är belägen.

Regeln är således tillämplig på alla svenska statstjänstemän, som är anställda på utländsk ort, och inte bara på utrikesförvaltningens tjänstemän (jfr KÅ 1958 ref. 11). Av ordalydelsen framgår också att den inte avser den som är anställd i Sverige och sänds på uppdrag till utländsk ort för att fullgöra viss tjänstgöring (KÅ 1957 ref. 12). Bestämmelsen torde inte vara tillämplig på en person som redan är bosatt på den utrikes orten när han anställes.

Under 1969 inkom två ansökningar om kyrkobokföring med stöd av andra punkten. Den ena avslogs. Följande år inkom åtta sådana ansökningar, varav alla utom en bifölls. Av 24 under 1971 inkomna ansökningar bifölls alla utom två. Utvecklingen har därefter varit följande: 1972 inkom 24 ansökningar (19 bifallna), 1973 inkom 14 ansökningar (12 bifallna), 1974 inkom 39 ansökningar (35 bifallna) och 1975 inkom 45 ansökningar (35 bifallna). Ansökningarna har nästan uteslutande kommit från personer som anställts av styrelsen för internationell utveckling (SIDA).

I följande två paragrafer har införts valrätt för de i paragraferna angivna personerna, men däremot inte för sådana personers familjemedlemmar.

21 §
Ledamot av statsrådet som för att utöva statsrådsämbetet flyttar från församling, där han varit bosatt vid utnämningen, får fortfarande vara kyrkobokförd där.

22 §
Den som förordnats av Konungen till ledamot i kommitté eller kommission eller fått uppdrag att biträda i statsdepartement som sakkunnig eller fått särskilt uppdrag av riksdagen och för att fullgöra uppdraget flyttar från den församling, där han var bosatt när han fick uppdraget, får fortfarande vara kyrkobokförd i denna församling, om han där innehar anställning, äger eller brukar fastighet eller idkar rörelse.

De uppdrag som anges i paragraferna har vanligen ansetts vara sådana som endast medför tillfällig vistelse. Vederbörande var alltså alltjämt bosatt i sin gamla valkrets. Men om han gav upp sin bosättning och på grund av uppdraget flyttade från den gamla församlingen skulle kyrkobokföringen enligt huvudregeln ha ändrats. Han skulle då ha förlorat sin valbarhet i det gamla valdistriktet. Den rätt att vara kyrkobokförd på en plats där han inte längre är bosatt tillkom för att bevara denna valbarhet i den gamla valkretsen vid vissa uppdrag.

Den som intagits på ålderdomshem har i 23 § av humanitära skäl medgivits en valfrihet i fråga om sin kyrkobokföringsort:

Den som för vård eller tillsyn vistas på ålderdomshem i annan församling än den, där han rätteligen var eller bort vara kyrkobokförd när han flyttade till ålderdomshemmet, får kyrkobokföras i sistnämnda församling. Han kyrkobokföres då på den fastighet, där han förut var bokförd, eller under rubrik på församlingen skrivna eller, om särskilda skäl föreligger, på annan fastighet.

Den som för vård eller tillsyn vistas på ålderdomshem och är kyrkobokförd i den församling där hemmet ligger får kyrkobokföras på annan fastighet i församlingen, om särskilda skäl föreligger.

Med ålderdomshem avses endast kommuns ålderdomshem (KÅ 1962 ref. 24).

I 24 § stadgas:

Intagning på sjukvårdsinrättning ändrar icke den intagnes kyrkobokföring. Förhållanden som inträffar efter intagningen beaktas vid kyrkobokföringen, som om han ej varit intagen på sjukvårdsinrättningen.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om den som intages eller intagits i förbättrings-, uppfostrings-, fångvårds- eller arbetsanstalt. Den som frigivits eller utskrivits villkorligt från fångvårds- eller arbetsanstalt eller som efter att ha dömts till ungdomsfängelse eller internering överförts till vård utom anstalt anses vid kyrkobokföring vara intagen i anstalten även under prövotiden eller vården utom anstalt.

Anstaltsvistelse kan i vissa fall tänkas medföra bosättning. Genom bestämmelserna i denna paragraf förhindras att sådan bosättning leder till kyrkobokföring (SOU 1944:52 s. 175). Vilka inrättningar som avses i 24 § är ej fullt klart. I sitt förslag använde folkbokföringskommittén beteckningen sjukvårds-, socialvårds- och fångvårdsanstalt som en sammanfattande beteckning på de anstalter som kommittén avsåg. Som exempel angav kommittén anstalter för vård av kropps- och sinnessjuka, anstalter för lytta och vanföra, alkoholisthem, hem för fallandesjuka och sinnesslöa, anstalter för blinda och dövstumma, barnhem, skyddshem för vanartade, uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare, arbetskolonier för lösdrivare och lös-

givna fångar, fattigvårdsanstalter, centralfängelser, straffängelser, kronohäkten, ungdomsanstalter. (SOU 1944:52 s. 66; jfr S. Norrman, Rätt kyrkobokförings- och mantalsskrivningsort s. 97)

Till sjukvårdsinrättning räknas sådant enskilt sjukhem som fått medicinalstyrelsens resp. socialstyrelsens tillstånd för sin verksamhet (jfr KÅ 1960 ref. 2). Även om tillstånd meddelats först efter mantalsdagen har i praxis enskilt vårdhem med oförändrad verksamhet ansetts redan sagda dag ha utgjort sådan sjukvårdsinrättning som avses i FBF (KÅ 1961 ref. 10). Vårdhem som inte varit inregistrerat som enskilt sjukhem har i ett fall, särskilt med hänsyn till intagningsvillkoren, inte hänförts till sjukvårdsinrättning (KÅ 1962 ref. 25). – Bestämmelsen torde vidare vara tillämplig på bland andra alkoholistanstalter, inackorderingshem för alkoholmissbrukare, ungdomsvårdsskolor och barnhem. Däremot har inte ideella organisationers (exempelvis Klubb 10, Länkarna, Lewi Pethrus stiftelse för filantropisk verksamhet) hem för alkoholskadade räknats hit. Inte heller tillämpas paragrafen i de många fall då en person genom myndighets förmedling placerats i enskilt hem för familjevård.

I andra punkten av första stycket sägs att förhållanden som inträffar efter intagningen beaktas vid kyrkobokföringen, som om vederbörande ej varit intagen på sjukvårdsinrättningen. Denna punkt tillämpas i praktiken vid ändrade förhållanden i närståendes hem. Om det kunnat antas att vederbörande, därest han kunnat utskrivas, vid den närståendes flyttning skulle ha följt denne såsom bosatt hos honom, har den intagnes kyrkobokföring följt den närståendes (KÅ 1949 ref. 4, 1950 ref. 6, 1954 ref. 23, 1958 ref. 2, 1958 ref. 16, 1959 ref. 4 och 9, 1960 ref. 8 och 1961 ref. 20).

Andra stycket andra punkten av 24 § tillämpas strikt efter ordalydelsen. Sålunda har analogisk tillämpning av paragrafen avböjts beträffande villkorligt dömd person, som arbetade på en arbetsplats för specialhänvisat svårplacerat kriminalvårdsklientel med alkoholbesvär. Ej heller har den tillämpats på ungdomsvårdsskoleelev eller på person som dömts till skyddstillsyn med anstaltsbehandling.

Eftersom utlänningar, som tillhör främmande makts beskickning, vanligen är bosatta här i riket har en undantagsbestämmelse ansetts nödvändig för folkbokföringens del (sammansatta bevillnings- och lagutskottet, betänkande 1894 nr 1 s. 1 och prop. 1894:2 s. 58–60). Undantagsbestämmelsen i 26 § har följande lydelse:

> Den som tillhör främmande makts beskickning eller lönade konsulat eller dess betjäning kyrkobokföres endast om han är svensk medborgare. Detta gäller även sådan persons familjemedlem eller tjänare.

Undantaget från kyrkobokföring gäller alla icke-svenska medborgare, således även statslösa och utländska medborgare som arbetar på annan beskickning än sitt hemlands (KÅ 1960 ref. 22), men däremot i intet fall svensk medborgare. Om vidare den vid beskickningen anställde medlemmen av familjen är svensk medborgare och därför skall vara kyrkobokförd här, skall också övriga här bosatta medlemmar av familjen, oavsett om de är svenska medborgare eller icke, vara kyrkobokförda här (KÅ 1971 ref. 4). Vilka som räknas till familjemedlemmar är inte alldeles klart.

3.2.2.2 Avregistrering från församlingsbok

Huvudreglerna om avregistrering återfinns i 28 §:

Från kyrkobokföringen avregistreras den som avlidit eller kyrkobokförts i annan församling eller enligt 26 § ej längre skall kyrkobokföras. Vidare avregistreras den som vid prövning av anmälan enligt 34 § anses ha flyttat till utlandet.[1]

Som utflyttad avregistreras, även om anmälan enligt 34 § icke gjorts, utlänning som kan antagas ej längre vara bosatt i Sverige och svensk medborgare som enligt säkra upplysningar vid två mantalsskrivningar i följd är stadigvarande bosatt i utlandet.

Till obefintligregistret överföres den som vid två mantalsskrivningar i följd befunnits sakna känt hemvist.

Andra och tredje styckena gäller icke sådan svensk missionär eller präst, som är anställd i utlandet, och ej heller make eller barn under 15 år som åtföljer honom.

Avregistrering kan således ske vid fem tillfällen: vid dödsfall, vid kyrkobokföring i annan församling, när enligt 26 § kyrkobokföring ej längre skall ske, vid utflyttning ur riket och sedan det vid två mantalsskrivningar i följd konstaterats att vederbörande saknar känt hemvist. I annat fall än nu sagts får en person inte avföras från församlingsboken, även om bosättningen upphört. Den omständigheten att en person är rätteligen kyrkobokförd på grund av en bosättningsregel visar därför med säkerhet endast bosättningen vid kyrkobokföringstillfället. – Utan denna begränsning i möjligheterna till avregistrering skulle stora rörliga grupper av befolkningen uteslutas ur folkbokföringen.

Även om anmälan om utflyttning görs skall prövas att fråga verkligen är om en utflyttning (KÅ 1952 ref. 3).

Som tidigare sagts omfattade mantalsskrivningsskyldigheten enligt 1894 års mantalsskrivningsförordning alla svenskar, som inte övergivit riket och bosatt sig på utländsk ort. I en tidig kommentar förklaras att för att en svensk skulle kunna uteslutas från mantalslängden krävdes att vederbörande givit upp sitt hemvist i Sverige i avsikt att inte återvända hit. Om personen i fråga stundtals vistades i Sverige eller tänkte återvända hit ansågs han legaliter vara bosatt i Sverige.[2] Det nuvarande uttrycket stadigvarande bosatt infördes i FBF 1946 på förslag av folkbokföringskommittén och avsåg då även den som anmält utflyttning. Kommittén avsåg inte att därmed ändra kretsen av mantalsskrivningsskyldiga personer (SOU 1944:52 s. 191). Av flera skäl är det dock troligt att stadigvarande bosatt inte har en så sträng betydelse som nyss återgivna kommentar från sekelskiftet gav åt uttrycket övergivit riket. Folkbokföringskommittén räknade med att den utomlands bosatte skulle bli utesluten från mantalsskrivning om han inte själv verkade för att få stå kvar t. ex. genom att avlämna mantalsuppgift (SOU 1944:52 s. 191). I *KÅ 1962 ref. 2* var fråga om mantalsskrivning för 1961 av en tysk medborgare. (Vid denna tid gällde samma krav på stadigvarande bosättning för utländsk medborgare.) Hon upplyste i en skrift som var dagtecknad i Heilbronn, Tyskland, att hon jämte sina föräldrar efter en tvåårig vistelse i Sverige var i Tyskland "ett år igen". Kammarrätten fann att hon var stadigvarande bosatt i utlandet. – Trots uppgiven avsikt att återvända inom tre år har en ingenjör, som med familjen avflyttat till Etiopien 1953, avförts såsom utvandrad (kammarrättens utslag 1956-03-15 angående Ljunggren). En person upprätthöll under några år en professur utomlands.

[1] Anmälan enligt 34 § görs av den som har för avsikt att bosätta sig stadigvarande i utlandet.

[2] D. Davidson i Ekonomisk tidskrift 1902 s. 219.

Trots att han uppgav att han hade kvar bostad i Stockholm och avsikt att återvända dit avfördes han (kammarrättens utslag 1956-11-02 angående Ewerts). Enligt en anmälan skulle två makar den 4 januari 1970 utflytta till Mauritius. Sedan de avregistrerats klagade de häröver och gjorde gällande att de aldrig haft för avsikt att emigrera utan att vistelsen på Mauritius endast var tillfällig. Ännu den 4 september 1971 var de emellertid kvar på Mauritius. Kammarrätten fann att avregistreringen varit behörig (kammarrättens utslag 1971-11-23 angående Tollet). – Utredningen om utlandssvenskars folkbokföring ansåg att med snabba och relativt billiga kommunikationer till olika platser på jorden behövde inte avresan ha samma karaktär av ett "övergivande av riket" som en utvandring förr hade (SOU 1965:73 s. 120).

Det är inte tillräckligt för avregistrering att det vid en mantalsskrivning konstateras att vederbörande vid de två senaste mantalsskrivningarna varit stadigvarande bosatt i utlandet utan detta måste konstateras vid både den första och den andra mantalsskrivningen (KÅ 1970 ref. 3).

I motsats till förhållandena vid inregistrering görs vid avregistrering skillnad mellan svenska och icke-svenska medborgare. En utlänning kan således avregistreras redan när det kan antas att han inte längre är bosatt här.

Överföring till obefintligregistret enligt tredje stycket får endast ske om vederbörande *under hela tiden* mellan de två mantalsskrivningarna saknat för kyrkobokföringsmyndigheten känt hemvist (KÅ 1953 ref. 5). Med känt hemvist avses inte bara sådant i Sverige (KÅ 1961 ref. 16).

Vid flyttning mellan de fem nordiska staterna gäller särskilda regler. Kungörelsen (1969:493) härom bygger på en överenskommelse mellan de fem nordiska staterna. Enligt denna avgöres i varje land enligt dess lag, om den som flyttat dit från annat nordiskt land är bosatt där. Folkbokföres han, utfärdas internordiskt flyttningsbevis. Enligt 7 § kungörelsen får den som flyttat till annat nordiskt land avregistreras från kyrkobokföringen endast med stöd av sådant bevis. Konkurrens kan i vissa fall uppkomma mellan dessa regler och regeln i 28 § tredje stycket FBF. (Se närmare om internordisk flyttning under 3.3.)

3.2.2.3 Kyrkobokföringens giltighetstid

Om anmälningsskyldighet vid flyttning stadgas i 33 och 34 §§.

Enligt 33 § skall flyttning som bör föranleda ändring i kyrkobokföringen – vare sig fråga är om flyttning inom riket eller från utlandet – anmälas av den flyttande inom två veckor till pastorsämbetet i den efter flyttningen rätta kyrkobokföringsorten.

I 34 § föreskrivs att den som har för avsikt att bosätta sig stadigvarande i utlandet skall anmäla detta till pastorsämbetet i kyrkobokföringsorten. Anmälan skall göras före utresan och skall innehålla uppgift om utresedagen. Om utresan inte blir av eller blir uppskjuten skall detta anmälas till pastorsämbetet senast den tidigare uppgivna utresedagen.

Kyrkobokföringen gäller oberoende av beslutets laga kraft och på sätt framgår av 9 §:

Har beslut om kyrkobokföring på grund av inflyttning meddelats efter anmälan enligt 33 §, gäller kyrkobokföringen från och med den dag anmälan inkom. Har beslutet

meddelats utan föregående anmälan, gäller kyrkobokföringen från och med beslutets dag.

Vid flyttning inom landet upphör den flyttande att vara kyrkobokförd på utflyttningsorten från och med den dag han är kyrkobokförd på inflyttningsorten. Vid flyttning till utlandet upphör kyrkobokföringen att gälla från och med utresedagen. Anmäles flyttning till utlandet efter utresedagen, upphör dock kyrkobokföringen att gälla från och med den dag anmälan inkom.

Enligt 7 § kungörelsen om folkbokföring vid internordisk flyttning avregistreras den som flyttat till annat nordiskt land som utflyttad den dag som angetts som inflyttningsdag i beviset.

3.2.3 *Mantalsskrivning*

Mantalsskrivningen bygger på kyrkobokföringen. Vilka som skall mantalsskrivas och var de skall mantalsskrivas framgår av 39 §:

Var och en mantalsskrives på den fastighet och i den församling, där han rätteligen skall vara kyrkobokförd mantalsdagen, samt i den kommun där fastigheten och församlingen är belägen. Den som skall vara kyrkobokförd i icke territoriell församling mantalsskrives på kyrkobokföringsfastigheten och i den kommun och församling där fastigheten är belägen.

Den som mantalsdagen skall vara kyrkobokförd under rubrik *på församlingen skrivna* eller *utan känt hemvist* mantalsskrives under samma rubrik.

Vid ändring i den kommunala indelningen sker mantalsskrivning efter den nya indelningen första gången för det kalenderår indelningen träder i kraft.

Eftersom ett av grundmotiven för mantalsskrivningen är att den skall utgöra en kontroll av och bereda möjlighet till rättelse av den löpande folkbokföringen, avser den inte den faktiska utan den rättsliga kyrkobokföringsorten (prop. 1946:255 s. 145). Den faktiska kyrkobokföringsorten presumeras dock vara riktig, om inte särskild anledning till omprövning föreligger (prop. 1967:88 s. 73). Om pastor och mantalsskrivningsförrättare har olika meningar om rätt kyrkobokföringsort gäller den åsikt som mantalsskrivningsförrättaren har.

3.3 Särskilt om internordisk flyttning

Den 5 december 1968 undertecknades en överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om folkbokföring. Syftet med överenskommelsen var främst att förhindra att en person vid flyttning mellan de nordiska länderna antingen blev samtidigt registrerad i två nordiska länder eller helt föll ur registreringen.

Enligt överenskommelsen bildar de nordiska länderna i flyttningshänseende ett gemensamt registreringsområde. Överenskommelsen gäller flyttningar mellan Sverige och övriga nordiska länder (internordisk flyttning) och har inte någon begränsning till personer med medborgarskap i nordiskt land. Å andra sidan gäller de särskilda bestämmelserna inte vid flyttning till eller från utomnordiskt land. Frågan om en person skall anses bosatt eller icke bosatt i inflyttningslandet avgörs enligt lagstiftningen i detta land. Beslut i denna fråga av myndighet i inflyttningslandet blir bindande för

myndigheten i utflyttningslandet. För tillämpning av överenskommelsen har förutsatts att länderna har ett någorlunda enhetligt bosättningsbegrepp (prop. 1963:18 s. 6). Det har dock varit en bestämd premiss för överenskommelsen, att den inte avsåg att ge gemensamma bosättningsregler som skulle gälla vid internordisk flyttning.

För att kontinuiteten i registreringen inte skall brytas får registerföraren inte uppta en person som inflyttad utan att ha ett av utflyttningslandets registreringsmyndighet utfärdat s. k. internordiskt flyttningsbetyg med blankett till flyttningsbevis. Beviset återsändes vid inregistreringsbeslut till registreringsmyndigheten i utflyttningslandet. Den flyttande avregistreras som utflyttad den dag som anges som inflyttningsdag i beviset.

Överenskommelsen har i Sverige lagfästs genom kungörelsen (1969:493) om folkbokföring vid internordisk flyttning.

4 Beskattning m. m.

4.1 Bosättningens betydelse

4.1.1 *Fysisk persons skattskyldighet*

För tid under vilken fysisk person varit bosatt här i riket är han i princip skattskyldig för all inkomst (s. k. oinskränkt skattskyldighet). Med bosättning likställs stadigvarande vistelse. För tid under vilken fysisk person inte varit bosatt här i riket är han endast skattskyldig för vissa särskilt angivna inkomster (s. k. inskränkt skattskyldighet). Den inskränkta skattskyldigheten omfattar bl. a. lön m. m. på grund av anställning eller uppdrag hos svenska staten eller svensk kommun. Sådan skattskyldighet inbegriper också lön m. m. på grund av annan anställning eller annat uppdrag, i den mån inkomsten uppburits härifrån och förvärvats genom verksamhet här i riket. Hit hör också pension och annan ersättning enligt AFL eller pension på grund av anställning eller uppdrag hos svenska staten eller svensk kommun samt belopp, som utgår på grund av pensionsförsäkring, som meddelats av här i riket bedriven försäkringsrörelse. Dessa stadganden kompletteras av en bestämmelse enligt vilken inskränkt skattskyldighet även omfattar annan härifrån uppburen, genom verksamhet här i riket förvärvad inkomst av tjänst. Övriga fall av inskränkt skattskyldighet utelämnas här (53 § 1 mom. a) och 68 § KL samt 6 § 1 mom. a) och 16 § 1 mom. Si).

Vid beskattning av dödsbo kan den avlidnes hemvist ha betydelse. Med undantag för vissa regler i lagen om arvsskatt och gåvoskatt kommer bestämmelserna härom dock inte att redovisas i det följande.[1]

Enligt punkt 2 femte stycket av anvisningarna till 1 § lagen (1951:763) om beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst skall vid skatteberäkning enligt lagen den beskattningsbara inkomsten upptas till 0 kr. för taxeringsår, då taxering ej åsatts på grund av att den skattskyldige inte varit bosatt här i riket.

I princip träder kupongskatt för utdelning på aktie i svenskt aktiebolag i stället för den vanliga inkomstbeskattningen. Som huvudregel gäller att fysisk person, som är berättigad till utdelning och som inte är bosatt eller som inte stadigvarande vistas här i landet, är skattskyldig till kupongskatt om utdelningen inte kan hänföras till inkomst av rörelse som bedrivits här. – Person som avses i 17 § eller 18 § 1 mom. Si är inte skattskyldig

[1] Se härom 49 §, 53 § 3 mom., 60 § första stycket, 75 § och punkt 5 av anvisningarna till 38 § KL, 15 § Sf samt 17, 45 och 47 §§ lagen om arvsskatt och gåvoskatt.

till kupongskatt (4 § kupongskattelagen /1970:624/).

I utlandet bosatt fysisk person skall i vissa fall erlägga bevillningsavgift (4 § 1, 2, 3 och 10 mom. lagen /1908:128/ om bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter).

Lön m. m. eller pension, som utgått på grund av anställning eller uppdrag hos svenska staten, är skattefri om förmånen utgått till någon som anställts av svensk utlandsmyndighet eller utomlands för fältprojekt för bilateral biståndsverksamhet (lokalanställd) och som är medborgare i anställningslandet. Vidare kan regeringen för annan utlänning medge befrielse från sådan skattskyldighet om vederbörande är lokalanställd i utomeuropeiskt land och inte är svensk medborgare (punkt 2 tredje stycket av anvisningarna till 53 § KL).

Genom en särskild bestämmelse har den oinskränkta skattskyldigheten modifierats. En här i riket bosatt fysisk person, som under vistelse utomlands får lön m. m. på grund av anställning där, är frikallad från skattskyldighet för inkomst av anställningen under förutsättning att anställningen och vistelsen i utlandet varat minst ett år eller enligt anställningsavtal eller på annan grund kan antas komma att vara minst ett år. Vad nu sagts gäller dock inte vid anställning hos svenska staten, svensk kommun eller ombord på svenskt fartyg eller svenskt, danskt eller norskt luftfartyg (54 § första stycket h) KL och 7 § första stycket k) Si).

Skattskyldighet för personer i diplomattjänst har reglerats särskilt. Svensk medborgare som tillhört svensk beskickning hos utländsk makt eller lönat svenskt konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning och som på grund av sin tjänst varit bosatt utomlands är jämställd med här i riket bosatt person. Vid taxering till kommunal inkomstskatt är han dock inte skattskyldig för sin inkomst av tjänsten. I tillämpliga delar gäller vad nu sagts också sådan persons make samt barn under 18 år (däremot ej personalens enskilda tjänare), såvida de varit svenska medborgare och bott hos honom (69 § KL jämte anvisningar och 17 § Si).

Utlänning, som tillhört främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning, anses i beskattningshänseende icke ha varit här i riket bosatt. Vid taxering till statlig inkomstskatt är sådan person frikallad från skattskyldighet för inkomst genom utdelning på andelar i svenska ekonomiska föreningar. Han är inte heller skattskyldig till kupongskatt (se här nedan). Vad här sagts gäller också sådan persons make, barn under 18 år och enskilda tjänare, såvida de bott hos honom och under förutsättning att de inte varit svenska medborgare (70 § 1 mom. KL och 18 § 1 mom. Si).

Svensk medborgare, som tillhört främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning, är inte skattskyldig för inkomst av tjänsten. Olönad utländsk konsul (vare sig han varit svensk eller utländsk medborgare) beskattas inte för de förmåner, som han fått på grund av sin tjänst hos den främmande makten (70 § 2 och 3 mom. KL samt 18 § 2 och 3 mom. Si).

Sjömansskatten är en särskild form av inkomstskatt. Den ersätter den statliga och den kommunala inkomstskatten (samt avgifterna till folkpensioneringen och den allmänna sjukförsäkringen). Sjömansskatten är en definitiv källskatt. En i Sverige bosatt sjöman samt sjöman bosatt i Danmark,

Finland, Island eller Norge skall erlägga sådan skatt efter sjömansskattetabeller, olika för fjärrfart och för närfart. För sjöman som är svensk medborgare skall sjömansskatt alltid utgå enligt de bestämmelser, som gäller för här i riket bosatt sjöman, såvida han inte med beslut av sjömansskattenämnden visar att han är skattskyldig i annat land för inkomsten (7 § 1 mom. jämte anvisningar lagen /1958:295/ om sjömansskatt).

Under förutsättning av ömsesidighet har regeringen givits rätt att komma överens med annan stats regering, att sjöman som är bosatt i den andra avtalsslutande staten skall erlägga sjömansskatt enligt vad som gäller för här i riket bosatt sjöman (37 § 1 mom. lagen om sjömansskatt).

Fysisk person, som var bosatt här i riket vid beskattningsårets utgång, är skattskyldig för all den förmögenhet, som han då ägde. Fysisk person som inte var bosatt här i riket vid beskattningsårets utgång är – med visst undantag – bara skattskyldig för vid denna tidpunkt här i riket nedlagd förmögenhet (6 § 1 mom. a) och c) Sf). Med bosättning jämställs stadigvarande vistelse (16 § 1 mom. Sf).

Bestämmelserna i 69 § och 70 § 1 mom. KL samt i 17 § och 18 § 1 mom. Si i fråga om diplomatisk personal m. fl. har fått en motsvarande utformning vid förmögenhetsbeskattningen (17 och 18 §§ Sf).

Arvsskatt utgår för egendom, som efterlämnats av svensk medborgare eller av utlänning, som vid sin död var bosatt här i riket. För annan utlänning är skattskyldigheten begränsad till att avse vissa slag av egendom. Med bosättning jämställs stadigvarande vistelse. Utlänning, som vid sin död tillhörde främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning, anses inte ha varit bosatt här i riket. Sådan persons hustru, barn under 18 år och enskilda tjänare anses inte heller ha varit bosatta här i riket, om de vid sin död bodde hos honom och var utlänningar (4 § lagen om arvsskatt och gåvoskatt). Motsvarande gäller beträffande skattskyldighet för gåva (35 och 43 §§ samma lag).[1]

4.1.2 *Dubbelbeskattningsavtals inverkan på fysisk persons skattskyldighet*

Grunderna för fysisk persons skattskyldighet (4.1.1) markerar svensk beskattningsrätts yttre ramar. Med stöd av 72 § 1 mom. KL, 20 § 2 mom. Si, 20 § 2 mom. Sf och 71 § lagen om arvsskatt och gåvoskatt har emellertid regeringen rätt att med andra stater träffa överenskommelse om undvikande av eller lindring i dubbelbeskattning.[2] Genom sådana överenskommelser har Sverige delvis avstått från att utnyttja sin beskattningsrätt.

Dubbelbeskattningsavtalen är resultat av förhandlingar mellan två stater. Eftersom staternas förutsättningar och intressen varierar har avtalen fått

[1] Kapitalskatteberedningen föreslog i sitt slutbetänkande (SOU 1971:46 s. 196 och 197) en övergång till domicilprincipen, dvs. att enbart den avlidnes hemvist skall bli avgörande. För att begränsa möjligheten till skatteflykt föreslogs dessutom en utflyttningsregel motsvarande den som gäller vid inkomstbeskattningen. Vid gåvobeskattningen ville dock beredningen av skatteflyktsskäl att gåvoskatt skulle utgå om gåvotagaren var svensk medborgare och gåvan kom från givare som var bosatt här i riket eller som stadigvarande vistades här.

[2] Beträffande sjömansskatt se ovan under 4.1.1.

olika utformning. Emellertid tillämpas avtalen vanligen på personer som är bosatta i en av de avtalsslutande staterna eller i båda staterna. OECD rekommenderade (1963-07-30) sina medlemsstater att skriva sina dubbelbeskattningsavtal i enlighet med ett modellavtal, som utarbetats inom organisationen. Modellavtalet har vunnit stor efterföljd. De avtal som Sverige slutit under senare år är grundade på detta avtal. Också det avtalet skall tillämpas på personer som är bosatta i en av de avtalsslutande staterna eller i båda staterna.

Det vanligaste skälet till att en inkomst blir dubbelbeskattad är att inkomsten beskattas på grund av domicilprincipen i den ena staten och på grund av källstatsprincipen i den andra. Ett annat skäl till att en inkomst blir dubbelbeskattad är ländernas olika utformning av hemvistbegreppet. OECD-avtalet innehåller noggranna begreppsdefinitioner. Det lämnas således utförliga regler för hur man skall bestämma avtalets skatterättsliga hemvistbegrepp (fiscal domicile).

4.1.3 *Avdrag m. m.*

Rätten till avdrag är ibland beroende av att den skattskyldige varit bosatt (stadigvarande vistats) här i riket.

För vissa utbetalningar och påförda avgifter[1] får avdrag endast ske om de belöper på tid under vilken den skattskyldige varit bosatt i Sverige (46 § 2 mom. KL och 4 § 1 mom. Si). Förvärvsavdrag får endast göras av den som varit bosatt här i riket under större delen av beskattningsåret (46 § 3 mom. KL och 4 § 2 mom. Si). Skattskyldig fysisk person, som varit bosatt här i riket under hela beskattningsåret, har rätt till fullt grundavdrag (48 § 2 mom. KL och 8 § Si). För den som varit bosatt här i riket endast under en del av beskattningsåret skall grundavdraget reduceras. Grundavdrag medges då med visst belopp för varje kalendermånad eller del därav, varunder den skattskyldige varit bosatt här i riket (48 § 3 mom. KL och 8 § Si). För fysisk person, som varit bosatt här i riket under hela eller någon del av beskattningsåret, utgörs såvitt angår hemortskommunen den beskattningsbara inkomsten av den taxerade inkomsten minskad med grundavdrag (50 § 2 mom. KL). Motsvarande gäller vid beräkning av statlig inkomstskatt (9 § 2 mom. Si). Även vid jämkning av sjömansskatt skall i vissa fall hänsyn tas till bosättning (10 § och 37 § jämte anvisningarna till 12 § lagen om sjömansskatt samt 14 § sjömansskattekungörelsen /1958:301/).

Ett av villkoren för rätt till avdrag för erlagd allmän skatt till utländsk stat är att skatten hänför sig till intäkt som åtnjutes av fysisk person under tid då han är bosatt i Sverige (punkt 4 av anvisningarna till 20 § KL och 2 § Si). Fysisk person som under tid då han varit bosatt här i riket haft inkomst, som beskattats i utländsk stat på grund av att den förvärvskälla till vilken inkomsten är hänförlig anses lokaliserad där, kan under vissa förutsättningar få avräkna den utländska skatten. Detta gäller endast den statliga inkomstskatten (24 § Si).

I ovan upptagna författningsrum har avdragsrätten varit beroende av om vederbörande varit bosatt i Sverige eller ej. I vissa fall har också bosättningsorten inom Sverige betydelse.

Avdrag för ökade levnadskostnader medges inte enbart på den grund,

[1] Hit hör vid taxering till kommunal inkomstskatt tilläggspensionsavgift och avgifter enligt 4 § lagen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift. Däremot får vid taxering till statlig inkomstskatt dessa avgifter dras av, även om den skattskyldige inte varit bosatt i Sverige under beskattningsåret.

att den skattskyldige har sitt arbete på annan ort än den, där han har sin bostad. Har den skattskyldige bosatt sig på annan ort än den, där han har tjänst eller anställning, eller antagit arbete, som skall utföras på annan ort än den, där han är bosatt, medges i regel inte avdrag. Avdrag medges dock för det fall, att anställningen avser endast en kortare tid eller skall bedrivas på flera olika platser eller det av annan anledning inte skäligen kan ifrågasättas, att den skattskyldige skall avflytta till den ort, där arbetet skall utföras. – Avdrag kan också medges skattskyldig, som på grund av sitt arbete bosatt sig på annan ort än den där hans familj är bosatt, om det med avseende på makes förvärvsverksamhet, svårighet att anskaffa familjebostad eller annan därmed jämförlig omständighet icke skäligen kan ifrågasättas, att familjen skall avflytta till den skattskyldiges bostadsort (punkt 3 av anvisningarna till 33 § KL).

4.1.4 *Hemortskommun*

I vissa fall skall skatt för inkomst utgöras i hemortskommunen eller i kommun som utgör substitut för denna (57 § 1 mom. andra stycket, 59 § 1 mom. och 70 § 1 mom. KL). Sjömansskatten tillfaller staten, men hemortskommunen erhåller ersättning av statsmedel för minskade skatteintäkter (4 § 1 mom. lagen om sjömansskatt och 12 § sjömansskattekungörelsen). Hemortskommunen har också betydelse för rätten till allmänna avdrag (46 § KL) och grundavdrag (48 § KL) samt vid beräkning av beskattningsbar inkomst (50 § KL).[1]

4.1.5 *Taxering, uppbörd och debitering*

För bestämmande av taxeringsdistrikt kan hemortskommun ha betydelse (28 § taxeringskungörelsen /1957:513/). Skyldigheten att avge självdeklaration är i vissa fall beroende av om vederbörande är bosatt eller skall anses bosatt här i riket (22 § taxeringslagen).

Vid fullgörande av uppgiftsskyldighet är i olika sammanhang en persons hemvist och bosättning (även hemortskommun) av betydelse (se t. ex. 25 § 1), 37 § 2 och 4 mom., 39 § 1 mom. 4), 43 § 1 mom. och 44 § taxeringslagen).

Endast sådan skattskyldig, som varit bosatt här i riket under någon del av beskattningsåret, kan få skattereduktion. För gift skattskyldig gäller dessutom att maken skall ha varit bosatt här i riket under någon del av beskattningsåret (2 § 4 och 5 mom. uppbördslagen /1953:272/).

I fråga om sådan person som avses i 69 § första stycket KL skall i regel preliminär A-skatt avse endast statlig inkomstskatt, som belöper på inkomsten av tjänsten (12 § uppbördslagen).

Ansökan om jämkning av preliminär skatt får inges till lokala skattemyndigheten i bosättningsorten, även om den myndigheten inte är rätt beslutsmyndighet (46 § 1 mom. uppbördslagen).

Avskrivning av debiterad skatt och ränta får ske bl. a. i följande fall: 1) då man inte kan få upplysning om den skattskyldiges vistelseort eller då han inte kunnat anträffas på ort, där han antagits uppehålla sig, 2) i vissa fall då den skattskyldige vistas på utrikes ort, 3) då den skattskyldige avflyttat till utlandet eller eljest bosatt sig där och då skuldbeloppet inte

[1] Enligt vägtrafikskattelagen (1973:601) är länsstyrelsen i det län, där fordonets ägare har sin adress enligt bilregistret beskattningsmyndighet. Om fordonet inte är registrerat är i stället ägarens hemvist avgörande. Saknar ägaren hemvist inom landet, är länsstyrelsen i Stockholms län beskattningsmyndighet.

uppgår till trehundra kronor (66 § första stycket, jfr även 61 § uppbördslagen).

Fordran på obetald skatt bevakas i konkurs av kronofogdemyndigheten i den ort där konkursgäldenären har sitt hemvist (59 § uppbördskungörelsen /1967:626/).[1]

Framställning om indrivning skall göras hos kronofogdemyndigheten i den ort där den betalningsskyldige har sitt hemvist eller medlen eljest kan uttas (61 § uppbördskungörelsen).[1]

Begränsning av skatt för fysisk person får ske endast om vederbörande varit bosatt här i riket under hela eller någon del av beskattningsåret (2 § lagen /1970:172/ om begränsning av skatt i vissa fall).

4.1.6 *Temporär tullfrihet för transportmedel*

Under viss tid kan tullfrihet erhållas för transportmedel som för enskilt bruk införs av resande som är bosatt i utlandet och som skall vistas endast tillfälligt inom riket. Den längsta tid för vilken temporär tullfrihet i detta fall får medges är i regel ett år. – Tullfrihet under viss tid kan också erhållas för personbil eller motorcykel som är införd i exportvagnsförteckning. I detta fall får tullfrihet i regel medges längst för den tid fordonet får stå kvar i förteckningen.[2] Transportmedel för vilket medgivits temporär tullfrihet enligt vad nu sagts får ej användas, om den som innehar det med temporär tullfrihet upphört att vara bosatt i utlandet eller om hans vistelse inom riket inte längre är tillfällig. Transportmedlet får ej lånas ut till annan än den som är bosatt i utlandet och vistas i Sverige tillfälligt. (44, 45 och 48 §§ tullkungörelsen /1973:1014/).

Bilregisterkungörelsen innehåller i 8 § bestämmelser om registreringsplikt.[3] Utan hinder av bestämmelserna i denna paragraf får emellertid utomlands bosatt person som tillfälligtvis vistas här bruka av honom införd lätt motorcykel om vissa i 9 § andra stycket angivna villkor är uppfyllda. – Om undantag från kungörelsen finns bestämmelser i militära vägtrafikkungörelsen (1954:636), vägtrafikkungörelsen (1954:637) för civilförsvaret, kungörelsen (1973:766) om interimslicens för fordon, exportvagnskungörelsen (1964:39) och turistvagnskungörelsen (1972:601). Om undantag från kungörelsen med anledning av överenskommelser med främmande makter finns särskilda bestämmelser.

Har någon, som är bosatt i utlandet, här i riket förvärvat personbil eller motorcykel och ämnar han efter tillfällig vistelse här utföra bilen eller motorcykeln ur riket får, utan hinder av vad som senare gäller enligt bilregisterkungörelsen, bilen eller motorcykeln brukas här, om den är införd i exportvagnsförteckning och försedd med särskilda skyltar. – Om den som fått bilen eller motorcykeln införd i exportvagnsförteckningen upphört att vara bosatt i utlandet, om hans vistelse inom riket inte längre är tillfällig eller om den lånas ut till annan än den som är bosatt i utlandet, får bilen eller motorcykeln inte längre brukas med avvikelse från vad eljest gäller

[1] I en del fall sker anknytningen till hemortskommunen. Se t. ex. 22 och 25 §§ uppbördslagen samt 59 § andra stycket uppbördskungörelsen.

[2] I främmande land registrerad bil, motorcykel eller släpvagn undantas från fordonsskatt under ett år från införseln eller under den längre tid temporär tullfrihet medges för fordonet under förutsättning att fordonet ej används här i riket för persontransport mot betalning eller för transport av varor för industri eller handel (kungörelsen /1973:778/ om vägtrafikskatt på vissa fordon, som icke är registrerade i riket).

[3] Övergår registrerat fordon till ny ägare som inte har "sitt hemvist" här i riket och har fordonet förvärvats genom köp, byte eller gåva är han inte anmälningsskyldig (51 §).

(1 § exportvagnskungörelsen).[1,2,3,4]

Turistvagnslicens för brukande av bil, motorcykel eller släpvagn som ej är registrerad i landet får meddelas den som är bosatt i utlandet och endast tillfälligt skall vistas i landet. Sådan licens får meddelas under förutsättning, att fordonet införts för enskilt bruk, att fordonet endast tillfälligt skall användas inom riket samt att temporär tullfrihet medgivits för fordonet eller att fordonet underkastas tullkontroll i annan ordning (2 § turistvagnskungörelsen).[5]

4.2 Det svenska internationella skatterättsliga bosättningsbegreppet

Bosättningsbegreppet definieras i punkt 1 av anvisningarna till 53 § KL. Definitionen har i princip varit oförändrad sedan KL:s tillkomst. Genom en lagändring 1966 kompletterades definitionen. Bosättningsbegreppet i 53 § KL har också betydelse vid tillämpning av bl. a. Si, Sf, lagen om sjömansskatt, kupongskattelagen, lagen om arvsskatt och gåvoskatt, lagen om begränsning av skatt i vissa fall och taxeringslagen.

4.2.1 *Före 1966 års lagändring*

4.2.1.1 Författning

Punkt 1 av anvisningarna till 53 § KL, vilka grundar sig på förslag av kommunalskattekommittén, innehöll följande legaldefinition av begreppet bosatt. Såsom bosatt här i riket räknas den, som här har sitt egentliga bo och hemvist. I samma anvisningspunkt erinrades om bestämmelserna i 68 § KL rörande stadigvarande vistelse. Anvisningspunkten innehöll vidare kommentarer till ledning för bedömning av vissa mera speciella fall. Slutligen

[1] Fordonets ägare skall i ansökan om införande av fordonet i exportvagnsförteckning avge försäkran att han är bosatt i utlandet och avser att endast tillfälligt vistas här samt lämna uppgift om sin bosättningsort i utlandet (3 och 5 §§ exportvagnskungörelsen).

[2] För personbil eller motorcykel, som är införd i svensk exportvagnsförteckning (exportvagn) utgår inte skatt enligt vägtrafikskattelagen eller lagen (1973:602) om särskild vägtrafikskatt för tid under vilken fordonet enligt exportvagnskungörelsen får kvarstå i förteckningen. – Upphör rätten att bruka exportvagn med stöd av exportvagnskungörelsen, utgår skatt för fordonet enligt nämnda lagar. – Upphör rätten enbart till följd av att exportvagnen använts i yrkesmässig trafik eller uthyrts eller utlånats till annan än den som är bosatt i utlandet och endast tillfälligt vistas här i riket, skall dock i stället skatt erläggas med en krona för varje påbörjad dag under den tid exportvagnen sålunda använts, uthyrts eller varit utlånad. För sådant fall gäller vissa särskilda bestämmelser (1 och 2 §§ kungörelsen /1973:779/ om beskattning av motorfordon, som är infört i svensk exportvagnsförteckning).

[3] En persons bosättning har också betydelse vid tillämpning av kungörelsen (1966:400) om rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och avgiftsfritt.

[4] Vid tillämpnngen av bestämmelserna om tullfrihet för flyttsaker enligt 21 § tullkungörelsen har en persons "hemvist i Sverige" också betydelse.

[5] Ansökning om turistvagnslicens skall inehålla uppgift bl. a. om ägarens (och i visst fall också om annan persons) hemvist (5 § turistvagnskungörelsen).

förklarades att bosättningsfrågan skulle avgöras med hänsyn till förhållandena under hela beskattningsåret.

4.2.1.2 Utredningar m. m.

Genom 1883 års bevillningsförordning (nr 51) introducerades bosättning såsom grund för den oinskränkta skattskyldigheten. Härefter och fram till KL:s ikraftträdande grundades denna skyldighet omväxlande på bosättning och mantalsskrivning (och medborgarskap). Ur förarbetena till KL är följande av intresse. Enligt såväl ett förslag till lag angående kommunal taxering och skattsskyldighet, avgivet den 29 april 1917 av landskamreraren G. W. Eiserman och kammarrättsrådet E. J. von Wolcker, som enligt 1921 års kommunalskattekommittés betänkanden (SOU 1924:53 och 54) angående den kommunala beskattningen, hade begreppet bosatt exakt samma innebörd som enligt då gällande mantalsskrivningsförordning.[1] Definitionen bo och hemvist hade Eiserman och von Wolcker hämtat från 1861 års mantalsskrivningsförordning. De kommenterade bosättningsbegreppet på följande sätt:

> Begreppet *bosatt* innebär tydligtvis ett förhållande av viss stadigvarande art. --- Begreppet *bosatt* kräver emellertid uppenbarligen icke ett fortvarigt vistande utan avbrott å viss plats. --- Detta, att mantalsskrivningen icke må ske på mera än ett ställe, utesluter dock ingalunda den möjligheten att en person faktiskt kan vara bosatt på mera än ett ställe. --- Det är för övrigt icke längden av vistelsetiden som i och för sig ensamt är det avgörande i berörda avseende, utan det är omständigheterna vid vistandet som böra få avgöra, huruvida en person skall anses bosatt eller icke å en plats där han uppehåller sig. Mantalsskrivningsförordningen antyder detta med följande förut anförda ord: "där han vistas under sådana förhållanden, att han med avseende å tjänst, verksamhet eller andra omständigheter bör anses därstädes hava sitt egentliga hemvist." Det är ofta just dessa icke närmare beskrivna "andra omständigheter" som äro avgörande för tillämpligheten av begreppet bosatt. Dylika omständigheter kunna givetvis te sig synnerligen växlande i de individuella fallen. Då det exempelvis gäller en person med familj och betjäning, ingå vanligen egen eller förhyrd bostadslägenhet med egna möbler och husgeråd ävensom hållandet av eget hushåll bland de omständigheter, som utgöra förutsättningar för tillämpligheten av begreppet bosatt. För en ogift person får man givetvis släppa efter något på fordringarna i nyss antydda hänseenden. Det gäller emellertid i varje fall att pröva omständigheterna, under vilka personen vistas å de olika ställena. Om han exempelvis å ena stället begagnar förhyrd omöblerad bostadslägenhet, som han försett med egna möbler och där han måhända har eget hushåll och betjäning, medan han å andra stället förhyrt möblerad bostad eller bor å hotell, torde omständigheterna få anses utvisa att han är bosatt allenast å förra stället, medan vistandet å senare stället måste anses mera tillfälligt. Skulle däremot nyssberörda omständigheter vara å bägge ställena enahanda, torde han kunna anses bosatt på båda ställena, därest vistandet å dem äger viss varaktighet och regelbundenhet, och icke låter sig tillskrivas enbart något förhållande av mera tillfällig art. Då hänsyn tages till alla med vistandet förbundna omständigheter av olika slag, torde svårigheter i allmänhet icke möta för ett avgörande, huruvida en persons vistande å ena eller andra stället är att anse såsom mera tillfälligt eller såsom tillräckligt stadigvarande och regelbundet för att personen skall anses såsom därstädes bosatt.

Med de föreslagna anvisningarna hade kommunalskattekommittén endast önskat fästa uppmärksamheten på vissa fall där tvekan skulle kunna uppstå

[1] Eiserman – von Wolcker a. a. s. 470 och SOU 1924:53 s. 444.

om innebörden av begreppet bosatt. Om en person, som uppehöll sig i främmande land, kvarlämnat sin familj här i riket eller eljest hade kvar sitt bo här, borde han enligt kommitténs mening fortfarande anses bosatt här. Det fick dock antas ingå i det allmänna föreställningssättet, att sådan person alltjämt hade sitt rätta bo och hemvist här. Kommittén förutsatte, att han enligt mantalsskrivningsförordningen skulle, såsom fortfarande här bosatt, mantalsskrivas i den kommun, där familjen bodde. I dessa anvisningar hade också givits ledning för hur sjömans bosättning borde bedömas i visst fall. Men inte heller i detta fall ansåg kommittén att det var fråga om avvikelse från vad som skulle ha gällt i mantalsskrivningsavseende.[1] – Avsikten synes således ha varit att KL:s bosättningsbegrepp skulle ha samma innebörd som mantalsskrivningsförordningens bosättningsbegrepp. Däremot förelåg – som framgår av anvisningarna – en skillnad med avseende på den tidpunkt till vilken bedömningen skulle hänföras. Enligt KL skulle prövningen avse hela beskattningsåret.

4.2.1.3 Praxis

En person *kunde* ha bo och hemvist i två eller flera stater. Detta framgår indirekt av första stycket till punkt 1 av anvisningarna till 53 § KL. Han skulle dock bara *räknas* som *bosatt* där han hade sitt *egentliga* bo och hemvist.

Medborgarskapet hade sannolikt ingen självständig betydelse, men däri låg ofta en viktig presumtion för en persons avsikter. Däremot synes man i praxis inte ha tagit särskild hänsyn till om skattskyldighet inträtt i annat land.

Tidpunkten för förvärv av bosättning behövde man vanligen inte fastställa, eftersom skattskyldighet inträdde redan vid stadigvarande vistelse. Det kunde dock ha betydelse om bosättning uppkom innan vederbörande varit här i riket så lång tid att hans vistelse kunde betraktas som stadigvarande. För att bosättning skulle uppkomma måste vederbörande rent faktiskt ha uppehållit sig i riket. Det räckte således inte med att han arbetat på ett svenskt fartyg. Vidare beaktades avsikten med vistelsen. En vistelse som var föranledd av semester (1 1/2 år) medförde att vistelsen ansågs icke ha grundat bo och hemvist, men däremot vara stadigvarande och således i beskattningshänseende jämställd med bosättning (jfr RÅ 1962 Fi 1170). Vad nu sagts gällde också om vistelsen här var beroende av yttre tvång (t. ex. krigsförhållanden). Det var den samlade bilden, som avgjorde om en vistelse skulle anses vara bosättningsgrundande, men särskild vikt fäste man vid syftet. Vad nu sagts gällde vistelser, som inte varit tidsbestämda. Men även vid tidsbestämd vistelse beaktades sannolikt syftet med denna.

Frågan om bosättning här i riket hävts har prövats i ett ganska stort antal rättsfall. Principiellt torde kraven här ha ställts på samma sätt som vid förvärv av bosättning. Vederbörande skulle ha lämnat Sverige och skulle ha för avsikt att (åtminstone för viss tid) avbryta bosättningen här. En skiljelinje torde kunna dras mellan sådana fall, där utlandsvistelsen berodde på viss förvärvsverksamhet, och sådana fall där utlandsvistelsen föranleddes av annat syfte. Bland de personer som lämnade Sverige i förvärvssyfte kan man av praktiska skäl hålla isär sådana som lämnade Sverige för en bestämd tid och sådana som avsåg att vara borta en inte närmare bestämd tid.

[1] Eiserman – von Wolcker a. a. s. 468–470.

Beträffande *tidsbegränsade anställningar* kan följande sägas. En person som var anställd i enskild tjänst förlorade sin bosättning här i riket om han hade för avsikt att lämna Sverige för en tid av minst ett år ("ettårsregeln").[1] Skälet till bortovaron skulle vara att han för minst den tiden skulle ha *en* anställning utomlands. I det fallet hade det ingen betydelse om han bosatte sig i något annat land. Var det fråga om flera anställningar, men fortfarande för en tid överstigande ett år, gick bosättningen i Sverige förlorad om anställningarna var likartade och utfördes i samma område. Tidsrekvisitet var givetvis uppfyllt om det fanns anställningskontrakt på ett år eller längre tid. Löpte kontrakten på kortare tid torde det däremot ha varit svårt att visa att avsikten var att anställningen skulle vara längre tid än ett år. Men tidskravet torde ha ansetts uppfyllt, om den arbetsuppgift som vederbörande åtagit sig uppenbarligen krävde en utlandsvistelse på mer än ett år. En förutsättning fick vidare antas vara, att vederbörande just tog anställningen eller uppdraget för att utföra arbetet på ort utanför landets gränser. Var det däremot så att personen tog en anställning, som förutsatte mycket resande utomlands (t. ex. handelsresande, representanter) eller arbeten längre eller kortare tid på olika utrikes orter (t. ex. vissa resemontörer), förelåg inte samma presumtion för att han gav upp sin svenska bosättning. Först om arbetet kunde beräknas ta mer avsevärd tid, menade man att hans bosättning här i riket hävdes. I vart fall 20 månader har ansetts som sådan avsevärd tid. För sådana fall måste därför ettårsregeln modifieras.

Ettårsregeln var inte tillämplig på sjöman, som hade tjänst på fartyg i främmande farvatten. Sådan sjöman ansågs vanligen bosatt här om han var inskriven på svenskt sjömanshus (numera sjömansregistrerad) eller om han hade sin familj här. Detta gällde dock inte om omständigheterna visade att fråga var om verklig bosättning utom riket.

Ettårsregeln var inte heller direkt tillämplig vid anställning i svenska statens tjänst. Först vid anställningstider som på förhand kunnat beräknas överstiga 2 1/2–3 år har den svenska bosättningen i vissa fall ansetts hävd (jfr RÅ 1940 ref. 12 och 1965 Fi 18). Någon klar tidsgräns torde dock inte vara möjlig att ange.

Inte heller torde ettårsregeln ha generellt tillämpats på rörelseidkare, eftersom fallen inom den gruppen sinsemellan var alltför olikartade.

Kortvarigare studier på annan ort än den där vederbörande var bosatt före studierna ledde i regel inte till ändrad bosättning. Ettårsregeln synes inte ha varit tillämplig.

När fråga var om *arbeten, som inte var på förhand tidsbestämda*, kunde visserligen tidslängden också ge en vägledning, men tidsfaktorn hade här en underordnad roll. Här gav den inte alls på samma sätt, som när det gällde tidsbestämda arbeten, uppgift om vederbörandes avsikter. Ettårsregeln var därför oanvändbar här. Här fick i stället göras en samlad bedömning av samtliga omständigheter såsom om vederbörande hade kvar familjebostad, familj, förmögenhet (i synnerhet fast egendom), någon förvärvskälla, kontakt med Sverige. Även omständigheterna utanför Sverige beaktades såsom arbetet, om bosättning skett i annat land, om familjebostad anskaffats där, om förmögenhet nedlagts (i synnerhet i svårrörligare tillgångar) i främmande land, om familjen (kanske också släkt och vänner) fanns utanför Sveriges gränser. Relationerna mellan makarna (hemskillnad e. d.) kunde ge ledning.

[1] Denna ettårsregel får inte förväxlas med den ettårsregel som numera finns i 54 § första stycket h) KL.

När det gäller tidsobestämda vistelser torde förhållandet för statstjänstemän ha varit detsamma som ovan sagts beträffande personer i enskild tjänst. Framgick det tillräckligt klart att avsikten var att vederbörande skulle bosätta sig utom riket – såsom beträffande diplomater – upphörde därför bosättningen sannolikt genast. Omvänt torde inte ens en mycket långvarig utlandsvistelse ha lett till upphävd bosättning om det subjektiva rekvisitet brast.

Vad nu sagts om statstjänstemän torde i tillämpliga delar ha gällt den som var anställd av vissa organisationer med internationell verksamhet. Fråga skulle vara om sådana organisationer i vilkas arbete svenska staten tog del på visst kvalificerat sätt. I övriga fall gällde vad ovan sagts om anställning i enskild tjänst.

Om en person på grund av giftermål med annan person (bosatt i annat land) flyttade från Sverige torde man i regel ha kunnat presumera att den flyttade gav upp bosättningen här.

Några säkra generella slutsatser kan inte dras av de rättsfall som behandlar utlandsvistelse för vård av hälsa. Möjligen kan man förmoda att en skillnad gjordes mellan akut och definitivt behov. Den som vistades utom riket längre eller kortare tid, för att på grund av ett akut behov vårda hälsan, kunde inte antas ge upp bosättningen i Sverige. Utlandsvistelsen var då tillfällig. Var det däremot så att vederbörandes hälsa mera definitivt behövde ett annat klimat, måste bosättningen här ofta uppges.[1]

4.2.2 *Efter 1966 års lagändring*

4.2.2.1 Författning

I den nya utformning som punkt 1 av anvisningarna till 53 § KL fick 1966 gjordes inte någon ändring i huvuddefinitionen av begreppet bosatt. Likaså bibehölls en erinran om innehållet i 68 § KL. I ett nytt stycke infördes en specialreglering för *svenska medborgare, som avrest från riket*:

> Svensk medborgare, som icke stadigvarande vistas i Sverige, skall likväl kunna anses bosatt här om han alltjämt har väsentlig anknytning till Sverige. Vid bedömande av frågan om han har väsentlig anknytning till Sverige skall beaktas sådana omständigheter som att han icke tagit varaktigt bo och hemvist på viss utländsk ort, att han vistas utomlands för studier eller hälsans vårdande, att han har bo eller familj i Sverige, att han driver rörelse eller innehar fastighet här i riket och därmed jämförliga förhållanden. Intill dess tre år förflutit från avresan från Sverige skall han alltjämt anses bosatt här, om han icke visar att han under beskattningsåret inte haft väsentlig anknytning till Sverige. Efter nämnda tids utgång skall han däremot icke anses bosatt i Sverige, om det icke visas att sådana omständigheter förelegat under beskattningsåret att han alltjämt bör anses bosatt här. Hänsyn skall därvid icke tagas till kortvariga eller tillfälliga uppehåll i Sverige för affärer, semesterar eller dylikt.

Beträffande utlänningar innebar 1966 års lagstiftning ingen ändring. Som ett tredje stycke intogs följande efter förebild i de tidigare anvisningarna:

> Utlänning, som stadigvarande bor i Sverige eller under längre tid vistas här utan andra avbrott än rent tillfälliga, skall anses ha sitt egentliga bo och hemvist i Sverige.

I övrigt medtogs inte de äldre anvisningarnas exempel för bedömning av olika specialfall.

[1] Jfr Sandström, Om skattskyldighet för inkomst enligt svensk rätt s. 88: De i anvisningspunkten givna föreskrifterna innefattar således intet kategoriskt avgörande av frågan, när ett hemvist i Sverige förlorats. --- Här som eljest måste det avgörande vara, huru stark vederbörandes anknytning till Sverige är eller – vilket i viss mån är samma sak – huru svag hans anknytning till den främmande staten är.

4.2.2.2 Utredning

Till grund för här ovan angivna författningsändring ligger dubbelbeskattningssakkunnigas betänkande Internationella skattefrågor (SOU 1962:59). Den analys av rättsläget, som dubbelbeskattningssakkunniga gjorde (s. 72 och 73), kan sammanfattas på följande sätt.

Dubbelbeskattningssakkunniga ansåg att då gällande regler var delvis oklara och att praxis haft svårigheter att på dessas grund nå fram till fasta principer. Den skattskyldige borde anses ha ett berättigat anspråk på att någotsånär kunna överblicka vilka konsekvenser i beskattningsavseende, som en flyttning skulle komma att få för honom. Emellertid framhöll de sakkunniga att Sverige tidigare än ett flertal andra länder avstod från att beskatta dem som rest utomlands. Detta medförde att Sverige i vissa fall inte kunde utnyttja en beskattningsrätt, som tillkom vårt land enligt dubbelbeskattningsavtal, varför inkomst eller förmögenhet kunde helt undgå beskattning. Våra interna regler borde så långt det var möjligt vara anpassade till de principer, som rekommenderats av OEEC:s (nu OECD) råd. Svenska intressen borde tillvaratas i sådana fall då omständigheterna gav viss anledning att anta att skatteskäl utgjort viktiga motiv för utlandsvistelsen. Vid en ändrad utformning av bosättningsreglerna ansåg de sakkunniga att som en vägledande princip borde gälla, att om det var uppenbart att en utflyttning förestavats av andra skäl än skattemässiga, borde utflyttningen inte försvåras. För övriga fall ansåg de sakkunniga att reglerna borde vara så utformade att vårt land kunde behålla beskattningsrätten åtminstone för en tid.

De fann att vissa skärpningar i fråga om bosättningsreglernas utformning var påkallade. Denna skärpning ville de uppnå genom att för mindre klara fall införa en bevisbörderegel (SOU 1962:59 s. 9, 76 och 79).

Departementschefen förklarade (prop. 1966:127 s. 49) att han biträdde de sakkunnigas förslag i fråga om lagstiftningens allmänna uppläggning på detta område. Man borde göra det möjligt att åtminstone under någon tid bibehålla den oinskränkta skattskyldigheten för sådana som uppehåller sig utomlands mer eller mindre tillfälligt utan att samtidigt ta definitivt hemvist där och under denna tid bibehåller stark anknytning till Sverige. Detta innebär dock inte att den som av skatteskäl eller andra skäl önskade bosätta sig utomlands skulle förvägras att ta detta steg. Avsikten var snarare att motverka skenbosättning i utlandet. Den utflyttade fick bestämma sig om han ville ta alla de konsekvenser som var förknippade med en utflyttning och klippa av de band som fanns mellan honom och Sverige. – Fråga var i princip enligt departementschefen inte om någon egentlig förskjutning av gällande bosättningsbegrepp utan snarare om en processuell reglering av bevisbördan. Han betonade att en vägning borde ske av samtliga faktorer som kunde vara av betydelse för frågan, men framhöll att – till skillnad mot vad i allmänhet tidigare gällt – särskild hänsyn skulle tas till den anknytning som den utflyttade hade till sitt nya hemland. Uppräkningen i punkt 1 av anvisningarna till 53 § KL borde inte förstås så, att bosättning i Sverige ansågs föreligga så snart någon av de särskilt angivna förhållandena förelåg. Fråga var i stället om faktorer som måste vägas in i helhetsbilden av hans förhållanden. I denna ingick givetvis också motsvarande bedömning

av hans anknytning till vistelselandet. Innehavet av t. ex. en fritidsfastighet i Sverige visade sålunda inte i och för sig, att hemvistet i Sverige bibehållits. Även andra faktorer måste tillkomma (se vidare SOU 1962:59 s. 76 och 77).

Enligt bevillningsutskottets uppfattning kunde de nya bestämmelserna sägas vara en kodifiering av gällande rättspraxis. I bevillningsutskottets betänkande heter det vidare (BevU 1966 nr 54 s. 24):

> Då såsom huvudkrav för bosättning i Sverige uppställts det villkoret, att vederbörande skall ha sitt egentliga bo och hemvist här, lär därmed kunna förstås att – då tvekan råder rörande frågan om hans bosättning i Sverige eller i annat land – hans anknytning till Sverige måste framstå som det väsentliga. Är anknytningen till utlandet starkare, kan han inte längre anses bosatt här.

Utskottet förklarade att begreppet "väsentlig anknytning" inte fick tolkas extensivt. Tvärtom var det i en situation, där man strävade efter ett ökat utbyte av arbetskraft länderna emellan och en ökad möjlighet för svenska exportföretag att organisera sin u-landsverksamhet så rationellt som möjligt, angeläget att internationell rörlighet på arbetsmarknaden inte onödigtvis försvårades.

Trots att bosättningsbegreppet inte ändrats har genom den nya bevisbörderegeln i realiteten en utvidgning skett av den oinskränkta skattskyldigheten för svenska medborgare, vilket framgår av rättsfall avseende den nya lagstiftningen.

4.2.2.3 Praxis

Ännu är praxis tämligen begränsad. I fråga om svenskar som lämnat Sverige utmärkes den dock av den tyngd och betydelse som den nya bevisbörderegeln fått. Det kan också konstateras, att för denna grupp har i realiteten den oinskränkta skattskyldigheten väsentligt utvidgats.[1] Enligt den gamla ettårsregeln förlorade en person, som tog anställning i enskild tjänst i annat land för en tid av minst ett år, sin bosättning här i riket. Så är inte längre fallet. Även om utredningen visar, att en person skall arbeta tio år i ett främmande land, anses hans bosättning här i riket bestå i vart fall tre år, om han behåller någon anknytning, som i det särskilda fallet kan betraktas som väsentlig.[2] Eftersom det är helhetsbilden som är avgörande, går det inte att ange vilka anknytningar som är väsentliga. Det får dock antas att fråga skall vara om en anknytning som kan tala för att vederbörande inte givit upp sin bosättning. I ett rättsfall har huvudsakligen innehavet av en minoritetspost aktier i ett familjeföretag ansetts som sådan väsentlig anknytning (Meddelanden från RSV serie I 1972 nr 8:11 a). – I princip synes bevisbörderegeln också vara tillämplig på svenska sjömän. En sjömans arbetsförhållanden gör dock att det kan vara svårt att bestämma den avresedag, som man måste känna för att kunna tillämpa bevisbörderegeln.

4.3 Bosättningsbegreppet i dubbelbeskattningsavtal

I de flesta dubbelbeskattningsavtal som Sverige under senare år ingått har uttrycken bosättning och hemvist kommenterats utförligt.[3] Som nämnts

[1] Det bör dock sägas att bevisbörderegeln inte har någon större betydelse i de fall då dubbelbeskattningsavtal föreligger. Enda undantaget hittills gäller avtalet med Schweiz, i vilket hänsyn tagits till bevisbörderegeln (25 art. 2 § i avtalet med Schweiz).

[2] I motion 1973:389 anförs att om av SIDA i biståndsverksamhet anställd vid utlandstjänstgörings början har för avsikt att stanna kvar i tjänsten längre tid tillämpas med vissa undantag en femårsgräns, då det gäller att fastställa när bosättningen i Sverige i skatterättslig mening skall anses upphöra.

[3] Undantag gäller för avtalen med Amerikas förenta stater och Kanada. I dessa avtal finns inte någon egentlig definition av bosättningsbegreppet. För s. k. dubbel bosättning har avtalen dock särskilda bestämmelser för undanröjande av eventuell dubbelbeskattning.

under 4.1.2 har OECD:s råd lämnat rekommendationer i fråga om vad som bör intas i dubbelbeskattningsavtal rörande skatterättsligt hemvist. Eftersom OECD:s rekommendationer numera i allt väsentligt följs, begränsas framställningen till en redogörelse för OECD:s modellavtal.

Med uttrycket person med hemvist i en avtalsslutande stat förstås i första hand (artikel 4 punkt 1) varje person, som enligt den statens lagstiftning är underkastad beskattning därstädes på grund av hemvist (domicile), bosättning (residence), plats för företagsledning eller varje annan liknande omständighet. Skulle en tillämpning av de avtalsslutande ländernas interna regler leda till att en fysisk person anses ha hemvist i båda staterna skall följande gälla:

a) Han skall anses äga hemvist i den avtalsslutande stat i vilken han har ett hem som stadigvarande står till hans förfogande. Om han har ett sådant hem i båda avtalsslutande staterna, anses han äga hemvist i den avtalsslutande stat, med vilken han har de starkaste personliga och ekonomiska förbindelserna (centrum för levnadsintressena). – I en kommentar betonas att det måste vara ett permanent hem, men att alla slag av hem (även t. ex. ett hyrt möblerat rum) skall beaktas. Det är hemmets permanens som är väsentlig. – För att bestämma centrum för levnadsintressena måste hänsyn tas till familje- och samhällsförhållanden, sysselsättningar, politiska, kulturella eller andra intressen, var affärer bedrivs, varifrån förmögenhet förvaltas osv. Omständigheterna i sin helhet måste undersökas, men särskild hänsyn får tas till personliga förhållanden. Om en person som har ett hem i en stat skaffar ett nytt hem i en annan stat, men bibehåller det gamla hemmet, i det område där han alltid har bott, där han har arbetat och där han har familj och tillgångar, så kan det förhållandet att den gamla bostaden bibehållits tillsammans med andra faktorer visa att han bibehållit centrum för levnadsintressena i den gamla staten.

b) Om det icke kan avgöras, i vilken avtalsslutande stat centrum för levnadsintressena befinner sig, eller om han icke i någondera avtalsslutande staten har ett hem, som stadigvarande står till hans förfogande, anses han äga hemvist i den avtalsslutande stat, där han stadigvarande vistas (has an habitual abode).

c) Om han stadigvarande vistas i båda avtalsslutande staterna eller om han icke vistas stadigvarande i någon av dem, anses han äga hemvist i den avtalsslutande stat, i vilken han är medborgare.

d) Om han är medborgare i båda avtalsslutande staterna eller om han icke är medborgare i någon av dem, skola de behöriga myndigheterna i de avtalsslutande staterna avgöra frågan genom överenskommelse.

I en kommentar till artikel 4 framhölls bl. a. att den oinskränkta skattskyldigheten i en stat i allmänhet byggde på de skattskyldigas personliga anknytning till staten. Det uppgavs att denna skattskyldighet inte lades bara på personer som var domicilierade i staten i den mening som domicil hade inom civilrätten. Den oinskränkta skattskyldigheten var också utsträckt till att omfatta t. ex. personer som uppehöll sig kontinuerligt, eller kanske bara under viss tid, i staten. Enligt kommentarer behandlade dubbelbeskattningsavtalen i regel inte de interna beskattningsgrunderna.

4.4 Begreppet hemortskommun

Hemortskommunen är enligt 66 § KL den kommun, där den skattskyldige författningsenligt skall vara mantalsskriven för året näst före taxeringsåret. Den faktiska mantalsskrivningsorten är således inte avgörande.

4.5 Bosättningsbegreppet i tullkungörelsen och exportvagnskungörelsen

För att *temporär tullfrihet* skall kunna få åtnjutas för transportmedel enligt 44 § 1 och 2 tullkungörelsen fordras bl. a. att den person som inför transportmedlet är bosatt (normally resident) i utlandet.[1] Huruvida en person skall kunna anses bosatt i utlandet prövar tullverket från fall till fall med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter. Vissa allmännare riktlinjer har dock med tiden utkristalliserat sig. Sålunda fordras för att en person skall anses bosatt utomlands *alltid* att han har en stadigvarande bostad där, familjebostad eller annan. Med familjebostad avses i detta sammanhang den bostad som personen bebor tillsammans med sina familjemedlemmar (hustru eller annan som han sammanbor med under äktenskapsliknande former, barn eller föräldrar). Skall personen vistas i Sverige endast ett år förutsättes han utan vidare vara bosatt i utlandet. Varar hans tillfälliga vistelse i Sverige längre tid än ett år anses han som regel ha förlorat sin bosättning utomlands. Föreligger svårigheter att avgöra var en person skall anses vara bosatt är det förhållandet att han har egen bostad i Sverige, har fast anställning här, bor här med sina familjemedlemmar, är kyrkoskriven här och inskriven i svensk försäkringskassa omständigheter som var för sig eller sammantagna kan tala för att han inte skall betraktas som bosatt i utlandet. – Har en person bostäder i flera länder och familjebostad i ett av dessa anses han utan tidsbegränsning bosatt i det land där familjebostaden finns, under förutsättning att han besöker detta land minst en gång per månad. – Om en person bor här för att fullgöra ett visst uppdrag eller för att studera vid undervisningsanstalt anses han inte heller ha förlorat sin utlandsbosättning, om uppdraget eller studierna inte skall vara mer än två år. Det är i sådana fall inte nödvändigt att bostaden i utlandet besöks. – Person som är kyrkoskriven i Sverige och som vistas utomlands t. ex. för studier, forskning eller anställning anses vara bosatt i utlandet om han är inskriven vid utländsk läroanstalt, bedriver forskning eller utför arbete i utlandet under en tid av minst ett år. Har personen familjebostad i Sverige och besöker denna en gång i månaden eller oftare anses han dock inte vara bosatt i utlandet. Utländsk bosättning anses föreligga först sedan personen vistats utomlands en tid och anskaffat en stadigvarande bostad där. Anses personen vara bosatt i utlandet ändras inte detta förhållande därför att Sverige besöks under ferier, semester och liknande. Den utländska bosättningen består. – Har en person fast bostad både i utlandet och i Sverige och bor han omväxlande i sin bostad i utlandet och i sin svenska bostad (t. ex. "spaniensvenskar") anses han vara bosatt i det land där han bor längsta tiden av året. – För att den utomlands bosatte skall kunna få temporär tullfrihet för medfört transportmedel, måste hans vistelse här vara tillfällig.

[1] Enligt 1 mom. artikel 2 i den av Sverige ratificerade tullkonventionen (1954-06-04) om tillfällig införsel av privata vägfordon (Sveriges överenskommelser med främmande makter 1957:23) skall bl. a. temporär tullfrihet medges för temporärt införda fordon, som införs av personer "normally resident" utanför importlandet.

Tidigare har i regel ansetts att en vistelse som varat längre tid än ett år inte skulle kunna vara tillfällig. Om vistelsens tillfälliga karaktär är klar tillämpas dock numera inte någon sådan ettårsgräns.

Exportvagnsförteckning förs hos tulldirektionerna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall. Som villkor för exportvagnsregistrering av personbil eller motorcykel gäller att den som förvärvat fordonet är bosatt i utlandet. I fråga om utländska personer som vistas tillfälligt i Sverige tillämpas samma regler som gäller för personer som medför transportmedel temporärt från utlandet (se här ovan). Person som är kyrkoskriven i Sverige och som vistas utomlands exempelvis för studier, forskning eller anställning i utlandet och som har sin familjebostad i Sverige (jfr temporär tullfrihet) anses dock inte vara bosatt i utlandet.

5 Socialförsäkring

5.1 Bosättningens betydelse

AFL[1] omfattar sjukförsäkring, folkpensionering och försäkring för tilläggspension. Till den allmänna försäkringen har anslutits frivillig sjukpenningförsäkring och frivillig pensionsförsäkring. Om delpension ges bestämmelser i lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring.

5.1.1 *Försäkringstillhörighet*

Försäkrade enligt AFL är alla svenska medborgare och alla utlänningar som är bosatta i Sverige. Utländsk sjöman på svenskt handelsfartyg är försäkrad för tilläggspension, även om han inte är bosatt i riket. Utlänning, som inte är bosatt i Sverige, men som tillgodoräknats pensionspoäng, är försäkrad såvitt angår försäkringen för tilläggspension (1 kap. 3 §). Försäkringen är obligatorisk. Det finns emellertid viss möjlighet att stå utanför försäkringen för sjukpenning och tilläggspensioneringen. På grund av internationell överenskommelse kan också annan utlänning än ovan sagts vara tillförsäkrad förmåner enligt AFL. Alla försäkrade har inte rätt till lagens alla förmåner. Inte heller omfattas varje försäkrad av lagens alla förpliktelser. Av betydelse är i vissa fall inskrivning i allmän försäkringskassa, medborgarskap eller viss tids mantalsskrivning m. m. I vilken utsträckning sådana villkor gäller framgår av bestämmelserna för de olika försäkringsgrenarna. – Dessa bestämmelser återges nedan endast i den mån bosättning (eller liknande) har betydelse.

5.1.2 *Inskrivning hos allmän försäkringskassa*

Försäkrad, som är bosatt här i riket, skall fr. o. m. den månad då han fyller sexton år vara inskriven i allmän försäkringskassa. Han skall vara inskriven hos den kassa, inom vars verksamhetsområde han är mantalsskriven. Är han inte mantalsskriven, skall han vara inskriven hos den kassa inom vars område han är bosatt vid årets ingång. Bosätter han sig i Sverige senare under året, skall han skrivas in hos den kassa, inom vars område bosättningen äger rum (1 kap. 4 §). Försäkringskassa skall skriva in en person så snart kassan fått veta att han skall vara inskriven. Inskrivning gäller

[1] Där endast kapitel och paragraf anges avses i detta kapitel AFL.

dock tidigast fr. o. m. tredje månaden före den då han skrivs in. Den som inte är mantalsskriven, skall inom två veckor från den tidpunkt, då sådant förhållande inträtt att han skall vara inskriven hos viss kassa, anmäla sig hos denna. Så snart försäkringskassa fått veta att någon inte längre skall vara inskriven hos kassan, skall kassan avföra honom från sitt register över inskrivna försäkrade med verkan från den tidpunkt, då sådant förhållande inträtt att inskrivningen skall upphöra (1 kap. 5 §).

5.1.3 *Sjukförsäkring*

Sjukförsäkringen avser dels sjukvårdsersättning (inklusive tandvårdsförsäkring), dels sjukpenning och föräldrapenning.

5.1.3.1 Sjukvårdsersättning

I princip har alla försäkrade rätt till sjukvårdsersättning (2 kap. 1 §). Försäkrade som är bosatta utomlands har dock rätt till sjukvårdsförmåner enligt AFL endast om vårdbehovet uppkommit i Sverige (2 kap. 8 §).[1]

Sjukvårdsersättningen avser bl. a. utgifter för sjukhusvård. Sådan ersättning utgår vanligen med ett belopp som motsvarar avgiften på allmän sal vid hemortssjukhus, varmed avses sjukhus som drivs av landstingskommun (och kommun utanför landsting), inom vars område den försäkrade är bosatt. Om erforderlig vård inte kunnat ordnas på hemortssjukhus eller behovet av sjukhusvården uppkommit utanför den landstingskommun, där den försäkrade är bosatt, och den försäkrade med anledning härav tagits in på annat allmänt sjukhus än hemortssjukhus utgår ersättning med det belopp, som motsvarar den lägsta avgift, mot vilken den försäkrade kunnat få vården. Kostnaden för resor beräknas i sjukreseförordningen (1975:964) med utgångspunkt i bosättningen.[2] Bestämmelserna om ersättning för sjukvårdskostnader avser bara utgifter för sjukvård och resor inom Sverige. Enligt kungörelsen (1962:388) angående ersättning för sjukvård utom riket enligt lagen om allmän försäkring kan emellertid den som är bosatt i Sverige i särskilda fall få viss ersättning för utgifter för sjukvård utom riket. Har regeringen träffat överenskommelse med främmande stat om utgivande av ersättning för sjukvård, skall för vård inom sådan stats område ersättning enligt denna kungörelse utges endast om regeringen förordnar därom.[3] Ar-

[1] Se även kapitel 6 nedan.

[2] Jfr även förordningen (1975:963) om ersättning till sjukvårdshuvudman för handikapphjälpmedel och sjuktransporter.

[3] Enligt kungörelsen (1967:101) med förordnande enligt 5 § kungörelsen den 25 maj 1962 (nr 388) skall – trots att överenskommelse träffats mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om utgivande av ersättning för sjukvård – bestämmelserna i 2–4 §§ kungörelsen 1962:388 äga tillämpning i fråga om sjöman, som är omfattad av sjukförsäkringen enligt AFL och bosatt i Sverige, om han vid tillfällig vistelse i någon av de övriga nordiska staterna blir i behov av sjukvård samt, då vårdbehovet uppkommer, äger rätt till ersättning för sådan vård enligt sjömanslagen (1973:282).

betsgivare för sjöman, vilken jämlikt sjömanslagen[1] haft vid sjömans sjukdom vidkännas kostnad enligt denna kungörelse, kan i vissa fall få ersättning för den kostnaden. Gottgörelse kan också tillkomma utrikesförvaltningen för kostnad, som förvaltningen haft för sjukvård åt försäkrad utom riket (2 kap. 9 §).

5.1.3.2 Sjukpenning och föräldrapenning

För rätt till sjukpenning krävs bl. a. att den försäkrade är inskriven i allmän försäkringskassa (3 kap. 1 §; jfr 21 kap. 1 § med kungörelsen /1962:402/ om frivillig sjukpenningförsäkring hos allmän försäkringskassa). Försäkrad förälder som inte förvärvsarbetar har i samband med barns födelse rätt till föräldrapenning. Som villkor gäller dock att föräldern under viss tid varit eller bort vara inskriven hos allmän försäkringskassa. Föräldrapenning kan utgå även om åldersvillkoret i 1 kap. 4 § inte är uppfyllt (3 kap. 12 §).

5.1.4 *Folkpension och tilläggspension*

5.1.4.1 Folkpensionering

Folkpensioneringen omfattar ålderspension, förtidspension, familjepension och vissa särskilda folkpensionsförmåner.

Svensk medborgare, som är bosatt i riket eller som varit mantalsskriven här för det år då han fyllt sextiotvå år och för de fem åren närmast dessförinnan, är berättigad till folkpension (5 kap. 1 §).[2]

Den som enligt vad nu sagts en gång fått folkpension, men som inte längre uppfyller ovan angivna villkor kan ändå få rätt att också i fortsättningen uppbära folkpension. Sådan rätt föreligger om regeringen för vissa fall så förordnat eller det med hänsyn till omständigheterna skulle framstå såsom oskäligt att indra pensionen.

Sådant förordnande har givits i kungörelsen (1962:516) med föreskrifter rörande rätt till folkpension utom riket i vissa fall. Svensk medborgare, som får folkpension enligt 5 kap. 1 § men vars rätt enligt det lagrummet upphört, kan således också i fortsättningen få folkpension, om han vistas utom riket för vård av hälsan eller för behandling för sjukdom och det finns skälig anledning anta, att vården eller behandlingen har avsevärd betydelse för honom.

Enligt konventionen (1955-09-15) mellan de nordiska staterna om social trygghet, artiklarna 4 och 4 b, skall vid flyttning till annat nordiskt land svensk folkpension bibehållas för tiden intill dess den flyttande uppfyller villkoren för att få motsvarande pension i vistelselandet.

[1] Enligt sjömanslagen är arbetsgivare i princip skyldig att svara för kostnad för vård av sjuk eller skadad sjöman. Även för viss tid efter det sjömannen lämnat befattning på fartyg kan sådan skyldighet kvarstå. Ersättningstiden är beroende av om vården meddelas inom land där sjömannen är bosatt (38 §). Sjöman är i vissa fall berättigad till fri resa till sin hemort (31 §) (se under 8.1.9).

[2] För försäkrad, som inte är bosatt i Sverige, gäller viss avräkningsskyldighet (17 kap. 5 §) enligt kungörelsen (1967:209) om avdrag från folkpension i vissa fall.

Utlänningar har i princip inte rätt till folkpension. På grund av särskilda konventioner och överenskommelser slutna med stöd av bemyndigande i 20 kap. 15 § kan emellertid utlänningar från ett stort antal europeiska länder på vissa villkor (främst viss längre tids bosättning i Sverige) få folkpension eller del därav.

Folkpensionen kan kompletteras med kommunalt bostadstillägg enligt lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension. Tillägget skall för sådant fall utgå till den som är mantalsskriven inom kommunen, eller till där mantalsskriven hustru som får hustrutillägg. För rätt till kommunalt bostadstillägg får inte krävas viss tids bosättning inom kommunen eller uppställas annat därmed jämförligt villkor. För pensionsberättigad, som är bosatt i ålderdomshem eller därmed likställt hem, kan regeringen maximera det kommunala bostadstillägget. Rätt försäkringsnämnd för prövning av ärende angående förmån enligt denna lag bestäms med hjälp av mantalsskrivningsort. Ävenså bestäms med hjälp av mantalsskrivningsorten till vilken allmän försäkringskassa anmälningar enligt förevarande lag skall göras.

5.1.4.2 Tilläggspensionering

Pensionsgrundande inkomst beräknas endast för år då försäkrad (fr. o. m. det år då han fyller sexton år t. o. m. det år han fyller sextiofem år) haft inkomst av förvärvsarbete. Vid beräkning av inkomst av anställning tas hänsyn till lön eller annan ersättning, som försäkrad fått från arbetsgivare, som är bosatt utom riket eller är utländsk juridisk person endast i fall då den försäkrade sysselsatts här i riket eller tjänstgjort som sjöman ombord på svenskt handelsfartyg (11 kap. 2 § tredje stycket). Lön eller annan ersättning till svensk medborgare beaktas dock om svenska staten eller, där lönen härrör från utländsk juridisk person, svensk juridisk person, som äger ett bestämmande inflytande över den utländska juridiska personen, åtagit sig att svara för avgiften till försäkringen för tilläggspensionen. Hänsyn tas ej heller till lön eller annan ersättning från främmande makts beskickning eller lönade konsulat eller från arbetsgivare, som tillhör sådan beskickning eller sådant konsulat och inte är svensk medborgare. Undantag görs för lön till svensk medborgare och lön till utlänning som är bosatt här om utländsk beskickning åtar sig att svara för avgiften till försäkringen för tilläggspension (11 kap. 2 § fjärde stycket; jfr även 11 kap. 4 §). För här i riket bosatt eller mantalsskriven försäkrad bestäms pensionsgrundande inkomst av den lokala skattemyndigheten inom vars tjänstgöringsområde den försäkrade taxerats till statlig inkomstskatt eller skulle ha taxerats till sådan skatt, om han varit bosatt i riket eller icke haft att erlägga sjömansskatt. För annan försäkrad bestäms den pensionsgrundande inkomsten av lokala skattemyndigheten i Stockholm. Beträffande sjöman som inte är bosatt eller mantalsskriven i riket är dock särskilt stadgat i förordningen angående beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring.[1]

Är den pensionsberättigade inte bosatt i Sverige kan RFV med hans samtycke byta ut tilläggspensionen mot ett engångsbelopp (15 kap. 3 §).[2]

[1] Enligt denna förordning skall inkomst av anställning för vilken skattskyldighet här i riket inte föreligger, där den försäkrade är bosatt utomlands eller avses med förbindelse enligt 11 kap. 2 § tredje eller fjärde stycket (AFL), bestämmas med ledning av särskild uppgift från arbetsgivaren.

[2] En liknande bestämmelse finns i lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring. Enligt 30 § denna lag kan utlänning som inte är bosatt här i riket på vissa villkor få en rätt till sjukpenning eller livränta utbytt mot ett engångsbelopp. Motsvarande gäller enligt 21 § militärersättningsförordningen (1950:261).

5.1.5 *Särskilda bestämmelser om avgifter, ansökningar m. m.*

Om arbetstagaren inte är svensk medborgare och inte heller bosatt här, skall arbetsgivaren vid beräkning av socialförsäkringsavgift enligt 19 kap. 1 § – såvitt avser försäkringen för tilläggspension – bortse från lön eller annan ersättning som avser arbete utom riket. Även vid beräkning av socialförsäkringsavgift för sjukförsäkringen och folkpensioneringen bortses i vissa fall från arbetstagare som varit bosatt utomlands. – Sjukförsäkringsavgift erläggs fr. o. m. inkomståret 1975 på sätt framgår av 19 kap. 2 § endast av försäkrad som vid utgången av visst år är inskriven hos allmän försäkringskassa under förutsättning att han under året haft inkomst av annat förvärvsarbete än anställning enligt 3 kap. 2 §. – Enligt 19 § uppbördskungörelsen skall sjukförsäkringsavgift debiteras i den kommun där den försäkrade skall taxeras till statlig inkomstskatt för inkomståret. Om detta inte kan utrönas utan omgång får avgiften debiteras där den försäkrade för samma år är inskriven hos allmän försäkringskassa.

Sjukförsäkringsförmåner enligt 2 och 3 kap. utges av den allmänna försäkringskassa, hos vilken den försäkrade är inskriven eller skulle ha varit inskriven, om han uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 §. Sjukvårdsersättning åt försäkrad, som inte är och inte heller enligt vad nu sagts skulle ha varit inskriven hos försäkringskassa, utges av den kassa, inom vars verksamhetsområde vården erhållits (4 kap. 1 §).[1]

Ansökningar och anmälningar skall enligt kungörelsen (1962:394) med vissa bestämmelser rörande ansökan om pension enligt lagen om allmän försäkring m. m., vanligen göras hos den kassa där vederbörande är inskriven. Ansökan om pension enligt AFL (folkpension och tilläggspension) eller om hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg skall sålunda göras hos den allmänna försäkringskassa, hos vilken den sökande är inskriven eller skulle ha varit inskriven om han fyllt sexton år. I annat fall skall (med ett undantag) ansökan göras hos den för Stockholm inrättade allmänna försäkringskassan.

Även den uppgift rörande arbetsanställning, som det åligger arbetsgivare att lämna enligt förordningen 1954:269, skall i första hand lämnas till kassa där arbetstagaren är inskriven. Om han inte är inskriven lämnas den till kronofogdemyndigheten i arbetstagarens bosättningsort. Är arbetstagaren inte bosatt här i landet skall uppgiften gå till kronofogdemyndigheten i anställningsorten.

Anmälan om yrkesskada görs i första hand hos den allmänna försäk-

[1] Angående utbetalning av ersättning enligt lagen om yrkesskadeförsäkring för den som är bosatt utom riket stadgas i kungörelsen (1967:922) om utbetalning av yrkesskadeersättning. – Tillfällig smittbärare kan enligt lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare få ersättning efter beslut av den försäkringskassa hos vilken han är inskriven. Är han inte inskriven upptas ärendet av den kassa inom vars område han är bosatt och om han inte är bosatt i Sverige av den kassa inom vars område ingripandet skett. Ersättning åt kronisk smittbärare bestäms av länsstyrelsen i det län, där smittbäraren är bosatt eller, om han inte är bosatt i riket, där ingripandet skett.

ringskassa, där den skadade är inskriven (se vidare kungörelsen /1968:595/ angående anmälan om yrkesskada).[1]

5.1.6 *Frivillig försäkring enligt lagen om allmän försäkring*

För att försäkrad skall kunna försäkra sig för erhållande av visst sjukpenningtillägg fordras bl. a. att han är inskriven hos allmän försäkringskassa (21 kap. 1 § och 1 § kungörelsen om frivillig sjukpenningförsäkring hos allmän försäkringskassa). – För att försäkrad skall kunna få försäkra sig för frivillig pensionsförsäkring hos RFV enligt kungörelsen (1962:521) om frivillig pensionsförsäkring hos riksförsäkringsverket, fordras bl. a. att den försäkrade vid tillfället för avgiftsbetalning är svensk medborgare eller bosatt här i riket. – Frivillig yrkesskadeförsäkring kan meddelas bl. a. åt varje svensk medborgare, som är bosatt i riket samt åt den, som visserligen inte är svensk medborgare, men som är bosatt och mantalsskriven här (45 § lagen om yrkesskadeförsäkring).

5.1.7 *Delpension*

Försäkrad enligt lagen om delpensionsförsäkring[2] är arbetstagare som haft pensionsgrundande inkomst enligt 11 kap. AFL under minst tio år efter 45 års ålder. Dessutom skall arbetsvillkoret enligt reglerna för arbetslöshetsstödet (den försäkrade skall ha arbetat under minst fem av de senaste tolv månaderna) vara uppfyllt. Rätt till delpension tillkommer i Sverige bosatt försäkrad som minskat sitt arbete som anställd med i genomsnitt minst fem timmar per arbetsvecka och som efter minskningen har deltidsarbete med i genomsnitt minst 17 timmar per arbetsvecka. Delpension kan utgå tidigast fr. o. m. den månad varunder den försäkrade fyller 60 år och utgår längst till och med månaden före den under vilken han fyller 65 år.

5.2 Bosättningsbegreppens innebörd

5.2.1 *Lagen om allmän försäkring*

5.2.1.1 Tidigare utredningar

Det var först genom AFL som den allmänna sjukförsäkringen och den allmänna pensioneringen blev samordnade. För tiden före denna lags tillkomst hade bosättningsbegreppet väsentligen betydelse endast inom sjukförsäkringen.[3]

Den första svenska sjukkasselagen kom till 1891 och ersattes 1910 av en ny lag. Anslutning till sjukkassa var frivillig. Medlemskap i kassa förutsatte inte bosättning inom kassans verksamhetsområde och inom samma område kunde det finnas många sjukkassor. Redan 1913 fattades beslut

[1] Enligt lagen (1973:60) om handläggning av vissa ärenden angående ersättning enligt lagen om yrkesskadeförsäkring är som regel den försäkringskassa, hos vilken den skadade är inskriven eller skulle ha varit inskriven, om han uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 § (AFL), behörig att handlägga sådant ärende.

[2] Lagen träder i kraft den 1 juli 1976.

[3] Inom den allmänna pensionsförsäkringen hade man dessförinnan byggt rätt till pension och (i förekommande fall) skyldighet att betala avgifter till pension på mantalsskrivning (och medborgarskap).

om utredning av frågan om införande av en obligatorisk sjukförsäkring. Det kom emellertid att dröja länge innan en sådan sjukförsäkring kom till. Under utredningsarbetet fastslogs att det borde skapas ett enhetligt system av sjukkassor, som kunde utgöra de lokala organen för socialförsäkringen i dess helhet. Endast en kassa inom varje verksamhetsområde borde få statsunderstöd. Personer inom detta område, som ville ansluta sig till sjukkasserörelsen, borde få tillhöra områdets sjukkassa. Man kom därför fram till att den som ville tillhöra statsunderstödd sjukkassa endast borde ha rätt att tillhöra *en* kassa. Man övervägde om kassatillhörighet borde bestämmas med utgångspunkt från mantalsskrivningsort, bosättningsort eller kyrkobokföringsort. Särskilda sakkunniga (SOU 1926:36) föreslog att bosättningsort skulle vara avgörande, "därvid den, som saknar fast bostad, skall anses vara bosatt å sin mantalsskrivningsort". Anledningen härtill var att man åsyftade en utvidgning av kassornas sjukvårdande verksamhet. Detta krävde "naturligtvis, i vida högre grad än utbetalande av sjukpenning ett omhändertagande av den sjuke". Beträffande tolkningen av bosättningsbegreppet uttalades bara att ett rent tillfälligt vistande på en ort för att utföra visst arbete eller dylikt inte borde räknas som bosättning. – Klart är således att en person i första hand skulle anses bosatt där han hade sin *fasta bostad*. Av motiveringen framgår också att man önskade ett bosättningsbegrepp som så nära som möjligt anslöt sig till den faktiska uppehållsorten. Det fortsatta utredningsarbetet medförde inte någon principändring i denna del. I prop. 1930:154 förklarade departementschefen att i alla de paragrafer, vari fråga var om medlems bosättningsort, person som saknade fast bostad skulle anses bosatt på sin mantalsskrivningsort. Han synes således ha åsyftat ett enhetligt bosättningsbegrepp inom hela lagen. Propositionen förkastades visserligen av riksdagen, men förslaget återkom följande år i denna del i oförändrad form och godtogs då av riksdagen (lagen /1931:280/ om erkända sjukkassor).

Vår första obligatoriska sjukförsäkring fick vi efter ett förslag, som var grundat på ett betänkande av socialvårdskommittén. Lagen tillkom 1947, men trädde inte i kraft förrän 1955. Försäkringsplikten avsåg svenska medborgare, som var bosatta i Sverige. Kommittén förklarade att anknytning till bostadsorten erbjöd en bättre anpassning av försäkringen efter vederbörandes vistelseort än som kunde ernås via anknytning till mantalsskrivningsorten. Detta innebar avsevärda fördelar, bl. a. i fråga om ordnande av sjukkontroll och avgiftsbetalning. Den då gällande regeln inom sjukförsäkringen hade heller inte berett några större svårigheter vid tillämpningen.

Socialvårdskommitténs förslag byggde således på samma grunder som den frivilliga försäkringen. Beträffande bosättningsbegreppet anförde kommittén:

Härvid torde man böra följa samma praxis som vid tillämpningen av andra författningar, där bosättningsbegreppet är av betydelse, t. ex. mantalsskrivningsförordningen. Uppenbart är att en svensk medborgare, som mera tillfälligt vistas utomlands, bör anses vara bosatt i Sverige, även om han icke har någon fast bostad härstädes. Svenskar torde sålunda i regel endast böra utestängas från tillhörigheten till försäkringen, om de vistas utomlands under sådana förhållanden att de enligt mantalsskrivningsförordningen icke böra vara mantalsskrivna i Sverige. Härvid bör dock ej

tagas hänsyn till särbestämmelsen i 3 § 2 mom. nämnda förordning.[1] I fråga om utlänning torde däremot bosättning här i landet få anses upphöra så snart han lämnat landet, såvida det inte uppenbarligen endast är fråga om ett tillfälligt och icke för långvarigt besök i utlandet.

Departementschefen anslöt sig till vad kommittén anfört rörande bosättningsbegreppet. Han förklarade att också för sjömännens vidkommande borde bosättningen vara den avgörande faktorn och att endast svenska sjömän, som hade sin bostad här i riket, skulle omfattas av försäkringsplikten. Därvid borde, enligt departementschefen, sjömän, som var inskrivna vid sjömanshus här i riket eller som hade sin familj här, anses bosatta här i riket.

I vilken sjukkassa en person skulle vara medlem bestämdes däremot i första hand genom mantalsskrivningen och anledningen härtill var att avgiftsuppbörden nu anknöts till skatteuppbörden.

Då AFL tillkom 1962 stadgades att en icke svensk medborgare var försäkrad endast om han var mantalsskriven här i riket. Kravet på mantalsskrivning utbyttes 1967 mot ett krav på bosättning (samtidigt gjordes motsvarande ändringar i 5 kap. 1 § och 19 kap. 1 §). Till grund för lagändringen låg en utredning (1966-09-22) av RFV. I fråga om sjukförsäkringens bosättningsbegrepp förklarade RFV att kassorna i princip tillämpade samma bedömningsgrunder som inom folkbokföringen gällde för bedömning av frågan om och i så fall var en person skulle vara kyrkobokförd. Även inom sjukförsäkringen var sålunda huvudprincipen att envar skulle registreras där han regelbundet intog sin dygnsvila. Det erinrades om de speciella regler om kyrkobokföring, som inte grundade sig på bosättning. Verket förklarade att det för sjukförsäkringens del var nödvändigt att tillämpa ett bosättningsbegrepp som så nära som möjligt anslöt sig till den faktiska bosättningen. Beträffande sjukförsäkringens praxis i de fall, som i folkbokföringsavseende särskilt reglerats, framhöll verket att utomlands stationerad personal tillhörande utrikesförvaltningen med familjer och svenska tjänare inte ansågs bosatta i riket utan hade sitt egentliga hemvist i det land där de vistades under huvudmannens tjänstgöring. Vidare uppgavs att utomlands anställda svenska missionärer och präster med familjer avfördes omedelbart vid avresan till sitt verksamhetsfält.

5.2.1.2 Bosättningsbegreppet i praxis

Förvärv av bosättning i Sverige

En genomgång av försäkringsdomstolens praxis visar att man visserligen i princip använder sig av samma bosättningsbegrepp som man tillämpar inom folkbokföringen, men att vissa karakteristiska drag hos AFL:s bo-

[1] 3 § 2 mom. mantalsskrivningsförordningen: Den, som är i rikets tjänst å utländsk ort anställd, skall med sin familj och svenska betjäning mantalsskrivas inom Stockholms stad och S:t Nikolai församling; dock må, utan hinder av vad sålunda stadgats, den, som utom Stockholm äger eller besitter fast egendom, med Konungens medgivande tillika med familj och betjäning mantalsskrivas inom det mantalsskrivningsdistrikt, där den fasta egendomen är belägen.

sättningsbegrepp kan framhållas. I fråga om *tidsbestämda vistelser* framgår att en person anses bosatt i Sverige om han kommit hit i förvärvssyfte (eller för annan verksamhet) och för en tid av ett år eller mer. Detta gäller dock t. ex. inte om familjen stannar kvar i hemlandet och vederbörande genom regelbundna besök uppehåller kontakt med familjen. Då anses han ha bibehållit sitt egentliga hemvist hos familjen. Vistelse föranledd av semester anses i allmänhet som tillfällig. I ett särskilt fall har dock försäkringsdomstolen – i motsats till riksförsäkringsanstalten – ansett att semestervistelse grundar bosättning. Detta motiverades med bl. a. den beräkneliga tidslängden (18 månader) för hemlandsvistelsen och den omständigheten att vistelsen var förenad med viss arbetsskyldighet. I fråga om tidsbestämda vistelser synes vistelsetidens längd vanligen bli avgörande. Tiden tillmäts således betydligt större vikt än syftet. Däremot får givetvis syftet med vistelsen stor betydelse när fråga är om *vistelser som ej är tidsbestämda*. En person som tar ett arbete som typiskt sett är tidsobestämt torde sålunda anses genast bosatt här, om han inte på sätt nyss sagts upprätthåller kontakten med familjen. Den som t. ex. kommer hit efter giftermål med en här bosatt person för att bilda nytt hem torde också genast förvärva bosättning här. Detsamma gäller en svensk som återvänder hit för att efter många år utomlands tillbringa ålderdomen här.

Förlust av bosättning i Sverige

Vad i föregående stycke sagts i fråga om förvärv av bosättning torde mutatis mutandis gälla för förlust av bosättning. I fråga om ej tidsbestämda vistelser kan dock följande tilläggas.

En svensk avregistreras inte omedelbart om han inte *otvetydigt* visat sin avsikt att ge upp bosättningen här. Ett uttaget utvandringscertifikat är i de allra flesta fall tecken på sådan avsikt. Utlänning avregistreras i regel så snart han kan antas ha lämnat landet om inte omständigheterna talar för fortsatt bosättning. Är det inte klart att utlandsvistelsen kommer att vara ett år eller längre tid avregistreras den svenske medborgaren först efter ett års bortovaro.[1] Bortovaron behöver inte ha varit obruten. Avregistrering sker även om vederbörande under året varit i Sverige några månader. Inte heller görs skillnad mellan vistelse förorsakad av arbete åt svenska staten och vistelse på grund av arbete åt annan.[2]

På grund av sjömännens särskilda arbetsförhållanden behandlas dessa särskilt. En svensk sjöman, som är inskriven här i sjömansregistret, presumeras vara bosatt här till dess att särskilda omständigheter talar för annat. Har sjömannen tagit ut utvandringscertifikat och avförts ur kyrkobokföringen och talar faktiska omständigheter ej däremot anses bosättningen uppgiven. För en utländsk sjöman föreligger inte samma presumtion för bosättning i Sverige.

[1] Jfr dock beträffande utomlands stationerad personal tillhörande utrikesförvaltningen och missionärer RFV:s här ovan angivna utredning.

[2] Försäkrade som är överförda till obefintligregistret eller är kyrkobokförda "utan känt hemvist" skall inte vara inskrivna, eftersom deras bosättningsförhållanden är okända. Blir det sedermera känt, att vederbörande är bosatt i riket, skall han genast inskrivas även om någon ändring av hans kyrkobokföringsförhållanden inte skett.

5.2.2 *Lagen om delpensionsförsäkring*

Bosättningsbegreppet i lagen om delpensionsförsäkring kommenteras inte särskilt i propositionen (1975:97). I avsaknad av annan ledning får det antas vara avsett att detsamma gäller som för AFL:s bosättningsbegrepp.

6 Sjukvård m. m.

6.1 Bosättningens betydelse

6.1.1 *Sjukvård*

Landstingskommunernas (och kommunernas utanför landsting) *skyldighet* att svara för vård vid sjukdom m. m. regleras i sjukvårdslagen (1962:242). Enligt 1 § 1 mom. utgör varje landstingskommun och kommun som ej tillhör landstingskommun ett sjukvårdsområde. För dem som är bosatta inom sjukvårdsområdet åligger det landstingskommunen att svara för såväl öppen som sluten vård för sjukdom, skada, kroppsfel och barnsbörd, om inte annan gör det.[1] Vid omedelbart behov av vård har landstingskommun samma skyldighet att svara för vård av den som vistas inom sjukvårdsområdet utan att vara där bosatt (3 §). Den som driver sjukhus har i princip rätt att bestämma efter vilka grunder och till vilket belopp vårdavgift skall erläggas till sjukhuset för där lämnad sjukvård. Men sätts vårdavgift till lägre belopp för sjuka från det egna sjukvårdsområdet än för andra sjuka, får inte till sistnämnda grupp hänföras den som vid intagningen är bosatt inom sjukvårdsområdet (27 §). För personer bosatta inom sjukvårdsområdet (inomlänsbor) sätts i praktiken avgifterna för sluten vård till belopp som endast täcker en ringa del av de verkliga kostnaderna.[2] Avgörande är alltså patientens bosättningsort vid tidpunkten för intagningen på vederbörande sjukhus (jfr dock här nedan). Sjukvårdslagen saknar bestämmelser rörande den ordning, i vilken tvister mellan den sjuke och huvudmannen om vårdavgifter skall avgöras. Dessa frågor torde därför i princip endast kunna avgöras av allmän domstol.[3] För kommunmedlem finns dock möjlighet att genom kommunalbesvär få ett avgiftsbeslut undanröjt (34 § 1 mom.).

6.1.2 *Omsorg*

Landstingskommun skall bereda psykiskt utvecklingsstörda som är bosatta inom landstingskommunen undervisning, vård och omsorger i övrigt i den mån annan inte drar försorg härom (2 § lagen /1967:940/ angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda). Liksom i fråga om sjukvårdslagen är det bosättningen vid den tidpunkt då åtgärden vidtas som är avgörande för vilken landstingskommun som har ansvaret. Det ekonomiska ansvaret

[1] Eftersom det är patientens bosättningsort som är avgörande omfattar landstingskommunernas vårdskyldighet i allmänhet inte svenska medborgare, som är bosatta utomlands, även om de – såsom fallet är med dem som på grund av offentlig tjänst är bosatta utomlands – är kyrkobokförda här i riket (andra lagutskottet 1959:7).

[2] Fr. o. m. den 1 januari 1976 är "inomlänsavgiften" 20 kronor per dag.

[3] R. Lavin, Domstol och administrativ myndighet s. 172. Se även H. Rahm, Sjukvårdslag och kungörelse med kommentar (1970) s. 129.

övergår således inte på annan landstingskommun om bostadsorten därefter ändras, för att undervisning, vård m. m. bereds inom denna landstingskommun (prop. 1967:142 s. 159). – Svenska landstingsförbundets styrelse har rekommenderat landstingen att följa vissa anvisningar för fördelning av det ekonomiska kostnadsansvaret (cirkulär nr AC 20/69; jfr även cirkulär nr 4/72 och 4/74). För handläggning av frågor rörande tolkningen av fördelningsreglerna i rekommendationen finns ett centralt skiljemannaorgan (omsorgsdelegationen). I cirkuläret ges bl. a. följande rekommendationer. Omsorgskostnader för en psykiskt utvecklingsstörd som placeras i enskilt hem utanför det egna landstingsområdet bestrids av utplacerande landsting, även om vederbörande skall kyrkobokföras i vistelselandstinget. Detta gäller så länge grunden för bosättningen (kyrkobokföringen) är själva utplaceringen (jfr 22 § socialhjälpslagen).

6.1.3 *Folktandvård*

Landstingskommun är i princip skyldig att svara för tandvård för barn och ungdomar som är bosatta inom landstingskommunen till och med det år då de fyller nitton år. Härutöver skall landstingskommun svara för specialisttandvård för vuxna som är bosatta inom landstingskommunen (2 § folktandvårdslagen /1973:457/).

6.1.4 *Utomlänsavtalet*

I det s. k. utomlänsavtalet har sjukvårdshuvudmännen reglerat *ersättningen* för vård som meddelas personer som inte är bosatta inom sjukvårdsområdet (utomlänsbor). I avtalet avses med patients hemlandsting den huvudman inom vars område patienten är bosatt. Med utomlänspatient avses person, som bereds vård inom annat än bosättningsortens sjukvårdsområde. Avtalet gäller i vissa däri angivna fall för utomlänspatient vid sjukvård och överflyttningsresor. Undantagna från avtalet är följande patientkategorier.

1. de, som fullgör värnpliktstjänstgöring (även vapenfri tjänst samt inom civilförsvaret inskrivna värnpliktiga) eller efter utryckning från sådan tjänstgöring inom ett år från utryckningsdagen åtnjuter fortsatt vård för under tjänstgöringstiden ådragen sjukdom eller skada,
2. vid försvarsväsendet genom kontrakt för viss tid anställt manskap,
3. häktade och anhållna samt på statens fångvårdsanstalter intagna, dömda personer,
4. elever i statens ungdomsvårdsskolor,
5. på vårdanstalter för alkoholmissbrukare tvångsvis eller frivilligt intagna, för vilkas vårdkostnad staten svarar, samt
6. utlänningar, omhändertagna av staten på anstalter, läger e. d.

Avtalet gäller inte vård på sjukhem för långvarigt kroppssjuka vare sig hemmet är fristående eller anslutet till lasarett, sjukstuga eller läkarstation. Det gäller icke heller vård på sjukhem (avdelning) för lättskötta psykiskt sjuka eller konvalescenter.

Avtalet gäller inte akutvård på öppen mottagning.

Avtalet gäller inte heller undersökning, vars syfte endast är att tjäna till utgångspunkt för bestämning av rätt till ersättning på grund av lag, försäkringsavtal e. d.

Ersättningen motsvarar i allmänhet de verkliga kostnaderna och debiteras i princip hemlandstinget. En utomlänspatient på allmän sal får betala den patientavgift som hemlandstinget bestämmer. (Patientavgiften debiteras i första hand vederbörande försäkringskassa). Om avtalet inte är tillämpligt, får patienten i princip själv betala utomlänsavgift. – Frågor om tolkning och tillämpning av avtalet kan hänskjutas till ett särskilt utskott (utomlänsutskottet). Sjukvårdshuvudmännen har efter överenskommelse med Kungl. Maj:t åtagit sig att vid akut insjuknande ge utlandssvenskar, som vistas här, sjukhusvård efter inomlänsavgift. Inomlänsavgiften betalar försäkringen. Vården måste sökas inom det sjukvårdsområde där insjuknandet skett. (I annat fall har han att själv betala utomlänsavgift.) Landstingen har också åtagit sig att i regel tillämpa inomlänstaxan för utlandssvenskar, som söker sjukvård i Sverige för icke akut sjukdom, i vilken de insjuknat i annat land. Inomlänstaxan tillämpas endast under förutsättning att vederbörande patient i bosättningslandet inte kan få tillfredsställande sjukhus- eller förlossningsvård, som ersättes av detta lands socialförsäkring.[1]

En ytterligare förutsättning är att vården söks på sjukhus inom det sjukvårdsområde, där patienten var bosatt innan han lämnade landet.[2] Vid det statliga karolinska sjukhuset har för utlandssvenskar utan avseende vid tidigare bosättning fastställts en vårdavgift på allmän sal med 20 kronor per dag.[3] Denna ersätts vid akut sjukdom av försäkringskassan. Vid icke akut sjukdom får patienten betala den själv.

[1] Denna regel skall i fråga om utlandssvenskars bosättningsländer tillämpas enligt följande:

a) I den statliga utrikesrepresentationen anställd svensk personal med familjemedlemmar kan – med undantag av personal som tjänstgör vid myndighet i Storbritannien samt, i det fall vederbörande vunnit anslutning till sjukförsäkring i vederbörande land, Danmark, Finland, Island och Norge – erhålla vård till inomlänsavgift.
b) Utlandssvenskar, bosatta i Danmark, Finland, Norge, Island, de europeiska delarna av Förenade konungariket Storbritannien med Nordirland, Italien, Kanada och Nya Zeeland, kan ej få ifrågavarande förmån, enär de i respektive bosättningsländer kan erhålla tillfredsställande vård, som enligt mellan Sverige och respektive länder ingångna konventioner eller eljest föreliggande socialförsäkringar skall ersättas efter i stort sett samma grunder som i Sverige.
c) I fråga om utlandssvenskar bosatta i övriga europeiska länder torde i regel gälla, att de kan anses berättigade erhålla vård till inomlänsavgift. I några av dessa länder förefinnes dock möjlighet till fri sjukhusvård för där bosatta svenskar. Om osäkerhet härom kan föreligga, kan uppgift inhämtas hos utomlänsutskottets sekreterare.
d) Utlandssvenskar bosatta i övriga länder skall utan närmare prövning än vad nedan sägs vara berättigade erhålla vård till inomlänsavgift.
e) Då utlandssvenskar innehar enskilda försäkringar, som täcker deras sjukhuskostnader, synes hinder ej föreligga att debitera avgift enligt utomlänstaxa.

[2] Om ersättning av statsmedel för vård åt vissa utlänningar (flyktingar) samt åt vissa svenska medborgare eller förutvarande svenska medborgare utan känd mantalsskrivningsort som återvänder till Sverige se handbok för bestämning av patients hemlandsting m. m. (Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundets sjukvårdsdelegation).

[3] Enligt lagen (1969:653) om vissa bidrag för vård vid karolinska sjukhuset är den landstingskommun inom vilken den intagne är bosatt under vissa förutsättningar skyldig att bidra till kostnaderna för vården.

6.1.5 *Abort*

För att abort skall få utföras fordras att kvinnan i fråga är svensk medborgare eller bosatt här i riket. I annat fall krävs att socialstyrelsen av särskilda skäl lämnar kvinnan tillstånd till åtgärden (5 § abortlagen /1974:595/).

6.1.6 *Sterilisering*

På egen begäran får den steriliseras som har fyllt tjugofem år och som är svensk medborgare eller bosatt här i riket. Om den som fyllt aderton men inte tjugofem år och som är svensk medborgare eller bosatt här i riket ansöker om sterilisering, får socialstyrelsen under vissa förutsättningar lämna tillstånd därtill (2 och 3 §§ steriliseringslagen /1975:580/).

6.2 Bosättningsbegreppens innebörd

6.2.1 *Sjukvårdslagen*

Enligt motiven skall man vid tillämpning av sjukvårdslagen söka ledning i folkbokföringens bosättningsbegrepp. I prop. 1959:19 (s. 65) anförde sålunda departementschefen bl. a. följande:

> Vid bedömningen av frågan var en person skall anses bosatt kan ledning hämtas från folkbokföringens bestämmelser om rätt kyrkobokföringsort. En person skall alltså i regel anses bosatt på den ort där han är kyrkobokförd. I sådana undantagsfall då kyrkobokföringsorten och bosättningsorten inte sammanfaller skall den sistnämnda orten vara avgörande vid ifrågavarande bedömning. Om vederbörande måste anses bosatt i Sverige men ej har någon fast bosättningsort torde man böra försöka utröna, till vilken ort personen i fråga har sådan fast anknytning, att han kan anses bosatt där. Finns det intet som talar för att han har sådan anknytning till någon viss ort, torde han få anses bosatt på den plats, där han rent faktiskt vistas och har sitt nattlogi.[1]

6.2.2 *Lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda*

Vid bedömning av frågan var en person skall anses bosatt kan enligt föredragande statsråd (prop. 1967:142 s. 159) ledning hämtas från folkbokföringens bestämmelser om rätt kyrkobokföringsort. En person kan alltså i regel anses bosatt på den ort där han är kyrkobokförd. – I landstingsförbundets ovan (under 6.1.2) omnämnda cirkulär AC 20/69 ges vissa rekommendationer att beakta vid bosättningsbedömningen, varav följande utgör kortfattat sammandrag: Kostnadsansvaret för de omsorger som lämnas psykiskt utvecklingsstörd som omfattas av särskoleplikt (vanligen under 21 år eller senast vid 23 år) åvilar alltid och följer alltid successivt den huvudman inom vars område vederbörandes föräldrar (vårdnadshavare) är bosatta (i regel detsamma som kyrkobokförda) såväl när det gäller öppna som slutna vårdformer. För psykiskt utvecklingsstörd över denna ålder är i öppna vårdformer den egna bosättningen (kyrkobokföringen) avgörande i kostnadsansvarsfrågan, antingen han bor hos föräldrar eller i egen bostad. Vid flyttning till annat landsting stannar dock kostnadsansvaret kvar hos utflyttningslandstinget så länge vederbörande utvecklingsstörd har därifrån

[1] Andra lagutskottet betonade att om bosättningsort och kyrkobokföringsort inte sammanföll blev alltid bosättningsorten avgörande för vårdskyldigheten (2LU 1959:7 s. 43). Jfr även prop. 1932:170.

fortlöpande och enligt omsorgslagens 3–5 §§ obligatoriska omsorger. Under alla förhållanden ligger kostnadsansvaret kvar på utflyttningslandstinget till utgången av året närmast efter det då utflyttningen skedde. Vid fortsatt sluten vård av samma ålderskategori kvarstår kostnadsansvaret hos den huvudman som hade detta då särskoleplikten upphörde oberoende av om föräldrarna bosätter sig inom annat landstingsområde. Vid övergång till öppna vårdformer efter den slutna vårdtiden – varvid endast slutlig utskrivning beaktas – överflyttas kostnadsansvaret till den huvudman, inom vars område vederbörande bosätter sig. Även här gäller den ettåriga övergångstiden.

6.2.3 *Folktandvårdslagen*

Bosättningsbegreppet är, enligt förarbetena, detsamma som i sjukvårdslagen. Som regel får man därför anses bosatt där man är kyrkobokförd.

6.2.4 *Utomlänsavtalet*

Enligt avtalet skall frågan var en patient skall anses bosatt bedömas med ledning av FBF:s regler om rätt kyrkobokförings- och mantalsskrivningsort. Avgörande skall dock vara patientens faktiska bosättning. För tillämpning och tolkning av avtalet finns det s. k. utomlänsutskottet. En redogörelse för praxis hos utskottet lämnas i en av landstingsförbundet och Svenska kommunförbundets sjukvårdsdelegation utgiven handbok för bestämning av patients hemlandsting m. m. I handboken påpekas att bosättningsfrågan skall bedömas också på grundval av bestämmelserna i 3 § sjukvårdslagen. En genomgång av de redovisade fallen visar att utskottet i huvudsak sökt följa praxis i folkbokföringsmål. Vid prövningen av enskilda fall beaktas också den faktiska folkbokföringsåtgärden. Med hänsyn till att departementschefen vid tillkomsten av sjukvårdslagen (se ovan under 6.2.1) uttalat att i sådana undantagsfall då kyrkobokföringsorten och bosättningsorten inte sammanföll skulle den sistnämnda orten vara avgörande, bör dock anmärkas att utskottets praxis delvis kommit att avvika härifrån. Enligt 11 § FBF kyrkobokförs man i den församling där man är bosatt. Detta gäller dock inte om bestämmelserna i 19–24 eller 27 §§ FBF ger skäl till kyrkobokföring på annan ort. Enligt utskottets praxis tillämpas 24 och 27 §§ FBF som bosättningsregler. Trots denna tillämpning kan inkongruens uppkomma i förhållande till kyrkobokföringen, eftersom den för utskottets bedömning avgörande tidpunkten är intagningen och förhållanden som därefter inträffar inte beaktas annat än skälighetsvägen. – För utlandssvensk som söker sjukvård i Sverige för icke akut sjukdom i vilken han insjuknat i annat land, gäller att han alltid anses ha varit bosatt i sin senaste kyrkobokföringsort. För utomlands födda barn motsvaras denna ort av föräldrarnas senaste kyrkobokföringsort och för inom Storkyrkoförsamlingen i Stockholm kyrkobokförda tjänstemän m. fl. i utrikesrepresentationen av den ort från vilken de överfördes till Storkyrkoförsamlingen.

6.2.5 *Abortlagen*

Enligt förarbetena bör bosättningsbegreppet tolkas i överensstämmelse med motsvarande uttryck i 1 kap. 3 § AFL. Enligt departementschefen innebar

detta att det normalt borde fordras att kvinnan vistas här stadigvarande eller att hon har för avsikt att stanna här under längre tid (prop. 1974:70 s. 82).

6.2.6 *Steriliseringslagen*

Föredragande statsråd har i prop. 1975:18 (s. 71) förklarat att bosättningsbegreppet här skall ges samma innebörd som motsvarande uttryck i 1 kap. 3 § AFL. Detta utvecklar han på följande sätt:

> För att betraktas som bosatt här i landet fordras sålunda normalt att den steriliseringssökande vistas här stadigvarande eller har för avsikt att stanna här under längre tid. Utomnordiska medborgare styrker bosättning genom bosättningstillstånd eller uppehållstillstånd. För nordiska medborgare gäller kyrkobokföring som bevis om bosättning i riket.

Eftersom frågan om bosättning skall självständigt prövas av olika myndigheter kan – trots att bosättningsbegreppet i princip är detsamma inom de områden som behandlas i kapitlen 5 och 6 – samma situation bedömas olika.

7 Andra delar av socialrätten

7.1 Bosättningens betydelse

7.1.1 *Barnbidrag*

Allmänna barnbidrag utgår till barn, som är bosatta i Sverige.[1] I fråga om barn som inte är svenska medborgare gäller dock vissa inskränkningar. Bidrag utgår således endast om sådant barn fostras av någon som är bosatt och mantalsskriven i riket eller om barnet eller endera av dess föräldrar vistas i Sverige sedan minst sex månader.[2] Regeringen har emellertid rätt att komma överens med främmande makt om undantag från de särskilda villkor som gäller för här i riket bosatta utländska barn.[3] – Barnbidrag utgår från och med kvartalet efter det, varunder barnet fötts eller rätt till sådant bidrag eljest uppkommit, till och med det kvartal, varunder barnet fyller sexton år. Beslut om allmänt barnbidrag fattas av den allmänna försäkringskassa, hos vilken den som äger uppbära bidraget är inskriven eller skulle ha varit inskriven, om han uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 § AFL. (1, 1 a, 2 och 19 §§ lagen om allmänna barnbidrag och tillämpningskungörelsen /1973:452/)

7.1.2 *Bidragsförskott*

För att bidragsförskott skall kunna utgå, måste barnet bara bosatt[4] i Sverige. Är barnet inte svensk medborgare är en ytterligare förutsättning att vårdnadshavaren är bosatt här i riket och antingen barnet eller vårdnadshavaren sedan minst sex månader vistas i riket. Regeringen har emellertid viss rätt att föranstalta om att bidragsförskott skall utgå trots att dessa förutsättningar inte föreligger.[5] Men har barnet en gång varit bosatt här i riket kan bidragsförskott utgå även sedan bosättningen upphört om det med hänsyn till omständigheterna skulle framstå såsom oskäligt att dra in förskottet. – Fråga om bidragsförskott prövas av barnavårdsnämnden i den kommun där vårdnadshavaren är mantalsskriven eller, om sådan mantalsskrivningsort ej finns, av barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är bosatt.[6] Den underhållsskyldiges bosättning har i vissa fall betydelse för barnavårdsnämnds eventuella återkravsskyldighet. (1, 5, 11 och 24 §§ lagen om bidragsförskott och tillämpningskungörelsen /1964:144/).

[1] Kravet på bosättning har gällt alltsedan lagens tillkomst. Bidragsbeloppet har successivt höjts till 1 800 kr. om året.

[2] Vistelsen skall vara oavbruten. Den anses dock inte avbruten om t. ex. en holländsk medborgare besöker Holland under helgledigheter (RFV:s cirkulärserie nr 6/1973 s. 7, ändrad i september 1974).

[3] Med svenskt barn jämställs barn med annat nordiskt medborgarskap.

[4] Kravet på bosättning infördes med den nu gällande lagen. I tidigare lagar krävdes i stället stadigvarande vistelse.

[5] Med svenskt barn jämställs barn med annat nordiskt medborgarskap. Kungl. Maj:t har vidare gjort avkall på kravet på medborgarskap för politiska flyktingar (kungörelsen 1967:201).

[6] I prop. 1975/76:116 föreslås att administrationen av bidragsförskotten fr. o. m. den 1 oktober 1977 förs över till de allmänna försäkringskassorna och RFV.

7.1.3 *Det studiesociala systemet*

Varje barn som är bosatt i Sverige har rätt och skyldighet att delta i undervisning i grundskola eller annan godkänd skola. Ungdomar, som är bosatta i riket och som uppfyller föreskrivna inträdesfordringar, har i mån av tillgång på plats rätt att få undervisning i gymnasieskolan (23, 29, 30 och 31 §§ skollagen).[1]

För elever i grundskolan och motsvarande skolformer utgår från och med kvartalet efter det under vilket de fyllt sexton år studiestöd i form av *förlängt barnbidrag*. Sådant bidrag kan också utgå till studerande vid sådan skola utomlands som åtnjuter svenskt statsbidrag under förutsättning att den studerande deltar i undervisning som i huvudsak motsvarar den som ges vid grundskolan här i riket.[2] Förlängt barnbidrag utgår endast för studerande, som är bosatt i riket (2 kap. studiestödslagen /1973:349/).

Till studerande vid de läroanstalter och utbildningslinjer som regeringen bestämmer utgår *studiehjälp* i form av studiebidrag jämte tillägg, återbetalningspliktiga studiemedel och resekostnadsersättning. Ett villkor för rätt till studiehjälp är att den studerande antingen är svensk medborgare eller bosatt i riket. Den som inte är svensk medborgare har emellertid rätt till studiehjälp bara om han bosatt sig här i riket huvudsakligen i annat syfte än att få utbildning här. Studiehjälp utgår (med vissa undantag) från och med kvartalet efter det under vilket den studerande fyller sexton år. Sådan hjälp utgår dock endast till studerande som fyller högst nitton år under det kalenderår då läsåret börjar. Även studiehjälp kan på vissa villkor lämnas vid studier utom riket (3 kap. 1, 2, 3 och 22 §§ studiestödslagen).

Studerande vid de läroanstalter och utbildningslinjer som regeringen bestämmer kan få *studiemedel* i form av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel (och i vissa fall resekostnadsersättning). Studiemedel utgår endast till svensk studerande eller annan studerande som är bosatt i riket. Även här gäller det särskilda villkoret i fråga om bosättningsavsikt som här ovan omnämnts i fråga om studiehjälp. Studiemedel lämnas i vissa fall också för studier utom riket. Särskilda bestämmelser gäller om återbetalningsskyldig är bosatt utom riket (4 kap. 1, 3 och 36 §§ och 8 kap. 44, 45 och 52 §§ studiestödslagen samt 3 kap. 29 § och 4 kap. 22 § studiestödsförordningen /1973:418/).

Särskilt vuxenstudiestöd kan utgå till studerande vid de läroanstalter och utbildningsanstalter som regeringen bestämmer. En förutsättning för att sådant studiestöd skall kunna utgå är att den studerande är bosatt i riket. Det särskilda villkoret i fråga om bosättningsavsikt gäller också för rätt till vuxenstudiestöd (7 kap. 1 och 2 §§ studiestödslagen samt 7 kap. 5, 13,

[1] Enligt 26 och 91 §§ förordningen om kommunal och statlig vuxenutbildning är bosättning i landet en förutsättning för rätt att delta i vuxenutbildningen.

[2] Jfr 1 § förordningen (1968:31) om undervisning för utlandssvenskars barn enligt vilken med utlandssvensk förstås den som är bosatt eller under längre tid vistas i utlandet och som är eller har varit svensk medborgare eller på annat sätt har nära anknytning till Sverige. Enligt såväl Utlands- och Internatskoleutrednings betänkande Skolgång borta och hemma (SOU 1966:55 s. 23 och 24) som departementschefen (prop. 1968:67 s. 12) skulle begreppet utlandssvensk tolkas generöst. Risken för missbruk ansågs ringa.

och 16 §§ studiestödsförordningen).

Enligt 1 § lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare tillkommer sådan rätt (med vissa undantag) här i landet bosatt utländsk arbetstagare, som har arbetstillstånd. Om denne inte är skyldig att ha arbetstillstånd eller om han är befriad från sådan skyldighet krävs att han är kyrkobokförd här i riket. (Rätten gäller även utländska sjömän i vissa fall oavsett bosättning och kyrkobokföring här.)

7.1.4 *Bostadstillägg*[1]

Till barnfamiljer som är bosatta här i riket kan, såsom bidrag till täckande av barnkostnaderna och till främjandet av bostadsstandarden, utgå bostadstillägg (1 § kungörelsen /1968:425/ om statliga bostadstillägg till barnfamiljer).

En kommun har med stöd av 1 § lagen (1947:523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande rätt att utge kommunala bostadstillägg till barnfamiljer som är bosatta inom kommunen.[2]

Angående sådant kommunalt bostadstillägg som avses i lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension se ovan under 5.1.4.1.

Vissa kommuner ger också ett bostadstillägg till handikappade som bor i invalidbostäder eller i andra lämpligt utrustade bostäder.

7.1.5 *Familjebidrag*

I princip är den kommun, där den värnpliktige på inryckningsdagen "var bosatt under sådana förhållanden, att han, om mantalsskrivning då skolat förrättas, ägt där mantalsskrivas", skyldig att pröva ansökan om familjebidrag och att utge sådant bidrag. Var den värnpliktige den dagen bosatt utom riket, är Stockholms kommun betalningsskyldig. Om den värnpliktige efter inryckningsdagen flyttar till annan kommun övergår vanligen betalningsskyldigheten på inflyttningskommunen från och med kalendermånaden näst efter den, under vilken flyttningen där anmäldes av utflyttningskommunen. I avvaktan på att annan kommun slutgiltigt åläggs betalningsskyldighet är den kommun, där den värnpliktige på inryckningsdagen hade sin bostad, skyldig att förskjuta familjebidrag (27 § och 28 § 1 mom., jfr även 29 § familjebidragslagen).

7.1.6 *Krigshjälp*

I den mån fredstida sociala kontantförmåner såsom sjukförsäkringsförmåner, allmän pension, allmänna barnbidrag och familjebidrag till värnpliktigas anhöriga m. fl. vid krig (vid krigsfara efter regeringens förordnande) inte kan utges i vanlig ordning kan hjälpsökande få sin försörjning tryggad genom krigshjälp. Det åligger kommun att utge sådan till den som är bosatt i eller eljest tagit uppehåll i kommunen. (Kostnaderna för krigshjälp skall dock helt falla på staten.) Föreligger det särskilda skäl kan länsstyrelsen

[1] I prop. 1975/76:145 föreslås nya regler.

[2] Kommunerna erhåller under givna förutsättningar statsbidrag till kostnaderna härför (kungörelsen /1973:379/ om statskommunala bostadstillägg).

förordna att kommunen skall utge krigshjälp också till den som tillfälligt vistas i kommunen. (1, 2, 3 och 8 §§ lagen /1964:47/ om krigshjälp).

7.1.7 *Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m.*

Allmänt ekonomiskt bistånd kan enligt särskilda föreskrifter[1] utgå tillfälligt till svensk medborgare, som råkat i nöd eller annan svårighet i utlandet. Varaktigt sådant bistånd kan endast utgå till svensk medborgare, som är bosatt i utlandet och som på grund av ålder, sjukdom eller annan omständighet är ur stånd att försörja sig. Ekonomiskt bistånd i brottmål m. m. utgår till svensk medborgare, som är bosatt i Sverige och som anhållits, häktats eller eljest berövats friheten genom beslut av domstol eller annan myndighet i utlandet. Sådant bistånd kan under vissa förutsättningar utgå även om vederbörande inte är berövad friheten. När särskilda skäl föreligger, kan ekonomiskt bistånd i brottmål lämnas även till svensk medborgare som inte är bosatt i Sverige. (1 och 4 §§ lagen /1973:137/ om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m.).

Flykting eller statslös person som är bosatt i Sverige är i fråga om förmåner enligt nämnda lag likställd med svensk medborgare om inte särskilda skäl föranleder annat (50 § instruktionen /1967:83/ för utrikesrepresentationen).

7.2 Bosättningsbegreppens innebörd

7.2.1 *Barnbidragslagen*

7.2.1.1 Motiv

I prop. 1947:220 (s. 100) uttalade departementschefen:

> Enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åligger --- skattskyldighet --- här i riket bosatta utlänningar och dessa åtnjuta avdrag för barn enligt samma grunder som övriga skattskyldiga. Då ifrågavarande barnfamiljer icke synas böra komma i sämre läge genom att familjeavdragen för barn ersättas med allmänna barnbidrag, vill jag föreslå, att sådana bidrag skola kunna utgå även för utländska barn. Särskilt med hänsyn till våra nordiska grannar synes detta angeläget.
>
> Såsom allmän förutsättning för att barnbidrag skall kunna utgå för visst barn, vare sig barnet är svensk medborgare eller icke, synes böra fordras att barnet är bosatt här i riket. Endast under denna förutsättning kan från folkbokföringens organ erhållas erforderliga upplysningar angående barnet. Vid tolkningen av begreppet bosättning bör man följa samma praxis som vid tillämpningen av folkbokföringsförordningen. I princip torde härigenom barnbidrag komma att utgå endast för här kyrkobokförda barn. I detta sammanhang må anmärkas, att den som är i rikets tjänst å utländsk ort anställd skall med sin familj och svenska betjäning kyrkobokföras i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Här avsedda personer böra följaktligen vid tillämpningen av lagen om allmänna barnbidrag anses som bosatta i Sverige.

7.2.1.2 Familjepolitiska kommittén

Barnbidragen har t. o. m. 1973 administrerats av barnavårdsnämnderna. Enligt socialstyrelsens anvisningar (Råd och anvisningar nr 202 Nov. 1967) borde bosättningsbegreppet i lagen om allmänna barnbidrag så långt möjligt

[1] Av ministern för utrikes ärendena utfärdade allmänna föreskrifter för utrikesrepresentationen.

ha samma innehåll som i skattelagstiftningen. Detta innebar enligt anvisningarna att barnbidrag kunde utgå också vid längre utlandsvistelser än 12–15 månader under förutsättning att vederbörande barn alltjämt kunde anses bosatt i Sverige. Hänsyn skulle därvid tas till samtliga relevanta omständigheter. Hit hörde i första hand ändamålet med utlandsvistelsen men också sådana förhållanden som att någon i familjen fortfarande hade tjänst i Sverige eller att bostad eller möbler fanns kvar här i landet. I anvisningarna angavs som exempel på skäl som kunde visa att fråga var om tillfällig utlandsvistelse studier, vård av hälsa eller dylikt. I anvisningarna förklarades vidare att barn till den som var anställd i statens tjänst på utländsk ort skulle anses vara bosatt i Sverige hur långvarig dess utlandsvistelse än var.

Familjepolitiska kommittén föreslog i sitt betänkande Familjestöd (SOU 1972:34) att administrationen av barnbidragen skulle flyttas över till de allmänna försäkringskassorna. Kommittén förklarade därvid att i avvaktan på resultatet av hemvistsakkunnigas arbete borde de av försäkringskassorna tillämpade tolkningsprinciperna få gälla som hittills och då också för familjestödet. Det krav på bosättning som föreslogs gälla för barn borde därmed tolkas på samma sätt som bosättningsvillkoret för inskrivning hos försäkringskassa. Kommittén hade inte funnit skälen för "en generösare tillämpning" av bosättningsbegreppet i fråga om barnbidrag och bidragsförskott så starka att de motiverade undantag från de regler som gällde inom den allmänna försäkringen.

7.2.1.3 Praxis

RFV, som nu är tillsynsmyndighet för verksamheten med de allmänna barnbidragen, har meddelat anvisningar (RFV:s cirkulärserie nr 6/1973, ändrad i september 1974) för tillämpningen av barnbidragslagen.

Av dessa framgår bl. a. följande. Vid bedömningen av om bosättning skall anses föreligga görs som regel inte någon åtskillnad mellan svenska och icke-svenska barn. I princip tillämpas samma grunder som vid bedömningen av bosättning inom den allmänna försäkringen. I vissa speciella fall kan emellertid bosättning i riket föreligga enligt barnbidragslagen, trots att barnet inte anses bosatt här vid tillämpning av AFL (se härom här nedan). Huvudregeln är att ett barn skall vara kyrkobokfört för att kunna anses bosatt i riket. Är kyrkobokföringen grundad på annat skäl än bosättning är i enlighet med 1 § barnbidragslagen bosättningen avgörande.

Förvärv av bosättning

När en barnfamilj inflyttar från utlandet anses bosättning föreligga redan i och med att vederbörande rest in i Sverige i avsikt att stadigvarande stanna här. Detta medför att barnbidrag kan utgå också för tid innan kyrkobokföring skett. När barnet blivit kyrkobokfört skall därför försäkringskassan pröva om sådana bosättningsförhållanden förelegat att barnbidrag bör utgå retroaktivt också för kvartal vid vars ingång barnet inte var kyrkobokfört. Vad nu sagts gäller också barn som efter att ha varit upptaget i obefintligregistret kyrkobokförs.[1] – Av det anförda framgår att tillfällig vistelse här i riket inte medför rätt till barnbidrag. Även om en utrikes bosatt barnfamilj årligen

[1] Möjligheterna att utfå barnbidrag för tid före kyrkobokföring är dock begränsade (se ovan angivna anvisningar från RFV s. 2 och 3).

tillbringar sin semester (ofta flera månader) i Sverige, medför detta inte att barnen anses bosatta här. Inte heller blir utländska barn, som kommer till Sverige för några månaders ferievistelse, berättigade till barnbidrag (jfr dock här nedan). Utländska barn, som stannar i Sverige och under längre tid vistas hos svenska fosterföräldrar, kan däremot anses bosatta här. Om ett barn föds under moderns utlandsvistelse bedöms situationen som om barnet utrest tillsammans med modern. Är det fråga om en tillfällig utlandsvistelse utgår barnbidrag från och med kvartalet efter födelsekvartalet.

Förlust av bosättning

I princip antas bosättningen i Sverige bestå så länge vederbörande är kyrkobokförd. Utreds det att personen i fråga stadigvarande bosatt sig utomlands anses emellertid bosättningen i Sverige ha upphört, även om personen rätteligen kvarstår i kyrkobokföringen (t. ex. missionärer). Saknas utredning om att vederbörande stadigvarande bosatt sig utomlands använder man sig vanligen av en schablonregel. Enligt denna regel antas en utlandsvistelse ej vara tillfällig om utlandsvistelsen varar mer än fyra kalenderkvartal efter det kvartal varunder utresan ägt rum. I vissa speciella fall kan bidragsrätten kvarstå även om utlandsvistelsen varar längre tid än 12–15 månader. Särskild anledning att förutsätta fortsatt bosättning i Sverige anses föreligga om vederbörande som skäl för utlandsvistelsen anger studier, vård av hälsa e. d.

Från vad ovan anförts gäller dock ett undantag. Barn till sådana personer som avses i 20 § FBF (i svenska statens tjänst på utländsk ort anställda m. fl.) anses vara bosatta i Sverige oavsett utlandsvistelsens längd.

I övrigt gäller att barn, som fullgör sin skolgång i utlandet och av denna anledning är kvarskrivna hos här bosatta föräldrar eller andra anhöriga, skall anses bosatta i riket under tiden för skolgången. Detta gäller ofta utländska medborgare, som finner det lämpligt att placera barn i skola i hemlandet.

Det har ifrågasatts om barnbidragslagens bosättningsbegrepp förskjutits. Kammarrätten i Göteborg har nämligen i en dom (1975-12-03) förklarat att bosättningsbegreppet vid tillämpning av barnbidragslagen så långt som möjligt bör ges samma innehåll som i skattelagstiftningen. Kammarrätten åberopar härvid de regler angående bosättningsbegreppet i KL som infördes 1967, enligt vilka en person, som inte stadigvarande vistas i Sverige, likväl skall kunna anses bosatt här, om han alltjämt har väsentlig anknytning till Sverige.

Av nästföljande avsnitt framgår att bidragsförskottslagen ändrats, för att denna lags och barnbidragslagens anknytningsmoment skall överensstämma. I fråga om bidragsförskottslagen har regeringsrätten prövat bosättningsfrågan (RÅ 1967 ref. 34). I detta mål var fråga om en kvinna som tillsammans med sina barn studerade i Storbritannien. De avsåg att vara där närmare tre år. Under denna tid bibehöll kvinnan sin permanentbostad och sina tillhörigheter här i riket. En ateljé och arbetsplats var uthyrd. I Storbritannien hade hon varken permanentbostad eller arbetsinkomst. Hon hade endast visum för studier. Överståthållarämbetet fann att barnen ej var bosatta här i riket. Regeringsrätten gjorde inte ändring i detta beslut. En ledamot var skiljaktig och åberopade bl. a. gällande rättstillämpning av de inom skatterätten stadgade reglerna om skyldighet för den som här inom riket är

bosatt att erlägga skatt för inkomst (jfr även RÅ 1970 S 434). Med beaktande av regeringsrättens ståndpunkt i denna fråga kan det inte anses föreligga tillräckliga skäl att anta att barnbidragslagens bosättningsbegrepp nu fått ett annat innehåll än ovan refererade anvisningar ger uttryck för.

7.2.2 *Bidragsförskottslagen*

Skälet till att kravet på stadigvarande vistelse 1964 utbyttes mot bosättning var att man på så vis fick en bättre anknytning till folkbokföringens regler, samtidigt som man i detta avseende uppnådde överensstämmelse med barnbidragslagen. Socialpolitiska kommittén hade i sin utredning Trygghet för barns underhåll (Ds S 1963:12) förklarat att kravet på bosättning inte borde anses uppfyllt, om barnet inte var kyrkoskrivet här i riket. Å andra sidan ansåg kommittén att om barnet var kyrkobokfört, borde det kunna anses bosatt här också under tillfälliga vistelser utom landet. I prop. 1964:70 (s. 41) anförde föredragande statrådet:

Svårigheter vid tolkningen av bosättningsbegreppet uppkommer, då barnet under viss kortare eller längre tid vistas utomlands. Socialpolitiska kommittén har här föreslagit att bosättningsbegreppet tolkas så att – om ej särskilda skäl föranleder till annat – bosättningen skall anses ha upphört om utlandsvistelsen sträcker sig över längre tid än fyra månader. De fall som föreligger i rättspraxis rörande tillämpningen av folkbokföringsförordningens bosättningsbegrepp i detta avseende är få och inte av den art att de ger något entydigt besked om den betydelse som tillmätts längden av en utlandsvistelse. Att endast lita till tolkningen av folkbokföringsförordningen torde inte vara tänkbart för barnavårdsnämnderna i deras praktiska arbete. Någon form av schablonisering måste tillgripas. När det gäller de allmänna barnbidragen tillämpas, liksom inom sjukförsäkringen, en huvudregel om att en utlandsvistelse, som understiger ett år, inte medför att bosättningen anses ha upphört. Jag vill för enhetlighetens skull förorda, att samma huvudregel får gälla även i fråga om bidragsförskotten. Utrymme för undantag från denna huvudregel bör givetvis finnas. Det synes lämpligt att socialstyrelsen utfärdar närmare anvisningar till barnavårdsnämnderna i denna fråga.

Socialstyrelsen anförde i Råd och anvisningar i socialvårdsfrågor 1964 nr 174 (s. 3 och 4):

I allmänhet bör ett barn för att anses bosatt i Sverige både vara kyrkoskrivet här och vistas här. En utlandsvistelse, som understiger ett år, skall dock inte anses bryta bosättningen, såvida barnet hela tiden är kyrkoskrivet i Sverige. I undantagsfall bör barnets bosättning i Sverige kunna anses obruten trots att utlandsvistelsen blivit långvarigare än som nyss sagts. För en sådan bedömning bör det emellertid finnas särskilda skäl. Som exempel på dylika må nämnas, att barnets hemresa blir fördröjd på grund av sjukdom eller av annan orsak, över vilken vårdnadshavaren inte kunnat råda.

Med hänsyn till ovanstående bör den omständigheten, att barn, för vilket ansökan om bidragsförskott göres, uppehåller sig utomlands, inte utgöra hinder för bifall till ansökan, såvida barnet är kyrkobokfört i Sverige och såvida det i samband med ansökan blir upplyst, att utlandsvistelsen är avsedd att bestå under kortare tid än ett år. Visar det sig sedermera, att utlandsvistelsen blir långvarigare än vad sålunda uppgivits, får till prövning upptas frågan, huruvida barnets bosättning i Sverige upphört och, i så fall, huruvida bidragsförskottet skall indragas (Se 11 § 1 o. 2 st.).

Kortare besök i hemlandet, t. ex. för ferier eller semester, bör anses ingå i utlandsvistelsen.

Den som är anställd i rikets tjänst på utländsk ort (diplomater m. fl.) skall vara kyrkobokförd med sin familj och sin svenska betjäning i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Vad ovan sagts om barn, som vistas utomlands, har inte avseende på barn, tillhörande denna kategori utlandssvenskar. Som fallet är inom verksamheten rörande allmänna barnbidrag, skall dylika barn anses bosatta i Sverige, hur långvarig deras utlandsvistelse än är.

Bidragsförskott kan inte beviljas retroaktivt för tid innan villkoret om bosättning (= kyrkoskrivning) för både barn och vårdnadshavare blivit uppfyllt (socialstyrelsens meddelandeblad nr 30/75).

Endast i några fall har bosättningsfrågan prövats av regeringsrätten. Någon egentlig praxis kan därför inte sägas föreligga. De fall som prövats tyder dock ej på att bosättningsbegreppet i förevarande lag avviker från motsvarande begrepp i barnbidragslagen.

7.2.3 *Det studiesociala systemet*

7.2.3.1 Skollagen

I samband med skollagens tillkomst framhöll departementschefen att genom att man anknöt skolplikten till bosättningen blev det möjligt att via folkbokföringen få upplysningar om barnet. Följaktligen borde man vid tolkningen av begreppet bosättning följa samma praxis som vid tillämpningen av folkbokföringsförordningen. Departementschefen var medveten om att man ofta av rent praktiska skäl endast kunde utkräva skolplikt av barn, som faktiskt var kyrkobokförda. Om möjligt borde dock tillses att också barn som rätteligen skulle ha kyrkobokförts, exempelvis barn till vissa zigenare, fullgjorde sin skolplikt. Slutligen förklarade departementschefen att det inte ansetts behöva särskilt anges att skolplikt inte kunde utkrävas av barn som var hänförliga till den kategori (utländska diplomater m. fl.) som omfattas av nuvarande 26 § FBF. (Prop. 1958:93 s. 16 och 17 samt 1962:136 s. 78 och 79). – Skolberedningen vars betänkande låg till grund för skollagen betonade att det avgörande var bosättningen och inte kyrkobokföringen (SOU 1961:30 s. 809). Beredningens inställning överensstämde med den som skolförfattningssakkunniga redovisade i skrivelse (1957-10-09) till chefen för ecklesiastikdepartementet:

I vissa fall skall svenska medborgare vara kyrkobokförda i Sverige, fastän de är bosatta utomlands. Detta gäller *dels* i rikets tjänst å utländsk ort anställd personal med familjer – de kyrkobokföres som regel i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm – *dels* å utrikes ort anställda svenska missionärer och präster samt dem åtföljande hustrur och barn under 15 år – de bibehåller sin kyrkobokföring i Sverige, så länge utvandringscertifikat ej uttagits – *dels ock* utvandrare – för dem räknas kyrkobokföringen upphöra den dag, då de strykes i församlingsböckerna. Att för barn som här avses föreskriva svensk skolplikt synes ej lämpligt. Först när ett dylikt barn bosätter sig i Sverige bör det ha plikt och rätt att gå i svenska skolor.

Av det ovan anförda framgår att skollagens bosättningsbegrepp följer folkbokföringens.

7.2.3.2 Förlängt barnbidrag

I prop. 1973:63 (s. 75) förklarade föredragande statsrådet att det förlängda barnbidraget skulle ses som ett stöd i de fall då allmänt barnbidrag på grund av barnets ålder inte längre kunde utgå till elev i grundskolan. Det förlängda barnbidraget borde därför utgå enligt samma regler som gällde i fråga om rätt till allmänt barnbidrag. Han erinrade om att vid tillämpningen av bestämmelserna om allmänt barnbidrag ansågs som bosatt i Sverige också barn som tillfälligt vistades utom landet, men som fortfarande var kyrkobokfört här. Statsrådet påpekade att allmänt barnbidrag utgick t. ex. för barn till den som var anställd i statens tjänst på utländsk ort, såsom svenska diplomater och tjänstemän hos styrelsen för internationell utveckling. I motsvarande mån borde förlängt barnbidrag kunna utgå för barn som tillfälligt vistas utom landet, om barnet fortfarande var bosatt i Sverige och om barnet under vistelsen utomlands var elev vid utlandsskola som avses i förordningen 1968:321.

7.2.3.3 Studiehjälp och studiemedel

Bosättningsbegreppet

I fråga om bosättningskravet för utländsk studerande som önskar studiemedel gäller detsamma som enligt äldre lagstiftning. Centrala studiehjälpsnämnden (fr. o. m. 1974-07-01 centrala studiestödsnämnden) har i anvisningar (1964-11-13) förklarat att detta krav skall anses uppfyllt när den studerande är kyrkobokförd. Kommittén för utländska studerande ansåg att anvisningen var enkel och förklarade att den hade fungerat tillfredsställande såvitt man kände till. Den borde därför kunna användas i avbidan på de nya bosättningsregler som kunde bli resultatet av ett kommande utredningsarbete (Ds U 1969:9 s. 62 och 63).

Särskilt om bosättning vid tillämpning av 5 kap. 44, 45 och 52 §§ studiestödslagen

Dessa bestämmelser motsvarar 5 kap. 11, 12 och 14 §§ i studiestödslagens ursprungliga lydelse (se Ds U 1973:16 s. 81 och 82 eller prop. 1974:14 s. 133–135). Bestämmelserna i 5 kap. studiestödslagen hade i sin tur utan saklig ändring övertagits från 18–30 §§ studiemedelsförordningen (1964:401) och förordningen (1967:882) om studiemedelsavgifter (se prop. 1973:63 s. 81). I 29 § studiemedelsförordningen fanns särskilda bestämmelser beträffande återbetalningsskyldig som var bosatt utom riket. Enligt de regler som studiesociala utredningen föreslog i sitt betänkande Rätt till studiemedel (SOU 1963:74 s. 124–127) skulle den återbetalningsskyldiges taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt vara av grundläggande betydelse för avgiftsbetalningen. Eftersom en återbetalningsskyldig som bosatte sig utomlands i regel inte blev taxerad, försvann underlaget för avgiftsberäkningen för denne. Utredningen fann det därför nödvändigt med en i viss mån annorlunda reglering av avgiftsbetalningen för sådana återbetalningsskyldiga som inte var bosatta inom riket.

Med hänsyn till det angivna syftet med bosättningsbegreppet måste detta ges en innebörd som inte avviker från begreppets sakliga mening på övriga

ställen i studiestödslagen. Visserligen anförde departementschefen bl. a. följande i prop. 1964:138 (s. 194):

Den omständigheten att en utomlands bosatt återbetalningsskyldig brister i avgiftsbetalningen föranleder normalt att han blir skyldig att genast fullgöra hela sin återbetalningsskyldighet. Det finns emellertid möjlighet att dispensera från denna regel på särskilda skäl. Ett sådant särskilt skäl kan vara att utlandsvistelsen uppenbarligen är tillfällig. – – –

Det är dock knappast troligt att han därmed avsett att en uppenbarligen tillfällig utlandsvistelse skulle kunna vara bosättning i nu diskuterade paragrafers mening. Hans yttrande i övrigt tyder inte på att han velat frångå studiesociala utredningens förslag. Utredningen talar inte om andra fall än då vederbörande åtminstone tillfälligt bosätter sig utomlands (jfr SOU 1963:74 s. 124 och 125).

Det särskilda kvalifikationsvillkoret

När studiehjälpsreglementet (1964:402) och studiemedelsförordningen (1964:401) tillkom föreskrevs att utlänning inte hade rätt till studiehjälp/studiemedel om han bosatt sig i riket huvudsakligen i syfte att få utbildning här. Denna bestämmelse visade sig svårtillämpad, särskilt i fråga om utlänningar, som omedelbart efter ankomsten till Sverige påbörjade studier här. En fråga var härvid vilken bevisning man skulle kräva när det gällde den studerandes avsikt att efter studierna stanna kvar i Sverige.

I anvisningar den 27 augusti 1964 (cirkulär nr 5/1964) anförde centrala studiehjälpsnämnden i fråga om rätt till *studiehjälp*:

Innan utbetalning av studiehjälp sker, skall skolstyrelsen beträffande utländsk medborgare första gången studiehjälp utgår inhämta upplysningar, som kan ligga till grund för bedömning av orsaken till hans vistelse i Sverige.

I tillägg den 29 augusti 1966 (cirkulär nr 16/1966 och 32/1969) konstateras att studiehjälp i ett antal fall utbetalats till utländsk elev, vars huvudsakliga syfte med vistelsen i Sverige torde ha varit att få utbildning här. I tillägget betonas, att en förklaring av sökanden att han efter utbildningen avser att stanna kvar i Sverige inte skall vara avgörande för rätten till studiehjälp. Det är främst de förhållanden som föranlett vistelsen i Sverige som är av betydelse.

I fråga om rätt till *studiemedel* uttalade centrala studiehjälpsnämnden (CSN) i anvisningar (1967-08-28):

Enligt CSN:s uppfattning bör den som tar bostad i landet kort före det han påbörjat sina studier här regelmässigt anses ha bosatt sig i Sverige huvudsakligen i syfte att vinna svensk utbildning. I fråga om dem som varit bosatta här längre tid, bör man kräva att den utredning som måste göras i varje enskilt fall ger vid handen, att vederbörande bosatt sig här för att inlemmas i det svenska samhället för att studiemedel skall kunna beviljas. Man bör nämligen räkna med att det svenska utbildningsväsendet och det svenska studiesociala stödet i många fall kan framstå som så åtråvärda, att en utlänning under kort tid försöker klara sin försörjning här på annat sätt än genom studiesociala förmåner för att därigenom bli berättigad till svenska studiesociala förmåner. Å andra sidan kan det förekomma fall där vederbörande påbörjar studier i Sverige kort tid efter bosättningen här och där det likväl står klart att önskemålet att vinna utbildning i Sverige inte varit huvudskälet för bosättningen här – t. ex.

politiska flyktingar eller sådana studerande som har sina föräldrar bosatta i Sverige. – Enligt CSN:s mening bör den som åtnjuter studiesocialt stöd från sitt hemland inte i något fall kunna beviljas studiemedel. Nämnda förhållande får nämligen anses utgöra ett otvetydigt bevis för att han bosatt sig här huvudsakligen i syfte att vinna utbildning. –Stundom torde ha fästs stort avseende vid det faktum att den studerande sagt sig ämna stanna kvar i landet efter studiernas slut. Enligt CSN:s mening bör en sådan uppgift knappast tillmätas avgörande betydelse.

Enligt vad kommittén för utländska studerande inhämtat beviljade flertalet studiemedelsnämnder i princip studiemedel endast åt utlänning som vistats här i ungefär ett år.

Brister i 1964 års lagstiftning

Kommittén för utländska studerande förklarade, att den ansåg att den skiljelinje mellan invandrare och gäststuderande i fråga om rätt till studiesocialt stöd, som de då gällande reglerna återspeglade, i och för sig var riktig. Emellertid ansåg kommittén att svagheterna med reglerna var påtagliga och anförde:

Först och främst är härvid att märka att reglerna fortfarande vilar på principen att det är den enskilde utlänningen som avgör om han är invandrare eller gäststuderande. Att bestämma en persons status som invandrare resp. som gäststuderande med hjälp av en karenstidsregel är inte heller idealiskt. Sålunda kan det inte vara riktigt att som invandrare räkna en person som studerat här under ett års tid på medel som han fått eller medfört från sitt hemland. Lika oriktigt synes det vara att utan urskillning hänföra varje utländsk studerande, som inte vistats här minst ett år, till gruppen gäststuderande.

1971 års författningsändring

Efter förslag av kommittén för utländska studerande ändrades bestämmelserna 1971. Huvudkravet, bosättning i riket, bibehölls. I den äldre författningstexten stadgades att utlänning inte hade rätt till studiestöd om han bosatt sig i riket huvudsakligen i syfte att här vinna utbildning. Enligt den nya lydelsen har utlänning rätt till studiestöd endast om han bosatt sig i riket huvudsakligen i annat syfte än att här vinna utbildning. I prop. 1971:81 (s. 27) förklarade föredragande statsrådet att huvudprincipen alltjämt borde vara att endast den som var inlemmad i det svenska samhället borde ha rätt till svenskt studiestöd.[1] De nya bestämmelserna innebar att utlänning som mottagits under sådana omständigheter att det klart kunde förutsättas att han skulle komma att stanna i Sverige borde kunna få studiestöd. Till denna kategori hänförde statsrådet flyktingar, statslösa personer m. fl., vilka uttas eller överförs hit av svenska myndigheter i samråd med internationella flyktingorgan. I övriga fall borde som villkor för rätt till studiestöd gälla att personen med vederbörliga tillstånd vistats och förvärvsarbetat i Sverige under en sammanhängande period av två år, om ej särskilda omständigheter förelåg t. ex. en nära familjeanknytning. Barn under 20 år till invandrare som fått arbetstillstånd skulle dock, enligt statsrådet, liksom dittills omedelbart få rätt till studiestöd.

[1] Jfr prop. 1973:189 angående studiesocialt stöd vid studier i annat nordiskt land.

Praxis efter år 1971

Här ovan redovisade uttalanden av föredragande statsrådet har i praxis följts tämligen strikt. Detta innebär att som huvudprincip gäller att en sökande skall kunna sägas vara inlemmad i det svenska samhället. För detta krävs i regel att vederbörande är kyrkobokförd, att han vistas här med vederbörliga tillstånd[1] samt att han under en sammanhängande period av minst 24 månader arbetat här.[2] Sökande skall således under denna tid ha arbetat på minst halvtid med sådant arbete som (för icke-nordbor) kräver arbetstillstånd. (Även anställning i enskilt hushåll godtas.) Den som vistas i Sverige utan vederbörliga tillstånd – t. ex. som gäststuderande – anses därför inte bosatt här huvudsakligen i annat syfte än att här vinna utbildning. Detta gäller även om vistelsen här varit så långvarig som 3–4 år. Att nu angivna villkor är uppfyllda är dock inte nog för bifall till en ansökan, om det framkommer att vederbörande inte har för avsikt att stanna i Sverige. Eftersom han då inte kan betraktas som invandrare, är han inte inlemmad i det svenska samhället och därmed inte heller berättigad till studiestöd.

Det undantag från kravet på två års förvärvsarbete som föredragande statsrådet angav för person med nära familjeanknytning i Sverige tillämpas på följande sätt:

> För sökande som är gift med svensk medborgare bör som regel gälla att äktenskapet har varat under minst ett år, såvida inte särskilda omständigheter framkommer.
>
> Den som är gift och har eller har haft barn med svensk medborgare skall dock kunna undantas från ettårsregeln.
>
> Under vissa omständigheter skall den som sammanbor med svensk medborgare kunna jämställas med den som är gift med svensk medborgare. En sådan omständighet kan vara att vederbörande har eller har haft barn tillsammans.

För att elev, som tidigare fått studiestöd, även framdeles skall få sådant stöd måste han fortfarande vara bosatt i riket. I centrala studiehjälpsnämndens anvisningar Studiehjälp 1972–73 (s. 19) förklaras:

> För att fortsatt bosättning skall anses föreligga, skall krävas att eleven sedan rätten till studiestöd senast prövades oavbrutet varit kyrkobokförd och bosatt i Sverige med uppehållstillstånd. Har eleven bosättningstillstånd, krävs ej upphållstillstånd. För ogift barn under 20 år krävs ej heller uppehållstillstånd om barnets vårdnadshavare eller, om vårdnaden tillkommer flera, en av dem är svensk medborgare och bosatt här i landet eller har uppehållstillstånd eller bosättningstillstånd. Avbrott i vistelse i Sverige, som inte överstiger 3 månader per 12-månaders period, räknat från den tidpunkt då rätt till studiestöd senast prövades, skall inte utgöra hinder för fortsatt studiestöd.

7.2.3.4 Lagen om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning

Här används bosättningsbegreppet för att bestämma vem som är invandrare. Redan av invandrarutredningens direktiv framgår att departementschefen ansåg att en person kunde betraktas som invandrare även om fråga inte var om permanent bosättning, t. o. m. innan vederbörande tagit ställning till om han skulle stanna i Sverige (SOU 1971:51 s. 15–17).

Eftersom invandrarutredningen fann det svårt att entydigt definiera begreppet invandrare stannade man inom utredningen för att beteckna personer

[1] Uppehålls- och arbetstillstånd eller bosättningstillstånd (numera permanent uppehållstillstånd). – Karenstiden 2 år och övriga bestämmelser gäller emellertid även medborgare i annat nordiskt land (centrala studiehjälpsnämndens anvisningar Studiehjälp 1972–73 s. 17).

[2] Sökande har dock rätt att tillgodoräkna sig den tid han eller hon ägnat åt vård av egna barn i hemmet (SfU 1972:40 s. 6).

som mera varaktigt bosatte sig i Sverige som invandrare. En alldeles entydig definition var enligt utredningen inte nödvändig. Invandrarutredningen förklarade att för att en person skulle kunna anses varaktigt bosatt måste det föreligga en avsikt om viss tids vistelse i riket. Den prövning av vistelsens längd som skedde vid kyrkobokföringen var en lämplig avgränsning av den grupp personer som utredningens arbete avsåg. Som generell grund för rättigheter enligt lagen föreslogs ett krav på kyrkobokföring. Motivet härför var att man ville utesluta tillfälliga besökare, turister och personer som arbetar här en kortare tid (SOU 1971:51 s. 22, 91 och 96).

Utredningens förslag tillstyrktes över lag av remissinstanserna, men följdes inte i propositionen. För att en person skulle omfattas av lagen ansåg departementschefen att invandraren borde ha en så fast anknytning till Sverige att man kunde förvänta att han stannade här i vart fall någon tid. Ett kriterium härpå ansåg han vara att invandraren hade arbetstillstånd. Detta sattes som huvudkrav. För personer som är befriade från skyldighet att ha arbetstillstånd blev kravet i stället kyrkobokföring. Om bosättningsbegreppet i lagförslaget uttalade han sig inte.

Den olika behandlingen av de båda grupperna av utlänningar synes vara grundade på praktiska överväganden. Något skäl för skillnad i sak anges inte och sådan kan därför ej antas vara åsyftad. Man torde med hänsyn till det sagda vara berättigad att anta att det – i enlighet med utredningens tankegångar – är folkbokföringens bosättningsbegrepp som åsyftas. I det stora flertalet fall medför detta att förutsättningarna för kyrkobokföring skall vara uppfyllda.

7.2.4 *Bostadstilläggen*

Av förarbetena till kungörelsen om statliga bostadstillägg till barnfamiljer framgår att barnbidragslagens bosättningsbegrepp skall vara tillämpligt då bostadstillägget avses vara ett differentierat komplement till barnbidraget (SOU 1967:52 s. 173–175 och prop. 1968:42 s. 58–63 och 74).

Någon direkt ledning för tolkning av bosättningsbegreppet i fråga om kommunala bostadstillägg finns inte.

7.2.5 *Familjebidragslagen*

Sociala försvarsberedskapskommittén – vars arbete ligger till grund för tidigare familjebidragsförfattningar – föreslog i sitt betänkande Familjebidragslag m. m. (SOU 1939:26 s. 31) bostadskommunen som anknytningsmoment för att man skulle få en nära anknytning till de faktiska förhållandena. Tillämpningen borde enligt kommittén kunna ske med ledning av den praxis, som utbildats enligt mantalsskrivningsförordningen. Departementschefen instämde i kommitténs mening att det var lämpligt att anknyta till praxis i mantalsskrivningsärenden (prop. 1940:93 s. 47).

I anvisningar 1963 har försvarets civilförvaltning uttalat att hemortskommun enligt 27 § i lagen är den kommun, inom vars område församling är belägen, där den värnpliktige rätteligen var eller skulle vara kyrkobokförd på inryckningsdagen. Förvaltningen anförde vidare:

Givet är, att den värnpliktige ofta inte själv kan under militärtjänstgöringen rent personligen bosätta sig å annan ort. Men om exempelvis hustrun med barn och familjens bohag flyttar till annan ort, där den värnpliktige får antagas skola bosätta sig efter tjänstgöringens slut, får flyttning som medför övergång av betalningsskyldigheten anses föreligga.

En värnpliktig, som fullgör militärtjänstgöring å viss ort, anses enbart på grund av militärtjänstgöringen ej bosatt å orten under sådana förhållanden, att därå kan grundas mantalsskrivning. Denna omständighet bör beaktas, då det kan inträffa att den värnpliktige önskar inflytta sin familj till förläggningsorten allenast för tjänstgöringstiden.

Av förarbetena (SOU 1939:26 s. 31 och prop. 1940:93 s. 46 och 47) framgår, att man valt bosättning som anknytningsmoment på grund av att den "faktiska bostadskommunen" ansetts ha den påtagliga fördelen, att behovsprövningen blev så enkel och effektiv som möjligt. Den värnpliktiges förhållanden fick nämligen antas vara bäst kända på den ort där han bodde, och som regel bodde också hans anhöriga där. Nackdelen med bosättningen som anknytningsmoment var enligt departementschefen, att den avsåg ett sådant faktiskt förhållande varom tvist kunde uppstå. Mot mantalsskrivningskommunen som anknytningsmoment talade att den hänförde sig till ett förhållande som låg något tillbaka i tiden. Departementschefen framhöll att detta kunde medföra, att prövningen i många fall förlades till en kommun, där ingen av de bidragsberättigade bodde eller vistades. Detta måste, ansåg departementschefen, medföra en försening av prövningsförfarandet och en minskning av dess effektivitet. Vid valet mellan bostadskommun och mantalsskrivningskommun borde företräde ges åt det system, som i fråga om behovsprövningen verkade snabbast och effektivast, vilket han, som nyss sagts, ansåg att anknytningen till bostadskommunen gjorde.

7.2.6 *Krigshjälpslagen*

Begreppet bosatt kommenteras inte i förarbetena till krigshjälpslagen.

Bosättningsbegreppet används i lagen för att få en gräns mellan civilförsvarets och kommunernas uppgifter (prop. 1964:5 s. 62).

7.2.7 *Lagen om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m.*

I lagförslaget (prop. 1972:132 s. 202 och 203) förklarade departementschefen att skilda aspekter på bosättningsfrågan gjorde sig gällande beroende på om det var fråga om allmänt ekonomiskt bistånd eller bistånd i brottmål.

I 36 § allmänna föreskrifter för utrikesrepresentationen lämnas föreskrifter om ekonomiskt bistånd i brottmål m. m.:

I praxis anses svensk medborgare ha hemvist utomlands om han antingen tagit ut emigrantintyg eller också vistats mer än ett år i utlandet. Frågan huruvida en person skall anses bosatt i visst land kan emellertid inte avgöras enbart med hänsyn till vistelsetidens längd. Betydelse måste också tillmätas avsikten med vistelsen i landet och vederbörandes anknytning till landet genom arbete, släktrelationer, fastighetsinnehav m. m. I tveksamma fall skall frågan om en persons bosättning underställas departementet.

Vad som sägs i denna föreskrift överensstämmer i huvudsak med departementschefens uttalande härom.

Vid bistånd i brottmål m. m. skall undersökas om vederbörande är *bosatt i Sverige*. I fråga om varaktigt allmänt ekonomiskt bistånd skall undersökningen däremot inriktas på om vederbörande är *bosatt utomlands*.[1] Enligt vad som inhämtats från utrikesdepartementets konsulära byrå beaktas härvid kyrkobokföring och försäkringskassornas s. k. ettårsregel endast i ytterst få fall. Avgörande är i stället vad som kan utredas om den faktiska bosättningen. I första hand ser man då till var vederbörande har sin stadgivarande bostad. Denna bostad är dock inte alltid bestämmande. Den som visserligen har sin enda bostad i England, men som vistas där för begränsad tid t. ex. i studiesyfte eller som aupair-flicka, anses inte bosatt i England enbart på grund av bostaden. Även i andra sammanhang måste man försöka utröna syftet med en vistelse. Om vederbörande saknar en stadigvarande bostad eller om han har flera sådana måste ändamålet med resan från Sverige granskas.

Departementschefen betonade, att det från skilda utgångspunkter var önskvärt att bosättningsbegreppet gavs en entydig innebörd. Han ansåg emellertid att det inte var möjligt att då definiera begreppet i lagen. Departementschefen erinrade om att hemvistsakkunniga övervägde hithörande frågor. Det fick sålunda tillsvidare överlåtas åt de tillämpande myndigheterna att i varje särskilt fall bedöma huruvida bosättning skulle anses föreligga.

[1] I praxis görs denna undersökning även i fråga om tillfälligt bistånd; strängare kriterier gäller för den som är bosatt utomlands.

8 Andra rättsområden

8.1 Bosättningens betydelse

8.1.1 *Svenskt medborgarskap m. m.*

I 8 kap. 1 § andra stycket regeringsformen stadgas bl. a. att lag eller annan föreskrift inte får innebära att svensk medborgare som är bosatt i riket skall kunna berövas sitt medborgarskap i annat fall än då han är eller samtidigt blir medborgare i annan stat. Bestämmelserna om förvärv och förlust av svenskt medborgarskap finns huvudsakligen i *lagen om svenskt medborgarskap.*[1] Förutom vid födelse eller genom legitimation kan svenskt medborgarskap förvärvas efter anmälan eller efter ansökan.

Utlänning, som oavbrutet haft sitt hemvist i riket från det han fyllt sexton år och dessutom tidigare haft sitt hemvist här under sammanlagt minst fem år, förvärvar svenskt medborgarskap genom att, efter det han fyllt tjugoett år, men innan han fyllt tjugotre år, göra anmälan. Den som inte är medborgare i någon stat eller styrker, att han skulle förlora sitt utländska medborgarskap genom att bli svensk medborgare, får göra anmälan redan då han fyllt aderton år, om han vid tiden för anmälan har sitt hemvist i riket sedan fem år och dessutom tidigare haft sitt hemvist här under sammanlagt minst fem år (3 §). I vissa fall kan den som förlorat svenskt medborgarskap återvinna detta efter anmälan. Detta gäller den som vid födelsen blivit svensk och oavbrutet haft sitt hemvist här i riket intill aderton års ålder. Om han sedan två år har hemvist i riket, återvinner han medborgarskapet genom att göra anmälan. Den som är utländsk medborgare återvinner dock inte svenskt medborgarskap, om han inte styrker, att han därigenom skulle förlora det utländska medborgarskapet (4 §). I anslutning till medborgarskapsförvärv enligt 3 eller 4 § kan också barn i äktenskap få svenskt medborgarskap. Förutsättningar härför är att barnet är ogift, har hemvist här i riket och ej har fyllt aderton år (5 §).

Efter ansökan kan utlänning också få svenskt medborgarskap genom naturalisation. Härför erfordras normalt bl. a. att han sedan sju år har hemvist här i riket (6 §).

I vissa fall kan hemvistet också ha betydelse för frågan om förlust av svenskt medborgarskap. Detta förloras av bland andra ogift barn under aderton år, som blir utländsk medborgare genom att föräldrarna gifter sig med varandra; har barnet hemvist här i riket, förlorar dock barnet svenskt med-

[1] I prop. 1975/76:136 har föreslagits vissa ändringar.

borgarskap endast om det före aderton års ålder flyttar ur riket och då har utländskt medborgarskap (7 §). Svensk medborgare, som är född utom riket och som aldrig haft hemvist här och inte heller uppehållit sig här under förhållanden som tyder på samhörighet med Sverige, förlorar i princip sitt svenska medborgarskap, när han fyller tjugotvå år.

Beträffande medborgare i övriga nordiska stater föreligger viss särreglering. Även denna bygger delvis på vederbörandes hemvist (se 6 och 10 §§ samt medborgarskapskungörelsen).

Giltighetstiden för pass (som regel högst tio år) får förlängas då det gäller resa till Sverige eller annat land, där passinnehavaren har sitt hemvist (3 § passkungörelsen /1940:471/ och 4 § utrikesförvaltningens passkungörelse /1940:548/). – Passökande är skyldig att inställa sig personligen, där ansökningar om pass skall mottas, vanligen i den ort, där sökande har sitt hemvist (4 § /jfr 5 §/ passkungörelsen).

8.1.2 *Allmän rättshjälp*

Enligt rättshjälpslagen (1972:429) får allmän rättshjälp lämnas fysisk person i rättslig angelägenhet, om han behöver sådant bistånd och hans beräknade årsinkomst inte överstiger ett visst gränsbelopp (6 §).[1] Allmän rättshjälp får dock inte lämnas i angelägenhet som inte prövas eller på annat sätt behandlas i landet, om inte den rättssökande är bosatt här och särskilda skäl föreligger för rättshjälp. Sådan hjälp får vidare lämnas den som inte är bosatt i landet endast om han är svensk medborgare[2] eller särskilda skäl föreligger för rättshjälp (8 §). Ansökan om allmän rättshjälp upptas av den rättshjälpsnämnd inom vars verksamhetsområde sökanden är bosatt (18 §).[3,4]

8.1.3 *Delgivning*

En persons hemvist är av betydelse vid tillämpning av delgivningslagen (1970:428) i följande fall. Har den med vilken delgivning skall ske känt hemvist utom riket eller vistas han på ort utom riket, får delgivningen ske enligt lagen på den orten (5 §). Har enskild person som söks för delgivning

[1] Allmän rättshjälp får under vissa förhållanden också lämnas dödsbo.

[2] Under förutsättning av ömsesidighet kan regeringen förordna att medborgare i viss främmande stat skall vara likställd med svensk medborgare (8 §). Sådant förordnande har meddelats i kungörelsen (1973:138) om tillämpning av rättshjälpslagen beträffande medborgare i vissa främmande stater. Här bör märkas att Kungl. Maj:t förordnat att den som är statslös eller politisk flykting och ej är bosatt här i riket skall i fråga om allmän rättshjälp vara likställd med medborgare i den stat där han är bosatt (kungörelsen /1969:645/ om vissa rättigheter för statslösa personer och politiska flyktingar).

[3] Om sökanden är dödsbo, där den avlidne var bosatt.

[4] Enligt 12:2 RB (jfr 12:22 och 21:3 RB) skall rättegångsombud i regel vara svensk medborgare med hemvist inom riket. – För erhållande av godkännande som tolk och auktorisation som översättare krävs att vederbörande är bosatt här i riket (förordningen 1975:590).

känt hemvist inom riket och träffas han inte där, får handlingen lämnas till vuxen medlem av det hushåll, som han tillhör. Träffas inte heller sådan person, får handlingen lämnas till den söktes hyresvärd, om denne bor i samma hus, eller till annan som i hyresvärdens ställe har tillsyn över huset och bor där. Driver den sökte rörelse med fast kontor och träffas han inte där under vanlig arbetstid, får handlingen lämnas på kontoret till någon som är anställd där (12 §). Saknar den som söks för delgivning känt hemvist och kan det inte klarläggas var han uppehåller sig, sker delgivningen genom kungörelse. Har den sökte känt hemvist inom riket men träffas varken han eller någon som handlingen kan lämnas till enligt 12 § och kan det inte klarläggas var han uppehåller sig, får kungörelsedelgivning användas, om det finns anledning anta att den sökte avvikit eller på annat sätt håller sig undan. Myndigheten kan i stället besluta, att handlingen skall i slutet kuvert lämnas i den söktes hemvist, eller om detta ej kan ske, fästas på dörren till hans bostad (15 och 19 §§).[1]

Skriftlig uppsägning av hyresförhållande enligt 12 kap. jordabalken skall delges den som söks för uppsägning, dock utan tillämpning av 12–15 §§ delgivningslagen. Om den som söks inte träffas i sitt hemvist, får uppsägningen sändas i rekommenderat brev under hans vanliga adress. I sådant fall skall dock dessutom ett exemplar av uppsägningen lämnas på visst annat sätt. Om den sökte inte har känt hemvist i Sverige (eller ombud) får uppsägning ske genom kungörelse i Post & Inrikes Tidningar (12 kap. 8 § jordabalken).

För uppsägning enligt bostadsrättslagen (1971:479) äger vad i föregående stycke sagts i princip motsvarande tillämpning (39 §).

8.1.4 *Utsökning m. m.*

Utmätning skall sökas, där gäldenären har sitt hemvist. För utmätning av egendom, som finns på annan ort än gäldenärens hemvist (liksom för penningfordran), finns kompletterande regler (56 § utsökningslagen[2]; jfr 3, 4, 8 och 9 §§ förordningen /1917:915/ angående indrivning och redovisning av böter). Tas viss lös egendom i mät av mer än en utmätningsman, skall målen i fortsättningen handläggas gemensamt av den som de i samråd beslutar eller utmätningsmannen i gäldenärens hemvist bestämmer (56 a §; jfr 10, 20, 21, 46, 66, 68, 69 och 74 §§ utsökningskungörelsen /1971:1098/ och 10 § lagen /1915:219/ om avbetalningsköp).[3] Saknar gäldenären känt hemvist och är det inte känt var han uppehåller sig eller ombud för honom finns behöver underrättelse enligt 59 § första stycket inte sändas (59 §). Förordnande om vräkande enligt 192 § får i regel ej verkställas om inte den som ansökningen avser dessförinnan underrättats. Har denne sökts i sitt hemvist och har varken han själv eller hans make eller husfolk kunnat anträffas, får underrättelse lämnas i hans hemvist eller fästas på hans husdörr. Saknar han stadigt hemvist i riket och har han inte heller känt ombud i orten behöver underrättelse inte lämnas (193 §).

Fråga om införsel upptas av utmätningsmannen i den ort där gäldenären är bosatt. Är gäldenären inte bosatt här i landet, upptas frågan i den ort där arbetsgivaren finns (8 § införsellagen /1968:621/). Vid sådan kvittning av lönefordran som sker utan arbetstagares medgivande skall arbetsgivaren

[1] Jfr Cirkulär (1975:301) till statsmyndigheterna angående inbördes rättshjälp mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge genom delgivning och bevisupptagning.

[2] Där ej annat anges avses i detta stycke utsökningslagen.

[3] Jfr även 1, 3, 4, 8, 9 och 25 §§ förordningen angående indrivning och redovisning av böter.

från utmätningsman inhämta besked om hur stor del av lönefordringen som skall vara skyddad mot kvittning. Framställning om besked görs hos utmätningsmannen i den ort där arbetstagaren är bosatt. Är han inte bosatt här i landet, görs framställningen i den ort där arbetsgivaren finns (7 § lagen /1970:215/ om arbetsgivares kvittningsrätt; jfr 2 och 12 §§ kungörelsen /1970:745/ om statlig lönegaranti vid konkurs). Fordran på obetald skatt bevakas i konkurs av kronofogdemyndigheten i den ort där konkursgäldenären har sitt hemvist (59 § uppbördskungörelsen).

I vissa fall skall överexekutor utse skiljeman. Under särskilda förhållanden kan han också frånta skiljeman uppdraget. Vidare finns viss möjlighet för överexekutor att på ansökan av part medge förlängning av den tid inom vilken skiljedom skall vara meddelad. Behörig att uppta ansökan i ärende som nu nämnts är överexekutor i den ort, där endera parten har sitt hemvist. Har ansökan gjorts hos flera överexekutorer är den överexekutor behörig, hos vilken ansökan först gjorts. (8, 10, 18 och 26 §§ lagen /1929:145/ om skiljemän).[1]

8.1.5 *Upphovsrätt*

Det som i upphovsrättslagen är stadgat om upphovsrätt är tillämpligt på bl. a. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige och filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige (60 § lagen /1960:729/ om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk). – Den särskilda upphovsrätt som gäller katalog, tabeller eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter, är tillämplig på arbete som framställts av bl. a. den som här har sin vanliga vistelseort (61 § jämförd med 49 §).

Lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild är tillämplig bl. a. på fotografisk bild som är framställd av den som har sin vanliga vistelseort i Sverige (22 §).[2]

I anledning av Sveriges tillträde till de i Paris (1971-07-24) reviderade Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk och Världskonventionen om upphovsrätt, Europeiska överenskommelsen (1960-06-22) om skydd för televisionsutsändningar, Internationella konventionen (1961-10-26) om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag och konventionen (1971-10-29) rörande skydd för framställare av fonogram mot olovlig kopiering av deras fonogram, har Kungl. Maj:t utfärdat kungörelsen (1973:529) om tillämpning av lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk och lagen om rätt till fotografisk bild med avseende å andra länder och områden, m. m.

8.1.6 *Körkort*

Den som har ett i något av de övriga nordiska länderna utfärdat och där gällande nationellt körkort för motorfordon och som har stadigt hemvist i Sverige, kan på vissa villkor få svenskt nationellt körkort utan att undergå förarprov. Vad nu sagts gäller också den som har ett i annan främmande stat utfärdat och där gällande nationellt körkort för motorfordon och som tar stadigt hemvist i Sverige, såvida han under de senaste tolv månaderna i betydande omfattning fört motorfordon här i riket. (Kungörelsen

[1] I prop. 1975/76:48 föreslås ändringar i bl. a. 18 och 26 §§.

[2] Jfr även 1 § kungörelsen (1970:495) om utländska varumärken m. m.

/1962:262/ om rätt för person, som i främmande stat äger framföra motorfordon, att erhålla körkort utan att undergå förarprov; jfr även kungörelsen /1962:277/ om godkännande av vissa utländska körkort). Utan hinder av vad eljest gäller får utomlands bosatt person som fyllt 15 år och som tillfälligtvis vistas här under vissa förutsättningar bruka av honom införd lätt motorcykel (9 § körkortskungörelsen /1972:592/).[1]

8.1.7 *Valregler*

8.1.7.1 Rösträtt

Enligt 3 kap. 2 § regeringsformen tillkommer rösträtt vid val till riksdagen i princip svensk medborgare som är bosatt i riket. Huruvida rösträtt härvidlag skall anses föreligga avgörs på grundval av en före valet upprättad röstlängd. – En förutsättning för att man skall bli upptagen i allmän röstlängd är enligt vallagen att man den 1 juni enligt länsstyrelsens personband är kyrkobokförd i valdistriktet (4 kap. 2 §). Myndig svensk medborgare som inte är bosatt i riket har rösträtt vid val till riksdagen, om han varit kyrkobokförd här någon gång under de senast förflutna sju kalenderåren. Svensk medborgare skall anses bosatt utom riket, om han enligt länsstyrelsens personband inte är kyrkobokförd här (4 kap. 11 §).

8.1.7.2 Valbarhet

Endast den som uppfyller villkoren för rösträtt och är myndig kan vara ledamot av riksdagen eller ersättare för ledamot (3 kap. 10 § regeringsformen).

Ledamot eller suppleant i domkapitel kan bara den vara, som är boende inom stiftet (8 § lagen om domkapitel).[2]

Till jurymän i tryckfrihetsmål skall utses myndiga svenska medborgare, som är bosatta inom länet (12 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen).

Ledamöter i länsnykterhetsnämnd, länsskolnämnd och länsvägsnämnd skall vara bosatta inom länet (9 § lagen om nykterhetsvård; 22 § skollagen; 2 § instruktionen /1971:959/ för länsvägnämnderna).

Enligt lagen (1955:416) om sparbanker skall huvudmän och styrelseledamöter som regel vara bosatta inom sparbankens verksamhetsområde (12 och 37 §§).

Vidare skall i övrigt i förekommande fall stiftare, styrelseledamot, verkställande direktör, firmatecknare, revisor och likvidator i princip vara bosatta i riket enligt följande lagar: lagen om sparbanker, lagen (1955:183) om bankrörelse, aktiebolagslagen (1975:1385), lagen (1948:433) om försäkringsrörelse, lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar, bostadsrättslagen (1971:479) och lagen (1972:262) om understödsföreningar.

Styrelseledamot av vägsamfällighet och vägförening liksom i regel styrelseledamot i flottningsförening skall vara här i riket bosatta (52 och 88 §§ lagen /1939:608/ om enskilda vägar; 39 § lagen /1919:426/ om flottning i allmän flottled).[3]

[1] Enligt 8 § trafikskadelagen (1975:1410) utgår trafikskadeersättning i fall som anges i lagen för skada i följd av trafik här i riket. I vissa begränsade fall kan sådan ersättning utgå också för skada i följd av trafik utomlands. Skadan skall då ha tillfogats svensk medborgare eller den som har hemvist i Sverige.

[2] Jfr även 13 § 5 mom.

[3] Enligt 6 § lagen (1974:191) om bevakningsföretag skall viss lämplighetsprövning göras av myndighet inom vars område vederbörande har sitt hemvist.

8.1.8 *Tryckfrihet*

För periodisk skrift skall enligt tryckfrihetsförordningen finnas en utgivare. En av förutsättningarna för att en person skall kunna vara utgivare är att han äger hemvist inom riket (5 kap. 2 §). Då utgivare utsetts, skall ägaren göra anmälan därom hos chefen för justitiedepartementet. Anmälan skall innehålla uppgift om utgivarens namn och hemvist (5 kap. 4 §). – Hade den som skulle ha att svara vid skriftens utgivning ej känt hemvist inom riket och kan inte heller i målet utrönas, var han uppehåller sig, skall i regel ansvaret övergå på den som efter honom har att svara (8 kap. 10 §). I fråga om skrift, som tryckts utom riket, skall vad som är stadgat om boktryckares ansvarighet avse den som låtit utlämna skriften för spridning inom riket eller, om det ej kan visas vem han är eller han inte, då skriften här utgavs, ägde hemvist inom riket, den som enligt 6 kap. är att anse som utspridare (13 kap. 3 §).[1]

För varje radioprogram skall finnas en programutgivare, som skall vara myndig och ha hemvist i Sverige (3 § radioansvarighetslagen /1966:756/).

8.1.9 *Sjöfart*

Sjölagen

Svenskt fartyg skall ha hemort i Sverige. Ägaren bestämmer hemorten. Har hemort inte anmälts till registermyndigheten, anses den ort i Sverige där ägaren har sitt hemvist eller, om han saknar hemvist här eller fartyget ägs av flera, Stockholm vara fartygets hemort (7 §).

För partrederi kan väljas en huvudredare. Till huvudredare får utses här i landet bosatt svensk, dansk, finsk eller norsk medborgare eller svensk juridisk person (41 §).

I fråga om behörigheten för de tingsrätter som anges i 336 § första stycket (sjörättsdomstol) att upptaga tvistemål enligt sjölagen äger som regel bestämmelserna om laga domstol i tvistemål i allmänhet motsvarande tillämpning (jfr ovan under 3.1.1.2). – Överenskommelse att framtida tvist angående ansvarighet på grund av avtal om befordran av passagerare eller resgods skall hänskjutas till viss domstol eller till skiljemän är ogiltig. Utan hinder härav får dock avtalas, att talan efter kärandens val endast skall kunna väckas vid domstol

1. för den ort där svaranden är varaktigt bosatt eller har sin huvudsakliga rörelse;
2. för den avtalsenliga avgångs- eller bestämmelseorten; eller
3. i den stat där käranden har sitt hemvist eller eljest är varaktigt bosatt, förutsatt att svaranden har driftställe för sin rörelse i den staten och är underkastad dess domsrätt.

Är flera redare i ett fartyg, skall fartygets hemort anses som rederiets hemvist (337 §).

Sjömanslagen

Har överenskommelse inte träffats om var anställningsavtal skall frånträdas efter uppsägning, får avtalet frånträdas endast i hamn, som är belägen i

[1] Beträffande jurymäns valbarhet se 8.1.7.2.

det land där sjömannen har sin hemort, eller på orten där han ingick anställningsavtalet (6 §).

Även för utnyttjandet av rätten till fri resa har bosättningen betydelse. Sjöman, som har varit anställd i utrikes fart under nio månader i följd hos samme arbetsgivare eller på samma fartyg, har i princip rätt till fri resa med underhåll till sin hemort, om han i annat land än där han är bosatt får semester eller annan ledighet eller frånträder sitt anställningsavtal. När sjömannen utnyttjat rätt till sådan fri hemresa, har han rätt till ny fri resa först nio månader efter det han trätt i tjänst efter den föregående ledigheten. Rätten till fri hemresa gäller under förutsättning, i fråga om sjöman som får semester eller annan ledighet, att han ej haft tillfälle att under de senaste 60 dagarna åtnjuta semestern eller ledigheten i det land där han är bosatt eller, i fråga om sjöman som frånträder sitt avtal, att han ej under samma tid haft tillfälle att lämna anställningen i bosättningslandet (29 §). – Sjöman har rätt till fri resa med underhåll till sin hemort, om arbetsgivaren eller sjömannen har sagt upp anställningsavtalet på grund av sjukdom eller skada som avses i 17 §. Sjömannen har samma rätt om han har frånträtt avtalet av annan grund men sådan sjukdom eller skada förelåg när anställningen upphörde (31 §).

Har sjöman sjukdom eller skada när han lämnar befattning på fartyg eller får han sjukdom eller skada under väntetid, skall arbetsgivaren bestrida kostnaden för vård av sjömannen under högst 42 dagar eller, om sjömannen vårdas i annat land än det där han är bosatt, under högst 84 dagar (38 §).

Har sjöman könssjukdom i smittsamt skede när han lämnar befattning på fartyg, ersätter statsverket arbetsgivarens kostnad för sjukhusvård, läkarbehandling och läkemedel enligt 38 § om vården utgått i annat land än det där sjömannen är bosatt (41 §).[1]

Om sjömannen avlider när han har befattning på fartyg, skall befälhavaren underrätta sjömannens närmaste anhöriga om dödsfallet och sörja för hans begravning. Sker eldbegängelse, svarar befälhavaren också för att urna innehållande askan sänds hem (42 §).

Har arbetsgivaren enligt sjömanslagen haft kostnad för svensk eller här i riket bosatt utländsk sjömans sjukvård men är han enligt lagen inte skyldig att stå för kostnaden, ersätter statsverket med vissa begränsningar denna (44 §).

Om behörighet för tingsrätt att upptaga tvistemål enligt sjömanslagen gäller, utöver bestämmelserna i 10 kap. RB, att talan får väckas vid tingsrätten för den ort där fartyget finns eller där fartyget har sin hemort. Är flera redare i ett fartyg, skall fartygets hemort anses som rederiets hemvist (75 §).

8.1.10 *Köp*

Enligt köplagen skall godset avlämnas, där säljaren vid köpet hade sitt hemvist, eller, om han idkade handel eller annan rörelse och köpet ägde samband därmed, där rörelsen idkades. Fanns godset veterligen på annan plats skall dock avlämnandet äga rum där det fanns (9 § lagen /1905:38s. 1/ om köp och byte av lös egendom).

Frågan om tillämplig lag på köp av lösa saker som har internationell

[1] Jfr not under 5.1.3.1.

karaktär regleras i en särskild lag. Föreligger överenskommelse om tillämplig lag mellan parterna är denna dock avgörande. Föreligger icke sådan överenskommelse tillämpas lagen i det land där säljaren har sitt hemvist då han mottar beställningen eller, om beställningen mottas vid ett säljaren tillhörigt fast driftställe, lagen i det land där detta är beläget. Lagen i det land där köparen har sitt hemvist eller där han innehar fast driftställe, från vilket beställningen görs, skall dock tillämpas, såframt säljaren eller hans representant mottar beställningen i detta land (4 § lagen /1964:528/ om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker).

8.1.11 *Utlänningslagstiftning*

Den europeiska bosättningskonventionen (Paris 1955-12-13) har den 27 maj 1971 ratificerats av Sverige. Under vissa förutsättningar skall varje fördragsslutande part, i den mån dess ekonomiska och sociala förhållanden medger det, underlätta varaktigt uppehåll eller bosättning (prolonged or permanent residence/résidence prolongée ou permanente) på sitt område för de övriga parternas medborgare (artikel 2). Med medborgare avses fysiska personer som har medborgarskap i fördragsslutande stat. Fördragsslutande stat är inte förpliktad att ge förmåner enligt konventionen åt sådan medborgare i annan fördragsslutande stat som har sitt vanliga hemvist (ordinary resident/résidence habituelle) utanför område varpå konventionen är tillämplig (artikel 30).[1]

Utlänningslagen (1954:193)

Regeringen äger förordna att utlänning inte utan tillstånd får inresa eller uppehålla sig i riket; tillstånd meddelas såsom visering eller uppehållstillstånd (7 §). Uppehållstillstånd får meddelas för viss tid eller, i fråga om utlänning, som är fast bosatt i riket, utan tidsbegränsning (permanent uppehållstillstånd) (9 §). Det senare får återkallas om bosättningen här upphör (10 §). Regeringen äger också förordna att utlänning inte utan tillstånd (arbetstillstånd) får arbeta här i riket (undantag gäller för handelsresande). Sådant tillstånd krävs dock inte för den som har permanent uppehållstillstånd (15 §). Om nämnda tillstånd stadgas i utlänningskungörelsen (se här nedan).

Vid bedömande av om utlänning bör förvisas eller utvisas skall hänsyn tas till utlänningens levnads- och familjeförhållanden samt till längden av den tid han vistas i riket. Utlänning, som när åtal väcks mot honom, sedan minst ett år innehar permanent uppehållstillstånd eller som sedan minst fem år tillbaka är bosatt i riket, må förvisas/utvisas endast om det finns synnerliga skäl därtill (26 och 29 §§).[2]

Utlänningskungörelsen (1969:136)

Utlänning som uppehåller sig i riket längre tid än tre månader skall som regel ha uppehållstillstånd. Undantag har gjorts för medborgare i annat nordiskt land och för ogift utländskt barn under 16 år, såvida barnets vårdnadshavare eller, om vårdnaden tillkommer flera, en av dem är svensk medborgare eller är bosatt här i landet och har uppehållstillstånd (32 §).

[1] Enligt 6 § religionsfrihetslagen må endast svensk medborgare eller här i riket bosatt utlänning vara medlem av svenska kyrkan. Att det här är FBF:s bosättningsbegrepp som är avgörande ligger i sakens natur. Departementschefen framhöll emellertid (prop. 1951:100 s. 52) att kyrkobokföringen inte borde vara principiellt avgörande för medlemskapet i kyrkan utan endast innebära en registrering av det föreliggande medlemskapet.

[2] Bestämmelsen fanns med redan i lagen (1914:196) angående förbud för vissa utlänningar att här i riket vistas. I stället för bosatt använde lagen "fast bostad".

För att permanent uppehållstillstånd skall kunna meddelas krävs bl. a. att utlänningen är fast bosatt i landet (41 a §).

Som regel skall utlänning som vill arbeta här i riket ha arbetstillstånd. Härifrån har dock gjorts viktiga inskränkningar, som även omfattar samma undantag som gjorts i 32 § (42 §). Dessutom har statens invandrarverk rätt att befria bl. a. den som stadigvarande varit bosatt här i riket under två år och dennes make från sådan skyldighet (44 §). I de fall då arbetstillstånd krävs enligt 42 § första stycket får inresa i Sverige inte ske förrän arbetstillstånd meddelats. Härifrån görs dock undantag bl. a. för det fall då utlänningen avser att förena sig med familjemedlem som är stadigvarande bosatt i landet (46 §).

Vid ingivande av ansökan om uppehållstillstånd, permanent uppehållstillstånd och arbetstillstånd kan utlänningens bosättning ha betydelse (35, 41 b och 47 §§). Beträffande underrättelseskyldighet se 67 §.

Rätt att idka näring här i riket

I lagen (1968:555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket stadgas bl. a. följande.

Utlänning som är bosatt här i riket och som har permanent uppehållstillstånd eller är nordisk medborgare är likställd med svensk medborgare beträffande rätt att idka näring (3 §). Annan utlänning som är bosatt här är likställd med svensk medborgare beträffande rätten att idka vissa näringar (4 §).

I andra fall än ovan nämnts får utlänning idka näring endast efter näringstillstånd (5 §).[1] Utlänning som varken är omyndig eller försatt i konkurs äger om han är bosatt här i riket under vissa förutsättningar få näringstillstånd (7 och 8 §§). Näringstillstånd kan också beviljas utlänning som inte är bosatt här i riket, men i så fall skall det finnas en föreståndare för näringsverksamheten. Denne skall vara myndig och bosatt här i riket (9 §).

Utländskt företag får idka näring här i riket endast efter tillstånd av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer. Företaget skall driva sin näringsverksamhet här i riket genom ett avdelningskontor med självständig förvaltning (filial), som skall stå under ledning av en verkställande direktör. Denne skall vara myndig och bosatt här i riket (13 och 16–18 §§).

Näringstillstånd

Vid ansökan om näringstillstånd skall sökande lämna uppgift om sitt hemvist och den tid han varit bosatt här i riket. Den som är bosatt här i riket skall vidare bl. a. bifoga bevis om sin kyrkobokföring i riket under de två senaste åren. Sökande som ej är bosatt här i riket skall inge bl. a. bevis att föreståndaren är myndig och bosatt här i riket (3 §, jfr 7, 10 och 16 §§ kungörelsen /1968:556/ om näringstillstånd m. m.).

Utländsk försäkringsanstalt

Generalagent för utländsk försäkringsanstalt skall vara bosatt här i riket, råda över sig och sin egendom samt, om han är utländsk undersåte, ha

[1] Enligt lagen (1975:985) om tillfällig handel får sådan i princip drivas endast efter särskilt tillstånd. I undantagsfallen jämställs utlänning som har permanent uppehållstillstånd med svensk medborgare (3 §). Angående prövning av fråga om tillstånd för utlänning som är bosatt här i riket se 5 §. Lagen träder i kraft den 1 juli 1976.

på sätt som är särskilt föreskrivet förvärvat rätt att inom riket idka handel eller annat näringsyrke (4 § lagen /1950:272/ om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket).

Rätt att förvärva fast egendom m. m.

I lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. stadgas bl. a.:

1 § Utländsk medborgare må ej utan tillstånd för varje särskilt fall här i riket förvärva fast egendom eller inmuta mineralfyndighet eller förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift. Vad i denna lag sägs om fast egendom skall gälla även tomträtt.

Vad sålunda är stadgat om utländsk medborgare skall ock tillämpas beträffande utländska bolag, föreningar, andra samfälligheter och stiftelser.

Möter ej hinder med hänsyn till allmänt intresse eller förvärvarens personliga förhållanden, skall utländsk medborgare meddelas tillstånd att förvärva fast egendom, om,

1. egendomen förvärvas huvudsakligen för att bereda förvärvaren och hans familj stadigvarande bo och hemvist samt egendomen är bostadsfastighet, avsedd för en eller ett fåtal familjer, eller tomt, lämpad att bebyggas med ett mindre bostadshus,

2. egendomen förvärvas huvudsakligen för att bereda förvärvaren och hans familj bostad för fritidsändamål under förutsättning dels att egendomen icke är olämplig för ändamålet, dels att

a) förvärvaren förut varit svensk medborgare eller sedan två år har hemvist i Sverige eller eljest har särskild anknytning till Sverige, eller

b) förvärvet avser fastighet inom område, där efterfrågan på fritidsfastigheter icke är så betydande att på grund därav risk föreligger för stegring av fastighetsvärdena,

3. egendomen förvärvas för att bereda förvärvaren utkomst genom jordbruk, åt vilken han kan antagas komma att själv ägna sig, samt förvärvaren förut varit svensk medborgare eller sedan två år har hemvist i Sverige,

4. egendomen förvärvas för att bereda förvärvaren utkomst genom annan näringsverksamhet, för vilken egendomen prövas behövlig, samt förvärvaren antingen har hemvist i Sverige sedan två år och har fått sådant tillstånd till näringsverksamheten som avses i 5 § lagen den 29 november 1968 (555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket eller har bosättningstillstånd.

– – –

Länsstyrelsen skall avgöra tillståndsfrågan, om ärendet gäller förvärv av fast egendom för ändamål som avses i tredje stycket 2. Detsamma gäller ärende om förvärv av fast egendom i fall som avses i punkterna 1 och 3–5. I övriga fall prövas frågan om tillstånd av regeringen.

17 § Utländsk medborgare, som här i riket förvärvat fast egendom eller inmutat mineralfyndighet eller förvärvat eller bearbetar inmutad mineralfyndighet eller idkar gruvdrift och som ej är bosatt i riket, skall hava ett i orten bosatt ombud. – – –

Fiske

Utlänning, som sedan minst två år är stadigvarande bosatt här i riket, är likställd med svensk medborgare med avseende å fiske i allmänt vatten. Detsamma gäller fiske i enskilt vatten (4 och 21 §§ lagen /1950:596/ om rätt till fiske).

Offentlig föreställning m. m.

I utlandet bosatt fysisk person får inte i Sverige utan tillstånd av länsstyrelsen ge offentlig föreställning eller anordna annan tillställning, som avses i 4 § 1 mom. lagen om bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter. Detsamma gäller den som här i landet vill anordna offentlig föreställning eller annan tillställning eller artistisk verksamhet för svensk ljudradio eller television i fall som avses i 4 § 2 eller 3 mom. nämnda förordning (1 § 2 mom. kungörelsen /1913:380/ om rätt för den som är bosatt i utlandet att giva eller medverka i offentlig föreställning m. m. i Sverige).

Borgen

En utländsk kärande vid svensk domstol kan (efter yrkande av svensk svarande) bli ålagd att prestera en borgensförbindelse. Förbindelsen skall skydda svaranden för kostnad eller skada som käranden kan bli skyldig att stå för. Den skall vara utfärdad av två inom landet bosatta svenska män (1 § lagen angående skyldighet för utländsk man att i rättegång vid svensk domstol mot inländsk man ställa borgen för kostnad och skada).[1]

Skydd för vissa anläggningar

Utlänning måste ha tillstånd för att få bosätta sig inom skyddsområde eller kontrollområde. För medborgare i nordiskt land erfordras dock inte tillstånd för bosättning inom sistnämnda område (6, 16 och 17 §§ kungörelsen /1967:10/ om skyddsområden m. m.).

Straffrätt

I fråga om brott som begåtts utom riket av svensk medborgare eller av utlänning med hemvist i Sverige är svensk lag tillämplig och svensk domstol behörig. Detsamma gäller beträffande annan utlänning än nu sagts i fråga om gärning som är brottslig såväl enligt svensk lag som enligt gärningsortens lag, bl. a. för det fall att utlänningen efter brottets begående tagit hemvist här i riket (2:2 brottsbalken).

Utlänning som begått brott utom riket kan också i andra fall bli dömd enligt svensk lag och vid svensk domstol, nämligen bl. a. i det fallet då brottet förövats mot utlänning som hade hemvist i Sverige (2:3 brottsbalken).[2]

8.1.12 *Valutareglering*

Kommer riket i krig träder jämlikt valutalagen (1939:350) bestämmelser om valutareglering i tillämpning. Vid krigsfara kan regeringen efter hörande av fullmäktige i riksbanken förordna att bestämmelserna skall tillämpas. Även i andra fall skall fullmäktige i riksbanken göra framställning om att regeringen föreslår riksdagen att antaga lag om tillämpning av en del av dessa bestämmelser då så befinnes nödvändigt för uppnående av de centrala mål som fastställts för den ekonomiska politiken. Kan riksdagens beslut

[1] Undantag från skyldighet enligt lagen gäller dock i vissa fall. Se kungörelsen (1961:120) angående säkerhet för kostnad och skada i rättegång, i vilken talan föres av utländsk part. Även i kungörelsen ges hemvistet viss konstitutiv effekt. Jfr även kungörelsen (1969:92) om befrielse från skyldighet att ställa säkerhet för kostnad och skada i rättegång angående internationell godsbefordran på väg.

[2] Kungl. Brev (1972:818) till riksåklagaren om väckande av åtal i vissa fall.

ej utan synnerlig olägenhet avvaktas, äger regeringen förordna om tillämpning av flertalet av sistnämnda bestämmelser (1 §). – I sådant förordnande äger regeringen föreskriva bl. a. att svenska och utländska betalningsmedel, fordringar och värdepapper inte utan särskilt tillstånd får utföras ur riket eller på annat sätt överföras till utlandet eller överlåtas på den, som är bosatt i utlandet. Vidare får föreskrivas att över värdepapper, som införs till riket eller som här förvaras för den som är bosatt i utlandet, liksom över köpeskilling, som influtit vid försäljning av sådana värdepapper, ej får förfogas i vidare mån än regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, riksbanken bestämmer (2 §).

Valutaregleringen i valutaförordningen (1959:264) berör i främsta rummet här i riket bosatta personer. Såväl vid utförsel av betalningsmedel, fordringsbevis och värdepapper m. m. som vid införsel av betalningsmedel och värdepapper liksom vid försäljning av värdepapper m. m., är således vederbörandes bosättning av central betydelse (se närmare 5, 6 och 8 §§). Detsamma gäller vid förfogande över utländska betalningsmedel, utländska fordringar och utländska värdepapper m. m. (9 och 10 §§). I fråga om löpande betalningar gäller vidare vissa lättnader för den som är bosatt här i riket (10 a §). Förordningen innehåller också bestämmelser om uppgiftsskyldighet, varvid vederbörandes bosättning är av viss betydelse (13 §). Bosättning ingår dessutom som ett led i definitionen av utländska värdepapper: värdepapper, vilka är utfärdade av någon, som är bosatt i utlandet.

För vissa fall har riksbanken meddelat generella dispenser, varvid bosättning (innehav av fast bostad) i Sverige eller utlandet spelar roll. Det förekommer också krav på att vederbörande inte skall ha haft fast bostad i Sverige under senast förflutna kalenderår. Åtskillnad görs ofta mellan svenska och utländska medborgare. – Riksbanken har vidare förklarat sig beredd att på ansökan lämna den som är bosatt i Sverige valutatilldelning i samband med emigration med intill 100 000 kr. per person. För sådant fall fordrar riksbanken bl. a. bevis att flyttning till utlandet har anmälts till kyrkobokföringsmyndigheten. Efter en kvalifikationsperiod på ett kalenderår utöver utflyttningsåret och under förutsättning att bosättningen utomlands icke kan antagas bliva av endast begränsad varaktighet, såsom i fråga om anställda i svenska dotterbolag eller andra företag med svensk anknytning eller i fråga om studerande i utlandet, kan emigrant i regel påräkna tillstånd till överföring av resterande kapitalmedel (Riksbankens meddelande beträffande tillämpningen av valutaförordningen /1975-07-01/ s. 6, 25 och 26).

8.1.13 *Svensk internationell privat- och processrätt m. m.*

Hithörande lagar och förordningar präglas i stor utsträckning av mer eller mindre långtgående kompromisser mellan nationalitets- och domicilprinciperna. Bosättningens betydelse belyses av följande.[1]

I lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap stadgas att rätt att ingå äktenskap inför svensk myndighet i princip prövas enligt medborgarskapslandets lag. Svensk medborgare, som sedan minst två år har hemvist i främmande stat, kan dock få denna rätt prövad enligt lagen i den främmande staten om partnern medger detta. Motsvarande gäller utländsk medborgare, som sedan minst två år

[1] Lagen om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker redovisas under 8.1.10.

har hemvist här i riket eller i annan främmande stat än den han tillhör. Hemvistvillkoret är dock inte ovillkorligt (1 kap. 1 och 2 §§). Vidare stadgas att äktenskapsmål får upptagas av svensk domstol i bl. a. följande tre fall, nämligen då kärande är svensk medborgare och har hemvist här i riket eller tidigare haft detta sedan han fyllt aderton år, då kärande utan att vara svensk medborgare har hemvist här sedan minst ett år samt då svaranden har hemvist här (3 kap. 2 §; jfr även 4 och 5 §§). Beslut om äktenskapsskillnad, som meddelats i främmande stat, skall gälla här i riket om det med hänsyn till hemvist eller annan anknytning förelåg skälig anledning att talan prövades i den främmande staten (3 kap. 7 §). Vad som i svensk lag stadgas om förmynderskap för underårig skall tillämpas även på sådan underårig svensk medborgare, som saknar hemvist i riket. Anordnas förmynderskap för honom i annan stat där han har hemvist, kan rätten besluta att förmynderskap ej skall anordnas enligt svensk lag. Omvänt kan förmynderskap komma att anordnas här i riket för utländsk minderårig undersåte med hemvist här (4 kap. 1, 2 och 6 §§). Motsvarande bestämmelser gäller angående förmynderskap för omyndigförklarade (5 kap. 1, 2 och 8 §§; jfr även 7 kap. 5 §). Vid tillämpning av lagen likställs statslös person med medborgare i den stat där han har hemvist eller sin vistelseort samt politisk flykting med medborgare i hemvistlandet (7 kap. 3 §).

Lagen (1973:943) om erkännande av vissa utländska äktenskapsskillnader och hemskillnader grundar sig på Haag-konventionen 1970 om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader. Skillnad av nämnda slag, som vunnits i fördragsslutande stat, kan komma att gälla här i riket beroende på bl. a. svarandens och kärandens hemvistförhållanden i den främmande staten vid den tidpunkt då talan väcktes (2 §).

Enligt lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption upptages ansökan om adoption av svensk domstol om sökanden har svenskt medborgarskap eller hemvist här i riket (1 §). Också vid prövning av ansökan skall sökandens och barnets hemvist beaktas på visst sätt (2 §). Beslut om adoption som meddelats i främmande stat gäller här i riket bl. a. om sökanden hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades (3 §).

Förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap bygger på den nordiska konventionen 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap. På dessa områden har enligt nämnda förordning en persons hemvist i fördragsslutande stat vidsträckt betydelse för bestämmande av rätt forum för ansökningar m. m. och vilket lands lag som skall tillämpas (1, 3–5, 7, 8, 11–14 och 21 §§).

Bestämmelserna i konventionen 1934 om arv, testamente och boutredning (nordiska arvskonventionen) har införlivats med svensk rätt genom lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m. m., lagen (1935:45) om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge och lagen (1935:46) om tillsyn i vissa fall å oskiftat dödsbo efter medborgare i Danmark, Finland, Island eller Norge. Konventionen grundar sig i fråga om rätten till arv på en kompromiss mellan nationalitets- och domicilprinciperna, varvid avgörande vikt läggs vid hemvistets varaktighet (5 år). I andra hän-

seenden grundas konventionen väsentligen på en ren domicilprincip.

I lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo bygger bestämmelserna om arv och testamente (1 kap.) på nationalitetsprincipen. Med avvikelse härifrån kan dock frågan om tillämplig lag rörande testamentets form jämväl bero bl. a. av den ort där testator vid upprättandet eller vid sin död hade hemvist (1 kap. 4 §). I fråga om boutredning och arvskifte (2 kap.) används såväl nationalitet som hemvist och egendoms belägenhet såsom anknytningsfakta.

Enligt lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt m. m. kan den som är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge (och fyllt 18 år) kallas av allmän domstol för att höras som vittne eller målsägande i anledning av åklagares talan, om han vid kallelsen uppehåller sig i något av länderna (1 §). I fråga om vittnesförhör och skyldighet för den som höres som vittne eller målsägande att förete skriftlig handling gäller utöver 36 kap. 3–6 §§ resp. 38 kap. 2 § RB motsvarande bestämmelser i det land där vittnet eller målsäganden är bosatt (4 och 5 §§). Vad ovan anförts gäller i tillämpliga delar i vissa fall part eller dennes ställföreträdare, som vid kallelsen är bosatt och uppehåller sig i något av nämnda länder (1 §). – Den som är bosatt här i landet och uppehåller sig här eller i Danmark, Finland, Island eller Norge är skyldig att inställa sig för att höras som vittne vid domstol i nämnda länder samt dessutom som målsägande i Finland. Detsamma gäller den som uppehåller sig här i landet men är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge. Part eller dennes ställföreträdare är i vissa fall skyldig att under nämnda omständigheter inställa sig personligen vid domstol i dessa länder (9 §).

I lagen (1932:540) om erkännande och verkställighet av dom, som meddelats i Danmark, Finland, Island eller Norge kan svarandens hemvist resp. vistelse i något av länderna i vissa fall få betydelse för huruvida domen skall anses gällande (3 §). Lagen bygger på internordisk konvention av samma år.

Enligt lagen (1936:79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz, grundad på en konvention av samma år, skall i lagen avsedda domar anses meddelade av rätt domstol bl. a. om svarandens vid målets anhängiggörande hade sitt verkliga hemvist i Schweiz (5 §).

I anledning av en konvention i Haag 1958 i ämnet har utfärdats lagen (1965:723) om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn. Huruvida avgörande om utgivande av underhållsbidrag enligt lagen skall anses vara meddelat av behörig myndighet i främmande stat är som regel beroende av den underhållsskyldiges eller underhållsberättigades hemvist när saken anhängiggjordes (4 §).

Den i anslutning till 1896 års Haagkonvention om vissa till civilprocessen hörande ämnen tillkomna lagen (1889:12 s. 9) om verkställighet i visst fall av utländsk domstols beslut ger regeringen bemyndigande att förordna, att beslut av domstol i främmande stat varigenom kärande eller mellankommande part ålagts skyldighet att gälda rättegångskostnad må verkställas här i riket. Härvid förutsätts att vederbörande stat medger verkställighet av motsvarande beslut i Sverige beträffande kärande eller mellankommande part, som är medborgare i den främmande staten och där har sitt hemvist (1 §). Lagen är f. n. gällande gentemot ett tjugofemtal stater.

Med anledning av vissa internationella järnvägsfördrag kan hemvistet också ha betydelse vid verkställighet av vissa andra utländska domar (5 § lagen /1974:744/ om verkställighet av utländsk dom som meddelats enligt vissa internationella järnvägsfördrag m. m.).

I anslutning till 1933 års internordiska konvention angående konkurs har lagen (1934:67) med bestämmelser om konkurs, som omfattar egendom i Danmark, Finland, Island eller Norge och lagen (1934:68) om verkan av konkurs som inträffat i Danmark, Finland, Island eller Norge tillkommit. Har i beslut om gäldenärens försättande i konkurs (eller inledande av offentlig ackordsförhandling utan konkurs) angivits, att behörigheten grundats på annan omständighet än att gäldenären har eller vid sin död hade sitt hemvist här i riket (i den främmande staten) är lagen ej tillämplig (11 resp. 14 §§). Vidare anges i lagen (1934:69) om erkännande och verkställighet av vissa, i anledning av konkurs meddelade utländska domar att vad därom stadgas ej äger tillämpning, där av konkursbeslutet framgår, att gäldenären inte har hemvist i någon av staterna.

Lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom bygger på den europeiska konventionen 1970 om brottmåls internationella rättsverkningar (brottmålsdomskonventionen). Härigenom ges regeringen möjlighet att i anledning av överenskommelse med främmande stat förordna, att i främmande stat ådömd eller beslutad påföljd såsom frihetsberövande, böter eller förverkande får verkställas i Sverige. I samband med sådant förordnande kan regeringen med hänsyn till innehållet i överenskommelsen förordna att verkställighet av vissa påföljder som givits här i landet får anförtros åt myndighet i den främmande staten. Även om sådant förordnande inte utfärdats kan regeringen om synnerliga skäl föreligger för visst fall förordna, att frihetsberövande påföljd som i främmande stat ådömts svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige får verkställas här i riket. Under motsvarande förutsättningar kan regeringen förordna att verkställighet av frihetsberövande påföljd som inte avser överlämnande till särskild vård och som här i landet ådömts eller ålagts medborgare eller någon som har hemvist i främmande stat får anförtros myndighet i den främmande staten (1 och 3 §§). Europeisk brottmålsdom får – med vissa undantag – inte verkställas i Sverige bl. a. i det fall att den dömde saknar hemvist här (5 §). Avsaknad av hemvist i Sverige kan också få betydelse för möjligheten att använda tvångsåtgärder (17 §).

Enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. må i annat nordiskt land meddelad dom varigenom dömts till fängelse m. m. på begäran verkställas här i riket bl. a. om den dömde när verkställighet skall ske har hemvist i Sverige. Uppehåller han sig här i riket må även eljest domen verkställas här om det med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligast (5 §). Här i riket meddelad dom, varigenom dömts till fängelse, får verkställas i annat nordiskt land bl. a. om den dömde vid verkställighetstillfället har hemvist i den andra staten (8 §).

Enligt 3 § lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling får svensk medborgare utlämnas endast om han har hemvist i den stat där beslutet meddelats samt beslutet avser vård och det är mest ändamålsenligt att vården

bereds honom i den staten.

Till utländsk myndighet må enligt särskilda föreskrifter redovisas anteckningar i det allmänna kriminalregistret rörande bl. a. den som har hemvist i den staten (13 § lagen /1963:197/ om allmänt kriminalregister; jfr även 6 §).

Mot part, som har hemvist utom riket och som inte skulle kunna sökas vid svensk domstol i tvist av den art som det är fråga om, får som regel inte inledas skiljemannaförfarande enligt lagen om skiljemän. Detta gäller emellertid inte om avtalet innebär, att förfarandet skall äga rum här i riket, eller skiljemännen eller skiljedomsinstitution i enlighet med avtalet bestämt att förfarandet skall äga rum här i riket, eller parten i annat fall samtycker till det (4 § lagen /1929:145/ om skiljemän).

Främst för att Sverige skulle kunna ansluta sig till Genèveprotokollet (1923-09-24) rörande skiljedomsklausuler och konventionen (1927-09-26) om verkställighet av utländska skiljedomar (nu ersatta av 1958 års New York-konvention om erkännande och verkställighet av skiljedomar) tillkom lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar. Ett skiljeavtal anses såsom utländskt om skiljemannaförfarandet skall äga rum utom riket. Om detta inte framgår av skiljeavtalet anses det som utländskt i fall båda parterna har hemvist utom riket (1 §). Endast i det senare fallet får skiljemannaförfarandet äga rum här i riket på grund av utländskt skiljeavtal. Förutsättning är då att skiljemännen eller skiljedomsinstitution i enlighet med avtalet bestämt att förfarandet skall äga rum här i riket eller att den part, mot vilken avtalet görs gällande, efter dess tillkomst bosatt sig här (4 §).

8.2 Bosättningsbegreppens innebörd

8.2.1 *Medborgarskapslagen*

Som exempel på nationell term har hemvistbegreppet redan kommenterats i kapitel 2.

I 3 § (förvärv efter anmälan genom s. k. increscens) förutsätts att vederbörande haft "sitt hemvist" här i riket. Enligt motivuttalanden har man härigenom velat utesluta sådana fall då vederbörande rättsligen har hemvist, förutom i Sverige, också i annat land (KU 1923:15 s. 9). Det är således inte tillräckligt, att en person med hemvist såväl i Sverige som i annat land har sitt huvudsakliga hemvist här i riket. När lagen i andra paragrafer (t. ex. 6 och 10 §§) uppställer krav på hemvist kan däremot hemvist finnas både här i riket och i annat land.

Med hemvist i riket avses en person som är faktiskt och på ett varaktigt sätt bosatt här.[1] Häri ligger ett krav på avsikt att varaktigt kvarstanna i landet. Vid denna bedömning beaktas sådana omständigheter som att personen i fråga har fast bostad eller att han har tjänst, yrke eller annan sysselsättning av stadigvarande art. En annan omständighet som tillmäts betydelse är om vederbörande har ett egentligt hem. Har han huvudsakligen bott på hotell, pensionat eller hos släktingar eller vänner har detta ansetts som ett indicium på att han inte fått hemvist här. – Även om vistelsetiden har betydelse torde dess längd inte vara avgörande. En vistelse på två och

[1] Regeringsrätten har i ett fall godtagit ett hemvistbegrepp som bestämts endast till riket (ej till en bestämd ort). En i Sverige född zigenerska hade alltid vistats i Sverige. Hon hade följt med kringresande zigenarsällskap från den ena orten till den andra och hade aldrig varit kyrkobokförd här. Regeringsrätten ansåg att hon haft hemvist här. (T. Wisén i Förvaltningsrättslig tidskrift 1949 s. 227.)

en halv månad har i vissa fall ansetts kunna medföra hemvistförvärv under det att under andra förhållanden tider på tre à fyra år inte varit tillräckliga. Talar omständigheterna för att en person avser att mera stadigvarande bosätta sig här i riket torde således hemvist anses grundat, även om han på grund av ändrade förhållanden lämnar Sverige efter en kortare tid. Men om avsikten med besöket är av tillfällig art såsom för rekreation, värnpliktstjänstgöring, besök hos släktingar eller studier, torde han däremot inte anses ha grundat hemvist, även om vistelsetiden här blivit avsevärd.[1] I en kommentar sägs dock att ett barn som haft hela sin skolgång eller en väsentlig del av densamma förlagd till utlandet med hänsyn till grunderna för stadgandet inte torde ha hemvist här, även om det haft sitt föräldrahem i Sverige och regelbundet tillbringat ferierna här.[2] – Personer som med diplomatisk immunitet vistas i ett land anses inte förvärva hemvist i detta land. Det nu sagda gäller också dessa personers barn så länge de befinner sig i sådan ålder att de inte självständigt kan bestämma sin vistelseort.[3] – Kyrkobokföring saknar självständig betydelse. Däremot torde en anmälan om kyrkobokföring eller en begäran om (alternativt en underlåtenhet att begära) flyttningsbetyg till utlandet beaktas såsom ett uttryck för vederbörandes avsikter.[4] – Det har sagts att hemvist i Sverige kan avbrytas antingen genom hemvisttagande i utlandet eller genom uppgivande av det svenska hemvistet utan hemvisttagande i något annat land.[2]

Den som arbetar till sjöss torde i regel inte på grund av sitt arbete ge upp sin bosättning här, varför han vanligen är bosatt här även om frånvaron från Sverige blir lång.[5] Detsamma torde gälla diplomater och deras familjemedlemmar. I undantagsfall torde dock det förhållandet att det faktiska hemvistet är avgörande medföra att en sådan person saknar hemvist både i vistelselandet och i hemlandet (jfr RÅ 1972 ref. 35).[6]

För förståelsen av medborgarskapslagens hemvistbegrepp bör dess internationella samband uppmärksammas. Vid tillkomsten av 1924 års medborgarskapslag förklarade departementschefen att lagens hemvistbegrepp avsetts vara ett internationellt begrepp med samma innebörd som hemvist i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap.[7] Sambandet framgår också av att Sverige tillträtt konventionen (1961-08-30) om begränsning av statslöshet (1961 års FN-konvention) och konventionen (1963-05-06) om begränsning av fall av flerfaldigt medborgarskap och om militära förpliktelser i fall av flerfaldigt medborgarskap (1963 års Europarådskonvention). I FN-konventionen har uttrycket résidé habituellement (habitually resided) översatts med stadigvarande bosatt. Vid översättning av sa résidence habituelle (his ordinary residence) i Europarådskonventionen har man använt sig av uttrycket sitt varaktiga hemvist.[8] Tidigare har Sverige anslutit sig till en i Haag 1930 antagen konvention för lösande av vissa konflikter mellan medborgarskapslagar (Sveriges överenskommelser med främmande makter 1937:9). I denna konvention använde man sig av uttrycket résidence habituelle et principale (habitually and principally resident), vilket översatts med orden vanliga och huvudsakliga hemvist.

Med hemvist vid passansökan avses den ort där sökanden är kyrkobokförd

[1] Statens invandrarverk torde i fråga om kravet på sju års hemvist tillämpa en motsvarande praxis, men ger i förekommande fall dispens för den tid vederbörande tillbragt utomlands. Som kvalifikationstid räknas dock endast den tid vederbörande vistats i Sverige (se KU 1973:20 s. 47 och 105).

[2] M. Wahlbäck – T. Nordström, Lagen om svenskt medborgarskap s. 21 och 62.

[3] RÅ 1972 ref. 35 samt E. Fahlbeck – S. Jägerskiöld – H. Sundberg, Medborgarrätt s. 87 och F. Malmar, Förvärv och förlust av svenskt medborgarskap s. 16 och 52.

[4] Vad här sagts har huvudsakligen grundats på Malmar (a. a.) s. 16 och 47–49.

[5] Jfr NJA II 1925 s. 89 och 90 (se även Malmar a. a. s. 47).

[6] Se Malmar (a. a.) s. 52 och 202 (jfr dock Fahlbeck m. fl. s. 107 och 108).

[7] NJA II 1925 s. 179 och 180. Det kan erinras om att 1924 och 1950 års medborgarskapslagar tillkommit efter nordiskt samarbete. Också 1894 års medborgarskapslag byggde på förslag av en skandinavisk kommitté.

[8] Se bilaga till prop. 1968:128.

(för t. ex. person bosatt i Skänninge, som ligger inom Mjölby kommun, utgör Skänninge personens hemvist).[1]

8.2.2 *Rättshjälpslagen*

I motiveringen till 8 § rättshjälpslagen förklarade departementschefen (prop. 1972:4 s. 314) att vid avgörande av frågan huruvida en rättssökande skall anses bosatt i Sverige eller inte bör ledning sökas i bestämmelserna i folkbokföringsförordningen. – Även då det gäller att bestämma behörig rättshjälpsnämnd (18 §) får vid avgörande av frågan var en sökande skall anses vara bosatt ledning sökas i bestämmelserna i folkbokföringsförordningen.[2]

8.2.3 *Delgivningslagen*

Bestämmelserna i delgivningslagen som berör hemvist har i huvudsak oförändrade överförts från 33 kap. RB, som i sin tur byggde på bestämmelser i äldre rättegångsbalken. – I en kommentar till denna förklaras att med känt hemvist i Sverige avses i fråga om delgivning fast bostadslägenhet här. Om den som skulle delgivas var mantalsskriven eller ej, saknade betydelse.[3] Kallenberg förklarar att det är bostaden och inte mantalsskrivningen som i detta sammanhang avgör var en person är boende.[4] Gärde anför i sin kommentar till RB (s. 450):

> Som framgår av lagtexten får surrogatdelgivning enligt denna § /dåvarande 33:8/ i regel ej verkställas annorstädes än i det hus där den sökte har sitt hemvist, dvs. har stadigvarande bostad.

Delgivningslagens hemvistbegrepp torde således kunna sägas avse vederbörandes stadigvarande bostad.

Jordabalkens hänvisning till delgivningslagen liksom ändamålet med kravet på hemvist tyder på att detta begrepp i jordabalken är detsamma som i delgivningslagen. Även arrendeutredningen synes ha uppfattat hemvist på detta sätt. I sitt slutbetänkande Jordbruksarrende (SOU 1968:57 s. 35) föreslogs att orden i sitt hemvist skulle utbytas mot i sitt hem. Förslaget betecknades inte som någon ändring i sak (s. 378). Härav framgår att hemvist i detta sammanhang ansågs vara detsamma som hem. I en kommentar till 12 kap. jordabalken förklaras att med hemvist förstås den plats där vederbörande stadigvarande bor.[5] – Sammanfattningsvis synes det alltså vara fråga om ett rent faktiskt begrepp.

I prop. 1971:12 (s. 135) förklarade departementschefen att 39 § bostadsrättslagen utformats med 12:8 jordabalken som förebild. Hemvistbegreppen får därför antas vara desamma.

8.2.4 *Utsökningslagen*

När lagberedningen tog upp frågan om utmätningsmans kompetens övervägde den om inte mantalsskrivningsorten borde få vara grundläggande. Beredningen fann dock, att åtminstone "tills vidare" borde det faktiska hemvistet liksom dittills vara avgörande (SOU 1961:53 s. 61). Skälet för att ge generell kompetens åt utmätningsmannen i den ort där

[1] Enligt passanvisningar (1974-03-01) meddelade av rikspolisstyrelsen.

[2] U. Arrfelt, Rättshjälp, Den nya lagstiftningen med kommentar s. 78.

[3] E. Trygger, Kommentar till lag angående ändrad lydelse af 11 kap. rättegångsbalken s. 33.

[4] E. Kallenberg, Svensk civilprocessrätt, andra bandet, s. 318.

[5] F. Berg – B. Sederblad, Hyresrätt s. 25.

gäldenären är bosatt var i huvudsak följande. Man ansåg att det låg nära till hands för en borgenär att vända sig till utmätningsmannen i den orten. Endast den borgenär som kunde anvisa tillgång på annan ort hade anledning att vända sig till utmätningsmannen i den orten. Det ansågs också med hänsyn till utmätningsärendets handläggning naturligt att vända sig till utmätningsmannen i gäldenärens hemvist. Det framhölls att förrättningen borde äga rum på en plats, där man kunde påräkna att träffa gäldenären. Enligt beredningen var utmätningsmannen på den platsen bäst skickad att utreda gäldenärens beneficium och hade lättast att utreda utmätningsordningen (SOU 1961:53 s. 57; jfr även s. 58). – Lagberedningen ansåg att nämnda skäl också hade giltighet när det gällde införsel (SOU 1964:57 s. 115). Enligt ett uttalande av departementschefen vid den nya införsellagens tillkomst infördes utsökningslagens nya forumbestämmelser bl. a. för att höja exekutionsväsendets funktionsduglighet. Departementschefen uppgav att de vunna erfarenheterna av bestämmelserna var goda. Han framhöll att det var speciellt viktigt att ensartade forumregler kom att gälla för all exekution i lön (prop. 1968:130 s. 98). – I praxis godtas sannolikt sökandens uppgift om gäldenärens bosättningsort, om det saknas anledning att anta att den är oriktig.[1]

Lagrådet fann att det var mindre lämpligt att i utmätningsmål använda ordet hemvist för att beteckna den faktiska bosättningen, eftersom med hemvist i rättegångsmål i regel enligt 10:1 RB förstods mantalsskrivningsorten (prop. 1963:52 s. 30). Departementschefen förklarade emellertid att användningen av uttrycket hemvist såsom beteckning på den faktiska bosättningen inte innebar någon för RB främmande terminologi. Enligt departementschefen brukades nämligen uttrycket i denna betydelse i 10:1 första stycket RB. Risken för att bruket av hemvist i utsökningslagen skulle, under inflytande av andra forumregler i RB, ge upphov till missförstånd föreföll honom helt ringa, om termens innebörd uttryckligen angavs i utsökningslagen. Med hänsyn härtill och till att lagen redan använde ordet hemvist såsom beteckning på den faktiska bosättningsorten ville han inte frångå lagberedningens förslag (prop. 1963:52 s. 82).

Enligt 56 § utsökningslagen anses – då fråga är om fysisk person – den ort där gäldenären är bosatt som hans hemvist. Därmed avsåg lagberedningen det faktiska hemvistet ("den regelmässiga stadiga vistelsen"). Om en person hade både sommar- och vinterbostad, borde vinterbostaden vara avgörande. I fall då gäldenären var kyrkoskriven på ett ställe men brukade vistas på flera håll och "någon viss bostad ej i och för sig" övervägde, ansåg beredningen att "hans bostad" borde anses vara på kyrkobokföringsorten (SOU 1961:53 s. 61). Beredningen synes således ha avsett ett rent objektivt begrepp. – Eftersom införsellagens forumregler (som ovan nämnts) har samordnats med utsökningslagens bestämmelser måste bosättningsbegreppen i de båda lagarna ha samma innebörd. Bestämmelserna i 7 § lagen om arbetsgivares kvittningsrätt har i sin tur utformats efter mönster av 8 § införsellagen (prop. 1970:94 s. 48). Bosättningsbegreppet i lagen om arbetsgivares kvittningsrätt får därför också antas ha samma innebörd som motsvarande begrepp i utsökningslagen. – Lagberedningens förslag till Utsökningsbalk (SOU 1973:22) innehåller inte några avvikelser från gällande rätt i fråga om innebörden av hemvistbegreppet (s. 129). Om de exeku-

[1] O. Beck-Friis – S. Wieselgren – A. Wilhelmsson, Införsel och utmätning i lön s. 41.

tionsrättsliga bestämmelserna enligt detta förslag förs samman i en balk markeras direkt att hemvistbegreppet skall ha samma innebörd i dessa bestämmelser.

8.2.5 *Upphovsrättslagen*

Enligt den av Sverige tillträdda Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk[1] bildar de till konventionen anslutna staterna en union. I fråga om anknytningsmoment var enligt Brysseltexten[2] av betydelse om verket för första gången utgivits i unionsland eller om upphovsmannen var medborgare i unionsland. Utgivningen var avgörande så till vida att skydd alltid – oberoende av upphovsmannens medborgarskap – åtnjöts för verk som först utgivits i unionsland. Å andra sidan åtnjöts aldrig skydd för verk som först utgivits utanför unionsland. Medborgarskap hade endast betydelse för outgivna verk. För sådana verk åtnjöts skydd om upphovsmannen tillhörde unionsland. I ett fall skulle dock hänsyn tas också till upphovsman med hemvist (domicil) i unionsland.

Bestämmelserna i de svenska upphovsrättslagar som tillkom 1960 anpassades till Brysseltexten. Dessa lagar var tillämpliga bl. a. på verk av den som var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige, på verk av sådan statslös eller flykting, som här i riket hade sin vanliga vistelseort, liksom också annars på verk, som först utgivits i Sverige.

Under förarbetena till den revision av Bernkonventionen, som ägde rum i Stockholm 1967, föreslog en studiegrupp att en upphovsman, som inte var medborgare i unionsland, men som var domicilierad i ett sådant land, skulle likställas med medborgare i detta land. Som skäl härför angavs bl. a. att på så sätt skulle man kunna tillförsäkra emigranter från ett icke unionsland, vilka etablerat "a permanent residence" i ett unionsland, skydd för deras tidigare arbeten. En expertkommitté, som noterat att termerna "domicile" och "habitual residence" inte alltid hade samma betydelse, uttryckte den förhoppningen att domstolarna i detta avseende skulle tillämpa en liberal tolkning.[3]

Vid Stockholmskonferensen beslöts att begreppet domicile skulle ersättas av begreppet habitual residence.[4] Bland de skäl som inom huvudkommitté 1 nämndes för den ändrade terminologin kan följande nämnas. Den franska delegaten framhöll att enligt motiv i konferensens dokument S/1 syntes man åsyfta "residence permanente". Om det var på det sättet var termen domicil inte särskilt lämplig. Termen domicil hade i fransk rätt en bestämd juridisk innebörd, som kunde skilja sig från begreppet residence. Från flera håll framhölls att domicilbegreppet hade olika betydelse i olika länder, i synnerhet fanns skillnader mellan engelsktalande och fransktalande länder. Begreppet habitually residence hade tre företräden framför begreppet domicil: det var fråga om fakta, det var enkelt och det var definierat i andra internationella handlingar (Main committee I, No S/1 /PV No 1 s. 9–12 samt report No S/271 s. 6).

Med anledning av den ändrade konventionstexten föreslog en utredningsgrupp inom justitiedepartementet att de svenska lagtexterna skulle utformas så, att skydd generellt gavs åt verk av dem som hade sin vanliga vistelseort i Sverige. I samband härmed ansågs regeln om skydd för den som hade

[1] Se härom prop. 1960:134 och 1973:15 (s. 11–14).

[2] Revisionskonferenser har hållits i Paris 1896, Berlin 1908, Rom 1928, Bryssel 1948, Stockholm 1967 och i Paris 1971.

[3] Intellectual property conference of Stockholm, 1967. Proposals för Revising the Substantive Copyright Provisions (S/1) s. 21 och 22.

[4] Den i fråga om anknytningsmoment viktigaste nyheten vid Stockholmskonferensen var annars att upphovsmans medborgarskap i unionsland nu alltid skulle medföra skydd (även då verket först utgivits utom unionen). Denna princip fanns dock redan tidigare i upphovsrättslagarna.

hemvist i Sverige kunna utgå (Ds Ju 1970:1 s. 63).

Ett par remissinstanser ansåg att uttrycket vanliga vistelseort var oklart. Det begärdes närmare riktlinjer för tolkningen och besked på vad sätt det föreslagna uttrycket skilde sig från hemvist (prop. 1973:15 s. 60). Föredragande statsråd ansåg emellertid att det inte var möjligt att dra upp några bestämda riktlinjer för tolkningen av begreppet. Flera olika faktorer, såsom vistelsetidens längd, avsikten med vistelsen, styrkan av vederbörandes anknytning till landet i fråga genom arbete, släktrelationer m. m. fick tillmätas betydelse. Frågan borde överlämnas till rättstillämpningen. Han erinrade om att hemvistsakkunniga övervägde bl. a. hithörande frågor.

Eftersom Sverige på detta område är konventionsbundet måste uttrycket vanliga vistelseort tolkas i överensstämmelse med konventionen. Uttrycket skall således ha samma innehåll som "habitually residence". Detta uttryck torde i sin tur böra ges samma innehåll som i andra internationella sammanhang. Detta innebär att man i första hand får se till de rent faktiska omständigheterna. – Att den svenska utredningsgruppen föreslog att "résidence habituelle" skulle översättas med vanliga vistelseort och inte med hemvist får antas bero på att konventionen tidigare innehållit ett domicilbegrepp som översatts med ordet hemvist.

8.2.6 *Körkortskungörelser*

Sverige har biträtt såväl en internationell konvention (1926-04-24) rörande automobiltrafik (Pariskonventionen)[1] som en konvention (1949-09-19) rörande vägtrafik (Genèvekonventionen).[2] Genèvekonventionen är avsedd att ersätta Pariskonventionen, varför sistnämnda konvention numera i princip endast gäller i förhållande till de stater, som inte biträtt Genèvekonventionen. Sverige har vidare undertecknat men ännu inte ratificerat en konvention (1968-11-08) om vägtrafik (Wienkonventionen), som skall ersätta dessa äldre konventioner. Dessutom finns överenskommelser mellan Sverige, Danmark, Finland och Norge angående ömsesidigt godkännande av körkort samt av registrering av motorfordon m. m.[3]

F. n. pågår inom ramen för det nordiska samarbetet en översyn av bestämmelserna om giltighet av nordiskt körkort (se t. ex. Nordisk utredningsserie 1969:7). I Nordiska trafiksäkerhetsrådets rapport nr 6 Körkort i Norden (s. 23) konstateras bl. a. följande. Vissa bestämmelser måste knytas till bosättningen och bosättningslandet. En enkel och klar regel måste därför finnas för bedömningen av i vilket land en körkortsinnehavare skall anses bosatt. Bosättningsbegreppet kan lämpligen knytas till reglerna om folkbokföringen. Det hänvisas till överenskommelsen om folkbokföring vid internordisk flyttning. I rapporten förklaras att regeln bör kunna uttryckas så att en körkortsinnehavare vid tillämpningen av de internordiska körkortsbestämmelserna anses bosatt i det land där han är folkbokförd (kyrkobokförd i Sverige och däremot svarande registrering i övriga nordiska länder).

Enligt den svenska lagstiftning som gällde före 1962 var i princip den som hade ett i främmande stat utfärdat och där gällande körkort under tillfällig vistelse i Sverige berättigad att föra motorfordon med stöd av detta. Sådan rätt gällde inte om körkortsinnehavaren hade eller tog stadigt hemvist i Sverige.

[1] Med anledning härav utfärdades kungörelsen 1930:371.

[2] Med anledning härav utfärdades kungörelsen 1952:520.

[3] Kungörelse 1956:522.

I en promemoria som upprättats i september 1961 inom kommunikationsdepartementets lagbyrå[1] förklarades att "tillfällig vistelse" torde ha tolkats på ett inte alldeles enhetligt sätt. Vid stadgandets tillkomst hade man sannolikt avsett att ge utrymme åt en relativt liberal praxis, men stadgandet kom troligen att få en snävare tillämpning än man från början tänkt sig. I promemorian uppgavs att svårigheter framför allt torde ha uppkommit för utlänningar, som kommit till Sverige i avsikt att mer eller mindre permanent bosätta sig här "och som ådagalagt denna sin avsikt t. ex. genom mantalsskrivning här i riket". Eftersom uttrycket tillfällig vistelse lämnade utrymme för olika tolkningar och eftersom praxis varierade föreslogs i promemorian att uttrycket skulle ersättas med en i författningen angiven fast tidsgräns. Vid bestämmandet av tidsgränsen hade man att ta hänsyn till Genèvekonventionen, som innehöll en bestämmelse enligt vilken stat som anslutit sig till konventionen inte var förpliktad att godta där angivna körkortshandlingar för person som mer än ett år oavbrutet befunnit sig inom statens territorium. I prop. 1962:155 (s. 25 och 26) instämde departementschefen i förslaget att utbyta "tillfällig vistelse" mot en tidsgräns.[2] Han ville dock inte att kungörelsen om godkännande av vissa utländska körkort skulle innehålla undantag för den som hade stadigt hemvist i Sverige sedan mer än två år, eftersom begreppet stadigt hemvist till sin innebörd var lika obestämt som det kritiserade begreppet tillfällig vistelse. Trots denna kritik och trots att departementschefen förklarade att syftet med revisionen var att skapa enkla och lättillämpade regler kom begreppet stadigt hemvist att begagnas i kungörelsen om rätt för person, som i främmande stat äger framföra motorfordon, att erhålla körkort utan att undergå förarprov. Skälet härtill får antas vara att man ansåg risken för tvistigheter mindre i det sammanhanget.

Enligt vad vi erfarit vållar emellertid hemvistbegreppet liksom på ett flertal andra områden tillämpningsproblem. Följande kan dock sägas om dess innebörd.

I normalfallet skall den körkortssökande vara kyrkobokförd i Sverige.[3] Avgörande för frågan om vederbörande kan anses bosatt i Sverige är emellertid hans avsikter för framtiden. Som tecken på avsikt att stanna i landet anges i prop. 1962:155 (s. 26) att vederbörande skaffar sig fast bostad eller stadigvarande arbete.

I praxis torde anses att en person som kommer till Sverige för att stanna här obestämd tid genast förvärvar bosättning. Han behöver således inte ha varit här i riket någon viss minimitid. Där inte omständigheterna i det särskilda fallet talar för annat synes man anse att bosättning förvärvas vid kyrkobokföringen. En omständighet som indikerar bosättningsförvärv är att vederbörande tar ett icke alltför kortvarigt arbete. Att en person är mantalsskriven här i riket hindrar givetvis inte att han kan anses ha stadigt hemvist i annat land. Även för frågan när en bosättning skall anses hävd tar man i praxis hänsyn till vad som kan antas om personens avsikter för framtiden. En svensk, vars utomlandsvistelse föranleds av förvärvsarbete, torde förlora sin bosättning här i riket i vart fall om vistelsetiden uppgår till omkring två år. Semestervistelse i hemlandet ändrar inte bosättningen. Däremot har vistelse föranledd av värnpliktstjänstgöring i hemlandet medfört att vederbörande ansetts inte ha haft stadigt hemvist i Sverige, trots

[1] PM berörande vissa frågor om godtagande av utländska körkort och om utfärdande av svenskt körkort för den, som förut innehar utländsk sådan handling.

[2] Tidsgränsen sattes till två år och återfinns i kungörelsen om godkännande av vissa utländska körkort.

[3] Undantag härifrån avser främst vissa speciella fall, främst sådana då svenskt körkort begärs av personer som tillhör utländsk beskickning eller utländskt konsulat här i riket (jfr prop. 1958:69 s. 56).

att vistelsen i hemlandet inte uppgått till ett år. En utlänning som var både kyrkobokförd och mantalsskriven här i riket vid den tid då han fick körkort i sitt hemland, där han vistades under ungefär ett år och fem månader på grund av sjukdom, har i ett fall ansetts inte ha stadigt hemvist här under vistelsen i hemlandet. I ett annat fall då utlandsvistelsen inte uppgick till mer än åtta månader och då vederbörande inte synes ha haft några bestämda planer för framtiden ansågs hon ha sitt stadiga hemvist här i riket. Hon hade varit kyrkobokförd här i 14 år. Vistelse på grund av studier anses vanligen inte leda till ändrad bosättning. Detta gäller även om utlandsvistelsen blir årslång. Blir utlandsstudierna mycket långvariga kan dock detta medföra att bosättningen anses hävd. Att diplomater m. fl. skall vara kyrkobokförda i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm under sin utlandsvistelse innebär inte att de på den grunden bevarar stadigt hemvist i Sverige.

8.2.7 *Valbarhetsregler*

När kravet på att jurymän skall vara boende inom länet utbyttes mot kravet på att de skall vara bosatta inom länet, motiverade departementschefen ändringen med att kravet borde anpassas till den nuvarande lydelsen av folkbokföringsförordningen (prop. 1970:15 s. 8). Härav torde följa att bosättningsbegreppet överensstämmer med folkbokföringens bosättningsbegrepp.

Kravet på att stiftare av och styrelseledamot i aktiebolag skulle vara bosatta här i riket infördes genom 1895 års aktiebolagslag. Begreppet kommenterades inte i förarbetena. Enligt uttalande i prop. 1895:6 (s. 199) var bestämmelsen nödvändig för att verksam kontroll skulle kunna utövas över sättet för aktiebolags bildande. I det kommittébetänkande (1890-06-30) som låg till grund för lagstiftningen om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet fastslogs (s. 144) att "svensk eller norsk nationalitet samt domicil här i landet kunnat och bort stadgas såsom oeftergifliga villkor för befogenhet att ingå såsom ledamot af förenings styrelse". Aktiebolagskommittén bibehöll i sitt förslag en bestämmelse motsvarande den nu nämnda i 1895 års aktiebolagslag och förklarade i sitt betänkande (1908-02-05) att då stiftarna i vissa fall var underkastade såväl straffansvar som ersättningsskyldighet för sina åtgärder vid bolagets bildande, hade kommittén ansett, att endast här i riket bosatta svenska undersåtar skulle ha rätt att stifta aktiebolag (s. 10).

8.2.8 *Tryckfrihetsförordningen*

I sitt remissyttrande över betänkandet (SOU 1947:60) med förslag till tryckfrihetsförordning påpekade Svea hovrätt att när fråga var om utländsk medborgare, som uppehöll sig här i landet, kunde det ibland vara svårt att bedöma, huruvida han hade hemvist inom riket. Svenska boktryckareföreningen ansåg att boktryckaren i de fall som avsågs i 8 kap. 10 § första stycket tryckfrihetsförordningen borde vara ansvarig endast om han vid skriftens utgivning känt till att den före honom ansvarige saknade hemvist i riket. – Departementschefen fann emellertid att föreskrifter om övergång av ansvaret var nödvändiga för att ansvar skulle kunna utkrävas, då den annars ansvarige saknade känt hemvist i riket, t. ex. i sådana fall då förläggare

här i riket utgav en utom riket bosatt författares verk. Även om det i vissa speciella situationer kunde vara svårt att avgöra, huruvida hemvist i riket förelåg eller ej, ansåg han att den angivna regeln gav tillräcklig ledning för att det i de flesta fall skulle kunna på förhand bedömas, vem som bar ansvaret för skriften (prop. 1948:230 s. 181).

Enligt departementschefen var således anledningen till kravet på bosättning att man måste ha någon ansvarig här. Detta krav torde inte kunna anses uppfyllt med mindre än att vederbörande vistas här under sådana förhållanden att han uppfyller de fordringar som FBF:s bosättningsbegrepp ställer. För utgivare av periodisk skrift torde i regel förutsättas att vederbörande är mantalsskriven här i riket.[1] Vid anmälan enligt 5 kap. 4 § hos chefen för justitiedepartementet fordras därför regelmässigt mantalsskrivningsbevis.

I massmedieutredningens betänkande (SOU 1975:49) Massmediegrundlag har tryckfrihetsförordningens regler i väsentliga delar upptagits oförändrade (se s. 199). Bosättningsbegrepp förekommer i 2 kap. 8 och 9 §§, 3 kap. 12 §, 4 kap. 5 § samt 7 kap. 3, 4, 17 och 18 §§ förslaget. Uttrycket äga hemvist har med hänvisning till 3 kap. 2 § regeringsformen utbytts mot vara bosatt. Det förklaras dock att de föreslagna reglerna i dessa delar överensstämmer med 5 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen.

8.2.9 *Sjöfartslagstiftning*

Sjölagen

Begreppet fartygs hemort fyller bland annat viss processrättslig funktion. Departementschefen fastslog att hemort är ett rent rättsligt begrepp vartill knutits vissa rättsverkningar (prop. 1973:42 s. 225 och 302; jfr 337 och 346 §§).

Krav på att huvudredaren alltid skall vara svensk medborgare och bosatt här i riket intogs som villkor för utfärdande av fribrev i förordningen (1868:47) angående pass- och nationalitetshandlingar för svenska, till orter utom Sverige gående fartyg. Fribrevet tjänade som bevis för att fartyget var svenskt. När sjölagen kom till togs detta villkor in direkt i denna lag för att fartygets svenska nationalitet skulle kunna bestämmas. Med hänsyn härtill och mot bakgrunden av bestämmelserna om rättegången i sjörättsmål får det antas att detta bosättningsbegrepp överensstämmer med motsvarande begrepp i RB och i FBF.

De nya begreppen som 1973 infördes i 337 § motsvaras i artikel 16 av det s. k. Tokyoutkastet till internationell konvention för fastställande av vissa gemensamma regler i fråga om befordran till sjöss av passagerare och deras resgods (prop. 1937:137 s. 216) av résidence habituelle och permanent residence (varaktigt bosatt) samt domicile (hemvist).[2] De svenska begreppen torde böra tolkas med ledning av konventionsbegreppen.

[1] Se R. Malmgren, Sveriges Grundlagar (11 uppl.) s. 240. Jfr även E. Fahlbeck – S. Jägerskiöld – H. Sundberg, Medborgarrätt s. 268. I Fahlbecks Tryckfrihetsrätt hävdas att vederbörande skall vara bosatt och mantalsskriven (s. 19).

[2] Enligt 9 kap. 28 § luftfartslagen (1957:297) kan – med vissa inskränkningar – talan om ansvarighet enligt 9 kap. samma lag föras vid rätten i den ort där fraktföraren har sitt hemvist. Hemvist är också här ett konventionsbegrepp (konventionen rörande

Sjömanslagen

I prop. 1962:178 (s. 36) anförde departementschefen i fråga om bosättningsbegreppet:

Bedömningen av frågan var sjömannen är bosatt torde normalt icke böra erbjuda några svårigheter. Om det icke skulle stå klart var en sjöman bör anses bosatt, och bosättning ej kan styrkas genom besked om mantalsskrivning e. d., finns det enligt utredningsmannen anledning att räkna med att sjömannen är bosatt i medborgarskapslandet. Den omständigheten att besked om mantalsskrivning eller motsvarande registreringsakt icke kan erhållas torde dock icke utan vidare böra medföra att sjömannen anses bosatt i medborgarskapslandet. I likhet med vad som gäller i fråga om bosättningsbegreppet i sjömansskattelagen och kommunalskattelagen torde de faktiska bosättnings- och vistelseförhållandena få tillmätas mera avgörande betydelse. För det fall åter att någon faktisk bosättningsort icke skulle kunna konstateras torde i regel kunna presumeras att bosättningslandet är det land som utställt vederbörande sjömans ordinära identitetshandlingar.

Det får anses klart att bosättningsfrågan skall bedömas med ledning av svensk lag. Avsikten med departementschefens uttalande får antas vara att man vid tillämpningen av sjömanslagens bestämmelser vanligen inte skall behöva göra särskild utredning i bosättningsfrågan, utan att man skall kunna godta ett registreringsbevis. Saknas sådant bevis (eller ifrågasätts bevisets aktualitet) skall utredning göras. Härvid skall de faktiska bosättnings- och vistelseförhållandena ha avgörande betydelse. Man torde härvid vara berättigad att stödja sig på den praxis som utvecklat sig vid tillämpningen av KL:s bosättningsbegrepp i dess utformning för tiden före 1966 års lagändring. För ett sådant antagande talar också den omständigheten att det just var införandet av skattskyldighet för utländska sjömän på svenska båtar, som var anledning till 1962 års ändring i sjömanslagen (prop. 1962:178 s. 6 och 9).

Hemort används i två betydelser. Vad som avses med fartygets hemort framgår av 7 § sjölagen. Begreppet sjömannens hemort har inte närmare kommenterats.

8.2.10 *Köplagar*

1905 års köplag

Tillkomsten av 9 § köplagen innebar väsentligen att det som tidigare allmänt gällt nu också blev lagfäst. Sålunda menade t. ex. Björling att gäldenärens *bostad* (eller affärslokal) borde vara den allmänna prestationsorten.[1]

[1] Björling, Bidrag till obligationsrättens lära om prästationsorten (Lund 1897) s. 49. Jfr Lassen – Ussing, Handbog i obligationsretten speciel del (Köpenhamn 1923) s. 80 och 81. Regeln hade också internationell förankring (269 § Bürgerliches Gesetzbuch och 1247 § Code Civil).

---

fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om internationell luftbefordran avslutad den 12 oktober 1929 i Warszawa). I konventionens franska text hänvisas enbart till "le tribunal du domicile de transporteur", vilket utgör en begränsning i förhållande till sjölagen. Skillnaden kan dock vara betingad av konventionernas olika tillkomsttid.

Hemvistbegreppet kommenteras inte i förarbetena till köplagen. – Den svenska köplagen kom till efter samarbete med Danmark och Norge. I den norska lagtexten har motsvarande bestämmelse följande inledning:

Sælgeren har at levere salgsgjenstanden paa det sted, hvor han ved kjøbets afslutning havde sin bolig.

Den danska texten är – bortsett från stavningen – likalydande. Ordet bolig torde närmast svara mot vårt bostad.

Eftersom den svenska lagen kom till efter samarbete med Danmark och Norge, får det antas att hemvist har samma betydelse som i de båda andra lagarna, dvs. avser bostaden. Svenska kommentatorer använder också orden som synonyma begrepp.[1] För det fall då säljaren har flera bostäder är inte prestationsorten valfri mellan dessa. I ordet *sitt* framför hemvist får nämligen antas ligga en syftning på den huvudsakliga bostaden. In dubio bör man kunna följa folkbokföringens regler:

Hemvist får, där ej omständigheterna tyda på annat, anses beteckna sådan säljarens bostad, som bestämmer eller rätteligen skulle bestämma hans mantalsskrivningsort.[2]

1964 års köplag

I konventionen om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker (1955-06-15), som undertecknats av bl. a. Sverige, motsvaras ordet hemvist av "sa résidence habituelle" (se prop. 1964:149 s. 29). Detta konventionsbegrepp kommenteras inte i förarbetena till konventionen. – Philip hänvisar beträffande detta bosättningsbegrepp till sin artikel Domicilbegreppet i den internationale Privat- og Procesret i Tidskrift for rettsvitenskap 1966 afsnit 9.[3] Han synes där anse att konventionens résidence habituelle svarar mot det danska domicilbegreppet. Trots att konventionen talar om "sa résidence habituelle" menar Philip att om säljaren har flera hemvist, som inte är rent tillfälliga, så skall man inte söka finna ut det huvudsakliga.

Han synes mena att avgörande är den plats där beställningen mottagits.[4]

8.2.11 *Utlänningslagstiftning*

Utlänningslagen

Den 1 januari 1976 ersattes bosättningstillståndet med ett s. k. permanent uppehållstillstånd. Till skillnad från bosättningstillstånd som meddelats efter i allmänhet två års bosättning här, bör permanent uppehållstillstånd meddelas redan efter ett års bosättning (prop. 1975/76:81 s. 143).

Det permanenta uppehållstillståndet (och tidigare bosättningstillståndet) kan emellertid återkallas om bosättningen upphör. I sitt betänkande (SOU 1951:42) med förslag till utlänningslag m. m. förklarade 1949 års utlänningskommitté (s. 98) att man till kännetecken på att en utlänning upphört att vara bosatt här kunde välja att utlänningen upphört att vara kyrkobokförd på viss fastighet. Uttalandet syftade på FBF 1946. Numera kan utlänning avregistreras som utflyttad, även om anmälan enligt 34 § FBF inte gjorts, om man kan anta att han inte längre är bosatt i Sverige. Kommitténs uttalande torde innebära att bosatt i utlänningslagen har samma innebörd som folkbokföringens bosättningsbegrepp (jfr SOU 1951:42 s. 99). Depar-

[1] Se Hasselrot, Handelsbalken jämte dithörande författningar med förklarande anmärkningar och belysande prejudikat I (Sthlm 1912) s. 47 och Alméns kommentar, Om köp och byte av lös egendom (1960) s. 104. Jfr även Palmgren, Om påföljderna av säljarens mora (Helsingfors (1936) s. 40 och Björling (a. a.).

[2] Winroth, Köp av lös egendom (Sthlm 1917) s. 44.

[3] A. Philip, Løsørekøb i den internationale privatret i Ugeskrift for Retsvæsen 1966 avd. B s. 91 och 92.

[4] De två vid Haagkonferensen 1964 godkända konventionerna med förslag till uniform lag rörande slutande av internationella köpeavtal beträffande lösa saker och till uniform lag beträffande internationella köp av lösa saker tas inte upp här eftersom de inte undertecknats av Sverige (se härom Svensk Juristtidning 1965 s. 248).

tementschefen förklarade visserligen (prop. 1954:41 s. 86) att med bosättning avsågs i detta sammanhang den faktiska bosättningen. En viss ledning rörande denna kunde hämtas ur kyrkobokföringen, som dock inte kunde vara ensam utslagsgivande. Uttalandet behöver dock inte innebära ett avståndstagande från kommitténs mening att man skall tillämpa folkbokföringens bosättningsbegrepp. Genom dett har endast betonats att det är den faktiska bosättningen (och inte kyrkobokföringen) som är avgörande.

Frågan huruvida en utlänning skall anses som fast bosatt i riket har varit av betydelse främst i samband med prövningen av det permanenta uppehållstillståndet (och tidigare bosättningstillståndet). Angående praxis härvidlag har från invandrarverket inhämtats följande.

Den bakomliggande tanken är att en utlänning inte bör erhålla tillstånd förrän myndigheterna med tillfredsställande säkerhet hunnit bilda sig en uppfattning om personen i fråga och sökanden blivit förtrogen med förhållandena här i landet.

Avgörande för prövningen är att sökanden är och under viss tid har varit faktiskt bosatt här på ett mera varaktigt sätt.

Den utformning som lagtexten givits har inneburit att man åt beslutande myndigheter överlåtit att tolka vad som skall avses med fast bosatt. Detta förhållande har emellertid lett till att man i praxis inte fäst alltför stor vikt vid vad begreppet formellt skall anses innebära.

Sålunda har en person ansetts vara fast bosatt här endast om han vistats här med vederbörligt tillstånd.

Kungörelsen om skyddsområden m. m. har utfärdats med stöd av 14 § utlänningslagen. Bosättningsbegreppet i kungörelsen får därför antas vara detsamma som i utlänningslagen.

Näringsfrihetslagstiftningen

I sitt betänkande Den allmänna näringslagstiftningen förklarade 1958 års näringsrättssakkunniga att den faktiska bosättningen borde vara avgörande, liksom fallet var vid prövning av ärenden om bosättningstillstånd. Även om bedömningen av bosättningsfrågan inte formellt anknöts till kyrkobokföringen, ansåg den sakkunnige att det i ärenden angående näringstillstånd normalt kunde anses tillräckligt att det förelåg utredning om kyrkobokföring på viss fastighet och om den tid sådan förelegat. Om tillfredsställande utredning om sökandens kyrkobokföring förelåg, borde närmare utredning genom polismyndighets försorg eller på annat sätt rörande sökandens bosättning i allmänhet inte vara behövlig.[1] Departementschefen delade utredningsmannens uppfattning och förklarade att vid utredningen om utlänningens bosättningsförhållanden borde de synpunkter som den sakkunnige anfört vara vägledande. Han tillade att i regel borde krävas att utlänningen hade uppehållstillstånd, om han var skyldig att ha sådant för att vistas i Sverige.[2]

Kravet på att agent för utländsk försäkringsanstalt skall vara bosatt här i riket fanns med redan i kungörelsen (1886:80 s. 5) angående villkoren för utländsk försäkringsanstalts rätt att här i riket driva försäkringsrörelse. Detta behörighetsvillkor har inte ansetts behöva förklaras.

[1] SOU 1962:15 s. 139.

[2] Prop. 1968:98 s. 131 och 139.

1916 års inskränkningslag

I samband med att 1 § ändrades 1975 förklarade föredragande statsrådet (prop. 1975:65 s. 10 och 11) att med hemvist åsyftades den faktiska bosättningen. Det kunde självfallet vara svårt att fastställa när en faktisk bosättning ägt rum. I praktiken fick man därför oftast kräva att sökanden styrkte att han var kyrkobokförd i Sverige sedan minst två år tillbaka. Statsrådet hänvisade till ett departementschefsuttalande 1967 vari förklarades att hemvist i Sverige kunde styrkas med mantalsbevis (prop. 1967:121 s. 41). Föredragande statsråd tillade emellertid 1975 att kyrkobokföringen inte var det enda bevismedlet. Bevis om kyrkobokföring kunde kompletteras med annan utredning, t. ex. intyg från arbetsgivare. Här återgivna motivuttalanden visar att man kan följa folkbokföringens bosättningsbegrepp.

Lagen om rätt till fiske

När 4 och 21 §§ år 1960 fick sin nuvarande lydelse förklarade departementschefen att han ansett det lämpligt att ange bosättningskravet på samma sätt som i utlänningskungörelsen (prop. 1960:39 s. 28). Förevarande begrepp får därför antas ha samma innehåll som i denna lagstiftning (se härom ovan).

1913 års kungörelse om offentlig föreställning m. m.

Kungörelsen har omedelbart samband med lagen om bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter och dess bosättningsbegrepp torde vara detsamma som lagens. Bestämmelserna om bevillningsavgifter skall ses mot bakgrund av reglerna om skattskyldighet för inkomst i 53 § 1 mom. a) KL och 6 § 1 mom. a) Si (jfr 54 § första stycket c) KL). Bosättningsbegreppet torde därför även vara detsamma som vid beskattning för inkomst (jfr prop. 1952:214 s. 24 och 25 och prop. 1969:153 s. 10). Se härom ovan under 4.2.

Lagen om skyldighet för utlänning att ställa borgen i visst fall

Bosättningsbegreppet kommenteras inte i förarbetena till 1886 års lag (lagutskottet 1886 utlåtande 43). Med hänsyn till lagens syfte att skydda svaranden om utlänning hastigt lämnar riket, måste en viss stabilitet i bosättningen vara åsyftad. Eftersom begreppet här skall tolkas i samband med rättegång ligger det nära till hands att jämföra med legalpresumtionen i 10:1 RB.

Brottsbalken

Departementschefen förklarade i prop. 1962:10 (s. 69) att den närmare innebörden av begreppet hemvist fick bestämmas av rättstillämpningen. I anledning av vad som anförts i två likalydande motioner (1962:I:538 och II:642) anförde första lagutskottet (1962:42 s. 21) att det inte var säkert, att den som fått asyl borde anses ha tagit hemvist här i riket.

Till grund för 1962 års proposition låg straffrättskommitténs betänkande

(SOU 1953:14) med förslag till brottsbalk, vari uttalas följande om hemvist (s. 450):

I likhet med vad som gäller enligt exempelvis 1931 och 1934 års nordiska konventioner på familjerättens område och den därpå grundade lagstiftningen överlämnas det åt rättstillämpningen att bestämma huruvida en person skall anses ha tagit hemvist här i riket eller icke. Av förarbetena till berörda lagstiftning och av rättspraxis framgår att det för att hemvist i Sverige skall anses föreligga icke är tillräckligt att en person för kortare eller längre tid uppehåller sig här. Icke ens om han bosatt sig i Sverige och på grund härav kyrkobokförts här medför det utan vidare att han skall anses äga hemvist i landet. Endast om bosättningen har viss stadigvarande karaktär kan hemvist anses föreligga. Vid prövning huruvida vistelsen i Sverige är av sådan art bör avseende i första hand fästas vid vistelsens varaktighet. Men även andra omständigheter äro av betydelse, särskilt vistelsens syfte. Om en utlänning slår sig ned här i landet i syfte att kvarstanna för framtiden, kan han anses ha tagit hemvist i landet även om han ej vistats här någon längre tid. Å andra sidan är ett längre uppehåll ej tillräckligt, om förhållandena tyda på en avsikt att lämna landet.

I en not tillägger kommittén att inte heller bosättningstillstånd i och för sig är avgörande för frågan om hemvist i Sverige föreligger, men att sådant tillstånd utgör en omständighet som bör inverka på bedömandet.

För frågan om en gärningsman har hemvist i Sverige är förhållandena vid tidpunkten för gärningen avgörande. Detta utesluter dock inte att förhållandena i tiden därefter kan få beaktas vid bedömningen av frågan om gärningsmannen vid brottets förövande hade hemvist i riket.[1]

Ännu föreligger inte något vägledande rättsfall från högsta domstolen i fråga om bosättningsbegreppets tolkning. Av vad ovan anförts ur förarbeten framgår dock att det är avsett att begreppet skall ha samma innebörd som hemvistbegreppet i 1931 och 1934 års konventioner på familjerättens område.

8.2.12 *Valutaförordningen*

I så gott som alla restriktionssystem skiljer man mellan valutainlänning och valutautlänning. Avgörande är därvid i första hand inte nationaliteten utan bosättningen. För att man skall betraktas såsom valutainlänning räcker det dock inte alltid med att man anses bosatt i restriktionslandet. Det fordras stundom därutöver viss tids bosättning och/eller inhemsk nationalitet. Övriga är valutautlänningar.[2]

I 1 § valutaförordningen ges för fysisk person följande definition av bosättningsbegreppet:

Såsom bosatt här i riket anses enligt denna förordning den som har fast bostad i Sverige, därest han är utlänning dock endast om han innehaft sådan bostad de tre senast förflutna kalenderåren.

Den som är bosatt i Sverige kallas valutainlänning och den som är bosatt i utlandet valutautlänning.

Den svenska valutaregleringens definition av bosättningsbegreppet har med endast smärre justeringar funnits sedan den första valutaförordningens (1940:97) tillkomst. I prop. 1939:290 (s. 16) förklarade departementschefen att det var nödvändigt att begreppet bosatt här i riket blev på särskilt sätt bestämt. För att en person skulle anses bosatt i Sverige borde fordras att

[1] Beckman m. fl., Kommentar till brottsbalken I (3 uppl.) s. 67.

[2] L. Hjerner, Främmande valutalag och internationell privaträtt s. 24.

han här hade fast bostad. Departementschefen menade dock att en utlänning med bostad i Sverige ur valutaregleringssynpunkt borde anses bosatt här, endast om hans vistelse i Sverige nått en viss varaktighet. Det borde läggas i Konungens hand att med hänsyn till den vid tidpunkten för valutaregleringens genomförande rådande situationen avgöra vilken tid, som i detta avseende borde vara normerande. Definitionen togs därför in i förordningen i stället för i lagen.

Enligt en kommentar[1] till valutaregleringen bör som en huvudregel kunna antas, att den som vistas här under sådana förhållanden, att han skall folkbokföras här, har fast bostad i förordningens mening. Vidare förklaras:

I första hand är således den att anse som fast bosatt i valutaförordningens mening, som regelmässigt vistas här i landet. En person kan dock här hava sitt egentliga bo och hemvist, även om han exempelvis under resor vistas lång tid i utlandet. Därför kan på motsvarande sätt som i folkbokföringsförordningen en person vara att anse som valutainlänning, även om han stora delar av en tidsperiod vistas utom landet. Yrket eller annan sysselsättning, familjens eller andra närmare anhörigas bosättning och förvaring av bohag äro omständigheter, som kunna utvisa, att personen har sitt egentliga hemvist här i riket. Om en person, som är anställd i svenskt företag, är placerad på företagets utländska verksamhetsfält, torde han fortfarande få anses bosatt här, om han har sin familj kvar i landet och besöker denna regelmässigt. Motsvarande bedömande torde gälla för studerande vid utländska högskolor eller andra utbildningsanstalter. Det är uppenbarligen av vikt, att bestämmelserna i valutaförordningen icke skola kunna kringgås genom att svenska medborgare uppehålla sig i utlandet utan avsikt att stadigvarande bosätta sig där. Om emellertid en person jämte sin familj lämnar landet under förhållanden, som visa, att avsikten är att stadigvarande bosätta sig utomlands, torde han anses såsom valutautlänning, även om han till äventyrs skulle vara mantalsskriven här.[2] Förhållanden, som tyda på en avsikt att stadigvarande uppehålla sig i utlandet, kunna vara startande av rörelse eller tagande av anställning för längre tid. Exempel: En missionär, som tager familjen med sig till sitt verksamhetsfält, torde betraktas som i utlandet bosatt. – Uttagande av utvandringsbetyg kan vara ett tecken på att avsikten är att stadigvarande stanna i utlandet. Åtgärden kan emellertid även vara av endast formellt slag för att arbetstillstånd, exempelvis under studier i det främmande landet, skall kunna erhållas, varför en sådan åtgärd ej bör vara ensamt avgörande.

En person som är bosatt i Sverige förlorar således i konsekvens med huvudregeln inte denna bosättning, om han inte avser att stadigvarande stanna i utlandet.[3]

Valutaförordningen gäller inte utländsk medborgare, som tillhör främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning, inte heller medlemmar av sådan persons familj eller hans enskilda tjänare, om de bor hos honom och är utländska medborgare (12 §). Eftersom lagstiftaren ansett det nödvändigt att undanta diplomater m. fl. från lagens tillämpning, måste han ha ansett dem bosatta i tjänstgöringslandet. Under förutsättning att de är kyrkobokförda i Sverige betraktas dock såväl de som är anställda utomlands i svenska statens tjänst som dem åtföljande familjemedlemmar och deras svenska betjäning som valutainlänningar (Riksbankens cirkulär nr 8 av den 20 september 1973).

Rosenberg hävdar, att sjömän har sådan anknytning till Sverige, att de är att anse som valutainlänningar, så länge de är inskrivna vid svenskt sjömanshus (numera sjömansregistrerade).

[1] K. Rosenberg, Valutaregleringen, En kommentar till valutalagen och valutaförordningen s. 12–15.

[2] Men är fråga om person som vistas än i Sverige än i utlandet och utvisar inte förhållandena, att bosättningen i det ena landet är mera stadigvarande än i det andra landet (t. ex. en pensionär som vistas halva året i Sverige och andra halva året i Sydeuropa), anser Rosenberg att folkbokföringen *kan* ge ledning såsom ett uttryck för vederbörandes avsikter. (Jfr Riksbankens föreskrifter angående emigrationsvaluta ovan under 8.1.12.

[3] Samma krav på avsikt att stadigvarande bosätta sig, anser Rosenberg bör gälla, då en utlandssvensk återvänder till Sverige. Han menar, att i annat fall skulle valutaförordningens föreskrifter på ett enkelt sätt kunna kringgås.

Valutaförordningen har ingen definition, som anger när en person är att anse som bosatt i utlandet. Riksbanken har emellertid förklarat att den som inte enligt valutaförordningens definition är att betrakta som valutainlänning är bosatt i utlandet (valutautlänning). (Riksbankens meddelande beträffande tillämpningen av valutaförordningen s. 7.)

8.2.13 *Svensk internationell privat- och processrätt m. m.*

Som framgår av redogörelsen för bosättningsbegreppens användning inom svensk internationell privat- och processrätt (8.1.13) är författningarna i stor utsträckning byggda på konvention. I de fall de är inkorporerade med svensk rätt måste givetvis det svenska begreppet vara detsamma som konventionsbegreppet. Om konventionens innehåll transformerats till svensk författning kan visserligen begreppet ha anpassats till den nationella rättens begrepp, men måste dock i princip antas vara detsamma som konventionens. För bosättningsbegreppens innebörd i vissa lagar och förordningar på ifrågavarande område har redogjorts ovan (under 2.2.4.2). Härutöver kan nämnas följande.

Hemvist i lagen om erkännande av vissa utländska äktenskapsskillnader och hemskillnader motsvarar résidence habituelle i 1970 års Haagkonvention i ämnet. Den bestämning av begreppet som de av Europarådets ministerkommitté rekommenderade reglerna innehåller (se ovan under 2.1.5) torde väl överensstämma med den innebörd det har i såväl nämnda konvention som andra Haagkonventioner (prop. 1973:158 s. 127). – Kan behörighet i frågor rörande äktenskapsskillnad eller hemskillnad i främmande stat grundas på domicil skall dock enligt 3 § i förevarande lag hemvist anses inbegripa sådant domicil. Detta gäller dock inte hustrus domicil när detta enligt lag är beroende av mannens domicil. (Jfr 1 kap. 4 § tredje stycket lagen om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo.)

När uttrycket hemvist används i lagen om internationella rättsförhållanden rörande adoption avses det internationellrättsliga hemvistbegrepp som har utbildats i rättspraxis och vars närmare innebörd torde kunna variera i olika rättsliga sammanhang (prop. 1971:113 s. 43).

I lagen om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo bygger utformningen av 1 kap. 4 § på 1961 års Haagkonvention om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden. Beträffande innebörden av begreppet hemvist (résidence habituelle) härvidlag se ovan under 2.1.6.2.[1]

I förarbetena till lagen om nordisk vittnesplikt (prop. 1974:95 s. 94 och 95) anges att den som skall höras får anses bosatt i det land där han regelmässigt har sin dygnsvila förlagd. Därvid bör samtliga omständigheter beaktas, såsom vistelsens längd, avsikten med vistelsen och den anknytning till uppehållslandet som vistelsen medför. Tillfällig vistelse bör falla utanför bosättningsbegreppet. Vistelse längre tid än ett par månader bör emellertid vara tillräcklig för lagens tillämpning.

Den närmare innebörden av bosättningsbegreppet i lagen om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling har överlämnats åt de rättstillämpande myndigheterna att bestämma. Departementschefen framhöll (prop. 1970:30 s. 44) att man-

[1] Jfr även prop. 1973:175 s. 17.

talsskrivningen inte i och för sig var avgörande. Vid prövningen om vistelsen i beslutslandet var sådan att hemvist där skulle anses föreligga borde i första hand vistelsens varaktighet beaktas. Han framhöll att i regel borde vistelsen ha en viss stadigvarande karaktär. Men också andra omständigheter – särskilt vistelsens syfte – var av betydelse. Departementschefen hänvisade också till 2 kap. 2 § brottsbalken och Beckman m. fl. Brottsbalken I s. 66 f.

9 Flyttningsrörelser i Sverige – en översikt[1]

Alltsedan befolkningsstatistikens start i och med att Tabellverket[2] inrättades 1749 har det förelegat ett samband mellan folkbokföringen och befolkningsstatistiken, varav flyttningsstatistiken utgör en del. Till att börja med begränsades statistiken till att avse antalet födda och döda. De första officiella siffrorna över flyttning över landets gränser började framställas 1851 för utvandrare och 1875 för invandrare. Statistiskt underlag för studier av den inrikes omflyttningen började inhämtas 1860 genom folkräkningarnas födelseortsstatistik och pastorsämbetenas summariska folkmängdsredogörelser. En årlig inrikes flyttningsstatistik som är baserad på individuella uppgifter (flyttningsbetyg) har emellertid endast existerat fr. o. m. 1961.

Den statistiska redovisningen av de fortlöpande registrerade flyttningsrörelserna bygger på den registrering som sker i enlighet med FBF av landets pastorsämbeten (i Stockholm och Göteborg lokala skattemyndigheten). Dessa aviserar förändringar till länsstyrelserna t. ex. flyttningar. Sedan hösten 1967 erhåller statistiska centralbyrån veckovis ändringsmeddelanden i form av magnetband från länsstyrelsernas datakontor. Magnetbandet innehåller inte uppgift om själva kyrkobokföringstidpunkten, utan i stället får registreringstidpunkten hos datakontoren bestämma tidpunkten för flyttningen. Systemet förutsätter att flyttning som bör föranleda ändring i kyrkobokföringen anmäles av den flyttande inom fjorton dagar till pastorsämbetet i inflyttningsförsamlingen. Försummelse att anmäla flyttning på vederbörligt sätt försämrar flyttningsstatistikens kvalitet. Invandrarutredningen (SOU 1974:69 s. 61) har behandlat detta som ett påtagligt problem vad gäller statistiken över den utrikes omflyttningen.

I det moderna samhället befinner sig en stor del av befolkningen fortlöpande under omflyttning. Bland dem som varaktigt byter bostad och vistelseort och därmed registreras[3] som flyttare kan man skilja mellan dem som flyttar mellan länder och dem som flyttar inom landet. Den registrerade inomstatliga flyttningen kan i sin tur delas upp på flyttning inom administrativt avgränsade områden och mellan dylika områden.

Under 1974 registrerades omkring 65 000 flyttningar över landets gränser. Den registrerade inrikes omflyttningen som avser flyttningar mellan fastigheter uppgick till ca 1,33 milj. eller drygt 16 % av medelfolkmängden under året. Därutöver skedde ett okänt antal flyttningar mellan bostadshus/lägenheter på en och samma registreringsfastighet.[4]

[1] Utarbetad av de sakkunnigas expert Hans Erik Altvall.

[2] Ersattes 1858 av statistiska centralbyrån (SCB).

[3] Undantag finns dock enligt FBF t. ex. för de som flyttar till ålderdomshem.

[4] 1974 registrerades totalt ca 1,61 milj. adressändringar. Ca 1,33 milj. avsåg adressändringar mellan fastigheter medan 60 000 avsåg postnummerändringar utan i övrigt adressändring. Bland de resterande 220 000 återfinns främst gatunummer- och gatunamnändringar utan faktisk flyttning samt adressändringar p. g. a. flyttning inom en och samma fastighet.

Förutom dessa flyttningar bör noteras den mer eller mindre temporära bortovaron från den vanliga bosättningsorten. Det kan t. ex. gälla säsongsbunden arbetsvandring, även över flera år, bland byggnads- och anläggningsarbetare eller studerande som under terminerna har sina studier förlagda till annan ort än bosättningsorten. Eftersom sådan bortovaro inte registreras enligt FBF kommer de inte heller med i flyttningsstatistiken. I stället framkommer den delvis något oegentligt bl. a. vid folk- och bostadsräkningar som pendling mellan bostad och arbetsplats.

En särskild kategori utgör de personer som dagligen pendlar mellan bostad och arbetsplats. Dennas omfattning kan endast erhållas i samband med statistiska specialundersökningar, varav den som regel vart femte år återkommande folk- och bostadsräkningen är den mest omfattande. Enligt räkningen 1970 pendlade omkring 560 000 personer eller drygt 16 % av den förvärvsarbetande befolkningen över kommungräns.

9.1 Flyttning till och från Sverige

Generellt kan man påstå att Sverige var ett utvandringsland fram till 1930-talet, då det blev invandringsland. *Diagram 1* beskriver nettomigrationen

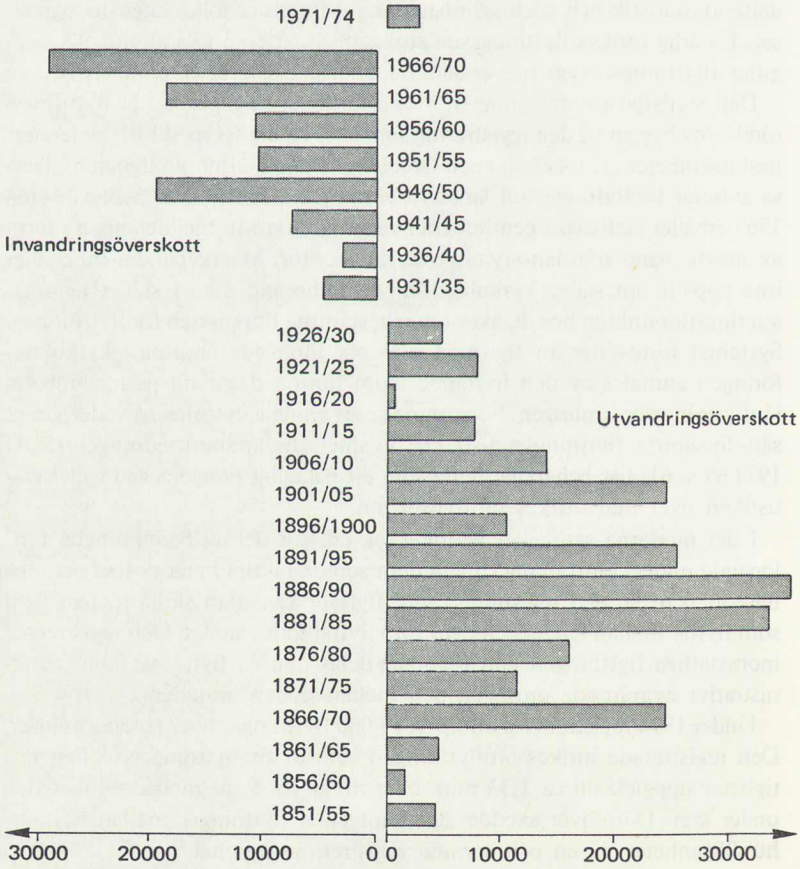

Diagram 1. Nettomigration, årsmedeltal för 5-årsperioder 1851–1974.

Källa: Historisk statistik Del 1. Befolkning Befolkningsförändringar 1974 Del 3.

1851–1974. Den invandring vi haft sedan 1945 har varit avsevärd men är dock av mindre omfattning än vad utvandringen var under slutet av 1800-talet. Under 1966–1970 var det genomsnittliga antalet invandrare 50 000 per år, vilket är den största siffran hittills för en femårsperiod. Under denna period var antalet invandrare 6,4 på 1 000 av medelfolkmängden, vilket kan jämföras med utvandringstopparna under femårsperioderna 1881–1885, 1886–1890 och 1891–1895 då motsvarande tal låg på 7,6, 8,5 och 6,7.

Vad som redovisas – framför allt från tidigare år – i den officiella statistiken över in- och utvandringen ger emellertid inte hela bilden av den utrikes omflyttningen. Enligt G. Sundbärg i Bevölkerungsstatistik Schwedens 1760–1900[1] uppvisar den tidigare utvandringsstatistiken för låga siffror, främst beroende på att man först 1884 behövde uppvisa utflyttningsbetyg när man tecknade emigrantkontrakt. För att erhålla mera korrekta uppgifter bör man enligt Sundbärg t. ex. för 1851–1860 ungefär fördubbla den registrerade utvandringen, vilket innebär ca 40 000 utvandrare i stället för knappt 20 000.

Även för 1900-talet föreligger betydande oklarheter. Hänsyn måste tas till personer upptagna i obefintligregistret (t. o. m. 1967 bok över obefintliga), till vilket överföringar har skett sedan 1865. Redan 1861 stadgades det att personer som var registrerade som obefintliga skulle strykas ur mantalslängderna. T. o. m. 1967 överfördes alla personer som saknat känt hemvist vid två (före 1925 tre) mantalsskrivningar i följd. Fr. o. m. 1968 gäller emellertid att utländsk medborgare som enligt vad man kan anta ej längre är bosatt i Sverige och svensk medborgare som enligt säkra upplysningar vid två mantalsskrivningar i följd är bosatt i utlandet skall avregistreras som utflyttade. Detta medförde en markant minskning av antalet överföringar till obefintligregistret (OB) från 2 608 år 1967 till 546 och 168 år 1969 resp. 1970. Därefter har en viss ökning inträffat, 1 048 år 1972 och 1 254 1973, vilket torde bero på införandet av det internordiska flyttningsbetyget den 1 oktober 1969. Av en ökning på 669 mellan 1971 och 1972 svarade personer med finskt medborgarskap för merparten eller 80 %. Se vidare nedanstående tablå.

År	Nettoinflyttning enligt		Överförda från OB – överförda till OB
	Invandring – utvandring	Folkökning – födelseöverskott	
1911–1920	– 42 821	– 64 360	– 51 510
1921–1930	– 66 444	– 91 319	– 34 320
1931–1940	+ 38 859	+ 55 421	+ 7 750
1941–1950	+ 133 993	+ 133 889	– 3 560
1951–1960	+ 105 949	+ 91 311	– 16 503
1961–1970	+ 235 480	+ 223 269	– 10 915
1971–1973	– 19 529	– 21 596	– 1 967

Av de två nettoinflyttningskolumnerna torde siffrorna i "Folkökning – Födelseöverskott" ge den riktigaste bilden. Denna slutsats baseras på erfarenheten om att kvaliteten på folkmängdssiffrorna vid folkräkningarna samt på de registrerade döds- och födelsetalen är högre än kvaliteten på ut- och invandringsstatistiken. Större delen av skillnaderna mellan de två kolumnerna kan då förklaras av att överföringarna till och från obefint-

[1] Urval, skriftserie utgiven av statistiska centralbyrån, nr 3 (Stockholm 1970).

ligregistret egentligen hör hemma under statistiken för den utrikes omflyttningen.

Under 1970-talets första år minskade invandringen vilket medförde att 1972 och 1973 registrerades fler utvandrare än invandrare för första gången sedan 1929. För åldrarna kring 20 år samt över 65 år registrerades dock även för dessa år fortfarande nettoinvandring. Orsaken till förändringen kan sökas i den dämpande konjunkturen i Sverige, vilken påverkade arbetskraftsinvandringen främst från Finland, samtidigt som möjligheterna att erhålla jobb i hemlandet ökade. Sålunda minskade den finska invandringen från ca 40 000 för vart och ett av åren 1969 och 1970 till ca 10 000 för åren 1972 och 1973. Denna nedgång utgjorde 75 % av den totala minskningen av antalet invandrare till Sverige under åren 1969–1970 och 1972–1973. Under 1974 och 1975 har invandringen åter igen stigit så att ett invandringsöverskott kan redovisas.

Sambandet mellan invandring och ekonomisk konjunktur återspeglas i *Diagram 2*, där antalet lediga platser får vara uttryck för konjunkturen.

En icke oväsentlig andel av invandringen utgörs av återinvandring av svenska medborgare. Under 1974 uppgick dessa till drygt 4 500 eller 12 % av samtliga invandrare. Omkring 70 % av återinvandrarna återvände till Sverige efter en vistelsetid i utlandet omfattande mindre än 4 år.

Trots minskningen av invandringen har den totala rörligheten över vårt lands gränser ökat under 1970-talet jämfört med föregående decennium. Topparna inföll redan 1969 och 1970 då omkring 100 000 eller 1 % av medelfolkmängden flyttade in eller ut över gränserna.

Den ökade rörligheten tar sig uttryck i stigande utvandringstal. Antalet svenska medborgare som utvandrar har successivt ökat och uppgick 1974 till nästan 10 000 eller 35 % av samtliga utvandrare. Denna ökning torde rent allmänt bero på den ökade internationaliseringen av arbetsmarknaden.

Huvuddelen av ökningen av utvandringen har emellertid de utländska medborgarna svarat för. Den stora invandringsvågen 1969–1970 medförde många personer som följde med strömmen hit på vinst eller förlust och som fann att förhållandena inte motsvarade vad de väntat eller önskat sig. Varannan utvandrare under de senaste 4–5 åren är återutvandrare. Den fallande ekonomiska konjunkturen i Sverige 1972–1973 torde också ha varit en bidragande orsak till de höga utvandringssiffrorna under dessa år, även om sambandet inte är lika klart som det tidigare redovisade sambandet mellan konjunktur och invandring.

En studie avseende återutvandringen presenteras av statistiska centralbyrån i Information i prognosfrågor nr 1973:10 och avser invandrare under perioden 1968–1972. En tredjedel av invandrarna hade återvänt inom 3–4 år. Ungerska, polska, jugoslaviska, grekiska samt turkiska invandrare uppvisar en klart lägre återutvandringsfrekvens än t. ex. invandrare från Norden, vilket bl. a. beror på att de förra i stor utsträckning kan räknas till flyktingimmigranter medan de senare snarare hör hemma under arbetskraftsimmigrationen. Vidare framgår det av den utförda specialstudien att återutvandringen för danskar och norrmän var stor redan året efter inflyttningen – drygt 20 % – medan motsvarande siffra för 1968 och 1969 års invandrande finländare var 10 % samt för 1970–1972 års 30 %. För jugoslaver, greker och turkar var motsvarande siffra 4 % för samtliga år.

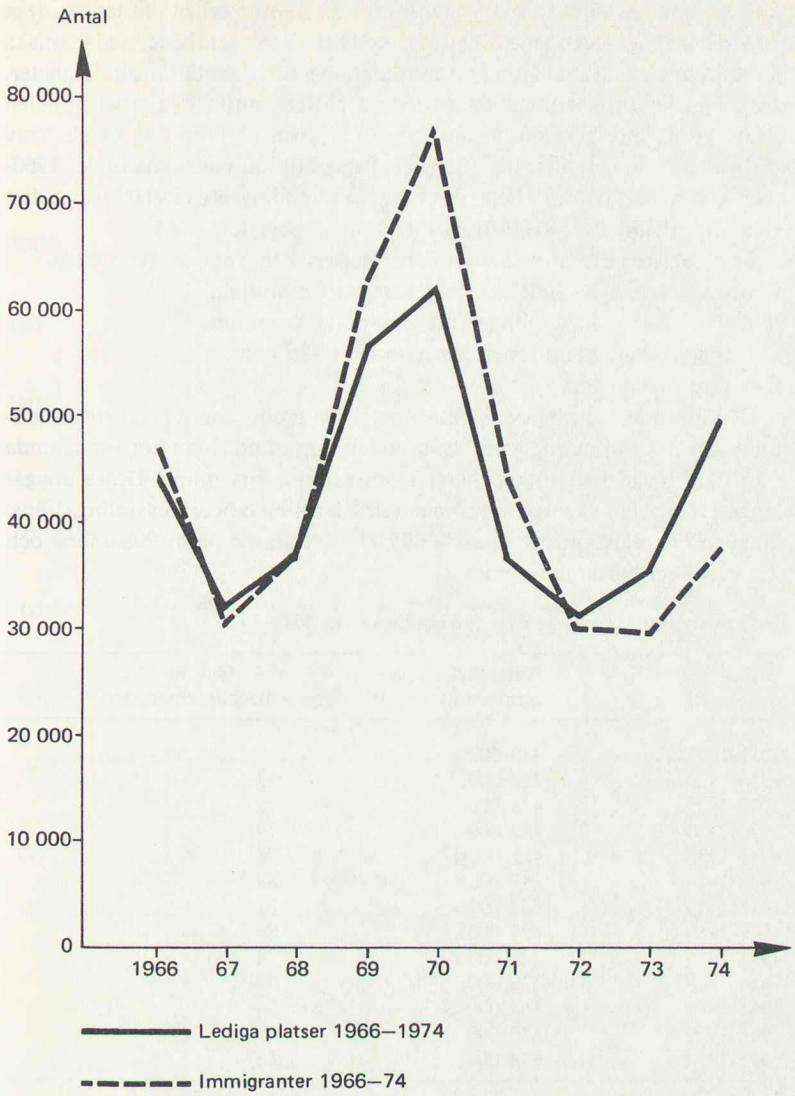

Diagram 2. Antal immigranter och lediga platser 1966–1974.

Källa: Statistisk årsbok 1975; statistiska centralbyrån.

Att återutvandringen av finska medborgare steg kraftigt i början på 1970-talet torde bl. a. bero på att det internordiska flyttningsbetyget infördes under 1969 och att därmed fler nordbor som kom till Sverige utan fastare planer för en längre tids vistelse registrerades i folkbokföringen som invandrare. Det torde emellertid även ha rört sig om en reell ökning av återutvandringen.

9.2 Flyttning inom Sverige

Den inrikes omflyttningen i vårt land har under många år präglats av flyttning från glesbygd till tätort. Andelen boende i tätorter har ökat från 7 % 1800, 32 % 1900 och 73 % 1950 till 81 % 1970. Urbaniseringsprocessen

kan ses som en direkt följd av näringslivets kontinuerliga omdaning, från ett utpräglat agrarsamhälle till ett högindustrialiserat samhälle med tekniska landvinningar och allt bättre kommunikations- och distributionsmöjligheter. Den från jordbruket friställda arbetskraften har funnit nya arbetstillfällen i tätorterna, inte bara inom industrin utan även på grund av ökade krav på både privata och offentliga tjänster. På så sätt har tätorterna under 1960-talet kommit att svara för hela rikets totala folkökning på ca 580 000 samtidigt som de erhållit ca 540 000 personer från glesbygden.

Den registrerade inrikes flyttningsrörelsen kan vara av flera slag:
flyttning mellan fastigheter inom samma församling,[1]
flyttning mellan församlingar inom samma kommun,
flyttning mellan kommuner inom samma län och
flyttning mellan län.

Den löpande flyttningsstatistik som årligen produceras av statistiska centralbyrån har församling som lägsta indelningsgrund. Man bortser sålunda från flyttningar mellan fastigheter inom samma församling. Dessa uppgår årligen till nästan lika mycket som antalet flyttningar över församlingsgräns. Under 1974 registrerades sålunda 605 000 flyttningar inom församling och 725 000 över församlingsgräns.

Inrikes flyttningar årligen över församlingsgräns 1911–1974

År	Antal flyttningar genomsnitt per år	På 1000 av medelfolkmängden
1911–1915	436 000	78
1916–1920	481 000	83
1921–1925	448 000	75
1926–1930	482 000	79
1931–1935	481 000	78
1936–1940	557 000	88
1941–1945	533 000	81
1946–1950	594 000	86
1951–1955	528 000	74
1956–1960	530 000	72
1961–1965	563 000	74
1966–1970	640 000	81
1971–1974	698 000	86

Anm. Antalet församlingar har varit relativt konstant.

Ahlberg[2] konstaterade för tiden fram till 1950 att "den totala flyttningsvolymen framstår som en av den allmänna samhällsutvecklingen ganska opåverkad företeelse" samt att "huvudparten av flyttningarna representerar ett i stort sett permanent inslag i den årliga befolkningsrörelsen". De relativt små svängningarna i flyttningstalen torde bl. a. hänga samman med urbaniseringen, dvs. att en allt större del av befolkningen har samlats i tätorter. En betydande rörlighet mellan bostäder och arbetsplatser kan då äga rum utan att den registreras i statistiken.

För framför allt det senaste decenniet har emellertid en något förändrad bild börjat att framträda. Sålunda kan man påvisa ett relativt klart samband mellan fluktuationer i den ekonomiska konjunkturen och antalet flyttningar, vilket framgår av *Diagram 3*.

[1] Kyrkobokföringsdistrikt likställs med församling.

[2] G. Ahlberg, Befolkningsutvecklingen och urbaniseringen i Sverige 1911–1950 (Stockholm 1953).

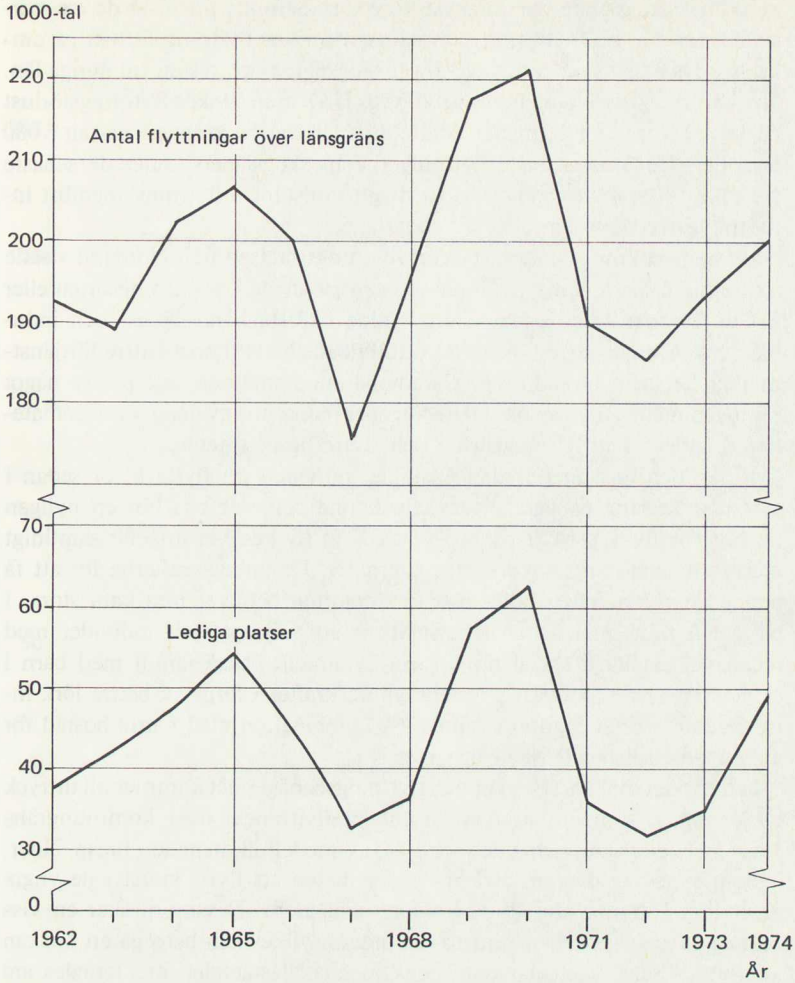

Diagram 3. Inrikes omflyttning och lediga platser 1962–1974.

Källa: Befolkningsförändringar samt statistisk årsbok, olika årgångar; statistiska centralbyrån.

Högkonjunkturen 1969–1970 och lågkonjunkturen året senare återspeglas klart i flyttningstalen.

Rörligheten i samhället kan betraktas som en effekt av ett ständigt pågående samspel mellan bostads- och arbetsbyten. För många människor styr utbudet av arbetstillfällen valet av bostad. Den vägledande principen inom arbetsmarknadspolitiken under 1950- och 1960-talen har varit att människorna skall flytta till arbetstillfällena för att fullsysselsättningsmålet skall nås. Lokaliserings- och regionalpolitiken har inneburit att utbyggnaden av näringslivet skett på platser där det varit ekonomiskt mest lönsamt. En ökad koncentration av arbetstillfällena till de största tätorterna har blivit följden. Genom omfattande flyttnings- och omskolningsbidrag har människor i arbetslöshetsregioner i Norrland flyttat söderut.

De tre storstadslänen inregistrerar t. ex. för 1960-talet ett inflyttningsöverskott på omkring 130 000 personer, varav skogslänen[1] fått bidra med 55 000 och övriga län med 64 000. Under 1970-talets hittillsvarande år har emellertid mönstret helt ändrat karaktär. Storstadsområdenas attraktionskraft

[1] Norrlandslänen samt Kopparbergs och Värmlands län.

på främst skogslänen har minskat betydligt. Sålunda uppvisar de tre storstadslänen för 1971–1974 en sammanlagd inrikes flyttningsförlust på omkring 22 000 personer, varav 3 300 till skogslänen och resten till övriga län. Stockholms län och Göteborgs och Bohus län har en inrikes flyttningsförlust på 14 500 resp. 13 100, medan Malmöhus län har en vinst på nästan 6 000 personer. Den minskade utflyttningen från skogslänen under de senaste åren har tillsammans med en i stort sett konstant inflyttning medfört inflyttningsöverskott för flera av skogslänen.

En undersökning[1] som analyserat flyttningsrörelsen från Norrland visade att huvudorsaken fanns att finna i bristen på arbete i bosättningsorten eller risken för snar arbetslöshet. Detta gällde i första hand skogs- och industriarbetare. Flyttningen bland de välutbildade hade främst bättre förtjänstmöjligheter som huvudorsak. Däremot kunde analysen inte påvisa något samband mellan önskan om högre lön eller förekomst av dålig service/materiell standard i utflyttningsorten och flyttningsbenägenhet.

Viljan och önskan hos den enskilde individen att flytta beror sedan i stor utsträckning på var i livscykeln denne befinner sig. För en nyligen utskolad individ, som är på väg att träda in i yrkeslivet ungefär samtidigt med familjebildning, saknas ofta alternativ. Dragningskrafterna för att få denne att flytta från studie- och föräldraorten behöver inte vara stora. I bästa fall finns mer än en arbetsplatsort att välja på. För individer med redan väl etablerad social miljö samt eventuellt också familj med barn i skolåldern krävs avsevärt större dragningskrafter i form av bättre lön, intressantare arbetsuppgifter eventuellt i kombination med bättre bostad för att ett arbetsplatsbyte skall äga rum.

Sambandet mellan livscykel och flyttningsbenägenhet kommer till uttryck i *Diagram 4,* som omfattar årliga antalet flyttningar över kommungräns 1968–1973 efter kön och ålder per 1000 av medelfolkmängden i resp. ålder.

Som synes av diagrammet är benägenheten att flytta störst i de yngre arbetsföra åldrarna samt för barn före skolåldern. Dessutom sker en viss ökning av benägenheten runt 65-års åldern, vilket kan bero på en önskan att flytta "hem" igen när man pensionerats. Påståendet att "females are more migratory than males" gäller däremot inte längre. Visserligen är maximivärdet högre för kvinnor vid ca 22 år än för män vid ca 24 år, men totalt föreligger en utjämning. Medelantalet flyttningar för den aktuella perioden är 1,47 för männen och 1,46 för kvinnorna. Det högre maximivärdet för kvinnor kan förklaras av att kvinnan flyttar oftare till mannens bostadsort vid giftermål än tvärtom.

I en monografi[2] avseende omflyttningen i Sverige 1951–1960 har flyttningsbenägenheten satts i relation till olika bakgrundsdata hos flyttarna. Bland resultaten kan nämnas att flyttningsbenägenheten synes vara högre hos personer med utbildning[3] än personer som saknar utbildning samt att den högsta benägenheten återfinns hos nytillkomna yrkesverksamma som skaffat sig en högre utbildning. Utbildade personer har en tendens att flytta längre än personer utan utbildning, vilket kan jämföras med vad som framkommit i en annan studie[4] nämligen att flyttningsavståndet ökar med inkomsten.

Sambandet mellan flyttningsavstånd och olika data hos flyttare har varit föremål för många detaljstudier (se A. Jacobsson a. a.). Den mest omfattande

[1] Geografisk rörlighet – sociala och ekonomiska effekter (Umeå universitet 1974).

[2] A. Jacobsson, Omflyttningen i Sverige 1951–1960 (Lund 1969).

[3] Enligt undersökningens definition huvudsakligen högre teoretisk utbildning.

[4] G. Olsson, Distance and human interaction. A migration Study (Geografiska Annaler 1965).

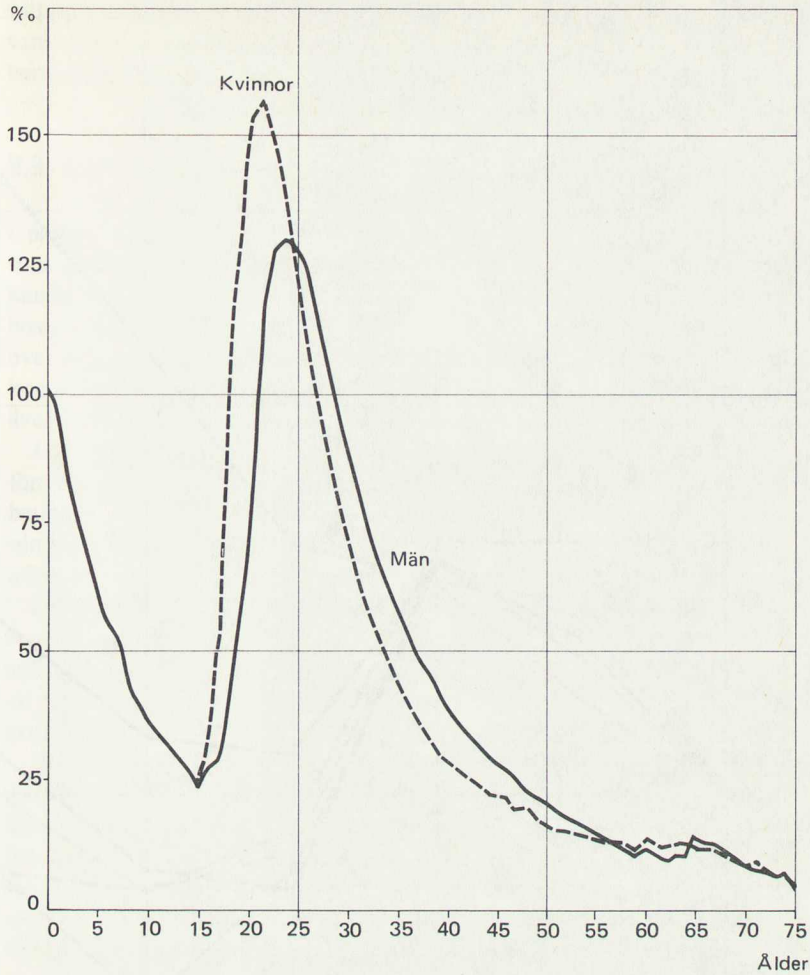

Diagram 4.

Källa: Information i prognosfrågor 1974:9; statistiska centralbyrån.

och samtidigt aktuellaste avser perioden 1968–1973 och finns presenterad i Information i prognosfrågor 1974:9 från statistiska centralbyrån. Under den aktuella perioden registrerades 2,26 milj. flyttningar över kommungräns utförda av 1,55 milj. individer, vilket innebär att var femte invånare flyttade över kommungräns, enligt den regionala indelningen den 1 januari 1974. Omkring 68 % flyttade endast en gång under perioden, 23 % flyttade två gånger, ca 7 % tre gånger samt 3 % fyra eller fler gånger. En viss skillnad i flyttningsbenägenhet mellan utländska och svenska medborgare konstaterades (1,53 resp. 1,45 flyttningar per flyttare) trots att många av de utländska medborgarna befunnit sig i landet mindre än de aktuella sex åren. Flyttningsavståndets variation under perioden framgår av *Diagram 5*.

De kortare flyttningarna dominerar och har ökat i antal. Orsaken till ökningen torde höra samman med det förändrade flyttningsmönstret under senare år, dvs. att den tidigare inflyttningen till storstäderna skedde i samband med arbetsplatsbyte från avlägsna orter, medan nuvarande utflyttning från storstäderna endast är bostadsbyte och går till närliggande kommuner.

En väsentlig del av flyttningsrörelserna under den aktuella perioden re-

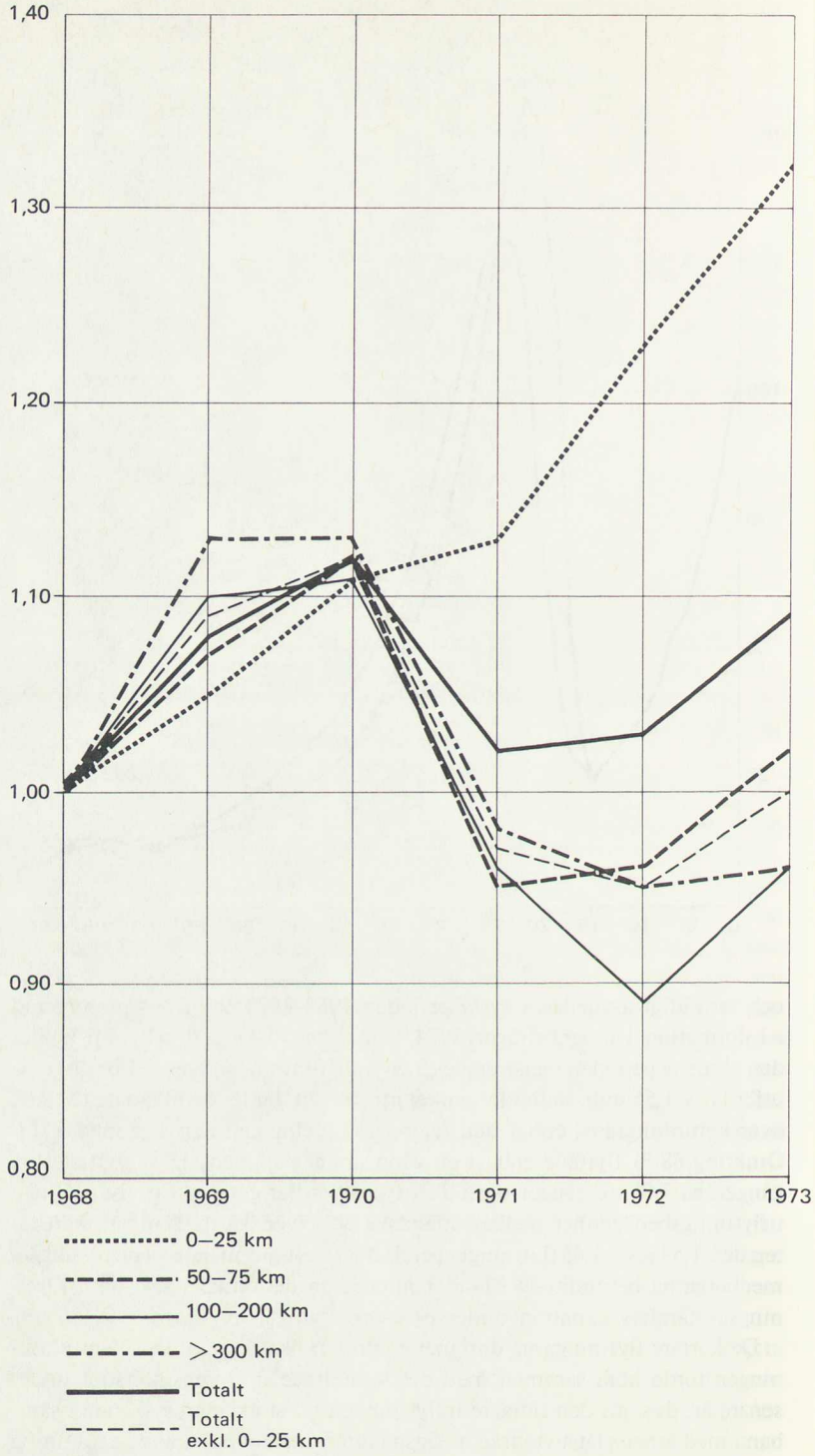

Diagram 5.

Källa: Information i prognosfrågor 1974:9; statistiska centralbyrån.

sulterade i att flyttarna återvände till den kommun de bodde i 1968. Uppemot varannan flergångsflyttare eller ca 14 % av samtliga flyttare återvände till hemortskommunen.

9.3 Pendling

I princip kan man betrakta all förflyttning mellan bostad och arbetsplats som pendling. I praktiken avgör den enskilda undersökningens syfte och kanske i än högre grad källmaterialets karaktär definitionen. Vid folk- och bostadsräkningarna begränsas pendlingsstatistiken vanligtvis till pendling över kommungräns. För vissa främst större kommuner är emellertid inte kommunpendlingen tillräckligt planeringsunderlag utan dessa efterfrågar även pendling mellan t. ex. stadsdelar.

En hypotes som ofta framförts är att antalet bostadsbyten minskar till förmån för utvidgning av individens dagliga rörelsefält. Pendlingen kan då betraktas som ett uttryck för de dagliga förflyttningarna. Andra är förflyttningar till utbildningsanstalter och serviceinrättningar av typen daghem eller affärer.

Enligt Jacobssons monografi (anförd ovan) kan pendlingen ofta betraktas som ett substitut för migration, åtminstone för kortare sträckor. För längre sträckor kan individen finna pendling alltför ansträngande och tidsödande, att han efter en tid flyttar in till arbetsplatsorten. I sådana fall kan man betrakta pendlingen som ett incitament till migration.

Det är svårt att få ett historiskt perspektiv på utvecklingen av pendlingens omfattning av två skäl. Genom folk- och bostadsräkningarna redovisas nämligen pendlingsdata endast sedan 1945. För de två första räkningarna är redovisningen mycket begränsad. På grund av omfattande indelningsändringar är det vidare svårt att göra jämförelser. Tillgänglig pendlingsstatistik utvisar emellertid en kraftig ökning av pendlingen mellan 1965 och 1970. Indelningsändringarna mellan de två tidpunkterna gör att jämförelsen måste avse pendlingen över kommunblock i stället för kommun. Kommunblockspendlingen ökade från 376 000 till 487 000 eller från 10,9 % till 14,3 % av de förvärvsarbetande. Ökningen torde kunna ses som en bekräftelse på att den nämnda hypotesen är riktig.

Orsaken till individernas ökade dagliga rörelsefält är flera. Den totala urbaniseringsprocessen har medfört en ökad koncentration av arbetstillfällen. Speciella industriorter har byggts upp ofta i tätorternas periferi. Affärer och kontor har koncentrerats till tätortscentra. Förbättrade kommunikationer och ökad tillgång till bil har gjort att man inte är lika beroende som förr av att bo nära arbetsplatserna. Enligt 1970 års folk- och bostadsräkning reste omkring 3/4 av de förvärvsarbetande i någon form till arbetet. Drygt 50 % av dessa färdades med bil. Man väljer att bosätta sig utanför centralorten för att erhålla bättre boendemiljö och även för att bättre kunna utnyttja den ökade fritiden. Det kan bl. a. nämnas att den tidigare redovisade flyttningsförlusten för Göteborgs och Bohus län var till sin numerär helt koncentrerad till Hallands och Älvsborgs län. Detta torde kunna betraktas som ett uttryck för en ökning av pendlingen mellan i första hand Göteborgs kommun och de närliggande kommunerna i de två länen. För Stockholm

föreligger motsvarande tendenser. Kommunen tillhörde en av de största utflyttningskommunerna 1968–1972 med en förlust på 9 % av medelfolkmängden samtidigt som t. ex. förortskommunen Botkyrka uppvisade en av landets största inflyttningsvinster, 64,6 % av medelfolkmängden. Däremot pendlade över 140 000 personer eller 32 % av de förvärvsarbetande in till Stockholm för att arbeta där medan nästan 7 000 eller 60 % av Botkyrkas förvärvsarbetande pendlade ut för att arbeta inom andra kommuner. Sålunda pendlade t. ex. 5 000 till Stockholm.

III Allmänna överväganden

10 Principiella anknytnings- och samordningsfrågor

De bedömningar i bosättningsfrågor som görs av folkbokföringsmyndigheterna utnyttjas via kyrkobokföringsbeslut i många sammanhang utanför folkbokföringen. Folkbokföringen har även ett större eller mindre inflytande som bevisdatum. Vårt huvuduppdrag är att se över bestämmelserna om folkbokföring. Enligt våra direktiv skall vi emellertid också undersöka bl. a. möjligheterna att låta folkbokföringsmyndigheternas avgöranden i bosättningsfrågor få en vidare användning än vad nu är fallet samt åstadkomma en enhetlig terminologi i författningarna. Vi har därför ansett det riktigast att börja med att ta upp vissa principiella frågor. Det gäller först vilka termer man bör använda i lagtext som beteckning för innebörden av vissa begrepp och registreringsåtgärder. Dessa kallar vi anknytningsmoment, med vars hjälp man direkt eller indirekt kan knyta bestämda rättsverkningar till viss personkrets. Nästa fråga gäller hur den större samordningen rent praktiskt skall uppnås mellan olika rättsområden.

10.1 Termer för olika anknytningsmoment

10.1.1 *Begrepp*

Redogörelsen för gällande rätt visar att det finns ett stort antal anknytningsmoment av domicilkaraktär såsom stadigvarande vistelse (lagen om förskoleverksamhet och KL), bosatt (FBF, AFL och sjukvårdslagen), hemvist (FBF, RB och lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap) och bo och hemvist (KL). Begreppens innebörd varierar. I många fall råder osäkerhet om innebörden, eftersom den inte alltid klarlagts i förarbeten eller genom praxis. Begreppen saknar till följd härav i stor utsträckning önskvärd fasthet. Terminologin är omfattande och saknar systematisk samordning. Olika begrepp eller variationer av samma begrepp betecknas med samma term. I några fall gäller det motsatta förhållandet. Begreppet är detsamma, men betecknas med olika termer. Härtill kommer att begreppen tillämpas av ett stort antal myndigheter som sins emellan saknar naturliga kontakter. Detta minskar möjligheterna till en-

hetliga bedömningsgrunder. Till detta bidrar också den omständigheten att vissa myndigheter tvingas göra sina bedömningar i förväg under det att andra fattar sina beslut i efterhand.

För att komma till rätta med de berörda problemen bör man gå in för en begränsad och enhetlig terminologi. Härigenom uppnås en säkrare överblick. Jämförelser mellan olika rättsområden underlättas och det blir möjligt att ge enhetliga anvisningar för flera rättsområden. Man får visserligen inte bortse från att begreppen måste ha en viss flexibilitet, så att de kan passa varje regels särskilda syfte (jfr prop. 1973:158 s. 80). Genom dessa åtgärder bör dock i princip samordning uppnås mellan olika begrepp.

Att åstadkomma en enhetlig terminologi i författningsmaterian är inte detsamma som att utforma ett gemensamt bosättningsbegrepp för alla rättsområden. Eftersom kraven på lokal anknytning inte alltid är desamma skulle ett sådant bli opraktiskt och knappast bidra till att minska begreppsförvirringen. Även om det hemvistbegrepp som vi föreslår (11.2.4) sålunda inte kan bli ett enhetligt bosättningsbegrepp är det dock vår tanke att det skall kunna utgöra gemensam rättsgrund för vissa områden som redan i dag använder sig av mycket likartade bosättningsbegrepp, främst folkbokföringen, sjukförsäkringen och sjukvården. Med hänsyn till begreppsflorans mångfald har vi i övrigt försökt begränsa antalet termer och under var och en av dessa sammanföra närbesläktade men ej nödvändigt helt identiska begrepp. Vi har därvid sökt sätta oss in i syftet med de regler i vilka begreppen används. Vi har även uppmärksammat definitionen av hemvistbegreppet i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap.

Terminologin har vi i princip sökt avpassa så, att den skall utvisa begreppens inbördes relationer.

Bosatt används f. n. i många författningar och i olika betydelser. Bosatt har sålunda blivit mångtydigt och därför mindre lämpligt som en stringent författningsterm. För allmänna diskussioner är det emellertid nödvändigt att man också har tillgång till ett icke närmare definierat uttryck. Ett sådant behövs t. ex. som en sammanfattande benämning. På det sättet används bosatt också i dagligt tal. Ordet bosatt (bosättning, boende, bor) använder vi följaktligen inte som särskilt definierat begrepp utan bara för att allt efter behov rent allmänt beteckna olika samband mellan en person och ett område. Bostad används också odefinierat. Allmänt har vi undvikit att använda bosatt i förslag till författningstext.

Som lämpliga begreppsbestämningar har vi stannat för att föreslå följande.

Vistelse. Denna term används f. n. i flera författningar och inom olika rättsområden. I gällande rätt kan vistelse inom flertalet områden sägas ha i huvudsak följande innebörd. Den påbörjas inte förrän en person är fysiskt närvarande på en viss plats. Närvaron är härvid nödvändig, men också i allmänhet tillräcklig. Vanligen räknar man dock dessutom med att vistelsen skall ha en viss varaktighet. Men inom andra områden kan det förekomma fall då t. ex. också ett kort tåguppehåll vid en station är tillräckligt. När tåget sedan fortsätter upphör vistelsen. Om vistelsen är något mer stadigvarande behöver den emellertid inte upphöra enbart därför att personen i fråga tillfälligt lämnar vistelsorten. Vistelse kan därför föreligga samtidigt på flera platser. Ändamålet med den saknar betydelse. Detta hindrar dock

inte att man i vissa sammanhang får beakta också beräknad framtida vistelse. I internationella termer kan vistelse sägas motsvara de engelska orden residence och abode. Vistelse bör också framdeles utnyttjas i författningstext såsom ett icke lagdefinierat begrepp.

Kravet på vistelse kan närmare preciseras genom en tidsbestämning eller annan attributivbestämning. "Vardaglig vistelse" har vi sökt precisera under 12 § i kapitel 13. "Stadigvarande viselse" används som framgår av beskrivningen i kapitel 2 i flera betydelser. I skatterättslig praxis har begreppet emellertid hunnit få en preciserad innebörd (jfr under 2.2.1), som även eljest bör utnyttjas vid tolkning av stadigvarande vistelse. Andra uttryck såsom varaktig vistelse, långvarig vistelse och liknande eller dessas motsats tillfällig vistelse, begränsad vistelse m. fl. är så obestämda, att de inte ger någon verklig direkt ledning, vare sig i fråga om tid eller eventuellt andra kvalificerande omständigheter. De kan utnyttjas i motiveringar och beskrivningar, men bör på grund av sagda obestämdhet undvikas i lagtext. Vi föreslår sålunda att bestämningarna i lagtext begränsas till *vardaglig* och *stadigvarande*.

Hemvist. Termen används för anknytning till riket. Innebörden utvecklas närmare i kapitel 11 och 13.

Hemort. Termen används som lokal anknytning inom riket. Innebörden härav utvecklas närmare i kapitel 11 och 13.

Hemförsamling. Det är den församling i vilken en person rätteligen skall vara kyrkobokförd.

Hemkommun. Det är den kommun i vilken hemförsamlingen är belägen.

Fast hemvist. Detta är en självständig term avsedd för de mest kvalificerade bosättningsbegrepp som vi funnit erforderliga för svensk rätts del. Den skall täcka det hemvistbegrepp som nu definieras på följande sätt i 7 kap. 2 § lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap:

> Den som är bosatt i viss stat anses vid tillämpning av denna lag ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.

Ordet hemvist i denna lag bör bytas ut mot fast hemvist. Orden bosatt och bosättningen synes i princip motsvara det hemvistbegrepp som vi föreslår i kapitel 11. Detta hemvistbegrepp bör därför kunna utnyttjas också i denna definition och utgöra grundsten för definitionen. Till följd härav bör den lyda sålunda:

> Den som har hemvist i viss stat anses vid tillämpning av denna lag ha fast hemvist där, om hemvistet med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.

Av kapitel 11 framgår att det hemvistbegrepp som vi där föreslår innebär att en ettårig vistelse i riket kan medföra att hemvist förvärvas här. Enbart en så pass kortvarig vistelse torde vanligen inte vara tillräcklig för förvärv av fast hemvist. Eftersom det är hemvistet som skall vara stadigvarande och alltså inte bara vistelsen kan stadigvarande givetvis inte tolkas på samma sätt i denna definition som i uttrycket stadigvarande vistelse.

Enligt förarbetena ligger i definitionen av fast hemvist bl. a. ett krav på

att personen i fråga har för avsikt att stanna kvar i landet. I regel kan man sluta sig till denna avsikt med ledning av de faktiska förhållandena. Det bör inte ställas alltför stränga krav i fråga om vederbörandes avsikter för framtiden. Det behöver således inte vara fråga om avsikt att bli kvar för all framtid. Normalt är det tillräckligt att vederbörande ämnar stanna t. v. och alltså inte har några definitiva planer på att lämna landet. Men också den som i och för sig är på det klara med att han vid en viss framtida tidpunkt skall lämna vårt land kan tänkas ha fast hemvist här. Det gäller t. ex. om den planerade vistelsen här är tänkt för en avsevärd tid. Tiden är dock inte ensamt bestämmande, utan hänsyn måste tas till samtliga förhållanden i samband med vistelsen. Att en gift person tagit med sin familj talar givetvis för att fast hemvist förvärvats. Men även om detta skett kan en studerande eller praktiserande i allmänhet inte anses ha förvärvat fast hemvist i vistelselandet. Den som arbetar utomlands i ett av hemlandets dotterbolag eller som arbetar inom biståndsverksamhet i främmande land kan ha bevarat sitt fasta hemvist i hemlandet också om vistelsen i det främmande landet blir relativt långvarig. En viss betydelse måste således också tillmätas frågan hur stark anknytning som föreligger till annat land (hemlandet eller tidigare vistelseland). Om alla band – eventuellt bortsett från medborgarskapet – klippts av med det gamla landet torde också en tidsbegränsad vistelse kunna anses innebära fast hemvist i vistelselandet, medan upprätthållandet av vissa band med det andra landet kanske kan föranleda att vistelsen inte är att likställa med fast hemvist.

I allmänhet bör man kunna presumera att en svensk medborgare, som efter att ha vistats utomlands bosätter sig i Sverige, genast får fast hemvist här. Å andra sidan kan det tänkas att personer med klar anknytning till en viss främmande stat trots långvarig vistelse här inte förvärvar fast hemvist här.

I internationella termer motsvarar begreppet fast hemvist närmast résidence habituelle. En skillnad ligger visserligen däri, att avsikten att kvarstanna formellt tillmäts självständig betydelse beträffande begreppet fast hemvist. Föredragande statsrådet har emellertid – med hänvisning till de riktlinjer som lämnats för tolkningen av begreppet – i prop. 1973:158 (s. 128) framhållit att denna olikhet knappast bör få någon praktisk betydelse.

Eftersom svensk rätt saknar ett verkligt domicilbegrepp får det fasta hemvistet vanligen användas också för att täcka domicil när så erfordras i internationella sammanhang. Den karaktäristiska skillnaden mellan domicil och résidence som ligger i att det förra i motsats till det senare begreppet formellt tillmäter *avsikt att kvarstanna* betydelse (se kapitel 2), kommer således inte till uttryck i svensk rätt.

Skatterättsligt hemvist. Detta kan närmast ses som en samlingsterm för vissa självständiga begrepp (se kapitel 15).

10.1.2 *Registreringar*

I de fall registrering anses som en lämplig form av anknytning kommer valet liksom f. n. att stå mellan den löpande och den årligen återkommande periodiska bokföringen. Därtill föreslås i det följande en ny form av registrering, som dock bara skall användas i vissa särskilda situationer.

Kyrkobokförd (kyrkobokföringsort). Av skäl som anförts inledningsvis (under 1.2) har termen kyrkobokförd bibehållits. Med kyrkobokförd avses endast den som är upptagen i församlingsbok.

Mantalsskriven (mantalsskrivningsort). Termen mantalsskriven har också lämnats oförändrad.

Statsregistrerad (se 12.2.2.3).

10.2 För- och nackdelar med föreslagna anknytningsmoment

Vistelse som anknytningsmoment har den fördelen att rättsverkan kan inträda snabbt. Tillämpningen är i allmänhet enkel, men kan i de fall rättsverkan skall inträda endast i förhållande till *ett* område vålla svårigheter, eftersom vederbörande samtidigt kan ha flera vistelseorter eller ofta byta vistelseort. Detta anknytningsmoment öppnar också vissa möjligheter för påverkande åtgärder. Nackdelarna härav kan dock i stor utsträckning elimineras genom krav på viss tids vistelse eller på att vistelsen skall vara stadigvarande.

Hemvist, fast hemvist och *hemort* ger betydligt stabilare grund och kan oftast antas ge materiellt mer tillfredsställande lösningar. Också ganska kvalificerade rättsverkningar kan därför knytas till dessa begrepp. Å andra sidan ställer givetvis ett kvalificerat bosättningsbegrepp större krav på allmänheten och de tillämpande myndigheterna.

Hemförsamling och *hemkommun* anknyter till den rättsliga grunden för kyrkobokföring, men har fördelen att inte binda vid en inaktuell eller eljest felaktig registrering. En nackdel är att den enkelhet i tillämpningen som en registrering ger saknas.

Kyrkobokföring som grund är enkel att tillämpa både för myndigheter och allmänhet. Kyrkobokföringen bygger på aktuella förhållanden och bör därför i regel avspegla den faktiska hemorten och hemvistet och därigenom ge samma kvalificerade grund. Den största svagheten med en registrering som grund är att man i huvudsak måste lita till att allmänheten fullgör sin anmälningsskyldighet. Till följd härav kan även dagen för in- och avregistrering variera allt efter när anmälan inkommer.

Mantalsskrivning utgör knappast längre någon egentlig kontroll av kyrkobokföringen. Det kan därför ifrågasättas om det numera vid sidan av kyrkobokföring finns behov av mantalsskrivning. Allmänt har vi vid våra överväganden strävat efter att ge den löpande bokföringen företräde. På så vis kan man eventuellt så småningom slopa den årliga fixeringen av den löpande registreringen som mantalsskrivningen innebär. Alltjämt kommer dock viktiga rättsverkningar att vara knutna till mantalsskrivningen varför denna t. v. måste bibehållas.[1] – Mantalsskrivningens fördelar som anknytningsmoment framför kyrkobokföringen är främst följande. Eftersom mantalsskrivning endast sker en gång per år ges stabilitet och försvåras manipulationer. Till stabiliteten bidrar också att mantalsskrivningen vinner laga kraft. Så är i allmänhet inte förhållandet beträffande kyrkobokföringen.

Statsregistrering är en grund som i vissa fall ersätter ovanstående anknytningsmoment (se vidare 12.2.2).

[1] Jfr SOU 1970:70 Folkbokföringsorganisationen m. m. s. 48 och 72.

Rent allmänt kan sägas att fördelarna med en registrering som grund är att denna ger den största förutsebarheten och enkelheten i tillämpningen. För ett rent begreppsrekvisit talar att det ger en mer nyanserad grund.

10.3 Praktiska samordningsfrågor

I allt fler sammanhang övergår man till att bygga på kyrkobokföringen. Det finns många exempel härpå, t. ex. den allmänna rösträtten. Kommunallagsutredningen föreslår i sitt betänkande (SOU 1974:99) Enhetlig kommunallag att var och en som är kyrkobokförd i en kommun skall vara medlem i denna. Indirekt får detta betydelse för både medlemskap i landstingskommun och för den kommunala besvärsrätten. Nyligen har också den ändringen genomförts att endast den är valbar till nämndeman vid allmän domstol som är kyrkobokförd i kommunen. Vi förordar att man fortsätter denna väg och således i allt större utsträckning drar nytta av kyrkobokföringen. På många andra områden förlitar man sig dessutom redan i dag i realiteten på kyrkobokföringen. Utan denna får man identifierings- och aktualiseringsproblem som knappast kan bemästras, i vart fall inte utan omfattande dubbelarbete. Vi har därför funnit det väsentligt, att folkbokföringens bosättningsbegrepp utformas så att det passar andra områden, främst socialrätten och skatterätten. Genom att antingen direkt eller indirekt anknyta till kyrkobokföringen vinns väsentliga administrativa fördelar. Bosättningsfrågan behöver då bara prövas av en myndighet. Genom att denna fråga är central hos myndigheten bör man kunna räkna med att tjänstemännen är särskilt insatta i den problematiken.

I det följande föreslås således att ett flertal rättsverkningar i AFL, sjukvårdslagen, lagen om allmänna barnbidrag, bidragsförskottslagen m. fl. författningar visserligen grundas på hemvist här i riket, men att detta i regel presumeras föreligga vid kyrkobokföring. Härigenom avlastas de olika fackmyndigheterna bosättningsfrågan. De skall i normalfallet bara behöva undersöka om vederbörande är kyrkobokförd eller ej. Detta bör komma till uttryck i lagen men innebär inte att annat hemvistbegrepp införs än det vi föreslår och som beskrivs i kapitel 11. Kyrkobokföringen skall ses såsom en presumtion som i regel inte får motbevisas. Presumtionen utgår från att kyrkobokföringen skall vara rätt.

Enkelhet i tillämpningen uppnås endast om man direkt kan utgå från kyrkobokföringen. Detta förutsätter att man accepterar de giltighetstider som gäller för kyrkobokföringen. För närvarande bestäms kyrkobokföringens giltighet i princip av anmälnings- eller beslutsdag (9 § FBF). Om dessa giltighetstider godtas uppkommer därför vanligen en viss skiljaktighet mellan verkligt hemvistförvärv och kyrkobokföringens giltighet. För att undvika sådan skiljaktighet skulle det behövas en ändring av kyrkobokföringens giltighetstider, så att en möjlighet uppkom att ge kyrkobokföringsbeslutet retroaktiv verkan. Av flera skäl kan kyrkobokföring emellertid inte ges sådan verkan (se under 11.1). Vanligen saknar emellertid skillnaden mellan verkligt hemvistförvärv och kyrkobokföring betydelse. Vi föreslår därför att kyrkobokföringens nuvarande giltighetsregler godtas och att dessa i allmänhet får bli gällande också för de områden som avses bygga på kyrkobokföringen.

Som ovan sagts är detta en förutsättning för enkelhet i tillämpningen.

I allmänhet delges inte kyrkobokföringsbeslut. Till följd härav vinner sådant beslut i allmänhet inte laga kraft. Möjligheterna att angripa ett kyrkobokföringsbeslut är därför stora. I de fall då besluten vinner laga kraft sträcker sig rättskraften givetvis inte längre än till den prövade tidpunkten. Att kräva lagakraftvunna kykobokföringsbeslut som grund skulle medföra en mycket omfattande administrativ apparat bl. a. för delgivning av ca 1,3 milj. beslut årligen med olika parter. Det skulle försena handläggningen utan att särskilt stor vinst skulle uppnås. Vi menar därför att man som regel måste bygga på det *faktiska* kyrkobokföringsbeslutet.[1] Detta innebär t. ex. att om försäkringskassan konstaterat att en person är kyrkobokförd och inskrivit honom, blir han fr. o. m. den dag inskrivningen skall gälla berättigad till de förmåner, som följer av sådan inskrivning. Inskrivning bör dock inte ske om kyrkobokföringsbeslutet redan är överklagat eller det står klart, att så kommer att ske. Skulle hemvistfrågan senare aktualiseras, t. ex. i samband med intagning på sjukhus, kan kyrkobokföringsfrågan åter bli prövad. Skulle kyrkobokföringen i det fallet inte ha vunnit laga kraft kan det gällande kyrkobokföringsbeslutet överklagas. Om beslutet vunnit laga kraft kan part i stället begära prövning av kyrkobokföringsfrågan med hänvisning till aktuella förhållanden.[2]

Genom den nu föreslagna ordningen kommer regeringsrätten att som högsta instans få svara för den vägledande tolkningen av hemvistbegreppet på den helt dominerande delen av det offentligrättsliga området.[3] Detta förhållande bör bidra till samordningen mellan olika rättsområden.

Det är emellertid inte realistiskt att räkna med att kyrkobokföringen i varje ögonblick kan hållas aktuell. En begränsad möjlighet att i särskilda fall frångå kyrkobokföringen måste därför finnas. Detta kan uttryckas på följande sätt:

> Den som är kyrkobokförd anses vid tillämpning av denna lag ha hemvist i riket. Denna regel kan frångås om särskilda skäl föreligger.[4]

Även vid tillämpning av undantaget förutsätts regelmässigt att beslut i kyrkobokföringsfrågan föreligger.

För att systemet skall fungera förutsätts – som framgår av kravet på särskilda skäl – att möjligheten att frångå kyrkobokföringen tillämpas endast *om särskild anledning föreligger*. Eljest uppstår risk att olika fackmyndigheter bedömer en och samma fråga på olika sätt. Undantaget är främst tänkt för vissa inflyttningsfall. Man måste räkna med att det av olika skäl (t. ex. bristande kunskaper om anmälningsskyldighet, tidsbrist) förflyter viss tid innan en inflyttande gör anmälan. Detta kan undantagsvis ha betydelse i fråga om vissa materiella rättsverkningar. Men också vid utflyttningsfall kan en motsvarande situation uppkomma. Fackmyndigheten får t. ex. veta att en kyrkobokförd person lämnat landet. Denna myndighet begär utredning av kyrkobokföringen. Efter en tid beslutar kyrkobokföringsmyndigheten att avregistrera vederbörande. Om det har någon materiell betydelse bör fackmyndigheten i sådant fall ha möjlighet att betrakta hemvistet här som avslutat redan vid den tidpunkt då vederbörande lämnade landet eller kan antas ha lämnat landet. Samma sak gäller givetvis om fackmyndigheten först efter avisering om avregistrering från kyrkobokföringen får kännedom

[1] Jfr kommunallagsutredningen (SOU 1974:99 s. 181) i fråga om valbarhet: Så länge kyrkobokföringen inte ändrats torde behörigheten bestå. När en kyrkobokföringsprocess pågår får fullmäktige hålla sig till den faktiska kyrkobokföringen till dess lagakraftvunnet utslag föreligger.

[2] Frågan om försäkringskassan har anledning att kräva ersättning för redan utbetalade förmåner får prövas efter hitintills tillämpade grunder.

[3] På motsvarande sätt har högsta domstolen ansvaret för prejudikatbildningen i fråga om "fast hemvist". Man måste dock här acceptera ett vidare begrepp.

[4] I anvisning till 1 § kungörelsen (1973:895) om statligt regionalpolitiskt transportstöd finns redan en liknande formulering. I anvisningen förklaras att den som är kyrkobokförd i församling i Sverige bör anses som bosatt här, om inte särskilda skäl talar emot det.

om att utflyttning skett före denna avregistrering.

För att förenkla tillämpningen av undantagsfallen föreslår vi att en bestämmelse tas in i FBK varigenom pastor åläggs att ange vilken dag han anser att hemvist uppkommit eller upphört. En sådan skyldighet innebär inte någon principiell nyhet. Till mantalsskrivningsförrättarens hjälp finns för närvarande en liknande skyldighet i 17 § (jfr 62 §) FBK och en längre gående motsvarighet fanns i 11 och 12 §§ mantalsskrivningskungörelsen (1947:654). (Jfr även 5 § kungörelsen /1946:600/ med vissa bestämmelser angående mantalsskrivningen för 1947.) För pastor bör en skyldighet av nu föreslagen art inte innebära något särskilt merarbete. Det får antas regelmässigt ingå som ett naturligt led i hemvistbedömningen, att han tar ställning till när hemvist uppkommer eller upphör. Redan det formulär för anmälan till folkbokföringsmyndighet om flyttning från utlandet som nu används innehåller förfrågan om inflyttningsdag. Pastors anteckning om dag för uppkomst eller förlust av hemvist får samma vitsord som annan anteckning i kyrkobok, dvs. motbevisning är i och för sig tillåten. Försäkringskassa som vill tillämpa undantagsmöjligheten bör dock kunna arbeta med utgångspunkt från att hemvist uppkommit eller upphört den dag pastor utrett. Anteckningen kan såsom enbart domskäl inte självständigt överklagas i kyrkobokföringsprocessen. I stället finns möjlighet att förete utredning i försäkringsprocess.

Eftersom en inflyttande regelmässigt har anledning att ta kontakt med olika svenska myndigheter redan vid inflyttningen, bör denna i flertalet fall bli känd för pastor mycket snart också i de fall då den inflyttande inte gör anmälan. Även om enstaka fall kan tänkas då en inflyttande bor i Sverige lång tid utan att ge sig till känna, bör pastors anteckningsskyldighet inte göras mer omfattande än materiella rättsverkningar kräver. Om anteckningarna ger besked om tidpunkt för inflyttning som skett senare än sex månader före kyrkobokföringen bör fackmyndigheterna få tillräcklig service. För tidigare inflyttning bör endast antecknas: "Faktisk inflyttning mer än 6 mån. tidigare". En sådan anteckning bör t. ex. vid utredning av rätt till föräldrapenning enligt 3 kap. 12 § andra stycket andra punkten AFL ge tillräcklig ledning.

Vi är medvetna om att ett undantag från huvudregeln medför vissa nackdelar. Automatiken i förhållande till kyrkobokföringen kan inte helt upprätthållas. I stället får fackmyndigheten stödja sig på en anteckning av prejudiciell karaktär. Eftersom det finns två datum (kyrkobokföringens giltighetsdatum och nu diskuterade anteckningsdatum) kan man inte utesluta risken av förväxlingar. Med hänsyn till att de fall då anteckningen skall användas är begränsade till särskilda undantagsfall menar vi dock att nackdelarna inte blir större än att de kan godtas. Anteckningen bör inte uppfattas som ett försök att parallellt införa retroaktiv bokföring.

Som tidigare sagts bör undantaget bara utnyttjas om det kan ha någon materiell betydelse då den enskilde ställer krav på ersättning eller annan förmån. Eftersom detta är en fråga som växlar från tid till annan bör det ankomma på tillsynsmyndigheten att i anvisningar ange när de tillämpande myndigheterna bör uppmärksamma möjligheten att använda undantagsbestämmelsen. Som exempel kan nämnas det fallet att barnbidrag är aktuellt för en inflyttande. Kassan bör då se efter om en tillämpning av undan-

tagsbestämmelsen kan ge rätt till retroaktiv utbetalning av barnbidrag.

På andra håll kan man inte binda hemvistdefinitionen lika hårt till kyrkobokföringen. Kyrkobokföringens kvalitet skall dock vara sådan att innehållet i församlingsboken skall, om inte annat talar däremot, kunna tjäna som tillräcklig bevisning angående hemvist.[1] I det följande föreslås vissa åtgärder för att höja folkbokföringens kvalitet på viktiga punkter.

10.4 Kyrkobokföringens tillförlitlighet

10.4.1 *Kritik*

Kritik har i olika sammanhang riktats mot kyrkobokföringens tillförlitlighet. I framställning (1966-09-22) till Konungen rörande fråga om försäkringstillhörighet för utlänningar har RFV bl. a. gjort gällande att det inom folkbokföringen knappast rådde en mera fast och enhetlig praxis vid bedömningen av under vilka förutsättningar en till Sverige anländ persons vistelse i riket skulle anses konstituera bosättning här. Verket upplyste också att det relativt ofta inträffade, i synnerhet när fråga var om utlänningar, att försäkringskassorna skrev in personer som inte blivit kyrkobokförda och från registrering hos kassorna avförde personer som fortfarande var kyrkobokförda på viss ort inom riket.

Invandrarutredningen ansåg i sitt betänkande (SOU 1971:51) Invandrarutredningen I att det var fullt möjligt att uppåt 10 % av i Sverige skrivna utlänningar i verkligheten hade återutvandrat.

Viss kritik har också framkommit i samband med 1970 års folk- och bostadsräkning.

Några närmare undersökningar för att belysa det berättigade i kritiken mot kyrkobokföringens tillförlitlighet har inte verkställts såvitt vi känner till. En begränsad sådan undersökning kan dock omnämnas. I samband med de kontrollåtgärder av obeställbara försändelser som vidtogs då dåvarande bilregisternämnden under 1972 sände ut förfrågningar till alla personer i åldern 15–90 år gjordes också en sammanställning över anledningen till obeställbarheten och över resultatet av kontrollåtgärderna. Sammanställningen visar följande.

Totalt uppgick antalet obeställbara försändelser till 64 700, varav i 18 500 fall adressaten själv anmälde flyttning innan utredning om kyrkobokföringsförhållandet påbörjats. I 12 400 fall föranledde utredningen ingen åtgärd främst på grund av att adresserna var ofullständiga. I övrigt blev resultatet att 3 600 var kyrkobokförda i rätt församling men bodde inte kvar på kyrkobokföringsfastigheten. 24 300 personer hade flyttat utan att anmäla detta, medan 5 900 över huvud taget inte återfanns. *Tabell A* ger ytterligare information om undersökningsresultaten.

I ett avseende kan den kritiken riktas mot kyrkobokföringssystemet att det lider av viss eftersläpning i den aktuella bokföringen i förhållande till de faktiska flyttningstiderna. En viss eftersläpning är emellertid ofrånkomlig. Vi har erfarit att det pågår arbete på att försöka minska denna eftersläpning.

[1] Så är fallet i den israelitiska folkregistreringslagen från 1965. Registreringsuppgiften används som prima faciebevisning.

Tabell A. Redovisning avseende adressefterforskning av obeställbara bilregisterkort m. m. för kontroll av kyrkobokföringen

		Antal personer	I promille av befolkningen i åldern 15–90 år
1. Personavi enligt församlingsregister utvisar flyttning till ny adress, registrering på rubrik, i emigrantregister eller obefintligregister		18 518	(2,9)
2. Personer, vilka enligt utredningen kvarbor på kyrkobokföringsfastigheten:			
a) adressen korrekt; borde ej blivit obeställbart (postalt misstag)	3 318		
b) utdelningsadressen (gata, nr, uppgång etc.) ofullständig; nu komplett	2 587		
c) postnummer felaktigt varigenom ortsadressen blivit fel;	2 156		
d) på ålderdomshem enligt 23 § FBF; ändring av postadressen förbisedd	945	9 006	(1,4)
3. Personer, vilkas kyrkobokföring som resultat av efterforskning ändrats:			
a) flyttning inom Sverige	15 910		
b) flyttning till annat nordiskt land	3 302		
c) flyttning till icke nordiskt land	5 137	24 349	(3,8)
4. Personer, vilka överförts till rubriken "På församlingen skrivna":			
a) svenska medborgare	3 279		
b) medborgare i annat nordiskt land	227		
c) medborgare i icke nordiskt land	102	3 608	(0,6)
5. Personer vilka överförts till rubriken "Utan känt hemvist":			
a) svenska medborgare	2 673		
b) medborgare i annat nordiskt land	2 205		
c) medborgare i icke nordiskt land	994	5 872	(0,9)
6. Avlidna		1 110	(0,2)
7. Tillfälligt frånvarande (studier, på sjukhus, utomlands osv.)		2 237	(0,3)
Summa		64 700	

10.4.2 *Åtgärder som vidtas för att förbättra kyrkobokföringens tillförlitlighet*

Mantalsuppgifterna avskaffades 1967. Det ansågs att vissa förbättringar av systemet med flyttningsanmälan i stort gjorde mantalsuppgifterna obehövliga. Departementschefen betonade att det härigenom blev viktigare än dittills att flyttningsanmälan gjordes i rätt tid. Han anförde härom bl. a. följande (prop. 1967:88 s. 50):

Det bör därför göras kraftiga ansträngningar att förbättra allmänhetens insats härvidlag. Vidare bör aviseringen myndigheterna emellan ägnas ökad uppmärksamhet. Redan nu förekommer visst samarbete med posten från folkbokföringsmyndigheterna för att utnyttja de anmälningar om ändrad adress som inkommer till postverket. Till frågan om aviseringsplikt för postverket och andra myndigheter får jag återkomma i ett senare sammanhang. Beträffande allmänhetens medverkan kommer jag i det följande att förorda möjlighet till telefonanmälan samt upplysningsverksamhet och obligatorisk bostadsanmälan. Med dessa åtgärder är jag övertygad om att anmälningsfrekvensen kommer att öka och att myndigheterna får erforderlig kännedom om flyttningar. Därmed torde något behov av särskilda mantalsuppgifter inte kvarstå. Det bör tilläggas att man knappast genom att behålla skyldigheten att lämna mantalsuppgift kan komma till rätta med personer som avsiktligt vill hålla sig undan. I detta hänseende utgör en ovillkorlig bostadsanmälan från fastighetsägarnas sida en bättre kontroll.

Med anledning av departementschefens uttalande bör nämnas, att samarbete är etablerat mellan postverket och folkbokföringsmyndigheterna. På postanstalterna finns för allmänheten tillgänglig vanlig blankett för anmälan om flyttning direkt till pastorsämbete. Därutöver finns på postanstalterna blankett som kombinerar anmälan om eftersändning av post och anmälan om flyttning. När anmälan om eftersändning av post sker med denna blankett vidarebefordrar posten del 1 av blanketten till pastorsämbetet i den församling dit personen enligt uppgiven adress flyttar. Flyttningsanmälningar enligt denna rutin förekommer i stor utsträckning och i stigande frekvens.

Skyldigheten för fastighetsägare m. fl. att göra anmälan om bostadsupplåtelse fullgörs sannolikt ganska ojämnt. RSV har vidtagit åtgärder för att stimulera till förbättringar på detta område. RSV har sålunda hösten 1972 kontaktat de större bostadsföretagen och Sveriges Fastighetsägarförbund angående fastighetsägares skyldighet att göra bostadsanmälan. Detta resulterade bl. a. i en artikel i Svensk Fastighetstidning om skyldigheten att göra bostadsanmälan och en likartad artikel i informationsbladet för Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, SABO NOTISER. RSV har uttalat att verket ämnar på nytt försöka påverka dessa företag att införa uppmaning till fastighetsägare att fullgöra sin skyldighet beträffande bostadsanmälan.

I radio och TV samt genom annonsering i dagspressen m. m. gör RSV propaganda för flyttnings- och bostadsanmälningar. I radio sker denna propaganda genom s. k. trailers vid ett flertal tillfällen per år. I TV sker propaganda genom s. k. TV-spots. Under 1975 har framställts 5 sådana TV-spots vilka sänts flera gånger. I samtliga dagstidningar i hela landet sker annonsering två gånger per år med uppmaning att anmäla flyttning och att sända in bostadsanmälan. Enligt upplysningar till RSV från pastorsämbetena brukar efter varje sådan propaganda antalet flyttningsanmälningar öka märkbart.

I slutet av 1975 träffade RSV överenskommelse med poststyrelsen om att två gånger årligen i tvåveckorsperioder affischutrymme ställs till förfogande på postanstalterna för affischering av påminnelse att anmäla flyttning.

Som hjälp för den löpande kontrollen av folkbokföringen förekommer i icke ringa omfattning underrättelser om adressändringar m. m. från andra myndigheter som i sin tur för olika slags register byggda på folkbokföringen. Detta gäller bl. a. RFV och de allmänna försäkringskassorna, värnpliks-

verket, civilförsvaret, trafiksäkerhetsverket med av verket administrerade bil- och körkortsregister samt skolmyndigheterna.

Sålunda underrättar allmän försäkringskassa pastorsämbetet om ny adress som framkommit vid utredning gjord i samband med obeställbar datatryckt försändelse t. ex. inkomstförfrågan. Allmän försäkringskassa underrättar även pastorsämbetet om adress som erhållits för person kyrkobokförd under rubriken "Utan känt hemvist" eller förd i obefintligregister.

När invandrare som inte är kyrkobokförd anmäler inträde i försäkringskassa uppmanas han av försäkringskassan att anmäla sig till kyrkobokföringen. Finner försäkringskassan efter viss tid att personen fortfarande inte är kyrkobokförd rapporteras detta av kassan till pastorsämbetet.

När värnpliktsverket erhåller uppgift om ny adress som inte överensstämmer med kyrkobokföringen meddelas pastorsämbetet om förhållandet.

Länsstyrelses försvarsenhet meddelar pastorsämbete när ny adress erhållits i samband med efterforskning av person för vilken krigsplaceringsorder eller annan dataframställd handling kommit i retur som obeställbar.

Bil- och körkortsregister har som adress för bil- och körkortsinnehavare kyrkobokföringsadressen. Annan adress godtas inte utom i fastställda specialfall. Person som begär adressändring i dessa register hänvisas till folkbokföringen. Bilskattekvitto utsänds en gång årligen per postförskott till innehavare av personbil och fyra gånger årligen till innehavare av lastbil. När sådan försändelse returneras som obeställbar till länsstyrelses bilregister underrättas pastorsämbetet om förhållandet. Pastorsämbetet skall när utredning verkställts underrätta bilregistret om resultatet av utredningen.

Inom RSV undersöks möjligheterna att åstadkomma viss rapportering om adressändringar från kronofogdemyndigheterna till folkbokföringsmyndigheterna. Försöksverksamhet pågår.

Viss samverkan sker också mellan invandrarverket och folkbokföringsmyndigheterna i fråga om både invandring och utvandring. I sistnämnda avseende erhåller RSV från invandrarverket två gånger årligen uppgift på magnetband om personer vilkas uppehållstillstånd gått ut och vilka enligt undersökning av invandrarverket har lämnat Sverige. RSV utskriver från magnetbandet meddelanden till berörda pastorsämbeten om vilka personer som utvandrat, för att avregistrering skall ske enligt 28 § FBF.

I flyttningskontrollen medverkar även de olika skattemyndigheterna. Uppgifter om ändrade adresser erhåller dessa bl. a. i samband med att debetsedlar, som erhållits i retur som obeställbara, efterfrågas. Uppgift om den nya adressen sänds då till pastorämbetet.

RSV har anmodat de lokala skattemyndigheterna att, om röstkort som skickas ut i samband med allmänna val kommer i retur och därefter efterfrågas, ta reda på om flyttning skett och om så är fallet meddela den nya adressen till pastorsämbetet.

I RSV:s anvisningar för vad lokal skattemyndighet har att iaktta vid genomgång av självdeklarationer påpekas skyldigheten att enligt 34 § FBK underrätta pastorsämbetet i deklarantens kyrkobokföringsort om att personen ej längre är bosatt i riket när detta framgår av deklarationen. Därutöver torde lokala skattemyndigheter i viss utsträckning underrätta pastorsämbetena om nya adresser, som framkommer vid genomgång av självdeklarationer.

När lokal skattemyndighet rekvirerar personnummer för ej mantalsskriven fysisk person som begär debetsedel för preliminär skatt anger RSV på svarsblanketten om personen är kyrkobokförd. Är så inte fallet skall lokal skattemyndighet, som funnit anledning anta att personen bör kyrkobokföras, vidaresända blanketten till pastorsämbetet i vistelseförsamlingen för åtgärd.

Vidare har RSV i skrivelse till kyrkobokföringsmyndigheterna framhållit att om en fastighet klassificerats som fritidsfastighet, bör detta utgöra en varningssignal när en person begär att bli kyrkobokförd på sådan fastighet.

Därutöver förekommer särskilda punktaktioner för kontroll av kyrkobokföringen. Hit hör pastorsämbetenas medverkan vid förekommande folk- och bostadsräkningar. Hit hör vidare sådana särskilda åtgärder som de som vidtogs, då förutvarande bilregisternämnden sände ut förfrågningar om innehav av bil och körkort. De försändelser som kom i retur som obeställbara överlämnades till RSV. Verket vidaresände dessa returer till resp. pastorsämbete med begäran om kontroll av kyrkobokföringens riktighet och i förekommande fall åtgärd för att få kyrkobokföringen rättad. På samma gång medsändes de försändelser till utländska medborgare med informationsbroschyren "Dags att deklararera" som kommit i retur. Pastorsämbetena ålades att efter utredning dels återsända försändelserna till RSV med påteckning på varje försändelse om vidtagen åtgärd, dels insända en rapport om utredningsresultatet för hela församlingen.

Redogörelse har tidigare (under 10.4.1) lämnats för utvärderingsresultatet för hela riket.

Bland åtgärder som medverkar till kyrkobokföringens tillförlitlighet bör också nämnas det arbete som utförs för att stärka kunskaperna om kyrkobokföringsbestämmelserna hos de personer som sysslar med kyrkobokföringen, prästerna och den på pastorsexpeditionen sysselsatta personalen (motsvarande personal hos de lokala skattemyndigheterna i Stockholm och Göteborg). Detta sker bl. a. i form av utbildningspaket, som framställs av RSV, och kurser av olika slag.

10.4.3 *Synpunkter på förbättringar av kyrkobokföringens tillförlitlighet*

Såsom framgår av den tidigare redogörelsen görs åtskilligt för att hålla kyrkobokföringen så aktuell som möjligt. Även med beaktande av den kritik som riktas mot kyrkobokföringen, menar vi att dess kvalitet väl motsvarar de krav som man med hänsyn till folkbokföringens funktioner kan ställa på den.

Av de felaktigheter som f. n. föreligger torde de som avser in- och utflyttning vara de mest besvärande och bero på underlåten anmälan. För gruppen här skrivna utlänningar menar invandrarutredningen som tidigare nämnts att felaktigheten kan utgöra omkring 10 %. Även om så är fallet bör betänkas att det här rör sig om den grupp, där felaktigheten kan antas vara störst och med vilken myndigheterna får antas ha svårast att ha kontakt. Just vid in- och utvandringar görs dock särskilt mycket för att korrekta anmälningar skall komma in (flerspråkiga anmälningsblanketter och medverkan vid anmälan av AMS, arbetsgivare osv.).

I fråga om invandrare har dock kvaliteten hos kyrkobokföringen ansetts tillräckligt god för att som förutsättning för utlännings rösträtt skall gälla

att vederbörande har varit kyrkobokförd i Sverige den 1 november de tre åren närmast före valåret.

Även om mycket görs för att åstadkomma en riktig kyrkobokföring anser vi det dock vara angeläget – för att kyrkobokföringen skall kunna få den större betydelse som vi eftersträvar – att ytterligare ansträngningar görs för att hålla kyrkobokföringen aktuell. Därvid bör dock allmänhetens åligganden inte göras mer betungande än nödvändigt. Som ovan sagts menar vi att den nuvarande kvaliteten är tillfredsställande. Anmälningsskyldigheten bör därför inte göras mer omfattande än departementschefen föreslog 1967 (se 10.4.2). En effektiv uppföljning av att nuvarande anmälningsskyldighet fullgörs torde alltjämt vara den bästa grunden för en riktig kyrkobokföring. Kontrollåtgärderna bör göras så att ingrepp i den enskildes integritet undviks. I första hand bör man utnyttja redan befintliga uppgifter hos myndigheterna. Kostnaderna för de större resurser som folkbokföringsmyndigheterna kan behöva bör på sikt uppvägas av att andra myndigheter får lägre kostnader.

Såvitt gäller flyttningar mellan olika församlingar inom riket kan kontrollen av naturliga skäl inte göras lika omfattande. Men för att även här få en så riktig och aktuell kyrkobokföring som möjligt bör alla de myndigheter som för närvarande och framdeles får information från folkbokföringsmyndigheterna om möjligt i större utsträckning än vad nu sker underrätta folkbokföringsmyndigheterna om ändrade bosättningsförhållanden som myndigheten får kännedom om. Uppgifterna i de allmänna självdeklarationerna bör utnyttjas liksom andra uppgifter som lämnas i olika ansökningar. Av stor vikt är också att kyrkobokföringsprocessen förs och att kyrkobokföringen bevakas så, att felaktiga kyrkobokföringsbeslut kan rättas till.

Av särskild vikt är att flyttningar över landets gränser uppmärksammas och bedöms rätt av pastorsämbetena. Även om vederbörande åsamkas visst besvär finner vi det nödvändigt, att pastorsämbetena från de in- och utflyttande införskaffar alla de upplysningar som erfordras för ett riktigt beslut.

10.5 Bevakning av kyrkobokföringen

Det är pastorsämbetena[1] som ombesörjer kyrkobokföringen. Pastorsämbete beslutar efter anmälan eller när annat skäl föreligger om viss persons kyrkobokföring i församlingen. Är pastorämbeten inte eniga i fråga om kyrkobokföring kan ärendet såvitt nu är i fråga underställas den länsskatterätt som prövar besvär över beslut i samma ämne. Talan mot beslut i annat kyrkobokföringsärende än som underställs länsskatterätt förs genom besvär hos länsskatterätten om beslutet avser fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister. Talan i fråga om kyrkobokföringsort m. m. får föras av den vars kyrkobokföring berörs av beslutet och av kommunen. Finner länsskatterätten vid prövning av fråga om rätt kyrkobokföringsort att församling i annat län kan komma i fråga, skall yttrande inhämtas från länsskatterätten i det andra länet. Är länsskatterätterna inte ense skall ärendet – såsom närmare anges i 48 § FBF – underställas kammarrätt. I annat

[1] För kyrkobokföringen i Stockholm och Göteborg gäller särskilda regler. Se 1 och 45 §§ FBF samt 52–59 §§ FBK.

fall avgörs ärendet av vederbörande länsskatterätt. Mot länsskatterätts beslut varigenom ärendet avgörs förs talan hos kammarrätt. Mot kammarrätts beslut förs talan hos regeringsrätten. Talan får föras av den som beslutet angår, om det gått honom emot. Vid avgörande av kyrkobokföringsärende kan underställningsmyndighet eller besvärsmyndighet förordna om sådan kyrkobokföringsåtgärd som inte yrkats i ärendet. I mantalsskrivningsärende gäller motsvarande i fråga om såväl kyrkobokförings- som mantalsskrivningsåtgärd. I ärende om rätt mantalsskrivningsort kan frågan om rätt kyrkobokföringsort på mantalsdagen prövas även om beslutet om kyrkobokföring vunnit laga kraft. – Om synnerliga skäl föreligger, kan regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer efter ansökan förordna att viss person skall kyrkobokföras med avvikelse från FBF.

För närvarande är således endast den vars kyrkobokföring berörs av ett beslut och vederbörande kommun saklegitimerade i ärende angående kyrkobokföring. Detta innebär att det i princip är kommunerna som har huvudansvaret för att det allmänna intresset av en riktig folkbokföring blir bevakat. Pastor har t. ex. inte möjlighet att föra besvär över att hans beslut i kyrkobokföringsfråga ändrats. Inte heller har förvaltningsdomstolarna – i vidare mån än ovan sagts – möjlighet att ex officio uppta en kyrkobokföringsfråga.

Förr kunde de ekonomiska konsekvenserna av ett enda kyrkobokföringsbeslut bli betydelsefulla för en kommun. En kommuns budget kunde komma att allvarligt påverkas genom att kommunen miste ett betydelsefullt skatteobjekt eller fick ansvar för en familjs sociala välfärd. Att kommuner då av finansiella skäl fäste stor vikt vid kyrkobokföringsbesluten och dess konsekvenser var naturligt.

Numera har man inte anledning att räkna med att ett enstaka kyrkobokföringsbeslut har så betydelsefulla konsekvenser för en kommun. Men fortfarande är kyrkobokföringen – via mantalsskrivningen – av vikt för skattskyldighet, ansvar för obligatorisk socialhjälp m. m. Kyrkobokföringen har också vissa andra rättsverkningar. Sålunda har en kommun vissa kostnader på studieområdet som är knutna direkt till kyrkobokföringen. Av betydelse för kommunen är också att den statistik som kommunen behöver för sin planering ytterst vilar på kyrkobokföringen. Det kan dock konstateras att kommunreformen gjort de enskilda primärkommunerna mindre känsliga för följderna av enstaka felaktiga kyrkobokföringar. Det kan därför inte begäras att de skall lägga ner mera ingående intresse på att bevaka kyrkobokföringen. Antalet av kommunerna överklagade kyrkobokföringsmål är också lågt. Om framdeles nya viktiga rättsverkningar binds till kyrkobokföringen kan dock detta förhållande ändras. Som tidigare påpekats har kommunallagsutredningen föreslagit att medlemskapet i kommun inte längre skall vara knutet till mantalsskrivningen utan till kyrkobokföringen. Kyrkobokföringen får då också betydelse för besvärsrätten. Även för valbarhet anser kommunallagsutredningen att kyrkobokföringen skall vara grundläggande.

Folkbokföringen har sedan gammalt varit ett statsintresse. Under senare år har dock detta intresse blivit än starkare. De viktigaste rättsverkningarna

är inte knutna till frågan om i vilken kommun en person är bosatt, utan till frågan om han är bosatt i riket eller ej. Främst med hänsyn härtill är det enligt vår mening riktigast, att staten i större utsträckning än för närvarande tar ansvaret för bevakningen av att den löpande folkbokföringen hålls à jour och även i övrigt är korrekt. Huvudansvaret för bevakning av att kyrkobokföring sker i rätt kommun bör dock alltjämt vila på kommunerna.

10.5.1 *Företrädare för staten*

Frågan om det bör finnas en särskild företrädare för det allmänna i förvaltningsmål (utanför skatteprocessens område) har diskuterats i skilda sammanhang (se första lagutskottet 1970:52 och KU 1974:63). I samband med den reformering av förvaltningsrättskipningen som skedde under 1971 framhöll flera remissinstanser värdet av en särskild företrädare för det allmänna (prop. 1971:30 s. 274–275). Departementschefen ville emellertid inte i det sammanhanget ta ställning till frågan (prop. 1971:30 s. 399).

Statens intresse kan företrädas antingen av beslutsmyndigheten eller av en särskild myndighet.

JO har ifrågasatt om inte en beslutsmyndighet (dvs. i detta fall pastorsämbete) borde kunna ges besvärsrätt. Denna ordning förekommer redan nu på vissa områden t. ex. när det gäller vissa beslut som fattas av kommunala organ. Det måste emellertid enligt vår uppfattning anses som en principiellt mindre tilltalande lösning. Man kan inte bortse från att allmänhetens förtroende kan påverkas av att beslutsmyndigheten i nästa instans kan vara motpart till den enskilde.

En myndighet med särskild uppgift att företräda staten har uppenbara fördelar. Ställning som part bör gynna utredningen. I folkbokföringsmål har praxis alltid haft stor betydelse. Före förvaltningsrättskipningsreformen var kammarrätten högsta instans i mål om rätt folkbokföringsort. Inom kammarrätten handlades målen på två av kammarrättens divisioner. Principiellt viktiga mål kunde tas upp i plenum. Viktigare ställningstaganden antecknades i kammarrättens minnesbok. Efter reformen kan ett mål av detta slag tas upp på vilken som helst av kammarrätternas 17 avdelningar i tre olika städer. Prejudikatbildningen har förbehållits regeringsrätten, som oss veterligen ännu inte sakprövat något mål om rätt folkbokföringsort. En representant för staten skulle genom sin ställning och genom sitt praktiska arbete få särskilda förutsättningar att föra principiellt viktiga mål till högsta instans. För att samordningen av bosättningsbegreppet skall fungera på sätt vi föreslår, får kyrkobokföringen frångås endast i undantagsfall. Av vad ovan anförts i flera sammahang framgår vidare att ett betydande antal rättsverkningar inte kan bedömas förrän bosättningsfrågan avgjorts. Detta förutsätter i sin tur ett snabbt besked om kyrkobokföringen också i de fall då denna överklagas. På grund härav måste vi räkna med förtursbehandlägg-ning av ifrågavarande ärenden. En särskild företrädare för staten bör kunna göra erforderlig utredning snabbt. Men också den enskilda parten gynnas av denna organisationsform. Genom att beslutsmyndigheten inte behöver tillvarata det allmännas intresse får den en friare ställning i sin egentliga funktion, beslutsfattandet. Den kan därför också i ett tveksamt fall fatta

ett för den enskilde fördelaktigt beslut, utan att detta nödvändigt medför att beslutet ej blir överprövat. Sammanfattningsvis menar vi att statens intresse bevakas effektivast av en särskild företrädare.

10.5.2 *Val av företrädare*

En företrädare för staten torde verka effektivast om han är regionalt placerad. Han får då lättare att göra utredningar i de enskilda fallen. Språksvårigheter fordrar mången gång personlig kontakt med invandrarna. Också utredningar i utvandringsfallen underlättas genom lokalkännedom. Undersökningarna kan regelmässigt antas fordra kontakter med lokala myndigheter, arbetsgivare, hyresvärdar m. fl. på orten i fråga. Till detta kommer att besvär över pastorsämbetes beslut i mål om kyrkobokföringsort anförs hos länsskatterätt. Vi har därför funnit att statens representant bör vara ett *regionalt placerat organ.*

De alternativ som då bör kunna komma i fråga finner vi kunna begränsas till allmän försäkringskassa och allmänna ombudet i uppbördsfrågor. Lokal skattemyndighet anser vi inte bör komma i fråga, främst med hänsyn till att centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden i sitt betänkande (SOU 1970:70) Folkbokföringsorganisationen m. m. rekommenderat denna som registerförande folkbokföringsmyndighet, för den händelse den löpande folkbokföringen skulle överflyttas till borgerligt organ. Därtill kommer att lokala skattemyndigheterna i Stockholm och Göteborg redan är registreringsmyndigheter. Att bygga upp en helt ny statlig regional myndighet anser vi varken sakligt motiverat eller ekonomiskt försvarbart, så länge andra alternativ finns.

Allmänna försäkringskassan

För varje landstingskommun samt varje kommun, som ej tillhör landstingskommun, finns en allmän försäkringskassa. Antalet försäkringskassor är för närvarande 26. Varje landsting har egen försäkringskassa. Dessutom har Gotland, Göteborg och Malmö egna försäkringskassor. Försäkringskassorna inrättar i mån av behov lokalkontor. Antalet lokalkontor uppgår till omkring 450. Lokalkontoren har i vissa fall dem underställda filialexpeditioner.

Försäkringskassornas viktigaste uppgifter är för närvarande att administrera sjukförsäkring, pensionering och barnbidrag.

Vid tillkomsten av FBF ifrågasatte RFV om inte också allmän försäkringskassa borde få besvärsrätt. Verket framhöll att försäkringskassorna i princip fick samma intresse som kommunerna av beslut om kyrkobokföring, i fall denna regelmässigt kom att utgöra en absolut förutsättning för inskrivning hos försäkringskassa. I folkpensionshänseende hade försäkringskassorna att bevaka bl. a. att personer som flyttat utomlands inte blev mantalsskrivna i riket längre än bestämmelserna medgav. Departementschefen ville emellertid inte biträda RFV:s önskemål (prop. 1967:88 s. 80).

Besvärsorganisationen inom socialförsäkringen håller för närvarande på att utredas. I direktiven sägs bl. a. att vid utökningar av försäkringskassornas kompetensområde principen bör vara att de nytillkomna ärendena förs in

i en enhetlig instansordning. Det får antas vara liknande tankegångar som låg bakom departementschefens inställning till RFV:s förslag.

Kassorna är organ för socialförsäkringen och därtill angränsande områden. Uppgifterna är i huvudsak förvaltande och administrativa. Några rationaliseringsvinster skulle inte göras om kassorna skulle behöva bevaka och pröva varje bosättningsfråga. Även om kassorna liksom andra offentligrättsliga organ är skyldiga att medverka till att utredningen i ärende hos dem blir så utförlig som rimligen kan krävas, är det enligt vår mening inte lämpligt att kassorna görs till organ även för tillsyn över folkbokföringen.

Allmänna ombudet i uppbördsfrågor

I varje län finns ett av länsstyrelsen förordnat allmänt ombud i uppbördsfrågor. Länsstyrelsen förordnar också ersättare för honom.

Avsikten med att införa ett allmänt ombud i uppbördsprocessen var att det allmännas intresse i de viktigare uppbördsmålen skulle bli tillvarataget. Däremot var inte meningen att ett generellt partsförhållande skulle införas i uppbördsprocessen mellan honom och de skattskyldiga eller arbetsgivarna. Allmänna ombudets uppgift skulle i stället vara att granska och överväga fullföljd i sådana uppbördsmål, där tillämpningen av bestämmelserna föranlett tvekan eller där avgörandet var av intresse från prejudikatssynpunkt (jfr bevillningsutskottet 1967:53 s. 57).

Enligt uppbördslagen är allmänna ombudets uppgift att föra det allmännas talan i mål enligt denna lag. Han kan också föra talan till den enskildes förmån. Allmänna ombudets besvärsrätt är obegränsad i fråga om länsstyrelsebeslut, som kan överklagas av enskild part, och beslut av länsskatterätt och kammarrätt.

Historiskt finns det ett starkt samband mellan folkbokföring och uppbörd. Allmänna ombudet i uppbördsfrågor förordnas av en statlig regional myndighet (länsstyrelsen). Hans verksamhetsområde är detsamma som länsskatterättens domkrets. Som allmänt ombud är hans uppgift just att företräda staten, varför han får antas vara väl skickad att utföra erforderliga utredningar. Genom sina arbetsuppgifter har han också kunskaper i förvaltningsprocess. Viktigt är att det hemvistbegrepp vi föreslår tolkas så neutralt som möjligt. Vi föreslår att allmänna ombudet i uppbördsfrågor får till uppgift att företräda det allmänna i folkbokföringsmål.

10.5.3 *Uppgifter och behörighet för det allmännas företrädare*

Antalet registrerade flyttningar mellan fastigheter uppgick 1974 till omkring 1,33 milj. Det kan inte anses nödvändigt att ett allmänt ombud skall behöva sätta sig in i alla dessa, som till den helt övervägande delen är enkla och klara fall. Det allmänna ombudet bör därför i normalfallet inte höras som part hos pastorsämbetet. Med hänsyn till anknytande rättsverkningar anser vi som tidigare sagts att allmänna ombudets verksamhet främst bör avse frågan vem som har hemvist i Sverige. Det är den frågan som är viktigast och det är i den som det behövs ett snabbt besked. Liksom för närvarande skall pastorsämbetet (lokala skattemyndigheten i Stockholm eller Göteborg) efter anmälan eller när annat skäl föreligger besluta om viss persons kyr-

kobokföring i församlingen. I denna handläggning bör som nyss antytts allmänna ombudet (främst av tidsskäl) inte ta del. I de fall då beslutet avser inregistrering i eller avregistrering ur svensk folkbokföring[1] skall beslutet i stället alltid (tillsammans med utredningen i ärendet) tillställas allmänna ombudet. Han skall granska ärendet och ta ställning till om pastorsämbetets beslut bör överklagas till länsskatterätt. Härvid måste han givetvis ha samma rätt som pastorsämbetet att föranstalta om (kompletterande) utredning, om han finner sådan behövlig. Anser han det nödvändigt skall han kunna föra målet upp till regeringsrätten.

Det bör vidare ankomma på allmänna ombudet att ta initiativ hos pastorsämbetet i vissa fall. Om det kommer till ombudets kännedom, t. ex. efter underrättelse från annan myndighet, att viss person bör kyrkobokföras eller att viss person bör avregistreras från kyrkobokföring, skall ombudet göra anmälan härom hos pastorsämbetet. Försäkringskassa, sjukvårdshuvudman eller annan som kan anses ha intresse av att kyrkobokföringen prövas skall ha möjlighet att hos allmänna ombudet begära att besvär anförs i kyrkobokföringsärende. Denne skall vara skyldig att pröva sådan begäran. Vägrar allmänna ombudet att föra talan i viss kyrkobokföringsfråga, skall hans beslut kunna överprövas. Sådan överprövning kan uppdras åt justitiekanslern. RSV bör vara tillsynsmyndighet för allmänna ombudens verksamhet i folkbokföringsfrågor.

Med den begränsning av uppgiften som ovan angivits bör ombudets verksamhet inte behöva omfatta mer än i snitt ett tiotal ärenden per dag (varierande efter länens storlek), varav flertalet inte bör fordra någon mer tidskrävande insats. Blir utfallet av ombudets verksamhet gynnsamt kan givetvis hans normala uppgifter vidgas till att avse även rätt kyrkobokföringsort i Sverige.

För att allmänna ombudet skall kunna ta initiativ till kyrkobokföringsåtgärd såväl hos pastorsämbetet som hos förvaltningsdomstol, bör hans behörighet vara vid. Detta innebär att behörigheten blir mer omfattande än normaluppgiften. Det är t. ex. av forumskäl nödvändigt att ombudet har rätt att framställa yrkande i fråga om rätt kyrkobokföringsort i de ärenden han tar upp. Genom att hans behörighet är generell får han också möjlighet att i undantagsfall biträda kommunerna. När det gäller rätt kyrkobokföringsort får allmänna ombudet t. ex. som viktig uppgift att utreda bosättningen för vissa ambulerande personer, som otvivelaktigt har hemvist här i riket. Hans ställning i förhållande till kommunerna måste dock vara självständig. Han bör därför inte vara skyldig att föra talan i ärende som bara angår frågan var i riket en person skall vara kyrkobokförd. Men om han anser sig böra medverka i sådant fall bör han inte uppträda som ombud för någon kommun utan för egen del. Om allmänna ombudet i ett län yrkar på kyrkobokföring i annat län skall allmänna ombudet i detta län beredas tillfälle att yttra sig.

Kommunerna bör, som tidigare framhållits, vara bibehållna vid den besvärsrätt som de för närvarande har. I ärende som allmänna ombudet tar upp skall givetvis kommun som berörs höras.

[1] I de fall avregistrering sker med stöd av kungörelsen om folkbokföring vid internordisk flyttning är visserligen ett överklagande i regel meningslöst, men ärendet kan ge anledning till kontakt med myndigheterna i grannlandet.

11 Folkbokföring

Enligt direktiven skall utredningen omfatta bl. a. bestämmelserna om folkbokföring med undantag av det nuvarande kyrkobokförings- och mantalsskrivningssystemet i administrativt och organisatoriskt hänseende. För utredningen förutsättes sålunda att folkbokföringen liksom f. n. sker fortlöpande genom kyrkobokföring och periodiskt (årligen) genom mantalsskrivning. Huvudämnen för utredningen i denna del är frågan om vem som skall folkbokföras i Sverige och frågan om rätt kyrkobokförings- och mantalsskrivningsort. En viktig fråga utgör översynen av folkbokföringens bosättningsbegrepp.

11.1 Folkbokföringens omfattning

FBF (liksom dess föregångare FBF 1946) bygger på domicilprincipen. Vi föreslår att denna princip bibehålls. Folkbokföringen skall alltså också i framtiden i princip avse personer som vistas i landet. Folkbokföringen kan dock inte omfatta alla de personer som vistas i Sverige. En del av dem som befinner sig här stannar så kort tid eller uppehåller sig här under sådana förhållanden att det inte finns något intresse av att ta upp dem i folkbokföringen. Vid bestämmande av vilka personer som bör folkbokföras måste man se till vilka funktioner folkbokföringen i första hand bör fylla i dagens samhälle. Som framgår av avsnittet för gällande rätt inverkar en persons bosättning på avgörandet i många frågor. Folkbokföringens omfattning bör enligt vår mening avpassas så att man inom vissa väsentliga rättsområden, främst skatte- och socialrätt, kan anknyta direkt till det bosättningsbegrepp, som skall ligga till grund för folkbokföringen. På grund härav är det angeläget att divergensen mellan bosättning och kyrkobokföring minskar. Bl. a. den ökade efterfrågan på statistisk information för samhällsplanering har också medfört höjda kvalitetskrav. För befolkningsstatistikens del innebär detta t. ex. att varje undantag från huvudregeln att var och en kyrkobokföres i den församling och på den fastighet där han är bosatt bör undvikas. Vi menar således att folkbokföringens omfattning så långt som det är möjligt bör avgränsas genom bosättningsbegreppets utformning.

Såvitt angår avregistrering gäller enligt 34 § FBF att den som har för avsikt att bosätta sig stadigvarande utomlands skall göra anmälan härom.

Anmälan skall göras före utresan och innehålla uppgift om utresedagen. Lika för svenskar och utlänningar gäller enligt 28 § första stycket FBF, att den som vid prövning av sådan anmälan anses ha flyttat till utlandet skall avregistreras. Denna prövning sker omedelbart.

Enligt 28 § andra stycket FBF avregistreras såsom utflyttad – även om flyttningen ej anmälts – utlänning som kan antas ej längre vara bosatt i Sverige och svensk medborgare som enligt säkra upplysningar vid två mantalsskrivningar i följd är stadigvarande bosatt i utlandet. Utlänning kan således avregistreras utan att han gjort anmälan och detta även om han i verkligheten icke har för avsikt att bosätta sig stadigvarande i utlandet. Såsom framgår av författningsmotiven presumeras emellertid sådan avsikt föreligga. Där framhålles, att den skillnad som sålunda görs mellan svenskar och utlänningar ej beror på nationaliteten i och för sig utan på att avregistreringen måste bygga på en presumtion i fråga om bosättningsavsikten, vilken utfaller olika för svenskar och utlänningar. I allmänhet återvänder de utresande utlänningarna till hemlandet, den utresande svensken lämnar hemlandet (prop. 1967:88 s. 31).

I likhet med vad som gäller f. n. bör inte någon principiell skillnad göras mellan svenska medborgare och utländska medborgare. Som framgår av vad nyss nämnts används medborgarskapet i FBF som grund för en presumtion angående bosättningsavsikten. Vi delar den uppfattningen att medborgarskapet ofta är en hjälp för presumtion om en persons framtidsavsikter. Detta bör man dock kunna ta hänsyn till vid en vanlig fri prövning. Om kyrkobokföringen skall kunna antas utvisa bosättning, kan man inte bibehålla en bestämmelse som innebär att man medvetet låter svenska medborgare stå kvar i kyrkobokföringen också i fall då det kan utredas att bosättningen upphört. Personer, som lämnat landet eller om vilka upplysningar inte kan fås, bör inte få stå kvar såsom kyrkobokförda längre tid än som är förenligt med att förtroendet till registren bevaras. Enligt vår uppfattning bör den särskilda kvarskrivningsregeln i 28 § beträffande svensk medborgare som flyttat utrikes utan att ha gjort anmälan enligt 34 § avskaffas. Vi föreslår att inte heller svensk medborgare skall kvarstå som kyrkobokförd om han – oavsett anmälan – kan antas ej längre vara bosatt i Sverige. Härigenom minskas antalet fall där det föreligger skillnad mellan kyrkobokföring och bosättning.

Till obefintligregistret överförs den som vid två mantalsskrivningar i följd befunnits sakna känt hemvist. Sådan person anses f. n. inte vara kyrkobokförd. Enligt våra direktiv skall utredningen inte omfatta det nuvarande kyrkobokförings- och mantalsskrivningssystemet i administrativt eller organisatoriskt hänseende. Frågan om det nuvarande obefintligregistret skall bibehållas är till väsentlig del av kyrkobokföringsteknisk natur. Det har emellertid ansetts att frågan har samband med reglerna om rätt kyrkobokföringsort (SOU 1966:16 s. 164–165). Vi har med anledning härav ansett oss böra pröva även denna fråga.

Anteckningar som för den kyrkobokförde görs i församlingsbok kan också förekomma i obefintligregister. Obefintligregistrering kan också ha betydelse vid bestämmande av födelsehemort. Det bör vidare beaktas att återföring till församlingsbok årligen sker i ett inte obetydligt antal fall. I åtskilliga av dessa torde en bosättning inom riket ha förelegat, fastän den varit okänd.

I praxis krävs då inte en ny kyrkobokföringsgrundande vistelse för återföring till församlingsbok (se under 3.2.1). Visar utredningen däremot att den obefintligregistrerade flyttat utomlands torde det krävas ny kyrkobokföringsgrundande vistelse för överföring till församlingsbok.

I obefintligregistret upptas personer vilkas bosättningsförhållanden inte kunnat tillförlitligen utredas. Genom den särskilda registreringen hålls denna grupp avskild, vilket är nödvändigt från statistisk synpunkt (SOU 1966:16 s. 161). Avskaffas obefintligregistret måste de som f. n. upptas där överföras till annat register. Av aktualitetsskäl kan de givetvis inte upptas som kyrkobokförda. Enda alternativet till obefintligregistret torde vara emigrantregistret. Detta alternativ skulle emellertid minska emigrantregistrets tillförlitlighet. Med hänsyn härtill och då obefintligregistret inte medför några nämnvärda nackdelar bör det bibehållas i sin nuvarande utformning.

Som framgår av vad som anförts under Arbetets bedrivande (1.2) har vi funnit att det system på vilket överenskommelsen om internordisk flyttning bygger i princip bör bestå (jfr här nedan). Till följd härav kan också fortsättningsvis fall tänkas då bosättning enligt svensk uppfattning och svensk folkbokföring inte helt stämmer överens.

Utlänningar som tillhör främmande makts beskickning eller lönade konsulat eller dess betjäning samt deras utländska familjemedlemmar och utländska tjänare kyrkobokförs icke (26 § FBF jämförd med KÅ 1971 ref. 4). Motsvarande undantagsbestämmelse intogs först genom en bestämmelse i 1894 års mantalsskrivningsförordning. Bestämmelsen har inte uttryckligen motiverats i förarbetena. Undantaget kan emellertid knappast ha föranletts av något annat än hänsyn till sedvanerätten angående främmande makters sändebuds m. fl. immunitet och särskilda privilegier.

Vi har övervägt om man i en eller annan form skall ha kvar undantag för denna kategori (eller del av denna) från den allmänna regeln, att den som är bosatt här i riket skall vara kyrkobokförd här. Vi har därvid gjort följande bedömning.

Vid den tid då det nu gällande undantagets äldre motsvarighet infördes i svensk folkbokföring vilade de internationella immunitets- och privilegiereglerna på sedvana. Det fanns därför skäl att genom en bestämmelse i mantalsskrivningsförordningen se till att dessa iakttogs också i svensk rättstillämpning. Numer har emellertid dessa regler kodifierats främst genom de båda Wienkonventionerna 1961 och 1963.[1] Dessa har inkorporerats i svensk rätt genom lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier och gäller i princip utan hinder av vad som stadgas i annan författning.[2] Dessa konventionsbestämmelser bör därför tas som utgångspunkt vid en diskussion av ett eventuellt undantag.

De båda Wienkonventionerna ger detaljerade föreskrifter för olika samhällsområden och om olika personalkategoriers ställning inom dessa områden. Kyrkobokföringen skall utnyttjas inte bara på ett område utan generellt. Det är därför inte möjligt att beakta konventionerna i folkbokföringsförfattningarna genom transformation till undantag, eftersom ett sådant skulle bli alltför omfattande och komplicerat. Därtill kommer att båda Wienkonventionerna förutsätter att immunitets- och privilegiereglerna kan ha annat innehåll främst genom bilaterala konventioner. Även om konventionernas föreskrifter skulle kunna inarbetas i FBL skulle man därför ändå

[1] Wienkonventionen den 18 april 1961 om diplomatiska förbindelser (se prop. 1966:148) och Wienkonventionen den 24 april 1963 om konsulära förbindelser (se prop. 1973:172)

[2] I ett par fall har dock konventionsbestämmelserna direkt inarbetats i svensk författningstext.

inte kunna upprätthålla den automatik grundad på kyrkobokföringen, som vi i annat sammanhang föreslår (se 10.3).

Vi har som alternativ övervägt att bibehålla undantaget i dess nuvarande form, som ger en grov bild av de personer som omfattas av Wienkonventionerna.

Denna ordning medför ibland att personer som inte omfattas av några immunitets- och privilegieregler utesluts från kyrkobokföringen. Detta får redan i dag negativa konsekvenser för berörda personer. Sålunda grundas inskrivning i försäkringskassa f. n. på bosättning. Eftersom kassorna inte får underrättelse från folkbokföringsmyndigheterna blir en inskrivning av den som inte hindras av konventionen beroende av den enskildes eget initiativ. Detta berör t. ex. största delen av de lokalanställda. Vårt förslag ger, om undantaget bibehålls, ännu viktigare konsekvenser. Med det direkta beroende av kyrkobokföringen som vi föreslår för vissa områden skulle dessa personer förlora sin rätt att vara med i det svenska trygghetssystemet, trots att några immunitets- och privilegieskäl inte kan anföras härför. En sådan konsekvens anser vi oss inte kunna förorda. – Detta undantag skulle ändå inte täcka alla immunitets- och privilegiefall, varför myndigheterna i alla fall alltid måste beakta Wienkonventionerna och aktuella bilaterala konventioner. Det nu anförda gör att vi anser att undantag i nuvarande form ej bör bibehållas.

Som alternativ till nuvarande undantag har vi övervägt en modifiering, så att de lokalanställda inte utesluts ur kyrkobokföringen. Undantaget skulle då begränsas till den kategori som omfattas av de längst gående immunitets- och privilegiereglerna. Ett sådant alternativ begränsar emellertid också undantagets värde. I alla fall utom de helt klara måste immunitets- och privilegiereglernas inverkan undersökas. Till detta kommer att man inte kan utesluta risken att undantaget uppfattas som en fullständig reglering. Vi vill därför inte heller förorda ett sådant alternativ.

Vi menar sammanfattningsvis att vi inte längre bör ha ett särskilt undantag för nu diskuterade kategorier. Wienkonventionerna lägger heller inte hinder i vägen för att de däri skyddade personerna folkbokförs. Vi föreslår således att Wienkonventionerna (eller annan särskild immunitets- och privilegieregel) direkt läggs till grund för prövningen av immunitetens och privilegiernas omfattning i varje särskilt fall. En väsentlig fördel härmed är att de personer som kan tänkas vara berörda av dessa bestämmelser regelmässigt redan är bekanta med konventionerna och har lättare att tillämpa dessa än en svensk folkbokföringsförfattning. Slopas undantaget uppnås också den fördelen att de lokalanställda som enligt huvudreglerna redan nu i princip skall omfattas av t. ex. det svenska trygghetssystemet inte blir uteslutna från detta. Vissa kvalificeringstider kan bedömas med hjälp av kyrkobokföringen. Den som inte är registrerad i annat land kan få officiella svenska uppgifter om civilstånd m. m.

Med hänsyn till överenskommelsen om internordisk flyttning förutsätter förslaget förhandlingar med övriga nordiska stater. F. n. upptar inte någon av dessa stater nu ifrågavarande kategori i folkregistreringen. Endast Norge avför nu ur sin löpande bokföring egna diplomater m. fl. som till följd av utlandsstationering ej uppehåller sig i Norge. För det fall att övriga nordiska stater föredrar att bibehålla nuvarande ordning[1] får undantag göras i kungö-

[1] Konsekvenser för socialförsäkringen får då särskilt uppmärksammas.

relsen om folkbokföring vid internordisk flyttning.

Enligt 20 § FBF gäller att den som är anställd på utländsk ort i svenska statens tjänst liksom dennes familj och svenska betjäning f. n. kyrkobokförs trots att vederbörande enligt förordningen anses som ej bosatt här i riket. Behov föreligger att också för framtiden ha sådan person registrerad i Sverige. Detta kan ske antingen genom att dessa personer – liksom nu – omfattas av svensk folkbokföring eller genom särskild registrering. Vår ståndpunkt i denna fråga utvecklas nedan (under 12.2.2).

I 28 § fjärde stycket FBF stadgas undantag från bestämmelsen i paragrafens andra stycke, att som utflyttad avregistreras svensk medborgare som enligt säkra upplysningar vid två mantalsskrivningar i följd är stadigvarande bosatt i utlandet. Undantaget gäller vissa personer som ansetts bosatta utomlands, nämligen sådan svensk missionär eller präst, som är anställd i utlandet, samt make eller barn under 15 år som åtföljer honom. Det har antagits att undantaget berott på att dessa personer i regel varit att hänföra till den kategori av utomlands boende svenska medborgare, som inte övergivit riket (S. Norrman, Mantalsskrivning, 1933, s. 20). De skulle därför enligt 1894 års mantalsskrivningsförordning mantalsskrivas. Vi anser att det numer saknas skäl för särbehandling. Ifrågavarande personer skall alltså omfattas av vårt förslag ovan, att den som flyttat utrikes ej skall kvarstå som kyrkobokförd.

För närvarande kyrkobokförs enligt 25 § första stycket FBF alla här i riket levande födda barn. Således upptas också barn som fötts under moderns tillfälliga vistelse här. Dessa skall visserligen i så fall omedelbart avföras. Så torde emellertid inte alltid ske. Om t. ex. barnet är svensk medborgare och anmälan enligt 34 § inte görs kvarstår barnet t. v. År 1973 kyrkobokfördes 183 nyfödda barn, som därefter omedelbart avfördes.

Folkbokföringskommittén ansåg att sådana barn inte skulle kyrkobokföras (SOU 1944:52 s. 67). Departementschefen hade inte några invändningar mot kommitténs förslag (jfr prop. 1946:255 s. 156). På grund av lagtextens kategoriska utformning (*Varje* levande fött barn skall kyrkobokföras osv.) i FBF 1946 har emellertid också dessa barn kommit att upptas som kyrkobokförda. Det bör dock anmärkas att departementschefen 1967 (prop. 1967:88 s. 67) intog en annan ståndpunkt än 1946.

Enligt vår mening får det anses riktigt att även barn som föds levande under moderns tillfälliga vistelse i Sverige upptas i födelse- och dopbok. Ett skäl att uppta dem också i församlingsbok (dvs. som kyrkobokförda) är att man därigenom lättare kan återfinna den församling där de är födda. Eftersom dessa barn bara är tillfälligt här i riket, kan häremot invändas att man har anledning att anta att de registrerats i det land där de är bosatta. Det torde därför vara sällsynt att man i dessa fall har anledning att gå tillbaka till svensk födelse- och dopbok. Om man emellertid vill göra det, räcker uppgift om födelseort och födelsetid, för att man lätt skall finna anteckningen i födelse- och dopboken. Det måste dessutom anses principiellt felaktigt att som kyrkobokförda uppta ifrågavarande barn som ju inte har hemvist här i riket. Vi anser att de principiella skälen väger tyngst. Vi föreslår därför att barn som föds under moderns tillfälliga vistelse här i landet inte skall kyrkobokföras, vilket således också överensstämmer med folkbokföringskommitténs uppfattning.

För närvarande kyrkobokförs barn som fötts utomlands om modern är

kyrkobokförd här eller upptagen i obefintligregister och trots detta bosatt här. Detta innebär att principiellt är moderns bosättning avgörande och att den nyföddes bosättning inte har någon betydelse. Av vad ovan anförts framgår att enligt förslaget bosättning i riket som regel skall vara avgörande för frågan om en person skall vara kyrkobokförd här. (Beträffande personer upptagna i det s. k. diplomathäftet hänvisas till avsnitt 12.2.) Således skall enligt vår mening också barn som föds utom riket kyrkobokföras här om det har så stark anknytning att det kan anses bosatt här. Vi menar följaktligen att avgörande därvidlag inte bör vara moderns formella status ur registreringssynpunkt. I sak torde dock detta inte medföra någon ändring (jfr specialmotiveringen till 12 § FBL under 6).

Vi föreslår således att ett nyfött barn skall – oavsett moderns kyrkobokföring och var det är fött – kyrkobokföras här om det har hemvist i riket. Får barnet inte hemvist här i riket vid födelsen skall det inte kyrkobokföras.

Genom den ovan föreslagna omfattningen av kyrkobokföringen kommer det att gälla som en genomgående regel att folkbokföringen omfattar alla här i riket bosatta personer. Detta bör framgå direkt av lagtexten. Vi föreslår i enlighet härmed en bestämmelse som utvisar kyrkobokföringens omfattning. Den nu föreslagna ordningen bör öka folkbokföringens allmänna användbarhet på områden som nu bygger på någon form av bosättningsbegrepp.

Om det således enligt vårt förslag införs bestämmelser om vilka personer som skall vara kyrkobokförda behövs inte några särskilda in- eller avregistreringsbestämmelser.

Enligt 9 § FBF upphör kyrkobokföringen att gälla fr. o. m. utresedagen. Anmäles flyttning till utlandet efter utresedagen, upphör dock kyrkobokföringen att gälla från och med den dag anmälan inkom. Även sådan anmälan måste anses som en anmälan om utflyttning enligt FBF.

Vid flyttning inom landet upphör enligt 9 § FBF den flyttande att vara kyrkobokförd på utflyttningsorten fr. o. m. den dag han är kyrkobokförd på inflyttningsorten. (I princip gäller detsamma vid flyttning inom Norden.) Detta är den dag flyttningsanmälan inkom eller, om kyrkobokföringen beslutats utan föregående anmälan, beslutets dag. Den som kyrkobokförts i annan församling avregistreras enligt 28 § första stycket FBF från kyrkobokföringen i utflyttningsorten. Denna den s. k. slutna kyrkobokföringens princip ger en kontinuitet i kyrkobokföringen men medför en viss inkongruens i förhållande till bosättningen. Ett behov att kunna avregistrera den som är borta och om vilken man ej vet var han vistas tillgodoses genom obefintligregistreringen. Till obefintligregistret överförs enligt 28 § tredje stycket den som vid två mantalsskrivningar i följd befinns sakna "känt hemvist".

Den tid under vilken en persons kyrkobokföring i en församling gäller beror sålunda i huvudsak på när flyttningar anmälts och sammanfaller därför i allmänhet ej helt med den tid under vilken personen är bosatt i församlingen. Detta är emellertid en konsekvens av principen att kyrkobokföringen skall vara en *löpande* bokföring. Ett brott mot denna princip skulle få negativa följder på andra håll t. ex. för samarbetet vid internordisk flyttning och för många rättsverkningar knutna till kyrkobokföringen såsom vid bestäm-

ning av födelsehemort. Vanligen har det inte någon betydelse att kyrkobokföringen inte exakt överensstämmer med dagen för hemvistförändring. Vi har därför inte funnit skäl att föreslå ändring i fråga om kyrkobokföringens allmänna giltighetstider. Vad som bör gälla vid överföring till obefintligregistret framgår av 14 § FBL.

11.2 Folkbokföringens bosättningsbegrepp

Såsom framgår av redogörelsen för gällande rätt är i flera författningar rättsverkningar knutna till folkbokföringsmyndigheternas beslut i frågor om kyrkobokföring och mantalsskrivning. Vid tillämpningen av vissa andra författningar i vilka bosättningen har rättslig betydelse avgörs bosättningsfrågan av myndigheterna på rättsområdet med ledning av folkbokföringens bosättningsbegrepp. Vid vår utredning om folkbokföringen har vi övervägt möjligheterna att differentiera och förbättra bedömningskriterierna i bosättningsbegreppet så att folkbokföringsmyndigheternas avgöranden i bosättningsfrågan kan få en vidare användning än f. n. Samordningen med andra rättsområden har påverkat gestaltningen av folkbokföringens bosättningsbegrepp. För att få underlag för hur folkbokföringens bosättningsbegrepp bör utformas har vi försökt analysera syftet med olika regeltyper.

11.2.1 *Allmänt om bosättningsbegrepps bildande*

Enligt en särskilt i utländsk juridisk litteratur på området ofta citerad definition i Corpus juris civilis (L7C 10.40)[1] anses en person ha domicil på den plats, där han valt att ha sitt hem och centrum för sina intressen och sin förmögenhet (med andra ord sitt bo och hemvist) och som han inte tänker lämna, om ej omständigheterna föranleder därtill. Beger han sig därifrån anses han såsom resande på främmande orter, ett främlingskap som upphör genast han kommer tillbaka.

Detta sätt att tänka har stått sig bra under de nära två årtusenden som gått sedan definitionen utformades. I den av Europarådet rekommenderade regeln nr 1 nämns som element i domicilbegreppet dels den fritt valda bostaden på en viss plats, dels personens avsikt att dit förlägga eller där behålla centrum för sina personliga, sociala och ekonomiska intressen.

Jämte detta "fria" domicil omfattar domicilbegreppet i flera rättsordningar även s. k. legala domicil. Oenhetlighet föreligger i fråga om dessa och även i uppfattningen om det fria domicilet, särskilt begreppets avsiktsmoment. En viss oenhetlighet beror dessutom av det förhållandet, att tillämpningen av domicilbegreppet i åtskilliga rättsordningar är bunden vid den definition som kan vara lagstadgad eller hävdvunnen genom praxis. Internationellt har skiljaktigheterna i domicilbegreppet lett till ansträngningar att konstruera ett mera faktiskt begrepp, som ger utrymme för omdömen och inte är låst vid en osmidig definition i lagstiftning eller domstolspraxis. Två sådana begrepp benämns i Europarådets rekommendation résidence och résidence habituelle.

I motsats till domicilbegreppet förutsätter résidencebegreppen inte att personen vistas på platsen av fri vilja. Inte heller fordras uppehållstillstånd.

[1] Et in eodem loco singulos habere domicilium non ambigitur, ubi quis larem rerumque ac fortunarum suarum summam constituit, unde rursus non sit discessurus si nihil avocet, unde cum profectus est, peregrinari videtur, quo si rediit, peregrinari iam destitit.

Domicilet är mera stabilt i det att det består även under frånvaro ända till dess ett nytt domicil grundats. Att en person har två samtidiga domicil skall ej kunna antas. Vid en given tidpunkt kan däremot en person enligt de rekommenderade reglerna ha mer än ett résidence eller helt sakna résidence.

Begreppet résidence är inte faktiskt i den meningen, att en persons résidence består endast under hans fysiska närvaro på platsen. Vistelsen bör ha viss varaktighet och åtminstone någon anknytning till "tak över huvudet". Den behöver ej vara oavbruten. Begreppet är ej heller faktiskt i den meningen, att man skulle kunna helt bortse från personens avsikter. Dessa kan behöva beaktas när det gäller att bedöma existensen och karaktären av hans résidence.

Detta gäller särskilt vid bedömning av frågan om en persons résidence har karaktären av résidence habituelle. Med det senare begreppet avses ett mera fast samband mellan personen och landet eller platsen. Därvid beaktas enligt Europarådets regel nr 9 vistelsens varaktighet och kontinuitet och sådana band av personlig natur eller i yrket som tyder på fasthet i sambandet. På ungefär samma sätt anges i regeln nr 1 hur man sluter sig till att en person har den avsikt som fordras för att domicil skall föreligga: denna avsikt får man sluta sig till av omständigheterna, bl. a. vistelsens varaktighet i förfluten och kommande tid och i övrigt sådana band av personlig natur eller i yrket som knyter personen till landet eller platsen.

11.2.2 *Lagteknik*

Vi har övervägt olika lagtekniska möjligheter att utforma bosättningsbegreppet. Det ligger i sakens natur att det inte är möjligt att fånga alla bosättningssituationer i några lagregler (jfr t. ex. prop. 1946:255 s. 149 och NJA II 1925 s. 179). De nuvarande bestämmelserna i FBF har inte heller uppfattats som en fullständig reglering av bosättningsbegreppet, utan endast som en sammanfattning därav. I praxis ser man därför förordningens olika bosättningsparagrafer som hjälpmedel att lösa bosättningsfrågan. Detta sker genom en vägning av alla upplysta relevanta omständigheter, vilket kan innebära att man samtidigt tillämpat eller beaktat flera paragrafer eller också att inte någon bestämmelse ansetts direkt tillämplig (jfr Svensk Skattetidning 1954 s. 255). I de mer komplicerade fallen torde det endast vara i undantagsfall som man kan plocka in situationen under någon viss paragraf. Folkbokföringskommittén, på vars förslag nu gällande regler vilar, ansåg det också nödvändigt att utveckla bosättningsbegreppet i särskilda anvisningar. Dessa anvisningar medtogs inte i förordningen, men synes ha spelat stor roll i praxis. Det kan mot bakgrund av vad nu redovisats knappast anses som en fördel att bibehålla den nuvarande lagtekniska utformningen. Vi har i stället funnit det lämpligare att införa regler med en allmännare formulering – definitioner – i själva lagtexten och att i anslutning till dessa närmare utveckla begreppen genom en friare framställning nedan i motiven. Kommentarerna har vi försökt göra så utförliga att enhetliga bedömningsgrunder skapas. Vissa allmänna presumtioner bör kunna underlätta tillämpningen och vara till hjälp för allmänheten vid bedömande av olika handlingsalternativ.

11.2.3 *Nya termer för bosättning inom folkbokföringen*

Önskemålen om en revidering av bosättningsbegreppet har växt fram successivt och kommer främst från företrädare för sådana områden som är beroende av kunskap om vilka personer som skall anses bosatta *i Sverige*. Ett väsentligt skäl till dessa önskemål är den internationella rörlighet som utmärker det moderna samhället. I Sverige finns närmare en halv miljon utländska medborgare. Vi har därför funnit att det är en väsentlig brist i den nuvarande folkbokföringsförordningen att den inte direkt ger ledning för bestämning av *bosättning i Sverige* och *upphörd bosättning i Sverige*. Vi föreslår att det begrepp som behövs härför betecknas som *hemvist*. Detta ord används sedan gammalt då det behövs ett svensk ord för att beteckna internationella begrepp av motsvarande slag. *Hemort* har vi valt som term för den *ort i Sverige* där en person kan sägas höra hemma. Detta ord förekommer – fristående eller såsom ingående i begreppet hemortskommun – visserligen redan i skilda författningar, men såvitt är känt vanligen närmast i den betydelse som vi åsyftar, nämligen en ort i Sverige (t. ex. KL, lagen /1966:742/ om hotell-, pensionat- och campingrörelse, arbetsmarknadskungörelsen /1966:368/ och olika militära författningar).

Begreppen hemvist och hemort är besläktade men likväl skilda begrepp. De hänför sig till skilda områden, hemvist till hela landet, hemort till en församling och kommun. Väsentligt är också att endast den som har hemvist i Sverige skall kyrkobokföras; han kyrkobokförs då som regel i hemorten.

Även om hemvistbegreppet hänför sig till hela landet, kommer de i begreppet liggande villkoren vanligen att vara uppfyllda också med avseende på viss ort i Sverige. Man kan därför analogivis också tala om hemvist på orten. För att konstatera hemvist i landet är det dock inte nödvändigt att först avgöra om personen har hemvist på viss ort inom landet.

Normalt innebär hemvist i riket vistelse i en bostad på en fastighet, men begreppet måste också inrymma personer med rörligare levnadsvanor. I princip bör folkbokföringen således även omfatta den som har hemvist i Sverige men som till följd av yrke eller tjänst eller personliga levnadsvanor byter vistelseort inom Sverige så ofta, att han inte analogivis kan anses ha hemvist jämväl på viss ort. Frågan om en sådan persons rätta kyrkobokföringsort behandlas nedan under rubriken Hemort (11.2.5).

11.2.4 *Hemvist*

Enligt direktiven skall folkbokföringen också i framtiden vila på bosättning. Däri framhålls att eftersom folkbokföringen sker med utgångspunkt i bosättningen och en viss saklig bedömning av bosättningskriterierna således sker av de myndigheter som är ansvariga för folkbokföringen, kommer folkbokföringsorten att förutom i skattefrågor spela en stor roll för den enskilde individen i hans rättsliga mellanhavanden med både samhället och andra individer. Folkbokföringen måste i princip utgå från den faktiska bosättningen. Det blir alltså fråga om ett "naturligt" bosättningsbegrepp. Vistelsen skall så att säga framstå som vardaglig (se närmare härom i specialmotiveringen till 12 § FBL under 4).

Den nu gällande folkbokföringsförordningens bosättningsbegrepp får an-

ses i huvudsak motsvara dessa krav. Detta begrepp har utvecklats under mycket lång tid och dess innehåll är i alla väsentliga delar klart och väl känt för landets folkbokförare. FBF:s bosättningsregler har visserligen inte direkt angivit vilka personer som skall upptas i svensk folkbokföring utan närmast varit inriktade på befolkningens lokala fördelning. Den som enligt dessa regler ansetts bosatt i en församling i landet har emellertid också ansetts bosatt i landet. Från folkbokföringssynpunkt har själva begreppet inte mött kritik annat än i vissa detaljer. Med hänsyn till det sagda har vi ansett oss böra utgå från att folkbokföringens bosättningsbegrepp såsom det utvecklats i praxis bör ändras endast om särskilda skäl kan anföras härför.

Ett "naturligt" bosättningsbegrepp innebär bl. a. att principiell skillnad inte bör göras mellan in- och utflyttning. Om en persons vistelse under viss tid och under vissa omständigheter anses medföra hemvist här, bör en vistelse i utlandet under motsvarande tid och under motsvarande omständigheter medföra förlust av hemvist i Sverige. Den för svensk folkbokföring väsentliga frågan är huruvida hemvist i Sverige föreligger, men bedömningen därav kan inbegripa en bedömning av huruvida hemvist i annat land uppkommit, består eller upphört. Vad som följer av ett utländskt hemvistbegrepp är inte avgörande men kan vara en omständighet bland andra som förtjänar att beaktas.

I det moderna samhället med dess betydelsefulla offentliga sektor är det inte önskvärt att från registrering utestänga de personer som på ett mera stadigvarande sätt uppehåller sig här.

RFV gjorde 1966 en utredning av frågan om försäkringstillhörighet för utlänningar enligt AFL. Däri förklarades att det ofta, särskilt i fråga om inresande utlänningar, var tveksamt om vistelsen i Sverige var avsedd att bli stadigvarande eller om den bara skulle vara tillfällig. Man påpekade också att även om bosättning i Sverige kunde konstateras, så förekom det inte sällan att en hitrest utlänning fick anses bosatt också i sitt hemland. I sådana fall måste man avgöra i vilket land han borde anses ha sitt egentliga hemvist. RFV menade att det knappast fanns en mera fast och enhetlig praxis inom folkbokföringen, som kunde ge ledning i dessa frågor. Vidare påpekades att folkbokföringsförfattningarna innehöll vissa speciella föreskrifter om kyrkobokföring, som knappast anslöt sig till det allmänna bosättningsbegreppet. Beträffande *sjukförsäkringens bosättningsbegrepp* förklarades att kassorna i princip hade att tillämpa samma bedömningsgrunder som i fråga om kyrkobokföring. För sjukförsäkringens del var det emellertid, bl. a. på grund av inflyttade personers intresse av att så snart som möjligt bli omfattade av det svenska socialförsäkringsskyddet, nödvändigt att tillämpa ett bosättningsbegrepp som så nära som möjligt anslöt sig till den faktiska bosättningen. På grund av kyrkobokföringsreglernas brister i detta avseende ansågs det enligt RFV redan vid den allmänna sjukförsäkringens införande 1955 att försäkringens lokala organ skulle självständigt kunna pröva bosättningsfrågan. Beträffande sjukförsäkringens praxis i de fall som särskilt reglerats i folkbokföringsförfattningarna framhölls bl. a. att med avvikelse från vad som gällde enligt reglerna om folkbokföring avregistrerades utomlands stationerad personal, som tillhörde utrikesförvaltningen, tillsammans med familjer och svenska tjänare. Svenska missonärer

och präster jämte familjer avfördes omedelbart vid avresan. Svensk sjöman, som var inskriven på sjömanshus (sjömansregistret), kvarstod som inskriven hos försäkringskassa, såvida han inte anmälde utvandring. RFV ansåg att det naturliga var att kassorna inte alls prövade bosättningsfrågorna utan helt rättade sina avgöranden om inskrivning efter folkbokföringsmyndigheternas beslut i kyrkobokföringsfrågan. Detta förutsatte emellertid att folkbokföringens bosättningsbegrepp bedömdes efter enhetliga regler och på ett sätt som motsvarade sjukförsäkringens behov. RFV ville också ha en omprövning av de särskilda bestämmelser varigenom kyrkobokföringen kunde avvika från den faktiska bosättningen. Verket ansåg generellt att det var önskvärt med en snabbare avregistrering av personer som flyttade från riket.

För att folkbokföringens bosättningsbegrepp skall kunna användas även på socialförsäkringens område i den utsträckning som RFV anser önskvärt måste begreppet således också så nära som möjligt ansluta sig till "den faktiska bosättningen". Dessutom bör hänsyn tas till vissa specialfall.

Vidare måste bosättningsbegreppet vara sådant att det så långt som möjligt passar i internationella sammanhang. Vi har med anledning härav särskilt studerat domicil- och résidencebegreppen i Belgien, England, Frankrike, Holland och Tyskland. Med hänsyn till överenskommelsen om internordisk flyttning har vi haft anledning att ägna speciell uppmärksamhet åt de övriga nordiska ländernas bosättningsbegrepp. Vi har emellertid funnit att en anpassning bäst sker genom att vi tar hänsyn till det arbete som utförts inom Europarådet angående begreppet résidence habituelle (se under 2.1.5).

Behovet av ett "naturligt" begrepp som skall avse "den faktiska bosättningen" gör att vi som grund för hemvist lägger vistelse i landet. Vistelsen måste – liksom enligt FBF – ha en viss varaktighet och en viss regelmässighet. Den bör till sin karaktär vara sådan att människor i allmänhet kan uppfatta den som bosättning. Detta innebär å andra sidan att om en sådan anknytning med det gamla landet upprätthålls, att vistelsen framstår som tillfällig, skall vistelsen ej grunda hemvist. Ett nyfött barns starka beroende av sin moder gör dock att vi anser sambandet mellan mor och barn viktigare än kravet på vistelse, varför detta krav ej bör gälla för nyfödda. (Beträffande födelsehemvist hänvisas till specialmotiveringen till 12 § FBL under 6.)

Slutsatserna av våra överväganden kan sammanfattas på följande sätt.

Som *huvudregel* om hemvist föreslås, att en person anses ha hemvist i riket, om han har sin vardagliga vistelse här.

Från denna huvudregel – som närmare utvecklas i specialmotiveringen, där vi också motiverar uttrycket vardaglig vistelse – kan *undantag* förekomma. Omständigheterna kan vara sådana, att en person inte förvärvar hemvist i Sverige trots att han har sin vardagliga vistelse här eller att han inte förlorar sitt hemvist i Sverige trots att han upphört att ha sin vardagliga vistelse här. Sådana undantag kan bero av t. ex. vistelsens art, personens bostads- och familjeförhållanden och på grund av därmed sammanhängande omständigheter varigenom personen behåller en starkare anknytning till det land han lämnat än han har till det där han har sin vardagliga vistelse. Vanligen behövs en kombination av sådana omständigheter för att vederbörande skall kunna anses fortfarande ha sitt egentliga hemvist i det land

han lämnat. Sambandet med det gamla landet bör manifesteras genom regelbundna besök.

Hemvistbegreppet föreslås utformat sålunda:

Hemvist i riket har den som har sin vardagliga vistelse här och som ej har kvar starkare anknytning till annat land, där han tidigare haft vardaglig vistelse.

En person bibehåller sitt hemvist i riket oaktat han ej har vardaglig vistelse här om han alltjämt är starkare knuten hit än till annat land.

Vid bedömning om någon är starkare knuten till annat land än vistelselandet skall beaktas vistelse-, bostads- och familjeförhållanden samt därmed sammanhängande omständigheter.

Barn anses alltid ha samma hemvist som modern när det föds, även om barnet föds då modern har sin vardagliga vistelse i annat land än hemvistlandet.

Behovet av enhetliga bedömningsgrunder har inom den allmänna försäkringen lett fram till den ettårsschablon som beskrivits ovan (under 5.2.1.2). Även på andra rättsområden (t. ex. beskattning, allmänna barnbidrag, yrkesskadeförsäkring) har man arbetat med schablonregler, oftast uppbyggda kring ett år. Denna utveckling får antas ha skett i avsaknad av närmare vägledning – såväl i förarbeten som i praxis – angående bosättningsbegreppets innehåll. Men utvecklingen kan också antas avspegla ett behov av enhetliga regler, som ger förutsebarhet och är enkla att tillämpa. En i författningen angiven schablonregel kräver emellertid en bestämd eller i varje fall ganska bestämd precisering. Härigenom bör den visserligen ge förutsebarhet och vara enkel i tillämpningen, men den lämnar inte utrymme för hänsynstagande till omständigheterna i det enskilda fallet. I två i övrigt identiska fall kan den omständigheten att personen i det ena fallet blir försenad leda till att fallen bedöms olika. En schablonregel ger inte heller möjlighet att ta hänsyn till samtliga omständigheter i sådana fall då en person inte är insatt i lagregeln och därför inte handlat exakt som schablonregeln stadgar. Regler som ger sådana konsekvenser uppfattas av allmänheten som byråkratiska och orättvisa. Därtill kommer att många schablonregler i tillämpningen visat sig medföra stora svårigheter, vilket givetvis minskar förutsebarheten. En schablonregel, som helt bygger på viss tids vistelse, kan heller inte sägas vara ett bosättningsbegrepp utan en tidregel. I de fall då en tidregel är tillräcklig som anknytningsfaktum bör enligt vår uppfattning detta komma till uttryck direkt i lagtexten. Vi menar att hemvistbegreppet måste vara så smidigt att hänsyn kan tas till omständigheterna i de särskilda fallen. Eftersom det inte ansetts möjligt att fånga bosättningsbegreppets hela innehåll i en lagdefinition menar vi att begreppet i stället bör utvecklas och kommenteras i motiv på sätt ovan (under 11.2.2) anförts.

Med hänsyn till den allmänna utjämning som gjorts mellan statsanställning och anställning i enskild tjänst gör vi inte någon skillnad mellan statsanställda och andra anställda i fråga om hemvist. Den som är anställd på utländsk ort i svenska statens tjänst och har sin vardagliga vistelse där har sålunda hemvist i det främmande landet, såvida ej hans hemvist i Sverige är bevarat enligt något oavsett statsanställningen gällande undantag från huvudregeln. Enligt samma princip kan en utlänning som tillhör främmande

makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller dess betjäning anses ha hemvist i Sverige eller ha bevarat sitt utländska hemvist allt efter omständigheterna. Vad angår de familjemedlemmar och tjänare som avses i bestämmelserna avgörs frågan om hemvist för var och en efter förutsättningarna i hans fall. Vad som nu anförts angående hemvist för statsanställda och om familjemedlemmar bör ges motsvarande tillämpning på de personer som anges i 28 § fjärde stycket FBF (svensk missionär m. fl.).

Det hemvistbegrepp som här föreslås är till sin allmänna karaktär sådant att det i internationella termer kan betecknas som ett résidence habituelle-begrepp.

När ett bosättningsbegrepp i en svensk författning direkt grundar sig på en internationell konvention, måste begreppet emellertid bygga på motsvarande begrepp i konventionen. Tolkningen måste överensstämma med traktatens uttryck sett i sitt sammanhang och mot bakgrund av traktatens ändamål och syfte (artikel 31 punkt 1 Wienkonventionen den 23 maj 1969 om traktaträtten; se prop. 1974:158 s. 31–34 och 110–113). Det hemvistbegrepp som vi nu föreslår för folkbokföringens del har vi dock försökt utforma så, att det också skall kunna så långt som möjligt överensstämma med motsvarande internationella begrepp.

Såsom redan nämnts innebär den nordiska överenskommelsen om folkbokföring vid internordisk flyttning, att registreringsmyndigheten i utflyttningslandet har att böja sig för det beslut om kyrkobokföring (eller motsvarande i annat nordiskt land) som registreringsmyndigheten i inflyttningslandet träffat. I de fall då Sverige är utflyttningsland påverkas sålunda vår folkbokföring av ett utländskt bosättningsbegrepp. Detta betyder visserligen inte att vi – utom när det gäller folkbokföringen – godtar inflyttningslandets uppfattning i hemvistfrågan. Genom folkbokföringen kan emellertid ett annat nordiskt lands bosättningsbegrepp få inflytande på rättsverkningar som i princip beror på hemvist i Sverige men som i praktiken anknutits till folkbokföringen. Eftersom överenskommelsen bygger på att bosättningsbegreppen i de nordiska länderna är någorlunda enhetliga har dock detta ansetts kunna godtas. Som redan inledningsvis angivits (under 1.2) har också vi kommit till att dessa mindre avvikelser mellan bosättningsbegreppen inte bör få utgöra skäl att frångå överenskommelsen.

11.2.5 *Hemort*

Som framgått av avsnittet 11.1 skall enligt vårt förslag som huvudregel gälla att den som är bosatt i Sverige skall vara kyrkobokförd här i riket. I avsnittet 11.2.4 anges när hemvist skall anses föreligga. Eftersom hemvistbegreppet endast är avsett för bestämning av om en person är bosatt *i Sverige*, erfordras ett särskilt anknytningsmoment för bestämning av en kyrkobokföringsort *inom riket*. Som tidigare nämnts bör detta begrepp benämnas *hemort* (11.2.3). Den som har hemvist i Sverige skall således också ha en hemort som i regel utvisar var han skall kyrkobokföras. För att så skall kunna ske måste hemorten bestämmas samtidigt med hemvistet. Eftersom hemorten behövs för att lokalt precisera hemvistet, upphör behovet av hemort samtidigt som hemvistet upphör. Hemort bör på grund av det sagda *uppkomma samtidigt med hemvistet och bestå så länge hemvistet varar.*

Emedan den som har hemvist i och således hemort inom Sverige som regel skall vara kyrkobokförd här, bör omvänt kunna antas att den som är kyrkobokförd har hemvist i och hemort inom riket. (Här bortses från att brister i den faktiska handläggningen kan leda till annat resultat.) Mindre differenser kan också uppkomma mellan kyrkobokföring och hemvist/hemort i Sverige till följd av överenskommelsen om internordisk flyttning (jfr under 11.1).

Folkbokföringens bosättningsbegrepp har i huvudsak oförändrat gällt sedan förra seklet. Begreppet har utvecklats för att i första hand avse den inrikes omflyttningen. På detta område har som ovan nämnts begreppet endast mött detaljkritik. Med hänsyn härtill och till att vi har tillgång till en fast, enhetlig och för folkbokförare invand praxis bör hemortsbegreppet i princip också i fortsättningen bygga på denna grund. I vissa avseenden har vi dock funnit en ändring i sak motiverad.

Hemortsbegreppet kan sägas vara relativt. I ett fall kan det vara fråga om ett mycket starkt samband mellan en person och en ort. Personens samband med orten är lika starkt som hans samband med landet. Vederbörande kan då sägas analogivis ha hemvist på hemorten. I ett annat fall kan det däremot vara fråga om ett förhållandevis svagt samband mellan personen och orten. Det väsentliga är att det vid prövningstillfället inte finns någon annan svensk ort där vederbörande med hänsyn till sina personliga förhållanden kan anses hemmahörande. Hänsyn har på detta sätt kunnat tas till "att befolkningen till följd av den fortskridande industrialiseringen, det förbättrade kommunkationsväsendet och andra faktorer är betydligt mera rörlig än förut" (prop. 1955:117 s. 193). I ordet bosättning intolkas i regel ett krav på bostad. Hemortsbegreppet ställer däremot inte några sådana krav. Hemorten skall endast vara den ort där vederbörande med hänsyn till sina personliga förhållanden närmast hör hemma. Vi föreslår således att omregistrering vid flyttning inom landet som regel skall grunda sig på ett hemortsbegrepp som i det närmaste överensstämmer med FBF:s bosättningsbegrepp. Beträffande vissa modifikationer hänvisar vi till specialmotiveringen.

En särskild fråga är om hemortsbegreppet skall kunna omfatta också personer som har mycket rörliga levnads- och boendevanor. Redan enligt gammal praxis folkbokförs vissa mera rörliga grupper av befolkningen också på grund av förhållandevis kortvarig vistelse. Bakgrunden till denna praxis är att, om inte sådana kortvariga vistelser godtogs, skulle risk finnas att dessa grupper så småningom kunde falla bort ur registreringen (se kammarrättens yttrande i prop. 1946:255 s. 137).

I många fall är det fråga om personer som mycket sällan får sådan anknytning till en ort att man kan tala om bosättning i vanlig bemärkelse. Det är inte alldeles givet att i det föreslagna systemet registreringen av sistnämnda grupper skall grundas på en hemort. Vi har i fråga om dessa övervägt två särskilda bokföringsregler.

Den som inte har sådant samband med en ort att han enligt vedertaget språkbruk kan anses bosatt där skulle kunna *riksbokföras*. Riksbokföring skulle med stöd av en särskild bestämmelse kunna ske i en gemensam kommun och församling.[1] Denna ort blir således kyrkobokföringsort, till vilken aktuella rättsverkningar såsom rösträtt, beskattning och forum knyts.

[1] Riksbokföring i viss kommun och församling är nödvändig, om t. ex. kommunal rösträtt för den riksbokförde skall kunna bibehållas. Skall särskilda forumbestämmelser och särskilda statliga organ för sådana uppgifter som annars ankommer på kommunalt organ kunna undvaras, fordras också bokföring i kommun (församling).

Genom en riksbokföring skulle de personer som visserligen är bosatta i landet men ej i viss kommun kunna undantas från den lokala folkbokföringen som grundas på bosättning. Hemortsbegreppet kan då utformas så, att sambandet mellan kommunmedlemmarna och kommunen blir naturligare, eftersom medlemmarna utgörs av sådana som – enligt vanligt språkbruk – är bosatta i kommunen. Det kan i förstone synas som en fördel att slippa i stort sett alla mantalsskrivningsprocesser mellan kommunerna om nu ifrågavarande personers bosättning. Emellertid får man anta att en stor del av dessa personer i stället blir föremål för process mellan riksbokföringskommunen och övriga kommuner. En viss försämring i förhållande till rådande ordning kan t. o. m. befaras på grund av att riksbokföringskommunen torde få svårare att hålla sig underrättad om dessa personers vistelse- och boendeförhållanden än kommunerna för närvarande har. Det arbete kommunala sociala organ utför försvåras. Till detta kommer att även om ifrågavarande personer bokförs centralt måste man för olika myndigheters (t. ex. skattemyndigheter, militärmyndigheter, olika sociala instanser) behov hålla så aktuella adressuppgifter som möjligt. Vi menar vidare att risk finns att riksbokföring kan av berörda personer uppfattas som ett slags andraklassbokföring. Sammanfattningsvis kan sägas att vi finner att fördelarna med att införa en särskild riksbokföring huvudsakligen ligger i att hemortsbegreppet kan ges en teoretiskt tilltalande form, men att de praktiska nackdelarna överväger denna fördel.

En annan lösning är att indela de personer som har hemvist i Sverige i personer med viss hemort och *personer utan viss hemort,* men ändå kyrkobokföra också de senare lokalt. Eftersom rätt kyrkobokföringsort för sistnämnda personer inte skulle kunna bestämmas med stöd av kriterium för verklig (faktisk) hemort, ett bosättningskriterium, skulle frågan om kyrkobokföringsort i stället få avgöras med hjälp av annat mer eller mindre naturligt anknytningsmoment. Som exempel på anknytningspunkter av sådant slag kan nämnas de, som för närvarande används vid tillämpning av 16 § FBF. Detta alternativ leder i princip till samma resultat som om man låter hemortsbegreppet innefatta också den grupp som här i detta stycke behandlats som hemortslös. Något särskilt behov av ett mera kvalificerat hemortsbegrepp för interna förhållanden har vi dock inte funnit. Hemortsbegreppet bör därför kunna innefatta också dessa personer med rörligare levnadsvanor. I fråga om en sådan person bör gälla att han kan höra hemma också på en ort, där han vistas relativt kortvarigt. Detta gäller även om anknytningen dit får anses svag.

Ett mindre antal personer är på så rörlig fot att man inte kan finna någon ny ort med vilken vederbörande har någon egentlig anknytning. Även i fråga om dessa skulle de nyss berörda lösningarna kunna övervägas. Vi har dock inte heller här ansett oss böra föreslå speciella åtgärder. Nu gällande praxis i fråga om kvarskrivning så länge ny kyrkobokföringsort inte kan fastställas bör inte frångås. Även om något samband med den gamla kyrkobokföringsorten inte längre består, har dock ett sådant samband en gång funnits, som inneburit att vederbörande person haft sin hemort i kyrkobokföringsorten. Denna hemort får anses bevarad tills ny hemort förvärvas.

Vi föreslår att hemorten definieras som den ort där en person med hänsyn till sina personliga förhållanden får anses hemmahörande.

12 Särskilda frågor

12.1 Anknytning till kyrkobokförings- eller mantalsskrivningsorten vid bestämning av rätt forum hos allmänna domstolar

Grundläggande forumbestämmelser finns i 10 kap. RB.

I 1734 års rättegångsbalk hade 10 kap. 1 § följande lydelse:

> Vill man till annan kära, evad det är för gäld, eller i annat tvistemål, som dess person rörer; låte då stämma honom till den rätt, därunder han sitt bo och hemvist haver, . . .

Uttrycket bo och hemvist hänvisar till faktiska omständigheter såsom bestämmande för forum.[1] Bo och hemvist är således den ort där en person har sin förmögenhet och sitt hem. Det torde stå alldeles klart, att 1734 års lagstiftare här icke menat något motsvarande det vi nu kallar mantalsskrivningsort. Man saknar fog för att anta annat än att lagstiftaren åsyftat att de av honom använda orden skulle förstås på det sätt deras språkliga betydelse anger. I förslagen till allmän civillag 1826 och 1838 upptog lagkommittén i 10 kap. 2 § rättegångsbalken ett stadgande med innehåll att en person skulle i mål, som rörde hans person, lyda under den rätt, inom vars domsaga han hade sitt hemvist och att som sådan ort skulle anses den ort där man för sin person vore "till allmän skatt skrifven." Motiveringen upplyser endast om att stadgandet hade till ändamål att undanröja de tvivelsmål som ibland yppat sig om vad lagen rätteligen menat med bo och hemvist. Dåvarande lagberedningen vidhöll samma bestämmelse endast med den ändringen att uttrycket "till allmän skatt skrifven" utbyttes mot ordet "mantalsskrifven". Enligt rättspraxis från 1880- och 1890-talen har som bo och hemvist ansetts den ort där personen är mantalsskriven. I strid mot den äldre rättegångsbalkens lydelse kom således begreppet bo och hemvist att genom praxis ändras från att ha varit den plats där personen hade sitt domicil till den ort där han var mantalsskriven. Utvecklingen motiverades av praktiska skäl och torde ha sin utgångspunkt i presumtionen att mantalsskrivningsorten är identisk med det domicilet.

I RB används hemvist som en gemensam grund för forumbestämning för både fysiska och juridiska personer. Hemvistfrågan har betydelse i ett

[1] E. Kallenberg, Svensk civilprocess II, 2:a upplagan (Lund 1926) s. 298

flertal av reglerna i 10 kap. Den grundläggande bestämmelsen för fysisk persons personliga forum återfinns i 1 §, som inleds på följande sätt:

Laga domstol i tvistemål i allmänhet är rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist.

Är svaranden mantalsskriven å ort inom riket, anses den orten som hans hemvist.

Processlagberedningens motivering, som inte möttes av avvikande uppfattningar vare sig av lagrådet eller lagstiftaren, har i denna del följande lydelse:[1]

Enligt 10 kap. 1 § första stycket RB skall tvistemål, som angår gäld eller eljest rör svarandens person, instämmas till den rätt, därunder han har sitt bo och hemvist. Enligt praxis förstås med svarandens bo och hemvist den ort, där han är mantalsskriven.

Någon tvekan kan icke råda därom, att såsom forum för tvistemål i allmänhet bör bibehållas rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist. Den nu gällande regeln om var svaranden skall anses ha sitt hemvist är ägnad att i hög grad undanröja det tvivelsmål, som stundom kan uppkomma i detta hänseende. Å andra sidan medför regeln den olägenheten, att den svarande, som flyttat från en ort till en annan, icke är skyldig att svara vid rätten i sistnämnda ort, innan han hunnit bliva mantalsskriven där. Det kunde därför ifrågasättas, om ej den faktiska boningsorten borde vara avgörande; i så fall torde dock, med hänsyn till att ovisshet kan råda om var den faktiska boningsorten skall anses vara, medan mantalsskrivningsorten lätt kan utrönas, böra stadgas, att om svaranden är mantalsskriven på ort under annan rätt än den, varunder han har sitt hemvist, även rätten i mantalsskrivningsorten skall vara behörig. En regel av nu angiven innebörd kan emellertid i andra hänseenden vålla olägenheter. Enligt 9 § första stycket skall tvist om arv eller testamente upptagas av den rätt, där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet. Vidare skall enligt 7 kap. 2 § lagen den 25 april 1930 om testamente, bevakning av testamente ske vid rätten i den ort, där testator skolat svara i mål rörande hans person/nu ärvdabalken 14:2/; motsvarande bestämmelse är i 3 kap. 8 § lagen den 9 juni 1933 om boutredning och arvskifte upptagen i fråga om ingivande av bouppteckning/nu ärvdabalken 20:8/. Enligt 7 § konkurslagen/nu 1 kap. 6 §/ skall konkursansökan göras hos konkursdomaren i den ort, där gäldenären bör inför domstol svara i tvistemål, som angår gäld i allmänhet. Uppenbart är, att i mål eller ärenden av nu antydda beskaffenhet behörighet bör såvitt möjligt tillkomma allenast en enda domstol. Med hänsyn till vad nu anförts har i första stycket av förevarande paragraf stadgats, att laga domstol i tvistemål i allmänhet är rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist, och att, om svaranden är mantalsskriven på ort inom riket, den orten anses som hans hemvist. Är svaranden icke mantalsskriven någonstädes, får med ledning av omständigheterna i varje särskilt fall avgöras, var han skall anses ha sitt hemvist. – – – Av stadgandet följer, att därest hemvistet och mantalsskrivningsorten ej sammanfalla, svaranden ej är skyldig att svara vid rätten i förstnämnda ort. Den olägenhet, som detta föranleder för käranden, undanröjes dock i väsentlig mån genom bestämmelserna i 5 och 6 §§.

Att mantalsskrivningsorten bestämmer fysisk persons personliga forum i tvistemål synes således i första hand vara motiverat av att man härigenom på ett enkelt sätt kan konstatera vilken domstol som är behörig att uppta en tvist till prövning. Anknytningen till mantalsskrivningen ger också ett i princip unikt forum. Eftersom mantalsskrivning sker endast en gång per år erhålls också en viss stabilitet i forumfrågan, vilket ger käranden den fördelen att han under en förhållandevis lång tid vet vilken domstol som är laga domstol. Å andra sidan medför detta den olägenheten för svaranden

[1] SOU 1938:43 s. 140.

att om han flyttar från den ort där han är mantalsskriven, så är han ändå tvungen att svara vid den domstol som enligt mantalsskrivningen är laga domstol.

Enligt våra direktiv skall vi överväga, om det är möjligt att i diskuterat sammanhang anknyta till kyrkobokföringen i stället för som nu till mantalsskrivningen för att slippa den eftersläpning som anknytningen till mantalsskrivningen medför. En förutsättning härför är dock att man snabbt kan få kännedom om var en viss person är kyrkobokförd. Detta fordras bl. a. för att talan skall kunna väckas vid rätt domstol inom föreskriven tid, liksom för att man i efterhand lätt skall kunna få reda på var en person vid olika tidpunkter varit kyrkobokförd för att utröna t. ex. om en person blivit försatt i konkurs. I uppdraget ligger också frågan, om det från lagteknisk synpunkt är lämpligt att i fortsättningen i forumregler anknyta direkt till folkbokföringen, när denna skall vara avgörande.

Den i direktiven här ovan angivna förutsättningen kan enligt vad vi erfarit komma att bli uppfylld inom en nära framtid. F. n. pågår nämligen utredning om hur man skall kunna inrätta ett centralt person- och adressregister, som skall innehålla uppgift om bl. a. kyrkobokföringsort. Registret förutsätts bli baserat på direktåtkomstminne, vilket är en förutsättning för användbarhet i nu diskuterat sammanhang. Allmänheten avses komma att kunna få tillgång till uppgifter ur registret.

Fördelarna med en anknytning till kyrkobokföringsorten ligger främst i att den i vanliga fall utvisar den faktiska boningsorten. Om kyrkobokföringen i stället för mantalsskrivningen fick bli bestämmande vid val av forum, skulle också uppnås en bättre överensstämmelse med processlagberedningens motivering och bestämmelsens historiska ursprung. Processlagberedningen ifrågasatte som ovan återgivits om inte den faktiska boningsorten borde få vara avgörande. Beredningen framhöll emellertid att ovisshet kunde råda om var den faktiska boningsorten skulle anses belägen. Mantalsskrivningsorten borde i så fall användas för att bestämma ett kompletterande forum. Detta skulle då medföra att flera domstolar blev behöriga, vilket i många fall var olämpligt. Eftersom kyrkobokföringen sker efter ett system som innebär att en person endast kan vara kyrkobokförd på en ort vid en och samma tidpunkt, menar vi att den aktuella boningsorten numera bör kunna bestämmas entydigt. En anknytning till kyrkobokföringsorten är i regel till förmån för svaranden. Detta gäller inte minst arvs- och testamentstvister. Men eftersom svaranden kan antas ha flertalet av sina i nu aktuellt avseende viktiga intressen på den orten, bör en sådan ordning även i övrigt vara till fördel för honom. Även vad gäller konkursansökan, inregistrering av bouppteckningar och därmed sammanhängande frågor, testamentsbevakning, förmynderskapsärenden, ärenden angående förordnande av god man samt inregistrering av äktenskapsförord har en anknytning av hemvistbegreppet till kyrkobokföringsorten fördelar. För allmänheten är det sålunda en fördel att kunna vända sig till domstolen på den nya boningsorten med personliga förfrågningar, ansökningar och inställelser. Olika aviseringssystem kan förbättras.

Mot kyrkobokföring som anknytningsmoment kan dock invändningar resas. Visserligen kan kyrkobokföringen bestämmas entydigt för viss dag, men inget hindrar att en person får ny kyrkobokföringsort följande dag.

Eftersom hänsyn också måste tas till kärandens intressen, måste det finnas respittid för överväganden, utformning av stämningsansökan och icke minst delgivning. En uppgift om kyrkobokföringsort måste därför ges viss tids giltighet. Med beaktande av kärandens intressen menar vi att giltighetstiden bör vara förslagsvis tre månader. Detta medför då att svaranden samtidigt skulle kunna bli skyldig att svara vid flera olika personliga fora. Detta kan medföra ökade ombudskostnader.

Som framgår av avsnittet 3.1.1.2 är domstolen skyldig att i en rad olika typer av mål och ärenden själv pröva sin behörighet. Avgörande för frågan om domstolen är behörig eller inte är huruvida viss person är mantalsskriven på ort som lyder under domstolen. Domstolarna kan f. n. kontrollera sin behörighet med hjälp av mantalslängderna. Vid en övergång till kyrkobokföring som grund för forumbestämning måste nya kontrollvägar ordnas. Antingen får domstolen utrustas med bildskärm, vilket än så länge inte är ekonomiskt försvarbart, eller också får kontroll ske hos annan myndighet.

Den som t. ex. vill erhålla upplysning om huruvida en person är försatt i konkurs är i dag hänvisad att vända sig till konkursdomaren på den ort där vederbörande är mantalsskriven. Den som vill ha ett intyg på att han inte är försatt i konkurs skall likaledes vända sig till konkursdomaren på den ort där han är mantalsskriven. Om hemvistbegreppet knyts till kyrkobokföringsorten torde få förutsättas att registrering av konkursansökningar och konkurser sker centralt för att tillgodose rättssäkerhetskrav. I annat fall skulle en konkursgäldenär genom att byta kyrkobokföringsort kunna försvåra för andra personer att få upplysning om det rätta förhållandet. (Fr. o. m. 1976 pågår försöksverksamhet med central registrering inom exekutionsväsendet.)

Som alternativ till ett centralregister kan naturligtvis tänkas att konkursdomaren underrättar kyrkobokföringsmyndigheten om konkursansökningar och konkurser. Om gäldenären skulle byta kyrkobokföringsort underrättas den nya kyrkobokföringsmyndigheten med skyldighet för denna att i sin tur underrätta den domstol, varunder gäldenären kommit att lyda.

Även för omyndigförklarade torde erfordras en centralregistrering.

Av det ovan anförda framgår att kyrkobokföringen har åtskilliga fördelar som hjälpmedel vid forumbestämning, men att en övergång också för med sig särskilda problem.

Som forumbestämmande kan kyrkobokföringen användas på två sätt, antingen direkt genom hänvisning till den i församlingsboken registrerade kyrkobokföringsorten eller till den i centralregistret upptagna kyrkobokföringsorten. Valet har betydelse bl. a. för hur lång tid en uppgift skall äga giltighet. Fördelen med att använda den i dataregistret upptagna orten är att det är enklare att få uppgift härom. För sådant fall måste dock anvisas någon väg för allmänheten att få officiella uppgifter härur.

Hemvist är f. n. gemensam grund för bestämmande av forum för såväl fysisk som juridisk person. En sådan ordning kan inte bibehållas om man anknyter forum direkt till en folkbokföringsort, eftersom sådan saknas för juridisk person. Om kyrkobokföringen skall utnyttjas bör laga domstol vara rätten i den ort där svaranden har sin hemkommun. Är svaranden kyrkobokförd å ort inom riket, anses den orten som hans hemkommun. Som alternativ kan väljas personens hemort.

Forumfrågan är emellertid så intimt förbunden med ett flertal rent processuella frågor att vi kommit till att ett förslag inte bör framläggas utan att dessa samtidigt löses. Vi nöjer oss med att här påpeka några av dessa.

En särskild fråga är om hemvistbegreppet när det gäller fora för mål och ärenden vid allmän domstol även fortsättningsvis skall vara entydigt. Såväl för allmänheten som för domstolarna skulle sannolikt stora problem uppstå om hemvistbegreppet gavs olika innehåll vid behandlingen av skilda typer av mål och ärenden. Skulle en differentiering av begreppet införas krävs också en omfattande översyn av nu gällande regler. Övervägande skäl synes därför tala för att hemvistbegreppet i nu nämnda avseenden skall vara enhetligt. Frågan förtjänar emellertid särskilt övervägande.

I 10:15 RB stadgas att om ändring inträtt i förhållande som betingat domstolens behörighet skall denna ändring vara utan verkan sedan svaranden delgivits stämning i målet. Stadgandet innebär således att om svaranden flyttar från mantalsskrivningsorten efter det att han erhållit stämning i målet så får han finna sig i att målet även fortsättningsvis handläggs vid den domstol som ursprungligen var laga domstol. Bestämmelsen innebär för kärandens del den olägenheten att om svaranden innan han delgivits stämning i målet flyttar från den ort där han är mantalsskriven till en annan ort och mantalsskrivs där, är den domstol som tidigare varit laga domstol ej längre behörig att uppta målet. Käranden får således återkalla sin talan och väcka talan vid rätten i den ort där svaranden numera har sitt hemvist dvs. är mantalsskriven. – Om hemvistbegreppet skulle knytas till kyrkobokföringsorten måste emellertid sannolikt ändring ske av denna bestämmelse, eftersom en gäldenär annars genom ständiga flyttningar kan äventyra kärandens rätt att få sin talan prövad. Konsekvenserna av att i stället anknyta till t. ex. tidpunkten för stämningens ingivande måste därvid övervägas.

Eftersom beräkning av vissa tidsfrister (t. ex. preskriptionsavbrott i vissa fall) f. n. sker genom delgivning av stämning, bör hithörande frågor ses över i samband med en övergång.

Även sammanläggningsreglerna i 10:14 RB bör särskilt uppmärksammas.

Vidare bör frågan om centrala konkurs- och förmynderskapsregister övervägas i sitt sammanhang.

Med hänsyn till vad ovan anförts menar vi att om ett centralt person- och adressregister inrättas, några folkbokföringstekniska hinder inte finns mot att använda kyrkobokföringen i stället för mantalsskrivningen som hjälpmedel vid forumbestämning. Emellertid anser vi att tyngdpunkten i denna fråga ligger på den processuella sidan varför ett förslag i forumfrågan bör läggas först sedan frågan utretts i särskild ordning.

12.2 Samordning av rättigheter och skyldigheter vid tjänstgöring utomlands

JO (1967:422) har begärt revision av de bestämmelser i skilda författningar som gör svenska medborgares samhällsförmåner och skattskyldighet i hemlandet under anställning utomlands beroende av bosättning i Sverige, för

att bringa dem i samklang med varandra.

I de fall då rättigheter och skyldigheter enligt lagtext grundas på samma anknytningsmoment måste detta principiellt ges samma innehåll i författningarna. Härav bör följa överensstämmelse mellan rättigheter och skyldigheter. Här bortses då från att vissa mindre skillnader kan uppstå beroende på begreppens särskilda syften. Däremot existerar inte någon allmän princip om överensstämmelse mellan skyldigheter mot och förmåner från samhället. Det kan här erinras om att skattskyldigheten i regel är uppbyggd på skatteförmågeprincipen. Grunden för rätt till olika sociala förmåner kan däremot främst antas vila på en sorts behovs- och inkomstbortfallsprincip. Den omständigheten att vissa skyldigheter (främst då skattskyldigheten) åvilar en person innebär därför inte att han för den skull bör vara berättigad till sociala förmåner. Tvärtom har lagstiftaren i överensstämmelse med internationell skattepolitik utsträckt anspråken på skatt till att omfatta betydligt fler personer än han velat ge sociala förmåner. Oinskränkt skattskyldighet gäller för här bosatta personer. Vad som stadgats om sådana personer skall emellertid också tillämpas på person som vistas stadigvarande här i riket. Till följd av bevisbörderegeln i anvisningarna till 53 § KL, den s. k. tre-årsregeln, kan den oinskränkta skattskyldigheten kvarstå också sedan bosättningen ansetts upphörd vid tillämpning av andra författningar som saknar sådan bevisbörderegel. Oavsett domicilanknytning föreligger därutöver inskränkt skattskyldighet. Rätt till sociala förmåner inträder däremot i allmänhet inte förrän vederbörande är bosatt här i riket. Här har således rättsverkningarna i stor utsträckning grundats på olika omständigheter. Till följd härav uppkommer naturligtvis i många fall inkongruens mellan skyldigheter och rättigheter. Det är emellertid då fråga om en avsiktlig olikhet. Vi har tolkat våra direktiv så, att vi i allmänhet inte bör ompröva det lämpliga i sådana olikheter. Ett undantag härifrån gäller dock vid prövning av JO:s ovannämnda framställning om revision av bestämmelserna om bosättning i riket. Härvid gäller inte någon begränsning till begreppsfrågan. JO uttalade bl. a. följande:

> En betydande del av skattemedlen används i våra dagar för att bestrida utgifter för särskilda samhällsförmåner som tillhandahålls medborgarna. Det blir då ett rättvisekrav, som svårligen kan avvisas, att den som deltar i kostnaderna för denna samhällsservice i princip också får rätt att ta del av de förmåner som denna ger medborgarna. I synnerhet gäller detta naturligtvis sådana individuella förmåner som barnbidrag och den allmänna försäkringens olika förmåner. Vidare synes rimligt att skattebetalare, som är svensk medborgare, också genom rösträtt vid allmänna val har möjlighet att påverka samhällsengagemangen och därmed beskattningens omfattning. Att den som vistas utomlands går miste om en del av samhällsservicen inom riket, t. ex. i fråga om allmänna kommunikationer och undervisning, kan däremot enligt sakens natur inte göras något åt. – Redan enligt gällande rätt saknas korrespondens mellan de regler som grundlägger skattskyldighet vid tjänstgöring utomlands och de bestämmelser som reglerar rätten till olika samhällsförmåner under sådan tjänstgöring. Den bristande överensstämmelsen kommer uppenbarligen att bli än mera påtaglig, om de föreslagna författningsändringarna[1] på beskattningens område genomförs. Inkongruensen kommer att skärpas med risk för stötande resultat i många enskilda fall. – För mig framstår det mot bakgrund av alla hos mig anförda klagomål om beskattning och förlust av samhällsförmåner som alldeles nödvändigt att en allmän översyn kommer till stånd av de bosättningsregler i skilda författningar som bestämmer

[1] Se prop. 1966:127.

svenska medborgares samhällsförmåner under anställning utomlands med syfte att bringa dem i samklang med skattskyldighetsreglerna. Som mål bör uppställas att kongruens så långt det över huvud taget är möjligt bör råda mellan skyldigheter och rättigheter i förhållande till svenska staten för den som har anställning utomlands med skattskyldighet för inkomsten i Sverige.

Härutöver tas nedan under 12.3 upp vissa specialfrågor.

12.2.1 *Förhållandet mellan skattskyldighet och rätt till samhällsförmåner*

Med hänsyn till antalet författningar som rör olika former av samhällsförmåner måste av överskådlighetsskäl framställningen begränsas. Det torde i detta sammanhang vara tillräckligt att behandla rätten att vara inskriven i försäkringskassa och rätten till barnbidrag. Som framgår av redogörelsen för gällande rätt har den allmänna försäkringen ett annat bosättningsbegrepp än det som tillämpas för rätt till allmänt barnbidrag. Detta beror på att den allmänna försäkringen och barnbidragen tidigare hade olika administration och att man inte velat att övergång till gemensam administration skulle medföra försämring för någon grupp. Där inte annat särskilt anges avses endast effekten av svenska regler. Däremot har hänsyn i allmänhet inte kunnat tas till att konventioner kan ge ett annat resultat. Löner som utbetalas av svenska staten eller av svensk kommun beskattas i princip i Sverige, således även om det går till utomlandstjänstgörande personer, medan löner på grund av anställning i enskild tjänst endast i några fall beskattas i Sverige oberoende av tiden för utlandsanställningen (angående dessa fall se nedan). I vissa dubbelbeskattningsavtal finns specialregler, som avviker från det nu sagda.

12.2.1.1 Rätt att vara inskriven i försäkringskassa

För närmare belysning av förhållandet mellan skattskyldighet och rätt att vara inskriven i försäkringskassa vid anställning utomlands görs här nedan en sammanställning av olika fall.

I. Personer som uppbär lön från svenska staten

Inkongruens kan uppkomma för ifrågavarande personer eftersom skattskyldighet i allmänhet föreligger för lönerna och personerna inte alltid är inskrivna i försäkringskassa medan de tjänstgör utomlands.

a) Utrikesförvaltningens utlandsstationerade personal är skyldig att erlägga statlig inkomstskatt för sin inkomst av utlandstjänsten. Däremot är svensk medborgare som tillhört utrikesförvaltningen och som på grund av sin tjänst varit bosatt utomlands inte kommunalt skattskyldig här i riket för tjänsteinkomsten. Inskrivning i försäkringskassa upphör dagen efter avresan till tjänstgöringslandet. Inkongruens uppkommer därför.

b) Direkt av våra beskickningar och konsulat anställda (s. k. lokalanställda) svenska medborgare, vilka således ej tillhör utrikesförvaltningen i egentlig mening, är skattskyldiga här, både statligt och kommunalt, för sin inkomst från svenska staten. I den mån detta inte kan antas vara beaktat

vid lönesättning uppkommer inkongruens då dessa personer avregistreras från försäkringskassa ett år efter avresan från Sverige.

c) Svenska missionärer och präster avförs normalt omedelbart vid avresan till sitt verksamhetsfält som inskrivna hos vederbörande försäkringskassa. För de personer av denna kategori, som är statsavlönade och således skattskyldiga för lönen, uppkommer genom utskrivning från försäkringskassa inkongruens. (Beskickningspredikanter tillhör i allmänhet kategori a) ovan.)

d) Andra statsavlönade personer är i regel skattskyldiga i Sverige för lönen. De flesta lokalanställda utlänningarna (t. ex. viss beskicknings-, konsulats- och SIDA-personal) är dock inte skyldiga att erlägga skatt i Sverige för sina löner från svenska staten. Om de personer, som sålunda beskattas här, är inskrivna i försäkringkassa, upphör dock inskrivningen efter ett års bortovaro från Sverige. Är stadigvarande bosättning avsedd avförs vederbörande omedelbart som inskriven i försäkringskassa. Inkongruens kan således uppkomma för dessa personer liksom för dem som redan vid anställningen inte omfattas av sjukförsäkringen.

II. Personer som uppbär lön från svensk kommun

Ifrågavarande personer är enligt 53 § 1 mom. KL skattskyldiga för lönen. Inskrivning i försäkringskassa upphör efter ett år, varför inkongruens kan uppkomma. Hittills torde denna kategori omfatta ytterst få personer.

III. Personer i enskild tjänst

Personer i enskild tjänst utomlands är frikallade från skattskyldighet för inkomst av sådan tjänst dels om de inte är skatterättsligt bosatta i Sverige, dels i regel om anställningen och vistelsen i utlandet för här skatterättsligt bosatta personer varat minst ett år eller enligt anställningsavtal eller på annan grund kan antas komma att vara minst ett år (den s. k. ettårsregeln i 54 § första stycket h) KL).

Från skattefriheten finns emellertid undantag som gör att skattskyldighet här i riket för inkomst av anställning utomlands kan föreligga, oberoende av anställningstiden. Med hänsyn till att personer varom nu är fråga i en del fall redan före anställningen inte omfattas av sjukförsäkringen eller, om så är fallet, antingen vid utvandring omedelbart avförs som inskrivna i försäkringskassa eller eljest efter ett år från avresa, kan inkongruens uppkomma.

De undantag från skattefrihet som åsyftas sammanhänger med lagen om sjömansskatt och bestämmelser i ovannämnda 54 § första stycket h) KL. Enligt sistnämnda lagrum är nämligen den på grund av ettårsregeln gällande frikallelsen från skattskyldighet inte tillämplig beträffande här skatterättsligt bosatta personer, som är anställda utomlands ombord på svenskt fartyg eller svenskt, danskt eller norskt luftfartyg.

1) Sjömän

De flesta svenska sjömän är inskrivna i sjömansregistret och kvarstår således inskrivna hos försäkringskassa såvida inte flyttning till utlandet anmälts.

Någon inkongruens mellan skattskyldighet och rätt att vara inskriven i försäkringskassa inträder således i regel inte.

Beträffande sjömän som inte är inskrivna i sjömansregistret bör man i förevarande sammanhang skilja mellan sjömän som skall erlägga skatt enligt lagen om sjömansskatt och övriga sjömän.

a) Sjömän på vilka lagen om sjömansskatt är tillämplig

Sjömansskatt erläggs som regel av sjöman för inkomst ombord på svenskt handelsfartyg med en bruttodräktighet av minst 100 registerton, vilket huvudsakligast nyttjas i sådan närfart eller fjärrfart som sägs i lagens 2 §. Den understiger alltid skatten på grund av taxering av motsvarande inkomst.

Svenska sjömän samt utländska sjömän som är skatterättsligt bosatta i Sverige eller i annat nordiskt land erlägger sjömansskatt med högre belopp än övriga sjömän. Härigenom är det åtskilliga utomlands anställda sjömän som har att erlägga den högsta sjömansskatten utan att vara bosatta här i riket: svenska sjömän samt sådana utländska sjömän som är bosatta i Danmark, Finland, Island eller Norge. Svenska sjömän är dock befriade från svensk sjömansskatt om de med beslut av sjömansskattenämnden visar att de är skattskyldiga i annat land. Inkongruens kan förekomma eftersom sjömän som skall betala skatten antingen redan vid anställningen inte tillhört försäkringskassa eller, om så varit fallet, avförts som inskrivna hos kassan på grund av längre tids utlandsvistelse.

Utländska sjömän, som inte är bosatta i de nordiska länderna, betalar sjömansskatt efter gynnsammare regler. De blir befriade från skyldighet att erlägga sjömansskatt om de på godtagbart sätt visar att de är skattskyldiga i annat land för inkomsten. Att full tabellskatt inte utgår för ifrågavarande sjömän har ansetts sammanhänga med att de inte har nytta av svensk folkpension och sjukförsäkring eller de kommunala anordningarna. Någon egentlig inkongruens kan inte anses föreligga i här avsedda fall.

b) Sjömän på vilka lagen om sjömansskatt inte är tillämplig

Anställning ombord på svenskt fartyg

Fartyg som här avses är bl. a. handelsfartyg med en bruttodräktighet understigande 100 registerton samt fartyg som inte är handelsfartyg, dvs. inte nyttjas till handelssjöfart eller resandes fortskaffande eller till annat ändamål, som äger gemenskap med handelssjöfarten (t. ex. fiskefartyg). För inkomst ombord på ovan nämnda fartyg gäller bestämmelserna i KL.

Som ovan anförts är sjömän, som är skatterättsligt bosatta i Sverige, skattskyldiga för inkomst på grund av anställning utomlands ombord på svenskt fartyg oberoende av den tid anställningen och vistelsen varar. Inkongruens kan således uppkomma. Det torde emellertid endast i undantagsfall förekomma att utlandsvistelsen i nu förevarande fall har sådan längd att vederbörande utesluts från sociala förmåner.

Sjömän som inte är skatterättsligt bosatta i Sverige är jämlikt 53 § 1 mom. KL inte skattskyldiga för inkomst på grund av anställning ombord på fartyg som nu avses om arbetet bedrivs utom riket. Även om i dubbelbeskatt-

ningsavtal Sverige i dylika fall tilläggs beskattningsrätten kan denna beskattningsrätt inte mot innehållet i 53 § 1 mom. KL utövas i Sverige. Någon inkongruens blir inte aktuell.

Anställning ombord på utländska fartyg

Sjömän, som är skatterättsligt bosatta i Sverige, kan på grund av ettårsregeln i 54 § första stycket h) KL bli befriade från skattskyldighet här för inkomst ombord på utländska fartyg, varför någon inkongruens då inte blir aktuell.

2) Flygplansbesättning

Flygplansbesättning, som är skatterättsligt bosatt i Sverige och vistas utomlands på grund av anställning ombord på svenskt, danskt eller norskt flygplan, beskattas, såsom tidigare angivits, i Sverige för inkomst av anställningen i utlandet oberoende av tiden för anställningen. Om dubbelbeskattningsavtal inte medger befrielse från skattskyldighet i Sverige, uppkommer inkongruens i den mån inskrivning i försäkringskassa skall upphöra.

12.2.1.2 Rätt till barnbidrag

Den som är anställd på utländsk ort i svenska statens tjänst och som enligt 20 § FBF med sin familj skall kyrkobokföras i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm anses vid tillämpningen av lagen om allmänna barnbidrag jämte sin familj bosatt i Sverige (jfr här nedan). För barn som tillhör denna personkategori föreligger således under hela utlandsvistelsen på grund av tjänsten rätt till barnbidrag. Någon inkongruens mellan skattskyldighet och rätt till barnbidrag uppkommer således inte.

I övriga fall av anställning utomlands upphör rätten till barnbidrag i allmänhet efter omkring ett år från avresan och om löneinkomsten skall beskattas i Sverige uppkommer inkongruens varom nu är fråga (jfr avsnitt 7.2.1).

Här nedan följer en sammanställning av olika fall angående inkongruens mellan skattskyldighet och rätt till barnbidrag vid anställning utomlands.

I. Personer som uppbär lön från svenska staten

1) Personer som är anställda på utländsk ort i svenska statens tjänst

a) Utlänningar, som varken är lokalanställda medborgare i anställningslandet eller sådana lokalanställda i utomeuropeiskt land för vilka befrielse från skattskyldighet medgivits, är skattskyldiga i Sverige för lön från svenska staten. Eftersom man i praxis beträffande statsanställda som avses i 20 § FBF synes göra åtskillnad mellan svenska och utländska medborgare såtillvida att det endast är för svenska medborgare som rätten till barnbidrag kan bestå under längre utlandsvistelse, kan inkongruens uppkomma.

b) Svensk person, som vid anställningen inte var eller bort vara kyrkobokförd i Sverige, skall inte på grund av utlandsanställningen kyrkobokföras enligt 20 § FBF. Detta kan medföra att rätt till barnbidrag inte

föreligger. Eftersom ifrågavarande personal är skattskyldig i Sverige för lönen uppkommer inkongruens.

c) Det torde vara klart att den rätt till barnbidrag, som redan förelåg då anställningen tillträddes, genom kyrkobokföring enligt 20 § FBF bibehålls. Däremot har det ifrågasatts om sådan kyrkobokföring kan grunda en rätt till barnbidrag som tidigare inte förelåg. Enligt departementschefen (prop. 1947:220 s. 101) skulle dock de personer, som nu kyrkobokförs enligt 20 § FBF, vid tillämpningen av lagen om allmänna barnbidrag anses som bosatta i Sverige. Med hänsyn till vad departementschefen sålunda uttalat bör kyrkobokföring enligt 20 § FBF i fråga om barnbidrag medföra att sådant bidrag kan erhållas även om bidragsrätt av någon anledning inte förelåg tidigare.

d) Ordalagen i 20 § FBF ger inte belägg för annat än att svensk lokalanställd hos svensk utlandsmyndighet och korttidsanställd fältpersonal, som är kyrkobokförda i Sverige, hör till den personkrets som avses i denna paragraf. Viss osäkerhet råder dock om så verkligen är fallet i den praktiska tillämpningen. Om ifrågavarande personer, som ju är skattskyldiga i Sverige för sina löner, inte anses omfattade av 20 § FBF skulle rätt till barnbidrag inte kunna grundas på nämnda paragraf. Följden skulle således kunna bli inkongruens.

2) Personer som tjänstgör utomlands och uppbär lön från svenska staten men som icke anses anställda på utländsk ort i svenska statens tjänst

a) Svensk militärpersonal i FN-tjänst torde vara den största gruppen som kan inräknas i rubricerade kategori. Personalen uppbär lön från svenska staten och beskattas här för lönen. Beskattningsrätten grundar sig på 53 § 1 mom. a) jämfört med 54 § första stycket h) KL. (Se Internationella skattefrågor, SOU 1962:59 s. 75 och 84 samt prop. 1966:127 s. 29, 39, 43, 48 och 51). Personalen kyrkobokföres inte enligt 20 § FBF (kammarrättens dom 1972-11-09 angående besvär av O. Lundberg; regeringsrätten har vägrat prövningstillstånd). Härigenom blir barn, som tillhör denna kategori utomlands vistande svenskar, uteslutna från rätt till barnbidrag i de fall då bosättning i Sverige ej kan anses föreligga.

Den inkonsekventa behandlingen av FN-personalen i förhållande till sådana utomlands tjänstgörande statsavlönade som kyrkobokföres enligt 20 § FBF kan således föranleda inkongruens mellan skattskyldighet och rätt till barnbidrag. Särskilt accentuerad blir inkongruensen om vederbörande är skatterättsligt bosatt i Sverige (vilket oftast kan antas vara fallet) och har sidoinkomster och förmögenhet. – Om en FN-anställd av ifrågavarande kategori eventuellt inte anses skatterättsligt bosatt i Sverige får han – med hänsyn till den 10-procentiga kommunalskatten – en viss skattelättnad om inkomsten inte är alltför låg.

b) En annan grupp statsavlönade som inte anses anställd på utländsk ort i svenska statens tjänst kan representeras av den statsanställde ingenjör varom var fråga i *KÅ 1957 ref. 12:* En ingenjör, som innehade anställning vid Karlskrona örlogsvarv, tjänstgjorde på uppdrag av marinförvaltningen som kontrollant vid fartygsbyggnad i Nederländerna. Vistelsen där varade omkring två och ett halvt år. Kammarrätten fann att ingenjörens uppdrag att fullgöra viss tjänstgöring i Nederländerna icke inneburit att han "varit

i rikets tjänst å utländsk ort anställd".

Regeringsrätten har beträffande ingenjörens taxering 1957 ansett honom icke bosatt i Sverige och därför inte skattskyldig för lönen här i riket (RÅ 1965 Fi 18). Enligt nuvarande lagstiftning (53 § 1 mom. a) KL) skulle i liknande fall vederbörande såsom avlönad av svenska staten (marinförvaltningen) anses skattskyldig i Sverige för lönen.

Lika med vad som gäller beträffande a) kan även i fall som nu avses inkongruens mellan skattskyldighet och rätt till barnbidrag uppkomma.

II. Personer som uppbär lön från svensk kommun

Som tidigare nämnts är personer som vid tjänstgöring utomlands uppbär lön från svensk kommun enligt 53 § 1 mom. a) KL skattskyldiga i Sverige för lönen. Vid längre utlandsvistelse kan de gå miste om rätt till barnbidrag för barn som vistas hos dem. Inkongruens föreligger således i detta fall mellan skattskyldighet och rätt till barnbidrag. Hittills torde denna kategori omfatta ytterst få personer.

III. Personer i enskild tjänst

Såsom framgått av redogörelsen under 12.2.1.1 är personer i vissa fall skattskyldiga här i riket för lön som uppburits av enskild tjänst utomlands trots att utlandsvistelsen fortgått under längre tid.

Inkongruens mellan skattskyldighet och rätt till barnbidrag kan således uppkomma.

1) Sjömän

I ovannämnda redogörelse har angivits att åtskilliga sjömän, på vilken lagen om sjömansskatt är tillämplig, måste erlägga den högsta sjömansskatten trots att de inte är skatterättsligt bosatta i Sverige. Hit hör svenska sjömän samt sådana utländska sjömän som är bosatta i Danmark, Finland, Island eller Norge. Svenska sjömän har dock möjlighet att slippa skatten om de med beslut av sjömansskattenämnden visar att de är skattskyldiga i annat land. Även om rätt till barnbidrag i Sverige inte föreligger för barn till sjömän som är bosatta utom Sverige men ändock skall betala den högsta sjömansskatten, finns för dessa sjömän enligt 16 § sjömansskattekungörelsen (1958:301) möjlighet till sådan skattenedsättning genom jämkning av sjömansskatten att kompensation erhålles för uteblivna svenska barnbidrag. Någon bristande överensstämmelse mellan skattskyldighet och rätt till barnbidrag behöver således inte förekomma beträffande nu ifrågavarande sjömän.

För sådana svenska sjömän, som är skatterättsligt bosatta i Sverige, kan i visst fall inkongruens uppkomma mellan skattskyldighet och rätt till barnbidrag.

Utländska sjömän, som inte är bosatta i de nordiska länderna, betalar sjömansskatt efter gynnsammare regler. De blir befriade från skyldighet att betala sådan skatt om de på godtagbart sätt visar att de är skattskyldiga i annat land för inkomsten. Någon särskild kompensation för att barnbidrag i Sverige inte utgår erhåller inte dessa sjömän. Att full tabellskatt inte utgår

för dem har, som tidigare angivits, ansetts sammanhänga med att de inte har nytta av svensk folkpension och sjukförsäkring eller de kommunala anordningarna. Om den lägre sjömansskatten inte anses motiverad bl. a. därav att rätt till barnbidrag inte finns i förevarande fall blir det fråga om inkongruens mellan skattskyldighet och rätt till barnbidrag.

Såvitt angår sjömän på vilka lagen om sjömansskatt inte är tillämplig torde någon inkongruens knappast bli aktuell.

2) Flygplansbesättning

Såsom tidigare angivits är personer, som är skatterättsligt bosatta i Sverige och vistas utomlands på grund av anställning ombord på svenskt, danskt eller norskt flygplan, enligt KL skattskyldiga för inkomst av anställningen oberoende av tiden för utlandsvistelsen i anledning av anställningen. Inkongruens kan tänkas uppkomma vid längre utlandsvistelse.

12.2.2 *Överväganden*

12.2.2.1 Några konsekvenser av nuvarande ordning

Vid tjänstgöring utomlands kvarstår – oavsett bosättning – skattskyldighet i Sverige för den som får sin lön från svenska staten eller från svensk kommun. För svensk medborgare som tillhört utrikesförvaltningen och som på grund av sin tjänst varit bosatt utomlands har dock tjänsteinkomsten undantagits från kommunal inkomstbeskattning.

Den som är bosatt här i riket, men som vistas utomlands på grund av anställning i enskild tjänst, är – med visst undantag – inte skattskyldig för tjänsteinkomsten, om anställningen och vistelsen i utlandet varat minst ett år eller kan antas komma att vara minst ett år. Detta gäller även om vederbörande inte är skattskyldig i tjänstgöringslandet.

På förmånssidan gäller att de statsanställda – med visst undantag – behåller rätten till barnbidrag under utlandstjänstgöringen. För att barnbidrag skall utgå också under utlandsvistelsen fordras dock, att vederbörande kan anses vara anställd på utländsk ort i svenska statens tjänst.

För den som är anställd av svensk kommun eller i enskild tjänst gäller som regel att rätten till allmänt barnbidrag kvarstår under utlandsvistelse, som varar högst fyra kvartal efter det kvartal då utresan skedde. I vissa speciella fall kan bidragsrätten kvarstå även om utlandsvistelsen varar längre tid än 12–15 månader. Detta kan gälla studier, vård av hälsa eller dylikt.

I regel har såväl den stats- eller kommunanställde som den anställde i enskild tjänst möjlighet att – om han är svensk – kvarstå som inskriven i försäkringskassa under ett år efter utresan. Utomlands stationerad personal tillhörande utrikesförvaltningen och missionärer avregistreras dock genast vid utresan.

Sammanfattning och slutsatser

Nuvarande ordning medför i flera avseenden omotiverade skiljaktigheter mellan olika gruppers förmåner och skyldigheter. Dessa skiljaktigheter beror

främst på anställningsförhållanden.

Genom 1966 års lagändringar har skattskyldighet – oavsett bosättning – införts för lön m. m. på grund av anställning hos svenska staten eller svensk kommun. Militärpersonal i FN-tjänst anses skattskyldig i Sverige därför att de får lönen från svenska staten. Trots detta anses de inte berättigade till barnbidrag för sina barn. Att barnbidrag inte utgår torde bero på att personer som tillhör denna kategori och deras familjer inte är kyrkobokförda enligt 20 § FBF, vilket i sin tur sannolikt är en följd av att de inte räknas som anställda på utländsk ort i svenska statens tjänst. – Anställning i svensk kommuns tjänst utomlands torde vara ovanlig. För det fall att sådan tjänst förekommer föreligger skattskyldighet men utgår ej barnbidrag.

Den som är anställd i enskild tjänst och vistas utomlands under ett år eller till och med viss tid därutöver är däremot inte skattskyldig i Sverige för tjänsteinkomsten och han har ändå i regel kvar rätten till barnbidrag.

Medlem av flygplansbesättning ombord på svenskt, danskt eller norskt luftfartyg är inte frikallad från skattskyldighet enligt 54 § första stycket h) KL. Rätt till barnbidrag kvarstår emellertid endast om bosättningen i Sverige anses bevarad.

När det gäller sjömän föreligger inte full överensstämmelse mellan skyldigheter och rättigheter. I fråga om de sjömän som erlägger sjömansskatt måste dock beaktas att dessa betalar källskatt. För att en sådan skatt skall kunna fungera kan hänsyn endast i begränsad omfattning tas till särskilda förhållanden. För att kompensera detta har skattesatserna satts lägre än eljest. Vi anser att härigenom och genom de åtgärder som därutöver vidtagits har berättigade krav på hänsyn tagits. Övriga sjömän anställda på svenska fartyg torde i regel inte förlora sina sociala förmåner. Bristen på överensstämmelse mellan skyldigheter och rättigheter är med all sannolikhet inte större för dessa sjömän än för grupper inom andra delar av samhället. Sjömän på utländska fartyg kan i regel åberopa 54 § första stycket h) KL.

12.2.2.2 Förslag till viss samordning mellan skyldigheter och rättigheter

Bristen på överensstämmelse mellan skyldigheter och rättigheter i förhållande till svenska staten bör undanröjas när fråga är om personer som utsänts för att tjänstgöra utomlands och som därunder får sin lön från svenska staten eller svensk kommun. Dessa personer är alltid skattskyldiga i Sverige. Enligt våra direktiv bör de principer på vilka skattskyldigheten vilar inte rubbas. Principen att en stat själv beskattar statslön från samma stat har för övrigt en mycket fast förankring i internationell skatterätt. Balans kan därför bara åstadkommas genom en utvidgning av förmånssidan. Nu nämnda personer bör därför under utlandsvistelsen vara berättigade till barnbidrag och ha rätt att vara inskrivna i försäkringskassa. Att direkt anknyta till skattskyldigheten torde vara principiellt olämpligt. Därtill kommer att det möter praktiska svårigheter, eftersom frågan om skattskyldighet för viss inkomst fastställs först i efterhand. Det kan inte heller anses vara en uppgift för försäkringskassan att avgöra en viss anställnings art och anställningsinkomstens eventuella skatteplikt oavsett bosättningen.

Som regel bygger det svenska socialsystemet på en domicilprincip, dvs. Sverige svarar för den sociala tryggheten för de personer som är bosatta i Sverige. När vi i det följande föreslår att vissa personer genom en registrering skall få bibehålla sociala förmåner också sedan bosättningen upphört, så grundar vi detta förslag främst på följande omständigheter. Det är fråga om personer som är bosatta i Sverige (kyrkobokförda) och som för att kunna fullgöra viss offentlig tjänst måste vistas utom riket. Så snart tjänsten tillåter kan de förväntas återvända till Sverige. Genom tjänsten bibehålles så gott som undantagslöst en sådan väsentlig anknytning till Sverige att de är oinskränkt skattskyldiga här i riket (jfr Ds Fi 1963:9 s. 31). Dessa personer kan generellt antas ha kvar fast hemvist här under hela tjänstgöringstiden utomlands. För att vissa önskade rättsverkningar skall kunna anknytas på ett enkelt sätt föreslår vi att dessa personer antecknas i ett särskilt register, förslagsvis kallat statsregister. Till följd härav blir en bestämmelse motsvarande 20 § FBF inte längre erforderlig.

Den skattefrihet som stadgas i 69 § första stycket KL är ett sedant gammalt gällande privilegium (jfr prop. 1927:102 bil. 3 s. 64×). Denna ordning försvårar emellertid möjligheterna att för alla utlandsanställda åstadkomma regler som ger en likformig avvägning mellan skattskyldighet för anställningsinkomst och rätt till vissa samhällsförmåner. Av praktiska skäl föreslår vi därför att undantagsbestämmelsen i 69 § KL avskaffas och att lönerna i stället uppräknas i motsvarande mån.

12.2.2.3 Statsregister

Till det ovan föreslagna registret knyts vissa rättsverkningar. Registreringen skall också lösa identifierings- och aktualiseringsproblem. Det bör vara ett centralt register. I detta bör antecknas personer som under tjänstgöring utomlands uppbär lön av staten eller av svensk kommun. Den största gruppen utgörs av utsänd ambassad- och konsulatpersonal. Hit hör också av handelssekreterare anställd personal liksom personer som genom svensk myndighets medverkan ställs till FN:s eller något av dess organs förfogande och där svenska staten utbetalar lönen. Som exempel kan nämnas uppdrag som expert hos International civil aviation organization, ICAO, (avlönad av luftfartsverket) och som svensk militär i FN-tjänst (jfr lagen /1974:614/ om beredskapsstyrka för FN-tjänst). Hit räknas också anställning vid något av riksdagens verk (t. ex. riksbanken) och tjänst utomlands som präst (avlönad av kyrkofonden). Däremot bör inte hit räknas personal anställd och avlönad av internationella organisationer såsom FN och dess fackorgan, EFTA, OECD m. fl. (jfr lagen /1962:371/ om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer m. m.). Läkare och universitetslärare som med viss bibehållen lön från svensk statlig anställning bedriver studier eller forskning i utlandet kan inte heller räknas hit. Enbart den omständigheten att anställningen skall göras i SIDA:s regi medför inte att anställningen skall anses som statlig. Arbete i multinationella projekt är vanligen inte att likställa med svensk statstjänst. – Statsregistrering bör kunna ske också av andra än svenska medborgare. Statsregistret kommer således att omfatta av svenska staten och svensk kommun avlönade personer med tjänstgöring utomlands. Till största delen är det fråga om de personer som avses i 20 § FBF.

Vi har övervägt om gruppen statsregistrerade bör utvidgas. Man har då att beakta att syftet med statsregistret är att bereda personer som är skattskyldiga för sina löneinkomster vissa förmåner. Det torde knappast kunna sägas att andra grupper alltid är skattskyldiga för sådana inkomster. Vi har därför kommit till att det f. n. inte är befogat att ta in andra grupper. För kontroll, uppbörd, utgivande av förmåner m. m. bör enligt vår uppfattning redan existerande administration kunna klaras när det gäller stats- och kommunanställda med anhöriga. Skulle man anse det berättigat att utvidga kretsen av statsregistrerade (jfr t. ex. Ds UD 1975:2 och 3 Utrikesdepartementets organisation) bör först sådana praktiska frågor undersökas för tillkommande grupper. Systemet bör därför i vart fall först prövas i nu föreslagen utsträckning.

För att statsregistrering skall komma i fråga måste gälla att vederbörande är kyrkobokförd vid tiden för den ifrågasatta åtgärden. Vid lokalanställning ifrågakommer därför vanligen inte statsregistrering. Förutom den anställde bör också i registret upptas make och omyndiga barn, som flyttar till anställningsorten. Om den statsregistrerade under utlandstjänstgöringen ingår äktenskap med person som är bosatt i verksamhetslandet skall den senare således ej upptas i statsregistret. Däremot skall givetvis den anställdes civilståndsändring noteras och barn som föds under utlandsvistelsen registreras. Inregistrering i statsregistret bör göras samtidigt som avregistrering ur församlingsbok sker. Registrering i statsregistret skall bestå så länge utlandstjänsten varar. Om make eller barn dessförinnan lämnar huvudmannens tjänstgöringsort upphör statsregistreringen för vederbörande i samband därmed.

Som framgår av vad ovan anförts är syftet med statsregistret att de däri upptagna personerna skall kunna beredas vissa förmåner som är beroende av personlig status. Vissa civilståndsuppgifter som för den kyrkobokförde finns i ministerialböckerna måste därför finnas i statsregistret. Det bör överlämnas åt regeringen att närmare bestämma härom. Registreringsförfarandet bör tillgå så att den myndighet som skall sända tjänstemannen utomlands underrättar statsregistret. Innan myndigheten sänder underrättelsen skall den från tjänstemannen infordra uppgift om vilka familjemedlemmar som skall medfölja och som kan vara aktuella för statsregistrering. Myndighetens underrättelser skall omfatta alla de personer som kan vara aktuella för statsregistrering. Myndigheten bör också vara skyldig att avisera statsregistret, då utlandstjänsten upphör. I fråga om övriga förändringar av betydelse för statsregistrering och folkbokföring måste den enskilde vara anmälningsskyldig. Statsregisterföraren prövar frågan om statsregistrering skall ske. Han skall därvid avgöra frågan om anställningen kan anses som stats- eller kommunanställning. Detta bör inte bereda honom svårigheter, eftersom det är myndigheten som tar initiativ genom sin anmälan. Denna myndighet måste kunna utreda anställningens karaktär. Anställningen bör framstå som en huvudsysselsättning för den anställde. Statsregisterföraren måste också pröva frågan om tjänstemannens hemvist upphört. För att undvika dubbelregistrering m. m. måste statsregisterförarens beslut vara bindande för pastorsämbetet. Om statsregistrering befinnes böra ske skall folkbokföringsmyndigheten underrättas av statsregistret. Ett upptagande i statsregistret medför då avregistrering ur kyrkobokföringen utan särskild prövning av folkbok-

föringsmyndigheten. Den aviseringsskyldighet till olika myndigheter som eljest ankommer på pastorsämbetet övergår genom statsregistreringen på statsregisterföraren.

Statsregistret bör lokaliseras till RSV. Beslut i statsregistreringsfråga bör kunna överklagas till kammarrätt. Angående rutiner för statsregistering se *Bilaga 3*.

12.2.2.4 Anknytning genom statsregistrering

Genom statsregistrering kan som ovan nämnts särskilda rättsverkningar anknytas i den utsträckning som befinnes önskvärt. Detta sker genom att man stadgar, att den som är upptagen i statsregistret *skall likställas* med den som har hemvist i riket.

Statsregistrering får således ersätta hemvist som rättsgrund för personer som saknar sådant här i riket. Anknytning genom statsregistrering kan ske på två sätt, antingen genom en bestämmelse med generell giltighet i statsregisterlagen eller genom särskild bestämmelse i varje enskild lag.

I valet mellan dessa två metoder har vi främst tagit hänsyn till att i många lagar, där bosättning utgör grund för rättighet eller skyldighet, förutsatts att vederbörande *faktiskt* finns här i riket. Det kan då möta praktiska svårigheter att tillämpa bestämmelsen på den som är bosatt utomlands (t. ex. bosatt i tryckfrihetsförordningen). Vi menar att det på varje område bör övervägas om en likställighet är lämplig. Härför talar också att det med nuvarande oenhetliga terminologi skulle medföra svårigheter att utforma en klar likställighetsregel. Vi föreslår därför att man i de lagar, där så befinnes lämpligt, stadgar att den som är upptagen i statsregistret *skall likställas* med den som har hemvist i riket. I förekommande fall gäller detta också lokalt anknytningsmoment.

Av flera skäl måste också den statsregistrerade kunna bindas till viss ort i Sverige. För närvarande kommer som bekant många utlandssvenskar att på grund av bestämmelserna i 20 § FBF bli kyrkobokförda i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Allt fler SIDA-anställda begär emellertid att vid utflyttning få kvarstå som kyrkobokförda i utflyttningskommunen. De åberopar då ofta att de har fast egendom där. Men också de som inte har haft fast egendom vill ha möjlighet att vara kyrkobokförda i den gamla kyrkobokföringskommunen (jfr mot. 1971:236 och 1973:389 SkU 1971:48 och 1973:50). – Vi anser att önskemålen har fog för sig. Vi menar därför att det är riktigast att utflyttningsorten efter utflyttningen förblir vederbörandes lokala anknytningsmoment.

Den statsregistrerade bör enligt vår mening t. ex. få behålla rösträtt i utvandringsorten, där han också bör bli beskattad. Utvandringsorten kan därför fungera som beskattningsort, men taxering bör ske i en för hela riket särskild nämnd så att grunder för en enhetlig taxering upprätthålls. Den statsregistrerade bör under utlandsvistelsen alltjämt vara inskriven i den försäkringskassa där han var inskriven vid utflyttningen.

De nu angivna fallen avser sådana där folkbokföringsort på ett eller annat sätt har betydelse, men fall kan också tänkas då det för den statsregistrerade behövs en ort motsvarande hemort, hemförsamling eller hemkommun. Också för sådant fall bör senaste kyrkobokföringsorten användas.

12.3 Motioner och andra framställningar

I två likalydande motioner till 1965 års riksdag (1965:I:9 och II:12) yrkades att svensk medborgare som var anställd av svensk arbetsgivare och hade utlandstjänst skulle tillförsäkras samma sjukförsäkringsförmåner som svenska medborgare bosatta i Sverige. I motionerna påpekades att många svenskar arbetade inom missionsverksamhet i u-länderna. Bl. a. på grund av påfrestande klimat kunde sjukdomsfall inträffa som i vissa fall måste behandlas i Sverige.

Motionärerna uppgav att den norska sjukförsäkringen, som i likhet med den svenska i första hand bygger på bosättningen, innehöll specialbestämmelser för dessa personkategorier som möjliggjorde för dem att vara sjukförsäkrade i Norge.

Motionärerna var medvetna om att bl. a. frågor om mantalsskrivningsort, avgiftsuppbörd och inkomstkontroll låg bakom förhållandet att svenska utlandsarbetare inte sjukförsäkrades i Sverige, men ansåg att dessa frågor borde kunna lösas med hjälp av den svenske arbetsgivaren.

Andra lagutskottet framhöll i sitt yttrande över motionerna att frågan om socialförsäkringsförmåner åt de utlandssvenskar, som var anställda av svensk arbetsgivare, var av komplicerad natur. Särskilt gällde detta i fråga om dem som vistades i länder där de icke alls hade att påräkna några socialförsäkringsförmåner. Skulle för dessa fall möjligheterna att uppbära förmåner från den svenska sjukförsäkringen övervägas måste i det sammanhanget också frågorna lösas om hur inkomstkontroll, sjukkontroll och inkassering av avgifter till försäkringen lämpligen skulle anordnas. (2LU 1965:75; rskr 1965:384.)

Kungl. Maj:t har överlämnat riksdagsskrivelsen till hemvistsakkunniga för beaktande.

Synpunkter av liknande karaktär har framförts i mot. 1973:1159. I denna motion begärdes en utredning om sjukförsäkringens giltighet för u-landsarbetare inom frivilligorganisationerna. I motionen anmärktes bl. a. att anställda i svenska företags utländska dotterbolag hade fulla sjukförsäkringsförmåner intill ett år efter avresan, medan anställda inom missionen saknade sådana förmåner. Det uppgavs att denna praxis vilade på gångna tiders förhållanden. Numera byggde inte missionärernas anställning på förutsättningen att utlandstjänsten skulle vara livsvarig. Missionärerna borde beviljas återinträde i försäkringskassan från dagen för hemkomsten.

Socialförsäkringsutskottet ansåg i sitt utlåtande över motionen att frågan varken kunde eller borde begränsas till att avse sjukförsäkringsförhållanden för u-landsarbetare inom frivilligorganisationerna. Frågan borde i stället avse alla utomlands bosatta svenska medborgare. Vidare borde erinras om att svenska medborgare enligt bestämmelser i konventioner som Sverige ingått med ett ganska stort antal länder på vissa villkor var berättigade till bl. a. sjukförsäkringsförmåner i dessa länder.

I u-länderna saknade emellertid svenska medborgare ofta möjlighet att få förmåner från allmän sjukförsäkring. Såsom motionärerna påpekade hade emellertid denna fråga för vissa missionärers del lösts genom privat försäkring. Detsamma torde gälla för anställda i flertalet svenska företag som drev verksamhet i u-länderna.

Utskottet delade den uppfattning som låg till grund för motionen, nämligen att man från svensk sida borde underlätta svenska medborgares arbete i u-länderna och så långt möjligt visa svenskarna generositet då de återvände till Sverige. Utskottet ansåg därför att sjukförsäkringsreglerna i nu berört hänseende borde ses över. Denna översyn, som mot bakgrund av vad utskottet ovan anfört borde vara förutsättningslös, torde antingen kunna ske inom ramen för hemvistsakkunnigas arbete eller i särskild ordning. (SfU 1973:38.)

De frågor som aktualiserades i mot. I:9 och II:12 till 1965 års riksdag samt i motionen 1973:1159 rör sjukförsäkringsförmåner till svenska medborgare som tjänstgör utomlands för svensk arbetsgivare.

Som ovan nämnts (under 12.2.2.3) föreslår vi att personer som uppbär lön från svenska staten eller svensk kommun skall registreras i ett speciellt statsregister. Endast den som tidigare varit kyrkobokförd i Sverige föreslås statsregistrerad. Däremot föreslås att man inte skall kräva svenskt medborgarskap för statsregistrering. Person registrerad i statsregistret föreslås i socialförsäkringshänseende och i fråga om rätt till barnbidrag bli likställd med personer med hemvist i Sverige och därför bli fullt ut omfattad av svensk socialförsäkring. Dessa personer beskattas också i Sverige för sina inkomster från Sverige varigenom kongruens uppnås i fråga om rättigheter och skyldigheter.

Enligt vår uppfattning finns inte skäl att utvidga kretsen av statsregistrerade personer till att omfatta även personer anställda utomlands för enskild svensk arbetsgivare, vilka ju i princip inte beskattas i Sverige för sin anställningsinkomst. Anledning saknas därför att generellt knyta denna personkrets till svensk socialförsäkring. Vi anser heller inte det möjligt att inom en lagstiftning av den generella karaktär som kännetecknar socialförsäkringen skapa särskilda regler för vissa yrkeskategorier t. ex. missionärer. För detta talar även det faktum att socialförsäkringen i länder utanför Norden regelmässigt är knuten till anställningen och dessa personer i de flesta länder torde omfattas av socialförsäkringen i det land där de arbetar. Ett försäkringsförhållande i Sverige skulle således i många fall leda till en dubbelförsäkring med de problem som följer med dubbla förmåner och dubbla avgifter.

En annan sak är att i många fall praktiska skäl kan tala för att personer som för en kortare tid – kanske upp till ett eller två år – sänds ut från Sverige för att arbeta för en svensk arbetsgivare utomlands får kvarstå i den svenska socialförsäkringen. Att generellt föreskriva att sådana utsända personer skall kvarstå i svensk försäkring skulle dock som nämnts ovan i de flesta fall endast leda till en dubbelförsäkring. För att undvika detta och för att ett tillfredsställande resultat skall kunna uppnås fordras speciella avtal mellan berörda länder om utsänd personals ställning i socialförsäkringshänseende. Enligt vad vi erfarit prövas denna fråga också i förhållande till de länder med vilka Sverige f. n. förhandlar om nya eller reviderade socialförsäkringsavtal.

Vi är dock medvetna om att det inte är realistiskt att förutsätta att frågan löses genom att socialförsäkringsavtal eventuellt skall komma att slutas med alla aktuella länder – speciellt inte med utvecklingsländer med i många fall outvecklade socialförsäkringssystem. Det torde i dessa speciella fall vara

mer ändamålsenligt att arbetsgivarna söker lösa de försäkringsproblem som kan uppkomma i sådana situationer med privata försäkringar vilka på annat sätt än socialförsäkringen kan anpassas efter individuella behov och efter de särskilda förhållandena på platsen eller i landet i fråga. En anknytning till svensk sjukförsäkring skulle knappast ge u-landsarbetare eller andra utlandssvenskar ett tillfredsställande skydd i utlandet. Den svenska sjukförsäkringens regelsystem är ju avpassat efter förhållandena i Sverige. Ett behov av ett individuellt anpassat försäkringsskydd skulle fortfarande finnas kvar även om ifrågavarande personer tilläts kvarstå i svensk socialförsäkring.

I detta sammanhang kan även finnas skäl att erinra om de möjligheter att erhålla vård i Sverige som utlandssvenskar utan att tillhöra svensk sjukförsäkring har bl. a. vid Karolinska sjukhuset och på sjukhus i deras tidigare hemlandsting.

I mot. 1974:670, 692 och 988 framhölls att det enligt AFL gällande kravet på 180 dagars föregående inskrivning hos försäkringskassa för rätt till föräldrapenning i samband med barns födelse ledde till att utlandssvenskar som flyttade tillbaka till Sverige i samband med ett barns födelse gick miste om föräldrapenning. Detta ansåg motionärerna otillfredsställande. Enligt deras uppfattning borde hemvändande utlandssvenskar vara jämställda med övriga svenska medborgare i fråga om rätten till föräldrapenning.

Socialförsäkringsutskottet erinrade i sitt yttrande över motionerna om att kravet på viss tids inskrivning i försäkringskassa för rätt att uppbära föräldrapenning hade tillkommit för att motverka att föräldraförsäkringens förmåner skulle utnyttjas genom en tillfällig bosättning i landet. Av principiella skäl och med hänsyn till de konventioner som Sverige ingått med andra länder hade det inte ansetts lämpligt att förmånligare regler skulle gälla för hemvändande svenskar än för andra länders medborgare. Enligt utskottets mening kunde i och för sig berättigade invändningar knappast riktas mot en ordning som gav utlandssvenskarna en i viss mån annan ställning i försäkringshänseende än svenska medborgare i Sverige. Utskottet erinrade om att en svensk som tog anställning utomlands redan efter ett års vistelse där var befriad från svensk inkomstskatt på och därmed från skyldighet att betala sjukförsäkringsavgift för anställningsinkomsten, och att denna regel gällde oavsett om vederbörande fortfarande var bosatt i Sverige eller ej. En svensk som lämnade Sverige utan att anmäla flyttning torde för övrigt i regel inte bli avförd ur den svenska försäkringskassans register förrän ett år efter avresan.

Utskottet, som i annat sammanhang (SfU 1973:38) förordat att sjukförsäkringsreglerna skulle ses över i syfte att underlätta svenska medborgares arbete i u-länderna, ansåg sig med det anförda böra föreslå att frågan om utlandssvenskars rätt till föräldrapenning utreddes. Detta kunde ske inom ramen för hemvistsakkunnigas arbete eller i särskild ordning (SfU 1974:5). Samma fråga har dessutom behandlats vid 1975 års riksdag i mot. 1224 och SfU:s betänkande nr 1.

Beträffande kravet på viss tids inskrivning i försäkringskassa för rätt till föräldrapenning vill vi anföra att detta delvis torde få anses som en schablonregel vilken syftar till att åstadkomma en balans mellan förmåner och skyldigheter. Den som varit inskriven i svensk försäkringskassa sex månader

före ett barns födelse torde i den mån vederbörande haft inkomster under denna tid ha betalt skatter och avgifter för denna inkomst i Sverige. Den som på grund av bosättning utomlands inte varit inskriven kan generellt sett förmodas inte ha varit skattskyldig i Sverige under den tid de försäkrade kvalificerar sig för föräldrapenning.

Genom vårt förslag om statsregistrering av personer som arbetar utomlands för svenska staten kommer de personer som redan nu är skattskyldiga för sin inkomst i Sverige även att ha rätt att kvarstå i den svenska socialförsäkringen under utlandstjänstgöringen och under denna tid kvalificera sig för rätt till föräldrapenning.

Att frångå kravet på viss tids inskrivning i försäkringskassa för rätt till föräldrapenning för andra kategorier av utlandssvenskar än dem som enligt förslaget skall statsregistreras skulle enligt de sakkunnigas åsikt leda till att en ny obalans mellan rättigheter och skyldigheter tillskapades varigenom tanken bakom statsregistret skulle förfelas. Från de synpunkter vi har att beakta saknas därför anledning att förorda någon ändring i reglerna om rätten till föräldrapenning. Det bör dock påpekas att man i bilaterala socialförsäkringsavtal har möjlighet och bör sträva efter att införa regler om tillgodoräknande i ett land av avgifts- eller kvalifikationsperioder som tillryggalagts i ett annat land.

I skrivelse (1970-10-14) till RFV upplyste rektorn vid Svenska skolan i Addis Abeba, att de svenska utlandsskolorna var underställda skolöverstyrelsen och i pensions- och tjänstemerithänseende likställda med motsvarande skolor i Sverige. Vid sjukledighet utgick dock inte statsbidrag till vikarie. Eftersom försäkringsskydd vid sjukdom helt saknades, begärde rektorn upplysning om anställda lärare kunde förvänta försäkringsskydd framdeles. RFV hänvisade till att dessa lärare behandlades på samma sätt som andra personer som lämnade Sverige. RFV fann inte tillräcklig anledning för verket att aktualisera frågan om förbättrat försäkringsskydd för dessa lärare. Verket förklarade att det fanns anledning räkna med att också sådana situationer som han tagit upp skulle komma att behandlas av hemvistsakkunniga.

I anslutning till de av rektorn anförda synpunkterna på socialförsäkringsskyddet för lärare vid svenska skolor utomlands vill vi anföra följande.

De svenska skolorna utomlands drivs formellt av lokala föreningar som är självständiga juridiska personer vilka på bl. a. socialförsäkringsområdet har att följa lagstiftningen i landet i fråga. Detta innebär att lärarna normalt ansluts till socialförsäkringen i landet. Det innebär vidare att lärarna, trots att skolföreningarna erhåller svenska statsbidrag för deras löner, inte är skattskyldiga för sina löner i Sverige. Vi anser det därför knappast finnas skäl att förorda att dessa lärare på socialförsäkringsområdet skall ges en annan ställning än andra utlandssvenskar med likartade anställningsförhållanden. De eventuella brister i försäkringsskyddet för lärarna som kan föreligga och som varierar från land till land kan enligt vår uppfattning bäst lösas genom av arbetsgivaren tecknade privata tilläggsförsäkringar.

Svenska MS-föreningarnas riksförbund begärde i skrivelse (1965-05-25) till chefen för socialdepartementet utredning om möjligheterna för försäkrad, som för sin hälsas skull vistades på utrikes ort mer än tolv månader, att

få behålla sin sjukpenning. Skrivelsen har sedermera överlämnats till hemvistsakkunniga.

Enligt nuvarande praxis upphör den som sedan mer än tolv månader vistas utomlands att i försäkringshänseende vara bosatt i Sverige. Även enligt vårt förslag kommer dessa personer att som regel förlora sitt hemvist i Sverige. Då anslutningen till svensk sjukförsäkring bygger på bosättning eller hemvist i Sverige kommer sålunda den som av hälsoskäl bosätter sig utomlands att förlora sin rätt att tillhöra svensk sjukförsäkring. Den som är sjuk sedan mer än ett år torde dock regelmässigt kvalificera sig för förtidspension eller sjukbidrag. Förtidspension eller sjukbidrag från tilläggspensioneringen utgår oavsett bosättningsland och förtidspension eller sjukbidrag från folkpensioneringen utgår efter dispens även till den som inte är bosatt i Sverige under förutsättning att pensionen eller bidraget beviljats medan den försäkrade fortfarande ansågs bosatt i Sverige. Dessa personer är således skyddade även sedan deras rätt att tillhöra den svenska sjukförsäkringen upphört.

I bl. a. skrivelser från utlandssvenskarnas förening har frågor rörande rätt till folkpensionsförmåner utomlands tagits upp. Enligt tilläggsdirektiv den 13 november 1975 har pensionskommittén i uppgift att ta upp just sådana frågor.

I mot. 1975:710 har hemställts om översyn av lagen om viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan (dissenterskattelagen) i syfte att undanröja följande i mot. 1975:678 påtalade missförhållanden. Enligt 1 § nämnda lag skall viss församlingsskatt påföras den som vid ingången av inkomståret inte tillhörde svenska kyrkan och som är mantalsskriven här i riket för inkomståret, efter endast 30 % av det för debiteringen bestämda beloppet. Konsekvensen blir då att den, som anmält utträde ur svenska kyrkan och är bosatt och mantalsskriven i Sverige, erhåller nämnda reducering. Om han sedan skulle flytta utrikes och upphöra att vara mantalsskriven i Sverige, innebär mantalsskrivningskravet att han under utlandsbosättningen blir påförd församlingsskatten i fråga med oreducerat belopp, trots att han inte tillhör svenska kyrkan.

Skatteutskottet (SkU 1975:10) uttalade, att den som inte tillhörde svenska kyrkan givetvis inte heller skulle delta i finansieringen av församlingarnas rent kyrkliga verksamhet. Utskottet förutsatte därför att hemvistsakkunniga övervägde erforderliga ändringar i lagstiftningen för att komma till rätta med den i motionen påtalade inkonsekvensen.

Enligt 6 § religionsfrihetslagen kan endast svensk medborgare eller här i riket bosatt utlänning vara medlem av svenska kyrkan. – Ansökan om inträde resp. anmälan om utträde skall göras hos pastor i den församling där vederbörande är kyrkobokförd eller i annat fall i församling inom riket där han vistas.

I våra direktiv framhålls att de bosättningsregler i skilda författningar, som bestämmer svenska medborgares samhällsförmåner under anställning utomlands, bör bringas i samklang med de regler som gäller skyldighet att betala skatt på grundval av bosättningsförhållandena i motsvarande situation.

I anledning av ovanstående förordar vi att fysisk person, som enligt vårt förslag jämlikt 53 § KL och anvisningarna till samma paragraf har skatterättsligt hemvist (är oinskränkt skattskyldig) här i riket, också bör erhålla reducering av församlingsskatten i fråga om han inte tillhör svenska kyrkan. (Se närmare förslaget till lagändring.) Detta innebär bl. a. att även den som enligt nuvarande 68 § KL stadigvarande vistas i Sverige utan att vara bosatt här kan komma i åtnjutande av nämnda reducering. Genom att anknytningen till mantalsskrivningen slopas kan nedsättningen ske redan första inkomståret om övriga krav härför är uppfyllda. Även den som flyttat ur riket men alltjämt är oinskränkt skattskyldig här får härigenom nedsättning av skatten i fråga även om anmälan om utträde ur svenska kyrkan anmälts först efter utflyttningen.

Frågan om reducering av förevarande skatt för juridisk person eller fysisk person som enbart är inskränkt skattskyldig här i riket har vi ansett falla utanför vårt uppdrag.

Några tekniska problem uppstår inte i fråga om nedsättning av församlingsskatten så länge vederbörande är kyrkobokförd och mantalsskriven här även om han vistas utomlands.

I de fall där vederbörande är registrerad som icke mantalsskriven fysisk person har han

a) flyttat ut från Sverige nyligen,
b) flyttat ut från Sverige för flera år sedan eller
c) flyttat in till Sverige.

I fall a) är det lätt att genom kontakt med pastorsämbetet inhämta uppgift om eventuellt utträde ur svenska kyrkan. Därefter sker notering i registret över juridiska personer (det s. k. J-aviregistret). Finns ej uppgift om utträde ur svenska kyrkan får vederbörande själv genom anmälan till ifrågavarande lokala skattemyndighet begära utträde ur svenska kyrkan. Denna uppgift översänds till pastorsämbetet i den församling från vilken han utflyttat. Där sker notering om utträdet.

Även beträffande fall b) kan uppgift om eventuellt utträde ur svenska kyrkan inhämtas från den församling som vederbörande flyttade ut ifrån. Är detta ogörligt eller har utträde inte begärts före utflyttningen från Sverige, måste den skattskyldige själv genom anmälan till ifrågavarande lokala skattemyndighet begära utträde. Även i detta fall lämnas om så är möjligt uppgift om utträdet till pastorsämbetet i utflyttningsförsamlingen.

I fall c) inhämtas uppgift om medlemskap i svenska kyrkan vid inflyttningen. Därvid får vederbörande ifylla eventuell ansökan om utträde ur svenska kyrkan. Notering härom sker då dels i J-aviregistret, dels hos pastorsämbetet där vederbörande blir kyrkobokförd.

Den skyldighet för lokal skattemyndighet som föreligger jämligt 2 § dissenterskattelagen att vid debiteringen av skatt beakta skattskyldigs rätt till skattenedsättning bör kvarstå även i ovan föreslagna system. Här skall vidare bara erinras om att den skattskyldige jämlikt 4 § samma lag kan söka rättelse hos lokal skattemyndighet om rätten till skattenedsättning inte blivit beaktad.

12.4 Kostnadsberäkningar

Ett genomförande av vissa av de förslag, som vi för fram i detta betänkande, får ekonomiska följdverkningar. Detta gäller dels vissa organisatoriska frågor, dels vissa förslag med materiellt innehåll.

Vi föreslår sålunda att de allmänna ombuden i uppbördsfrågor på länsstyrelserna skall få vissa uppgifter inom folkbokföringsområdet. Ett fullgörande av dessa nya uppgifter förutsätter självfallet att länsstyrelserna får erforderlig arbetskraftsförstärkning. Vi saknar möjlighet att närmare bedöma omfattningen härav men uppskattar personalbehovet till 2 à 3 handläggare på länsstyrelsen i Stockholms län och till någon handläggare på vart och ett av övriga större län samt förstärkning på övriga län i förhållande härtill. Till detta kommer behov av biträdespersonal i viss omfattning. Rent uppskattningsvis kan kostnaderna anges till ca 2 milj. kr. om året.

Förandet av det av oss föreslagna statsregistret medför vissa kostnader. Dessa torde till viss del uppvägas av minskade kostnader för lokala skattemyndigheten i Stockholm genom att folkbokföringen i Storkyrkoförsamlingen av statsanställda i utlandet upphör. Inte heller här har vi kunnat göra någon egentlig kostnadsberäkning men uppskattar ökade nettokostnader till ca 0,5 milj. kr. per år.

Våra förslag, som berör personer anställda i statlig eller kommunal tjänst i utlandet, kan medföra en del förbättrade sociala förmåner för dessa och motsvarande ökade kostnader för det allmänna. Dessa kostnadsökningar bedöms emellertid bli mycket blygsamma. Detsamma gäller i än högre grad vårt förslag till ändringar i dissenterskattelagen.

De förslag vi framlägger rörande svenska diplomater m. fl. i utlandet förutsätts inte skola medföra några egentliga ändringar i dessa personers ekonomiska förhållanden. Genom att slopa skattefriheten för tjänsteinkomsten vid den kommunala taxeringen och uppräkna lönen i motsvarande mån kommer staten att få vidkännas något ökade kostnader. De kommuner där berörda personer enligt förslaget har skatterättsligt hemvist kommer däremot att få ökade intäkter. Vi har inte gjort några beloppsmässiga uppskattningar av de ekonomiska konsekvenserna av våra förslag i nämnda avseenden.

Ett genomförande av våra förslag att olika myndigheter (t. ex. försäkringskassorna) skall för bedömning av bosättningsfrågor kunna utgå från kyrkobokföringen, bör medföra besparingar i fråga om arbetsinsatser och i följd därav också av kostnader. Vi anser oss icke kunna yttra oss om storleken av dessa kostnadsbesparingar. De bör dock i viss utsträckning kunna uppväga ovan angivna ökade kostnader.

IV Specialmotivering

13 Folkbokföring

Folkbokföringslagen

1 §

Statsregistrering är en självständig form av registrering, fristående från kyrkobokföring och mantalsskrivning. Statsregistrering konkurrerar inte med dessa, eftersom den ifrågakommer först sedan vederbörande inte längre skall vara kyrkobokförd här i riket. Den är emellertid på olika sätt sammankopplad med folkbokföringen (se t. ex. 14 § FBL samt 1 § andra stycket och 5 § förslaget till statsregisterlag). Vi har därför ansett att det bör framgå av FBL att annan form av registrering i vissa särskilda fall kan ifrågakomma.

3 a §

Beträffande skälen för införande av ett allmänt ombud, hans behörighet och uppgifter hänvisas till allmänmotiveringen (avsnitt 10.5). Där behandlas också möjligheterna att hos justitiekanslern få allmänt ombuds beslut angående besvär överprövat.

Vi har bedömt det allmänna ombudets funktion som så viktig att ett stadgande om allmänt ombud intagits redan bland de inledande bestämmelserna. För att klart markera att allmänt ombud inte är folkbokföringsmyndighet har bestämmelsen intagits i en särskild paragraf.

8 §

Någon särskild term för den församling i vilken en person rätteligen skall vara kyrkobokförd behövs i och för sig inte för folkbokföringens del. Den har intagits i FBL för att man i andra författningar skall kunna med *en* (gemensam) term hänvisa till den församling där vederbörande författningsenligt skall vara kyrkobokförd, hemförsamlingen. Motsvarande gäller termen hemkommun. Det bör observeras att hemkommunen inte behöver vara den rätta mantalsskrivningsorten. Hemkommunen är knuten till den löpande bokföringen och ändras med denna.

9 §

Definitionerna av den faktiska kyrkobokföringsorten och av den faktiska kyrkobokföringsfastigheten har överförts från 8 § FBF.

11 §

Med anledning av de föreslagna ändringarna i lagens disposition har rubriken *Rätt kyrkobokföringsort m. m.* närmast före 11 § satts närmast före 15 §. I stället har ny mellanrubrik *Kyrkobokföringens omfattning* satts in framför 11 §. Genom att folkbokföringens omfattning direkt har markerats i 11 § framgår när in- och avregistrering skall ske.

Folkbokföringens omfattning diskuteras i allmänmotiveringen (under 11.1). Med de förslag som framläggs där avses att endast de personer som har hemvist här i riket skall vara kyrkobokförda. Utländsk diplomatisk personal m. fl. skall enligt förslaget ej heller längre undantas från kyrkobokföringen. För att underlätta och samordna tillämpningen av reglerna om immunitet och privilegier föreslår vi följande särskilda åtgärder. Den utländska diplomatiska personalen anmäls redan nu till UD. Vi föreslår att UD i sin tur aviserar pastorämbete (alt. lokal skattemyndighet) om inflyttningen. Avin bör vara utformad så, att det framgår vilken immunitets-och privilegiegrupp vederbörande tillhör för att övriga myndigheters bedömning skall underlättas. Detta bör kunna ske genom en enkel markering på avin. Pastorsämbetet (lokal skattemyndighet) får på vanligt sätt vidareavisera berörda fackmyndigheter. Härvid överförs UD:s markering, så att t. ex. försäkringskassan kan ta ställning till om det finns skäl att helt eller delvis utesluta vederbörande från socialförsäkringen. Lokal skattemyndighet får överväga om det är förenligt med personens ställning, att han tas upp i röstlängd såsom röstberättigad. Samma myndighet har också att överväga om vederbörande skall tas upp i taxeringslängd osv.

Markering i immunitets- och privilegiefrågor skall ses som en ren serviceåtgärd. Den skall således inte kunna tillmätas någon självständig rättslig betydelse, vare sig för UD eller annan, men den bör ändå kunna bidra till stor jämnhet i bedömningen, eftersom den ytterst grundar sig på det utsändande landets uppgift om till vilken personalkategori personen skall hänföras.

Underrättelse bör givetvis också sändas vid utflyttning. Det bör ankomma på regeringen att låta närmare utforma detta aviseringssystem.

Andra stycket motsvarar 28 § tredje stycket FBF, vari är stadgat att den som vid två mantalsskrivningar i följd befunnits sakna känt hemvist skall överföras till obefintligregistret.

Enligt förslaget skall, som nyss sagts, endast de personer som har hemvist här i riket vara kyrkobokförda. Man måste emellertid också framdeles räkna med att det för vissa fall är omöjligt för myndigheterna att få några som helst upplysningar om en persons vistelseförhållanden. Han kan alltjämt vistas i Sverige men kan också ha lämnat riket eller ha avlidit. Eftersom kyrkobokföringens uppgift är att ge besked om den aktuella befolkningen kan en sådan person inte få kvarstå i kyrkobokföringen hur länge som helst. Anser man sig inte ha skäl att avregistrera vederbörande

såsom utflyttad fordras en särskild regel. Vi menar därför att nuvarande möjlighet att överföra en person till obefintligregister bör bibehållas.

Grunden för det nuvarande beroendet av två mantalsskrivningar för överföring till obefintligregister föreligger inte längre sedan mantalsuppgifterna avskaffats. Det saknas därför anledning att låta just förhållandena vid mantalsskrivningen vara avgörande för den löpande bokföringen. Nuvarande ordning medför att en person på nu diskuterad grund kan bli överförd till obefintligregister redan efter drygt ett år.

De personer som nu överförs till obefintligregistret är i stor utsträckning sådana personer som utan anmälan utvandrat. Vid bedömning av hur lång karenstiden bör vara måste därför beaktas att möjligheterna att avregistrera dem som inte längre har hemvist i Sverige genom förslaget ökas, eftersom kvarskrivningsregeln nu föreslås avskaffad också för svensk medborgare. Man har därför anledning att anta att den grupp som ifrågakommer för obefintligregistrering kommer att minska. Innan man vunnit praktiska erfarenheter av denna nya ordning bör karenstiden inte sättas för kort. Förslaget innebär t. ex. att den som i augusti 1976 kyrkobokförs under rubrik på okänd ort och sedan inte kommer till rätta överförs till obefintligregistret vid årsskiftet 1978–1979.

12 §

Hemvist

Förslagets 12 och 16 §§ ersätter 12–18 §§ FBF.

Den föreslagna huvudregeln innebär, att en person anses ha hemvist i Sverige, om han har sin vardagliga vistelse här. Från denna regel kan – som närmare utvecklas nedan – undantag förekomma.

1 *Området*

Som framgår av allmänmotiveringen (under 11.2.3) har hemvistbegreppets område bestämts till hela *riket*. I de fall då fråga uppkommer om en person har hemvist i annat land än Sverige skall dock hemvistbegreppet kunna analogivis tillämpas på detta land.

2 *Nationalitetens betydelse*

I princip är en persons hemvist oberoende av hans nationalitet. Man kan naturligtvis inte bortse från att nationaliteten är en faktisk omständighet som i vissa avseenden förtjänar beaktande vid sidan av andra faktiska omständigheter vid hemvistbedömningen. Är en inflyttad person medborgare i det land han kommit till, kan det vara lättare än om han är främling att anta, att hans vistelse i landet skall bli vardaglig. På motsvarande sätt kan vid utflyttning presumtionen för att den utflyttades hemvist upphört bli starkare i fråga om den som återvänder till sitt hemland än i fråga om den som lämnar hemlandet.

Såvitt angår hemvist i Sverige framträder en skillnad mellan svenskar och utlänningar. Svensk medborgare har alltid rätt att vistas i Sverige. Svensk

medborgare kan ej förvisas eller utvisas ur riket och endast med stark begränsning, bl. a. med avseende på det främmande landet, utlämnas för brott. I förvisnings- eller utvisningsbeslut för utlänning skall meddelas förbud för honom att återvända till Sverige. Kommer utlänning tillbaka trots att sådant förbud ännu gäller, kan förbudet beaktas vid hemvistprövning, så att han ej anses ha hemvist här. Föreligger anledning till antagande, att utlänning som inflyttat eller sedan en tid vistas här skall förvisas eller utvisas, bör frågan härom prövas i den lagstadgade ordningen innan anledningen beaktas i ärende om hemvist.

3 *Frivillighet och handlingskapacitet*

Det subjektiva villkor som gäller Europarådets domicilbegrepp gäller ej dess begrepp résidence (därunder inbegripet résidence habituelle). Enligt Europarådets rekommendation bestämmes en persons résidence enbart av faktiska omständigheter. Han har résidence där han bor under en viss tidsperiod. Frivilligheten i valet av bostad eller avsikt att behålla denna för framtiden är inte villkor för existensen av ett résidence, men personens avsikter får beaktas vid bedömningen. Eftersom begreppet väsentligen är ett faktiskt begrepp, är en persons résidence – t. ex. om han är underårig eller annars saknar rättslig handlingsförmåga – oavhängigt av annan persons résidence. Detta utesluter ej, att han kan vara tvungen att lyda en annans vilja att han skall bo en viss tid på en viss plats, och att han då anses ha résidence där. Frågan huruvida résidence kan – såsom enligt vissa positiva rättsordningar – förvärvas t. ex. genom intagning på sjukhus eller fängelse berörs ej närmare.

Enligt FBF anses en person ha sin regelmässiga dygnsvila på den fastighet där han enligt dygnsviloregeln är bosatt också under frånvaro t. ex. på grund av sjukdom. Folkbokföringskommittén ansåg att en vistelse under dygnsvilan inte var regelmässig, om den innebar alltför stor avvikelse från vederbörandes allmänna livsföring.

Men om avvikelsen kom att bli av längre varaktighet kunde den ha den inverkan på livsföringen, att undantagstillståndet blev det normala. En kortvarig sjukhusvistelse var vanligen bara en episod i den sjukes liv. Men om den drog ut på tiden, kunde den till slut framstå som ett regelmässigt tillbringande av dygnsvila. Denna uppfattning kan förmodas ha haft betydelse för folkbokföringen av de två svenska medborgare som enligt *KÅ 1957 ref. 7* och *1959 ref. 2* återkommit sjuka från utlandet, dit de flyttat den ena sex, den andra tre år tidigare. Båda skrevs på nytt i den församling där de avregistrerats som utflyttade till utlandet. Sjukdomen var i båda fallen sinnessjukdom och vårdbehovet får antas ha betraktats som permanent. De blev genast efter ankomsten intagna på sjukhus.

I fråga om vistelse på sjukhus eller i fängelse hänvisas till avsnitten 4.4 och 5 (nedan).

Som framgår av allmänmotiveringen är det hemvistbegrepp som vi föreslår ett slags résidence habituelle-begrepp, som ansluter sig till det begrepp som Europarådet arbetat fram. I likhet med vad som gäller för detta och för résidencebegrepp i allmänhet bör det enligt vår mening bestämmas av faktiska omständigheter. Principiellt sett inrymmer det därför inte något själv-

ständigt krav på avsikt. Det är emellertid ofta (i synnerhet då prövningen sker i förhand) så att föreliggande faktiska omständigheter inte är tillräckliga för en uppfattning i ena eller andra riktningen. I ett sådant fall menar vi att uppgifter om vistelsens art (om personens avsikter) kan användas som *hjälpmedel* för att klarlägga om vistelsen är vardaglig. Dessa uppgifter får så att säga ersätta de faktiska förhållanden, som ännu ej hunnit inträda (se vidare nedan under 4.4).

I svensk rätt torde gälla, att omyndig själv får föra sin talan i ärende om personligt förhållande, i den mån hans omdömesförmåga, sakens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt medger det. Vi anser att principiellt bör samma förhållande gälla förvärv, behållande eller övergivande av hemvist enligt vårt begrepp. I fråga om den som på grund av bristande utveckling eller rubbning av själsverksamheten inte kan anses tillräckligt råda över sin person ankommer det på vårdnadshavaren eller förmyndaren att bestämma var han skall bo. Den faktiska bosättningen bör normalt ge tillräcklig ledning i fråga om både myndig och omyndig persons hemvist (se vidare nedan under 4.4 och 5). Endast om det finns anledning till tvekan behöver man undersöka vem som bestämt bosättningen och dennes behörighet därtill.

4 *Hemvist på grund av vardaglig vistelse*

För att närmare beskriva en vistelse som grundar hemvist eller bosättning brukas i juridiskt språk vanligen sådana ord som varaktig, stadigvarande, regelmässig, vanlig etc. Dessa ord tolkas olika, bl. a. med avseende på tiden för vistelsen, men har det gemensamt, att en så betecknad vistelse betraktas som motsats till en vistelse av övergående anledning eller natur som ej leder till ändring i hemvistförhållandet.

Uttrycket vardaglig vistelse som här föreslås är såvitt känt ej tidigare använt i lagspråk och är därför obundet av tidigare tolkningar. Även den vardagliga vistelsen avses innebära en motsats till vistelser av övergående slag.

När en person sägs ha sin vardagliga vistelse i ett land menas därmed, att vistelsen har eller – beroende på tidpunkten för bedömningen – kan antas få en viss varaktighet, och att personen lever sitt dagliga liv ungefär så som landets invånare i allmänhet eller av hans kategori gör under livets jämna gång. Denna kan tillfälligt avbrytas i anledning av t. ex. sjukdom, värnpliktstjänstgöring, semester, affärer, konferenser, studier och besök hos anhöriga eller vänner. Stadsbon som tillbringar veckosluten i sin stuga på landet har sin vardagliga vistelse i staden, men det är inte närmast veckans indelning i helg och söcken som avses med det föreslagna uttrycket utan den mera långvågiga rytm som framträder när ett vidare perspektiv läggs på levnadsförhållandena. Semestervistelsen är en vistelse av annan art än den vardagliga. En person har kvar sin affärsverksamhet och vardagliga vistelse i Sverige även under sin affärsresa till utlandet. Eftersom området för hemvist är hela riket, blir skillnaden mellan vardaglig och annan vistelse av intresse bara när vistelseorterna ligger i Sverige och i annat land.

För flertalet människor är den vardagliga vistelsen en vistelse omväxlande på en arbetsplats och i hemmet, men det kan förhålla sig på annat sätt.

Personens arbetsförhållanden är till god ledning, när det gäller att bedöma vistelsens karaktär, men det är varken nödvändigt eller tillräckligt att han har arbete i ett land för att han skall anses ha sin vardagliga vistelse där. Också pensionären har sin vardagliga vistelse. Tiden kan även förvandla en vistelse av annan art till vardagstillvaro.

Huvudregeln medför i flertalet fall att en person får hemvist i ett land, där han vistas eller kan antas komma att vistas under, i allmänhet, minst ett år.

Uttrycket vardaglig vistelse föreslås som en teknisk term och det ovan anförda som en beskrivning av begreppet. I några hänseenden behöver detta förklaras närmare. I det följande behandlas vissa särskilda aspekter.

4.1 Vardaglig vistelse och dygnsviloregeln

FBF:s dygnsviloregel uttrycker principen att i fråga om bosättning uppehållsorten för vila och familjeliv bör tillmätas betydelse framför uppehållsorten för arbete. Förslaget avser ej att bryta med denna princip. Såsom ovan anmärkts är den vardagliga vistelsen för flertalet människor en vistelse omväxlande på en arbetsplats och i hemmet. Överskrids riksgränsen på den dagliga färden mellan dessa två punkter, bör personen anses ha sin vardagliga vistelse i det land där hemmet är.

Den vardagliga vistelsen har ovan angivits som motsatsen till en vistelse av övergående slag. Dygnsvila som en person på grund av tillfälligt arbete eller uppdrag tillbringar på viss fastighet anses enligt 14 § FBF inte leda till ändring i hans bosättning på annan fastighet. Oaktat den tillfälliga anledningen kan den avsedda vistelsen innefatta regelmässigt tillbringande av dygnsvilan, och det är närmast för sådana fall som 14 § FBF gäller såsom undantag från dygnsviloregeln. Även 13 och 15 §§ FBF gäller, såsom undantag från dygnsviloregeln, fall då vederbörande – familjeförsörjaren eller den studerande – har sin regelmässiga dygnsvila på annan ort än den där han enligt dessa bestämmelser skall anses bosatt.

Denna regelmässiga vistelse under dygnsvilan kan ofta betecknas som vardaglig vistelse i förslagets mening. De två begreppen sammanfaller emellertid inte. De tjänar olika syften. Dygnsviloregeln och 13–15 §§ FBF ger ledning för bestämning av bosättningsorten i Sverige. Gäller det att bestämma i vilket land en person skall anses ha hemvist gör andra synpunkter anspråk på beaktande både i fråga om den vistelse som fordras och i avvägningen av bostads- och familjeförhållandenas betydelse. Som exempel kan nämnas, att intresset av att familjemedlemmar redovisas samlade i folkbokföringen har större tyngd i interna förhållanden, och att vid FBF:s tillämpning olika krav ställs på vistelsen, å ena sidan för att den som kommer från utlandet skall bli kyrkobokförd första gången, å andra sidan för att den som flyttat inom Sverige skall bli kyrkobokförd på den nya orten.

4.2 Vardaglig vistelse och uppehållstillstånd

Enligt Europarådets regel nr 7 får frågan om en persons résidence ej göras beroende av att han har laga tillstånd att bo i landet eller på platsen.

Enligt vår utlänningslagstiftning fordras ej uppehållstillstånd för med-

borgare i de nordiska länderna. För kyrkobokföring av annan utlänning fordras f. n. som regel, att han har uppehållstillstånd. Genom att söka sådant tillstånd anses han ha visat avsikt att stanna i landet. Har uppehållstillstånd ej ens sökts, vägras kyrkobokföring. Denna praxis låter sig väl förenas med våra tankegångar. Vi har emellertid funnit att uppehållstillstånd inte får anses som en absolut förutsättning för hemvistförvärv. Den som vistas här utan vederbörligt tillstånd kan dock i regel ej anses ha så fast anknytning till vårt land som bör krävas för att han skall anses ha sin vardagliga vistelse här.

Utlänning som uppehåller sig i riket utan att, då så fordras, inneha pass och tillstånd att vistas här, kan förpassas ur riket. Hans vistelse är då av oviss varaktighet och präglad av en osäkerhet som saknas i vardagstillvaron för landets invånare i allmänhet. Inflyttar utlänning som skall ha men ej har tillstånd att vistas här står frågan om han har hemvist öppen till dess tillstånd sökts och beviljats eller vägrats, om ej den tillståndsgivande myndighetens beslut kan förutses på grund av omständigheterna.

Om en tillståndspliktig utlänning illegalt vistats här under sådan tid och sådana förhållanden att han, frånsett det ovissa i hans situation, skulle kunna anses ha hemvist här, bör han ej i regel komma i åtnjutande av samhällsförmåner som förutsätter hemvist förrän frågan om hans rätt att vistas här vederbörligen prövats. Den omständigheten, att tillståndskrav ej upptagits som självständigt hemvistrekvisit, ger dock de tillämpande myndigheterna möjlighet att ta hänsyn till särskilda förhållanden i enskilda fall.

4.3 Vistelsens början och bostadsförhållandena

De flesta av Sveriges invånare har hemvist i landet sedan födelsen. Av dem som inflyttar från utlandet har en del varit kyrkobokförda här förut men avregistrerats såsom utflyttade eller överförts till obefintligregister. Att den inflyttade varit kyrkobokförd här förut kan i särskilda fall förtjäna beaktande vid prövning av frågan om han åter fått hemvist här, men i princip föreligger ingen skillnad mellan det ena och andra slaget av inflyttade.

En förutsättning för hemvistförvärv genom inflyttning är att vederbörande personligen kommit hit och börjat vistas här. Särskilt bör framhållas följande. Enligt 16 § FBF anses den som på grund av yrke eller tjänst icke kan tillbringa sin dygnsvila regelmässigt på viss fastighet bosatt på den fastighet där han med beaktande av vissa angivna omständigheter kan anses ha sitt egentliga hemvist. Enbart sådana omständigheter räcker ej för att grunda hemvist. En person kan ha övergivit sitt hittillsvarande hemvist, träffat anstalter för att flytta till Sverige och anträtt resan hit, men han har ej hemvist här förrän han kommit hit.

Å andra sidan kan ej fordras, att vederbörande förvärvar en egentlig bostad i landet. Men det minimum av anknytning till någon sorts skydd mot väder och vind som enligt Europarådets rekommendation förutsätts för existensen av résidence, kan man, med hänsyn till vistelsens varaktighet och vårt klimat, knappast anta att vederbörande saknar, om han skall kunna anses ha vardaglig vistelse här.

Som ett sådant minimum av skydd mot väder och vind kan även betraktas en bostad som är rörlig. I folkbokföringspraxis har kraven på bostadens

beskaffenhet aldrig varit höga. Från kammarrättsutslag kan anföras exempel på kyrkobokföring eller mantalsskrivning av personer som bott i värmevagn, på husbåt, på pråm, i mudderverk, i tält, i husvagn, i skogskojor under skogsavverkning, i barack under beredskapsarbete i AMS regi, i en nykterhetsnämnds övernattningshem osv. Denna praxis bör kunna beaktas även för framtiden.

Om en inflyttad persons livsföring i huvudsak överensstämmer med landets invånares i allmänhet, innebär detta som regel att han skaffar sig fast bostad. – När det gäller att bedöma frågan om vardaglig vistelse med avseende på inflyttad som till följd av yrke eller tjänst eller personliga levnadsvanor ständigt byter vistelseort, bör denne jämföras med svensk invånare av hans kategori, en handelsresande, resemontör, kringresande artist e. d. med inhemska utövare av samma yrke, en ambulerande zigenare med en svensk zigenare i motsvarande situation. Härvid får man i första hand beakta om han har någon eller något som han då och då återvänder till, exempelvis familj. I allmänhet måste större krav ställas på vistelsen i Sverige än i fråga om personer med fast bostad här. Kombinationen fast bostad i Sverige och vistelse under kringresande utomlands ger anledning till jämförelse mellan vistelsernas art, varaktighet, kontinuitet m. m. i de olika länderna. Om t. ex. ett svenskt företags resemontör har bostad i Sverige men utövar sitt yrke under kringresande utomlands fordras, att han under avsevärd tid i följd arbetar utomlands för att han skall anses ha sin vardagliga vistelse i utlandet. Om en person kommer till Sverige för att här fortsätta det ambulerande levnadssätt som han haft i utlandet, står frågan om han har sin vardagliga vistelse här öppen tills vidare. Ställning till frågan kan tas först sedan hans förhållanden under en längre tid visat att han som regel ej utsträcker färderna över landets gränser. Ställningstagandet kan också bero av andra omständigheter. Han kan exempelvis tillhöra en på andra håll ovälkommen ambulerande folkgrupp, som av humanitära skäl fått tillstånd att komma till Sverige. Den utredning som föregått detta tillstånd kan tänkas ge upplysningar som möjliggör ett snabbt ställningstagande.

Som regel kan det annars inte fordras, att vistelsen, när den bedöms, redan skall ha pågått viss längre tid för att anses som vardaglig. Hemvist kan grundas genom vistelse i en bostad som är provisorisk eller på en plats som snart överges. Det är naturligt, att den som kommer till ett nytt land inrättar sig så gott det går till en början medan han söker komma definitivt i ordning. Innan han tillträder en avtalad anställning, bor han t. ex. de första dagarna hos bekanta eller i ett tillfälligt logi och använder kanske tiden som under ett turistbesök. En person kan börja sin vardagliga vistelse i det nya landet med semester.

En utlandssvensk eller utlänning som slår sig ned i Sverige för framtiden börjar t. ex. sin vistelse här med att ta ut innestående semester. Även vistelse av annan art kan inleda en blivande vardaglig vistelse i Sverige. Det förekommer t. ex., att flyktingar som tas emot här eller arbetare som invandrar under organiserade former först blir omhändertagna i läger, varifrån de efter en anpassningstid slussas ut i samhället. Frågan om en sådan person bör kyrkobokföras här redan under denna första tid kan besvaras jakande, förutsatt att det verkligen är meningen, att han skall stanna här under mera vardagliga förhållanden. Om så är fallet, är Sverige landet för hans vardagliga

vistelse redan från början. Det förhållandet, att en person har sin vardagliga vistelse i Sverige, upphör ju ej, när han har t. ex. en månads semester eller sjukledighet, vare sig denna tid tillbringas i Sverige eller i utlandet. Detta ligger i själva begreppet vardaglig vistelse. Det kan ej anses ha avgörande betydelse, om vederbörandes vardagliga vistelse i landet inleds med en sådan vistelse av annan art eller om denna inträffar under en senare period.

Mera allmänt kan denna tankegång uttryckas på följande sätt. Om en person, när hans vistelse i landet bedöms, befinnes ha sin vardagliga vistelse och sitt hemvist här, kan man i allmänhet utgå från att detta varit förhållandet från vistelsens början.[1]

4.4 Vistelsen och dess karaktär

Résidence habituelle ges inte samma innehåll i alla sammanhang. Som anknytning för personalstatutet – ett ändamål som ej avses med vårt hemvistbegrepp – skall résidence habituelle betyda de personliga levnadsförhållandenas tyngdpunkt, vilken såsom sådan företer en viss stabilitet. Men ibland är en lösare bindning tillräcklig. Man räknar då med ett résidence habituelle av mindre varaktighet.[2]. Det är just ett begrepp av den senare typen som här avses.

I fråga om résidence eller résidence habituelle är det enligt Europarådets rekommendation inte alltid nödvändigt, såsom i fråga om domicil, att bevisa vederbörandes avsikt att bo i landet och göra detta till medelpunkt för levnadsintressena. Men personens résidence kan ofta ej bestämmas utan att hänsyn tas till hans avsikter. Därvid kommer det bl. a. an på hur lång tid vistelsen varat eller är avsedd att vara. I detta avseende avstår rekommendationen avsiktligt från att ange ett visst tidsmått, detta för att begreppen ej skall bli stela och osmidiga i tillämpningen. Den närmare innebörden kan få bero på nationell eller lokal sed och de ekonomiska och sociala omständigheterna i allmänhet och i det enskilda fallet.

Rekommendationen innehåller vidare, att ett résidence ej bör anses upphöra genom frånvaro, även för tämligen lång tid (av sådan anledning som en resa, semester eller studier). Ej heller bör en person anses sakna résidence av den anledningen att han reser mycket. Huvudsynpunkten bör vara, om han under en hel period befann sig huvudsakligen eller till stor del på platsen eller i landet. Det viktiga är att han återvänder efter sina olika resor.

Hemvist enligt vårt begrepp uppkommer genom vardaglig vistelse i landet, varmed förstås en vistelse av viss varaktighet och att personen lever sitt dagliga liv ungefär så som landets invånare i allmänhet eller av hans kategori gör under livets jämna gång. Den vardagliga vistelsen är här beskriven som ett faktiskt förhållande och kan även i allmänhet bedömas som ett sådant, när vistelsen vid bedömningen redan har viss varaktighet. Vid inflyttning till Sverige måste emellertid folkbokföringsmyndigheten i allmänhet fatta ståndpunkt innan så lång tid förflutit, att av personens dittillsvarande vistelse i landet kan bedömas, huruvida han har sin vardagliga vistelse här. En motsvarande fråga uppkommer vid utresa ur landet, nämligen frågan om denna innebär en verklig utflyttning, så att den vardagliga vistelsen i landet upphör, eller om utresan bara inleder en övergående frånvaro.

I princip avser vi ej att göra någon åtskillnad mellan vistelser av olika

[1] Jfr SOU 1969:60 s. 75, NJA II 1932 s. 385 och 1964 s. 434, Sandström, Om skattskyldighet för inkomst enligt svensk rätt s. 34 samt Philipp i Tidskrift for rettsvitenskap 1966 s. 478.

[2] Jfr P.H. Neuhaus, Die Grundbegriffe des internationalen Privatrechts, § 29.

karaktär med hänsyn till ovannämnda tidsaspekt. I några fall skall en vistelse som uppfyller kvalifikationstiden dock inte grunda vardaglig vistelse eller göra detta enbart under vissa förutsättningar.

Vistelsetid

Frågan hur lång tid en person skall ha vistats i landet för att han skall kunna anses ha sin vardagliga vistelse här blir då en fråga hur det kommer att ställa sig i framtiden, hur länge han kan väntas stanna kvar. I de flesta fall beror detta på personens subjektiva inställning, med en ofta använd term betecknad som hans avsikter för framtiden. Härvid är att märka, att avsikterna inte behöver vara inriktade i första hand på bosättningen. Denna kan vara en konsekvens av något annat som direkt avsetts. En person får t. ex. en önskad anställning och finner sig därav nödsakad att bo på en ort som han annars inte skulle ha valt till boningsort. Det behöver vidare inte föreligga någon avsikt i den meningen, att en medveten överläggning lett till ett beslut att stanna viss tid eller obestämd tid. Det psykiska förloppet kan vara mer eller mindre undermedvetet, och det kan förekomma fall, då vistelsens början beror på en slump och vistelsens fortsättning på oföretagsamhet. Ibland kan det vara oklart för personen själv vad han vill.

Uttalanden om personens avsikter – vad han själv eller annan sagt – är ett moment i den samlade bedömningen av de omständigheter som gör att han kan anses ha eller ha upphört att ha sin vardagliga vistelse i Sverige. Vad en människa verkligen tänker och avser är emellertid svårtillgängligt och man kan ej utan att ställa för stora krav på utredningen fordra mer än att denna skall ge vid handen vad som genomsnittligt kan förmodas vara avsikten hos personer som befinner sig i motsvarande situation.[1] Med hänsyn till att missbruk och försök till missbruk förekommit bör i detta sammanhang erinras om att den som kommit till Sverige för att få sjukhusvård till förmånligare avgifter än i hemlandet, inte kan av enbart *sådan anledning* anses ha sin vardagliga vistelse här. Han lever inte så som landets egna invånare gör under livets jämna gång.

Av skäl motsvarande de Europarådet anfört (se här ovan) lägger vi inte in fasta tidsgränser i begreppet vardaglig vistelse. Livet är så mångskiftande att det inte ens i en utförlig framställning är möjligt att ge anvisningar för alla fall som kan uppkomma. Både allmänheten och myndigheterna behöver emellertid för sin bedömning ledning av mera bestämda presumtioner. Som riktlinjer föreslås därför nedan vissa tidsregler som i allmänhet torde kunna följas men som – eftersom de inte utgör element i begreppet – kan frångås i särskilda fall. Genom att tidsreglerna inte ingår i begreppet som bestämningar utan endast innebär ett sätt att tolka begreppet lämnas rum för en utveckling med ledning av erfarenhet eller av påverkan från andra samhällsområden än folkbokföringens eller av andra länders hemvistbegrepp som praxis kommer i kontakt med t. ex. under det nordiska folkbokföringssamarbetet.

I praxis på olika förvaltningsområden har redan en strävan efter enhetlighet i avgörandena lett till att vissa tidsregler accepterats såsom i allmänhet normgivande. Samma tidsregler används ej genomgående på alla områden, men på betydande områden har tiden ett år eller däromkring blivit normgivande.

[1] Jfr Philipp i Tidskrift for rettsvitenskap 1966 s. 480.

Några exempel ges i det följande.

Sedan gammalt är mantalsskrivningsorten för ett år i taget den mantalsskrivnes legala hemvist i flera hänseenden. Vid kyrkobokföring på grund av inflyttning från utlandet torde pastorsämbetena i allmänhet anse, att en vistelse med beräknad varaktighet av ett år normalt är av karaktär att personen bör kyrkobokföras i Sverige. Denna bedömning korresponderar med att uppehållstillstånd vanligen har beviljats första gången för ett års vistelse här.

Medborgare i nordiskt land är befriad från plikt att inneha uppehållstillstånd. Sådant tillstånd kan sålunda inte ligga till grund för en bedömning av vistelsens varaktighet när en sådan medborgare anmäler inflyttning till Sverige.

RSV har rekommenderat att pastorsämbetena för bedömningen av om kyrkobokföring skall ske tillämpar samma regler som vid inflyttning från församling inom riket.

Före 1966 års ändringar i KL[1] tillämpades även en ettårsregel i praxis vid tolkningen av lagens bosättningsbegrepp i vissa utflyttningsfall. Denna regel innebar i huvudsak, att en svensk medborgare som tog anställning i enskild tjänst i annat land för en tid av minst ett år och för minst den tiden lämnade Sverige ansågs icke längre bosatt i riket (se under 4.2.1.3). Denna praxis har för anställningsinkomst ersatts av en annan ettårsregel i 54 § första stycket h) KL fristående från bosättningen.

Även i de allmänna försäkringskassornas praxis vid in- och utskrivning av försäkrade användes en ettårsregel vid tolkningen av bosättningsbegreppet. Den vars vistelse i Sverige beräknas bli stadigvarande eller som skall vistas här begränsad tid, minst ett år, anses bosatt här och inskrives. Svensk medborgare som lämnat landet och till kyrkobokföringsmyndigheten anmält flyttning till utlandet eller annars klart visat avsikt att bosätta sig stadigvarande i utlandet anses ej längre bosatt här och avregistreras. Annan svensk medborgare som lämnat landet anses bosatt här intill ett år efter utresan och avregistreras därefter (se under 5.2.1.2). Sistnämnda ettårsregel skall också tillämpas på utlänning som av svenskt företag utsänts för arbete i utlandet. Lämnar annan utlänning Sverige blir det beroende på omständigheterna om han alltjämt skall anses bosatt här. Ger utredning vid handen att han t. v. ämnar stanna utomlands, skall bosättningen i Sverige anses upphöra när han lämnat landet.

I princip tillämpas samma grunder vid bedömning av bosättning enligt lagen om allmänna barnbidrag. Administrationen av barnbidragen handhas numera av de allmänna försäkringskassorna. (Se under 7.2.1.3.)

Behovet av ett tidsmässigt hjälpmedel kring ett år kommer fram också i sammanhang där bosättningen inte är direkt grundläggande. Som exempel kan nämnas, förutom här ovan angivna ettårsregel i 54 § första stycket h) KL, yrkesskadeförsäkringen.

Ersättning av statsmedel för vård åt flykting utgår om denne efter ankomsten till Sverige inte haft stadigvarande arbete i sammanlagt ett år.

Ovannämnda praxis kan tas till ledning i frågan, hur lång tid en person skall vistas i ett land för att han skall kunna anses ha sin vardagliga vistelse där. Normalt kan då en vistelse under minst ett års tid anses som vardaglig vistelse. Om det således är klart att vederbörande avser att stanna ett år,

[1] På grund av den ändrade lagstiftningen har den renodlade bosättningsfrågan skjutits i bakgrunden fr. o. m. 1967.

anses bosättningen föreligga redan från vistelsens början. Skillnad bör därvid ej göras mellan olika nationaliteter; beträffande presumtioner angående vistelsens varaktighet se dock nedan under 7.2.

Med uttrycket ett års tid avses här en tid omkring ett år. Tidsbestämningen är avsiktligt ej exakt. Det bör finnas marginaler till undvikande av alltför stel tillämpning av årsregeln och för att hänsyn skall kunna tas till särskilda omständigheter, t. ex oförutsedda kommunikationshinder. Det är inte meningen att en ettårsregel skall tillämpas så strikt att det skulle medföra olika behandling av två personer bara därför att den ene varit ett år tre dagar i landet medan det fattas någon dag för den andre. Inte heller bör en person, som uppehållit sig utomlands, anses ha upphört att ha sin vardagliga vistelse i Sverige bara därför att hans återkomst, som varit planerad att inträffa inom ett år från utresan, försenats.

Hur breda marginaler kring det exakta året som "ett års tid" skall anses innefatta bör ej anges i visst antal dagar. Om inte skillnaden mellan den faktiska tiden och ett år är obetydlig, bör det bero på omständigheterna, om en kortare vistelse skall anses som vardaglig eller en längre vistelse skall anses som icke vardaglig. Bedömningen måste ske med utgångspunkt i förhållandena i de särskilda fallen. Det bör dock föreligga särskilda skäl för att en vistelse som sträcker sig över 13 månader ej skall anses som vardaglig.

Vid beräkning av kvalifikationstiden för vardaglig vistelse beaktas ej kortvariga eller eljest tillfälliga uppehåll i annat land för affärer, semestrar eller dylikt. Man torde kunna räkna med ett tyst förbehåll för sådana avbrott om vid anmälan till kyrkobokföringen en inflyttad uppger sin vistelsetid i Sverige och en utflyttande sin vistelsetid utomlands till minst ett år.

En vistelse, vars tid underskrider ett år, bör som regel ej anses som vardaglig. En år från år upprepad vistelse kan dock vart år vara kortare och ändå vara vardaglig. Vid bedömningen måste hänsyn tas även till andra omständigheter än vistelsetiden.

Särskilda situationer

Vistelse under studier bör enligt vår mening i princip bedömas som vardaglig vistelse efter samma grunder som vistelse i allmänhet på motsvarande sätt som en studerande enligt FBF tillbringar dygnsvilan där han studerar. Att han sedan enligt 15 § FBF under vissa omständigheter anses bosatt i sitt föräldrahem eller, om han är gift, hos sin familj, är en annan sak på samma sätt som enligt vårt förslag hemvistet på endahanda grunder kan bevaras i föräldrahemmets hemland trots studier och vardaglig vistelse i ett annat land (se nedan under 5).

Normalt bör också en person som vistas utomlands för att vårda sin hälsa (eller som pensionär) förvärva vardaglig vistelse i vistelselandet efter lika lång tid som den som vistas där för t. ex. arbete. Ett villkor är dock att vistelsen sker under sådana friare former som gör att han kan sägas leva sitt dagliga liv ungefär som landets invånare i allmänhet. I ett mål om en lärarinnas kvarstående såsom inskriven i allmän försäkringskassa meddelade Kungl. Maj:t (1960-03-25) ett beslut som blivit vägledande för praxis. Under sjukledighet och på läkares rekommendation att under minst

ett år vistas i ett land med varmare klimat var hon i Spanien omkring två år. Kungl. Maj:t förklarade att hon måste anses bosatt i Sverige intill ett år efter avresan från Sverige. Om man antar att hon hade egen bostad eller bodde på hotell, och att ohälsan ej begränsade hennes möjlighet att leva ungefär lika med en frisk person, måste hon enligt vår mening i vart fall efter ett år anses ha upphört att ha sin vardagliga vistelse i Sverige.

Den som till följd av sin sjukdom skiljer sig mera från omgivningen kan behöva flera år för att växa in i den nya miljön. En år från år upprepad vistelse av hälsoskäl i ett främmande land kan vart år vara kortare tid än året men likväl innebära att vardaglig vistelse i hemlandet ej längre anses föreligga. Huvuddelen av tiden bör dock tillbringas i det främmande landet. I ett skattemål avseende 1951 ansåg regeringsrätten en person, som av hälsoskäl bodde på hotell i Portugal sedan 1946, inte längre bosatt i Sverige fastän han varje år vistades en tid i Sverige, vanligen högst fem månader, delvis hos en son i Stockholm som övertagit hans våning och bohag där. Enligt vår mening hade han sin vardagliga vistelse i Portugal.

En annan person och hans hustru vistades på läkares inrådan sedan fem år utomlands i bl. a. Frankrike, Spanien och Österrike, där de bodde på hotell eller i lägenhet som hyrts möblerad. I Sverige hade de kvar bohag men ej bostad. Kammarrätten ansåg i folkbokföringsmål att de alltjämt var bosatta här. För vår del anser vi att de upphört att ha vardaglig vistelse i Sverige, även om deras vistelse inte i något av de främmande länderna var tillräcklig för att anses som vardaglig.

Intagning på sjukhus kan i allmänhet ej anses inleda en vardaglig vistelse. Förhållanden som inträffar efter intagningen, t. ex. familjemedlems hemvistförvärv i landet, kan emellertid medföra att den intagne oavsett att han vistas på sjukhus anses ha sin vardagliga vistelse i landet. Frånsett sådana förhållanden kan bedömningen ändras efter 3–4 år, om sjukhusvistelsen då kan väntas ytterligare bli långvarig. I detta sammanhang bör erinras om vad ovan framhållits, nämligen att den som kommit till Sverige i syfte att få lägre sjukhusavgifter än i hemlandet, inte kan av enbart sådan anledning anses ha sin vardagliga vistelse här. En omständighet som därvid har betydelse är emellertid om den sjuke är svensk medborgare. Som nämnts här ovan (under 3) folkbokfördes två svenska medborgare som återkommit sinnessjuka från utlandet och genast efter ankomsten intogs på sjukhus (KÅ 1957 ref. 7 och 1959 ref. 2). Det synes naturligt att det nationella hemlandet ger sina medborgare sådan hjälp. Medborgarskapet kan nämligen skapa sannolikhet för anknytning till riket och framtida vistelse (jfr här ovan under 2 och 4.3).

För närvarande anses mentalpatient som från sjukhus överlämnats i familjevård bosatt hos vårdfamiljen. Enligt vår mening bör sådan vistelse på samma grunder som t. ex. vistelse föranledd av arbete anses som vardaglig vistelse.

Enligt 24 § andra stycket FBF skall den som frigivits eller utskrivits villkorligt från fängvårds- eller arbetsanstalt eller som efter att ha dömts till ungdomsfängelse eller internering överförts till vård utom anstalt anses vid kyrkobokföring vara intagen i anstalten även under prövotiden eller vården utom anstalt. Vi menar att även om friheten i sådant fall kan vara inskränkt genom föreskrift om viss bostad eller vistelseort, så skall vistelsen i allmänhet

anses som vardaglig om den kan beräknas fortgå under minst ett år.

Semestervistelse är i allmänhet ej vardaglig vistelse. Detta gäller även om tiden blir jämförelsevis lång, t. ex. på grund av att flera års semestrar tas ut på en gång. Sådan s. k. ackumulerad semster förekommer inom flera verksamhetsområden. Om huvudändamålet – vila och rekreation – förenas med andra omständigheter kan dock bedömningen bli en annan. I ett av försäkringsdomstolen avgjort mål ansågs missionärer, som kommit åter till Sverige för bl. a. vila och rekreation, med hänsyn till omständigheterna ha bosatt sig i Sverige vid återkomsten hit. I enlighet med anställningsvillkoren skulle missionärerna vistas i Sverige omkring 18 månader. De återvände därefter till en annan missionsstation än den varifrån de kommit. Särskilt den beräkneliga tidslängden för hemlandsvistelsen och det förhållandet att deras vistelse var förenad med viss arbetsskyldighet i Sverige gentemot vederbörande missionsförening påverkade domstolens ställningstagande. På grund av dessa omständigheter hade de enligt vår åsikt vardaglig vistelse i Sverige.

Värnpliktstjänstgöring innebär för den värnpliktige ett tvångsmässigt avbrott i livets jämna gång och sådan vistelse kan ej anses som vardaglig, om inte tjänstgöringstiden är avsevärt längre än för närvarande enligt svensk lag. Vistelse i fängelse kan av samma skäl i regel ej anses grunda vardaglig vistelse. Omständigheterna kan emellertid vara sådana, att den tvungna vistelsen inleder/avslutar vardaglig vistelse och medför ett hemvistskifte, vilket sålunda *inte* beror på den tvungna vistelsen i och för sig utan på sannolikheten för att vederbörande stannar/ej återkommer.

En vistelse behöver, som framgår av det tidigare anförda, inte vara kontinuerlig för att anses som vardaglig. Det kan därför inträffa att en person får anses ha vardaglig vistelse i två länder, så t. ex. om innehavaren av ett fritt yrke utövar sin praktik vissa dagar i veckan i det ena landet och andra dagar i samma vecka i det andra landet och detta fortgår under en längre period. Med avseende på hans huvudsakliga verksamhet samt bostads- och familjeförhållanden och andra omständigheter får då avgöras om hans skall anses ha hemvist här. En svensk artist flyttar t. ex. till Hamburg där han skall ha sin huvudsakliga verksamhet och där han hyr bostad. Han har emellertid kvar avtal som föranleder honom att vistas tre dagar i veckan i Stockholm, där han bor på hotell. Om Stockholmsvistelserna bara skall fortgå en kortare tid får han anses ha sin vardagliga vistelse enbart i Hamburg. Rör det sig om ett mera stadigvarande förhållande, kan han anses ha vardaglig vistelse i båda länderna men med hänsyn till andra omständigheter (se härom nedan under 5) ha upphört att ha hemvist i Sverige. Om förhållandena i båda länderna varit lika, hade han kunnat anses ha kvar sitt hemvist här i riket och böra kvarstå i den svenska folkbokföringen oavsett vad i Tyskland ansetts om hans hemvist.

5 *Hemvist på annan grund än vardaglig vistelse*

Enligt vårt förslag grundas hemvist genom vardaglig vistelse. Men ett bestående hemvist kan *bevaras* på vissa andra grunder.

Enligt 13 § FBF anses den som på grund av sina arbetsförhållanden tillbringar dygnsvilan på annan fastighet än den där hans familj är bosatt vara

bosatt hos familjen, om han regelbundet besöker denna när tillfälligt hinder ej möter. Denna bestämmelse, som avser arbete som inte är tillfälligt, gör ett undantag från dygnsviloregeln, enligt vilken en person anses bosatt där han regelmässigt vistas under dygnsvilan.

Ett motsvarande undantag kan göras från regeln att en person anses ha hemvist i landet, om han har sin vardagliga vistelse här. Under förutsättning av regelbundna besök, när tillfälligt hinder ej möter, bör en person, som lämnat sitt och familjens gemensamma hemvist och har sin vardagliga vistelse i annat land eller, i vissa fall, mera obestämt i utlandet, anses till en tid ha behållit detta hemvist. Orsak till särlevnaden bör i regel vara den frånvarandes arbetsförhållanden, men frihet bör lämnas praxis att beakta annan orsak när skäl därtill föreligger. Det är t. ex. ej uteslutet, att den frånvarande anses ha bevarat sitt hemvist, även om den hemmavarandes arbetsförhållanden är medverkande orsak till särlevnaden.

Vad här och i det följande sägs om bevarat hemvist här trots vardaglig vistelse i annat land skall på motsvarande sätt tillämpas även på person som trots vardaglig vistelse här har kvar sådant samband med det land där han tidigare haft sitt hemvist, att detta hemvist får anses bevarat.

Med familj förstås genomgående i förslaget – liksom i 13 § FBF – äkta makar, i förekommande fall tillsammans med deras hemmavarande omyndiga barn. Barn i eller utom äktenskap som lever samman med endast den ene av föräldrarna bildar med denne som huvudman en familj. Med barn avses jämväl styvbarn, adopterat barn och fosterbarn. Familjebegreppet har i senare års lagstiftning utvidgats. Begreppet har utformats på ett stort antal sätt, allt efter det särskilda områdets behov (se t. ex. SOU 1975:5 s. 9 och 43–46). Inom social- och skattelagstiftningen jämställs sålunda sammanlevande ogifta i viss utsträckning med makar. En sådan utvidgning bör accepteras också vid tillämpning av folkbokföringens hemvistbegrepp. I enlighet härmed får de, som utan att vara gifta lever tillsammans, likställas med gifta om de tidigare varit förenade i äktenskap eller gemensamt har eller har haft barn (jfr AFL, KL och studiestödslagen). Med den föreslagna avgränsningen av familjebegreppet bör folkbokföringsmyndigheterna i regel ha tillgång till uppgifter i sådan utsträckning att frågor av personlig art kan begränsas så att den personliga integriteten ej kränks. – Med gift person avser vi alltså om ej annat anges också nu angivna ogifta personer.

Den frånvarande skall vara mannen, hustrun eller i förekommande fall den ensamma föräldern och besöka familjen regelbundet; den som på grund av avståndet bara någon enstaka gång kan besöka familjen anses ej ha hemvist i landet sedan hans vardagliga vistelse här upphört. De regelbundna besöken har även betydelse som tecken på att söndring ej föreligger. Det fordras att besöken verkligen gäller familjen; besök i annat syfte på den fastighet där familjen bor räknas inte. Såsom ungefärlig norm kan anges att med regelbundna besök avses besök åtminstone omkring var fjortonde dag. Liksom enligt praxis vid tillämpningen av 13 § FBF kan emellertid omständigheterna i ett givet fall motivera att glesare besök godtas.

Om vederbörande inte på sätt nu angivits kan anses ha familj, får en fast anställning utomlands anses ha en sådan tyngd, att inte ens täta regelbundna besök i en tidigare bostad bevarar hemvistet i Sverige.

De fall som nu berörts avser – liksom 13 § i gällande förordning – an-

ställning som inte kan anses tillfällig. Är en vistelse föranledd av tillfälligt arbete kan undantag från huvudregeln vara motiverat i något större utsträckning, eftersom anknytningen till vistelselandet då är svagare. I sådant fall bör också den som inte har familj och som har sin vardagliga vistelse i utlandet dit han sänts av arbetsgivaren för att utföra visst arbete, kunna bevara hemvistet genom regelbundna besök i här bibehållen bostad. Detsamma bör gälla den som tar familj med till vistelselandet. Bostaden skall kunna anses som hans egentliga hem i jämförelse med de förhållanden under vilka han vistas utomlands. Om en ogift person med sådant arbete omedelbart före detta arbetes början haft sin bostad i föräldrahemmet kan den omständigheten att han tillbringar ungefär vart fjortonde dygn i föräldrahemmet föranleda till att han alltjämt anses ha sitt hemvist i det land där föräldrahemmet är beläget. Det är väsentligt att arbetet är tidsbegränsat på grund av sin art eller anställningsvillkoren.

Hemvist på annan grund än vardaglig vistelse bör inte i något fall kunna bevaras under obegränsad tid. De hänsyn till särskilda omständigheter som motiverar bevarandet av hemvistet försvagas med tiden. Undantagen från huvudregeln bör betraktas som uppskov med regelns tillämpning under på sin höjd fem års tid i avvaktan på att han åter förlägger sin vardagliga vistelse hit.

Undantagsvis kan innehav av fast egendom eller rörelse ha betydelse. Detta gäller främst då en person reser runt i flera andra länder på ett sådant sätt att han inte får vardaglig vistelse i något annat land. Då kan innehav av fast egendom eller rörelse bevara hemvistet här.

Vardaglig vistelse i annat land än Sverige kan ha uppkommit genom att en vistelse av annan art fortgått en längre tid. Vistelsens art kan dock samverka med andra omständigheter till att personen alltjämt anses ha kvar sitt egentliga hemvist här.

Härovan (under 4.4) har nämnts en lärarinna som under omkring två år vistades utrikes för hälsans vårdande. Hennes vistelse bedömdes ha blivit vardaglig vistelse i vart fall efter ett års tid. Av utredningen i målet framgick ytterligare, att hon haft hemvist i Sverige sedan födelsen, att hon här hade fast bostad som alltjämt stod till hennes disposition och att hon hade kvar sin lärartjänst från vilken hon hade sjukledighet. Med hänsyn till alla dessa omständigheter kan Sverige – trots den vardagliga vistelsen i Spanien – anses som hennes egentliga hemvist under hela utlandsvistelsen.

Studerande har i allmänhet sin vardagliga vistelse i det land där studierna bedrivs, såvida ej vistelsen med hänsyn till tiden och andra omständigheter bör anses som ett avbrott i en eljest fortgående vardaglig vistelse. Vid bedömning av frågan om den studerande på grund härav skall anses ha förlorat sitt hemvist här bör särskilt beaktas hur beroende eller självständig han är i förhållande till personer med vilka han delat hemvist – såsom föräldrar, andra anhöriga eller, om han är gift, sin familj – och hur han uppehåller samhörigheten med dessa.

Denna bedömning kan utfalla olika beroende på den studerandes ålder. Även andra omständigheter kan inverka.

Om t. ex. föräldrar, som arbetar i annat land än deras nationella hemland Sverige, sänder sina barn hit för att här fostras och utbildas hos far- eller morföräldrar, i internatskola eller dylikt, kan barnen normalt anses ha hem-

vist här även om föräldrarna måste anses sakna hemvist här.

Å andra sidan är den omständigheten att ett barn, vars föräldrar har hemvist här, exempelvis placeras i internatskola i annat land ej tillräckligt för att barnet skall förlora sitt hemvist här, såvida detta ej sker t. ex. för att barnet skall uppfostras för att bosätta sig utomlands. Det sista fallet är (frånsett den i slutet antydda eventualiteten) ett undantag från huvudregeln att en person anses ha hemvist i Sverige om han har sin vardagliga vistelse här. Om ej ändrade förhållanden föranleder till annat, bör detta uppskov med huvudregelns tillämpning räcka tills barnet blivit myndigt även om det sålunda blir längre än inledningsvis angivna fem år.

Av praktisk betydelse är däremot bestämmelsen i 27 § FBF att den som är inskriven i sjömansregistret ej får bokföras under rubriken utan känt hemvist. Så länge han är inskriven i sjömansregister – i stort sett så länge han har sjötjänst – anses han ha känd adress och får därför ej via "utan känt hemvist" överföras till obefintligregistret. Han anses inte ha förlorat sitt hemvist i Sverige. Inskrivningen i sjömansregistret hindrar dock inte, att sjömannen avregistreras från kyrkobokföringen på grund av egen anmälan om flyttning till utlandet eller på grund av säkra upplysningar vid två mantalsskrivningar i följd om att han är stadigvarande bosatt i utlandet. Vid tillämpning av det föreslagna hemvistbegreppet bör inskrivningen i sjömansregistret likaledes tillmätas betydelse som en omständighet på grund av vilken Sverige fortfar att vara hans egentliga hemvist, även om han på grund av sitt arbete får anses ha sin vardagliga vistelse utanför vårt lands farvatten. Men om han förlagt sin vardagliga vistelse till ort eller orter i annat land och han ej på grund av någon ytterligare omständighet alltjämt måste anses ha sitt egentliga hemvist i Sverige, hindrar inte inskrivningen i och för sig att hans hemvist i Sverige anses ha upphört.

6 *Födelsehemvist*

Ett särskilt problem är frågan om barns hemvist vid födelsen. Med hänsyn till barnets starka beroende av modern den första levnadstiden är det naturligt att anse, att barnet har samma hemvist som modern. Detta gäller även om barnet skulle födas utomlands. Så länge modern behåller sitt hemvist här och barnet är i hennes vård, förblir detta även barnets hemvist på grund av barnets samhörighet med modern. Förlorar modern sitt hemvist här medan hon har barnet i sin vård, inträder också en situation som föranleder nya överväganden om barnets hemvist. Barnet kan t. ex. genom fadern få fortsatt stark anknytning till Sverige.

Påträffas här i riket ett barn, vars moder är okänd, bör man som regel anta att det är fött av en kvinna, som har hemvist här. På grund härav och då barnet saknar förbindelselänk med annat land bör det antas ha hemvist här i riket.

Skillnaden mellan barns födelsehemvist och dess födelsehemort bör observeras. Födelsehemorten är barnets första kyrkobokföringsort enligt 25 § FBF och motsvarande bestämmelse (18 §) i förslaget.

7 *Hemvistbegreppets tillämpning*

7.1 Nytillkomna omständigheter

Omständigheterna kan i praktiken ofta vara sådana, att det ställer sig betydligt svårare för pastorsämbetet att vid tiden för kyrkobokföringen bedöma, om en in- eller utflyttad person har hemvist i Sverige, än senare, t. ex. för den lokala skattemyndigheten vid mantalsskrivningen eller för förvaltningsdomstol vid tiden för en i ett besvärs- eller underställningsmål verkställd utredning, då frågan kan bedömas även med ledning av senare inträffade händelser. Enligt en sedan länge gällande princip får hänsyn tas till sådana händelser. Denna princip tillämpas på samtliga bestämmelser i FBF om anhängiggörande och fullföljande av folkbokföringsmål samt i fråga om överinstansernas prövningsrätt. Principen kommer till direkt uttryck i lagtexten i 52 och 53 §§. Vid behandlingen av frågan om principens tillämplighet i mantalsskrivningsmål anförde folkbokföringskommittén:

> Pastors beslut i fråga om var en person rätteligen bör vara kyrkobokförd måste ej sällan grundas på antaganden rörande framtiden. I ljuset av de senare erfarenheter och ytterligare upplysningar, som kunna föreligga vid mantalsskrivningen eller i mål rörande denna, kan en annan uppfattning rörande samma spörsmål komma att framstå som motiverad. Det torde därför överensstämma med mantalsskrivningens funktion såsom en kontroll och överprövning av kyrkobokföringen, att beslut i kyrkobokföringsmål ej bliva prejudicerande för prövning av mantalsskrivningsmål. Kommittén har föreslagit en bestämmelse härom i 160 § 1 mom. (Nu 53 § första stycket).

Ett uppdagande vid denna "eftersyn" kan få olika konsekvenser beroende på fallets andra omständigheter. Om t. ex. pastorsämbetet vid en inflyttad persons kyrkobokföring utgått från att denne skulle stanna så lång tid i Sverige att han kunde anses ha vardaglig vistelse och hemvist här men det vid eftersynen visar sig, att han stannat här mycket kort tid, kan detta ge vid handen, antingen att pastorsämbetet vilseletts och då leda till ändring i kyrkobokföringen, eller att inträffade oförutsedda omständigheter varit orsak till att personen så snart lämnat Sverige. I det senare fallet har hemvist förelegat men upphört och det var således rätt att han kyrkobokfördes.

Denna princip skall gälla även enligt vårt förslag.

7.2 Presumtioner

Ovan har utvecklats hur hemvistbegreppet bör tillämpas i under- eller överinstans när tillräcklig utredning föreligger. Om förhållandena inte kan utredas, så att vad ovan sägs kan ge ledning, får man bygga på presumtioner.

Som regel får en persons egna uppgifter om avsikter och förhållanden presumeras vara trovärdiga, om annan utredning ej kan åstadkommas.

Med hänsyn till ettårsregeln för vardaglig vistelse är det viktigt att klarhet vinnes om hur länge den flyttande kommer att stanna i det nya landet. Såvitt möjligt kontrolleras den flyttandes bedömning mot andra uppgifter som föreligger, t. ex. angående ändamålet med vistelsen och den flyttandes bostads- och familjeförhållanden.

Om klar utredning inte vinnes tillämpas ettårsregeln strikt. Uppger den inflyttade att han skall vara i Sverige t. ex. ett år och sex dagar är detta

tillräckligt för att han skall bli kyrkobokförd. Om han å andra sidan uppger att han ej skall vara här ett år, skall han inte kyrkobokföras men en minnesanteckning bör göras av pastorämbetet i det av RSV rekommenderade registret för bevakning av flyttningar (bevakningsregistret). Sedan ett år gått prövas hans fall på nytt. Befinnes då att han är kvar men skall lämna landet efter sex dagar, bör han inte kyrkobokföras för dessa få dagar. Som exempel på ett utflyttningsfall kan antas att en person anmäler att han skall vistas i utlandet elva månader. Han avregistreras då inte från kyrkobokföringen men bör antecknas i bevakningsregistret. Efter ett år befinnes han alltjämt vara utomlands. Det utreds emellertid att han kommer att återvända inom en månad. Vid den bedömning som då görs bör personen anses ha kvar sitt hemvist här.

Som i annat sammanhang framhållits kan en år från år upprepad vistelse anses som vardaglig med hänsyn till omständigheterna, även om vistelsetiden vart år är kortare än elva månader. I allmänhet behövs utredning om några års upprepad vistelse innan denna kan anses som vardaglig vistelse i det ifrågavarande landet. Motsvarande gäller även om vistelse under kringresande.

13 §

Någon saklig förändring i förhållandena till 9 § FBF åsyftas inte med vår utformning av första stycket. Den har gjorts endast för att täcka in också det fall då anmälan görs före inflyttningen.

Andra stycket avser att lagfästa vad som redan tillämpas. Barn som kyrkobokförs i födelsehemorten såsom dess första kyrkobokföringsort torde nämligen också enligt nuvarande praxis anses vara kyrkobokfört där redan från och med födelsedagen.

14 §

Bestämmelser av motsvarande slag finns f. n. i 9 § FBF. I förslaget har emellertid medtagits vissa fall som inte nämns där. Vid dödsfall antecknas för närvarande i församlingsbok och övriga kyrkoböcker inte annan dag än dödsdagen. Även om det dröjt länge innan en sådan anteckning blivit gjord behandlas dödsdagen som avregistreringsdag. Enligt vårt förslag upphör den avlidne att vara kyrkobokförd fr. o. m. dagen efter dödsdagen. I nuvarande lydelse av 9 § stadgas bl. a. att vid flyttning till utlandet upphör kyrkobokföringen att gälla från och med utresedagen. Enligt praxis avser detta endast de fall då anmälan gjorts enligt 34 § FBF. Denna tolkning är nödvändig för att inte konkurrens skall uppkomma med den följande punkten: "Anmäles flyttning till utlandet efter utresedagen, upphör dock kyrkobokföringen att gälla från och med den dag anmälan inkom". Tolkningen är också nödvändig om man vill undvika retroaktiva beslut. Detta leder emellertid till att det fall då avregistreringsbeslut får fattas utan anmälan saknar särskild reglering. Paragrafen har formulerats så att den skall täcka också sådant fall. Eftersom kyrkobokföring genom överföring till obefintligregister kan upphöra också utan konstaterad utflyttning har också detta fall särskilt reglerats.

Andra stycket korresponderar med 4 § förslaget till statsregisterlag och är utformat så att kontinuitet skall föreligga mellan kyrkobokföring och statsregistrering.

15 §

I 15–20 §§ FBL ges bestämmelser om rätt kyrkobokföringsort. Mellanrubriken *Rätt kyrkobokföringsort m. m.* har därför placerats närmast före paragrafen. I 21 § FBL stadgas om kyrkobokföringens giltighet vid flyttning inom riket.

Paragrafen motsvaras närmast av 11 § FBF. Hemorten definieras i 16 § FBL. De fall då denna inte är avgörande för kyrkobokföringen har med den teknik vi valt begränsats.

Av flera skäl (t. ex. med hänsyn till röst- och taxeringslängder) måste kyrkobokföringen som regel kunna preciseras till viss fastighet. Däremot är det inte möjligt att ange mindre enhet (t. ex. lägenhet) än fastighet, eftersom vi saknar officiella beteckningar på lämpliga mindre enheter. – Sedan hemorten bestämts torde det möta mindre svårigheter att bestämma registreringsfastighet. Denna är en fastighet inom hemorten, vanligen en persons bostadsfastighet. I tveksamma fall torde vad som sägs om bestämning av hemort kunna ge ledning också vid bestämning av registreringsfastighet. – I vissa fall kommer man inte att kunna fastställa någon registreringsfastighet. Registreringen får då enligt 17 § FBL begränsas till hemorten (på församlingen skrivna resp. på okänd ort).

Särbestämmelsen i 17 § gällande lydelse av FBF om nomadiserande samer får anses föråldrad. Genom familjeförhållanden eller andra förhållanden bör i regel också för dessa kunna anges registreringsfastighet. Vi har därför inte i vårt förslag bibehållit särregleringen.

16 §

Hemort

Förslagets 12 och 16 §§ ersätter 12–18 §§ i FBF.

1 *Området*

Vi har i allmänmotiveringen föreslagit att kyrkobokföring som regel skall ske i den församling inom vilken en person har hemort. Vid en bestämning av det område till vilket hemortsbegreppet skall hänföra sig må beaktas att kyrkobokföring liksom f. n. skall vara vägledande vid fastställande av beskattningsort, ort för rösträtt inom och valbarhet till regionala organ, ansvariga myndigheter för socialhjälp, forum m. m. (se närmare under Gällande rätt). Eftersom de nämnda instituten fordrar en precisering till *kommun* måste begreppet hemort kunna hänföras till en kommuns område. Så länge folkbokföringens nuvarande administration bibehålls sker kyrkobokföring i församling. Vissa rättsverkningar har samband med församlingens område. Begreppet skall därför också kunna anknyta till *församling*.

Hemorten kan hänföras till kommun och församling främst på två sätt.

Om hemorten anknyts till det minsta av dessa två områden, församlingen, så framkommer det större området, kommunen, indirekt såsom den kommun vari församlingen är belägen. CFU har emellertid föreslagit (SOU 1970:70) att kommun skall ersätta församling som registreringsområde vid en eventuell överföring av folkbokföringen till borgerligt organ. Om detta förslag genomförs skulle ett hemortsbegrepp knutet direkt till församling bli föråldrat. Ett annat sätt att använda hemortsbegreppet är att låta detta kunna bestämma både kommun och församling. Genom att ordet ort lämnats odefinierat kan hemortsbegreppet allt efter behov användas för både bestämning av rätt församling och rätt kommun på motsvarande sätt som mantalsskrivningsort enligt FBF kan hänföras till både församling och kommun. För att utreda hemorten behöver man ofta inte precisera orten närmare än till kommun. I vissa fall måste emellertid utredningen drivas vidare. Vid kyrkobokföring måste således rätt ort utredas också med hänsyn till församlingsgränser. – Däremot har vi inte preciserat begreppet med utgångspunkt i viss fastighet. FBF:s bosättningsbegrepp hänförs visserligen i första hand till fastighet, men man har också fått acceptera att bosättningen inte alltid kan anges till viss fastighet. Bosättningsbegreppet tillämpas då i stället på församlingens område (jfr 18 § FBF). Vi har funnit det naturligare, att ett résidence-begrepp av den typ vi åsyftar med hemort preciseras inte med utgångspunkt från viss fastighet utan till viss ort. I denna del innebär således förslaget en återgång till vad som gällde före FBF 1946 (jfr prop. 1946:255 s. 147). I sak medför dock detta inte någon ändring i förhållande till gällande rätt. Också enligt vårt förslag skall som regel varje person på sätt anges i 15 § FBL registreras på fastighet.

2 *Vistelsen och dess karaktär*

2.1 Allmänt

Bland alla de platser en person uppsöker under en tidsperiod är det i regel möjligt att finna en, där han kan anses hemmahörande. Vanligen har en person bara en bostad och han får då anses höra hemma på den plats där bostaden är belägen. Men också för det fall vederbörande har flera bostäder förutsätter definitionen att han bara hör hemma i en av dessa. Frågan om på vilken ort en person är hemmahörande avgörs med hjälp av hans personliga förhållanden. Av uttrycket "sina personliga förhållanden" framgår att prövning skall ske med utgångspunkt i de särskilda förhållanden som gäller i det enskilda fallet. Det är därför inte möjligt att ange vissa kriterier som alltid utpekar den rätta hemorten. När nu vissa kommentarer görs till olika slags vistelser, så är dessa endast tänkta som hjälpmedel. Om den samlade bilden av olika omständigheter visar att vederbörande hör hemma på en viss ort, får således inte den omständigheten, att någon av de följande kommentarerna pekar i annan riktning, bli avgörande.

Hänvisningen till de personliga förhållandena ger uttryck för vissa allmänna principer. En sådan är att "uppehållsorten för vila och familjeliv bör tillmätas större betydelse vid avgörande av bosättningsspörsmål än uppehållsorten under arbete" (prop. 1946:255 s. 148). Beträffande innebörden av "familj" hänvisas till vad som sagts ovan om hemvist i motiveringen

till 12 § under 5. Hänvisningen till *sina* personliga förhållanden innebär vidare att vistelsen på den nya orten måste framstå som regelmässig, sedd mot bakgrund av ifrågavarande persons allmänna levnadsmönster.

För att den som bytt uppehållsort skall kunna anses höra hemma på den nya orten, måste det kunna antas att den orten kommer att vara hans faktiska replipunkt under den närmaste tiden.

För närvarande torde kortvarigare tidsbestämda vistelser i regel inte leda till registrering på den nya orten.[1]

De personer som ständigt ambulerar kan härigenom komma att kvarstå som bosatta i en ort, som de för länge sedan lämnat, och med vilken de kanske endast har den anknytningen, att de för länge sedan arbetade där några månader. Som exempel kan nämnas ambulerande zigenare, vissa handelsresande, vissa resemontörer och vissa tillfällighetsarbetare. I viss utsträckning torde dessa grupper enligt nuvarande ordning efter kvarskrivningar falla ur kyrkobokföringen (jfr kammarrättens yttrande, prop. 1946:255 s. 137). Om antalet kvarskrivningar kan minskas genom kyrkobokföring på grundval av kortare vistelse än f. n., bör folkbokföringens aktualitet och tillförlitlighet förbättras. Härigenom bör de missförhållanden som påtalats i betänkandet (SOU 1956:43) Zigenarfrågan i stor utsträckning kunna bli avhjälpta. Av rent bokföringstekniska skäl kan dock inte hur korta uppehåll som helst få medföra att en person anses hemmahörande på en ny ort. Vistelsetider som understiger ett par månader bör som regel ej vara hemortsgrundande. I sådana fall består – liksom för närvarande – den gamla hemorten. Vederbörande blir kvarskriven där. – Omvänt kan också en person uppehålla sig på en ort under långa tider utan att vistelseorten blir hemort. Så kan vara fallet om vederbörande genom sina personliga förhållanden är starkt bunden till en annan ort genom t. ex. familj, familjebostad, fast anställning eller liknande.

En person kan bortsett från några specialfall inte förvärva ny hemort innan han kommit till platsen i fråga. Detta innebär en viss avvikelse från praxis angående s. k. fördröjd inflyttning. Vistelse är således i regel en nödvändig förutsättning för hemortsförvärv. Om sedan den samlade bilden av de personliga förhållandena tyder på att vederbörande avser att stanna på den nya orten, räcker detta för förvärv av hemort. Som exempel på yttre omständigheter som pekar på att vederbörande kommer att bli kvar kan nämnas följande. Personen i fråga har bott viss tid på den nya orten, han har hyrt bostad där, han har fått arbete där, han har flyttat dit sina personliga tillhörigheter eller hans familj har flyttat till den nya orten. Det måste dock betonas att det är den samlade bilden av de personliga förhållandena, både i relation till den nya och till den gamla orten som är avgörande.

Principiellt sett bör vid födelse hemort förvärvas efter samma grunder som eljest. Det är emellertid givet att barnets faktiska beroende av modern gör att barnets hemort oftast kan bestämmas med hjälp av moderns hemort. I förekommande fall gäller givetvis motsvarande i förhållande till fadern. Födelsehemort är ett rent kyrkobokföringstekniskt begrepp, som inte har något sakligt samband med hemort. (Beträffande födelsehemort se 18 §.)

För den som är född i Sverige och som inte utvandrat finns – på grund av födelsehemorten – alltid en ort som kan vara kyrkobokföringsort. Den som invandrat och som inom landets gränser för ett mycket rörligt liv kan

[1] Däremot kan givetvis en vistelse som inte är bestämd till tiden föranleda omregistrering, även om den faktiskt blir mycket kortvarig.

trots detta förvärva hemvist (se kapitel 11). För att kyrkobokföring skall kunna ske måste dock en hemort konstateras. Eftersom kvarskrivningsmöjligheten saknas får i sådant fall kraven på hemortsförvärv sättas lägre än annars.

De särskilda undantagsbestämmelserna i 21 och 22 §§ FBF har tillkommit för att statsrådsledamöter m. fl. inte skulle riskera att förlora sin valbarhet i sin gamla valkrets. Sedan det s. k. bostadsbandet numera avskaffats fyller paragraferna inte längre sitt syfte. Vi föreslår därför att dessa bestämmelser avskaffas.

I 19 § FBF har upptagits en möjlighet för ägare eller innehavare av fast egendom att under vissa särskilda förutsättningar få – med avvikelse från bosättningsreglerna – bli kyrkobokförd i den församling där egendomen är belägen. Det huvudsakliga motivet för paragrafen var att man ville skydda fastighetskommunens skatteintresse. – Motivet kan diskuteras och det har också utsatts för kritik (Eberstein, Om skatt till stat och kommun s. 28–30). Fideikommissens avveckling och kommunreformen har gjort paragrafen otidsenlig och obehövlig. Den tillämpas praktiskt taget aldrig och bör avskaffas.

2.2 Vistelse på grund av förvärvsarbete

Stadigvarande arbete på ny ort är i regel en omständighet av sådan tyngd att den medför hemortsförändring. På grund av principen att uppehållsorten för vila och familjeliv har företräde framför arbetsorten bör dock liksom f. n. en sådan förändring inte inträda när fråga är om en gift person som regelbundet i allmänhet minst varje eller varannan vecka besöker sin familj. Såväl 1936 års uppbördskommitté som folkbokföringskommittén hade i anvisningar till sina författningsförslag för visst fall uttalat, att med "regelbundet" borde förstås åtminstone var fjortonde dag. I prop. 1946:255 (s. 150–151) förklarade departementschefen att praxis inte borde bindas för hårt, vilket undveks genom att de föreslagna anvisningarna inte medtogs i författningen. I praxis förekommer också fall där man avvikit från kommitténs förslag. Det syns – till skillnad mot vad nu gäller – inte nödvändigt att de dubbla bostäderna beror enbart av den bortovarandes arbete. Här föreslås alltså att samma regel skall gälla som i fråga om hemvist (se motiveringen till 12 § under 5).

Vanligen förutsätter också ett *tidsbegränsat arbete* att vederbörande förlägger sin regelbundna vistelse till arbetsorten. Denna regelbundna vistelse kan – som framgår av vad som anförts här ovan (under 2.1) – vara tillräcklig för att man skall anse en person vara hemmahörande på vistelseorten. Detta innebär att också tidsbegränsade arbeten såsom säsongarbeten och praktikarbeten *kan* grunda ny hemort. För att kunna avgöra om den regelbundna vistelsen har den effekten måste – som tidigare sagts – också relationerna till den gamla orten beaktas. – Sådana personliga förhållanden som kan utvisa att en äldre hemort består är – förutom arbetsförhållanden – främst bostadsförhållanden och civilstånd. Den omständigheten att en person – gift eller ogift – under lång tid haft bostad på en ort talar ofta för att det är där han har sin hemort, även om hans vistelse där för en tid upphört. Ju längre tid en person är borta från en ort desto mer försvagas dock banden

med orten. För att en äldre hemort skall kunna anses bestå måste man ha anledning att räkna med att personen i fråga kommer att vända tillbaka till den platsen inom rimlig tid. Att en person behållit en bostad på en tidigare uppehållsort behöver inte alltid bero på att han tänker återvända dit. Bostaden kan ha behållits enbart av t. ex. skatte- eller traktamentsskäl. Men i de fall då den bibehållna bostaden kan antas vara ett tecken på en avsikt att återvända får bl. a. en jämförelse ske mellan bostaden på den gamla orten och bostaden på den nya orten. I särskilda fall kan vid en samlad bedömning av alla faktorer t. o. m. en bibehållen bostad medföra att en gammal hemort anses bevarad även om bostaden är uthyrd och även om familjen medföljt till arbetsorten. Det är vidare med hänsyn till andra förhållanden i och för sig inte uteslutet att en person kan anses hemmahörande på en äldre ort, t. o. m. om bostad inte längre finns där. Hemorten består givetvis också om bostad byts inom samma ort, så länge vederbörande kan anses höra hemma på den orten. Även om äkta makars hemorter inte behöver vara avhängiga av varandra, måste man dock ta hänsyn till att makar av naturliga skäl faktiskt vanligen har samma hemort. Om därför mannen (hustrun) på grund av tillfälligt arbete måste vistas på annan ort än hustrun (mannen), kan man i de flesta fall utgå från att han (hon) efter uppdragets slut återvänder till den gamla hemorten. Detta gäller givetvis inte om det föreligger söndring i äktenskapet eller makarna av andra skäl valt att leva isär. Eftersom den ogifte saknar den bindning som äktenskapet medför, måste det finnas andra skäl som talar för att den ogifte skall återvända till den gamla hemorten.

Oavsett vederbörandes civilstånd torde man oftast vid tidsbegränsade arbeten få fordra att den bortavarande besöker den gamla hemorten, för att den skall bevara sin status som hemort. Vi menar att besöksvillkoret ger en enkel metod att utan närgången granskning av personliga förhållanden konstatera eventuell samhörighet med den gamla orten.

Att en person i sin tjänst är stationerad på viss ort behöver inte med nödvändighet innebära att den orten är hans hemort. Frågan om hans hemort skall avgöras självständigt.

Enbart den omständigheten att ett arbete bedrivs i AMS regi anses f. n. inte vara skäl till särbehandling i folkbokföringshänseende. Det har emellertid yrkats att sådant arbete aldrig skall föranleda kyrkobokföring. Principiellt kan ett sådant önskemål lösas antingen genom hemortsbegreppets utformning eller genom en särskild bestämmelse i socialhjälpslagen och andra specialförfattningar av innebörd att man skall bortse från folkbokföringen. Ur rent teknisk synpunkt bör särskilda bokföringsbestämmelser i folkbokföringsförfattningarna undvikas. Sådana minskar nämligen folkbokföringens allmänna användbarhet. Den modifiering av bosättnings/hemorts-begreppet, som vi föreslår, bör dock medföra att de flesta olägenheterna med den nuvarande ordningen försvinner. Som tidigare sagts räknar vi med att ny hemort kommer att förvärvas betydligt lättare än för närvarande. Detta leder i sin tur till att antalet kvarskrivningar bör reduceras kraftigt. AMS värdkommuner bör därför inte behöva befara att de i nämnvärd utsträckning får ansvara för personer som tidigare arbetat inom dessa i AMS regi. (I annat sammanhang föreslår vi att den nuvarande undantagsregeln för den som frigivits eller utskrivits villkorligt från fångvårds- eller an-

betsanstalt m. m. skall avskaffas. Ett av de skäl som anförts mot den nuvarande undantagsregeln är att den kan uppfattas som förödmjukande. Vi menar att samma sak kan gälla särbokföring vid arbete i AMS regi.) Redan 1967 förklarade statsrådet Sträng i riksdagen som svar på en enkel fråga:

> Förr i världen betraktade man nödhjälpsarbetena som en alldeles specifik form av arbete, som inte föranledde någon ändring i mantalsskrivningsförhållandet. Numera betraktar vi däremot arbetsmarknadsstyrelsens beredskapsarbeten i princip som ett arbete på den allmänna marknaden. De arbetande arvoderas och avlönas enligt gängse avtal och normer. – Det ligger en konsekvent och logisk tanke i att även de på AMS-lägren sysselsatta arbetarna behandlas på samma sätt som andra medborgare när det gäller mantalsskrivningen.[1]

Vi menar att den omständigheten att ett arbete bedrivits i AMS regi inte i och för sig kan vara skäl nog för en särregel. I vissa fall kan det dock vara anledning att göra undantag. Detta gäller sådana arbetsplatser där särskilt svårplacerade personer omhändertas genom AMS försorg. I de fall där omhändertagandet utgör det väsentliga inslaget, så att arbetet inte kan jämställas med arbete på den öppna marknaden, bör möjlighet finnas att tillämpa förslagets 20 §. AMS bör hos regeringen hemställa att sådana skyddade verkstäder o. d. som kan komma i fråga hänförs till sådana anstalter m. m. som sägs i denna paragraf.

Också beträffande stora anläggningsarbeten (entreprenadarbeten) har särskilda undantagsregler ifrågasatts. De anställdas förhållanden på dessa stora arbetsplatser har endast i begränsad utsträckning belysts. Av tillgängligt utredningsmaterial att döma synes dock de anställda ej själva känna sig som hemmahörande på arbetsplatsen. I så fall borde arbetsorten inte anses utgöra de anställdas hemort. Vår allmänna utgångspunkt är dock att alla personer som har hemvist i Sverige också skall ha hemort här. Om inte relationerna till den gamla orten kan göra att denna alltjämt anses som hemort återstår endast arbetsorten. Med hänsyn till att förslaget i andra sammanhang räknar med att vistelser på ett par månader skall kunna medföra hemortsförändring finner vi det orimligt att göra undantag för så pass långvariga arbeten som det här är fråga om. Också rent praktiska skäl talar för denna lösning. Det är ju på arbetsorten den anställde faktiskt lever. Det är på den orten han har en praktisk möjlighet att verka politiskt, och det är där han lättast utnyttjar den samhällsservice han behöver. Den som inte enligt de riktlinjer som angivits tidigare i detta avsnitt kan anses bevara en äldre hemort bör därför ej kvarskrivas utan förvärva hemort på arbetsorten, om arbetstiden uppgår till åtminstone ett par månader. En bedömning av hemortsfrågan i enlighet härmed torde också uppfylla de önskemål som framkommit från kommunalt håll.

I fråga om anställda i handelsflottan lämnar inte arbetet den ledning som det i andra fall kan göra. Familjeförhållandena får härigenom en större betydelse än annars. En gift sjöman kan i allmänhet antas vara bosatt hos familjen. Om familjen byter hemort under sjömannens bortovaro, får sjömannen i regel samtidigt ny hemort tillsammans med familjen. Detta gäller givetvis inte, om flyttningen har samband med en brytning mellan sjömannen och hans familj. En ogift sjöman med hemvist i Sverige får vanligen antas bibehålla den hemort som han hade då anställningen till sjöss började.

[1] Jfr KÅ 1968 ref. 12 (anteckning nr 111 i kammarrättens minnesbok).

Men vidtar den ogifte sjömannen åtgärder som tyder på att han flyttar sin fasta punkt i Sverige till annan ort inom landet, kan ny hemort uppkomma. Sådana åtgärder kan vara förhyrning av möblerat rum eller annan bostad på ny ort, flyttning av ägodelarna till ny ort m. m. För den som före sjöanställningen saknat svensk hemort kan fartygets hemort bli sjömannens nya hemort.

Av vad som anförts ovan i detta avsnitt framgår, att förvärvsarbete är en betydelsefull omständighet att ta hänsyn till när det gäller att utreda var en person hör hemma. Vi har emellertid inte velat ge tjänst eller verksamhet en sådan särställning som 12 § första stycket andra punkten FBF stadgar vid dubbel bosättning.

2.3 Vistelse på grund av studier

Bortsett från helt kortvariga vistelser för teoretiska kurser och studier (praktikantfallen torde vanligen höra hemma under 2.2 här ovan) bör studievistelse *kunna* grunda hemort.

Detta torde i huvudsak överensstämma med gällande rätt. Var en studerande är hemmahörande med hänsyn till sina personliga förhållanden är inte bara beroende av studiernas art, utan också av hans ålder, familjeförhållanden och ekonomiska förhållanden. Sådana studieformer som grundskola och gymnasieskola bedrivs vanligen under tid då den studerande fortfarande ingår i föräldrarnas hushåll. Även om den studerande inte delar bostad med föräldrarna eller besöker dem regelbundet torde gemenskapen med föräldrarna vanligen vara så stark att det i allmänhet kan tas för visst att den studerande hör hemma hos föräldrarna. Det sagda gäller av naturliga skäl inte vuxenstuderande. Det kan inte heller alltid gälla ungdomar som efter att ha lämnat grundskolan genomgår mer yrkesinriktad utbildning. Är det fråga om målinriktade studier efter grundskolan, bedrivna på annan ort än föräldrarnas hemort, är sambandet med den gamla hemorten många gånger svagt. Sådan studerande har ofta en så självständig ställning att han bör anses höra hemma på vistelseorten. – Av vikt är att flertalet studerande efter gymnasieskolan numera i allmänhet är ekonomiskt fristående från föräldrahemmet. Med hänsyn bl. a. härtill kan det knappast med fog göras gällande att myndiga studerande under studietiden i allmänhet hör hemma på den ort där föräldrahemmet är beläget. Ett annat tecken på att den studerande inte längre kan anses dela hemort med föräldrarna är att han försörjer sig helt eller i vart fall till en icke oväsentlig del genom eget arbete. Också för det fall att han visserligen inte arbetar under studietiden, men dessförinnan arbetat på annan ort än den där han har sitt föräldrahem, får sambandet med föräldrarna anses brutet. Vi menar att studier som bedrivs av myndiga personer och som beräknas pågå ett par år eller längre tid vanligen får anses medföra att studieorten blir ny hemort. Enbart den omständigheten att den studerande vistas i föräldrahemmet under ferier eller att han har en bostad på annan ort torde inte vara tillräckligt för att anse, att han har kvar sin hemort där. Här som eljest gäller dock att det är totalbilden som är avgörande. Vad ovan sagts gäller främst ogifta studerande. Beträffande gifta studerande bör ledning kunna hämtas från vad som sagts här ovan under 2.2. Dock bör kraven på regelbundna besök hos familjen kunna sättas

något lägre.

Förslaget innebär att de studerande i större utsträckning än för närvarande kommer att anses hemmahörande på studieorten. Denna ändring överensstämmer såväl med förslagets huvudlinjer (som ju bygger på ett mera faktiskt begrepp) som med önskemål från studenthåll.

2.4 Vistelse på grund av värnpliktstjänstgöring

Värnpliktstjänstgöring bör i regel inte få till följd att vederbörande anses hemmahörande på tjänstgöringsorten. Detta gäller även om vistelsetiden kommer att utsträckas under avsevärd tid. Men om den värnpliktige vidtar särskilda åtgärder som tyder på att han tänker slå sig ned på tjänstgöringsorten, så kan *dessa* vara ett skäl att betrakta tjänstgöringsorten som hemort. Exempel på sådana åtgärder är att den gifte hyr familjebostad där. Att den ogifte under tjänstgöringstiden hyr ett rum på denna ort kan dock i allmänhet inte anses tillräckligt för att anse honom hemmahörande där. Något krav på kontakt med hemorten under värnpliktstjänstgöringen torde ej behöva uppställas.

2.5 Vistelse av annan anledning än särskild verksamhet

Vistelse på grund av eller i samband med sjukdom, konvalescens, barnsbörd eller tillfälliga besök hos släktingar eller vänner utgör i regel avbrott i en eljest regelbunden vistelse. Sådana vistelser bör därför i allmänhet inte grunda nya hemort. Men om vistelsen inte har den karaktären, därför att vederbörande inte har regelbunden vistelse på annan ort, så bör också sådana uppehåll i vissa fall kunna grunda ny hemort. Också i gällande rätt har vistelser av detta slag kunnat leda till kyrkobokföring på uppehållsorten. Å andra sidan bör, om totalbilden visar att vederbörande alltjämt hör hemma på den gamla orten, vistelser av nämnt slag kunna vara tämligen lång tid, utan att detta leder till hemortsändring. Viss ledning beträffande skillnaden mellan gifta och ogifta personer bör kunna hämtas från vad som sägs under 2.2 här ovan. Det bör dock observeras att det här är fråga om uppehåll som i vanliga fall är av tillfällig natur. En vistelsetid, som är beroende av annan anledning än särskild verksamhet, kan därför inte sägas ha samma tyngd som en lika lång vistelse föranledd av arbete. Att kontakt med gamla hemorten inte upprätthålls under bortovaron saknar betydelse.

17 §

Paragrafen motsvarar 27 § FBF. Ändringarna har gjorts för att få terminologisk överensstämmelse med förslagets huvudprinciper.

18 §

Bestämmelserna om födelsehemort översågs senast i samband med tillkomsten av FBF (SOU 1966:16 s. 159–163 och prop. 1967:88 s. 66–68).

Förslagets bestämmelser motsvarar 25 § i FBF.

Vilka nyfödda barn som skall vara kyrkobokförda framgår av 11 och

12 §§ FBL. Det är för dessa barn som födelsehemort kan ifrågakomma. Begreppet födelsehemort är oberoende av barnets nationalitet.

Med församling avses här liksom i övriga fall endast svensk församling. I 18 § anges uttömmande i vilka fall ett barn har födelsehemort. Skulle ett barn ha födelsehemvist, men sakna födelsehemort skall övriga bestämmelser om kyrkobokföringsort direkt tillämpas. – Eftersom hittebarn numera anträffas endast i ytterst få fall har det ansetts opåkallat med en särregel för dessa. Bestämmelsen i andra stycket bör som regel vara tillämplig. Man bör därvid regelmässigt kunna presumera att ett barn är fött i den församling där det anträffas.

I fråga om barn som föds utomlands medför enligt vad vi erfarit nuvarande ordning i vissa fall stort administrativ besvär. En här kyrkobokförd kvinnas utomlands födda barn får födelsehemort i följande fall:

a) modern var vid barnets födelse kyrkobokförd och är fortfarande kyrkobokförd då barnets kyrkobokföring aktualiseras
b) modern var vid barnets födelse kyrkobokförd, men har därefter innan barnets kyrkobokföring aktualiseras, blivit avregistrerad som utflyttad till utlandet
c) modern var vid barnets födelse kyrkobokförd, men har därefter, innan barnets kyrkobokföring aktualiseras, blivit överförd till obefintligregistret.

Dessutom erhålles födelsehemort om modern vid barnets födelse är upptagen i obefintligregistret men sedermera avregistreras ur kyrkobokföringen.

Sker anmälan om barnets födelse först i samband med att modern återflyttar till Sverige, skall barnet införas i födelse- och dopboken i födelsehemorten. Barnet kyrkobokförs (bokförs i församlingsbok) samtidigt i födelsehemorten.

Har modern och barnet inflyttat till annan församling än barnets födelsehemort, kyrkobokförs modern där. För kyrkobokföring av barnet får denna församling rekvirera personakt för barnet från födelsehemorten såsom vid flyttning inom landet. – För de ovan angivna fallen b) och c) kan således vid återinflyttning till landet inte alltid alla familjemedlemmar genast kyrkobokföras tillsammans i inflyttningsorten. Detta förfarande medför en väsentlig administrativ omgång.

De under b) och c) nämnda fallen är sådana då modern vistas utomlands under så stadigvarande förhållanden att hon får antas vara bosatt utomlands. Under sådana förhållanden torde barnets födelse bli registrerad i utlandet. Det saknas då skäl att låta moderns tidigare kyrkobokföring få den effekten att inskrivning sker i födelse- och dopboken i moderns gamla kyrkobokföringsort, kanske många år efter födelsen. Vi föreslår därför att i de ovan angivna fallen b) och c) barnet inte skall omfattas av bestämmelserna om födelsehemort. I paragrafen anges som förutsättning för födelsehemort för utomlands fött barn att modern hela tiden skall vara kyrkobokförd eller upptagen i obefintligregister i samma församling inte bara vid barnets födelse utan alltjämt också vid den tidpunkt då barnets kyrkobokföring första gången aktualiseras. Genom förslaget kan fall av retroaktiv kyrkobokföring avsevärt minskas och en bättre överensstämmelse mellan kyrkobokföring och bosättning uppnås. Härigenom torde de fall som orsakar särskilt administrativt besvär försvinna. Den mindre inskränkning som detta medför i kommu-

nernas ekonomiska ansvarighet enligt 22 § lagen om socialhjälp har befunnits sakligt motiverad.

19 §

I gällande rätt har vistelse på ålderdomshem ansetts kunna grunda bosättning och därför i och för sig också kyrkobokföring. Under slutet av 1950-talet och början av 1960-talet begärdes i riksdagen att det i FBF skulle införas en undantagsbestämmelse beträffande ålderdomshem. Bosättningen borde inte vara avgörande. Tredje lagutskottet (3LU 1956:12) förklarade att frågan om mantals- och kyrkoskrivning av vårdtagare på ålderdomshem hade så stor känslomässig betydelse för gamla vårdtagare, att vid dess slutliga avgörande stor vikt borde fästas vid de humanitära synpunkterna. Utskottet menade att detta måste gälla, även om ett sådant betraktelsesätt måhända stod i strid med en genomgående tanke i folkbokföringen, att hänsyn ej skulle tas till de folkbokfördas personliga önskemål. Synpunkterna i riksdagen ledde 1965 fram till den bestämmelse som motsvarar nuvarande 23 §. Denna ger en person som intas på ålderdomshem en valfrihet i fråga om kyrkobokföringsort. Han kan välja mellan den församling där ålderdomshemmet är beläget och den där han varit bosatt före intagningen på sådant hem. – Vid remissbehandlingen av det förslag som ligger till grund för denna bestämmelse framförde kammarrätten principiella erinringar, eftersom den föreslagna valfriheten stred mot den grundprincip inom folkbokföringen som tredje lagutskottet nämnt. Departementschefen fann emellertid att de humanitära synpunkterna vägde betydligt tyngre än kammarrättens invändning av principiell natur. – Grunden för kammarrättens invändning kvarstår. Emellertid har vi under vårt arbete inte funnit några nya skäl mot särbestämmelsen. Vi anser oss därför sakna anledning att föreslå att den avskaffas.

Den särskilda vikt som tillerkänns den intagnes åsikt bör – i likhet med vad som för närvarande är fallet – som regel förbehållas de fall då vederbörande vistas på kommunalt ålderdomshem. I vissa fall bör dock t. ex. ett privat ålderdomshem eller hem för långtidsvård kunna likställas härmed. Regeringen bör därför medges rätt att i särskilda fall låta bestämmelserna bli tillämpliga också på annat hem eller inrättning. För att så skall vara fallet torde böra krävas att intagning sker på liknande grunder, att hemmets standard motiverar ett likställande och att hemmet har viss allmän tillsyn. – Med hänsyn till att pensionärshem har en annan – med vanliga bostäder mer jämställd – karaktär anser vi att flyttning till sådant ej heller i framtiden bör föranleda särbehandling (jfr 3LU 1961:13). Det sist sagda gäller också de under senare år tillkomna s. k. servicehusen.

Bestämmelserna i första och andra styckena har med ett förtydligande tillägg i första stycket i oförändrat skick överförts från 23 § FBF.

20 §

Av vad som anförts i motiveringen till 16 § (under 2.5) framgår att vistelse på sjukhus och anstalt i vissa fall leder till att hemort förvärvas på den ort där sjukhuset eller anstalten är belägen. Detta gäller naturligtvis inte personer som intas för akutvård på sjukhus eller tillfälligtvis på anstalt.

Ovannämnda förhållande överensstämmer med gällande rätt. Emellertid skall enligt 24 § FBF intagning på sjukvårdsinrättning eller vissa anstalter inte föranleda ändrad kyrkobokföring. Bestämmelser av i huvudsak samma innehåll har funnits länge i svensk folkbokföring. – Vi har övervägt frågan om en motsvarande bestämmelse kan undvaras för framtiden. Detta skulle då leda till att den som intagits för exempelvis långtidsvård eller ådömts långvarig interneringspåföljd skulle kunna bli kyrkobokförd på sjukhuset eller på anstalten. En sådan ordning medför att det ekonomiska ansvaret för de intagna framdeles kan komma att överflyttas på den kommun där inrättningen är belägen. Vi har emellertid inte funnit skäl att frångå gällande rätts principiella ståndpunkt i denna del. Detta innebär att den som intagits på sådan inrättning eller anstalt, varom här är fråga, inte skall kyrkobokföras där, även om han kan anses bosatt där. I stället skall den ort som vid tiden för intagningen bort vara kyrkobokföringsort förbli detta. Blir under intagningstiden förhållandena sådana, att personen i fråga *på grund av dessa* skulle ha kyrkobokförts på annan plats, om han inte varit intagen, skall dock ny kyrkobokföring ske. Om t. ex. den intagnes hustru (man) under denna tid flyttar familjebostaden till ny ort (kanske till den ort där inrättningen finns) bör den intagne tillsammans med hustrun (mannen) kyrkobokföras på den nya orten. Att han (hon) inte har möjlighet att vistas där under intagningen saknar betydelse. – I motiveringen till 12 § (under 3 och 4.4) har behandlats de två kammarrättsutslagen KÅ 1957 ref. 7 och 1959 ref. 2. I båda fallen var frågan om utvandrade svenska medborgare som redan vid återkomsten till Sverige intogs för permanent mentalvård. I avsaknad av fastare anknytning till annan svensk ort får i fall som dessa utvandringsorten anses som hemort.

De inrättningar och anstalter som åsyftas är i första hand sådana som bedrivs av det allmänna och där behandlingsmomentet utgör den väsentliga grunden för intagningen. Vi anser att lagtexten inte bör innehålla en specifikation över vilka sjukhus och anstalter som avses. För att samhällets utveckling skall kunna kontinuerligt beaktas bör det i stället överlämnas åt regeringen att bestämma omfattningen. När regeringen eller myndighet som regeringen bestämt skall bedöma om viss inrättning skall hänföras till sådan inrättning som avses i denna paragraf (20 §), bör samtidigt regeringens möjlighet enligt 19 § beaktas. En inrättning bör hänföras till 19 § i stället för 20 § först efter överläggningar med berörd kommun och vederbörande sjukvårdshuvudman. Härvid måste också frågans ekonomiska sida, t. ex. 22 § lagen om socialhjälp, uppmärksammas.

Vad som ovan sagts bör gälla så länge vederbörande är intagen. Har han lämnat inrättningen bör den tidigare intagningen inte ha någon verkan, även om viss prövotid kvarstår och till följd härav återintagning är möjlig. Detta innebär delvis en ändring i förhållande till 24 § andra stycket FBF. Det bör tilläggas att vi anser att det inte är berättigat att vård utom anstalt av exempelvis ungdomsvårdsskolelev jämställs med intagning på sjukhus eller anstalt, även om formell inskrivning vid anstalten kvarstår (jfr KÅ 1963 ref. 14 och 1965 ref. 12). Som skäl för den tidigare ordningen åberopades bl. a. att rädslan för ökade sociala kostnader genom mantalsskrivning i ny kommun kunde väcka avoghet mot den frigivne. Den frigivnes ställning kunde härigenom försvåras. Situationen kunde vara densamma för vissa andra personer som varit intagna på anstalt (jfr SOU 1944:52 s. 177). Undan-

taget i 24 § andra stycket FBF beträffande den som lämnat anstalt kritiserades redan vid remissbehandlingen av folkbokföringskommitténs förslag. Fångvårdsstyrelsen betecknade sålunda kvarskrivning i senaste kyrkobokföringsort såsom i ej ringa grad förödmjukande för den frigivne och ägnad att avsevärt försvåra hans återinpassning i samhällslivet. Samma uppfattning hade socialstyrelsen som menade att det ur social synpunkt måste leda till mindre önskvärda följder, om t. ex. en villkorligt frigiven fånge eller en villkorligt utskriven skyddshemselev skulle få en särställning i fråga om kyrkobokföring. Styrelsen menade att en sådan bestämmelse kunde försvåra den sociala anpassningen (prop. 1946:255 s. 141). Det hemortsbegrepp som vi föreslår bör medföra färre antal kvarskrivningar. Som vi tidigare framhållit minskar härigenom riskerna för att kommunerna under längre tid blir ansvariga för socialkostnader för personer som på grund av mer eller mindre tillfällig vistelse i kommunen blivit mantalsskrivna där. Man torde därför inte behöva befara någon avog inställning från kommunalt håll (jfr departementschefens uttalande i prop. 1955:177 s. 195 med förslag till lag om socialhjälp m. m.). Det torde tvärtom vara så att en återanpassning underlättas genom minsta möjliga särbehandling. Vi föreslår därför att detta undantag ej bibehålls. Det kan i detta sammanhang anmärkas att SfU i fråga om sjukpenningförmåner förklarat att det inte kunde anses rimligt att enbart det förhållandet att en person var inskriven vid fångvårdsanstalt resp. ungdomsvårdsskola skulle hindra att vederbörande fick sådana förmåner om han i övrigt uppfyllde förutsättningarna härför (SfU 1975:12 s. 6).

Vi har inte funnit belägg för ett antagande att möjligheterna till effektiv frivillig socialhjälp skulle försvåras med nuvarande ordning. Men även om man skulle anse sig ha skäl att anta att så är fallet, bör detta – såsom varande en ren socialfråga – lösas inom ramen för sociallagstiftningen. Särregler angående familjevård bör därför inte upptas i folkbokföringsförfattningarna (jfr departementschefens yttrande i prop. 1955:177 s. 202 och 203).

I anledning av den föreslagna ändringen bör sambandet med 22 § lagen om socialhjälp uppmärksammas. Socialutredningen har enligt sina direktiv bl. a. att se över lagen om socialhjälp. Vi förutsätter att utredningen vid sitt arbete beaktar denna fråga.

21 §

Motsvarande bestämmelser finns i 9 § FBF. De bestämmelser som rör flyttning inom landet har skilts från de bestämmelser som rör in- och utflyttning ur riket. Därigenom markeras att vid det förra slaget av flyttning gäller en kontinuitetsprincip som av naturliga skäl inte (bortsett från den specialreglerade internordiska flyttningen) kan upprätthållas annars. I första stycket har i förhållande till gällande rätt på samma sätt som i förslagets 13 § första stycket gjorts ett förtydligande tillägg.

34 §

Bestämmelsen behandlar allmänhetens anmälningsskyldighet. I en sådan bestämmelse bör undvikas ord som fått en juridisk-teknisk betydelse. Ordet flytta har vi valt främst för att det tillhör allmänt språkbruk och sedan

länge använts inom folkbokföringen. Härigenom erhålls också ett bättre samband med ordalydelsen i 13, 14, 21 och 33 §§.

36, 41, 43, 45, 46 och 50 §§

Beträffande motivering hänvisas till vad som sägs i allmänmotiveringen (under 10.5).

39 §

Ändringen har gjorts för att upprätthålla sambandet med bestämmelsen i 17 §.

63 §

Paragrafens innehåll har med hänsyn till den nya regeringsformen närmare preciserats. Se i övrigt under Arbetets bedrivande (1.2).

14 Statsregister

Statsregisterlagen

Förslaget till statsregisterlag har utvecklats i allmänmotiveringen (under 12.2.2.3 och 12.2.2.4).

1 §

Första stycket har utformats på grundval av gällande skattskyldighets omfattning (53 § 1 mom. a) och 69 § KL; jfr dock 12.2.2.2). Vem som skall anses som familjemedlem framgår av specialmotiveringen till 12 § FBL under 5. Beträffande personkretsen se vidare under 12.2.3.

Syftet med statsregistret är att en person som haft hemvist här i riket och härigenom tillförsäkrats vissa rättigheter skall kunna *bevara* dessa under utlandstjänstgöringen. Eftersom således hemvist i riket ytterst är grunden bör inte andra personer upptas än de som verkligen haft sådant hemvist. Genom att i paragrafen uppställs krav på att vederbörande skall vara kyrkobokförd bör i princip inte andra registreras än de som en gång haft hemvist här i riket. Kravet på kyrkobokföring är dessutom en förutsättning för ett enkelt och smidigt registreringsförfarande.

2 §

Med hänsyn till statsregistreringens samband med folkbokföringen bör RSV handha registreringen.

3 §

Liksom det enligt FBF ankommer på regeringen att bestämma om kyrkoböcker m. m. bör det i fråga om statsregistreringen ankomma på regeringen att bestämma vilka uppgifter statsregistret skall innehålla (se vidare under 12.2.2.3).

4 §

Så långt som möjligt bör kontinuitet upprätthållas mellan kyrkobokföring och statsregistrering, dvs. vederbörande bör inte kunna vara upptagen i

båda registren samtidigt. Kontinuitetsprincipen betyder också att man så långt möjligt bör undvika "glapp" mellan statsregistrering och kyrkobokföring.

Vid inregistrering upprätthålls kontinuitetsprincipen helt. Statsregisterföraren avgör om förutsättningarna enligt 1 § för registrering är uppfyllda. Om så är fallet upptas vederbörande i statsregistret. Registreringen gäller fr. o. m. utresedagen. Enligt 14 § andra stycket FBL upphör han då att vara kyrkobokförd fr. o. m. utresedagen (jfr systemet vid internordisk flyttning).

Registreringen bör gälla fr. o. m. utresedagen, eftersom anställningsmyndigheten (enligt 7 §) svarar för anmälan.

För barn som föds under utlandstjänstgöringen bör samma regel gälla som för barn enligt 13 § andra stycket FBL.

5 §

Vid avregistrering gäller liksom beträffande 4 § kontinuitetsprincipen, eftersom ny kyrkobokföring blir avgörande för avregistrering ur statsregistret.

I princip skall statsregistreringen upphöra då den statsregistergrundande anställningen upphör. För att kontinuitetsprincipen skall kunna upprätthållas bör dock viss tolerans accepteras. Det är inte ovanligt att en utlandstjänstgöring avslutas med t. ex. semester. Det kan därför dröja viss tid innan vederbörande återvänt och anmält sig för kyrkobokföring. Respittiden har därför satts så pass lång som två månader.

6 §

Genom statsregistreringen avförs vederbörande från kyrkobokföringen. Syftet med statsregistrering är emellertid inte att undanta vissa bestämmelser som redan i dag anknyter till kyrkobokföringen (såsom i fråga om rätt att bli upptagen i allmän röstlängd) eller mantalsskrivningen. Det krävs därför en särskild bestämmelse för att eliminera en sådan konsekvens. Bestämmelsen i andra meningen syftar på regler av typ 1 kap. 3 § andra stycket AFL och 3 § fjärde stycket sjukvårdslagen i vårt förslag.

7–9 §§

Eftersom bestämmelserna i väsentliga delar avser enskilda personer bör de intas i lagtexten (se vidare *Bilaga 3).*

Övergångsbestämmelser

Enligt punkt 2 skall den som vid ikraftträdandet redan vistas utom riket under sådana förhållanden som avses i 1 § upptas i statsregistret. Huvuddelen av dessa personer finns redan registrerade i Storkyrkoförsamlingen enligt 20 § FBF. Denna bestämmelse har i det föregående föreslagits upphävd. Detta medför om- eller avregisteringar. Härvid bör de som skall upptas i statsregistret kunna direkt överföras dit. Som senaste kyrkobokföringsort antecknas den ort där vederbörande var kyrkobokförd innan han överfördes till Storkyrkoförsamligen. Statsregisterföraren underrättar vederbörande

pastorsämbete (lokal skattemyndighet) så att den statsregisterförde blir upptagen på rätt nummerband.

De myndigheter eller kommuner som har personer utsända under sådana förhållanden att 1 § kan antas vara tillämplig bör i cirkulärskrivelse orienteras om statsregistrets uppgift, funktion och om vad som ankommer på myndigheten och de anställda. I samband härmed bör myndigheterna och kommunerna uppmanas att inkomma med uppgifter om utsänd personal, som ej är kyrkobokförd i Storkyrkoförsamlingen (t. ex. viss militär personal i FN-tjänst), om 1 § anses tillämplig på dem.

15 Beskattning

I enlighet med vad som anförts under Arbetets bedrivande (1.2) har vi här utarbetat förslag till författningsändringar enbart beträffande KL, Si och Sf. De ändringsförslag som redovisas under 15.1.3 avseende diplomatisk personal m. fl. erfordrar en teknisk översyn av bestämmelserna i 4 § sjätte stycket och 22 § 1 mom. femte stycket taxeringslagen samt 12 § uppbördslagen. Vi anser det önskvärt att de som enligt förslaget har skatterättsligt hemvist här i riket jämlikt punkt 1 första stycket c) anvisningarna till 53 § KL skall taxeras av en för riket gemensam taxeringsnämnd. Detta kräver vissa ändringar i taxeringslagen.

De föreslagna bosättningsbegreppen inom folkbokföringen har som tidigare nämnts utformats med tanke på att kunna användas även inom området för beskattning och därmed sammanhängande frågor såsom taxering och uppbörd. Därvid torde man komma ytterligare ett steg i uttalad strävan mot enhetliga termer och begrepp för bosättning inom olika rättsområden. Enligt direktiven bör dock inte de principer på vilka skattskyldigheten vilar rubbas. Det torde i uppdragets natur också ligga att skattskyldighetens omfattning inte ändras i annan mån än som erfordas för att uppnå målen inom det egentliga uppdraget. Här måste en avvägning ske. De skäl som anförts för en mera direkt koppling mellan kyrkobokföringen och rätten till förmåner inom socialförsäkringen m. m. gör sig inte lika starkt gällande beträffande skattskyldigheten och de därmed sammanhängande frågorna. Frågan om kyrkobokföring skall ske i riket och frågan om skattskyldighet föreligger här avgörs sålunda vid olika tidpunkter. Intresset av ett snabbt avgörande torde vidare vara större i fråga om rätten till en omedelbart utgående förmån än beträffande skattskyldighets inträde. Vi har därför inte heller funnit anledning föreslå att folkbokföringsmyndigheternas beslut i hemvistfrågan skall vara principiellt bindande för skattemyndigheterna. En annan sak är att bosättningsbegreppen avses vara gemensamma inom de två områdena och att folkbokföringsmyndigheternas beslut skall kunna tjäna som prima facie-bevisning genom bl. a. den förbättring av folkbokföringens kvalitet som kan förväntas genom förslaget i övrigt. De här föreslagna ändringarna är sålunda i huvudsak av teknisk karaktär för att uppnå den eftersträvade större enhetligheten i fråga om termer och begrepp samt en i vart fall indirekt anknytning till folkbokföringens bosättningsbegrepp. Härvid kan dock i något enskilt fall en materiell ändring av skattskyldighetens

omfattning inträda och har även direkt föreslagits i visst fall.

I fråga om rätt till avdrag för ökade levnadskostnader behandlas i punkt 3 anvisningarna till 33 § KL bl. a. dels fall där skattskyldig har sitt arbete på annan ort än den där han har sin bostad (tredje stycket), dels fall där skattskyldig på grund av sitt arbete bosatt sig på annat håll än där hans familj är bosatt (fjärde stycket). De begrepp som används i dessa sammanhang (bostad, bostadsort, bosatt, bosätta sig) synes icke ha någon entydig innebörd. Den praxis som utvecklats av regeringsrätten i ovannämnda hänseende är både rikhaltig och finförgrenad men samtidigt svåröverblickad. Att utan vidare införa av oss föreslagna termer och begrepp i denna anvisningspunkt skulle mot denna bakgrund medföra svåröverskådliga konsekvenser för rätten till avdrag och rubbning av grunderna för nuvarande praxis. Riksdagen har (1973-03-14) bifallit en till skatteutskottets betänkande (SkU 1973:10) i anledning av motioner angående avdraget för ökade levnadskostnader m. m. fogad reservation vari begärdes utredning och förslag till ändrade regler i fråga om avdrag för ökade levnadskostnader i sådana fall, då skattskyldig har arbete på annan ort än där han eller hans familj är bosatt. Traktamentsbeskattningsutredningen har i sitt betänkande (SOU 1974:45). Samordnad traktamentsbeskattning även behandlat reglerna om avdrag för ökade levnadskostnader såvitt avser traktamentsbeskattningen. Förslaget överarbetas f. n. inom finansdepartementet. Eftersom de materiella beskattningsreglerna således uppmärksammas särskilt har vi inte ansett oss böra lägga fram preciserade förslag i denna del. Frågan om anpassning till föreslagna termer och begrepp i nu ifrågavarande fall bör behandlas i samband med att de materiella reglerna överses varvid vårt förslag till termer och begrepp för bosättning bör kunna ligga till grund.

De ändringar i lagen om bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, som kan föranledas av vårt förslag, kommer att behandlas av Utredningen om beskattning av utländska artister (Fi 1971:01). Vi tar därför inte upp några förslag till ändringar i denna lag eller i korresponderande stadganden såsom 54 § första stycket c) KL och 7 § första stycket b) Si.

15.1 Kommunalskattelagen

15.1.1 *Skattskyldighetsgrunder*

53 § 1 mom. jämte 1. anvisningarna
68 §

Nuvarande skattskyldighetsgrund bygger – såvitt gäller oinskränkt skattskyldighet – på bosättning här i riket (53 §). Sådan föreligger för den som här har sitt egentliga bo och hemvist (punkt 1 första stycket anvisningarna). Med i Sverige bosatt likställes den som, utan att sådan bosättning föreligger, stadigvarande vistas här (68 §). Vidare gäller den oinskränkta skattskyldigheten på grund av 1966 års lagstiftning även för svensk medborgare, som icke stadigvarande vistas i Sverige men likväl har kvar väsentlig anknytning hit. I praxis torde sådan skattskyldighet anses kunna föreligga även om personen i fråga icke längre har kvar sitt egentliga bo och hemvist här i riket. Enligt nämnda regel skall han därvid kunna i beskattningshänseende

"anses bosatt" här (jfr punkt 1 andra stycket anvisningarna till 53 §). Skatterättens och folkbokföringens bosättningsbegrepp är f. n. inte identiska (se närmare härom under 4.2).

Som tidigare nämnts bör de principer på vilka skattskyldigheten vilar inte rubbas. Dessa är å andra sidan så speciella att de inte kan läggas till grund för ett bosättningsbegrepp som skall kunna vinna en vid tillämpning. Vi får därför acceptera ett "skatterättsligt" bosättningsbegrepp med i stort sett samma materiella innehåll som f. n. Ett sådant system har för övrigt sin motsvarighet i många andra länder och överensstämmer bättre med OECD:s modellavtal. Vi föreslår att grunderna för den oinskränkta skattskyldigheten – på sätt framgår av författningsförslagen – samlas i 53 § jämte anvisningar under den gemensamma termen *skatterättsligt hemvist.*

Kärnan i det skatterättsliga hemvistet utgörs av det för folkbokföringen föreslagna bosättningsbegreppet *hemvist* här i riket. Härigenom blir, som förutsatts i direktiven, mantalsskrivningen alltjämt i princip bas för den direkta beskattningen. Vidare uppnås en större samordning mellan området för skatter och folkbokföring, vilket torde kunna ge ömsesidig stabilitet och underlätta tillämpningen.

Skatterättsligt hemvist skall vidare föreligga redan vid *stadigvarande vistelse* här. Nuvarande bestämmelse härom i 68 § föreslås därför upphöra. Av skäl som anfördes redan vid KL:s tillkomst bör detta begrepp även framdeles utgöra en självständig beskattningsgrund.

Slutligen kan skatterättsligt hemvist bestå för svensk medborgare, som enligt förslaget haft hemvist här i riket (enligt FBL) och alltjämt har *väsentlig anknytning* hit. Av samma skäl som gäller i fråga om stadigvarande vistelse bör skattskyldigheten härvidlag byggas på särskilt angiven grund. Anledning till ändring av principerna för denna synes i detta sammanhang inte föreligga. En viss terminologisk och teknisk anpassning har dock företagits.

Svensk medborgare kan ha kvar skatterättsligt hemvist i Sverige under lång tid efter det att han upphört att vara folkbokförd här. I nuvarande ADB-system för folkbokföring och beskattning sker ingen uppföljning av flyttningar över landets gränser. För detta ändamål kan den som anmält utflyttning lämpligen upptas i ett särskilt hjälpregister inom beskattningsväsendet. Med hänsyn till gällande skattskyldighetsreglers utformning kan uppföljningen begränsas till att avse svenska medborgare. Vederbörande bör kvarstå i registret så länge han är oinskränkt skattskyldig här. Varje år sker sedan vid taxeringen kontroll av om han ingivit självdeklaration. Då nämnda register enbart skall ses som ett hjälpmedel torde någon närmare lagreglering inte erfordras.

De fall som avses i den kompletterande regeln för utlänningar i punkt 1 tredje stycket anvisningarna till 53 § torde som ovan antytts av naturliga skäl beaktas vid tillämpningen av huvudgrunden hemvist. Denna bestämmelse bör därför vid den föreslagna utformningen av det skatterättsliga hemvistet kunna utgå.

De författningsändringar i övrigt – som inte särskilt kommenteras i det följande – avses utgöra en anpassning till ovan för 53 § jämte anvisningar föreslagna termer och begrepp.

15.1.2 *Beskattningsort*

66 § jämte anvisningar

Skatt för inkomst av tjänst, tillfällig förvärvsverksamhet och kapital utgörs vanligtvis i hemortskommunen (59 §), varmed i KL förstås den kommun, där den skattskyldige författningsenligt skall vara mantalsskriven för året näst före taxeringsåret (66 § första stycket). – Enligt FBL är hemförsamlingen den församling i vilken en person rätteligen skall vara kyrkobokförd. Den kommun inom vilken hemförsamlingen är belägen benämns hemkommun (8 §). Hemort är däremot ett rent bosättningsbegrepp (16 §). För att uppnå en samordning och enhetlig terminologi hade det varit önskvärt att rätt beskattningsort i förevarande fall direkt kunnat bestämmas till den skattskyldiges hemkommun. Enligt direktiven bör dock mantalsskrivningen alltjämt utgöra bas för den direkta beskattningen av bl. a. fysiska personer. Med mantalsskrivningen, som ju låses till visst datum, följer en viss eftersläpning i förhållande till kyrkobokföringen. Om inte beskattningsorten låses genom en anknytning till viss tidpunkt uppkommer problem med bl. a. taxeringslängder, preliminär skatt och fördelning av skatter mellan kommuner för personer som ofta flyttar. Med beaktande av ovanstående föreslås att termen hemortskommun utbytes mot hemkommun (59 §) dock med bibehållande av den närmare bestämning i KL (66 § första stycket), som f. n. gäller för rätt hemortskommun. Den föreslagna terminologiska ändringen bör i konsekvens härmed ske genomgående i KL.

För de fall då – på grund av in- eller utflyttningar – den skattskyldige saknar hemkommun enligt första stycket föreslås, att den kommun som i dessa fall skall anses såsom hemkommun anges i de tre följande styckena av paragrafen. Härvid har – som framgår av författningsförslaget – en uppdelning skett motsvarande den som gjorts i punkt 1 första stycket a), b) och c) anvisningarna till 53 §. I princip ersättes punkt 1 anvisningarna till 66 § av tredje stycket i förslaget, varför anvisningspunkten bör utgå.

15.1.3 *Diplomatisk personal m. fl.*

69 § jämte anvisningar

Den skattefrihet för svensk diplomatisk personal m. fl. i utlandet, varom stadgas i första stycket, föreslås upphöra. (Beträffande skälen härtill se under 12.2.2.2.) Denna personal skulle till följd härav i detta sammanhang jämställas med övriga, som har skatterättsligt hemvist här. I paragrafen omnämnda personer torde nämligen så gott som undantagslöst också få anses ha behållit väsentlig anknytning till riket enligt KL. Vidare har föreslagits att den statsregistrerades utflyttningskommun skall förbli beskattningsort även efter utflyttningen. Detta avses bli fallet genom tillämpning av 66 § fjärde stycket förslaget för den kategori som här är i fråga, eftersom 6 § statsregisterlagen inte avser annat än faktisk mantalsskrivningsort. På grund av det anförda kan den nuvarande bestämmelsen om beskattning för gemensamt kommunalt ändamål i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm utgå. De förmåner i beskattningshänseende, som enligt anvisningarna åtnjutes vid taxeringen som om bosättning förelegat i nämnda kommun, torde i förekommande

fall komma att åtnjutas i utflyttningskommunen enligt vanliga regler utan särskilt stadgande. Vi föreslår därför att paragrafen i sin helhet jämte anvisningar upphör att gälla.

70 § jämte anvisningar

Undantagen från kyrkobokföring här i riket för i 1 mom. omnämnda personer skall enligt förslaget upphöra att gälla (se under 11.1). Även om dessa alltjämt anses sakna skatterättsligt hemvist här, bör skatt å inkomst, som skall beskattas i hemkommunen, hädanefter kunna utgöras i den kommun, som enligt allmänna regler i 66 § är att anse såsom deras hemkommun.

Förslaget skulle i och för sig föranleda viss ändring av anvisningarna till paragrafen. Då de i dessa gjorda uttalandena emellertid synes gälla utan särskilt stadgande föreslås anvisningarna utgå.

71 §

Då enligt förslaget skatt för gemensamt kommunalt ändamål icke längre skall utgöras jämlikt 69 § och denna paragraf även föreslagits upphöra har hänvisningen dit utgått.

15.2 Lagen om statlig inkomstskatt

I denna lag hänvisas i väsentliga delar till de i KL meddelade bestämmelserna. Vid tillämpning av dessa eller med dem likartade bestämmelser skall vid taxeringen till statlig inkomstskatt även anvisningarna till KL i motsvarande delar lända till efterrättelse (3 §). Härigenom kommer sålunda åtskilliga av de ändringar som föreslagits i KL att automatiskt gälla även här. Vidare kommer genom hänvisningen i 6 § 1 mom. första stycket under a) samma grunder för den oinskränkta skattskyldigheten här i riket som föreslagits för KL (se 15.1.1) att bli gällande. Bestämmelsen i 16 § 1 mom. kan därför utgå. Termen skatterättsligt hemvist här i riket har i övrigt likaledes fått ersätta olika former av uttryck för bosättning här. Termen hemortskommun har även här ersatts av hemkommun (jfr 15.1.2). Beträffande grunden för de ändrade reglerna för diplomatisk personal m. fl. (nuvarande 17 och 18 §§) hänvisas till motiveringen för motsvarande ändringsförslag i KL (se 15.1.3). Här skall bara anmärkas att bestämmelsen i 18 § 1 mom. angående rätt beskattningsort för utländsk personal föreslås utgå. Denna avses hädanefter bestämd genom regeln i 14 § 1 mom. härom.

15.3 Lagen om statlig förmögenhetsskatt

6 §

16 § 1 mom.

Även i denna lag har en anpassning skett till de termer och begrepp för oinskränkt skattskyldighet här i riket, som föreslagits för KL (se 15.1.1).

Bestämmelsen i 16 § 1 mom. kan därför utgå. Anvisningarna till KL skall gälla vid tillämpning av i denna lag meddelade med stadgande i KL likartade bestämmelser (1 §). Som framgår av författningsförslagen har terminologiska följdändringar härtill vidtagits i andra paragrafer.

17 §

Med beaktande av vad som anförts ovan (15.1.3) om här ifrågavarande personers skattskyldighet torde stadgandet kunna utgå.

18 §

Beskattningsorten torde hädanefter kunna bestämmas med ledning av stadgandet i 14 § sedan undantaget från folkbokföring enligt förslaget upphävts för den personalkategori som här är i fråga. Bestämmelsen i sista meningen av första stycket föreslås därför utgå.

Anvisningarna till 6 §

Vid en jämförelse med texten i paragrafens 1 mom. under c) torde framgå, att med utom riket bosatt person enligt föreslagen terminologi menas person som ej har hemvist här i riket.

16 Socialförsäkring m. m.

16.1 Lagen om allmän försäkring

1 kap. 3 §

Försäkrade

Allmänt

I prop. 1946:312 föreslogs en obligatorisk sjukförsäkring. Försäkringsplikten avsåg i princip svenska medborgare, som var bosatta här i riket, och utlänningar som var bosatta och mantalsskrivna här i riket. Det var enligt departementschefen (prop. 1946:312 s. 165 och 166) praktiska skäl som gjorde att man avgränsade kretsen av försäkringspliktiga med utgångspunkt från bosättningen. Detta avspeglas också i det betänkande (SOU 1944:15) som låg till grund för propositionen:

> Anknytning till bostadsorten erbjuder en bättre anpassning efter vederbörandes vistelseort än som kan ernås vid anknytning till mantalsskrivningsorten. Detta innebär avsevärda fördelar, bl. a. i fråga om ordnande av sjukkontroll och avgiftsbetalning. Den nuvarande regeln inom sjukförsäkringen har vidare icke berett några större svårigheter vid tillämpningen. Genom anknytning till bostadsorten frånsäger man sig ej heller den möjlighet till kontroll, att alla försäkringspliktiga bliva försäkrade, som mantalsskrivningen innebär. Kommittén har därför icke funnit skäl att frångå den princip, som i detta avseende gäller enligt sjukkasseförordningen eller att bosättningen skall vara den avgörande faktorn.

Av det anförda framgår att sjukförsäkringen för att fastställa försäkringsplikten ansågs behöva ett bosättningsbegrepp, som så nära som möjligt anknöt till vistelseorten. De praktiska skäl som 1946 ansågs tala för bosättning i nu sagda betydelse torde alltjämt gälla. RFV har framhållit (i utredning 1966-09-22) att det för sjukförsäkringens del, bl. a. på grund av inflyttande personers intresse av att så snart som möjligt bli omfattade av det svenska socialförsäkringsskyddet och i första hand det skydd som sjukförsäkringen ger, är nödvändigt att tillämpa ett bosättningsbegrepp som så nära som möjligt ansluter sig till den faktiska bosättningen.

RFV:s synpunkter på en framtida ordning

RFV upplyser i sin nyssnämnda utredning att det ideligen förekommer gränsfall, där tveksamhet råder om en utlänning som kommit hit, med hänsyn till bl. a. syftet med vistelsen i Sverige och vistelsens sannolika varaktighet, omedelbart bör anses vara bosatt i Sverige. Enligt samma utredning bedömer inte sällan folkbokföringens organ och försäkringskassorna frågor om bosättning i riket på olika sätt, vilket medför identifierings- och aktualiseringsproblem. RFV anser att det lämpligaste vore att försäkringskassorna inte prövade bosättningsfrågan utan helt rättade sig efter kyrkobokföringsbeslutet. En sådan regel skulle enligt verket medföra lättnader för sjukförsäkringens administration. RFV framhåller dock att en sådan ordning förutsätter att bosättningsbegreppet inom folkbokföringen bedöms efter regler som motsvarar sjukförsäkringens behov och en omprövning av de i folkbokföringen förekommande särbestämmelserna om kyrkobokföring på annan grund än bosättning liksom av sjukförsäkringens bosättningsbegrepp såsom det utformats i praxis. Vidare förklaras det vara angeläget med en snabbare avregistrering inom folkbokföringen av personer som avflyttar från Sverige.

Slutsatser och förslag

Redogörelsen för gällande rätt och det nu anförda leder oss till följande slutsatser om hur AFL:s anknytningsmoment bör vara beskaffat. Det internationella samarbetet bl. a. med hjälp av konventioner bör underlättas genom en anslutningsform som är lämplig därför. Kyrkobokföring och mantalsskrivning saknar i regel motsvarighet i andra länder. En formell bindning till en sådan registrering är därför i internationella sammanhang olämplig. Det kan inte heller anses tillfredsställande att materiella rättsverkningar är ovillkorligt beroende av att registrering skett. Att den som kommer hit – kanske utan nödvändiga språkkunskaper – inte genast anmäler sig för kyrkobokföring kan ha flera förklaringar, som inte bör utesluta rätt till del i den allmänna försäkringen. Ett bosättningsbegrepp bör därför också i framtiden vara grund för sådan rätt. Begreppet bör så nära som möjligt ansluta sig till den faktiska vistelseorten. Detta innebär dock inte att den som mera tillfälligt vistas utomlands bör uteslutas. Som framgår av vad som anförts i fråga om det hemvistbegrepp som vi föreslagit för folkbokföringens del har vi sökt utforma detta, så att det skall lämpa sig för bl. a. socialförsäkringens behov. Vi föreslår därför att detta hemvistbegrepp får bli grundläggande också för AFL:s del.

För att förenkla handläggningen och för att lösa identifierings-, aktualiserings- och samordningsproblem föreslår vi att hemvist i regel presumeras föreligga för den som är kyrkobokförd (se allmänmotiveringen under 10.3). Denna tillämpning gäller genomgående i lagen. Av skäl som anförts i allmänmotiveringen anser vi att statsregistrerade bör likställas med de personer som har hemvist här.

Som framgår av allmänmotiveringen (under 12.2) medger förslaget att svenska diplomater m. fl. genom statsregistrering direkt förs in i socialförsäkringssystemet.

1 kap. 4 §

1 *Inskrivning i försäkringskassa*

Beträffande hemvistbegreppet hänvisas till motiveringen till 1 kap. 3 § här ovan. I princip innebär förslaget inte någon ändring i förhållande till gällande rätt. Det kan dock vara värt att framhålla att medborgarskapets betydelse inte blir lika starkt markerad och att bundenheten till året blir mindre. Vidare bör påpekas att den som underlåter att göra anmälan enligt förslaget inte kan räkna med att under en tid av ett år efter utresan komma i bättre ställning än den som fullgör sin anmälningsskyldighet. För närvarande kan det vara svårt för den enskilde att avgöra när kassan anser honom utflyttad och när avregistrering skall ske. Med hänsyn till inskrivningens nära samband med kyrkobokföringen torde det med vårt förslag i många fall bli lättare för allmänheten att bedöma i vilken utsträckning de är omfattade av den allmänna försäkringen.

2 *Rätt försäkringskassa*

Allmänt

Anledningen till att inskrivning i första hand skall ske i den försäkringskassa inom vars verksamhetsområde vederbörande mantalsskrivits är att avgiftsuppbörden anknutits till skatteuppbörden. Den omständigheten att mantalsskrivningen och icke bosättningen blev avgörande i detta hänseende ansåg departementschefen inte medföra några nackdelar (prop. 1946:312 s. 191). Han anförde:

> Tvärtom synes det vara till stor fördel för sjukkasseadministrationen att tillhörigheten till viss sjukkassa blir beroende av en sådan faktisk omständighet som mantalsskrivningen och icke på ett begrepp, angående vars innebörd tveksamhet kan råda. Möjligheterna att tillse att alla försäkringspliktiga verkligen blir inskrivna såsom sjukkassemedlemmar måste ökas. Några särskilda svårigheter vid sjukkontroll och vid utgivande av sjukhjälp lära icke behöva uppkomma.

Departementschefen förklarade att såsom mantalsskrivningsort borde anses den ort, där någon för visst år slutgiltigt blivit mantalsskriven.

Vanligen handläggs de flesta ärenden enligt AFL av den kassa hos vilken vederbörande är inskriven.

Slutsatser och förslag

Rätt försäkringskassa för inskrivning bestäms för närvarande med hjälp av mantalsskrivningen. Skälet härtill har hittills som ovan angivits varit uppbördstekniskt.

Sjukförsäkringen i vad den avser anställda finansieras emellertid fr. o. m. 1975 helt med statsbidrag och arbetsgivaravgifter. Endast de egna företagarna debiteras en för alla enhetlig sjukförsäkringsavgift, som normalt motsvarar arbetsgivaravgiften för de anställda. Beloppsmässigt utgör denna avgift en relativt sett liten del av de totala arbetsgivaravgifterna till sjukförsäkringen.

Vad ovan nämnts underlättar ett frångående av mantalsskrivningen som grund för bestämning av rätt försäkringskassa. Sådan kassa bör istället be-

stämmas efter grunder som är mer lämpade efter vad som gäller för rätt till inskrivning, där enligt vårt förslag kyrkobokföring får en grundläggande betydelse. Det är väsentligt att bestämmelser av forumkaraktär är enkla och lätta att tillämpa. Kyrkobokföringen erbjuder ett sådant anknytningsmoment. Härigenom blir i allmänhet både frågan om inskrivning och frågan om rätt kassa avgjorda vid samma prövning. Med kyrkobokföringen som grund erhålls ett aktuellare samband mellan den inskrivne och den kassa, i vilken han är inskriven. Detta ger fördelar såväl ur service- som ur kontrollsynpunkt. Samarbetet med folkbokföringsorganen underlättas. Vissa administrativa problem kan dock uppstå vid flyttning från en försäkringskassas verksamhetsområde till ett annat då kyrkobokföringen till skillnad från mantalsskrivningen kan ändras flera gånger under ett år och man alltid måste räkna med en viss genomloppstid ifråga om aviseringar om ändrad kyrkobokföring. Också sådana frågor som utfärdande av kontrolluppgift över uppburna skattepliktiga förmåner och vad därmed sammanhänger torde kunna bemästras administrativt.

De egenavgifter som alltjämt debiteras egna företagare för den obligatoriska sjukförsäkringen, som inflyter till statskassan i samband med skatteuppbörden, bör ej tillföras resp. kassa. Avgifterna är lika för hela landet och motsvarar de avgifter som av arbetsgivare erläggs till den obligatoriska försäkringen för de anställda. Influtna avgifter bör således behandlas på samma sätt som de arbetsgivaravgifter till sjukförsäkringen, som för de anställda betalas av arbetsgivaren.

Vi föreslår således att den försäkrade framdeles skall vara inskriven i den försäkringskassa inom vars verksamhetsområde han är kyrkobokförd.

1 kap. 5 §

Formellt är paragrafens första och tredje stycken oförändrade. Sambandet med kyrkobokföringen bör dock på sätt framgår av allmänmotiveringen medföra att inskrivningsbeslut med retroaktiv verkan blir mindre vanliga än för närvarande.

Den bindning till kyrkobokföringen som föreslagits innebär att den anmälningsskyldighet som f. n. åligger den enskilde enligt andra stycket kan slopas. Genom folkbokföringsmyndigheterna kan kassan få alla nödvändiga uppgifter.

2 kap. 4 §

Ersättning för sjukhusvård

Paragrafen behandlar de fall då försäkringen ersätter utgifter för sjukhusvård. Det väsentliga intresset är här att man på ett enkelt sätt kan fastställa på vilket sjukhus en försäkrad är berättigad till vård till en kostnad som ersätts av försäkringen. Detta kan lättast ske genom en hänvisning till kyrkobokföringsorten. – Kostnadsfördelningen mellan sjukvårdshuvudmännen regleras i sjukvårdslagen. Förslaget innebär att samordningen med denna lag bibehålls.

2 kap. 8 §, 11 kap. 2 och 4 §§, 15 kap. 3 § samt 19 kap. 1 §

Ändringarna innebär en anpassning till vad som föreslagits i de föregående (se motiveringen till 1 kap. 3 §).

5 kap.1 §

Rätt till folkpension

Ändringarna innebär en anpassning till vad som föreslagits i det föregående (se motiveringen till 1 kap. 3 §).

16.2 Lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

2 §

Som nämnts i det föregående (under 16.1) föreslår vi att försäkrad skall vara inskriven i den allmänna försäkringskassa inom vars verksamhetsområde han är kyrkobokförd i stället för som f. n. i den kassa inom vars område han är mantalsskriven. Ändringarna innebär en anpassning till detta i fråga om utgivande av dessa särskilda folkpensionsförmåner. Vad rör bostadstillägget uppnår man härvid dessutom den fördelen att detta tillägg alltid kommer att utgå från den kommun där pensionärens aktuella bostad finns och enligt denna kommuns regler om bostadstillägg.

Härigenom tillgodoses önskemål som framförts i mot. 1973:1140 och 1974:1327 om att de kommunala bostadstilläggen vid flyttning från en kommun till en annan skulle följsammare kunna bestämmas enligt grunderna för kommunalt bostadstillägg i inflyttningskommunen.

8, 10 och 14 §§

En anpassning har här skett till den regel som föreslagits i 2 §. När kommunalt bostadstillägg skall utgå från den kommun där den försäkrade är kyrkobokförd torde preciseringarna av behörig försäkringskassa och försäkringsnämnd kunna utgå. Med allmän försäkringskassa och försäkringsnämnd avses kassan resp. nämnden för kyrkobokföringsorten.

16.3 Sjukreseförordningen (1975:964) och förordningen (1975:963) om ersättning till sjukvårdshuvudman för handikapphjälpmedel och sjuktransporter

Förslaget innebär endast en anpassning till förslaget beträffande sjukvårdslagen (jfr vidare motiveringen till 2 kap. 4 § AFL).

16.4 Lagen (1954:269) om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning

Terminologin i gällande lydelse av denna författning är anpassad till forumreglerna i införsellagen (se prop. 1969:67 s. 4 och 5). Vårt förslag förutsätter att motsvarande anpassning sker i införsellagen.

16.5 Lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare

7 §

Ärende angående ersättning bör liksom för närvarande i första hand upptas av den kassa hos vilken smittbäraren är inskriven. Vi föreslår att ärendet i andra hand upptas av den kassa, inom vars verksamhetsområde vederbörande är kyrkobokförd. Detta fall avser främst barn. Genom de föreslagna bestämmelserna bör i regel tvekan om behörig försäkringskassa inte behöva uppkomma. I det helt övervägande antalet fall framgår ju denna av registreringen. Övriga fall täcks av den nuvarande regeln om behörighet för kassa inom vars verksamhetsområde ingripandet skett. Förslaget torde i sak inte medföra någon ändring i förhållande till vad som åsyftades vid lagens tillkomst (prop. 1956:126 s. 90).

11 §

Av samma skäl som anförts i motiveringen till 7 § bör i första hand en registrering vara behörighetsgrundande. Eftersom ärenden enligt denna paragraf inte handläggs av försäkringskassorna utan av länsstyrelserna bör kyrkobokföringen vara förstahandsgrundande.

16.6 Kungörelsen (1967:922) angående utbetalning av ersättning enligt lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring m. m.

Ändringen innebär en anknytning till den terminologi som föreslagits för AFL (se motiveringen till 1 kap. 3 § denna lag). Vid ortsbestämning av utbetalningsmyndighet i utlandet har *bosatt* bibehållits. Härigenom blir ortsbestämningen mer obestämd. Detta är emellertid här närmast en fördel, eftersom det då blir lättare att låta praktiska överväganden bli avgörande. Vad som anförts om begreppet hemort bör i tveksamma fall kunna mutatis mutandis ge ledning också i frågor av denna typ.

16.7 Övriga författningar

Militärersättningsförordningen (1950:261), lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring, lagen (1954:519) angående kostnadsfria och prisnedsatta läkemedel m. m., lagen (1959:551) angående beräkning av pensionsgrundande

inkomst enligt lagen om allmän försäkring, kungörelsen (1962:521) om frivillig pensionsförsäkring hos riksförsäkringsverket, kungörelsen (1962:388) angående ersättning för sjukvård utom riket enligt lagen om allmän försäkring, gränssjukvårdskungörelsen (1962:390), kungörelsen (1962:391) med vissa föreskrifter om undantagande enligt lagen om allmän försäkring, kungörelsen (1967:101) med förordnande enligt 5 § kungörelsen (1962:388) angående ersättning för sjukvård utom riket enligt lagen om allmän försäkring, kungörelsen (1967:209) om avdrag från folkpension i vissa fall och lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring.

Ändringarna i dessa författningar innebär en anpassning till vad som föreslagits för AFL (se motiveringen till 1 kap. 3 § denna lag). I kungörelsen (1967:101) har ordet *tillfällig* strukits. Någon saklig ändring åsyftas inte härmed. Ändringen har gjorts för att kungörelsen skall överensstämma dels med vad som anförts i allmänmotiveringen (under 10.1.1), dels med kungörelserna 1962:388 och 390.

17 Sjukvård m. m.

17.1 Sjukvårdslagen

3 och 27 §§

Det har ansetts att landstingens vårdskyldighet inte bör vara angiven i detalj i lagen. Av lagen skall bara framgå att det är landstingen som bär ansvaret för vården i den mån annan inte drar försorg härom.

Som huvudprincip gäller i stället numer att vårdskyldigheten fördelas mellan huvudmännen inbördes efter *bosättningsort*. För det fall att behov av omedelbar vård uppkommer är dock vårdskyldigheten utsträckt och bestäms då även av den *faktiska vistelseorten*. I det senare fallet föreligger därvid skyldighet att bereda sluten vård bara så länge den vårdbehövande inte utan men kan flyttas till det egna landstingets sjukhus.

Bosättningsbegreppets uppgift i 3 § är således främst att fastlägga landstingskommunernas skyldighet att ombesörja sjukvård. Men också vårdskyldighetens inbördes fördelning mellan huvudmännen bestäms häri. Däremot har det ansetts att en lag av förevarande karaktär inte bör innehålla bestämmelser, på vilka en enskild vårdbehövande kan grunda rättsligt anspråk på vård. Sjukhuslagstiftningskommittén framhöll emellertid att samma begrepp borde användas både då det gällde att ange vårdskyldigheten och då det var fråga om vilka som skulle privilegieras i vårdavgiftshänseende, så att det uppkom kongruens mellan dessa bestämmelser. – I direktiven för en nyligen tillsatt utredning om ny lagstiftning för hälso- och sjukvården förklarar dock statsrådet Aspling att utredningen bör föra en målsättningsdiskussion med utgångspunkt i att alla som bor i landet skall ha rätt till hälso- och sjukvård på lika villkor. Om utredningens arbete leder fram till att en sådan rätt anses kunna fastslås i lagtext, kan bestämmelserna i 3 § sjukvårdslagen ges en betydligt mer tillfredsställande utformning än nu.

Mantalsskrivning är av grundläggande betydelse för medlemskap i landstingskommun liksom för dessa kommuners beskattningsrätt. För bestämning av den personkrets som vårdskyldigheten omfattar har dock mantalsskrivningen avvisats av departementschefen redan i prop. 1932:170 av skäl som alltjämt gäller.

Det bosättningsbegrepp som f. n. utgör anknytningsmoment skall, som framgår av beskrivningen under Gällande rätt, vara detsamma som gäller för folkbokföringen.

Av departementschefens uttalande i prop. 1959:19 (se under 6.2.1) framgår att det grundläggande för vårdskyldighetens omfattning är bosättning *i Sverige*. Detta bör enligt vår uppfattning också framgå av lagtexten. Det hemvistbegrepp som vi tidigare föreslagit för folkbokföringens del är särskilt utformat för att användas vid sådana bestämningar. Vi föreslår att detta begrepp får bli grundläggande för vårdskyldighetens omfattning. På så vis bibehålls en gemensam teoretisk grundval för sjukvårdslagen och folkbokföringen. Den som är statsregistrerad bör likställas med person som har hemvist här (se allmänmotiveringen under 12.2).

För att uppnå samordning är det emellertid inte nog med att begreppen är desamma på olika områden. Så långt möjligt bör också tillämpningen samordnas. Under förarbetena till sjukvårdslagen betonades vikten av kongruens mellan vårdskyldighet och vårdavgift. Det är också betydelsefullt att tillämpningen korresponderar med exempelvis folkbokföringen och den allmänna försäkringen. Den för hemvistfrågan hårdare bindningen till kyrkobokföringen som vi föreslagit för socialförsäkringens del kan för sjukvårdens del medföra viss omgång, eftersom beslut i hemvistfrågan i vissa fall fordrar medverkan av kyrkobokföringsmyndighet. Det får dock med hänsyn till frågans betydelse anses vara av särskild vikt att hemvistfrågan får en särskilt noggrann och enhetlig prövning och bedömning. Då såsom nyss sagts bosättningsfrågan har väsentlig betydelse endast vid icke-akutvård, bör en viss förlängning av handläggningstiden inte vara tillräckligt skäl att avstå från samordningens fördelar. Om en sjukvårdshuvudman ifrågasätter en kyrkobokförings riktighet och därför ser till att den blir prövad, bidrar han härigenom också till en förbättring av kyrkobokföringen. Eftersom vi förutsätter motsvarande insatser från företrädare för andra rättsområden bör förslaget medföra en allmän kvalitetshöjning av kyrkobokföringen. Vi föreslår därför att hemvistfrågan avgörs på samma sätt som vi ovan föreslagit för tillämpning av t. ex. AFL. Härigenom erhålls ett klart besked om vilka personer i Sverige vårdskyldigheten omfattar.

Tänkbara anknytningsmoment för bestämning av vårdskyldigheten inbördes mellan landstingen är hemorten, hemkommunen och kyrkobokföringen.

Hemorten bygger på FBF:s bosättningsbegrepp men har preciserats till enbart en ort i Sverige. Enligt bosättningsbegreppet i FBF kan en person under vissa förhållanden anses bosatt på exempelvis sjukhus, vissa anstalter och ålderdomshem. Motsvarande gäller också det ovan föreslagna hemortsbegreppet. Om ordet bosatt i sjukvårdslagen skulle för interna förhållanden ersättas med hemort skulle således en person kunna anses ha hemort på en ort, där han vistas enbart för vård på sjukhus eller ålderdomshem. Till följd härav skulle vårdansvaret kunna övergå på vårdgivande landsting. En sådan konsekvens bör enligt vår mening undvikas. Av avsnittet Gällande rätt framgår också att enligt sjukvårdshuvudmännens tillämpning en person ej anses bosatt på ett sjukhus. Vi finner därför ordet hemort olämpligt som ersättning för "bosatt".

Hemkommunen är i princip den kommun där hemorten är belägen men med hänsynstagande till att kyrkobokföring ej skall ske på sjukhus och vissa anstalter samt i vissa fall ej heller på ålderdomshem. Hemkommunen kan därför sägas i och för sig motsvara de behov som den nuvarande till-

lämpningen av bosatt i sjukvårdslagen avser att täcka.

För både enskilda och sjukvårdshuvudmän bör det emellertid vara av vikt att vårdområdet är lätt konstaterbart.

Om ansvarsområdet i stället för till hemkommunen knyts till kyrkobokföringsorten erhålls principiellt samma grund, men en betydligt enklare och klarare tillämpning. Man måste visserligen räkna med att en registrering är felaktig i vissa fall. Detta kan bero på underlåten anmälan eller vilseledande uppgifter. Följer man då den faktiska kyrkobokföringen blir också vårdområdet "felaktigt" bestämt. Å andra sidan kan sådana fel inte uteslutas genom en anknytning till "hemkommunen", eftersom samma informationsbrister och felaktiga uppgifter likaväl kan lämnas sjukvårdshuvudmannen. Därtill kommer att man måste räkna med att den som verkligen vill ha vård på visst sjukhus flyttar till sjukhusets närhet. I så fall lär man inte kunna neka honom vård, även om det är uppenbart, att flyttningen skett just för att vederbörande skall få vård. Att man bland 1,3 milj. årliga kyrkobokföringar kan påvisa felaktigheter utgör därför inte något hållbart skäl att avstå från att utnyttja kyrkobokföringen. Kyrkobokföraren bör i princip vara den som är bäst skickad att göra dessa bedömningar. Vi menar således att nackdelarna av vissa felaktiga kyrkobokföringar har – när det gäller personer med hemvist i Sverige – mindre betydelse än de stora praktiska fördelar som en anknytning till kyrkobokföringsorten medför. Det kan i detta sammanhang erinras om att kommunallagberedningen i sitt betänkande (SOU 1974:99 s. 9) föreslår att medlemskapet i kommun knyts till kyrkobokföringen. Sker så kommer med vårt förslag vårdskyldigheten att avse kommunmedlemmarna.

Med kyrkobokföringen som grund kan den enskilde direkt se vart han bör vända sig för att få vård och sjukvårdshuvudmannen kan lätt konstatera att den vårdsökande hör hemma inom hans område. Med hänvisning till det anförda föreslår vi att kyrkobokföringen får bli avgörande för den inbördes vårdskyldigheten.

Som ovan anförts måste emellertid vårdansvarets samband med vårdavgifterna och socialförsäkringen beaktas. Vi har bl. a. erfarit att både försäkringskassorna i Stockholm och i Göteborg i särskilda skrivelser pekat på brister i nuvarande ordning. Bland de fall som kommit till vår kännedom kan följande tjäna som exempel. En man kom till Sverige och blev på grund av att försäkringskassan bedömde hans vistelse som bosättning inskriven i kassan. Sedan han kort tid efter ankomsten insjuknat blev han intagen på sjukhus. För vården debiterades avgift såsom för utomlänspatient, eftersom mannen enligt sjukvårdshuvudmannens mening inte var bosatt här. I stället för 15 kr. per dag blev debiteringen 335 kr. per dag.

Genom vårt förslag kan frågan om vårdskyldighet i Sverige föreligger klart avgöras. I samband härmed ges också klarhet i frågan om vilken huvudman som är vårdskyldig. Eftersom sjukvårdshuvudmannen kan ta emot också den för vilken han inte är vårdskyldig, behöver inte den omständigheten, att en person blir mottagen på ett sjukhus betyda att han är berättigad till vård som inomlänspatient. Som framgår av exemplet ovan kan en sjukvårdshuvudman ta emot en vårdsökande, men vägra att tillämpa den förmånligare taxan som gäller för inom landstingsområdet bosatta personer. Vi menar att det för en vårdsökande är väsentligt att han kan över-

blicka de ekonomiska konsekvenserna av en sjukhusvistelse. För att detta skall vara möjligt måste också sambandet mellan ansvar och avgift beaktas, så att en person inte omfattas av vårdansvar inom ett landsting, där han inte kan få vård efter förmånligaste taxa, men inte omfattas av vårdansvar i ett annat landsting, där han i och för sig är berättigad till vård efter lägsta taxa. Om den grupp som alltid är berättigad till lägsta taxa bestäms efter samma grunder som föreslagits för vårdansvar dvs. efter kyrkobokföring erhålls överensstämmelse.

Genom en sådan bindning kan den som har hemvist i Sverige alltid lätt ta reda på var han kan få vård till lägsta taxa. Vi föreslår därför att också den i taxehänseende priviligierade gruppen bestäms med hjälp av kyrkobokföringsorten.

17.2 Lagen (1969:653) om vissa bidrag för vård vid karolinska sjukhuset

Ändringen innebär en anpassning till den terminologi som föreslagits för sjukvårdslagens del.

17.3 Lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, folktandvårdslagen (1973:457), abortlagen (1974:595) och steriliseringslagen (1976:580)

Förslagen innebär endast en anpassning till vad som föreslagits för sjukvårdslagens del.

18 Barnbidrag m. m.

18.1 Lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

Att bosättning infördes som förutsättning för rätt till barnbidrag berodde på att endast under den förutsättningen kunde man från folkbokföringens organ få erforderliga uppgifter om barnet. Härav följer att man bör tolka barnbidragslagens bosättningsbegrepp på samma sätt som motsvarande begrepp inom folkbokföringen. Av flera skäl har man i praxis inte kunnat sätta likhetstecken mellan bosättning och kyrkobokföring. Bosättning är visserligen den allmänna grunden för kyrkobokföring, men det förekommer att en person kvarstår i folkbokföringen också sedan bosättningen upphört. Så kan enligt 28 § FBF vara fallet beträffande svenska missionärer och deras familjer. Men det förekommer också andra fall då personer, som lämnat landet utan att göra anmälan härom, till följd av de särskilda avregistreringsbestämmelserna i 28 § FBF kvarstår i folkbokföringen också sedan bosättningen upphört.

Vid inregistrering torde det inte föreligga några väsentliga skillnader mellan folkbokföringens och barnbidragslagens bosättningsbegrepp. Det kan dock anmärkas att man vid tillämpning av barnbidragslagen anser att diplomatisk personal bibehåller sin bosättning i hemlandet under tjänstgöringstiden utomlands.

Vid avregistrering föreligger mera markerade skillnader. Här har man vid tillämpning av barnbidragslagen orienterat sig mot det skatterättsliga bosättningsbegrepp, som praxis utvecklat före 1966 års ändring av 53 § KL. Tidsfaktorn tillmäts en större betydelse än vid tillämpning av folkbokföringens bosättningsbegrepp. Vid tillämpning av barnbidragslagen har en persons bosättning vanligen ansetts hävd redan vid utresan om utlandsvistelsen avses vara mer än fyra kalenderkvartal efter det kvartal varunder utresan ägt rum (se närmare 7.2.1.3). Så torde inte anses vara fallet i folkbokföringssammanhang.

Av vad ovan anförts framgår att man för den praktiska tillämpningen av barnbidragslagen är beroende av sambandet med folkbokföringen. Den schablonregel som utbildats vid tillämpning av lagen ger bl. a. uttryck för behov av ett begrepp som så nära som möjligt ansluter sig till den faktiska vistelseorten. Dessa behov överensstämmer med de behov som föreligger för den allmänna försäkringens del. Vid utformningen av folkbokföringens

begrepp har vi tagit hänsyn till dessa. Det hemvistbegrepp vi utarbetat för folkbokföringens del bör därför vara lämpligt också för barnbidragslagens del. Vi föreslår att barnbidragslagen grundas på detta bosättningsbegrepp. Härigenom samordnas även barnbidragslagen och AFL begreppsmässigt. Genom hänvisning till den föreslagna lydelsen av 1 kap. 3 § AFL sörjs också för samordning vid tillämpningen. Fördelarna med denna samordning har utvecklats på flera andra ställen i betänkandet. Eftersom barnbidrag för närvarande utgår för kvartal kvarstår vissa praktiska skillnader, som inte är beroende av bosättningsbegreppet eller dess tillämpning.

I förhållande till vad som nu gäller medför förslaget vid *förvärv av hemvist* inte någon beaktansvärd ändring. I huvudsak gäller detsamma vid *förlust av hemvist*. Vissa differenser kan dock noteras beträffande det senare fallet. Enligt förslaget kommer den som bibehåller viss anknytning till Sverige, företrädesvis genom regelbundna besök, att ha kvar hemvist här oberoende av att den vardagliga vistelsen här upphört. Rätten till barnbidrag kvarstår då även om bortovaron överstiger 12–15 månader. Däremot förlorar enligt förslaget den som inte bibehåller sådan anknytning till Sverige sitt hemvist här senast efter en tid av ungefär ett år. Den nuvarande möjligheten att i vissa speciella fall bevara bidragsrätten även om utlandsvistelsen varar längre tid än 12–15 månader begränsas härigenom i någon mån.

Som framgår av allmänmotiveringen medför förslaget att svenska diplomater med tjänstgöring i annat land som regel inte har kvar hemvist i Sverige. Härigenom uppkommer en teoretisk skillnad i förhållande till vad som för närvarande gäller vid tillämpning av barnbidragslagen. Emellertid uppnås på sätt anges i allmänmotiveringen balans mellan rätt till barnbidrag och skyldighet att betala skatt vid anställning utomlands. För statstjänstemän sker detta genom statsregistret och beträffande anställda i enskild tjänst genom bestämmelserna i 54 § första stycket h) KL. Härigenom uppnås det syfte som var anledningen till att socialstyrelsen 1966 ändrade sina anvisningar. I dessa förklarades som tidigare sagts att bosättningsbegreppet i lagen om allmänna barnbidrag så långt möjligt skulle ges samma innehåll som motsvarande begrepp i skattelagstiftningen. Förslaget innebär ett klargörande av att lokalanställd personal vid främmande makters härvarande beskickningar principiellt är berättigade till barnbidrag för barn med hemvist här i riket.

Kungörelsen (1973:452) om tillämpningen av lagen om allmänna barnbidrag

Bestämmelser som stadgar underrättelseskyldighet bör vara entydiga och enkla att tillämpa. Kyrkobokföringen måste därför anses vara att föredra för bestämning av till vilken försäkringskassa underrättelse skall sändas. Vanligen är barnets fostrare och barnet kyrkobokförda i samma kommun, men barnbidrag kan i och för sig utgå även om fostraren inte ens har hemvist i Sverige. Vi föreslår därför att underrättelse skall lämnas barnavårdsnämnden i den kommun där barnet kyrkobokförts. Denna nämnd får också anses vara den som är bäst lämpad att i nu förevarande frågor ha visst överinseende. Enligt 3 § barnavårdslagen har barnavårdsnämnden bl. a. att göra sig väl förtrogen med barns och ungdoms levnadsförhållanden inom kommunen.

Också i mål och ärenden enligt föräldrabalken har domstol skyldighet att lämna uppgift till barnavårdsnämnd i den kommun där barnet är kyrkobokfört (3 § kungörelsen 1949:661). (Jfr förslaget till ändring i 5 § lagen om bidragsförskott.)

18.2 Lagen (1964:143) om bidragsförskott

1 §

Genom förslaget stärks anknytningen till folkbokföringen. Samtidigt bibehålls överensstämmelsen med bosättningsbegreppet i lagen om allmänna barnbidrag. Överflyttas framdeles administrationen av bidragsförskotten till försäkringskassorna förbättras samordningen ytterligare.

5 §

I första hand prövas för närvarande fråga om bidragsförskott av barnavårdsnämnden i den kommun där vårdnadshavaren är mantalsskriven och i andra hand av barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är bosatt.

Anknytningen till mantalsskrivningen ger en klar forumbestämmelse, men har den nackdel som följer av mantalsskrivningens eftersläpning. Eftersom en ändring av bidragsförskottens administration för närvarande övervägs i annan ordning, föreslår vi inte någon ändring i denna del. Som andrahandsgrund föreslår vi emellertid kyrkobokföring. På så vis får man också i det fallet en klar bestämmelse, som för övrigt ansluter sig till vårt förslag beträffande 1 kap. 4 § AFL.

11 §

Se motiveringen till 1 §.

12 §

Beträffande förslaget till ändring av b) se motiveringen till 1 §. Förslaget beträffande f) innebär endast en samordning med förslaget till ändring av 5 §.

Kungörelsen (1964:144) med vissa bestämmelser angående tillämpningen av lagen om bidragsförskott

1 §

Ändringsförslaget är direkt föranlett av justeringen av 5 § lagen om bidragsförskott.

12 §

De principer som anvisats för förvärv av hemvist i Sverige får analogivis tillämpas för prövning av frågan om en person har hemvist i annan stat.

V Bilagor

Bilaga 1 Regler om tolkningen av begreppen domicile och residence antagna av Europarådets minister-kommitté /resolution (72) 1/

Rules

Domicile

No. 1. The concept of domicile imports a legal relationship between a person and a country governed by a particular system of law or a place within such a country. This relationship is inferred from the fact that person voluntarily establishes or retains his sole or principal residence within that country or at that place with the intention of making and retaining in that country or place the centre of his personal, social and economic interests. This intention may be inferred, inter alia, from the period of his residence, past and prospective, as well as from the existence of other ties of a personal or business nature between that person and that country or place.

No. 2. A person's domicile is regarded as continuing until another domicile is acquired.

No. 3. The domicile of a married person does not depend upon that of his spouse, but the domicile of one spouse is an element which may be taken into consideration in determining the domicile of the other.

No. 4. If a minor lacks legal capacity to acquire a domicile of his own, his domicile is that of the person who has the right to fix his residence. Nevertheless, if at the instance or with the consent of that person or of a competent authority, the minor resides in another country and has there the centre of his personal, social and economic interests, he shall be deemed to have his domicile in that other country.

No. 5. If a person of full age lacks legal capacity to acquire a new domicile, he shall retain his existing domicile, subject however to the following rules applicable where another person has the right to fix his residence.

Where the incapax and the person who has the right to fix his residence are both domiciled in the same country, the incapax shall be deemed to have his domicile there, in the same place as that person. If, at the instance or with the consent of that person or of a competent authority, the incapax resides in another country and has there the centre of his personal, social and economic interests, he shall be deemed to have his domicile in that country.

No. 6. If the domicile of a person who possesses a sole or principal residence cannot be determined in terms of the preceeding rules, he shall be regarded as being domiciled in the place of that residence. The same rule applies to refugees from the country of their former domicile who have not yet established a domicile in another country in terms of Rule No. 1.

Residence

No 7. The residence of a person is determined solely by factual criteria; it does not depend upon the legal entitlement to reside.

No. 8. A person has a residence in a country governed by a particular system of law or in a place within such a country if he dwells there for a certain period of time. That stay need not necessarily be continuous.

No. 9. In determining whether a residence is habitual, account is to be taken of the duration and the continuity of the residence as well as of other facts of a personal or professional nature which point to durable ties between a person and his residence.

No. 10. The voluntary establishment of a residence and a person's intention to maintain it are not conditions of the existence of a residence or an habitual residence, but a person's intentions may be taken into account in determining whether he possesses a residence or the character of that residence.

No. 11. A person's residence or habitual residence does not depend upon that of another person.

Bilaga 2 Sammandrag av vissa bestämmelser i Danmark, Finland, Island och Norge om folkregistrering vid flyttning

Danmark

I Danmark förs folkregister för varje kommun. I folkregistret upptas de personer som är bosatta i kommunen. Inrikesministern fastställer närmare regler om hur registren skall föras. Flyttning skall anmälas inom 5 dagar. Lagen den 10 juni 1968 om folkregistrering har inte någon närmare definition av bosättningsbegreppet. Begreppet har inte heller kommenterats i anvisningar utfärdade med stöd av lagen. Klart är dock att personer som uppehåller sig kortare tid än 3 månader och som under detta uppehåll bevarar fast bosättning i utlandet och som inte förvärvsarbetar i Danmark ej registreras.

Finland

I Finland förs både lokala befolkningsböcker, bl. a. befolkningsregister, och ett centralt befolkningsregister, gemensamt kallade befolkningsböcker. Folkregistreringen omfattar både alla finska medborgare och alla utlänningar som är stadigvarande bosatta i Finland. I fråga om utländska medborgare görs dock undantag för den som hör till främmande stats beskickning, handelsrepresentation eller utsänd konsuls konsulat, medlemmar av hans familj och de som står i hans personliga tjänst, såvida de inte är finska medborgare.

Person, som i den ordning som är stadgad angående internordiskt flyttningsbetyg befunnits ha bosatt sig i annat nordiskt land eller som av häradsskrivare konstaterats stadigvarande ha bosatt sig annorstädes utomlands, avföres ur hemortsregistret. Finsk medborgare som avförts ur hemortsregistret antecknas i befolkningsregistret såsom frånvarande. Utlänning, vars vistelse i Finland utan avbrott har varat eller är avsett att vara längre tid än ett år, är skyldig att anmäla sig för att bli införd i lokala befolkningsböcker som stadigvarande bosatt.

Lokala befolkningsböcker förs särskilt för varje kommun.[1] En person skall vara inskriven i den kommun, där han vid var tidpunkt har hemort. Hemorten definieras i 9 § lagen (1969:141) om befolkningsböcker:

En person har, med nedan stadgade undantag, hemort i den kommun, där han vid var tidpunkt har sitt egentliga bo och hemvist. Har någon bostad i två eller flera kommuner, anses han ha sitt egentliga bo och hemvist i den kommun, där

[1] Hemortsregister förs av häradsskrivaren över alla dem, som har hemort i kommunen. Befolkningsregister förs av häradsskrivaren med undantag för personer som tillhör den evangelisk-lutherska kyrkan eller det ortodoxa kyrkosamfundet. För sistnämnda anses vederbörande församlings kyrkoböcker som befolkningsregister.

han tillsammans med sin maka och sina barn har gemensamt hem eller, om bostäderna i detta hänseende är jämställbara eller om gemensamt hem icke finnes, i den kommun, där han huvudsakligen vistas.

Har person icke egentligt bo och hemvist i någon kommun, anses han ha hemort i den kommun där han huvudsakligen vistas eller, om detta icke kan utredas, i den kommun, till vars befolkning han på grund av syssla, utkomst eller andra förhållanden bör anses höra eller senast ha hört.

Barn under sexton år anses ha hemort i samma kommun som föräldrarna eller den av föräldrarna som är barnets lagliga vårdnadshavare. Bor föräldrar, som är barns vårdnadshavare, åtskils, har barnet hemort i samma kommun som den av föräldrarna, i vars omedelbara vårdnad barnet är. Har barns föräldrar avlidit, bestämmes barnets hemort enligt stadgandena i 1 och 2 mom. Barn som omhändertagits av socialnämnd har hemort i den kommun, vars socialnämnd omhänderhar barnet.

I 10 § samma lag stadgas:

En persons hemort ändras icke av den anledningen, att han tillfälligt vistas utomlands eller såsom hörande till befäl, manskap eller annat sjöfolk på fartyg befinner sig till sjöss, att han är i straff-, arbets- eller annan liknande inrättning, att han intagits på sjukhus, sanatorium eller vårdanstalt eller annars under motsvarande förhållanden omhändertagits för vård eller att han avtjänar sin värnplikt. En persons hemort ändras icke heller till följd av att han tillfälligt är borta från hemorten. Såsom tillfällig bortovaro från hemorten anses bortovaro på grund av studier, siukdom, medlemskap av riksdagen eller statsrådet eller annat offentligt förtroendeuppdrag, kortvarigt arbetsförhållande eller eljest till sin art tillfällig syssla eller vistelse.

Den som flyttar är skyldig att för sig och för de familjemedlemmar som medflyttar göra flyttningsanmälan på inflyttningsorten. Flyttningsanmälan skall dock inte avges om vistelsen i nya bostaden är avsedd att vara högst två veckor.

De närvarande personer som omfattas av folkregistreringsskyldigheten, dvs. de personer som är inskrivna i hemortsregistret, skall årligen mantalsskrivas i den kommun, där de den 1 januari har hemort. På bas av mantalsskrivningen uppgörs mantalslängd. Den som vid två på varandra följande mantalsskrivningar befunnits alltjämt sakna känt hemvist avföres vid den senare mantalsskrivningen ur hemortsregister och mantalslängden.

I det centrala befolkningsregistret införs de uppgifter som finns i de lokala befolkningsböckerna.

Island

I Island förs enligt lag den 27 april 1962 allmänt folkregister på en avdelning inom Islands statistiska byrå. Registreringen grundar sig på bosättning men i viss utsträckning är vistelse tillräcklig för registrering. De materiella bosättningsreglerna finns i en lag av den 30 maj 1960. Regler om anmälan av flyttning ges i lag den 25 november 1952. Var och en som uppehåller sig eller har för avsikt att uppehålla sig på Island i minst 3 månader är skyldig att anmäla sig för registrering. Den som kommer från utlandet i förvärvssyfte är dock skyldig att genast göra anmälan. En person som ger upp sin bosättning på Island avregistreras, men hans vistelse i utlandet noteras. Den som studerar utomlands anses endast vistas utomlands tillfälligt varför han anses bibehålla bosättningen på Island. Till följd av den

nordiska flyttningsöverenskommelsen (se Gällande rätt under 3.3) avregistreras dock i allmänhet de islänningar som studerar i annat nordiskt land, eftersom de (enligt inflyttningslandets regler) anses bosatta i vistelselandet. Diplomaer m. fl. räknas som bosatta i det land som de representerar.

Norge

I Norge förs för varje kommun ett folkregister över alla som är bosatta i kommunen. Dessutom finns ett centralt register vari upptas de personer som är hemmahörande (bosatta) i riket, men som saknar påvislig bostad i någon kommun, dvs. som inte har påvislig bostadsmässig anknytning till någon bestämd kommun. Centralt förs också register över försvunna personer.

Begreppen bosättning och flyttning är inte definierade i lagen den 16 januari 1970 om folkregistrering, men Statistisk Sentralbyrå har givits fullmakt att fastställa regler och bestämmelser bl. a. rörande bosättningsbegreppet. Av Sentralbyråns föreskrifter framgår bl. a. följande.

Bosättningsbegreppet används i två funktioner dels för att ange vilka personer som är hemmahörande i riket och således skall omfattas av folkregistreringen, dels för att ange i vilken kommun en person skall anses bosatt och följaktligen vara registrerad.

Det är att märka att en person kan anses bosatt i Norge även om man inte kan säga att han samtidigt *flyttat från* sitt tidigare bosättningsland. Detta till skillnad från vad som gäller vid flyttning mellan två norska kommuner. Då är villkoret att vederbörande bosätter sig på den nya platsen och samtidigt flyttar från den gamla, dvs. det skall ha skett en bostadsförändring.

Grundregeln i det interna bosättningsbegreppet är dygnsviloregeln, enligt vilken en person räknas som bosatt där han intar sin regelmässiga dygnsvila. Denna regel är emellertid försedd med både suppleringsregler och undantagsregler enligt följande.

1. Den som omväxlande tillbringar sin dygnsvila på två eller flera platser (t. ex. på grund av sitt yrke) räknas som bosatt där han efter en samlad värdering av föreliggande omständigheter kan sägas för det mesta ha sitt fasta tillhåll.

2. Familjeförsörjare räknas som bosatt där han har sitt hem, även om han har sin verksamhet i annan kommun och därför under längre tid uppehåller sig i denna. Som familjeförsörjare räknas envar som försörjer hustru (man) eller barn (adoptivbarn, fosterbarn). Äkta makar som inte kan sägas ha gemensamt hem, räknas som bosatta på var sin ort.

3. Sjömän och andra som på grund av sitt yrke inte kan tillbringa sin dygnsvila på någon bestämd plats, räknas som bosatta där de har sin familj eller där de på andra grunder kan anses ha bostadsmässig anknytning.

4. Ogifta personer som för kortare eller längre tid vistas i en kommun för studier räknas inte som bosatta i den kommunen så länge de har sitt egentliga hem i annan kommun (hos föräldrar eller andra närstående). En förutsättning är dock att de vanligtvis uppehåller sig där bortsett från den tid då de studerar eller har semester. Undantaget från dygnsviloregeln gäller inte om de försörjer sig själva genom eget arbete eller har lön under praktikanttjänstgöring. Undantaget är tillämpligt också på personer som studerar

vid utländska undervisningsanstalter.

5. Den som är placerad på barnhem, i vårdhem, på ålderdomshem eller liknande institution eller i privat hem räknas i allmänhet som bosatt där.

6. Den som är intagen på sjukhus eller i fängelse, tvångsarbetsanstalt, arbetsskola e. d. räknas som fortsatt bosatt där han hade sin bostad vid tiden för intagningen. Detta gäller dock inte om bostadsförhållandena under intagningstiden ändras på ett sådant sätt att det skulle vara naturligt att räkna den intagne som bosatt på annan plats, exempelvis i annan kommun dit familjen flyttar under intagningstiden.

7. För medlemmar av Statsrådet och av Stortinget gäller särskilda regler.

8. En person räknas som bosatt i Norge när han uppehåller sig där och har för avsikt att stanna inte bara tillfälligt. En vistelse på minst 6 månader räknas som bosättning från den tidpunkt vederbörande ankom till riket, även om vistelsen är tillfällig. Som bosatta i riket räknas också norska sjömän oavsett om de är anställda på norska eller utländska fartyg, såvida de inte har fast uppehållsort i utlandet.

9. Personer som vistas på Svalbard, Jan Mayen, Bouvetön och Peter I:s ö räknas som bosatta på den plats i riket där de hade sin bostad före utresan. Vistelsen på nämnda platser anses nämligen tillfällig.

10. Personer som saknar fast bostad i en kommun räknas likväl som bosatta där, när de på grund av vistelsens varaktighet och övriga omständigheter får antas ha större bostadsmässig anknytning till denna kommun än till andra kommuner.

11. Utlänningar som tillhör främmande makters beskickningar eller lönade konsulat och deras familjemedlemmar och utländska betjäning räknas inte som bosatta i riket. – Detsamma gäller utlänningar som är knutna till NATO.

12. Norsk tjänsteman, som är anställd vid norsk beskickning eller norskt konsultat, och deras familjemedlemmar räknas som bosatta på den utländska stationeringsorten.

13. Personer som vistas i utlandet som representanter för eller på uppdrag av offentliga eller privata institutioner med säte i Norge (experter, missionärer, fredkårsdeltagare m. fl.) räknas som bosatta i utlandet när de är ensamstående eller är familjeförsörjare och har familjen med sig. Detta gäller även om utlandsvistelsen är tidsbegränsad, dock inte för vistelser understigande 6 månader.

14. Militär personal som kommenderats till tjänstgöring utom riket räknas som bosatta där de hade sin bostad vid utresan.

Flyttning till norsk kommun skall inom 8 dagar efter inflyttning anmälas till folkregistret i inflyttningskommunen. När en person som är bosatt eller som har uppehållit sig i Norge minst 6 månader flyttar till utlandet för att bosätta sig där eller för att uppehålla sig där minst 6 månader skall han före utresan anmäla detta till folkregistret. Om en anmälningsskyldig anmält frånvaro i utlandet på minst 6 månader och detta inte leder till registrering som utvandring skall registermyndigheten notera frånvaron. *Exempel.* En familjeförsörjare har ett uppdrag utomlands på minst 6 månader. men upprätthåller anknytning till kommunen genom sin familj (hustru och barn), som inte flyttar med honom. När utlandsvistelsen upphört skall detta anmälas.

Bilaga 3 Statsregister

1 Allmänt

Enligt 1 § förslaget till statsregisterlag skall i statsregistret upptas de personer som på grund av anställning utom riket ej längre har hemvist här och som uppbär löneförmåner från svenska staten eller svensk kommun. I registret skall även upptas medföljande familjemedlemmar, barn dock endast om de är omyndiga. Med undantag för barn som föds under den tid då den anställde är statsregistrerad får endast den som vid utflyttningen är kyrkobokförd upptas i registret.

Ur registret avförs den som kyrkobokförts, avlidit eller den för vilken den statsregistergrundande anställningen upphört och där inflyttning ej anmälts inom två månader. Skall den anställde avföras skall även övriga familjemedlemmar avföras. Familjemedlem som ej längre tillhör den statsregistergrundande personens hushåll, skall avföras ur registret. Detsamma gäller barn som uppnått myndig ålder.

Det åligger anställningsmyndigheten att snarast, senast inom två veckor, efter utlandstjänstgöringens början till statsregisterföraren anmäla de personer som kan komma ifråga för registrering.

När utlandstjänstgöringen upphör skall anställningsmyndigheten inom två veckor anmäla detta förhållande till statsregisterföraren.

Därvid skall även uppgift om övriga familjemedlemmar ingå.

Samma förhållande gäller då en anställd avlider.

I fråga om övriga familjemedlemmars födelse, dödsfall, flyttning eller ändring av sådana uppgifter som ingår i statsregistret är det den anställdes skyldighet att anmäla detta förhållande till statsregisterföraren.

Rutiner för registrering och avregistrering i statsregistret samt för aktualisering av vissa personuppgifter beskrivs under punkterna 2, 3 och 4 nedan.

2 Rutin för registrering i statsregistret (flödesplan se *bilaga 3:2)*

Frågan om en person kan bli aktuell för registrering i statsregistret eller ej initieras av den statliga eller kommunala myndighetens beslut att sända vederbörande tjänsteman till utlandet.

Anställningsmyndighetens första åtgärd är att av vederbörande tjänsteman inhämta uppgift om vilka familjemedlemmar, som skall följa med till utlandet och som således kan bli aktuella för registrering. Med familjemed-

lemmar avses därvid make/maka och hemmavarande omyndiga barn. Samma förhållande gäller för viss kategori som utan att vara gifta lever tillsammans (se närmare motiveringen till 12 § FBL under 5).

För var och en av dessa skall anställningsmyndigheten ifylla blanketten "Anmälan om registrering i statsregistret" (se *bilaga 3:1*). De uppgifter som framgår nedan skall därvid anges.

- Personnummer
- Fullständigt namn
- Bostadsadress (utdelningsadress, postnummer och ortnamn)
- Kyrkobokföringsort
  namn på kommun
  namn på församling
- Arbetsgivarens namn
- Arbetsgivarens postadress (utdelningsadress, postnummer och ortnamn)
- Utresedag (år, månad, dag)
- Beräknad återinflyttningsdag (år, månad, dag)

Anställningsmyndigheten behåller en kopia av blanketten för bevakning att anmälan om avregistrering sedermera sker i vederbörlig ordning.

Anställningsmyndighetens namn och adress kommer i fortsättningen att användas som c/o-adress vid korrespondens med de personer som registrerats i statsregistret. Att detta förhållande tillämpas beror på att utlandsadresserna till de personer som registreras i statsregistret ofta är så långa att de ej kan förkortas på ett sådant sätt att de dels ryms i de aktuella fälten dels kan användas vid utlandskorrespondens. Dessutom blir det på detta sätt även möjligt för andra myndigheter, som erhåller avisering från ADB-systemet för folkbokföring och beskattning om ändring av personuppgifter, att korrespondera med de personer som registrerats i statsregistret.

Två exemplar av blanketten "Anmälan om registrering i statsregistret" översänds till den myndighet som utsetts att föra statsregistret.

Registreringsmyndigheten tar därefter ställning till om vederbörande personer skall registreras i statsregistret eller ej.

Skulle anmälan ej vara fullständig inhämtas erforderliga uppgifter från den anmälningsskyldige.

Finner registreringsmyndigheten att en person ej skall föras in i statsregistret utskrivs ett meddelande om avslaget. Detta beslut översänds dels till den anställningsmyndighet som sänt in anmälan dels till den person som ansökan avser. På avslagsbeslutet till den aktuella personen skall finnas besvärshänvisning varav framgår att talan mot beslutet må föras i kammarrätten.

Att ett beslut om avslaget översänds till anställningsmyndigheten beror på att myndigheten skall ha möjlighet att avföra ifrågavarande person ur sitt bevakningsregister.

Ett exemplar av blanketten "Anmälan om registrering i statsregistret" nedsorteras i ett bevakningsregister med notering om avslagsbeslutet. Denna notering sker även på det exemplar av blanketten, som översänds till det pastorsämbete där den aktuella personen är kyrkobokförd. Därigenom är det möjligt för pastorsämbetet att bl. a. undersöka om vederbörande kommer att utvandra.

Finner registreringsmyndigheten att personen ifråga skall tas upp i statsregistret noteras detta beslut på den blankett som nedsorteras i myndighetens bevakningsregister för uppföljning av att avisering senare inkommer på personavi att vederbörande avförts ur kyrkobokföringen och noterats som införd i statsregistret. Även på den blankett av anmälan som översänds till vederbörande pastorsämbete noteras beslutet om registrering.

När pastorsämbetet erhåller ovannämnda blankett plockas personavin fram för aktuell person. Där införs dels det fastighetsnummer (99990) och det distrikt som de statsregistrerade skall tillhöra och uppgift om aktuellt år. Vidare noteras i utrymmet för fastighetsbeteckning "STATSREGISTRERAD", och i fälten för utredningsadress, postnummer och ortnamn införs som c/o-adress anställningsmyndighetens namn, utdelningsadress, postnummer och ortnamn. Därefter översänds personavin till länsstyrelsens dataenhet.

I pastorsämbetets utflyttningsbok införs personen med uppgiften om att personen införts i statsregistret. Personakten tas ur församlingsliggaren och överförs till emigrantregistret med notering om införandet i statsregistret. Vidare stryks vederbörande i församlingsboken med motsvarande notering.

Vid länsstyrelsens dataenhet registreras de ändringar som noterats på personavin. Därefter införs ändringarna i det magnetbandsregister som förs över de personer som kyrkobokförts i länet (nummerbandet NB). Härigenom blir det också möjligt att överföra ändringarna även till de magnetbandsregister som förs över de skattskyldiga (preliminärskattebandet och taxeringsbandet).

Efter ovannämnda aktualisering av nummerbandet framställs personavier till pastorsämbetet och statsregistret som utvisar uppgifterna om statsregistrering. Pastorsämbetet sorterar ner sin avi i det s. k. avgångsregistret medan registreringsmyndigheten sorterar ner sin personavi i statsregistret och noterar i bevakningsregistret.

Även de myndigheter såsom allmän försäkringskassa, värnpliktsverket, centrala bilregistret m. fl. som normalt erhåller avisering om flyttningar erhåller avisering om ovannämnda ändringsuppgifter.

Till den aktuella personen och till anställningsmyndigheten framställs ett meddelande som dels anger att personen införts i statsregistret dels vad personen och anställningsmyndigheten har att iaktta beträffande anmälan om ändrade förhållanden (anställningens upphörande, dödsfall, födslar m. m.).

Genom att de personer, som upptagits i statsregistret, fortfarande finns kvar i länsstyrelsernas nummerband är det sedermera möjligt att redovisa dem i de längder m. m. som framställs inom personredovisningen: personförteckning, deklarationsnummerförteckning, dödsboförteckning och personkort. Däremot redovisas de ej i mantalslängd och församlingsbok.

Vidare är det möjligt att redovisa de statsregistrerade i röstlängd i den församling där de varit kyrkobokförda. På så sätt kan de utnyttja sin rösträtt både vid val till riksdag, landsting och kommunfullmäktige och vid val till kyrkofullmäktige.

De statsregistrerade kommer även automatiskt att redovisas i de preliminärskatte-, taxerings- och debiteringsband som framställs från personredovisningens band. Det innebär att de erhåller preliminära debetsedlar

och att de redovisas i preliminärskatteförteckning, uppbördslistor, taxerings- och debiteringslängder på vanligt sätt men på en särskild fastighet. Vidare kommer taxering och debitering av skatter och avgifter att ske på samma sätt som för övriga skattskyldiga. Enda skillnaden är att taxering kommer att ske av en för hela riket särskild nämnd varefter deklarationerna med taxeringsnämndens beslut återsänds till den församling där vederbörande är registrerad.

För utflyttningsåret blir den statsregistrerade taxerad av sin vanliga taxeringsnämnd och för återflyttningsåret sker taxering av den för hela riket särskilda nämnden.

3 Rutin för avregistrering i statsregistret (flödesplan se *bilaga 3:3)*

Normalt utgörs skälet för avregistrering i statsregistret av att anställningen utomlands upphört. Anställningsmyndigheten är då skyldig att inom två veckor efter utlandstjänstgöringens slut anmäla detta förhållande till statsregisterföraren. Därvid bör även uppgift lämnas om de familjemedlemmar som åtföljer den anställde. Skulle alla familjemedlemmarna ej åtfölja den anställde tillbaka till Sverige, bör de ändå anges då de även i detta fall skall avföras ur statsregistret. För var och en av de berörda personerna anges vart återinflyttning sker. Detta för att det skall vara möjligt för det pastorsämbete där vederbörande finns som registrerad i statsregistret att kunna avisera det nya pastorsämbetet om återinflyttningen skett till annan plats än varifrån utflyttningen skedde.

Anställningsmyndigheten använder vid aviseringen om anställningens upphörande eller återinflyttning det exemplar av "Anmälan om registrering i statsregistret" som myndigheten har i sitt bevakningsregister. Notering om vart återinflyttning sker anges i utrymmet för den anställdes utdelningsadress, postnummer och ortnamn. De uppgifter som tidigare angetts överstryks därvid. Samma förhållande gäller uppgiften om återinflyttningsdag där den gamla uppgiften överstryks och den nya anges.

Avlider en anställd under utlandstjänstgöringen skall vederbörande avregistreras i statsregistret. Även i detta fall skall samtliga familjemedlemmar avregistreras. Anställningsmyndigheten är därvid skyldig att avisera detta för samtliga berörda personer. För den anställde som avlidit noteras uppgiften "AVLIDEN" och dödsdag på blanketten "Anmälan om registrering i statsregistret". För övriga familjemedlemmar förfars på samma sätt som angetts ovan när återinflyttning sker.

Upphör anställningen utan att den anställde flyttar tillbaka till Sverige skall den anställde avregistreras i statsregistret. Samma sak gäller övriga familjemedlemmar. Anställningsmyndigheten skall därvid för alla berörda på blanketten "Anmälan om registrering i statsregistret" dels notera att återinflyttning ej skett dels om möjligt ange bostadsadressen i utlandet för den anställde och eventuellt familjemedlemmar.

Anmälan om avregistreringen sänds av anställningsmyndigheten till statsregisterföraren.

Skulle någon familjemedlem till den anställde återinflytta före den anställde är den sistnämnde skyldig att anmäla detta förhållande till statsre-

gisterföraren. Därvid skall på samma sätt som angetts ovan noteras dels vart återinflyttningen sker, dels när återinflyttningen sker.

Avlider en familjemedlem till den anställde är den sistnämnde skyldig att anmäla detta till statsregisterföraren.

Som underlag för uppgiftslämnandet kan den statsregistrerade antingen använda det meddelande som tidigare erhållits vid statsregistreringen eller också anges uppgifterna på vanligt brevpapper.

När ovannämnda aviseringar inkommer till statsregisterföraren, noteras aktuell ändring på registerkortet. Därefter vidarebefordras ändringsuppgiften till det pastorsämbete där personen ifråga finns som statsregistrerad. Pastorsämbetet vidtar erforderliga åtgärder ifråga om kyrkobokföring, avregistrering som utvandrad respektive registrering av dödsfallet.

Pastorsämbetet aviserar länsstyrelsens dataenhet om vidtagna åtgärder.

Ändringsuppgifterna registreras och införs i det magnetbandsregister som förs över de personer som kyrkobokförts i länet (nummerbandet). Ändringsuppgifterna kommer sedan att automatiskt överföras till de magnetbandsregister som förs över de skattskyldiga (preliminärskattebandet och taxeringsbandet).

Efter ovannämnda aktualisering av nummerbandet framställs personavier till vederbörande pastorsämbete och statsregistret. Statsregisterföraren kan därefter plocka fram vederbörande registerkort ur statsregistret, vilket arkiveras i ett avgångsregister tillsammans med ändringsavin.

Beroende på typ av ändring insorterar pastorsämbetet ändringsavin i vederbörande kortregister.

Till anställningsmyndigheten och vederbörande person framställs vid aktualisering av nummerbandet ett meddelande som anger att personen ifråga har avregistrerats i statsregistret. Därigenom är det möjligt för anställningsmyndigheten att i sitt bevakningsregister följa upp att vederbörlig avregistrering sker för alla som finns i registret. Även de myndigheter såsom allmän försäkringskassa, värnpliktsverket, centrala bilregistret m. fl. som normalt erhåller avisering om flyttning, utvandring och dödsfall får uppgift om förändringarna.

Med lämpliga intervaller bör statsregisterföraren gå igenom bevakningsregistret för att med ledning av uppgifterna om beräknad återinflyttningsdag följa upp att avisering om avregistrering inkommer.

4 Rutin för aktualisering av vissa personuppgifter (flödesplan se *bilaga 3:4)*

De personuppgifter som kan vara aktuella i detta sammanhang är

- namnändring
- dödsfall (någon familjemedlem)
- nytillkommet barn (födelse, adoption)
- skilsmässa
- inträde i resp. utträde ur svenska kyrkan

Som framgår av statsregisterlagen är den anställde själv skyldig att anmäla denna typ av förändringar både för sig själv och övriga familjemedlemmar.

Att så är fallet framgår av det meddelande som erhålls vid registrering i statsregistret.

Skälet till att ovannämnda uppgifter fortlöpande bör aktualiseras beror på att de påverkar taxering, rösträtt och vissa sociala förmåner.

Som underlag för uppgiftslämnandet kan den statsregistrerade antingen använda det meddelande som tidigare erhållits vid statsregistreringen eller också anges uppgifterna på vanligt brevpapper. Avses namnändring måste uppgift härom med personnummer lämnas för samtliga familjemedlemmar.

Om make/maka avlider skall dels dödsdag för dödsfallet och dels personnummer för båda makarna anges.

Avlider annan familjemedlem anges endast dag för dödsfallet och vederbörandes personnummer.

Vid födelse eller adoption av barn skall fullständigt namn och födelsedatum för barnet och föräldrarnas personnummer anges. Vid skilsmässa anges datum för skilsmässan och båda makarnas personnummer. I detta fallet kan det också vara aktuellt att någon eller några av familjemedlemmarna skall avregistreras i statsregistret. För dessa förfars i så fall på sätt som framgår under punkt 3 "Rutin för avregistrering i statsregistret" ovan.

Avser ändringen inträde i eller utträde ur svenska kyrkan anges detta och vederbörandes personnummer.

Ändringsuppgifterna insänds av den statsregistrerade till statsregisterföraren. Denne gör notering på registerkortet och vidarebefordrar ändringsuppgifterna till vederbörande pastorsämbete.

Pastorsämbetet inför ifrågavarande ändringar och aviserar förändringarna till länsstyrelsens dataenhet.

Länsstyrelsens dataenhet registrerar ändringsuppgifterna varefter uppgifterna införs i det magnetbandsregister som förs över de personer som kyrkobokförts i länet.

Ändringsuppgifterna kommer sedan att automatiskt överföras till de magnetbandsregister som förs över de skattskyldiga (preliminärskattebandet och taxeringsbandet).

Efter ovannämnda aktualisering framställs personavier till pastorsämbetet och statsregistret. Statsregisterföraren och pastorsämbetet sorterar ner de nya personavierna i sina register.

Även anställningsmyndigheten och vederbörande person erhåller ett meddelande om den genomförda ändringen. Detta för att de även i fortsättningen skall kunna fullgöra sina skyldigheter.

Övriga myndigheter som berörs av den aktuella ändringen erhåller vederbörlig avisering.

Bilaga 3:1

ANMÄLAN OM REGISTRERING I STATSREGISTRET

Personnummer	Namn		
Utdelningsadress		Postnummer	Ortnamn
Kyrkobokföringsort	Kommun	Församling	
Arbetsgivarens namn			
Utdelningsadress		Postnummer	Ortnamn

Utresedag: År | Mån | Dag

Beräknad återinflyttningsdag: År | Mån | Dag

☐ F 2/11 ☐ E 1/11 Uppsl i försb

380910-1236 ÖSTERVALL, MATS OLOV CHAUFF 7504 Trycktid

/STOCKHOLMS KOMMUN, FACK/ 160 20 STOCKHOLM

Kyrkobokförd	Year	Ltf	Län	Komm	Förs	Distr	Fastighetsnr
	75		01	800	101		99990

Civ st	Dag för civilst ändring	Fam ställn	Samhörighet	Nat/Sv medb år	Ej sv k år	Födelsehemort Län Församling	Omyn	Moders p.nr (anges vid avisering om dödsfall för barn under 18 år)	Akt. nr	Sjöm reg
G	621102		411222-1082			03 UPPSALA		Avisering om ☐ Dödsfall ☐ Rättelse ☐ Adopt		

Pens förh kod	år	Civilförsv Beredskap	Vplf	SPV	MVS	Vap	Ymp		Psk
0			3						5

Mantalsskriven	Year	Ej k/ltf	Län	Komm	Förs	Distr	Fastighetsnr	Reg län
	71		01	80	01	01	27726	01

KLARA (Församling) STATSREGISTRERAD (Fastighet) Personavi B 30 (Mott)

☐ F 2/11 ☐ E 1/11 Uppsl i försb

380919-1236 ÖSTERVALL, MATS OLOV CHAUFF ~~7104~~ Trycktid

/STOCKHOLMS KOMMUN, FACK/ ~~TYSKA BRINKEN 2~~ 160 20 STOCKHOLM ~~111 27 STOCKHOLM~~

Kyrkobokförd	Year	Ltf	Län	Komm	Förs	Distr	Fastighetsnr
	75 ~~71~~		01	800	101		99990 ~~27726~~

Civ st	Dag för civilst ändring	Fam ställn	Samhörighet	Nat/Sv medb år	Ej sv k år	Födelsehemort Län Församling	Omyn	Moders p.nr (anges vid avisering om dödsfall för barn under 18 år)	Akt. nr	Sjöm reg
G	621102		411222-1082			03 UPPSALA		Avisering om ☐ Dödsfall ☐ Rättelse ☐ Adopt		

Pens förh kod	år	Civilförsv Beredskap	Vplf	SPV	MVS	Vap	Ymp		Psk
0			3						5
			-						0

Mantalsskriven	Year	Ej k/ltf	Län	Komm	Förs	Distr	Fastighetsnr	Reg län
	71		01	80	01	01	27726	01
	70		05	11	05	01	60784	

KLARA (Församling) ~~SKOKLOSTER 2:2~~ STATSREGISTRERAD (Fastighet) Personavi B 30 (Mott)

Bilaga 3:2

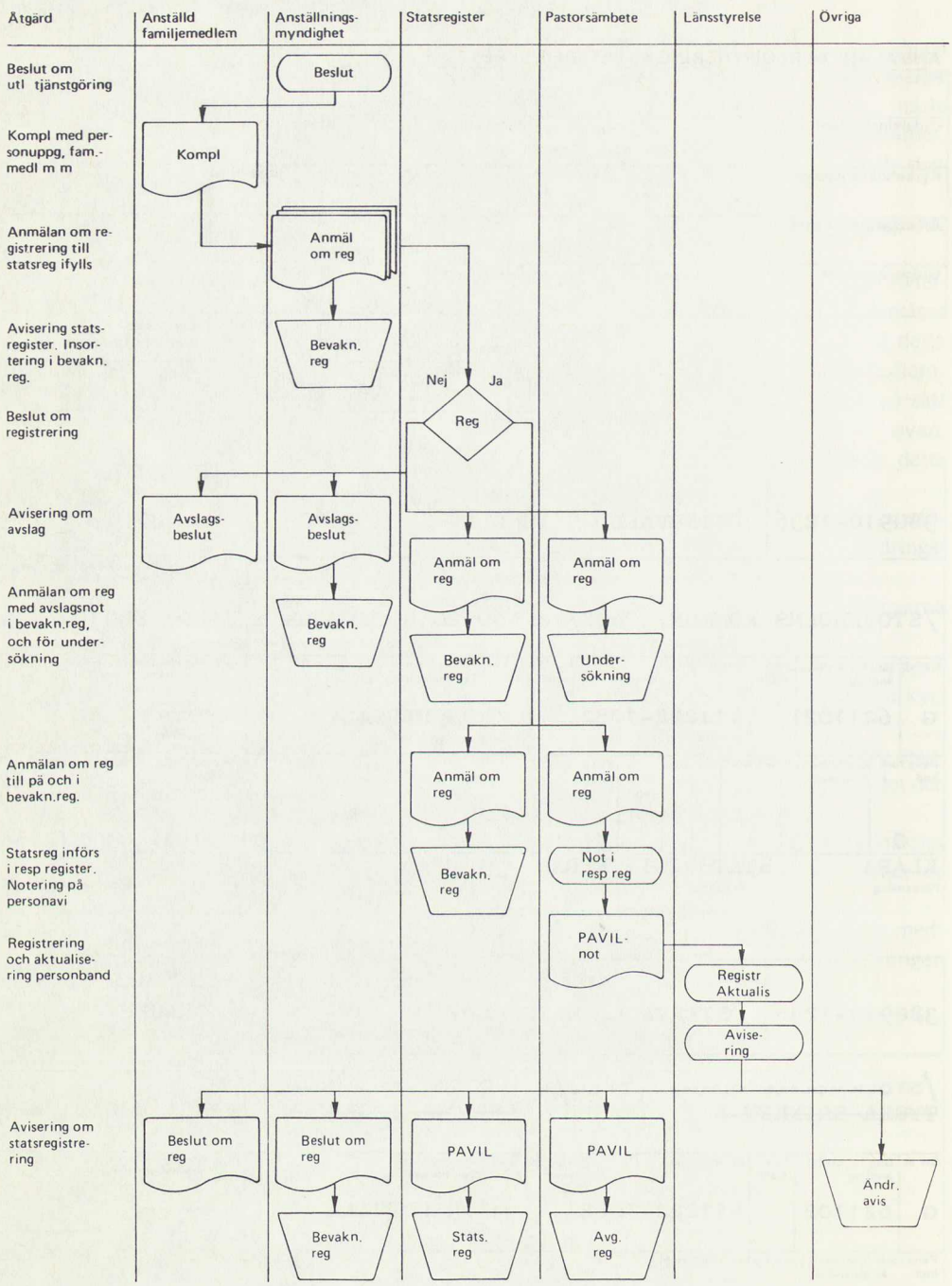
Åtgärd
Anställd familjemedlem
Anställnings-myndighet
Statsregister
Pastorsämbete
Länsstyrelse
Övriga
Beslut om utl tjänstgöring
Beslut
Kompl med personuppg, fam.-medl m m
Kompl
Anmälan om registrering till statsreg ifylls
Anmäl om reg
Avisering statsregister. Insortering i bevakn. reg.
Bevakn. reg
Nej
Ja
Beslut om registrering
Reg
Avisering om avslag
Avslags-beslut
Avslags-beslut
Anmälan om reg med avslagsnot i bevakn.reg, och för undersökning
Bevakn. reg
Anmäl om reg
Bevakn. reg
Anmäl om reg
Under-sökning
Anmälan om reg till pä och i bevakn.reg.
Anmäl om reg
Bevakn. reg
Anmäl om reg
Statsreg införs i resp register. Notering på personavi
Not i resp reg
Registrering och aktualisering personband
PAVIL-not
Registr Aktualis
Avise-ring
Avisering om statsregistrering
Beslut om reg
Beslut om reg
Bevakn. reg
PAVIL
Stats. reg
PAVIL
Avg. reg
Andr. avis

Bilaga 3:3

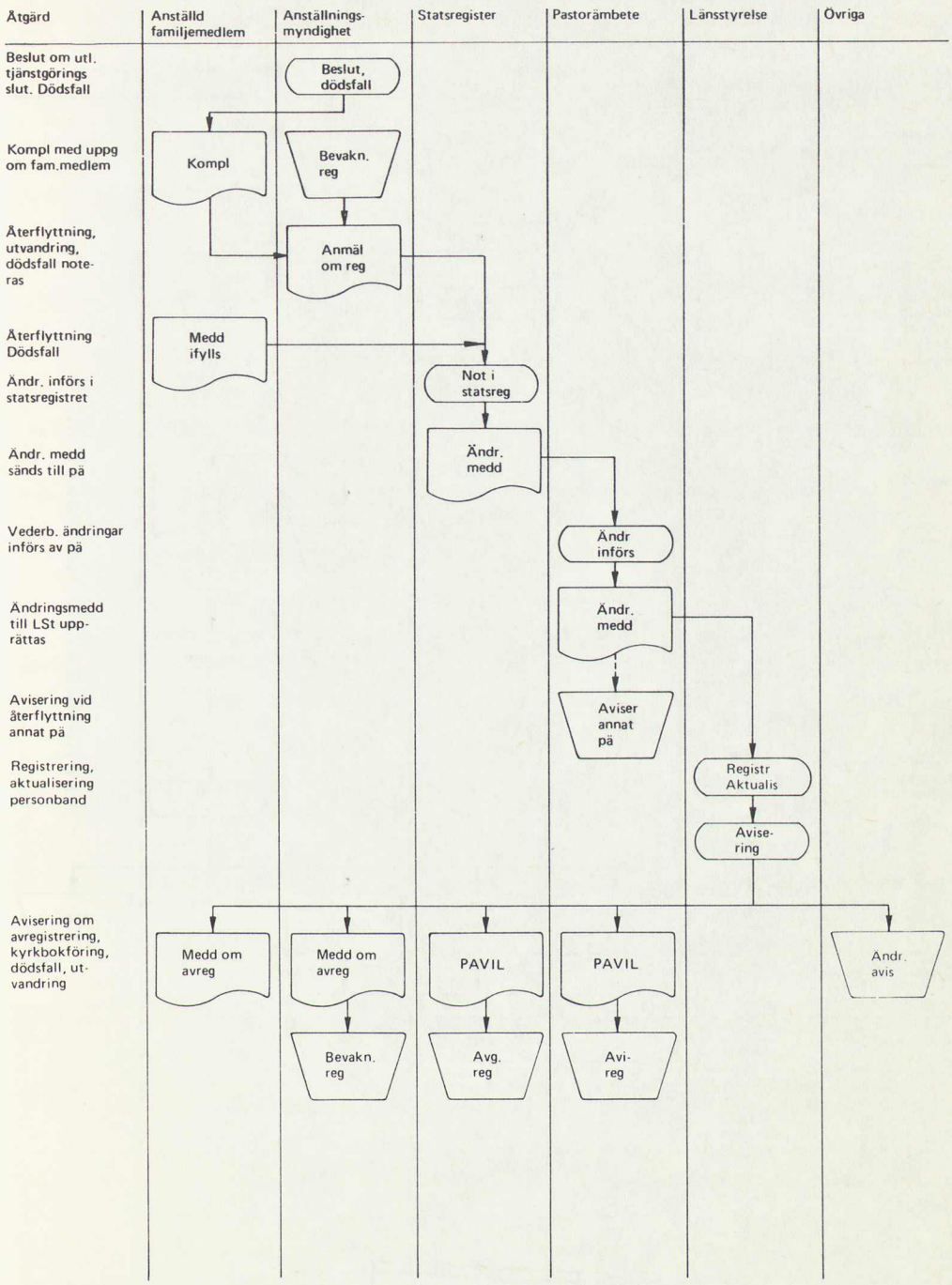
Åtgärd
Anställd familjemedlem
Anställnings-myndighet
Statsregister
Pastorämbete
Länsstyrelse
Övriga
Beslut om utl. tjänstgörings slut. Dödsfall
Beslut, dödsfall
Kompl med uppg om fam.medlem
Kompl
Bevakn. reg
Återflyttning, utvandring, dödsfall noteras
Anmäl om reg
Återflyttning Dödsfall
Medd ifylls
Ändr. införs i statsregistret
Not i statsreg
Ändr. medd sänds till pä
Ändr. medd
Vederb. ändringar införs av pä
Ändr införs
Ändringsmedd till LSt upprättas
Ändr. medd
Avisering vid återflyttning annat pä
Aviser annat pä
Registrering, aktualisering personband
Registr Aktualis
Avise-ring
Avisering om avregistrering, kyrkbokföring, dödsfall, utvandring
Medd om avreg
Medd om avreg
PAVIL
PAVIL
Andr. avis
Bevakn. reg
Avg. reg
Avi-reg

Bilaga 3:4

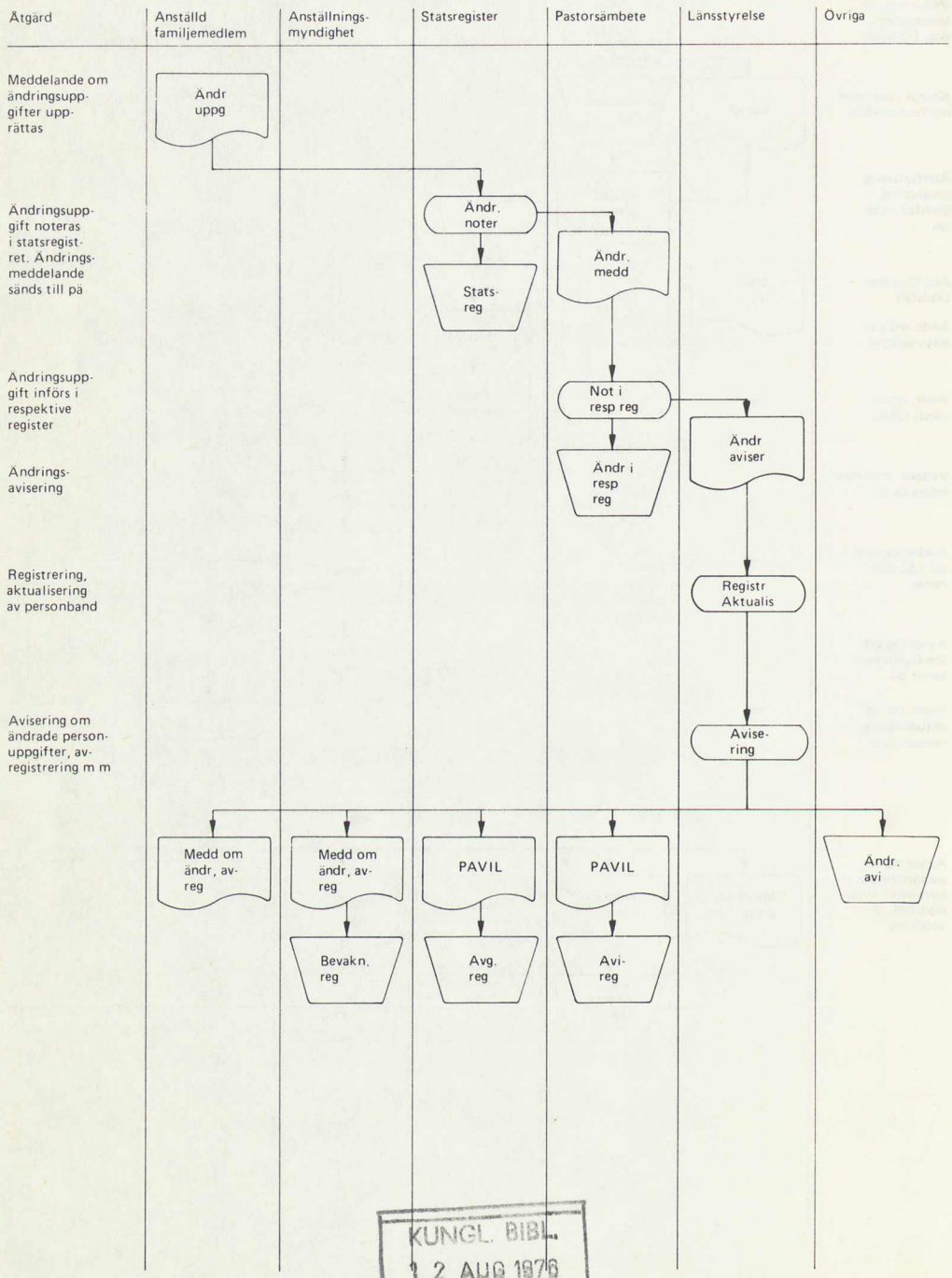

Statens offentliga utredningar 1976

Kronologisk förteckning

1. Arbetsmiljölag. A.
2. Bakgrund till förslag om arbetsmiljölag. A.
3. Rapport i psykosociala frågor. A.
4. Internationella konventioner inom arbetarskyddet. A.
5. Säkerhetspolitik och totalförsvar. Fö.
6. Deltidsanställdas villkor. Ju.
7. Deltidsarbete 1974. Ju.
8. Regionala trafikplaner – länsvisa sammanfattningar. K.
9. Sexuella övergrepp. Ju.
10. Skolans ekonomi. U.
11. Bostadsbeskattning II. Fi.
12. Företagens uppgiftslämnande. Fi.
13. Byggnadsindex för husbyggnader och anläggningar. Fi.
14. Kårobligatorium? U.
15. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 3. Fö.
16. Folkhögskolan. U.
17. Skador i arbetet. A.
18. Lokala trafikföreskrifter m. m. K.
19. Den militära underrättelsetjänsten. Fö.
20. Kultur åt alla. U.
21. Trafikbuller. Del 3. Buller från fritidsbåtar. K.
22. Sveriges export 1975–1980. Bilaga 2 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
23. Produktansvar I. Ersättning för läkemedelsskada. Ju.
24. Internationellt patentsamarbete II. H.
25. Internationellt patentsamarbete II. Bilagor. H.
26. Bostadsverket. Samordning-decentralisering. B.
27. Den internationella bakgrunden. Bilaga 1 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
28. Vattenkraft och miljö 3. B.
29. Verkstadsindustrins arbetsmarknad. I.
30. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del I. I.
31. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del II. I.
32. Spent nuclear fuel and radioactive waste. I.
33. Musiken-människan-samhället. U.
34. Arbetstidsförkortning – när? hur? A.
35. Dryckesförpackningar och miljö. Jo.
36. Anonymitet och tvångsmedel. Ju.
37. Smugglingsbrott och tulltillägg. Fi.
38. Yrkesinriktad rehabilitering. A
39. Hemvist. Fi.

Statens offentliga utredningar 1976

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor 1. Deltidsanställdas villkor. [6] 2. Deltidsarbete 1974. [7]
Sexuella övergrepp. [9]
Produktansvar I. Ersättning för läkemedelsskada. [23]
Anonymitet och tvångsmedel. [36]

Försvarsdepartementet

Säkerhetspolitik och totalförsvar. [5]
Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 3. [15]
Den militära underrättelsetjänsten. [19]

Kommunikationsdepartementet

Regionala trafikplaner – länsvisa sammanfattningar. [8]
Lokala trafikföreskrifter. [18]
Trafikbuller. Del 3. Buller från fritidsbåtar. [21]

Finansdepartementet

Bostadsbeskattning II. [11]
Företagens uppgiftslämnande. [12]
Byggnadsindex för husbyggnader och anläggningar. [13]
1975 års långtidsutredning. 1. Sveriges export 1975–1980. Bilaga 2 till 1975 års långtidsutredning. [22] 2. Den internationella bakgrunden. Bilaga 1 till 1975 års långtidsutredning. [27]
Smugglingsbrott och tulltillägg. [37]
Hemvist. [39]

Utbildningsdepartementet

Skolans ekonomi. [10]
Kårobligatorium? [14]
Folkhögskolan. [16]
Kultur åt alla. [20]
Musiken-människan-samhället. [33]

Jordbruksdepartementet

Dryckesförpackningar och miljö. [35]

Handelsdepartementet

Patentpolicykommittén. 1. Internationellt patentsamarbete II. [24] 2. Internationellt patentsamarbete II. Bilagor. [25]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmiljöutredningen. 1. Arbetsmiljölag. [1] 2. Bakgrund till förslag om arbetsmiljölag. [2] 3. Rapport i psykosociala frågor. [3] 4. Internationella konventioner inom arbetarskyddet. [4]
Skador i arbetet. [17]
Arbetstidsförkortning – när? hur? [34]
Yrkesinriktad rehabilitering. [38]

Bostadsdepartementet

Bostadsverket. Samordning-decentralisering. [26]
Vattenkraft och miljö 3. [28]

Industridepartementet

Verkstadsindustrins arbetsmarknad. [29]
Aka-utredningen. 1. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del I. [30] 2. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del II. [31] 3. Spent nuclear fuel and radioactive waste. [32]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen

Nordisk utredningsserie (NU) 1976

Kronologisk förteckning

1. Nordiske naturgasudredninger
2. Maktstrukturer och styrelseformer inom teatern
3. Adult Education
4. Nordisk samarbeide om energisparing i byggsektoren
5. Norden och fackpressen
6. ILO og kvinner i arbeidslivet
7. Aikuiskasvatus Pohjoismaissa
8. Cooperation Agreements between the Nordic Countries
9. Medborgarskap för barn och jämlikhet vid naturalisation
10. Nordisk konvention om gränskommunalt samarbete

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02924-3
ISSN 0375-250X